Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 18

A.J. van der Aa

bron
A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 18*. J.J. van Brederode, Haarlem 1874

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog22_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. huygens ing

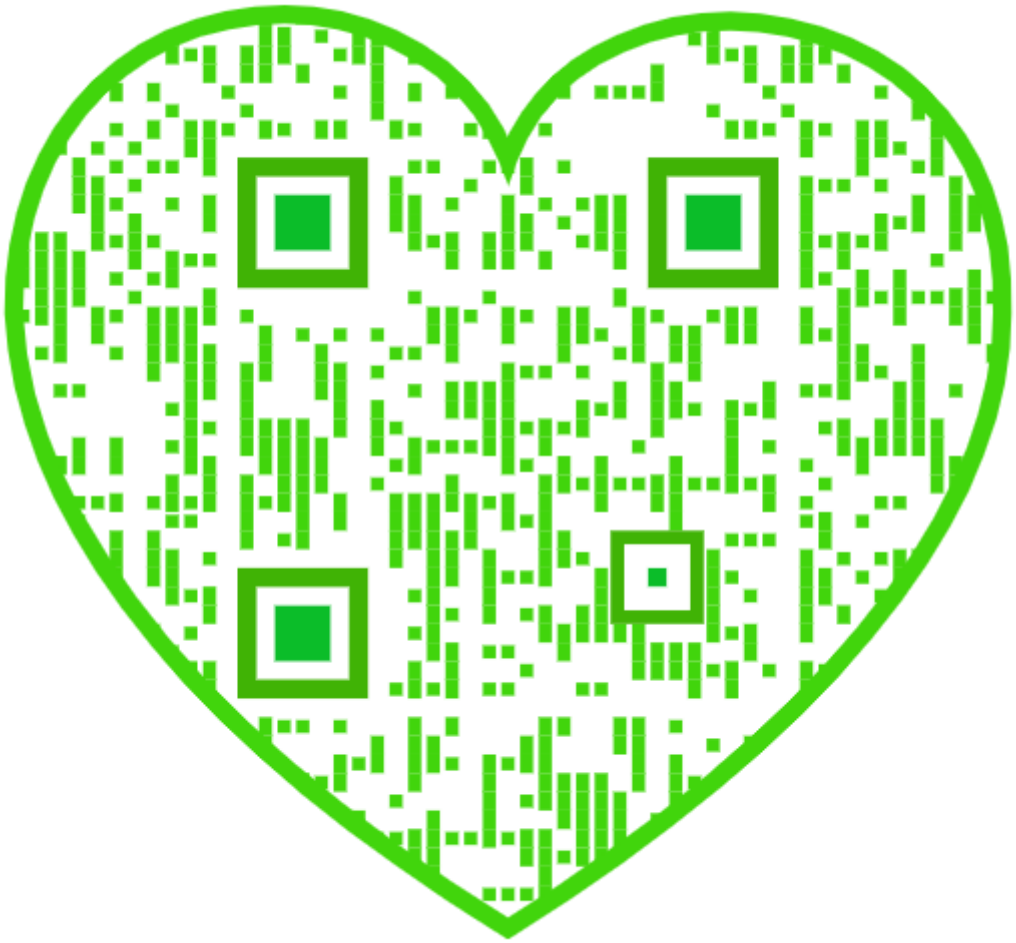

Biographisch woordenboek der Nederlanden.

T.

[M.D. Taame]

TAAME (M.D.)
A b c o u d e vermeldt van hem:
Verhandeling van de nutste instrumenten tot de Heelkunde. 8°. m. pl.
Zie *Aanh. en Verv.*, bl. 208.

[Willem Taams]

TAAMS (WILLEM), in den aanvang der 17de eeuw ledezetter te Jisp, wordt door F o l l i n u s in zijn *Simonides ofte die memorieconst*, Haarl. 1612, vermeld wegens zijn buitengewoon geheugen.
Zie B a n g a , *Gesch. d. Geneesk.*, D. I, bl. 314.

[Klaas Taan]

TAAN (KLAAS) te Zaandam. E d w . L y t t o n B u l w e r maakt gewag van de geringe zucht bij den Hollandschen koopmansstand, om door luisterrijke feesten en gastmalen bewijzen te leveren van zijnen rijkdom, en dat geen Hollandsch koopman, uit vrees van zijn crediet te zullen benadeelen, een gastmaal zou durven geven, dat hem NB. honderd duizend gulden kosten zou; maar dan ook daarentegen, wanneer het vaderland wordt bedreigd, alsdan geen opoffering hem te groot is, noch te zwaar valt, om dat gevaar te helpen bestrijden. Ten bewijze daarvan noemt hij K l a a s T a a n , die in 1795, bij den inval der Franschen, voor zijn aandeel in de oorloglasten *f*200,000 in de kas van 's lands ontvanger liet storten. 'Welke schatten,' schreef O c k e r s e , 'bevat onder anderen de Zaan langs zijne burgerlijke boorden en het beruchte Broek in Waterland. Men kent alom de namen van eenen K l a a s T a a n , van eene N e e l t j e P a t e r , die, zegt men *f*80,000, anderen willen nog meer, tot den XXV penning in 1788 betaalde.'
Zie E.L. B u l w e r , *England and the English*, T. V, p. 17; O c k e r s e , *Ontwerp tot eene algem. karakterk.*, bl. 257; *Nav.*, D. IV, bl. 326; D. V, bl. 136.

[J. Taapkens]

TAAPKENS (J.), Nederduitsch dichter, bloeide omstreeks de helft der 18de eeuw. Zijne treurzangen op den dood van

C. van Velzen en J.F. van Oostbroek, beide predikanten te Groningen, verschenen in 1752, aldaar bij Bolt.
Zie van der Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Benjamin Taats]

TAATS (BENJAMIN) beoefende reeds als student te Groningen de poëzij. Zoo vervaardigde hij o.a. een gedicht voor de *Stigtelijke* gedichten van C.F. Sijtsama.
Zie v.d. Aa, t.a.p.

[Rutger Moens Taats]

TAATS (RUTGER MOENS), te Middelburg geboren, werd leerling van Aart Schouman, hield zich eenigen tijd te 's Hage op, en keerde vervolgens naar zijne geboorteplaats terug, waar hij historiën, landschappen en portretten schilderde. Hij was in 1761 lid der Haagsche confreriekamer.
Zie Kramm.

[W.H.C. Taay]

TAAY (W.H.C.), Nederduitsch dichter uit de tweede helft der vorige eeuw, lid van *Konst wordt door arbeid verkregen*. In de *Taal- en Dichtlievende oefeningen* van dit genootschap (D. III, bl. 173) komen gedichten van hem voor.
Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb*.

[Lyn Taayen]

TAAYEN (LYN), een visscher uit Veere, viel met zijn stadgenoot Koeijevleesch in handen der Spanjaarden en werd in den Briel gevangen gezet. Na de inneming van die stad, werd hij, door invloed van Jan van Kuik, Heer van Erpt, zonder losgeld, op vrije voeten gesteld. Te Veere teruggekeerd, poogden beide, met gelukkigen uitslag hunner medeburgers, over te halen om van Spanje af te vallen.
Zie van Yperen, 200*jarig jubelfeest der stad Veere*, bl. 38; Kok; Verwoert; Schotel, *hoe vierde onze vaderen de gedenkdagen enz. in* 1772.

[Johannes Tabary]

TABARY (JOHANNES), een Nederlander van geboorte, leefde in de 14de en het begin der 15de eeuw, was aanvankelijk een medicus, later kanunnik, eindelijk bisschop te Arras.
Hij schreef *de Arte medica*, *libri* IV, die hij opdroeg aan Karel VI, koning van Frankrijk.
Zie Sweertius; Valerius Andreas; Foppens; Jöcher.

[Tabbo]

TABBO was, volgens de Chronijken, in den aanvang der 2de eeuw, prins van Friesland. Hij diende keizer Domitianus tegen de Katten, toen de Noormannen in Friesland vielen en het land afstroopten. Hij kwam naar Friesland terug, doch te laat om de Noormannen te verhinderen het door hen geroofde in veiligheid te

brengen. Hij overleed in het jaar 120 of 130, en werd door zijn zoon A s i o n opgevolgd.

Zie O. S c h a r l e n s i s , *Chr. v. Friesland*, bl. 10; F. S j o e r d s , *Hist. Jaarb.* D. I, bl. 41, 197; H a m c o n i u s , *Frisia*, p. 12.

[Tack]

TACK was beroemd arts te Middelburg in het midden der 18de eeuw.
Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D.M, bl. 259.

[Adolf Tack]

TACK (ADOLF), commissaris van den schouwburg te Amsterdam, een man van veel smaak en een groot liefhebber van het tooneel, die zelf een klein maar keurig bewerkt kamertooneeltje had. Hij overleed in den aanvang dezer eeuw.
Hij schreef:
Het Huwlijk van den Capucijn; blsp. gev. n.h. Fr. van Volmeran gev. Amst. 1800.
Middernacht of de Nieuwejaarswenschen. Ald. 1800.
De Maarschalk van Catinat, *of het schilderij;* zangsp. gev. n.h. Fr. van B.J. Marsollier (met zang). Ald. 1803.
De doorluchtige Blinde, trsp. n.h. Fr. van Coigniez. Ald. 1807.
Zie v.d. Aa, t.a.p.; *Cat. d. Maats. v.N.L.*, D. I, bl. 201.

[Johannes Tacquet]

TACQUET (JOHANNES), Heer van Helst en Lechem, te Antwerpen geboren, was een uitstekend geleerde, en gaf in het licht: *Philippica ou Haras de Chevaux*, Antv. 1614. 4o. Hij overleed te Brugge. Janus Lernutius vervaardigde zijn grafschrift.
Zie Sweertius; Andreas Valerius; Foppens; Jöcher.

[Mr. Reinier Willem Tadama]

TADAMA (Mr. REINIER WILLEM), zoon van Reinier Willem [1] en van Christina Elizabeth van Lochem, werd den 20sten November 1810 te Amsterdam geboren. Zijn vader, keizerlijke procureur crimineel voor het Departement der Zuiderzee, overleed reeds den 20sten Maart 1812, waarna zijne moeder zich te Zutphen neêrzette. Na zijne voorbereidende studiën aan de latijnsche school, onder den rector Lenting, voleindigd te hebben, zette hij die te Deventer (1827-1830) en vervolgens te Leiden voort, en werd aldaar den 20sten Junij 1833, na de verdediging zijne historisch-juridische dissertatie *De origine systematis Repraesentativi* tot doctor in de beide regten bevorderd. Hij vestigde zich als advokaat te Zutphen, welke betrekking hij met die van procureur aan de Arrondissements-Regtbank aldaar in 1839 verbond, na reeds in 1837 tot commies-griffier aan het vredegeregt te zijn aangesteld.

Den 3den October 1840 werd hij tot lid van den stedelijken raad benoemd, na eenigen tijd vroeger in het kiezers-collegie zitting te hebben genomen. In 1840 werd hij plaatsvervangend- en in 't volgende jaar kantonregter te Zutphen en in

1) In 1772 te Nigerpatnam geboren. Hij huwde eerst met mejufvrouw de Bordes, later met vrouwe Dina Susanna Rietveld. C.E. van Lochem was zijne derde vrouw.

1853 tot lid der Provinciale staten van Gelderland benoemd. Ook was hij lid der plaatselijke schoolcommissie, curator der latijnsche school, regent van het oude en nieuwe gasthuis, regent der gevangenissen en lid en later voorzitter van den militieraad. Hij huwde den 21sten Junij 1838 Wilhelmina Elizabeth Mechteld van Doorninck, die hem 9 kinderen schonk.

Tadama was een voortreffelijk regtsgeleerd en geschiedkundige, waarvan hij vele proeven heeft gegeven, één zijner verhandelingen werd met goud bekroond. Het Provinciaal Utrechtsch genootschap, de Maatschappij van Nederl. letterkunde, het Friesch genootschap, en het Historisch te Utrecht benoemden hem tot lid. Hij overleed den 22sten Mei 1860.

Hij gaf in het licht:

Tijdrekenkundig Register van alle oorkonden in het stedelijk Archief te Zutphen berustende. Zutphen 1854.

Geschiedenis der stad Zutphen, *van de vroegste tijden tot* 1795. *M. pln. en kaarten*. Arnhem en Zutphen. 1856. 8o.

Verslag over het grafelijk Bergsche Archief te 's Heerenberg in Nijhoff's *Bijdr.* V. 1.

Bijdrage tot de kennis van den ouden loop van den IJssel tusschen Westervoort en Deventer, in *Ov. Alm.* 1852, bl. 1.

Willem, *Graaf van den Berg en zijne tijdgenooten*, *eene bijdrage tot de geschiedenis van den tachtigjarigen oorlog uit oorspronkelijke en grootendeels onbekende stukken zamengesteld*. Zutphen 1846.

De waarheid aangaande Ludolf van den Berg, *eene bijdrage tot de geschiedenis van zijn geslacht en van zijnen tijd*. Arnhem 1847.

Antwoord aan den Heer van Hoëvell Nyenhuis over de wettige of onwettige geboorte der Heeren van Breda uit Ludolf van den Berg, in Nijhoff's *Bijdr.* D. VI.

Het proces van Willem, *Graaf van den Berg*, *Stadhouder van Gelderland*. Ald. D. IX.

Onuitgegeven brief van Willem I aan de stad Tiel. Ald. D. IV.

Het markenregt van Zelvolde van den jare 1421. Ald. D. VIII.

Brief van Johan de Witt aan Hieronymus van Beverninck. Ald. *N. Reeks.* Dl. I.

De Maan- en Klaagbrief van Bernhard vau Meurs tegen Karel van Egmond, *Hertog van Gelre.* Ald. D. IV.

Het oordeel van een tijdgenoot (Alphert van Till, kerkmeester der Groote- of St. Walburgkerk te Zutphen) *over Hertog Karel van Egmond.* Ald. D. VIII.

Rekening van een monnik uit de eerste helft der 16de *eeuw* in *Kronijk v.h. Hist. genoots.* 10de Jaarg. 1854.

Memorie opgestelt door den Raad extraordinair van Nederlands India en afgaande Gouverneur en Directeur van

Java's Noord-Oost cust, *Willem Hendrik van Ossenberch*, *om te strekken tot narigt van zijnen successeur den Heer Johannes Vos*, *aankomende Gouverneur en Directeur van Java's Noord Oost cust.* in *Berigt v.h. Hist. Gen.*, D. V, St. 2. 1856.

Geschiedenis van het Veemgerigt en van het latere Duitsche Rijkskamergerigt in hunne betrekking tot Nederland, door de Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden, met goud bekroond, in hare *Werken.* D. X.

Zie Dr. H.J. Matthes, *Levensb. v. Tadama*, in *Handel. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, 1860; Ramaer, in *Zutph. Cour.*, 26 Mei 1860. Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, N°. 884, 846, 873, 2862.

[Elias Taddel]

TADDEL (ELIAS), Luthersch predikant te Edam (1676), Weesp (1678) en Haarlem (1672). waar hij in 1692 overleed.

Hij gaf in het licht:

Toetsteen van een Kind Gods of grondige ondersoekingen van een wedergeboren mensch hersteld in den staat der genade, waarvan in 1737 te Amst. de tweede en in 1753 ald. de derde druk verscheen.

Catechismus D. Martini Lutheri, *door klare spreucken*, *heyligher schrifture*, *ende eenige vragen tot beter verstant derselver dienende*, *bevestigt ende voorgestelt*. Amst., 1649 in 12°.

Zie Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr.*, D. I, bl. 46 volgg., D. V, bl. 54; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Abcoude, 4de *Aanh.*, bl. 97.

[S. Taddel]

TADDEL (S.). Op *Catal. Meulman*, bl. 205, komt van hem voor:

Evangel. Klaverblad d.i. Verklar. over de Sondaeghse Evang. texten enz. Hoorn 1670.

Het leven en den doodt. Predicatiën 1663.

Tafereel des Levens. Amst. 1753.

Tafereel of Beschrijving van den prachtige Tempel der Zanggodinnen.

Zie Abcoude, 4de *Aanh.*, bl. 97.

[Paulus Tadema]

TADEMA (PAULUS), zoon van Onno Tadema van Kollum en Margriet Bootsma, behoorde tot een der aanzienlijkste Friesche geslachten en werd lid der societeit van Jezus. Hij verkeerde hoofdzakelijk te Idaarderadeel, Rauwerderhem enz. en bezocht Oldeboorn, Nes en Ackrum, in Utingeradeel. Hij was wereldlijk priester en werd in 1629 gevangen genomen, tot eene boete veroordeeld en uit Leeuwarden gebannen. Hij overleed aldaar in 1655.

Zie *Oudh. en Gest. v. Friesl.*, D. I, bl. 462; *Verhaal der verrigt. d. Jesuit. in Friesl.*, bl. 74, 164, 297.

[Hemko Tadinga]

TADINGA (HEMKO) was in 1441 grietman van Leeuwarderadeel.

Zie Schotanus, *Kerk. en wereldl. geschied.*, bl. 122; v. Sminia, *Naamlijst v. Grietm.* bl. 14.

[Jan van Taedema of Tadema]

TAEDEMA of TADEMA (JAN VAN) komt in 1592 en 1596 als lid der Friesche staten voor; ook was hij grietman van Dantumadeel. Hij huwde B a u c k B u i n g h a en overleed 4 October 1600. Zij 2 Januari 1608.

Zie *Charterb.*, D. IV, bl. 791, 895; v. S m i n i a , t.a.p., bl. 122.

[Guilielmus Taelboem of Taelbomius]

TAELBOEM of TAELBOMIUS (GUILIELMUS), in 1540 te Brugge geboren, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie, werd licentiaat in de godgeleerdheid en pastoor der St. Annakerk in zijne geboorteplaats. In 1580 hield hij eene conferentie met eenige calvinistische leeraars, 'tgeen tengevolge had, dat de regeering hem beval de stad te verlaten. Hij begaf zich naar St. Omer, werd er gegradueerd kanunnik, en na het overlijden van J a c o b u s P a m e l i u s , aartsdiaken der cathedrale. Hij overleed den 21sten September 1608. Zijn lijk werd te Brugge begraven.

Hij schreef:

Oratio pro Defensione Catholicae Religionis, *habita Brugis anno* 1586. Lovan. 1588. 12°.

Disputatio de verbo Dei non scripto cum sectae Calvinianae ministris. Achter het vorige.

Apologetica (Apologia) *Catholicae Religionis; ed. junctâ Epistolâ ad Reverend. D. Remigium Driutium*, *Episcopum Brugensem*.

In obitum D. Jacobi Pamelii. Antv. 1589. 4°.

Zie S a n d e r u s , *de Brugens.*, p. 36; S w e e r t i u s , p. 317, 318; V a l . A n d r e a s , p. 334; F o p p e n s , T. I, p. 423; P a q u o t , T. III, p. 642; J ö c h e r .

[Abraham Taelman]

TAELMAN (ABRAHAM), rederijker der kamer *de Balsembloem* te Haastrecht, verscheen, den 3^{den} Mei 1620, op het feest der Mechelsche kamer *de Peoen* met een *Refereyn* en een *Nieuw Liedeken*.

Zie W i t s e n G e i j s b e e k , *B.A.C. Woordenb.* o.h.w.; V e r w o e r t .

[Abraham Taelman]

TAELMAN (ABRAHAM) diende in zijn jeugd, waarschijnlijk eerst als luitenant ter zee, woonde daarna, als bevelhebber van een advysjacht, de zeeslagen van den derden Engelschen oorlog bij, en kweet zich in 1690 in den zeeslag van Beverzier mannelijk van zijn pligt. Hij klom op tot den rang van kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam. In 1692 vocht hij en W. v a n d e r Z a e n tegen drie Fransche schepen, onder den ridder d e F o r b i n . Na een dapperen strijd moest hij eindelijk voor de overmagt zwichten en zijnen bodem overgeven.

Zie J.C. d e J o n g e , *Nederl. Zeew.*, D. IV *a*, bl. 288, 378-384; F o r b i n , *Mém.*, T. I, p. 331; *Holl. Merc.*, 1692.

[Jan Taelman]

TAELMAN (JAN), vermoedelijk zoon van den vorige, werd te Gouda geboren, diende den lande ter zee van zijn 9de jaar

af. Sedert 1706, gedurende 38 jaren, was hij met den rang van kapitein bekleed, en woonde als zoodanig verschillende togten bij, zonder dat zich de gelegenheid aanbood zich te onderscheiden. Op eens werd hij in 1744, 69 jaren oud, van kapitein tot luitenant-admiraal bevorderd, alleen omdat hij, na de verheffing van den schout-bij-nacht Graye tot luitenant-admiraal van de Maze, de oudste scheepsbevelhebber bij het collegie van Amsterdam was. Hij overleed in 1755, in den ouderdom van 80 jaren.

Hij liet een zoon na, Abraham, ook kapitein ter zee, in 1753 overleden.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v. Neêrl. Zeew.*, D. V, bl. 106; Van Wijn *op Wagenaar*, D. XIX, bl. 122, D. XX, bl. 75.

[Cornelis Taemszoon]

TAEMSZOON (CORNELIS), zoon van Taem Heijnszoon, vroedschap der stad Hoorn, werd aldaar in 1567 geboren, reisde door Spanje, Italië en Duitschland, en werd bij zijne terugkomst rentmeester zijner geboortestad. In November 1600 in den nacht met het veerschip van Amsterdam komende, viel hij over boord en verdronk.

Velius schreef: ‘dat hij de eerste was, die, hoewel in de latijnsche taal niet sonderling ervaren, om zijn fraije en aerdige Duytsche poesyen, die hij van de eerste (zijnde onse voorouders daerin niet seer gelukkig) wat naerstiger bewrocht, en op haer cesuren en behoorlijke maet gebragt heeft; hebbende daerin 't behulp van de Italiaensche, Fransche, Spaensche, Portugysche en Hoogduytsche talen, die hy naerstig geleert, en ook de Poëten, die in ieder tael geschreven hebben, met groote sorgvuldigheyd gelesen hadde.’

Hij vertaalde:

Trésor de vertu, *ou sont contenues les plus signalées et excellentes sentences et enseignemens des premiers anteurs*, *Hebrieux*, *Grecx et Latins. Schat des Deuchts enz.* Alckmar, 1594. kl. 8°.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 656; Witsen Geijsbeek, t.a.p.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III, bl. 518; Collot d'Ercury, *Holl. roem*, D. I, bl. 223; Verwoert.

[J. Taerlingh]

TAERLINGH (J.), een onbekend kunstgraveur, waarschijnlijk leerling van N. Verkolje. Zijn eenige, voor als nog bekende, arbeid in zwarte kunst is *een man*, *bij kaarslicht*, *eene pen vermakende*, in 4°.

Zie Kramm.

[J. Taesens of Stassius]

TAESENS of STASSIUS (J.), architekt, die deel had aan den bouw van het schoone stadhuis te Gent. Hij overleed in 1527.

Zie Immerzeel.

[Taets van Amerongen]

TAETS VAN AMERONGEN. Zie AMERONGEN.

[Taets van Amerongen]

TAETS VAN AMERONGEN, luitenant-kolonel en adjudant van den gouverneur-generaal van der Capellen en in 1819 kommissaris voor Timor, was tegenwoordig bij de overwinning van Palembang in Junij 1821 en bragt de tijding daarvan naar Nederland over, te zamen met den toenmaligen luitenant ter zee der 1ste klasse J.C. Koopman, vertrekkende met de brik *de Jonge Jacobus*, kapitein H.J. Bonn, den 22sten Julij, welke den 6den November te Helvoetsluis aankwam. Hij werd daarop benoemd tot ridder der militaire Willemsorde van de derde klasse.

Part. ber.

[Jacques Taffin]

TAFFIN (JACQUES) was in 1561 ontvanger-generaal te Kassel en Nieppe, later tresaurier en secretaris van Willem I, die hem verschillende belangrijke commissiën opdroeg. Hij had in het bestuur der landszaken groot aandeel en was, wegens zijne grondige finantiële kennis, in 1572 en 1573 met zekere tot nog toe onbekende administratie belast.

Zie Bor, B. IX, bl. 137, 154 (667, 691); v. Meteren, B. V, f. 103; VI; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII, bl. 101; Spiegel, *Bundel van onuitg. stukken*, D. I, bl. 41, 69, 98; D. II, bl. XXIII; Gachard, *Corresp. de Philippe II*, T. II, p. 562; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. VI, p. 121, 200; T. VII, p. 16; *Nav.*, D. II, bl. 282; D. IV, bl. 284; 's Gravesande, *de Unie van Utrecht herdacht*, bl. 233; Berg, *de Refugées in de Nederlanden*, bl. 337 volgg.

[Jean Taffin]

TAFFIN (JEAN), in 1528 of 1529 te Doornik geboren, eerst bibliothecaris van Granvelle, later boezemvriend van Willem I, studeerde te Genève, onder Beza, in de godgeleerdheid en wijdde zich vervolgens met al zijne krachten aan het verkondigen der gezuiverde evangelieleer. In 1566 trad hij als predikant bij de Fransche hervormden te Antwerpen op. In 1567 verliet hij deze stad en vertrok naar Metz. In den aanvang mogt hij hier onverhinderd prediken, maar, na den slag van Jarnac (1560), werd de protestantsche kerk, op last van Karel IX, gesloten. Hij bleef echter tot in 1572 te Metz, begaf zich naar den Paltz en werd Fransch predikant te Heidelberg. Omstreeks twee jaren later, begaf hij zich naar Noord-Nederland, werd hofprediker van den prins van Oranje, vervolgens Fransch predikant te Haarlem en in 1590 te Amsterdam. Gedurende zijn verblijf in deze stad, werd hij in de kerkelijke twisten gewikkeld, tusschen de remonstranten en contra-remonstranten en de leeraars der Engelsche en Fransche kerk te Amsterdam. Hij overleed in 1602, 73 jaren oud.

Hij schreef:

Des Marques des enfans de Dieu, *et des consolations en leurs afflictions*; *Traité fort profitable et consolant*, *adressé aux fidèles Flamings*, omstreeks 1585 te Haarlem gedrukt, Saumur 1616. 12°. (5de uitg.). Genève 1612. 12°. (6de) Joh. Crucius vertaalde dit werkje in 't Nederd. Amst. 1593,

1614, 1628. 12°. Rott. 1659. Vervolgens z.n. van plaats voor L a u r e n s J a c o b s z . 1590. 8°.

Ook bestaat er eene latijnsche overzetting van: *de Characteribus filiorum Dei*, *eorumque sub cruce consolationibus*. 1601. 12°.

Instruction contre les erreurs des Anabaptistes ès quatre points suivans: 1° *De l'incarnation de Jésus-Christ*, *vray Dieu et vray homme*. 2°. *Du Baptesme des petits Enfans des Chrestions*. 3°. *Du Dévoir*, *autorité et puissance du Magistrat*. 4°. *Du Jurement ou serment solemnel*. Harlem 1589. 8°. Ook in 't Nederd.

Onderwijsinghe teghens de dwalingh der wederdooperen enz. 1590. 8°.

Vermaninghe tot liefde ende aelmoesse, *ende van de schuldighe plicht ende troost der armen*. Haerl. 1591. 8°.

Metanaea, *de Vitae emendatione Libri quatrior*. 1604. 12°. Ook in 't Fr. *Traité de l'Amendement de Vie.* Genève 1621. 12°. In 't Nederd. vert. door J. C r u c i u s . 12°.

(*Jan Taffin*, *de Boetveerdicheyt des levens*, *vervaet in vier boecken*; *ende getrouwelijcken verduys(t) door Jo. Crucium*, *Dien. der Franschen Gemeynte tot Haarlem*; *den 7den dr. by den Overs gecorr. met noch een troostelijc Boecxken van de ware Mercktekenen der kinderen Gods door den selven*. I. *T. van nieus overghesien ende verb. met een ghesang*, *door J. Viverium* (van de Vivere). Amst. 1614. 8°. *met portr*.

Epistola ad Franciscum Junium, in *Praest. ac erudit. viror. Epistolae Eccles*. p. 78-80. Uitg. v. 1704 in fol.

Over de Openbaring van Johannes, *vert. door G. Udemans*. Rott. 1611. 8°.

Zie B è z e , *Hist. Eccl.*, p. 452-472; *Theses Theol. in scholâ Genev. sub Beza et Tayo disputatae* (ed. 1591), p. 203; B a y l e , *Dict.*, T. I, p. 872, 967; *Orat. funeb. L. de Dieu*; G e r d e s , *Floril.*, p. 344; C. B r a n d t , *Vita Arminii*, p. 14, 54, 61; B r a n d t , *Gesch. d. Ref.*, D. I, bl. 349, 650; D. II, bl. 30; W a g e n a a r , *Amst.*, D. VII, bl.; *Naamwijzer van alle de predik.* (Amst. 1721), bl. 16; P a q u o t , *Mém.*, T. II, p. 490; G r o e n v a n P r i n s t e r e r , *Archives* (Index); V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*; K i s t en R o y a a r d s , *Kerk. Archief*, D. V, bl. 386; D. VI, bl. 56; R o g g e , *Bibl. d. Contrarem.*, bl. 216, 217; B l e i s w i j c k , *Beschrijv. van Delft*, bl. 465; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; M o r e r i ; K o k ; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; A b c o u d e , *Nav.*, D. II, bl. 282; D. III, bl. 284; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.*, D. II, bl. 148 (2de Ser.); D. IV, bl. 151; D. VIII, bl. 190; D. IX, bl. 184, 193, 203.

[Jean Taffin]

TAFFIN (JEAN), zoon van J a c q u e s , werd predikant (1590) te Bergen op Zoom, Vlissingen, en in 1611 te Middelburg, waar hij nog in 1614 in dienst was.

Men heeft van hem:

L'Estat de l'Eglise; *avec le Discours des Temps*, *dépuis les Apostres jusqu'à présent*. Bergues sur le Zoom. 1605. 4°.

Claire Exposition de l'Apocalypse, *ou Révélation de sainct Jean*, *avec déduction de l'Histoire et Chronologies*. Flissingue 1609. 12°. Middelbourg 1614. 12°. In 't Ned. overgezet door G o d e f r . U d e m a n s . Middelb. 1611. 8°.

Zie S m a l l e g a n g e , *Chr. v. Zeel.*; P a q u o t , *Mém.* T. III, p. 769; D r e s s e l h u i s , *de Waalsche gemeente in Zeeland*, bl. 15; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; V r o l i j k h e r t , *Vliss. kerkhem.*, bl. 331; B r a n d t , *Kort begrip v.d. hist. d. Ref.*, bl. 430; T e W a t e r , *kort verhaal der Ref. v. Zeel.*, bl. 166.

[Taffin]

TAFFIN ( ), broeder van den vorige, was raadsheer, en sneuvelde bij het beleg van Bergen op Zoom.

Zie G r o e n v. P r i n s t e r e r , t.a.p., T. IV, p. 24; *Nav.*, T. II, p. 282.

[Quintijn Taffin]

TAFFIN (QUINTIJN), broeder der vorigen, Heer d e l a P r é , Agent van de staten bij den koning van Frankrijk, werd van wege M e c h e l e n gemagtigd tot de opdragt der heerschappij aan Frankrijk in 1584.

Zie B o r , B. XIX, bl. 32 (495); W a g e n a a r , *Vad. hist.*, D. VIII, bl. 56; *Nav.*, D. III, bl. 285.

[Louis Taillefer]

TAILLEFER (LOUIS) was eerst bestuurder der factorij te Suratte, waar hij met de Muzelmansche overheden vele moeite had. In 1760 werd hij als buitengewoon raad van Indië naar Bengalen gezonden, op uitdrukkelijk verzoek der Indische regering, die, even als de Zeventienen, groote verwachting van hem koesterden. Hij bedong echter vrijheid van terugkeering bij zijne eerste aanvrage. Niet slechts het openbaar geweld der Mahomedanen en de heimelijke lagen der Engelschen betuigde hij te schromen, maar ook den geest van verwarring onder de dienaars der maatschappij aldaar.

Zie v a n K a m p e n , *Gesch. der Nederl. buiten Europa*, D. III, bl. 166.

[Tak]

TAK ( ) schreef:

Heylige keurstoffen. Middelb. 1718. 8°.

Zie A b c o u d e , bl. 334.

[Hendrik Takama]

TAKAMA (HENDRIK), tooneeldichter uit het midden der 17de eeuw. W i t s e n G e i j s b e e k vermeldt van hem:

Grillegers naar de Fransche Visionaires. 1658.

Abram, *Kom Ganewe*. 1664.

Zie D. V, bl. 385; V e r w o e r t .

[Sybrantsz Tako]

TAKO (SYBRANTSZ), een Fries, een man van buitengewone kundigheden, geleerd, zedig en godvreezend, was de laatste roomsch-katholieke priester te Nieuwland in de grietenij Wijmbritseradeel en werd, door invloed van H e r m a n u s E l k o n i u s, van Harlingen, in 1581, in plaats van H u b e r t D u i f h u i s, te Utrecht beroepen en ook door den Magistraat tot leeraar in de St. Jacobskerk verkozen. Na vijf jaren zijn

ambt met eere en vrede bekleed te hebben, sloten zich zijne beide ambtgenooten aan die van het consistorie, 'tgeen L e i c e s t e r had weten te weeg te brengen, doch T a k o weigerde, wijl hij zwarigheid maakte de Nederlandsche geloofsbelijdenis te onderteekenen en in het leerstuk der volstrekte voorbeschikking. J o h a n n e s U i t e n b o g a e r t, met wien hij in een vriendelijk gesprek was getreden, wist het zoo ver te brengen, dat men T a k o ten aanzien van zijn gevoelen over de predestinatie niet bemoeijelijken zou. Het leed niet lang, of T a k o kreeg een ander geschil met een zijner ambtgenooten, 'twelk hem deed besluiten om te vertrekken, in weêrwil der pogingen van U i t e n b o g a e r t, en de onderhandeling ten overstaan van den graaf v a n N i e u w e n a a r, stadhouder van het gewest, aangeknoopt. T a k o kon de hem voorgeslagen voorwaarden met zijn conscientie niet overeenbrengen, wees alle aanbiedingen van de hand, en nam beleefdelijk afscheid, schoon hij met een talrijk huisgezin bezwaard en geen middelen had. Men verhaalt dat N i e u w e n a a r, bij deze gelegenheid, zou gezegd hebben: ‘Dat moet waarlijk een vroom man zijn, die met zoo vele kinderkens beladen en kleine middelen hebbende, liever verkiest te gaan dan tegen zijn gemoed te doen en te blijven.’

Den 28sten April 1586 hield hij zijne afscheidrede over de woorden: ‘Ik zal den Herder slaan en de schapen zullen verstrooid worden,’ en vertrok naar Alkmaar, vanwaar hij op aanprijzen der klassis van Alkmaar door den Magistraat van Medemblik tot predikant werd verkozen. De kerkeraad echter, ongezind om zich door den Magistraat een leeraar te doen geven en in den waan zelf daartoe het regt te hebben, viel klagtig bij de klassis van Enkhuizen, die het beroep onwettig verklaarde en de wethouders in 't ongelijk stelde. Daar prins M a u r i t s en eenige gemagtigden der staten, om zaken het gemeene landbestuur betreffende, toen het geschil nog levendig was, te Enkhuizen kwamen, vervoegden zich in October 1590 beide, de Magistraat en kerkeraad van Medemblik, tot dezen, die den eersten in het gelijk stelde. Ingevolge deze uitspraak, aanvaardde T a k o het leeraarsambt te Medemblik. Tot in 1593 bekleedde hij het rustig, doch toen begon men hem nieuwe moeite te berokkenen. Men rakelde de onwettigheid van zijn heroep weer op en hield zijne regtzinnigheid verdacht. Door ondervinding geleerd bij de wethouderschap der stad geen gehoor te zullen vinden, vervoegde men zich onmiddelijk bij de staten van Holland en West-Friesland, die J e r e m i a s B a s t i n g i u s en J o h a n n e s U i t e n b o g a e r t de zaak lieten beslissen. Ondertusschen nam de Magistraat van Medemblik zijne verdediging op zich en schreef een merkwaardigen brief aan de staten, die door andere bezigheden verhinderd, de zaak onafgedaan lieten, zoo dat T a k o zijn ambt bleef waarnemen. Eerst

in December 1598 begaven zich, op last van 's lands staten Johannes Uitenbogaert en Johannes Matthisius, predikant te Haarlem, naar Medemblik, en bragten teweeg dat Tako eene bekentenis van zijn geloof opstelde, die, in het volgende jaar, in de synode van Alkmaar overwogen en door meest alle leden werd goedgekeurd. Alleen verzette Petrus Plancius, predikant te Amsterdam, er zich ijverig tegen, geraakte in woordenwisseling met Uitenbogaert en Matthisius, op last der staten er tegenwoordig.

Sedert liet men Tako in rust. Hij overleed in 1615.

Zie Uitenbogaart, *Kerk. hist. en leven*; Bor; Brandt; Ypey, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk.*, D. II, bl. 73; *Aant.*, bl. 39; Veeris, *Chr. Eccl.*, bl. 114; *Kerkel. Alphab.*, bl. 151; Hoogstraten; Kok; Verwoert.

[Franc. Taleman]

TALEMAN (FRANC.), te Edam geboren, was in 1534 prior der Karthuisers te Leuven, en gaf Dion. Rijckelii *Commentaria in Job. Tob*, *Judith*, *Esther*, met een geleerde voorrede in het licht.

Zie Sweertius; Jöcher.

[Taleman]

TALEMAN, bekwaam krnidkundige, te Maastricht geboren, leefde in de 16de eeuw.

Zie Verwoert.

[Hendrik Talesius]

TALESIUS (HENDRIK), R.C. priester te Haarlem, werd in 1584 te Haarlem om het prediken en oefenen van den Roomschen godsdienst, gevat, en op uitdrukkelijken last der staten op de voorpoorte van den Hove te 's Hage gebragt. De wethouders van Haarlem, beducht dat dit vervoeren strekken mogt tot krenking der privilegiën dier stad, begeerden dat de gevangene zou teruggevoerd worden om door schepenen gevonnisd te worden. De staten begrepen echter dat die privilegiën alleen zagen op geschillen, die de burgers onderling hadden, niet op zaken, die, gelijk deze, den gemeenen landstand betroffen.

Talesius werd echter, na eenige maanden zittens, ontslagen, doch kreeg hevel zich buiten Haarlem te houden, en de plakkaten op 't stuk van den godsdienst na te komen. Ook moest hij de kosten der gevangenis voldoen. Zijn vonnis was door Gecommitteerde raden geveld. Later werd hij, mits den eed van getrouwheid en gehoorzaamheid diende, wederom in Haarlem toegelaten.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. VIII, bl. 28, 29.

[Quirijn Dirkszoon Talesius]

TALESIUS (QUIRIJN DIRKSZOON), burgemeester van Haarlem. Hij was te Haarlem in 15 geboren, een man van geleerdheid en schrijver, huisgenoot en vriend van Erasmus. Burgemeester zijner geboortestad geworden, maakte hij zich

gehaat door zijne geloofsvervolging. Onder anderen poogde hij Direk Hasselaer, broeder van Kenau en vader van Pieter, om het leven te brengen. Veel gezag had hij ook getoond in andere betrekkingen en dit een en ander had tengevolge, dat ten tijde der belegering, de volkswoede, getergd door de wreedheid der Spaanschen, tegen hem, als Spaanschgezind bekend, uitbarstte. Toen de belegeraars eenige Haarlemmers digt aan den wal, ten deele aan den hals, ten deele bij de beenen hadden opgehangen, plantte men ook een galg bij den stadsmuur, haalde Talesius, die in den kerker gesloten was, er uit, en hing hem met den oud-burgemeester Lambrecht Jacobszoon en een gevangen Haarlemmer, Adriaan Groenentuych, of, volgens Hooft, Groeneeven, er aan op. Zijne vrouw en dochter, Ursel, een bagijn, vergezelden hem tot aan de leer, hielden niet op van smeeken, schreijen en kermen, spraken hem moed in om het uiterst voor het roomsch geloof te wagen. Het gespuis teeg weldra moeder en dochter ten lijve met stooten en steenigen, en plompte beide in de Bakenessergracht, waar zij verdronken.

Zie Hooft; Bor; Wagenaar; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Koning, *Beschrijv. v. Haarl.*; Scriverius, *Harlemias*.

[Upke Tallum]

TALLUM (UPKE), zoon van Douwe Tallum en Hijlk Geersma, was in 1577 grietman van Hennaarderadeel. Zeer Spaanschgezind zijnde, was hij een tegenstander der Unie van Utrecht in 1579, doch moest kort daarna het land verlaten en werd herhaaldelijk ingedaagd om zich te komen verantwoorden. Hij verscheen echter niet en werd gebannen. Vervolgens werd hij luitenant onder den hopman Dekama, en begaf zich eindelijk in 1584 ter woon naar Zutphen, waar hij nog in hetzelfde jaar is vermoord. Hij huwde 1° Hack, dochter van Hette Rheen en Jilduw Hoitema; 2° N. Sikkema; 3° N. Gerrits. Bij de eerste vrouw had hij eene dochter.

Zie Winsemius, *Hist.*, bl. 630; *Chart.*, D. IV, bl. 160, 178, 192; *Geslachtl, van R.v. Solcama*; *Stamb. v. Adel.*; v. Sminia, bl. 244, 245.

[Petrus Talpa]

TALPA (PETRUS) is waarschijnlijk te Oldeberkoop in de grietenij Oost-Stellingwerf in Friesland geboren. Zijn eigenlijke naam was zekerlijk Moll en zijn familie, te Sneek in aanzien, bleef dien naam houden. Men vermoedt dat hij de grootvader geweest is van Petrus Moll, te Sneek geboren, en in 1647 te Franeker beroepen als hoogleeraar in de Grieksche taal. Hij wordt geprezen als een zeer geleerd en verdienstelijk geneesheer, die onderscheidene talen verstond, de wijsgeerige denkbeelden van die dagen grondig kende, in Frankrijk meerdere hoogescholen bezocht had en mogelijk op een van deze tot

Med. doctor bevorderd is. Eerst vestigde hij zich te Sneek, later te Leeuwarden en elders, waar hij met grooten lof zijne kunst uitoefende en nog in 1599 leefde.

Hij doorzag de gebreken zijner kunstgenooten en oordeelde zeer ongunstig over de slechte geneesheeren en kwakzalvers, die hij vinnig doorstreek in zijn *Empiricus medicus* en *Exilium empiricorum brevi elegia satyrica sale condita descriptum*. Leeuw. 1579, Franeker 1595.

De opdragt aan de Hooge regeering van Friesland is geteekend 1562 uit Sneek.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. II, p. 1015; J ö c h e r ; B a n g a , *Gesch. d. Geneesk.*, bl. 141, 147, 313; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Tambergen]

TAMBERGEN ( ). In April 1577 geraakte het krijgsvolk van kolonel T a m b e r g e n te Utrecht in beweging, bij gebrek van betaling, die men der wethouderschap, op 't stadhuis vergaderd, met geweld wilde afdringen. De gantsche bende plaatste zich voor 't stadhuis in 't geweer, met brandende lonten en den mond vol kogels. Het gerucht hiervan deed de schutterij in de wapenen komen, die de toegangen bezette, en gedeeltelijk door de naaste woningen, ten stadhuize indrong. Ook de andere knechten en burgers raakten op de been, T a m b e r g e n werd gevat en op Vredenburg gebragt. De soldaten verlieten nu 't stadhuis, en den volgenden dag werden zij door de burgers de poort uitgedreven.

Zie B o r , *Ned. Hist.*, B. X, bl. 226; W a g e n a a r , *V.H.*, D. VII, bl. 136, 137.

[T. Tame]

TAME (T.), Med. Dr., behoorde tot de middelmatige en weinig bekende dichters in de eerste helft der 18de eeuw.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C.W.*

[Heneicus Tamerus]

TAMERUS (HENRICUS), lang voor 1609 predikant te Doveren en Genderen, had zich door zijne leerredenen bij de weinige hervormden, die aldaar waren, zóó aangenaam weten te maken, dat zij hem op eigen gezag tot hunnen predikant kozen, dien zij zelve onderhielden, zonder daarop kerkelijke of politieke goedkeuring te begeeren. T a m e r u s was een echt leerling van M e l a n c h t o n , in de theologische wetenschappen wel geoefend en der opkomende partij van A r m i n i u s toegedaan. Uit dien hoofde maakte in 1610 de klassis van Gornichem geen zwarigheid hem tot predikant van Doveren en Genderen te bevestigen, maar uit hooge achting voor zijn grondige geleerdheid en godsvrucht, schijnt zij hem gedragen te hebben, zonder dat hij echter lid van hare vergadering was. Dit duurde tot 1619, toen hij, reeds hoog bejaard, zijne bediening in de gemelde dorpen moest neêrleggen, na de acte van stilstand geteekend te hebben. Zijne bekende braafheid was oorzaak

dat de Staten hem pensioen verleende, waarvan hij tot zijn dood te Heusden leefde.

Zie Brandt, *Hist. de Ref.*; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. kerk*, D. II, bl. 123 en noot 146; Kist en Royaards, *K.A.* (1ste Ser.), D. III, bl.; D. IV, bl. 71.

[Eger Tamminga]

TAMMINGA (EGER), Heer van Moersbergen, Hoofdschout van Dalem en 's Hertogenrade, in 1680 te Groningen geboren, verscheen reeds vroeg ter staatsvergadering, wegens de Ommelanden, en bekleedde de meeste commissiën. Door wijsheid en ervarenheid, erlangde hij zeer veel invloed en bewees belangrijke diensten aan den staat. Hij stierf te 's Hage den 12^{den} Februarij 1752, toen hij lid der Staten-Generaal was. Hij huwde Isabella Sophia van der Meulen, dochter van Willem, als regtsgeleerde beroemd. Hij liet eene dochter na. Hij was de laatste mannelijke oor van zijn oud geslacht. Zijn wapenschild werd bij het graf verbroken en met hem begraven. De familiën Alberda en Sickinga hebben het en den naam later aangenomen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Peter de Groote*, D. II, bl. 83.

[Tanchelyn]

TANCHELYN, Tanchelinus, Tanchelin, Tanquelinus, Tanquelmus, Tanchelmus, Tandemus. Men vindt niet opgeteekend, waar hij te huis hoorde, doch hij leefde en predikte in den aanvang der 12de eeuw, ofschoon een leek, in Zeeland (waar sommigen willen dat hij geboren werd), Antwerpen en Vlaanderen, en werd in 1113 uit Brugge verdreven. Men vindt hem zelfs op reis naar Rome en te Keulen gevangen. Hij zwierf overal rond, predikende en leerende en doorgaans een geweldigen opgang makende. Men zegt dat het volk het waschwater van zijn ligchaam dronk of als reliquien bewaarde; dat hij het als een zegen en als krachtiger bondzegel aan doop en avondmaal ten drank uitdeelde, en dat hij de dochters in tegenwoordigheid harer moeders, gehuwde vrouwen onder 't oog harer mannen, tot zijnen wellust misbruikte, zeggende, zulks een geestelijk werk te zijn. Zijne vijanden en aanklagers getuigen dat het verleide volk hem hoorde, gelijk een engel Gods; dat hij zich voor Godszoon uitgaf en liet uitgeven en zich een tempel liet bouwen; dat hij in prachtige kleederen met opgestrikt hair in 't openbaar verscheen, en doorgaans met een hoop van schier 3000 strijderen vergezeld, zoodat geen hertog of bisschop hem tegenstaan durfde, of wel dat hij als een koning, omringd met wachten, een vaandel en zwaard voor zich uit latende dragen, tot het volk om te leeren uitging. Geheel anders beoordeelde hem Jacobus Basilius, die hem verheerlijkt als een voorname schakel in den gulden ketel, waarmede van Beringarius in de 11de eeuw af, de zuivere begrippen tot aan de gezegende

hervorming dezer landen onafgebroken gestrekt hebben; en beweert dat op Tanchelyn ons Nederland geen minder roem als Frankrijk op zijnen Valdus dragen mag.

In 1115 of 1116 zou hij, daar hij zich onverzeld te scheep begaf, door een priester den kop zijn ingeslagen. Doch na zijn dood bleven zijn aanhangers in denzelfden geest prediken, zoo dat in 1124 te Antwerpen buitengewone maatregelen tegen de Tanchelmisten moesten genomen worden.

Zie *Vita Norberti Archiep*. in de *Acta Sanct. d.* 6 *Junii* (*M. Jun.* T. I, p. 819 seq.); *Epistol. Traject. Eccles. ad Frideric. Archiep. Colon.* in *Seb. Tengnagel*, *Collect. Vet. monum. contra Schismaticos*. Ingolst. 1612, p. 368 sq.; C. du Plessis d'Argentré, *Collect. Judic. de novis erroribus*, *qui ab initio* 12*i seculi usque ad annum* 1632 in *Eectes. proscripti sunt et notati*. Lugd. Par. T. I., 1721, p. 11 seq.; Mosheim, *Hist. Eccl.*, P. II, C. 5, § 9; Buchelius, *ad Hedam*, p. 23; *Cent. Magdeb. saec.* XII, p. 848; U. P. Okken, *Diss. de prava relig. christ. med. aevii inter Neerlandos progressae natura*. Gron. 1846, p. 43 sq.; Papenbroek, in *Acta Sanct.*, p. 824; Abaelardi, *Introd. ad Theol. ed. Cousin.*, Par., 1839, p. 84; Miraei *Opera dipl.*, T. I, p. 85 ss.; Meijer, *Annal. Flandr.*, L. IV, p. 36; Sigebert, *Contin. Valiell.* bij Pertz, T. VIII, p, 764; *Vita Norberti* bij Pertz; Hahn, *Gesch. d. Ketzer im Millelalter*, S. 459 ff; Schröckh, *Kircheng.*, Th. 29, S. 515; Meiners, *All. Kirchgesch. d. Religion*, Th. I, S. 159; Herzog, *Real. Encycl.*, B. XV, S. 412; Bauer; Aschbach; Bayle, *Dict. hist. Crit.*; Moreri, *Grand. Dict. Hist.; Nouv. Biogr. génér.*; *Biogr. Univ.;* Prijsverhandeling van H.Q. Janssen, *over* Tanchelyn *en zijnen aanhang* in *Annales de l'Acad. d'arch. de Belg.*, 2e Sér. III; *Vie de Saint Norbert*; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I, bl. 16; Boxhorn, *Bijv.* op Reigensbergh's *Chr. v. Zeel.*, B. V, St. 9; Jac. Basilius, *Nederl. Sulpitius*, bl. 167; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II, bl. 211, 212; *Verkandel. over den Nederl. Aartsketter enz.* door Prof. Tydeman in *Bijdr. tot beoef. en Geschied. der Godgel. wetens.*, D. II, St. I, bl. 72 volgg.; *Kalender voor de Protestanten in Nederl.*, 7de Jaarg., 1862, bl. 60-102; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. IV, bl. 71 (2de Ser.); D. V, bl. 220; Moll, *Kerkgesch. d. Nederl.*, D. II, bl. 45 volgg.

[Gualtherus Tangerius]

TANGERIUS (GUALTHERUS), te 's Hertogenbosch geboren, leerling van Petrus van Ravenna, was regtsgeleerde en hoogleeraar in de fraaije kunsten te Keulen.

Men heeft van hem:

Poëmata. Colon 1507.

Ook gaf hij een verbeterde uitgaaf van Raymundi *Summula*. Ald. 1508.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 301; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 384; Hermans, *Conspectus*, p. 4.

[Foppe Tania]

TANIA (FOPPE) in 1653 advokaat, in 1667 vroedschap van Leeuwarden, in 1670 overleden, is waarschijnlijk de schrijver van:

Friesche Fackel, *lichtende 't Recht der Revisen. Door Photizum Misoschoti* (*Lichtgevende Duisternishater*). *Adv. Aengesteecken op den* 1 *January*. 1655. z. pl. (Leeuw.). 4°.

Zie v. D o o r n i n c k , *Pseudon. en Anon.*, bl. 151; E e k h o f f , *Cat. d. Leeuw. Bibl.*, bl. 37.

[Pieter Tanje]

TANJE (PIETER), den 15den Februarij 1706 te Bolsward geboren, en in een weeshuis aldaar opgevoed, begon zijn loopbaan met het graveren van sieraadwerk op tabaksdoozen. Door een schipper tusschen Bolsward en Amsterdam kennis gekregen hebbende aan den beroemden plaatsnijder Jacobus Fokkema, werd hij door dezen aangemoedigd, zich geheel aan de kunst over te geven. Op 24jarigen leeftijd begon hij zich te Amsterdam met ijver op het plaatsnijden toe te leggen, werd lid der teeken-akademie, kwam in kennis met de beroemdste kunstgraveurs, die zich toen te Amsterdam bevonden, en maakte zulke vorderingen, dat de twee groote, door hem in 1734 en 1737 naar schilderijen van Parmesiano gegraveerde platen, algemeene goedkeuring verwierven en hem als een voornaam plaatsnijder in Nederland bekend maakten. Groot is het aantal door hem gegraveerde portretten, titels, boek- en kunstplaten door hem sedert in koper gebragt. Nagler vermeldt 90 nummers zijner werken; Kramm voegde er nog andere bij. Zijne gravuren naar T. van Thulden, *Venus*, *met de wapens van Mars* en *de Cyclepen in de smederij van Vulcaan*, op 't Huis ten Bosch in 's Hage en zijn *Liereman* naar C. Troost in gr. fo., acht deze laatste, de beste graveerwerken der Nederlandsche school van zijn tijd.

Hij had zich vooral toegelegd om Houbraken op zijde te streven, waarin hij het zoo ver gebragt heeft, dat alleen de naamteekening hun werk onderscheiden kon. Tot zijne voornaamste werken behooren de platen, die hij voor het beroemde *Prentwerk der galerij van Dresden* leverde, verscheidene stukken uit de *verzameling van vrolijke onderwerpen* van C. Troost, de *afbeeldsels* der vorsten uit het huis van Oranje Nassau, de *Bijbelplaten*, door Tirion uitgegeven enz. Hij bragt in 1760 zijn eigen afbeeldsel naar J.M. Quinkhard in 't koper (*Tanjé met de plank*). Niet minder schoon is zijne gravure naar de teekening van Quinkhard, welke teekenaar en graveur beide voorstelt.

Tanjé overleed te Amsterdam den 29sten Junij 1761, toen hij bezig was met een familiestuk van den baron von Erbach.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Daniel Tannius]

TANNIUS (DANIEL), gemeenzaam vriend van Mart. Booms, een der hoofden van de Hattemisten te Middelburg. Van Hattemisterij (Antinomianerij) beschuldigd, gaf deze beschuldiging aanleiding, doordien hij zijne attestatie verzocht naar de Waalsche gemeente, tot hevige twisten tusschen de Waalsche en Nederduitsche kerkenradch aldaar.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief* tweede Ser.), D. VIII, bl. 75.

[Ruard Tapper]

TAPPER (RUARD), in 1480 te Enkhuizen geboren, voltooide

zijne studiën te Leuven, waar hij hoogleeraar in de godgeleerdheid en deken der St. Pieterskerk werd. Zoo groot was zijn aanzien te Leuven, dat hij tot kanselier der hoogeschool verheven werd. Hij stond in blakende gunst bij Karel V, die in hem een moedig bestrijder van de hier met zooveel strengheid vervolgde ketterij en van 's lands voorregten vond. Van wege den keizer werd hij afgevaardigd naar het concilie van Trente. Hij bekleedde de post van opper-inquisiteur op eene wijze, die hem de schrik zijner tijdgenooten deed worden. Hem toch bezielde niet slechts ijver voor de kerk, maar haat jegens de hervormden, die hij op onmenschelijkste wijze deed folteren en in het verderf stortte, dat Merula en anderen hebben ondervonden. Na Karels' dood daalde hij in de gunst van 't hof, daar Philips II de aanmatigingen van den bloeddorstigen priester niet duldde. Hij overleed plotseling den 2^{den} Maart 1559.

Henricus Geldorpius schreef *Apotheosis R. Tapperi*. 1558. 4°. (volgens Valerius Andreus) in 't Nederduitsch vertaald met den titel:

De Hemelvaert des eersten ende oversten vervolger der Christenen in Nederlant, *Ruart Tapper van Enckhuysen. Wt den Lat. in Duytsch overgeset*, *also het int Jaer* 1568 *na zijn doot eerst geprent is*, *metten naem Apotheosis. Met eene cleyne voorrede*. Leyden Jan Claesz. Dorp, 1600. 8°.

Behalve de *Leuvensche Geloofsartikelen* bestaan van hem:

Methodus Confessionis. Lovan., 1549. 4°.

Erplicationes in Articalis, *circa Ecclesiastica Dogmata hoc saeculo controversa a Facultate Theologica Academiae Lovaniensis Caroli V Imp. jussu collectis*. Lovania, 1555. fol. Tomes II.

Orationes Theologicae variae, *una cum Corollario de veris calametatum Belgii causis atque remediis ad Carolum V et Ferdinandum I. Impp. a Guil. Lindano vulgatae*. Coloniae, 1577. 8°.

In 1582 verschenen te Keulen *Typis Birchmannicis* de *Opera* Tapperi, in fol.

Een brief van Johannes Cochleus aan hem, is door G.H.M. Delprat medegedeeld in het *Archief* van Moll en Kist. D. IV.

Zijne Tractaten *de Providentia Dei* en *Praedestinatione* werden vroeger te Leuven bewaard.

Zie, behalve Hooft, Bor, v. Meteren, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend, Brandt, *Hist. d. Ref.*, en *Beschrijv. v. Enkhuizen*, D. I. bl. 28, 67, 296; Val. Andreas, p. 804, 805, Foppons, *Bibl. Bety.*, T. II, p. 1034; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. I, bl. 100, 152; Moll, *Angel. Merula;* Moll en Kist, t.a.p. (Reg.); Glasius, *Godgel. Nederl.*; Ram, *Disquisitio dogmatica declaratione a Theol. Lovaniensibus* à 1544 *editu* in *Mém. de l'Acad. de Bruxelles*. 1841. XIV.

[J. Targier]

TARGIER (J.), dichter uit het laatst der 16de eeuw, vriend en kunstbroeder van Karel van Mander, voor wiens *Schilderboek* hij *sonnetten* of *clinckdichten* plaatste. Mogelijk is hij dezelfde met Jan Targier in 1591 predikant te Brouwershaven.

Zie Te Water, *Kort verhaal d. Ref. in Zeeland*, bl. 237, 238.

[Jacob Targier]

TARGIER (JACOB), dichter, werd den 21sten April 1688 te Dordrecht geboren. Zijne ouders waren Abraham Targier[1], leeraar der doopsgezinden aldaar en Gecrtruid Terwen. Reeds vroeg gaf hij blijken van een vluggen geest en leefde voor de poëzij, doch hij werd belet zijne studiën voort te zetten, door de verzwakking van zijn gezigt, dat hij in 1712 geheel verloor. Doch het vuur van zijn dichtgeest verdoofde niet. Hij raakte in kennis met de dichters Badon en Petraeus[2], die hem werken van smaak en geleerdheid voorlazen en zijne verzen opleekende. Hij overleed den 10den November 1735, in den ouderdom van ruim 47 jaren. Zijn vriend Badon gaf in 1737 zijne nagelaten gedichten bij Pieter van der Kloot, met een korte levensschets van den dichter, in het licht. Achter dezen bundel zijn *Lijkcipressen gestrooit op het graf van Jacob Targier* van Klara Ghijben, Badon, Susanna Badon, Joannes Badon, J. Petraeus en A. van der Vliet gedrukt. De Vries prijst zijne gedichten. ‘Schoon van het gezigt beroofd was hij echter geenszins blind voor den helderen glans der echte, natuurlijke schoonheden.’ Witsen Geijsbeek acht zijne gedichten ‘eene kleine maar keurige nalatenschap.’

Zie zijn leven vóór zijne *Gedichten*; Witsen Geijsbeek, *A.B.C. Woordenb*, D.V, bl. 385; M. Siegenbeek, *Gesch. der Nederl. Letterk.*, bl. 244; *Werk. d. Bat. Maas*, D. IV, bl. 99-101; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Joachim Targier]

TARGIER (JOACHIM), dichter, c.a. van een lofvers op de vertaling van de *Vale Mundo ofte Noodiging tot de Broederschap Christi*, door Cornelis van Eicke.
Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb*.

[Abel Jansz. Tasman]

TASMAN (ABEL JANSZ.), te Lutkegast, provincie Groningen, geboren. Niet onwaarschijnlijk is hij als gewoon schepeling of als stuurman aan boord van een der schepenvande Oost-Indische Maatschappij, voor de kamer van Hoorn, uitgevaren. Later zal hij, in 's compagnies scheepdienst opklimmende, denkelijk, bij ver-

1) Zijn vader stierf in 1708. Toen leefde zijne moeder nog. Hij had 2 broeders, Bartholomeus en Pieter. *Gedicht*, bl. 202, 207.
2) *Gedicht*, bl. 172, 201.

nieuwing zich verbonden hebben om in Indië te blijven. De eerste keer, dat wij hem ontmoeten, is, waar hij als scheepsbevelhebber bedrijvig is, en hij deel heeft aan de ontdekkingen van wege de O.-I. Maatschappij in den grooten Oeeaan, tusschen Japan en Amerika gedaan. In 1635 hadden de Nederlanders te Firando kennis gekregen van het vermoedelijk bestaan van een eiland, op aanzienlijken afsland ten oosten van Japan, welk eiland, naar men meende, rijk zou wezen aan goud en zilvermijnen. Hiervan werd naar Batavia berigt gezonden, en de gouverneur-generaal van Diemen zond, in 1639, twee schepen uit tot het bewerkstelligen dier ontdekking. De schepen waren de fluiten *de Engel* en *Gracht*, en de bevelhebbers de commandeur Matthys Hendriksz Quast en schipper Abel Jansz. Tasman. In den aanvang van het volgende jaar kwamen beide schepen terug van een ontdekkingstogt in het Noorder halfrond, geenszins onvruchtbaar en met gunstige uitkomsten. Die togt geraakte echter in vergetelheid, dewijl zij, die tot nader onderzoek derzelve werden afgevaardigd, door weêr en wind teleurgesteld, de in 1839 ontdekte eilanden niet terugvonden. De ontdekkingstogt van de Vries met de *Kastrikum* en *Breskens*, beroofde dientengevolge Tasman van de eerekroon, die hem, ter zake van de reize beoosten Japan, in het jaar 1639, behoorde te sieren.

In het volgend jaar voerde hij het bevel over de fluit *Oostkappel*, kwam met dat vaartuig, den 25sten Augustus 1640, te Firando en verbeidde aldaar nagenoeg 3 maanden, deelnemende aan de raadplegingen van den raad en de resolutiën medeteekenende. Bij de twisten tusschen het Japansch bewind en de Europeërs, over het afbreken der naauwelijks opgetrokken faetorij, stond zijn leven op het spel, doch hij outging het gevaar en vertrok met zijn schip over Tayouwan naar Batavia. In 1641 ging hij wederom met denzelfden bodem naar Kambodia, Tayouwan en Japan onder zeil, met last alle Spanjaarden, Portugezen en andere natiën, zonder der Oost-Indische Compagniepassen varende, aan te tasten, te vermeesteren, de goederen onder behoorlijken inventaris over te nemen en zich van de personen meester te maken. Hij veroverde twee Chinesche jonken, met Portugesche eigendommen, waarvan de een echter ontsnapte, 'tgeen hij moest boeten met verlies van twee maanden gage. In April 1642 werd hij met den rang van commandeur aan het hoofd van vier schepen uitgezouden, om met een naburig vorst onderhandelingen aan te knoopen, en zoo de voorzigtige staatkunde te kort schoot, met de wapenen te handelen. Zekere Chinees namelijk, die te Batavia gewoond had en aanzienlijke sommen aan de O.-I. Compagnie schuldig was, had zich naar het Rijk van Palembang begeven en zich in de gunst van den sultan gedrongen, dezen tegen de Nederlan-

ders op gestookt en trachtte openlijke vijandelijkheden te doen uitbreken. Hij slaagde boven verwachting, de goede verstandhouding met den sultan werd geheel hersteld en de Chinees opgeligt en naar Batavia gevoerd. Nu zou eindelijk de groote togt plaats hebben, die sedert twee jaren was beraamd en waarvan A b e l J a n s z. T a s m a n het hoofd en de aanvoerder zijn moest; de togt welke hem boven alles zou vereeuwigen, die hem onder de grootste ontdekkers der scheepvaart een eervolle plaats zou aanwijzen. 'Tot nadere ontdekking van het groote Zuidland,' vertrok hij met het jagt *Heemskerk* en de vlieboot *de Zechaan*, den 14^{den} Augustus 1642, van de reede van Batavia en kwam den 15^{den} Junij 1643 behouden terug. 'Sedert dien tijd wordt het 5de werelddeel als een Nederlandsche gegroet en prijkt het vastland, in het Zuider halfrond gelegen, met den naam van *Nieuw-Holland*.'

De kennis van het nieuwe werelddeel was echter niet volledig. Men wilde het in zijnen geheelen omvang kennen, en daartoe werd de groote zeevaarder op nieuw uitgezonden. Ook hier gold het 'nadere ontdekking;' en tot dien togt ging T a s m a n van Batavia, den 30sten Januarij 1644, onder zeil. Bij de jagten *Limmen* en *de Zeemeeuw*, werd vervolgens *de Brak* gevoegd; en, overeenkomstig de medegedeelde bevelen, werd ook de togt volvoerd. De bepaaldheid en de uitdrukkingen van den lastbrief, schijnt alleen oorzaak geweest te zijn, dat de uitkomsten niet zoo schitterend waren als had kunnen verwacht worden van een zeeman met zulke uitstekende bekwaamheden begaafd. Na 1644 ontmoeten wij T a s m a n als een gezeten burger van Batavia. Hij behoorde tot de Hervormde gemeente, en als een man van goeden naam en faam bekend, werd hij (1648-1649) ouderling der Batavische Hervormde gemeente. Hij overleed te Batavia in October 1659.

T a s m a n was in onderscheidene opzigten een groot man, vooral groot als ontdekker en uitbreider der kennis van onzen aardbol en, in den ruimsten zin van het woord, de ontdekker, aan wien de wetenschap in de 17de eeuw de meeste verpligting heeft. Zijne verdiensten worden door de voornaamste zeereizigers der 19de eeuw ten volle erkend; zijn naam wordt bij de grootste aardrijkskundigen van onzen tijd gehuldigd. Mogt dus al, voor het tegenwoordige, *Abel-Tusmanpassage* van de wereldkaart verdwenen zijn, zoo heeft evenwel de dankbaarheid der 19de eeuw, aan de zuidelijkste kaap door Tasman ontdekt, den naam van *Tasmans-hoofd* toegekend, en voortaan groeten wij als *Tasmania* het belangrijke eiland, dat ten zuiden van Nieuw-Holland thans eene bloeijende volkplanting van Europeërs bevat.

D i r k R e m b r a n t z v a n N i e r o p gaf een verslag van de

ontdekkingsreis van Tasman in het licht, waarnaar het verslag is bewerkt door Hook, in 1682, in het Engelsch te Londen uitgegeven. In 1694 kwam een ander verslag, misschien ook naar Rembrantz bewerkt, in Engeland uit, bezorgd door Samuel Smith en Benjamin Walford. A. Montanus gaf in 1671 to Amsterdam een uittreksel der reis of reizen van Tasman.

Zie Bennet en van Wijk, *Verhand. ter beantwoording der vrage over de Nederlandsche ontdekkingen in Amerika*, *Australië*, *de Indiën en de Poollanden*, *en de namen*, *welke weleer van dezelve door de Nederlanders zijn gegeven*, *Bekroond door het Prov. Utr. Genoots. op den* 24sten *Junij* 1825; *Verhandeling over eenige uroegere zeetogten der Nederlanders*, door G. Moll; van Wijk, *Journal van Jacob Roggeveen*, *Konst- en Letterb.* 1837; *Bijdrage tot de ontdekkingen der Nederlanders* in *Kunst- en Letterb.*, N°. 45; *Recherches sur l'Epogue veritable de la découverte de la Terre de van Diemen du Nord*, *par J.B.B. Egriès*, in *Nouvelles Annales des Voyages par Egriès et Maltebrum*. T. II, p. 1-16; J. Swart. *Cook en Columbus*, door R.M. Martin, *met bijvoeging van den Nederl. ontdekker A.J. Tasman* in *Verh. en berigt. betr. het Zeewezen*, D. III, bl. 237; *Oordeel van vreemden over A.J T.*, door Abbing in *Beschrijv. v. Hoorn*, *Aant.* bl. 127; G. Loots, *Abel Junsz. Tasman*, in Tindal en Swart, *Veth. en berigt. betrekkelijk het Zeewezen enz. N. volgende*, D. IV. bl. 275, 517; Nieuwenhuis i.v. *Hoorn;* J.A. Oostkamp. *Nederl. Zeereizen*, bl. 177; N. Witsen, *N. en O Tartarijen*, D. II; Valentijn. *O. en N. Oosind.*, D. V. St. II; *Tweejarige reizen rondom de wereld* (1720-1722). Dordr. 1728 (*Voorb*); *Kunst- en Letterb.*, 1835, D. II.; 1846. D. I, bl. 66; van Haren, *de Geuzen*; van Kampen, *Karakterk*; *Nar.*, D. IV, bl. 161, 356; D. V, bl. 134, 281; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Circumnarigation of the Globe*. London, 1852; *An Account of several late voyages and Decoveries to the South and North etc. by sir John Narborough*, *Captain Tasman*, *Captain Wood and Frederick Martin of Hamburgh*. Londen.

[Jacobus Tassart]

TASSART (JACOBUS), een Dominikaan uit Henegouwen, prior van het klooster zijner orde te Valenciennes. Hij was zulks negen jaren geweest, toen Margaretha van Parma, gouvernante der Nederlanden, hem tot haren biechtvader en predikant benoemde. Hij overleed den 2^{den} Maart 1563.

Hij liet *Sermons de Caresme* na, die weleer bij de Dominikanen van Valenciennes berustten.

Zie Paquot, *Mém.*, T. II, p. 3.

[Jan Baptist de Tassi, Tassis, Taxis]

TASSI, TASSIS, TAXIS (JAN BAPTIST DE) werd in het midden der 16de eeuw te Brussel geboren. Hij was de vijfde zoon van Jan Baptist de Tassi, heer van Hemissen, die onder Maximiliaan I en Karel V diende en tot grootmeester der posterijen van Duitschland en de Nederlanden opklom. Zijne moeder was Christina van Wachtendonck, uit eene edele familie van Mechelen.

De jonge de Tassis was, even als zijn vader, bestemd tot het bekleeden van openbare ambten. Een der eerste

commissiën, die hem werden toevertrouwd, was om den graaf van Bossu, stadhouder van Holland, bij te staan in het herstellen der zaken dezer provintie, die kort daarna in de magt der prinsgezinden viel.

Toen hij zich, na den dood van Louis de Requesens, openlijk voor de partij van den koning verklaard had, onderging hij hetzelfde lot als de graven van Barlaymont, Mansfeld en Assonville enz. Men maakte zich, toen hij van Antwerpen te Brussel kwam, van zijn persoon meester, zette hem eenige dagen in een particulier huis en vervolgens in zijne eigene woning gevangen. Den 1sten November 1576 ontslagen, begaf hij zich naar Don Jan van Oostenrijk, in Luxemburg. Deze benoemde hem terstond tot zijn tweeden hofmeester en vervolgens tot zijn grootmeester en zond hem in 1578 naar Leuven, om een overeenkomst met de gedeputeerden van den raad van state aan te gaan. Toen die door de laatste verbroken was, keerde hij met zijne broeders Roger en Leonard naar Don Jan terug, en diende hem met zijn raad. Na den dood van Don Juan, den 1sten October van dat jaar, begaf hij zich naar Spanje. Na op zijn reis door Frankrijk aan vele gevaren te zijn blootgesteld, kwam hij te Badajoz, waar zich Philips II ophield. Deze benoemde hem weinige dagen later, in plaats van Jan de Vargas, tot ambassadeur naar Frankrijk. Te Vannes in Bretagne aangekomen, begaf hij zich naar Hendrik III te Blois en vervolgens naar de twee koninginnen te Chenonceau. Daar vernam hij, dat de hertog van Alençon zich aan het hoofd der opstandelingen in de Nederlanden wilde stellen, 'tgeen hij trachtte te beletten. Na het overlijden van dien hertog (10 Febr. 1584), smeekten Hendrik, hertog van Guise, de kardinaal Karel de Lorraine, zijn broeder en Karel, hertog van Mayenne, Philips II, zich met hen te vereenigen, om te beletten dat de kroon van Frankrijk, aan Hendrik van Bourbon, koning van Navarre, toen nog Calvinist, verviel. De koning gelastte de Tassi met de Guises te handelen, 'tgeen te Joinville in Champagne geschiedde. Daar werd het bekende tractaat, *de Ligue* genoemd, den 6den Januarij 1585, gesloten en in naam des konings door de Tassi geteekend. Sedert ondersteunde hij met al zijne krachten *de Ligue*, tot dat hij den 1sten Mei 1598 te Vervins, in naam van zijn koning, met Hendrik IV den vrede teekende.

Nu verliet hij Frankrijk om zijne dagen in Spanje te eindigen, doch de koning beval hem, zich naar de Nederlanden te begeven, om de aartshertogen met zijnen raad ter zijde te staan. In 1598 benoemde hem Philips III tot gewoon ambassadeur aan het hof van Frankrijk. Hier wist hij zóó de genegenheid van Hendrik IV te winnen, dat deze hem

zijn vader noemde. Evenwel naar rust verlangende, vroeg en verkreeg hij verlof naar Spanje terug te keeren. In Februarij 1604 verliet hij Fontainebleau, en hield zich omstreeks een jaar te Valladodid, waar Philips III zijn hof hield, op. Hij wilde zich hierop naar zijne commanderie van los Sanctos begeven, maar de koning verbond hem aan zijn persoon en benoemde hem tot krijgsraad. In 1609 gaf de koning hem verlof een halfjaar in zijne commanderie door te brengen. Aan het hof, toen te Madrid, wedergekeerd, word hij krank en overleed nog in hetzelfde of in den aanvang van het velgende jaar, bij zijne huisvrouw Helène de l'Espinée, dochter van Henri de l'Espinée, ridder, heer van Soumaing of Soumagne, en Jeanne Naturel geen kinderen nalatende. Hij schreef: *Commentariorum de tumultibus Belgieis. Libri octo*. Deze zijn voor het eerst in 1743 nitgegeven door Hoynek van Papendrecht naar een handschrift der aartsbisschoppelijke bibliotheek te Machelen. Zij loopen van 1559 tot 1598. Doch de twee eerste boeken bevatten als 't ware, een inleiding tot den jare 1577, die echter kort en verward afleep. Bij den aanvang van het derde boek, dat met 1577 begint, geeft hij te kennen, nu eerst aan het jaar gekomen te zijn, waarmede hij de geschiedenissen wil aanvangen. Hij geeft vervolgens een uitgebreid verhaal van de krijgsbedrijven tot 1593. Het 7de en 8ste boek is betrekkelijk tot den burgeroorlog in Frankrijk ten tijde der Ligue. De Commentariën zijn opgenomen in T. II, p. 11 der *Analecta Belgica*.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 454; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 393; *Monum. Sepal.*, p. 292; J. Chifflet, *Marques d'Honneur de la maison de Tassis*, p. 101-123; Flaccio, *Généal. de la maison de la Tour*, p. 185-192; *Généal. de la famille de Colona*. p. 133; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 572; de *Praefatio* van Hoynck van Papendrecht vóór de *Commentaar* in *Anal. Belg.*, T. II, p. 11; Paquot. *Mém.*, T. XII, p. 258-267; de Wind, *Bibl. v. Geschied.*, bl. 296.

[Jean Baptiste de Tassis]

TASSIS (JEAN BAPTISTE DE) of de Tassi, verkeerdelijk door Wagenaar en anderen voor één persoon met den vorige gehouden, stond in dienst van Philips II en was een bekwaam veldheer. In 1572 werd hij met Quarebbe door Alva naar Dordrecht gezonden, om die stad voor den koning te behouden, doch vruchteloos, wijl zij 's prinsen zijde koos. De Tassis ontkwam, doch Quarebbe werd te Gorinchem tot aan zijn dood gevangen gehouden. In 1581 ontmoeten wij hem als luitenant van Billy in de Ommelanden, waar hij deel had aan de verovering van twee gewigtige schansen, Winsum en Warfum. In 1582 veroverde hij als overste onder Verdugo Steenwijk, dat hij uitplunderde en de burgers brandschatte. In 1583 deed hij van daar een uit-

val in de Veluwe, en verzekerde zich van twee sterke blokhuizen, vervolgens in Friesland, waar hij veel moedwil pleegde en het dorp Lekkum verbrandde. Ook te Zutphen, dat hij, deels door verraad, deels door gebrek aan goede wacht in September van dat jaar, overrompelde, hield hij zóó huis, dat de meeste burgers de stad verlieten. In 1585 bemagtigde hij de sloten Hackfort en Nieuwbeek, viel later in Gooiland, plunderde eenige dorpen en keerde naar Zutphen terug.

Nu moest Overijssel het misgeldde, waar hij het huis te Regleren en te Schuilenburg bemagtigde. Over de Veluwe naar Amerongen getrokken, raakte hij slaags met eenige staafsche troepen, onder den graaf van Nieuwenaar, van Villers en M. Schenk, die hij meest alle versloeg of gevangen nam. In 't begin van 1586 trok hij bij vriezend weêr in Friesland, ontmoette bij Roxum eenig staatsch volk, onder den overste Herm. van Malsem, met wien hij in gevecht kwam, waarbij de onzen 600 man aan dooden en gevangenen verloren. De invallende dooi deed hem, met achterlating van al zijne dooden en veroverde veldstukken, spoedig het land ruimen. Door 't verraad van Stanley (zie dit art.) maakte hij zich meester van Deventer. In 'tzelfde jaar (1587) was hij in 't leger van Parma voor Bonn, waar een kogel een eind aan zijn leven maakte.

Zie Bor, Hooft, van Meeteren, Cerisier, Schotel, *Kerk. Dordr.* D I, bl. 47, 58; Kok, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[J.F. Tatinghoff]

TATINGHOFF (J.F.) schreef: *Swanengezangh d.i. Laetste Predicatie van - Lijkpredicatie op hem d.M.F. Tatinghoff*. Amst. 1655. 2 d. 4°. Met portr. op den titel.

[Michael Frederick Tatinghoff]

TATINGHOFF (MICHAEL FREDERICK), predikant te Sardam, dichter uit het midden der 17de eeuw, van wien in 1669 in 12°. *Catechismus-citer*, eene berijming van Luther's *Kleine Catechismus* verscheen. Abcoude vermeldt ook zijn *Bijbels-Bloemhof*, 12°. en *Spreuken van Hippocrates*. 12°.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; Abcoude, *Naaml.*, bl. 395, *Aanh.*, bl. 208; *Nav.*, D. XIV, bl. 264; Rogge, *Pamfl.*, bl. 106.

[Feycke Tatmans of Tetmans]

TATMANS of TETMANS (FEYCKE), in 1538 geboren, was een man van groot aanzien in Friesland, en werd in de gewigtigste zaken gebruikt. In 1574 drong hij met meer anderen bij Robles sterk aan, om het gewest van het onderhoud van de Spaansche en Waalsche soldaten te bevrijden. Drie jaren later werd hij door de Staten van Friesland met Schelte Tjaerda en Marten van der Niilsten naar de Algemeene Staten te Brussel in gezantschap gezonden. Ook werd hij in dat jaar tot eene geldligting gelastigd. In 1578 tot grietman van Utingeradeel benoemd, was hij tevens substituut van Aengwirden. Hij behoorde onder de voorstanders van de Unie

van Utrecht, en was in 1582 een van de staatsleden, gecommitteerd tot opneming van de rekeningen der ontvangers en rentmeesters der kloostergoederen, en in 1584 tot die van de landschaps-ontvangers. Toen in 1596 de Admiraliteit te Dokkum werd opgerigt, was hij onder de eerste Raden van deze benoemd. Hij overleed den 2den April 1601 en liet na ééne dochter bij zijne vrouw Popke, dochter van Sako van Rinia, grietman van Westdongeradeel, in 1541 geboren en den 26sten December 1611 gestorven. Beide woonden te Oldeboorn, waar zij ook begraven zijn.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, bl 411; *Wopenb. Andringa*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II, bl. 361: *Charterb.*, D. IV, bl. 42, 67; Winsemius, *Hist.*, p. 828; v. Sminia, *N.N.v. Grietm.*, bl. 329, 330; Kobus en de Rivecourt.

[André Benoit Barreau Taurel]

TAUREL (ANDRÉ BENOIT BARREAU), den 6den September 1794 te Parijs geboren, ontving van Vincent en Guerin onderwijs in de teeken- en van den beroemden Bervic in de graveerkunst met zulk een goed gevolg, dat hij bij gelegenheid van den wedstrijd in de graveerkunst, in 1818 te Parijs gehouden, den grooten prijs verwierf. Vijf achtereenvolgende jaren bragt hij dientengevolge als pensionair aan de koninklijke academie te Rome door. In 1822 werd hij door koning Willem I naar Holland geroepen en aangesteld tot directeur van de graveerkunst en tot lid van den raad van bestuur aan de koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Daar graveerde hij het portret van Willem I, naar de schilderij van J.W. Pieneman, dat hij aan de koningin aanbood, die hem daarvoor een kostbaren ring met diamanten vereerde. Een dergelijk geschenk ontving hij in 1841 van de gemalin van koning Willem II voor het portret van dezen vorst, naar de schilderij van J.A. Kruseman. Tot de overige, door hem gegraveerde, portretten, behooren die van de vorstinnen Anna Polowna en Sophia, dat van keizer Nikolaas, ten voeten uit; die van Nicolaas Pieneman, Royaards, Prof. Suerman en Tollens. Zijn laatste werk was zijne vermaarde Catharina, voor de galerij te Florence en het portret van Prof. J. Bosscha, naar N. Pieneman, dat half voltooid gebleven is, dewijl hij, onverwachts in den nacht van den 12den Februarij 1859 overleed. Tot zijne leerlingen behoorden, behalve zijn beide zonen, Charles Edouard en Augustin, Couwenberg, Kaiser en D.J. Sluyter. Hij was lid der koninklijke Academie te Antwerpen, lid van het koninklijke Nederlandsch Instituut en ridder van de Eikekroon. Hij huwde Henriette Ursula Claire, dochter van den historieschilder Charles Thevenin, destijds directeur der koninklijke Fransche Academie te Rome, en later bewaarder van de prentverzameling der koninklijke

bibliotheek te Parijs. Zij overleed in 1836 te Amsterdam, na hem vier zonen geschonken te hebben. In 1846 trad T a u r e l nadermaal in den echt met A u g u s t i n e D e r i a, bij wie hij twee kinderen verwekte. Zij overleed den 17den April 1861, in den ouderdom van 48 jaren.

Zie I m m e r z e e l; K r a m m; M u l l e r, *Cat. v. portr.*

[Jacobus Taurinus]

TAURINUS (JACOBUS) werd in 1576 te Schiedam geboren, in 1600 predikant in 't Woud, in 1601 te Delfshaven en in 1605 te Utrecht. Hier vond hij ambtgenooten, die bij het meer en meer opwakkeren der kerkelijke twisten, voor het grootste deel de zijde van A r m i n i u s hielden. Ook T a u r i n u s was die toegedaan en betuigde reeds in 1609 in een brief aan U i t e n b o g a e r t zijne verontwaardiging over de hardheid van G o m a r u s. Hij bleef echter geen werkeloos aanschouwer.

In 1615 had de Amsterdamsche kerkleeraar J a c o b u s T r i g l a n d *den rechtmatigden Christen* in het licht gegeven, waarin hij betoogde dat de bekende vijf artikelen, zoo als ze door de Remonstranten geleerd werden, niet geduld konden worden. T a u r i n u s nam tegen dit geschrift de pen op (*van de onderlinge verdraagzaamheid*). In dit werk, waarin hij, onder goedkeuring der Utrechtsche Staten, T r i g l a n d wederlegd en op verdraagzaamheid aangedrongen had, klaagde hij, dat men te Amsterdam te veel aan onberaden ijver bot vierde. Zulks mishaagde de Amsterdamsche regeering zóó, dat zij het geschrift deed ophalen en het verkoopen er van verbood. Dit bewoog T a u r i n u s tot het schrijven eener *Naarder opening* enz., 'twelk te Amsterdam gelijk lot als het vorige onderging. Intusschen gaf, wat toen in Amsterdam plaats vond, de geboorte aan eenige andere geschriften. Ook wordt hem het *zedig onderzoek van eenige handelingen in Gelderland* (1617) toegeschreven. In dit gewest namelijk had het hof zich met de Remonstrantsch-gezinde predikanten van Nijmegen zóó ingelaten, dat men aan zijne ingenomenheid met deze niet meer kon twijfelen. Veel meer opzien maakte bij door zijn *Weegschaal* in 1617, nadat de Engelsche gezant D u d l e y C a r l e l o n, in October van dat jaar, in de staten-vergadering eene redevoering had uitgesproken, waarin hij hevig tegen de Remonstranten uitvoer, op het houden eener nationale synode aandrong en de verdraagzaamheid der Hollandsche staten ten sterkste afkeurde. Getuigde dit stuk, dat reeds in November in het licht kwam, van T a u r i n u s' vluggen geest, het berokkende hem aan den anderen kant groot gevaar. De Engelsche gezant achtte zich zóó gehoond, dat hij de algemeene staten dwong, schoon niet zonder verzet van Holland, Utrecht en Overijssel, om hooge belooning uit te loven aan elk die

den schrijver aanbragt. Gelukkig bleef deze verborgen en Taurinus daardoor voor het oogenblik gespaard. Het dreigend gevaar had echter geen genoegzamen invloed om hem tot rust te brengen. Een aantal geschriften, in 1618 uitgekomen, worden hem toegeschreven.

Weldra begonnen de zaken te Utrecht te veranderen, het verblijf werd voor hem aldaar gevaarlijk. Eerst vlugtte hij naar Gouda en van daar Amsterdam. Op scherpen toon werd hij ingedaagd. Hij nam de vlucht naar Autwerpen, en zou daar 23 September 1618, drie dagen na zijn aankomst, overleden zijn, zich op zijn sterfbed voor de schrijver van *de Weegschaal* verklarende, en een zwangere weduwe in kommervollen toestand achterlatende. Elders vond ik echter vermeld, dat hij op den vermelden datum te Bokhoven bij Heusden overleden en zijn ligchaam te Schiedam begraven is.

De volgende werken worden aan hem toegeschreven.

Copye van sckeren brief, *daer inne beantwoort wort de.... Na reden*, *die F. Hommius.... heeft gedaen in den Hooghlandsche kercke. Ghedruckt in de Mater Salem* (Amst.). z.j. (1610). 4°.

Brand-Clock, *ghegoten ten deele van de stoffe ghecomen wt de Camer der E.H.M. Staten soo der Geun. Prov. in 't ghemeyn*, *als in 't particulier van Hollandt*, *noodich ghetrocken in dese bedroefde vruchtbare tijden*, *der ghevaerlijcke*, *van ouds begravene nieuwicheden*. z. pl. 1611. 4°.

Kleine wegwijser, *gestelt door Cerard van Vrijburg*. 1612.

Cleynen Wech-wijser, *ghestelt tot onderrichtinghe der Eenvoudighen. Wighegh. door Geernerd van Vriburch.* 1612. 4°.

Op een exemplaar op *Cat. Meulman*, 1013, wordt P. Bertius als autheur opgegeven.

Chrtstelijcke ende nootwendighe verclaringhe, *waerinne cortelijck ende dengdelijck verclaert wordt*, *wat in seecker formulier van eenicheyt met Godes H. Woort overeencompt.* 1615. 4°.

Van de onderlinge verdraagsaamheit, *die soo wel Predikanten*, *als gemeine Lidmaten niettegenstaende verscheidenheit van gevoelen in eenige Leerpoincten*, *met malkander in liefde behoren te onderhouden tegen Jacobi Triglandii* (*t' onrecht gewaanden*) *Recht gematigden Christen*. Utrecht 1616. 4°.

Naarder opening dienende tot grondige aanwijsinge van eenige manieren van spreken, *gebruikt bij Jac. Taurinus in zijn eerste deel van de onderlinge verdraagsaamheit gestelt aan de Eerenfeite*, *achtbare*, *wijse*, *descrete Heeren Schout*, *Burgemeesters*, *Schepenen en Vroedschappen van Amsterdam*. Te Utrecht 1616. 4°.

Postbode 15 *Julij* 1616. S.N. 4°.

In-houdt van eenighe Brieven, *aengaende de beroerten bin-*

nen Amsterdam onlangs voorgevallen. Met een discoure aen alle goede Patriotten, uit het latijn vertaald. 1617. 4°.

Corte ende naeste ontdeckinghe van den luegen-geest onlangx verschenen in de uytgegeven 'Antwoordt tot wederlegginghe van het discours over de Amst. beroerten.' 1617. 4°.

Zedich onder-soeck van eenige handelingen in Gelderlandt in de maent Februarius, ter oorsaecke van seecker verschil tusschen de Predicanten voorghevallen. 1617. 4°.

Ernstighe Aenspraeck aen de Maeght van Hollandt, tot waerschouwinghe van alle goede Lief-hebbers der oude Vaderlijcke Vrijheydt. 1617. 4°.

Weegh-schael om in alle billickheydt recht te overweghen de Oratie van Dudley Carleton, Ambuss. van Gr. Britt; geh. in de Verg. der Staten-Generael. 1617. 4°.

Bij Plaecaat van 16 Dec. 1617 'als een diffamatoir boekske strengelijck verboden. Zie Vreede, *Inleid. tot eene gesch. d. Ned. diplomatie*. 2de ged., 1ste st. bl. 326. *Cat. d. Pamft. v. Meutman* 1252 en aangeh. schrijv.

Nasporing, hoe, ende in wat manieren de Prince van Orangien, hooghtoff. memorie, de beschermínghe deser Landen heeft aengenomen, om de Nederlandtsche Belijdenisse te maintineeren. 1617. 4°.

Notulen ofte Aenmerckingen op het af-scheydt der Predikanten van Nimmegen, ghegheven bij den E. Raedt ders. stadt, op den 8 April 1618. 1618. 4°.

Reuck-appel of-ghevende den lieffelijcken geur van de daden der Princen van Orangien Teghen de quade lucht onlanghs veroorsaeckt door het opdoen van een spore tot verdedingh van de op-rechte na-sporingh. Gestelt door een Liefhebber der Nederl. vritheydt. Phtladelphi, 1618. 4°.

Den Vraegh-al, inhoudende ettelijcke Questien ofte Vraghen om daer op te hebben een bondigh Antwoordt. 1618. 4°.

Notities op het ofscheyd der predikanten van Nijmegen, gegeven den 8 April 1618.

Wat Wonder-Oudt-Nieuws dienende tot claer, ende onweder-leggelijck bewijs, hoe de Remonstr. Predicanten regsen en rossen. 1618. 4°.

Bloem-potgen van verscheyden bloemen ghepluckt uyt den Hoff van de Geldersche Contra-Remonstranten... Door Theophilus Phileleutherus. 1618. 4°.

Zie C a t t e n b u r g , *Bill. Remonstr.*, bl. 127; B r a n d t , *Hist. de Reform.*, D. II (Reg); R e g e n b o o g , *Hist. d. Rem.* (passim); v a n R h e n e n , *Naaml. a. Utr predd.*, bl. 31; P a q u o t , *Mém.*, T. III. p. 620 suiv.; Y p e y en D e r m o u t , *Gesch. d. Herv. kerk*, D. II, bl. 217, *Aant.* 117; J. T i d e m a n , *Rem. Broeders.*, bl. 209, 252, 253, 298, 368; G l a s i u s , *Godget. Nod.*; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. X, bl. 182, 259; K i s t en R o y a a r d s , *K.A.* (1ste Ser.), D. VII, bl. 5, 196; 219, 228, 235; R o g g e , *Rem. Pomft.*, bl. 115; D o d t . *Archtef*, D., VI; v a n D o o r n i u c k , *Pseud. en Anon.*, (Index); T i e l e , *Pamfl.*, D. I, bl.

120, 153, 155, 156, 159, 161, 163, 213, 220; *Nav*, D. X, bl. 356; Jöcher; Nieuwenhuis; Vorwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Taurinus]

TAURINUS (JOHANNES), predikant te Delft 1609, 's Hage 1618, geschorst 1618, bij de contra-remonstranten te Maasland 1619.

Hij schreef:

Bedenkingen over de Samaritaansche vrouw. Delft. 8°.

Copye. Door Taurino wert afgevraecht enz. 1618.

Zie Brandt, *Hist. d. Reform*, D. II, bl. 916, v. 937-940; Rogge, *Bibl. v. Rem. geschrift.*, bl. 137.

[J. Tausons]

TAUSONS (J.)

schreef drie stukjes tegen van den Honert en Berendregt. Amst. 1740. 3 st. 8°.

Herinneringen over de algemeene genade jegens J. van den Honert. Amst. 1739. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 355.

[Am. Tavernier]

TAVERNIER (AM.) schreef: *Eenen gheestelijcken A.B.C. ghetogen wt de Psalmen van David*, *zeer nut .... allen Christen menschen ende sonderlinge den jongen scholieren ghepr. Thantwerpen bij Ameet Tavernier*, *Lettersteker*. s.d. 4°. oblong.

[Hendrik Tavenier]

TAVENIER (HENDRIK), in 1732 te Haarlem geboren, ontving van Jan Augustini onderwijs in de schilderkunst, werkte eerst in de behangselfabriek van zijn meester en later op zich zelven. Hij teekende landschappen, veelal naar de natuur, met sapverw en O.I. inkt. Hij overleed in zijne geboortestad in 1807. Zijne afbeelding met punthoed en steek is, waarschijnlijk door C. van Noorde, in prent gebragt.

Zie Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr*.

[Lievin Tayaert]

TAYAERT (LIEVIN). Ofschoon te Gent, in de 16de eeuw geboren, hield hij zich voornamelijk in Holland op, waar hij handel in schilderijen dreef. Immerzeel noemt hem onder de schilders.

[Johannes Tayns of Tay]

TAYNS of TAY (JOHANNES), predikant te Zuidland (1583), Brouwershaven (1591), Nieuwenkerk aan den IJssel (1615), Nieuwpoort (1619), overleden in 1630.

Hij schreef:

Proeve van de leere der wederdooperen, in dewelcke de dwalingen der wederdooperen wt haer eygen schriften worden voor de oogen gestelt, in ef poincten. Daerbij een corte wederlegghinge. Bij een vergadert wt de de disputatie 1597 *tot Leeuwaerden gehouden van J. Tago. Met een voorr. van de*

beproevinge der geesten. Tot Leyden bij Jan Claesz. Dorp 1601. 8°.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 66, 93, 117; R o g g e , *Bibl. v. Conrarem.*, bl. 10.

[Dirk Jacobsz Tayses]

TAYSES (DIRK JACOBSZ).

Men heeft:

Journaal en Daghregister van Dirk Jacobsz Tayses Avontuurlijke Reijse in Groenlandt gedaan met het schip de Dam, *in 't Jaar* 1710. *Uitgegeven en door den druk gemeen gemaakt door Willem Pietersz Prost*, *Stierman van tvoorschreeven schip de Dam. Amsterdam bij Karel van Rijschoten*, *Boekverkooper op Water bij de Nieuwe Brug*, *in de Delfse Bijbel*. 1711. *Boekhouder van dit schip was Jacob Gijsbert Ommekomme van Zaandam*.

[G. Tayspels]

TAYSPELS (G.) schreef:

Heylige Minnestuypen. 's Grav. 1665. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 354.

[A. Teckmannus]

TECKMANNUS (A.)

schreef:

Bedenkingen over de algemeenheid der verdiensten Christ. 4°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 355.

[Jan Theodorus Teeckman]

TEECKMAN (JAN THEODORUS), regtsgeleerde en dichter, vriend en kunstbroeder van D a n i e l W i l l i n k .

[Cornelia Eeuwouts Teellinck]

TEELLINCK (CORNELIA EEUWOUTS), eene godvruchtige jonkvrouw te Zierikzee, uit een deftig geslacht, schreef:

Een corte Belijdenisse des gheloofs, *voormaels schriftelijk overghegeven den kercken-raedt binnen Zierickzee*, *door Cornelia Eeuwout Teelinx-Dochter*, *oudt wesende negenthien jaren. Ende eenige jaren naer haer overlijden in druck uytgegeven bij Susanna Eeuwout Teelinx-Dochter*, *haer suiter. Mitsgaders sommige andere leersame en stichtelijke stuckens*, *bij desclve Cornelia in rijm gestelt. En nu voor de tweede mael na haar eygen handt-schrift oversien*, *ende verbetert tot Zierickzee. Ghedruckt bij H. van der Hellen*, *door J. Keyser.* 1616. 8°.

Dit werkje in 1625 ten 5de maal gedrukt, heeft A d r i a a n H o f f e r , rentmecster-generaal beooster Schelde, met een gedicht vereerd. Zij huwde later A n t o n i L a m m e r s van Antwerpen, die omtrent twee jaren later stierf. Zij overleed omtrent vijf weken daarna, in het 23ste jaar haars ouderdom.

Ziede la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 327 volgg.; Hofferi *Poëm.* bl. 195; Verwoert; van der Aa, *N.B.A.C.Wb.*

[Ewout Teellinck]

TEELLINCK (EWOUT), zoon van Joost Ewoudsz Tcel-

linck, raad van State der vereenigde Nederlanden, en Janneke Jansse, te Zierikzee geboren, was eerst burgemeester zijner geboortestad (1598, 1602), en sedert den 22sten November 1603 ontvanger-generaal van Zeeland. Hij beoefende de godgeleerdheid. Voetius noemde hem: *eximius et pius politicus*, *in scripturis si*, *quisquam*, *potentissimus; vir qui multos theologos docere potuit*. Hij huwde: 1° Clara Cau, zuster van Nicolaus Cau, die hem 2 kinderen, Elizabeth en Bartholomeus, schonk; 2° Helena van Zuydland, bij wie hij één dochter, Clara, verwekte; 3° Susanne Resen. Hij overleed in 1629. Zijne afbeelding is in plaat gebragt. Hij schreef anoniem, en pseudoniem, onder den naam van Irenaeus Philalethes, en reeks van geschriften, zoo als:

Vyer en Wolkcolomme, *lichtende dag en nacht*. Amst. 1622.

Philomater of Christelijcke samensprekingen van 't Recht der Kercken en kerckelicke saken. Middelb. 1616.

Quercla Patriae, *ofte klachte des Vaderlandts over de tegenwoordige swaaricheden door ettelijcke en etterlijcke nieusgesinde leeraars in den Lande van Hollandt verwekt door Alezius Philopater*. Amst. 1617.

Christelijcke klachte van eenige godsalige lvyden, *over hare onvruchtbaarheyd in het ware christelijck leven*. Middelb. 1618.

Querela Ecclesiae ofte clachte der kercke aan de ovenheden ende dien. des godd. woorts, *over hare swaricheden. Door Ir. Philatetium enz*. 1617. Er verschenen in dit jaar 7 drukken van dit werkje.

Andere clachte der kercke aan eenige overheden des landts, *over den grouwel tot Alckmaer uytghebroet waer in oock de wederklaghe beantwoordt werdt enz*. 1617 twee drukken in dit jaar.

Cleophas ofte christel. ghespreck van twee discipelen gaende nae Emaus., *wuer in gehandelt wert van het oochmerck deser kerckgeschillen* enz. 1617.

Derde klachte der kercke teghens den kerfstock der Remonstranten. Door Is. Philaletium. Waer in oock de Scheltredenen in de voorr. van de Noodighe antwoorde werden beantwoordt. 1618. 3 drukken in hetzelfde jaar de laatste verb. en verw.

Klauwe van de beeste ofte teeckenen der Antichrist enz. 1619.

Boheemsch geluyt, *ofte gespreck over het Boheemsche wesen ende de oorloge daer ontrent ontstaen* enz. 1625.

Mispa ofte christ. gespreck van het rechte gebruyk des algem. vasten-biddaghs enz. 1621. 2de dr. 1624.

Een hardt bode brengende quade tijdinge uyt Boëmen enz. 1621.

Een Creupele bode, *brengende tijdinge uyt Boëmen* enz. 1621.

Babylon ofte ontdeckinge van het antichristelijke rijck. 1621.

Amos of de scender Israëls, *ontdeckende de gelegent heyd van 't Gereformeerd drouvig Christen wesen*, *al de werrelt door en insonderheyd onses Landts en der Kercke hier te Lande*. Middelb. 1625.

De Wachter brengende tijdinghe van de nacht, *dat is van het overgaen van Breda*. 's Hage 1625.

De tweede Wachter enz. dat is van het overgaen van Breda. Ibid. 1625.

De derde Wachter enz. dat is van de verstroyinghe van onse vloot voor Duynkerkke. Ald. 1625. Alle in quarto.

Sulamith of Baniere des vredes. Amst. 1621. 8°.

Basuyne des heyligen oorloogs der Openbaringhe v. Johannes tegen den groten Antichrist, *den Roomschen Paus*. 1622. 4°.

Bileam ofte den blinden papist, *dat is*, *een christ. t'samensprekinge*, *daer in ontdeckt werden de snode grepen*, *die de paepsche leeraers gebruycken. Door Philalethum Zembial*. Amst. 1621. 4°.

Thekel. 8°.

Isachar. 8°.

Zie M. Teelinck, opdragt van W. Teelinck's *Worstelinghe eens Bekeerden sondaers*; Boxhorn, *Chron. v. Zeel.*, D. I, bl. 465; Smallegange, *Chr. v. Zeel.*, D. I, bl. 427, 507; G. Voetii *Bibl. stud. Theol.*, p. 198, 211; *Exercit. piet.*, p. 60; V. Flaccius, *de script. Pseudon.*, p. 395, 503; La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 196; Hoffer, *Poëm.*; Glasius, *Godgel. Neerl.*; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*; v. Doorninck, *Pseud.* en *Anon.*, N°. 243, 378, 394, 697, 736, 737, 1057, 1063, 1652, 2331, 2452, 2460, 2464, 3024, 3586, 3776, 3777, 4295, 4350, 4295, 4350, 5205, 5231; Rogge, *Pamfl.*, bl. 236; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Johannes Teellinck]

TEELLINCK (JOHANNES), zoon van Willem (die volgt), werd te Middelburg geboren, en, na voleindigde studiën, proponent en omtrent 1642 predikant te Wemeldingen in Zuid-Beveland. In 1646 werd hij ook voor een tijd predikant bij de Engelsche gemeente te Middelburg, en in 1649 in de Nederduitsche kerk te Vlissingen beroepen, waar hij twee hervormingen daarstelde. Hij wist namelijk bij de overheid te bewerken, dat er Zondags op de groote markt geen vleesch werd verkocht en de poorten op dien dag gesloten bleven, blijvende alleen het klinket voor de reizigers open. In 1654 werd hij te Utrecht beroepen en den 14den Januarij 1655 aldaar met C. Gentman bevestigd. Hier raakte hij in onmin met de overheid, met dat gevolg, dat hij den 19den Julij 1660 met zijn ambtgenoot Abraham van de Velde Utrecht moest verlaten. Kort daarna is hij te Arnemuiden, voorts in December 1660 te Kampen en in 1663 te Leeuwarden beroepen, waar hij nog in datzelfde jaar, na slechts eenmaal gepredikt te hebben, overleed.

Hij huwde 1° met Geertruyd van Helmond, 2° met jufvr. Heykoop, 3° met jufvr. de Voogd. Uit dit laatste huwelijk zijn twee dochters gesproten, waarvan de een huwde met eenen le Grand, een Hamburger, groot koopman te Amsterdam, later boekhouder-generaal van de kust van Guinée, wiens kleinzoon, predikant te Westsouburg, zich (daar het geslacht der Teellincks was uitgestorven) Teellinck le Grand schreef. Volgens Aitzema was hij een man van groote welsprekendheid.

Hij schreef:

De vruchtbaermakende wijnstock, *Christus*. Campen 1660.

Christus in den Christen blijvende, *zynde het tweede deel van den vruchtbaermakenden wijnstock Christus*. Ald. 1666.

Den Christen uyt Christo vruchtbaerheyat treckende, *zijnde het derde en laetste deel van den vruchtbaermakenden wijnstock Christus*. Ald. 1667. 8°.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 123; de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 169; Aitzema, *Saken van staat en oorleg*, D. IX, bl. 1051-1061; G. Brandt, *Diagw. der geschieden.*, bl. 362; Rogge, *Pamfl.*, bl. 163; Wagenaar, *V.H.*, D. XIII, bl. 52, 53; van Rhenen, *Naaml. v. Utr. predd.*, bl. 43, 47; Schotel in *Zondagsblad voor jong en oud*, D. I; Glasius, *Godgel. Ned.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Joos Teelinck]

TEELINCK (JOOS), 'van oud Zeelandsch bloed', zoo als Smallegange schrijft, zoon van Ewout Teellinck, was in 1574, 1576 en 1577 burgemeester van Zierikzee, onderteekende, in die betrekking, namens Zeeland, de Unie met Holland en werd in 1579 gecommitteerde Raad van Zeeland. Leicester benoemde hem tot commies bij de kamer van finantiën, die hij in 1586 oprigtte. Hij had zitting tot in 1594, wanneer hij voor het laatst onder de leden van dat collegie gevonden wordt. Zijn opvolger, M. van Cruyningen, is niet voor 1597 benoemd. Hij was een ijverig en getrouw staatsman. Hij huwde Johanna Jans, die hem acht kinderen schonk, onder welke Ewout (die voorgaat), Willem (die volgt).

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Bor, *Nederl. oorlogen*, D. II, bl. 721, 892; van Oosterzee, *Willem Teellinck* in *Jaarb. v. Zeel.* 1853; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Scheltema, *Staatk. Ned.*

[Maximiliaan Teelinck]

TEELINCK (MAXIMILIAAN), broeder van den vorige, den 26sten April 1602 te Middelburg geboren, werd eerst predikant in de Engelsche kerk te Vlissingen, daarna te Zierikzee, vervolgens te Middelburg (1640) en overleed aldaar den 26sten Nov. 1652. Vondel vervaardigde op hem twee bittere hekeldichten, waarvan het een *d'Oproerigheit van Maximiliaan Teeling*, werd beantwoord door *Antwoort aan den Paepschen Potet op 't nevenstaende* (zij werden nevens elkander gedrukt, uitgegeven) *Gedicht*, door la Rue opgenomen. Ook Jan Vos

gaf in 1660 een steekschrift, getiteld *de Mot in 't vossevel*, tegen hem in het licht.

Hij schreef:

Vredepredicatie, *uytgegeven voor de vrije Nederlanders*. Amst. 1648. 12°.

Grondigh Bewijs dat het den Christelicke Magistraet ongeoorlooft is in plaetsen, *daerover zij te gebieden hebben*, *de Paepsche superstitien ende of goderijen toe te laten enz* Ald. 12°.

Christelicke onderwijsinge in de leerstukken des Geloofs tot beright van die haer ten H. Avondtmael willen begeven. Middelb. 1652 en met een bijgevoegde *voorrede ter aanprijzing van dit werkje*. Midd. 1664. 8°.

Vrijmoedige Aenspraeck aan sijn Hoogheyt, *de Heere Prince van Oraengien etc.*, *gestelt tot Waerschouwingh en noodige opmerkingh in den verwarden en kommerlijcken standt van ons lieve Vaderlandt*. Middelb. 1650. Amst. 1672. 4°. Van dit boekje zijn 5 uitgaven.

Onderrichtinge van Mr. M. Teelinck, *aengaende de vrijmoedige aenspraken enz.* 1650.

Grondighe verklaring over de Thien geboden ende het Gebed des Heeren. Middelb. 1639. 4°.

Het laatste deel van zijns vaders *Huisboek over den Catechismus*.

Voorts gaf hij verschillende werken van zijn vader uit, waaronder de opdragt van W. Teellincks *Politycken christen aen Willem Prince van Oraengien*, het meeste gerucht heeft gemaakt.

Hij huwde Susanna Bagaart.

Zijne afbeelding is door J. Suyderhoef in plaat gebragt met dit onderschrift:

Dus was Teelincks sedich wesen,
Wiens geswint en vlugh verstant
Boeck op boeck seer nut om lesen
Plaght te geven van sijn handt,
Rijck in deughden, *trou in leeren*,
Vol van ijver, *groot van raedt*,
Onvermoeydt in 't werck des Heeren
Kloeck in 't stuiten van het quaedt.

Ziede la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 171; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 327; Vondel, *Poëzij*, D. II, bl. 223; *Patamedes*, *Hekeld.*, bl. 72 (8°); J. Vos, *de Mot in 't vossenvel*, bl. 72; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kist en Royaards, *Archief*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Rogge, *Pamfl.*, bl. 160; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 509.

[Theodorus Teellinck]

TEELLINCK (THEODORUS), broeder van Johannes en Maximiliaan (zie vroeger).

Gaf met J. Teellinck in het licht:

Wraeck-sweert, *bepleytende het recht van Gods verbondt*, *door W. Teelinck*, *verbetert d.d.Th. en J. Teellinck. Tot Utr.* 1655. 12°.

Adam Rechtschapen, *wanschapen*, *herschapen*, *door Mr. W. Teellinck. In 't licht gegeven door d.d.Th. ende J. Teellinck. Tot Utr.* 1659.

Zie R o g g e , *Pamfl.*, bl. 163.

[Willem Teellinck]

TEELLINCK (WILLEM), zoon van J o o s en J o h a n n a J a n s , in 1580 te Zierikzee geboren, werd opgevoed tot de regtsgeleerdheid en begaf zich, naar het gebruik dier dagen bij jongelingen van aanzien, tot voortzetting zijner studiën, naar Frankrijk, waar hij den 28sten September 1603 aan de toen beroemde universiteit te Poitiers tot doctor en licentiaat in de beide regten werd bevorderd. Niet lang daarna stak hij naar Engeland over en kwam daar in aanraking met eenige Piëtisten, D o d d , H i l d e r s o m en anderen. Deze boezemden hem zóó hooge ingenomenheid in met godsdienstige oefeningen en afzonderingen, dat hij met bijzonderen ijver deel nam aan de vereenigingen te Bambury en elders. Welhaast ontstond bij hem neiging om door het christelijk vuur, dat hem ontgloeide, ook anderen te verwarmen. Doch hiertoe besloot hij niet met overijling. Naar de denkwijze dier tijden hielden zijne geestverwanten in Engeland eenen vast- en bededag, opdat hun het welbehagen van den Heer mogt openbaar worden. Het gevolg was, dat T e e l l i n c k predikant zou worden. Spoedig reisde hij, na een zevenjarig verblijf buiten 's lands, huiswaarts en oefende zich aan de Leidsche Hoogeschool met ijver onder T r e l c a t i u s in de godgeleerdheid. Spoedig trad hij ter zijner oefening op en ‘proponeerde’ zoo in het Fransch als in zijne moedertaal, en werd, na eenigen tijd ten huize zijner moeder (zijn vader was overleden) vertoefd te hebben, den 4den October 1606 tot leeraar bij de toen nog gecombineerde gemeenten van Haemstede en Burgh beroepen. ‘Hier (dus verhaalt zijn zoon M a x i m i l i a a n) bediende hij zeven jaren zijn ambt met groote vrucht, door den zegen des Heeren, zoodat, daar de ingezetenen dier plaats, die, voor zijne komst, voor de roekelooste van 't gansche eiland gekeurd werden, daarna de ijverigste en godzaligste bevonden werden.’ In 1613 werd hij te Middelburg beroepen. Hier stichtte hij zestien jaren met mond en pen, maar vooral door zijn christelijk voorbeeld, de gemeente, tot dat hij, den 8sten April 1629, in den ouderdom van 50 jaren overleed. Uit zijn huwelijk met M a r t h a A n g e l i c a G r e e n d o n , werden vijf kinderen geboren, M a x i m i l i a a n , T h e o d o r u s , M a r i a , J o h a n n e s en J e n n e k e (over de beide eersten hebben wij vroeger geschreven). Zijn zoon J o h a n n e s huwde V e r o n i c a d e H u y b e r t , dochter van A n t h o n y d e H u y b e r t en G e n o v e v a v a n d e r L i s s e ,

die hem drie kinderen schonk (J u s t u s , J o h a n n a , M a r i a).

Talrijk zijn de geschriften van W i l l e m T e e l l i n c k . Ofschoon die, volgens Y p e i j , eene kleine bibliotheek vormen, meldt zijn zoon M a x i m i l i a a n , dat zijn vader nog 127 onuitgegeven boeken heeft nagelaten. Van de uitgegevene heeft F r a n c i s c u s R i d d e r u s , predikant te Rotterdam, een geordend overzigt gegeven, onder den titel *De mensche Gods*, Hoorn 1656. 4°.

Zeer gezocht en geacht was hij als kanselredenaar. V o e t i u s , die hem twee of driemalen hoorde, verklaarde sedert dien tijd gewenscht te hebben, dat hij en alle leeraars die predikwijze mogten navolgen. Zijne leerredenen getuigen van diepe kennis des bijbels en mogen in dit opzigt schriftmatig genoemd worden. De stijl is, in vergelijking met anderen in die dagen, eenvoudig, duidelijk en krachtig. Als bijbeluitlegger was hij niet zonder verdiensten, gelijk o.a. bleek uit zijne, ook door V o e t i u s geprezene, aanteekeningen op den Pentateuch en andere historische boeken van het O.T.

Den grootsten roem behaalde hij echter als asceticus. Onschatbaar nut stichtte hij met zijn onvermoeid aandringen op een christelijk leven, en men kan zulks niet genoeg waarderen, al acht men ook zijne in Engeland opgedane gestrengheid, b.v. ten aanzien van den zondag, de boet- en vastedagen, van overdrijving niet vrij te pleiten. Bij T e e l l i n c k is het christendom geheel en al de godsdienst des dagelijkschen levens, zoodat hij er alles, zelfs het huiselijk leven, op te huis brengt. V o e t i u s noemde hem den gereformeerden T h o m a s à K e m p i s . Tot zijne vrienden behoorde o.a. J a c o b C a t s , die hem eenige zijner gedichten wijdde. Zijne beeldtenis, vóór sommige zijner werken geplaatst, stelt hem op een en veertigjarigen leeftijd voor, een ander vertoont hem in den ouderdom van 50 jaren. Ook vindt men zijn afbeelding voor zijne korte levensschets door H.M.C. v a n O o s t e r z e e .

Zijne schriften zijn:

Philopatris ofte christ. bericht hoe men staetssaecken soude moghen gheluckelick uytvoeren enz. 1608.

Ontdeckinge des vermomden Balaams, *dat is*, *grondich bewijs van de nieticheyt des vrijgheleyde tot het begaepen der paepsche afgoden*. Middelb. 1611. 12°.

Eubulus ofte Tractaet vervatende verscheyden aenmerckinghen over de teghenwoordighe staet onser christ. ghemeynte, *midtgs. een ghetrouwe bericht*, *hoe dat men de swaricheden onder ons geresen*, *best soude mogen blijven weeren*. Middelb. 1616. Utr., 1657 4°.

De principaelste materien zijn cortelick voorghestelt, *rechts nae den toeeyghen Brief*. Middelb. 1617, 1653.

Den christlijcken leytsman, *aenwijsende de practijcke der*

warer bekeeringhe, *onder de geleghentheyt van eenen religieusen vast- en biddach*, *voor-ghestelt*, *waer in wijdlloopelijck verhandelt wert*, *hoe dat het werck der warer bekeeringe*, *bequamelijck soude mogen aengevangen ende voltrocken werden*. Middelb. 1618.

De volstandijen christen, *voor-ghestelt in dry tractaten. Het eerste vervatende de wonderbaerlijcke overwinninge*, *die de ware christen behout tegen alle creaturen. Het. tweede*, *aenwijsende drie poincten*, *daerop te letten staet om een recht oordeel te strijcken over de leere van de volstandichcyt niet alleen meer troostelijck is*, *maer oock meer dienstich tot vorderinghe van de ware godsalicheydt.* Middelb. 1620.

Den Spieghel der sedicheyt, *daer in alle soorten van menschen*, *haer selven besiende*, *bemercken mogen*, *oft sij oock niet geweken zijn van de eenvondicheyt*, *die sij in hare cleedinge behoorde te betrachten*. Middelb. 1620. 8°. 1651.

Liefden-dwanck, *ofte de vriendelijcke cracht der liefde Christi*, *daer door alle ware christenen tot den dienst Chr. veerdich werden. Voorghestelt in een pred. over* 2 *Cor.* 5 *vs.* 14. Middelb. 1620. 8°.

Zions Busuyne tot bekeeringe. Middelb. 1621. 4°.

De weg der Zaligheid. Middelb. 1620. Twee vraagboekjes verschenen onder dien titel. Zij schijnen uittreksels uit zijn *Huisboek* te zijn, in 1618 uitgegeven.

Balsem Gileads voor Zions wonde. Voorghestelt door W.T. Middelb. 1622, 1629 4°.

Zephaniae Waerschouwinge, *om te voorcomen den ondergang Jerusalems aock passende op de tegenwoordige gelegentheijt onses vaderlants*. Middelb. 1623. 4°.

Nieuwe historie van den ouden mensche, *daer in verhandelt wert het leven ende sterven van den ouden mensche ende hoe daer uyt de doot des ouden menschen*, *de nieuwe mensche opstaet ende voortcomt*, *ende welcke de gelegentheyt sij des nieuwen mensches*, *die daer blijft levende in den eeuwicheyt*. Middelb. 1623.

Van de doot een ware beschrijvinge end tegen de doot een goede bereydinge. Middelb. 1624. 8°.

Gesonde bitterheyt voor een weelderighen christen, *die gheerne kermisse houdt*, *tsamen gevoeght wt het achtste capittel van den eersten Send-brief Pauli tot die van Corinthen*. Middelb. 1624.

Sleutel der devotie, *ons openende de deure des hemels. Uyt ghewrocht door W.T.* t'Amst. 1624. - *Den lesten druck*, *waerin de schrift. nae de nieuwe oversettinge gestelt zijn*, *verbetert door dd. Theod. en Joh. Teelinck* v.d.m. Utr. 1655.

Gods hand ter straffinge en ter verlossinge. Middelb. 1624. 4°.

Geestelijcke Couranten voor dit loopende quaertier-jaers, *over de swarigheden die ons de voorleden somer getroffen hebben. Bijeengestelt door* enz. 16°.

(Gesprekken tusschen een patriot en een postbode).

Voorlooper tot de nae-volgende tweede geestel. Couranten enz. 1626.

Tweede geestelijcke Couranten. 1626.

Christi waerschouwinge, *om voor te comen het weeren van onsen candelaer uyt zijne plaetse*. Amst. 1626.

Bueren-kout ofte t'samen-spraeck vervatende thien stichtelijcke ghespraken van religions saken, *vol trouwe waerschouwinghen teghen verscheyde vergrijpingen hedensdaeghs in swange gaende. Desen lesten druck is van vele grove fouten verbetert*. Tot Rott. 1645. 8°.

Den hoeck-steen van het oude en nieuwe Testament, *ofte stichtel. verklaringe van de propheet Maleachi*, *sijnde de laetste propheet van 't ouden ende het eerste beghinsel van 't nieuwe Test. Uitgegeven door sijn sone M.T.* Amst. 1645.

Timotheus ofte ghetrouwe waerschouwinge tegen het verdrietelijck begapen der afgoden der Papisten, *'twelck bij vele van de gereformeerde seer onbedachtelijck gepleeght wert in Brabant ende Vlaenderen*, *bij stilstant van wapenen. Hier wort oock verhandelt de genegentheyt die allen hebben tot d'afgoderijen*, *de sware straffen die het christendom getreft hebben om der afgoderijen wille*, *mitsg. de kracht der dwalingen in de beelden. Den derden druck*, *verm. met een aensprake*. Tot Dordr. 1648. 8°. De 2de dr. verscheen in 1611.

Wraek-swaert, *bepleytende het recht van Godts verbondt door bloedige oorlogen*, *diere tijdt*, *bleecke pestilentie. Voorgesteldt uyt Levit*. 26 *vs.* 23, 24, 25, 26. Mid., 1624. 4°. *Den laetsten druck*, *waer in de schrift-plaetsen nae de nieuwe oversettinge gesteldt zijn*, *ende oversien ende verbetert*, *door Th. en J. Teelinck*. Utr. 1658. 12°.

Adam rechtschapen, *wanschapen*, *herschapen. Dat is: een naeckte ontdeckinghe van de ghelegenheyt des mensches in zijn driederley staet*, *namelijck der onnooselheyt*, *der dorventheyt ende der wederoprechtingde. In 't licht gegev. door dd. Th. ende J. Teellinck*. Utr. 1659.

Ordre van W.T. geconcipieert, *om in sijn huysgesin te betrachten* enz. Uytr. 1660.

Bedenckelicke t'samen-spraecke, *raeck. de gelegentheydt deses tijts. Door een dien. des g.w. in Zeelandt. Hier is bijgev. het* 8ste *gespreck van de Bueren-kout*, *uytgeg. door Mr. W.T.* 1664.

Betrachtingen eener zondaars, *die hij gehad heeft in den angst zijner wedergeboorte*, *dienstig om te vorderen de bekeeringe van de doode werken tot aen levenden God en tot een*

hartsterking tegen alle wereldsche droeffenisse. Door Mr. W.T. Middelb. 1629. Vliss. 1653. Met een *voorrede* van R.W. D a i n , bed. des H. Evang. Amst. 1841. 8°.

Ontdekking van de vierderley staat van een mensch. 4°.

Worstelinghen eenes bekeerden zondaars, *over Rom. VII*, *vs.* 4. Vliss. 1631. 1650 4°.

Professie van de menschwordinge Christi. Dordr. 1650. 8°.

Spiegel der Zeedigheid. Dordr. 1651. 8°.

Zimson Held Gods. Uytr. 1658. 8°.

Lusthof der Christel. gebeeden. Amst. 1672. 12°.

Geestelijk cieraet van Christi Bruyloftskinderen, *of Practijcke des Avontmaels*.

Oogesalve. Dordr. 8°.

Van 't begraven der Afgoden der Papisten waerschouwing. 8°.

Nieuw Jerusalem. Dordr. 1645. 8°.

Den gebaanden weg der zaligheid. 8°.

Van den staat eens christens. 8°.

Kole van den altaar tot verwarminge van de Lauwen. Amst. 1627. 8°.

Getrouwe waerschouwinge. 8°.

Liefden dwang. Amst. 1637. 8°.

Van de liefde Christi over 2 *Corinthen V vs.* 14. 8°.

Tijdwinninge. Midd. 1629. 8°.

Berigt hoe sig selven in siekte te dragen. 8°.

Aanmaninge eens christelijke ziele. 8°.

Onderwijsinge door A.v.d. Velde. 8°.

De staat van een Christen. Amst. 1657. 8°.

Houweel des Geestes. Amst. 1648. 8°.

Getrouw berigt in krankte. Amst. 1622. 12°.

Christelijke oeffeningen. Amst. 1622. 8°.

Waare christelijkheid. Dordr. 1665. 8°.

Samenspraek tusschen Christus en Maria. 12°.

Getrou bericht in geval van zieckten.

De christelijcke Leijdtsman over den vast- en bededagh.

De volstan dighe christen in dry Tractaten.

Davids wapentuijgh.

Weeghschale des Heylichdoms.

Rustplaets des Ghemoets.

Christelijcke Aenspraecke aen alle opsienders.

Nieuwe Historie van den ouden mensch.

Hemelsche openinghe van de zegelen des Verbonds.

Politijcken Christen over Ps. 101.

De nieumaker en sijn nieu werck.

Samenspreeckingh van de kracht des christelicken gheloofs.

Samenspreeckinghe om wel te leeren bidden.

Gheestelijcke oeffeningh vert. uit het Eng. van W. Wathely.

Over Maleachi. Amst., 1645. 4°.

Noodwendig vertoog van den bedroefden Staet van Gods volk. Middelb. 1650. 4°.

Ecce homo of ooghensalff over 't tijden Christi.

Davids Dankbaarheydt.

Houwelijcks Predicatie, *uit het Eng. van W. Wathely overgheset met een gulden Cleynoot van twaelf Christelijcke plichten*.

Laetste Predicatsien, *vervattende een heylsame onderrichtingen voor alle Rijcke deses Werelts*.

Tijdwinninghe, 1 *Maand Januarij* } 1629.

Tijdwinninghe, 2 *Maand Februarij* } 1629.

Tijdwinninghe, 3 *Maand Maart* } 1629.

Alle godgel. werken. Uytr. 1662. 3 dln. 4°.

Huisboek ofte eenvoudige verklaring en toeeigening van de voornaamste vraagstukken der Nederlandschen christelijken Catechismus. Middelb. 1650. 4°.

Zie Boxhorn, *Chr. v. Zeel.*, D. I, bl. 465; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 424; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 507; de la Rue, *Gel. Zeeland*, bl. 193, 202; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Koecher, *Hist. d. Heidelb. catech.*, bl. 319; van Alpen, *Hist. d. Heidelb. catechismus*; Schotel, *Geschied. v.d. Heidelb. catechismus*; van Alphen, *Prol. oecon. catech.*; Voetius, *Bibl. stud.*, p. 193; G. Amesius, *Vijf boecken over de conscientie opdr.* (volgens de vert. van C. van Wallendal); Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. II, bl. 310 (aant. 359); Ypey, *Kerk. gesch. der* 18de *eeuw*, D. VIII, bl. 302, 303; *Bescheiden kerkhervormer*, bl. 10; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), D. VI, bl. 274, (tweede serie) D. II, bl. 176; D. III, bl. 236; D. IV, bl. 214, 235, 258; D. VIII, bl. 62; D. IX. bl. 56; Schotel, *Openb. eered.*, bl. 210, 492; H.M.E. van Oosterzee in *Zeeland*, 1853, bl. 314 (m. portr.); v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 1141, 3296, 5351; Rogge, *Bibl. d. contra-rem.*, bl. 104-108; Muller, *Cat. v. Holl. Godgel. werk.*, bl. 113; Maurik, *Naamr.*; Abcoude, *Naamr.*, bl. 355, 356; *Aanh.*, bl. 210; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Jöcher; Steven, *Hist. of the Scotterh church*, p.

[H. Teelman]

TEELMAN (H.) schreef:

Over de Parabolen en Texten der O. en N.T. Embden 1698. 4°.

Parabolische Rijke Man en Lazarus. Uytr. 1712. 8°.

Huyshoudinge Gods. 1698. 4°.

Zie Abcoude, bl. 358; *Aanh.*, bl. 210.

[Jacob Teenghs]

TEENGHS (JACOB), commandeur ter zee, diende den lande gedurende den successie-oorlog 1702-1713. Hij voerde het bevel over *de Schermer* van 44 stukken

en 200 man, behoorende tot de vloot van vijf oorlogschepen, onder kapitein Roemer Vlacq, en nam deel aan het merkwaardig gevecht tusschen dezen en het Fransch eskader, onder den markies de Coëtlogon (1703). Den 19^{den} Mei 1705 ontmoetten de kapitein Maurits Sels en de commandeur Teenghs, voerende de Amsterdamsche schepen *Wutverhorst* van 50 en het

Raadhuis van Haarlem van 44 stukken, op hunne terugreis van Hull, vanwaar zij met een twintigtal koopvaarders herwaarts wederkeerden, in den avond van den 18^{den} Mei drie vijandelijke. koningsschepen, waarvan het een met 56, het tweede met 52 en het derde met 36 stukken gewapend was, en aangevoerd werden door den ridder de S t . P o l . Ten einde de koopvaarders in veiligheid te brengen, en, zoo mogelijk, een te ongelijk gevecht te ontwijken, vervolgden de beide scheepsbevelhebbers hunnen togt gedurende den nacht met kracht van zeilen, zoodat zij zich des morgens, ter hoogte van Kijkduin bevonden. Dan nu zette de vijand hen zoo digt achterna, dat er niets anders overschoot, dan of de hun toebetrouwde koopvaarders tot een prooi over te laten, of het hoofd zeewaarts te wenden en de Franschen slag te leveren. Tot dit laatste besloten S e l s en T e e n g h s . Welhaast geraakten zij in gevecht, waarbij zij beiden toonden, dat het hun geenszins aan moed ontbrak. Doch het leed niet lang of het ongeluk trof den kapitein S e l s , nadat hij den ridder S t . P o l , die hem aan boord legde, mannelijk had afgeslagen, dat zijn fokkemast en boegspriet afgeschoten werden, waardoor hij gansch weerloos en genoodzaakt werd het anker te doen vallen. Inmiddels duurde het gevecht tusschen het tweede vijandelijke schip en den commandeur T e e n g h s voort. Driemaal legde dat schip den Nederlandschen bevelhebber aan boord, doch driemaal sloeg deze, die voor drie jaren op de kusten van Portugal, onder den commandeur R o e m e r , mannelijk had gestreden, hem met dapperheid af. Door dit hevig gevecht waren de beide schepen nagenoeg magteloos geworden, daar alles zoodanig aan stukken was geschoten, dat geen hunner zeil kon voeren en een gedeelte van het geschut onbruikbaar was geworden. Het zou echter T e e n g h s vermoedelijk gelukt zijn, zich van den Franschman meester te maken, zoo hij zulks, wegens de nabijheid der beide andere, niet onraadzaamheid geoordeeld te beproeven. Bij de beschadigheid van zijn schip en de groote overmagt zijner tegenstanders, begreep hij teregt, dat hem niets overig bleef dan te wijken. In dit hardnekkig gevecht, dat meer dan drie uren duurde, had hij meer dan 7 dooden en 31 gekwetsten.

Zie J.C. d e J o n g e , *Neerl. Zeew.*, D. IV. bl. 266, 401.

[Jacob Teenghs]

TEENGHS (JACOB), de Jonge, broeder van den vorige, een kloek zeeheld, was in 1697 tegeuwoordig bij het gevecht onder den kapitein W. v a n W a s s e n a e r tegen D u g u a y t r o u i n . Ook ontmoeten wij hem in dit jaar als kapitein van het fregat *schoonoord*, van 30 stukken, om benevens andere schepen, op bevel van koning W i l l e m , voor St. Antonio de Nederlandsche koopvaardijvloot, uit de rivier van

Bilbao, op te wachten. In 1702 had hij het bevel over *de Wageningen* van 38 stukken, met andere schepen, door de admiraliteit te Amsterdam uitgerust, om die van Marocco te bestrijden.

Zie J.C. de Jonge, D. IV, bl. 118, 441; D. V, bl. 78.

[Johan Teenghs]

TEENGHS (JOHAN), equipagiemeester. In 1694 en 1698 verleende de admiraliteit van Amsterdam hem *f* 4000, uit aanmerking der diensten, door hem sedert 1680 tot 1697 in zijne betrekking bewezen.

Zie J.C. de Jonge, D. V, bl. 92.

[Marten Teenstra]

TEENSTRA (MARTEN), zoon van Aedsge Dirks Teenstra, een aanzienlijk landman, van aloude Friesche afkomst, in 1742 te Teerns bij Leeuwarden geboren, verwierf veel lofs door verbeteringen, die hij bij den landbouw invoerde, o.a. door koolzaad en granen in reijen te zaaijen, en het te doen beploegen en wieden. Hij vond in Friesland en Groningen vele navolgers en overleed den 2^{den} April 1806 te Zuurdijk in de laatstgemelde provintie.

[Douwe en Aedsge Martens Teenstra]

TEENSTRA (DOUWE en AEDSGE MARTENS), zonen van den bovengemelde, de eerste geboren den 7^{den} April 1768 te Anjum, de tweede den 17^{den} Junij 1776, ondernamen in 1794 de bedijking van het *Ruigezand*, een vruchtbaren en uitgestrekten polder met prachtige boerderijen, schuins over de *Zoutkamp* aan den linkeroever der Hunse of het Reitdiep in de provincie Groningen. Deze stoute onderneming werd, door het leggen van een zwaren zeedijk met sluizen met het beste gevolg ten uitvoer gelegd. Ook gelukte hun een menigte landbouwkundige proeven, vooral Douwe 's uitvinding, om het raapzaad, door middel van een rolblok, op een groot kleed uit te dorschen. Beide broeders overleden in dezen aan de zee ontwoekerden polder. Aedsge, de jongste, den 20sten December 1813, Douwe, lid der staten en van de commissie van landbouw in de provincie Groningen, den 19^{den} Junij 1823.

Zie *Godsdienst*, *Deugd en Voorzienigheid*, D. III, bl. 147; J. Kops, *Magazijn voor Vaderl. landbouw*, D. II, bl. 440; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Gerardus van Teerns]

TEERNS (JOHANNES GERARDUS VAN). Zie TERENTIUS (JOHANNES GERARDUS).

[Adriaan Teerling]

TEERLING (ADRIAAN), R.C. priester te Brielle, schreef eene *Kronijk van de Heerlijkheid Voorne en het Burggraaf-*

schap Zeeland tusschen Bornesse en Heydensee, die niet is uitgegeven.
Zie *Nav*, D. VII, bl. 63.

[Teerling]

TEERLING schreef:

Amsterdamsche Lusthof. 1645. 8°.
Zie A b c o u d e , bl. 356.

[Abraham Teerlink]

TEERLINK (ABRAHAM), in 1778 te Dordrecht uit een burgerlijk geslacht geboren, oefende zich, eerst onder M. V e r s t e e g , vervolgens onder J. K e l d e r m a n , in het vervaardigen van teekeningen met sapverw, naar schilderijen van voorname meesters. Vervolgens copieerde hij, onder A r i e L a m m e , schilderijen en teekende en schilderde landschappen naar eigen compositiën. Koning L o d e w i j k zond hem in 1808 als kweekeling naar Parijs en Italië. Te Parijs hield hij zich, zoo op het Parijsch museum als in de akademie, onder den historieschilder D a v i d , bezig met het bestuderen en copieeren en het teekenen naar modellen. Vervolgens zette hij te Rome zijne studiën voort. Hier bleef hij zich vervolgens onledig houden met het schilderen van landschappen. Onder zijne beste werken telt men een *Gezigt van Camaldoli*, *op de kusten van Baja en Messina* (1842). Op het paviljoen te Haarlem zijn 7 schilderijen van dezen meester. *Eene Magdalena*, door hem naar T i t i a a n geteekend, is door J. B e m m e A d r z . gegraveerd in 4°. Ook beoefende hij de Fransche poëzij. In 1839 benoemde hem W i l l e m I tot ridder van de orde der Nederlandsche Leeuw. Ook was hij lid der koninklijke akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, te Rome professor in de beeldende kunsten en lid van de voornaamste Italiaansche schilder-akademiën. Hij huwde te Rome met eene jufvrouw, die ook de kunst beoefende en overleed in Junij 1857.

Zie W a p , *Reis naar Rome*, D. II, bl. 75; v a n E i j n d e n e n v a n d e r W i l l i g e n ; I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Hendrik Teeuwsen]

TEEUWSEN (HENDRIK), bloeide in de tweede helft der 18de eeuw. Hij was een bevallig Nederduitsch dichter, van wien wij, behalve twee tooneelstukken (*Marturio*, *blsp.* Amst. 1767 en *Wilson*, *trsp. naar le Fabricant de Londres*, *van Fenouillot de Falbaire*, Amst. 1784), alleen verspreide gedichten bezitten.

Zie W i t s e n G e i j s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. V, bl. 392; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.*, D. I, bl. 201; D. III, bl. 172.

[Gregorius Tegnagel]

TEGNAGEL (GREGORIUS) of T e n g n a g e l , zoon van R e g n e r u s T e g n a g e l , hoogleeraar te Leuven, werd aldaar geboren, later Juris utriusque doctor, assessor der camera imperialis

te Spiers. Hij schreef: *Methodica totius Juris Tractatio* en *Authenticae Constitutiones in ordinem commodiorem reductae*.

Zie Sufferr Petrus, *de scriptorib. Frisiae*; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 299; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 380.

[Regnerus Tegnagel]

TEGNAGEL (REGNERUS) of Tengnagel, te Arnhem geboren, in 1547 doctor in de beide regten, later hoogleeraar in de regten te Leuven. Hij gaf in het licht:

Juris utriusque methodus, *schematibus aliquot expressa*. Lovanii, zonder naam van den schrijver. Voorts liet hij na:

De Geldrorum principum seu Ducum origine, *successione et rebus gestis*, *usque ad Carolum V imp*.

Descriptio urbium praecipuarum ac locorum.

Hij overleed te Leuven 10 Julij 1585, nalatende Gregorius of Georgius en Sebastianus Tegnagel, bibliothecaris der keizerlijke bibliotheek te Weenen omstreeks 1609.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 789; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 1059; Jöcher; Kobus en de Rivecourt.

[Tobias Tegnejus]

TEGNEJUS (TOBIAS), te Leeuwarden geboren, werd in 1617 als kandidaat, op de getuigenis der kerk en scholen te Bremen, beroepen te Warns en Scharl, in 1628 te Sneek, in 1628 te Leeuwarden, in 1642 te 's Gravenhage, emeritus verklaard d. 11 Dec. 1663 en overleed 13 April 1668. Zijne zuster was de moeder van Franciscus Hemsterhuis van Sneek.

Hij gaf uit:

Quaestionum quarundum sylloge, *quam examinandam ponit I Tegnei*, Bremae, 1617; *Nieuwe Predicatie ter occasie van den H. doop van Prins Wilhelm ende gedaen door T. Tegnejus*, *enz.* 1651; Eene vertaling uit het Engelsch van Jan Downaam, *Oorkussen der wereldsche Menschen*, *ende Rust-Peuluwe der kinderen Godes: dat is een Tractaat van de Vleeschlijcke ende Geestlijcke sorgeloosheyd*. Leeuw. 1634, kl. 8°. *De goede conscientie ontdeckt in haer nature*, *middelen*, *merc-tekenen*, *weldaden en noodwendigheyd*, in het Eng. beschreven door Jerem. Dijke. Leeuw. 1632.

Zie de Crane, *Bijzonderh. betreff. de familie Hemsterhuis*, bl. 14, 15; *Letter- en geschiedk*, *verzameling van eenige biogr. bijdragen enz.*, bl. 54, 55; *Nav.*, D. XIV, bl. 122, 142, 170; Eekhoff, *Cat. v.d. Bibl. der stad Leeuw.*, bl. 5.; Rogge, *Bibl. v. Contra-Rem. Geschriften.* bl. 150.

[Frederika Alida Tegneus]

TEGNEUS (FREDERIKA ALIDA), te Leeuwarden geboren, beoefende de Nederduitsche poëzij omstreeks de helft der 18de eeuw. Haar *Vreugde-galm op de geboorte van Willem V*, *den* 8sten *Maart* 1748, is opgenomen in de *Dichtk. Lauwerbladen.* D. II, bl. 92.

Zie Witsen Geijsbeek, D. V, bl. 394.

[Johanna Bertranda Tegneus]

TEGNEUS (JOHANNA BERTRANDA), eerst gehuwd met J.

Datingh en daarna met Herm. Asendorp, van 1744-1760 predikant te St. Jansga in Schoterland, bloeide omstreeks de helft der 18de eeuw en vervaardigde, gelijk hare voorgangster, mogelijk hare zuster, Nederduitsche verzen, die echter niet verzameld, maar verspreid zijn, bijv. voor de *Verademing eener vermoeide ziel* van A. Ilberi, Leeuw. 1736; de *Mengeldichten* van M. Pallius, Leeuw. 1745, en voor het derde deel der *Stichtelijke gezangen van Schutte*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Hermandus Tegularius]

TEGULARIUS (HERMANDUS), werd in 1626 predikant te Hippolitus-hoef op Wieringen, in 1619 te Rijp, in 1638 te Delft, waar hij in 1666 overleed.

Hij schreef:

Inhuldigings-predicatie op de intrede van Wilhelm gedaen van H.T. 1647.

Zie Rogge, *Bibl. v. contra-rem. schriften.* bl. 161; Soermans: Maurik; Veeris; Glasius.

[J. Tegney]

TEGNEY (J.) schreef:

Over de dood van Koningh Willem III. 4o.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 210.

[Josué Teissèdre L'ange]

TEISSÈDRE L'ANGE (JOSUÉ), zoon van Pierre l'Ange, predikant bij de Waalsche gemeente te Dordrecht, later te Delft, en Marie Marthe Teissèdre, werd d. 28 April 1771 ter eerstgemelde plaatse geboren, ontving het onderrigt van den geleerden H. Hoogeveen te Delft en vertrok in 1787 naar Leiden, om zich voor de betrekking van evangeliedienaar te bekwamen. Hier bezocht hij de scholen van H.A. Schultens, Luzac, Pestel (over het *Jus naturae*). Broes, Boers, Hollebeek en Rau, werd d. 1 September 1792 tot de kerkelijke bediening in de Waalsche gemeenten toegelaten en achtereenvolgens predikant te Zwolle (1793), Middelburg (1794), Haarlem (1796) en Amsterdam (1811), waar hij den 9den Februarij 1853 overleed. Gedurende zijn verblijf te Middelburg, plaatste hij zich met van der Palm en van Royen in 1795 aan het hoofd der staatsomwenteling in Zeeland, en werd hij, na de vernieuwing der regeering, secretaris der stad. Ook was hij voorzitter der volkssocieteit en mederedacteur van den *Vriend des Volks*. Tevens vervulde hij meer dan ééne staatkundige zending, o.a. in 1797 naar Parijs, eerst in verband met de Zeeuwsche belangen, later met die edelmoedige alliantie, die ons, o.a. op 100 miljoen te staan kwam. Te Haarlem werkte hij mede aan de *Konst- en Letterbode*, vervaardigde vele vertalingen, bewerkte Niemeijer's *Grondbeginselen van de opvoeding in het onderwijs*, eerst in 1816, onder medewerking van F.A. Bosse

en A. van den Ende voltooid; nam werkzaam deel aan het door 't Nut van 't Algemeen gesticht Volksonderwijs, sloeg de redactie der *Gazette de Leyde* af, aanvaardde die van de *Haarlemsche Courant* (1799-1811), werd d. 29 Augustus 1801 schoolopziener, eene betrekking, die hij 50 jaren bekleedde, leende zijne vlugge pen aan Meerman's *Jaarboeken*, werkte van 1798 tot 1801 als lid der daartoe door de Waalsche synode benoemde commissie aan de verzameling der nog heden bij de Waalsche kerken gebruikelijke *Cantiques du culte publique*. Ook was hij in de finantiele verwikkeling in de kerk tegenover den staat betrokken.

Te Amsterdam was zijn invloed zóó groot, dat zij, die de Waalsche kerk in de hoofdstad, voornamelijk in zijn tijd, gekend hebben, zich haar zonder hem bijna niet kunnen voorstellen. In alle kringen was hij volmaakt op zijn plaats en bewoog er zich met gemak. Aan al wat goed en nuttig was, nam hij gaarne deel, vooral nam hij zulks aan het ontstaan van het fonds ter aanmoediging en ondersteuning van den gewapenden dienst. Grooten roem verwierf hij als godgeleerde, vooral als kanselredenaar, waarvan hij belangrijke proeven heeft nagelaten. Het ontbrak hem niet aan eerbewijzen. Teylers genootschap, de Maatschappij der wotenschappen te Haarlem en der Taal- en Letterkunde te Leiden, de derde klasse van het koninklijk Nederlandsch Instituut te Amsterdam, Diligentia te 's Hage, de koninklijke Maatschappij te Brugge kozen hem tot lid. De Akademische senaat te Leiden benoemde hem tot doctor in de letteren, de koning tot ridder van de orde van den Nederlandsche Leeuw.

Hij huwde 1° Lieske Tieboel, in 1836 overleden, 2° M.A. Fontein. Beide huwelijken bleven kinderloos. ‘Hij is evenwel,’ zegt zijn levensbeschrijver, ‘een vader voor velen genoemd.’ Behalve een menigte opstellen in het *Christelijk* en *Nieuw Christelijk Maandschrift*, het *Maandschrift voor Christenen*, de *Vaderl. Letteroef. Kunst- en Letterbode*, enz. gaf hij in het licht:

Deux Memoires sur l'origine et l'influence des Eglises Wallonnes, *leur utilité actuelle et les moyens de les maintenir par J. Teissèdre l'Ange et H.J. Koenen*. Amst. 1843. 8°.

Le Catustrophe du 12 *Janvier proposée comme une calamité générale. Sermon sur* 1 *Corinth. XII:*20^{a}, *prononcé le* 25 *Janvier*. Harlem 1807. 8°.

Lofrede en lijkzang op Seb. Fulco Rau enz., *de eerste door J. Teissèdre l'Ange*. Rau's oudste zuster, mevr. Essier, vervaardigde eene Duitsche vertaling dezer lofrede, terwijl Prof. Lorsbach te Herborn in Nassau ze met eene voorrede en aanmerkingen verrijkte. Siegen 1810, *de laatste door W. Bilderdijk*. Haarl. 1808. 8°.

Actes religieux du culte solemnel, *célébré le matin du* 13 *Janvier* 1814, *jour d'actions de grâces*, *de jeûne et de prières*, *dans l'Eglise Wallonne d'Amsterdam*. Leyde 1814. 8°.

Sermon, *survis de Notes historiques concernant les Eglises Wallonnes des Pays-Bas*. Amst. 1817. 8°.

Sermons prononcées dans l'Eglise Wallonne d'Amsterdam, *pour cédebrer le troisième jubilé de la Réformation*, *le* 2*de Nov.* 1817, *par J.T. l'A. et P. Chevallier etc.* Amst. 1817. 8°.

Sermon sur Marc. XV:39, *prononcé à Amsterdam*, *le Diranche* 9 *Avril* 1843, *cinquentième anniversaire de sa consécration*. Amst. 1843. 8°.

Souvenirs offerts au troupeau Wallon d'Amsterd. Anno 1849.

Ontvouwing der Rom. fabel der Sirenen in Siegenbeek's *Museum*. D. IV, bl. 1-12.

Zie van Goens, *Levensb.* in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1853, *Lett. Geschr. der III Kl. v.h. Kon. Ned. Inst.*, D. III, bl. XVI, D. IV, 1833, bl. 38; *Hist. Classis voor de comment. Lat.*, Vol. VI, p. XVI, XVII; Beets, *van der Palm geschetst*, bl. 47-54; Wagenaar's *Vervolg*, D. XXX, bl. 389; *Bijdr. ter bevord. v.h. onderwijs*, 1853, bl. 254-265, *Cat. de la Biblioth. Wall. à Leide*, p. 21, 40, *Suppl.* 1855-1860, p. 11, 50, 1860-1865, p. 36; Kist en Royaards, *Kerkel. Archief* (2de serie), D. VII, bl. 296, D. IX, bl. 121.

[J.D. Teisier]

TEISIER (J.D.), bekwaam kunstenaar uit de tweede helft der 18de eeuw. Men heeft van hem gezigten op den Amstel, waar schermutselingen zijn voorgevallen, o.a. *Aanval op Amsterdam door de Pruissische troepen enz.*, *den* 1 *October* 1781 *door J.D. Teisier ad viv. del. en C. Brouwer sculp.* 1791 in plano. Hij is mogelijk dezelfde niet of bloedverwant van

[Jean George Teisier]

TEISIER (JEAN GEORGE), in 1750 geboren, leerling van Benjamin Bolomeij, ontving in 1781 den eersten prijs op de schilder-akademie aldaar, werd later onder-directeur van het Haagsche schilderij-kabinet en lid van het algemeen Bestuur der stads Teeken-akademie. Hij schilderde moderne onderwerpen, portretten en landschappen; doch legde zich meer op het theoretisch gedeelte der kunst toe, was een uitmuntend onderwijzer en vormde verscheiden bekwame leerlingen. Hij was bijzonder bedreven in het restaureren van schilderijen en overleed in gevorderden ouderdom in zijne geboortestad.

Zie van der Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[J. van Tekelenburg]

TEKELENBURG (J. VAN)

schreef:

Waarneeming van een Kanker-gebrek, *staavende ten nutte van het algemeen*, *het onvermogen*, *zoo niet de schadelijkheid*

der zoogenaamde middelen van C. Relijk, *te Charlois*, *waarbij gevoegd zijn eenige aanmerkingen over dergelijken quaksalverijen*, *hier en elders plaats hebbende*. Haarl. 1791. 8°.

Proeve eener verbetering in de verloskunde, *ten opzigte der keering van het kind in eene moeijelijke verlossing* in *Verh. ter bevord. d. Heelk. te Amsterd.* 1798. D. IV, bl. 31.

Waarneming eener zeer moeijelijke verlossing, *vergezeld van stuiptrekkingen en gevolgd van den dood*. Ald. 1796. D. IV, bl. 19.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 348.

[Reinier Telle]

TELLE (REINIER) of R e g n e r u s V i t e l l i n s , in 1578 te Zierikzee geboren, reisde door Duitschland, Italië en Frankrijk, werd rector der Latijnsche school in zijne geboortestad, vertrok in 1610 naar Amsterdam en overleed er in 1618, omstreeks 60 jaren oud. Hij werd met ongedekten aangezigte en een lauwerkrans om het hoofd begraven. Hij was een geleerd man, zette de Italiaansche beschrijving der Nederlanden door L. G u i c c i a r d i n i in het Latijn over en leverde eene Nederduitsche vertaling van de *de Dolinghen in de Drievuldigheyd*, door M. S e r v e t u s , welk werk zijn auteur op den brandstapel en zijn vertaler in een ketterschen reuk bragt. Uit zijne in voor verschillende bundels voorkomende poëzy blijkt, dat hij een waren voorstander was van godsdienstige en burgerlijke overheid.

Men heeft van hem:

Inferior Germania, *Italico idiomate descripta a Ludovico Guicciardino*, *versa et annotationibus aucta per Regn. Vitellium*, *cum tabulis geographicis et figuris*. 4°. oblong (met anderen titel) Amst. 1625, fol. Ibid. 1635, 24°. 2 vol. (met anderen titel) 1646, fol., 1660, 24°. 3 vol. Deze vertaling overtreft verre het oorspronkelijke.

Guilielmi Camdeni, *viri clarissimi*, *Britannica*, *sive florentissimorum regnorum Angliae*, *Scotiae*, *Hiberniae et Insularum adjacentium*, *ex intima antiquitate descriptio in epitomen contracta*, *et tabulis chorographicis illustrata*. Amst., 1617. 12°., aan zijn vriend A d r i a n u s H o f f e r u s opgedragen.

Nieuw Nederlandsch Caertboek, *waerin volkomentlycker als oyt te voren vertoont werden de XVII Nederlanden*, *soo in 't geheel als elck besonder met groote naersticheyt ende kosten gesneden ende in 't licht gebracht door Abraham Goos. Midtsgaders een nieuwe Beschrijvinghe uyt verscheyden Autheuren ordentlijck tzamen gestelt door Reinier Telle*, *vervattende alles wat in de selve Landen ende hare besondere steden sonderlingh te sien ende te vinden is*. Amst., 1616, lang kwarto, met een fraaije titelplaat en 23 in den tekst gedrukte kaartjes.

Brief van Janus Drusius, *Prof. van de Hebr. Tale in de H. Schole tot Franeker aen de Nederl. Broeders*, *wt den Latijne getr. verduyscht.* 1615. (Hierin een paar sonnetten van den vertaler R.T. Waarschijnlijk Reinier Telle).

Der Contra-remonstranten Kerfstock, *die nimmermeer ijser wordt. Aen de Roomsche Catholijcke*. Z. pl. en jr. (1617) 4°.

Gal-braecke te weghe ghebracht door een Leydsche purgatie aen den persoon van Vincent van Drielenburgh. 1617. 4°. (Onderteekend R.T. *Lijdt en hoopt*, hetgeen doet vermoeden dat Reinier Telle de schrijver was.

Retentie, *ofte Wedersteeck*, *ghegheven met de smadelijcke stift by eenighe bittere Calvinisten ende Calumniateurs in Figuren af-ghebeeldet ende met Rymen beduydet ende uytgeleijt*. 1619. 4°.

Het schilt der verdructer gemoederen. Dat is een voerschrift hoe sich een yder mensche in teghenspoet draghen sal. 1619. 4°.

Volgens de la Rue is Telle de maker, volgens Rogge zonder medeweten des schrijvers (D. Raphaelsz Camphuijsen) uitgegeven door R. Telle.

Tafereel, *begrijpende cortelijck het groot ende merkelijck verschil datter is tusschen de Leere der H. Schrifture ende de Geref. Kercken aen de eene*, *ende der Contra-remonstr. aen de andere zijde.* Z. pl. (Utr.) 1616. 4°.

Van de dolinghen der Drievuldigheijd, *seven Boecken*, *eertijds in 't Latyn beschreven door Michiel Servetus ende nu getrouwelijck overgeset in onse Ned. tale door R.T.*, *nevens eenige andere kleyne tractaetjes van den selven Auteur*. (Amst.?) 1620. 4°.

Gedichten van hem vindt men in Boxhorn's *Chronyck van Zeeland*, D. II, bl. 120-126 en in *Apollos harp*, bl. 114, 230 370, 375.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 789; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1059; Sweertius, *Ach. Belg.*, p. 652, *Epp. Ecolos.* p. 385 (edit 1864) fol.; Sandii, *Bibl. Anti-Trinit.* p. 12; Le Rue, *Gel. Zeel.* bl. 202, 203; paquot, *Mém.* T. I. p. 628; Boxhorn, *Chron. v. Zeel.* D. I, bl. 464; J. Wagenaar, *Gesch. v. Amsterd.* D. I, bl. 461; Vrolijkheit, *Vliss. Kerkh.* bl. 353; *Leven v. Servelus.* bl. 197, *Nav.* D. VIII, bl. 343; Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 395; Vogt, *Cat. libr. rar.* p. 621; Rogge, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[A.O.H. Tellegen]

TELLEGEN (A.O.H.), Med. Dr. te Groningen,
schreef:

Dissertatio medica de Variolis vaccinis, *iconibus coloratis illustrata*. Gron., 1801. 8°.

Observationes quaedam in scharlatinam. Gron., 1808. 8°.

De koepokineeting is en blijft nog een uitmuntend voor-

behoedmiddel tegen de natuurlijke kinderziekte in *N. Verh ter bevord. d. Heelk. te Amsterdam*. 1814. D. II, bl. 421.

Belangrijk voorbeeld van de voortreffelijkheid der koepokken, in *Hedend. Bibl. van wetenschap*, *kunst en smaak.* 1808. D. IV, St. 2, bl. 423.

Zie Holtrop, p. 348; *Naaml. d. Ned. Boekh.* 1801, bl. 234, 1809 bl. 28.

[J.A. Tellegen]

TELLEGEN (J.A.), geboren den 25sten Januarij 1771 te Groenlo, waar zijn vader geneesheer was, trad in 1758 als kadet in dienst bij het regiment Infanterie van den graaf van Dam, werd in 1792 tot 2en luitenant bevorderd, en woonde in het volgende jaar de blokkade van de vestingen Geertruidenberg en Maubeuge bij. Hij was in 1794 bij de belegering van Landrecij, en werd in dat jaar. na de inneming van Grave krijgsgevangen; in 1799 tot 1sten luitenant bevorderd, was hij in Noord-Holland bij de troepen, bestemd om eene landing in Engeland te doen; trok vervolgens in 1805 met het leger naar Oostenrijk, woonde den slag van Diernstan bij, was bij de inneming van Weenen; het volgende jaar was hij tegenwoordig bij de inneming van Hamelen en bleef tot in 1808 bij het leger in Noord-Duitschland; in 1809 tegenwoordig bij de landing in Zeeland, ging hij in 1811 als kapitein bij het 125ste regiment met het groote leger naar Rusland, en werd door Napoleon in 1812 voor het front van zijn regiment tot luitenant-kolonel bevorderd; woonde de onderscheidene gevechten bij, onder anderen den slag bij Polotz en werd bij die gelegenheid benoemd tot ridder van het legioen van eer; bij den terugtogt werd hij aan de Berezina doodelijk gewond. Na den val van Napoleon verzocht hij in 1814 zijn ontslag uit den Franschen dienst, en benoemde koning Willem I hem tot kommandant van het 10e batallon nationale militie. In 1821 tot plaatselijke kommandant van 's Gravenhage aangesteld, werd hij in 1827 tot kolonel bevorderd, en bleef hij aldaar totdat hij in 1835 met den verhoogden rang van generaal-majoor tot kommandant der vesting Deventer benoemd, alwaar hij in 1839, bij de algemeene reductie van het leger op pensioen werd gesteld, waarna hij in 1840 zich met der woon te Delft vestigde, waar hij in Februarij 1855 overleed.

Zie *Handelsblad van* 21 *Febr.* 1855.

[Sander van Tellicht]

TELLICHT (SANDER VAN), geldersch edelman, zoon van Otto van Tellicht, drost van Elten, en Maagriet van Galen, nam deel aan het verbond der Edelen en onderteekende niet alleen wegens de ridderschap van Gelre en Zutphen de Unie von Utrecht, maar wendde ook vooraf alle po-

gingen aan om die Unie te bewerken en tot stand te brengen. Hij bekleedde later de post van commissaris-generaal der monstering van de troepen, in dienst der vereenigde gewesten. Hij huwde Elizabeth van Munster, dochter van Christoffel en Julle van Kervenstein en liet twee zonen na.

Zie Bondam, *Redev. over de Unie v. Utrecht*, bl. 140; *Verzam. v. onuitgegeven stukken*, D. IV, bl. 348; Bondt en Paulus, *over de Unie v. Utrecht*, D. I, bl. 23, D. IV, bl. 9, 10; Bor, B. XIII, bl. 90 (93); Te Water, *Verb. d. Edelen*. D. III, bl. 330, 331; Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Bosscha, *Ned. Heldend. te land*, D. I. bl. 253.

[Johannes Tellier]

TELLIER (JOHANNES), bloeide omstreeks 1673 als beeldhouwer te 's Hage.

Zie Kramm.

[C.L. Tels]

TELS (C.L.)

schreef:

Wegwijzer der Joden. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml. Aanh.* bl. 210.

[Coenraad Jacob Temminck]

TEMMINCK (COENRAAD JACOB) zag het levenslicht op den 31sten Maart 1778 te Amsterdam, waar zijn vader, Jacob Temminck, thesaurier was der toenmalige O.I. Compagnie. Zijne moeder heette Alyda van Staphorst. Als knaap kreeg hij onderwijs van een Zwitserschen gouverneur en verkreeg op 17-jarigen leeftijd de betrekking van algemeen vendumeester bij de O.I. Compagnie. Temminck's vader had reeds eene verzameling vogels, welke toen reeds ter bezichtiging overwaardig moet geweest zijn, daar zij verscheidene dieren bevatte, door Levaillant, aan wien hij aanbevelingsbrieven naar de Kaap de Goede Hoop medegegeven had, van zijne reize medegebragt. Eenige dezer voorwerpen zijn nog op 's rijks museum voor natuurlijke historie aanwezig.

Onder Lodewijk Napoleon werd C.J. Temminck tot kamerheer en ridder der orde van de Unie benoemd; onder den keizer schijnt hij geene betrekking te hebben bekleed en toen de gebeurtenissen van 1815 ons volksbestaan deden herleven, trok Temminck uit ter verdediging van de onafhankelijkheid van het vaderland, als tweede luitenant van een vrijcorps te paard.

Reeds had hij in 1807 zijnen naam meer bekend gemaakt door het uitgeven van een *Catalogue systématique du cabinet d'Ornithologie et de la collection de quadrumanes de* C.J. Temminck. *Avec une courte description des Oiseaux non-décrits* in 8°. Amst., welke uitgaaf tegelijk zeer tot meerdere bekendheid zijner verzameling had bijgedragen.

Spoedig daarop werd evenwel Temminck's naam onder de dierkundigen meer algemeen verbreid door de uitgaaf van het eerste deel van het prachtwerk over de duiven: *Histoire naturelle génerale des Pigeons*, *avec figures en couleurs peintes*, *par* Mme. Knip, *née* Pauline de Courcelles. *Le texte par* C.J. Temminck. Tom. 1. 3 parties de 86 pl. 1 gr. in fol. Paris, 1808-11. Met regt werd dit werk, dat met ongemeene zorg was uitgevoerd, algemeen bewonderd. Onaangenaamheden, gerezen tusschen den schrijver en haar, die voor het werk het penseel hanteerde, deden de uitgaaf aan het einde van het eerste deel staken. Door Mej. Knip en Fl. Provost werd een tweede deel aangevangen, doch niet voltooid.

Naauwelijks was het eerste deel van dit werk voltooid of men zag van Temminck's hand in het licht verschijnen eene *Histoire naturelle générale des Pigeons et des Gallinacées*, *accompagnée de planches anatomiques*. 3 vols. avec 11 pl. in 8°. Amst. 1813-15. Zijne daarop gevolgde *Observations sur la classification méthodique des oiseaux et remarques sur l'analyse d'une nouvelle ornithologie étémentaire par* L.P. Vieillot. Paris, 1817, waren uitsluitend van polemischen aard.

Dat door de uitgaaf dezer werken Temminck's beroemdheid jaarlijks toenam, behoeft niet gezegd te worden. Daartoe werkten bovendien zijne veelvuldige reizen mede, op welke hij eene menigte van wetenschappelijke betrekkingen aanknoopte en geene kosten ontzag om zijne verzameling te vermeerderen. Maar vooral werd de roem van den ijverigen natuuronderzoeker duurzaam gevestigd door zijn *Manuel d'ornithologie*, *ou tablean systématique des oiseaux*, *qui se trouvent en Europe*, *précédé d'une analyse du système général d'ornithologie et suivi d'une table alphabétique des espèces*. 4 parties gr. in 8°. Amst., 1815, Paris, 1820, 35, 39, 40. Dit werk vangt aan met een systematisch overzigt en eene verdeeling der vogels in het algemeen, welke, ofschoon grootendeels kunstmatig, veel bijval vond bij de ornithologen en het boek verkreeg te meer waarde door de moeite, welke de schrijver zich gegeven had om er alle bekende waarnemingen omtrent de levenswijze der vogelen in bijeen te brengen, vereenigd met geheel onbekende, die hij zelf had gedaan of uit mondelinge mededeeling opgeteekend.

Geen wonder nu, dat toen door het overlijden van Sebald Justinus Brugmans (den 22sten Julij 1819) ook de betrekking van directeur van het Leidsch academisch kabinet voor zoologie, vergelijkende anatomie en mineralogie open viel, op Temminck het oog werd geslagen om hem daarin te vervangen. Dit kabinet was voor eene academische in-

rigting reeds vrij aanzienlijk. Koning Willem de eerste had in 1815 het kabinet van zijnen vader, prins Willem den V^den^, aan de academie ten geschenke gegeven. Dit was in 1795 naar Parijs overgebragt onder anderen met de twee levende olifanten, die aldaar ten spijt der woelige tijden, zooveel opziens verwekten. Het werd, voor zooverre het mogelijk was daaromtrent tot terugeisch juiste opgaven te doen, door de zorgen van prof. Brugmans, naar Holland teruggevoerd en onder zijn opzigt te Leiden in het Hof van Zessen op het Rapenburg opgesteld. Groot was Brugmans' ijver voor die instelling; al spoedig verrijkte hij haar door den aankoop van het kabinet van mineralen, door Bruckmann te Brunswijk weleer bijeengebragt, en werkte tot zijn te spoedig daarop gevolgd overlijden met bewouderenswaardige volharding aan de uiteenzetting en regeling naar systematische orde.

Ook bestond er nog eene kleine verzameling te Amsterdam, een museum van natuurlijke historie zoo als het betiteld werd, door den hoogleeraar Reinwardt op rijks kosten vóór zijn vertrek naar Oost-Indië bijeengebragt. Bij deze twee elementen werd door den aankoop van Temminck's kabinet een derde toegevoegd en hij zelf werd in 1820 bij kon. besluit tot directeur van 's rijks museum voor natuurlijke historie te Leiden aangesteld.

Met onbegrensden ijver en hooge ingenomenheid aanvaardde Temminck zijne taak en terstond was het plan bij hemzelven vastgesteld om het Nederlandsch museum boven alle anderen te doen uitmunten. Daartoe moesten niet alleen schatten uit andere verzamelingen aangekocht worden, maar vooreerst en bovenal onze overzeesche bezittingen door natuurkundige reizigers onderzocht, en de nog weinig bekende natuurproducten van daar naar Leyden overgevoerd. Eene nieuwe levenskracht doorstroomde den verjongden Nederlandschen staat in die jaren en het koste niet veel moeite om gelden voor Temminck's plannen te doen afzonderen. In 1820 werden Kuhl en van Hasselt benoemd tot vervanging van Reinwardt in Oost-Indië, in 1825 vertrokken derwaarts Boie, Macklot, Muller en van Oort, de laatste als teekenaar; in 1826 werd Cantraine, thans hoogleeraar te Gent, bestemd voor het natuurkundig onderzoek in Tunis; doch de oorlog, spoedig daarop uitgebroken tusschen dezen staat en Frankrijk, belette hem de Barbarijsche kust aan te doen, zoodat hij zijne onderzoekingen tot Italië, Dalmatië en Istrië moest bepalen. In 1830 vertrok dr. Korthals naar Java, en vijf jaren later werd dr. L. Horner insgelijks benoemd tot lid der natuurkundige commissie in Oost-Indië; eindelijk vertrokken in 1838 dr. E.A. For-

s t e n en in 1842 dr. C. S c h w a n e r als natuuronderzoekers naar diezelfde streken, terwijl sedert 1840 de kust van Guinea, voor zoo verre zij aan de Nederlanders onderworpen is, werd onderzocht door H.S. P e l .

Voegen wij bij de optelling van al deze hefboomen, die door T e m m i n c k 's krachtigen arm werden in beweging gebragt, nog, dat, voornamelijk ten gevolge van zijne dringende uitnoodigingen, als medewerkers en overzenders van bouwstoffen voor het museum in verschillende landen verscheidene personen, waaronder eenigen van grooten invloed, ijverig werkzaam waren, als dr. H o r s t o k aan de Kaap de Goede Hoop, dr. K u h n , chef van de geneeskundige dienst in Suriname, D i e p e r i n k , apotheker 1e klasse aldaar, jhr. v o n S i e b o l d op Decima in Japan, T r o o s t te Nashville in Tenessee, jhr. C l i f f o r d C o c q v a n B r e u g e l , consul in Tripoli, v a n L a n s b e r g e , vroeger consul te Sta Fe de Bogota, later consul-generaal van Caracas in Venezuela, thans gouverneur van Curaçao, sir B.H. H o d g s o n , Britsch minister aan het hof van Nepaul, C l o t - B e y , inspecteurgeneraal van de geneeskundige dienst in Egypte, L.W. R u y s e s e n a e r s , consul-generaal te Alexanderië, dr. F.W. J u n g h u h n , lid der natuurkundige commissie in Oost-Indië, dr. P. B l e e k e r te Batavia en dr. P e l l e te Makassar.

Eindelijk mogen wij niet nalaten te vermelden dat de aankoop van verscheidene kabinetten, als die van J. R a y e v a n B r e u k e l e r w a e r t , B r o o c k s , H a v e l a a r en anderen moest strekken om het rijks museum te vergrooten, terwijl een vlugge en voortdurende ruilhandel gedreven werd met de meeste groote buitenlandsche museën.

Alzoo werd 's rijks museum verwerkt en uitgebreid tot bereiking van het ideaal, dat T e m m i n c k zich had voorgesteld; alzoo zag men het jaar op jaar toenemen en verkreeg het den roem eene der rijkste inrigtingen van dien aard in Europa te zijn. Jammer maar, dat in de laatste jaren eenige hindernissen stoorend tusschen de nog gekoesterde wenschen en hunne verwezenlijking optraden; jammer, dat men den ijverigen directeur niet vrij kan spreken van voorliefde voor eenige dierklassen, ja, wat meer is, dat men hem verwijten moet de eenparige vermeerdering der verzamelingen met opzigt tot de lagere dieren stelselmatig te hebben tegengehouden.

Dan, moest dit materiaal, met zoo veel zorgen en kosten bijeengebragt, der wetenschap tot nut verstrekken, zoo dienden daarvan een stelselmatige catalogus en goede beschrijvingen der talrijke nieuwe diersoorten in het licht te verschijnen. Het eerste is steeds om den verbazend aanwassenden stroom van nieuwe voorwerpen uitgesteld en eindelijk voor onmogelijk verklaard, ofschoon de zamenstelling daarvan steeds,

met achteruitgang naar eenig gegeven tijdperk, zeer volvoerbaar is. Tot het andere moesten dienen:

1°. *Nouveau récueil de planches coloriées d'Oiseaux pour servir de suite et de complément aux planches enluminées de Buffon. Publié par C.J. Temminck et Meiffren Langier Baron de Chartrouse d'apres les dessins de Nic. Huet fils et Prêtre*, 102 liv. conten. 600 planches (de 661 nouvelles espèces) avec texte, gr. in 4°. Paris, 1820-1839[1)].

2°. De *Fauna Japonica*, welke hij gemeenschappelijk met dr. H. Schlegel uitgaf en waarin van zijne hand zijn: de inleiding, getiteld *coup d'oeil*, en de eerste afleveringen bevattende de landzoogdieren.

3°. *Monographies de Mammalogie ou description de quelques genres de Mammifères*, *dont les espèces ont étè observées dans les différens musées de l'Europe*. 2 vols. gr. 4°. *avec planches*. Paris, 1825-27 et Leyden, 1835-39.

Dit werk bevestigde Temminck's vermaardheid ook als onderzoeker en kenner van zoogdieren.

4°. *Verhandelingen over de natuurlijke geschiedenis der Nederlandsche overzeesche bezittingen door de leden der natuurkundige esmmissie in Indië en andere schrijvers*, *uitgegeven op last van den koning*, *door* C.J. Temminck. Drie deelen, in fol. Met platen en kaarten.

Ofschoon Temminck's naam voor dit werk prijkt heeft hij er echter volstrekt de hand niet in gehad. Het zoologische gedeelte is van S. Muller, H. Schlegel en W. de Haan; het botanische van P.H. Korthals, het anatomische van G. Sandifort en het ethnographische van Sal. Muller.

5°. *Esquisses zoologiques sur la côte de Guinée*. Dit werk, door Temminck reeds in zeer gevorderden leeftijd geschreven, gaf een onwraakbaar bewijs dat er nog jeugdig vuur in zijnen geest brandende was. Niet alleen dat het een op zich zelf veel omvattend werk was, al droeg het den nederigen naam van schetsen, maar het beloofde in zijne voorrede vele grootsche plannen, wier volvoering door Temminck's hand de koude greep van den dood nu onmogelijk heeft gemaakt. Men herleze het geschrift en vooral de bladzijde, waar de schrijver zijne stem verheft voor het herstel der natuurkundige commissie.

Men ziet, Temminck heeft gewerkt zoo lang het dag was en had nog veelomvattende plannen voor de toekomst. Dan, ofschoon de ijskoude adem van den ouderdom de gloed,

1) De baron de Chartrouse heeft geen deel hoegenaamd aan de wetenschappelijke bewerking van het boek gehad.

die hem doordrong, niet kon verkoelen, ontveinsde hij zich zijn trapsgewijze ligchamelijk afnemen en de kortheid van de loopbaan, die hij nog af te leggen had, niet, en reeds in 1850 stond hij bouwstoffen voor volgende deelen van zijne werken af aan den prins van Canino en aan dr. Hartlaub te Bremen.

Om geen van Temminck's werken over te slaan, vermelden wij ook nog zijn *Coup d'oeil général sur les possessions Néerlandaises dans l'Inde archipélugique*. Leyden, 1846. 3 vol. Dit werk is overigens min of meer heterogeen aan des schrijvers rigting en andere geschriften.

Zoo hebben wij in omtrek het beeld van den directeur van 's rijks museum voor natuurlijke geschiedenis voorgesteld in zijne werkzaamheid als grondvester van dat museum en als schrijver. Eenige trekken mogen onze schets voltooijen.

Temminck was lang en schraal van uiterlijk, had een aristocratisch voorkomen en regte houding. Hij was zeer sober in zijne levenswijze, ongemeen net en naauwkeurig op zijne kleeding en omgeving. Zijn omgang was altijd zeer beleefd, dikwijls minzaam, doch hij bezat eene bijzondere manier om het gesprek plotseling af te breken en over een' anderen boeg te wenden. Hij bezocht ongaarne concerten, theaters en andere plaatsen van openbare vermakelijkheden; daarentegen was hij een driftig en onvermoeibaar jagtliefhebber en zat overigens liefst tusschen zijne boeken en dieren, waarmede hij in zijne kamer op het museum omgeven was. Hij was gaarne buiten en bleef steeds een groot gedeelte van het jaar op zijn buitengoed *Wildlust* onder Lisse. Temminck was in 1829 benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, werd in 1848 door den koning der Franschen begiftigd met de orde van het Legioen van Eer en in 1856 door den koning van Portugal benoemd tot ridder der orde van de Onbevlekte Ontvangenis. Hij was lid van de koninklijke Academie van Wetenschappen, gelijk vroeger van het Instituut, en vele geleerde genootschappen, zoo in het vaderland als in den vreemde, en hielden het voor eene eer Temminck's naam op de rol hunner leden op te schrijven.

Hij is driemaal gehuwd geweest en laat alleen uit het derde huwelijk kinderen na. Hij overleed, na bijna een jaar aan hydropisie geleden te hebben, aan een langzaam verval van krachten, zich zelven en anderen het naderen van den dood ontveinzende, den 30sten Januarij 1858.

Zie Snellen van Vollenhoven, *Konst- en Letterbode*, N°. 9, 1858 (waarvan wij hoofdzakelijk deze biografie ontleenen); *Levensschets* door J.A. Susanna, in *Handel. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* 1858; *Levensberigt* door W. Vrolik, in de *Afd. v.d. Wis- en Na-*

uurk. Wetensch. bij de Kon. Akad., 27 Febr. 1858; Kobus en de Rivecourt.

[Egbert de Vrij Temminck]

TEMMINCK (EGBERT DE VRIJ), zoon van Everard Temminck en Clara de Vrij, in 1701 te Amersfoort geboren, begaf zich reeds vroeg naar Amsterdam, waar hij in 1727 in het bewind kwam, en in 1749 tot de burgemeesterlijke waardigheid geroepen werd. Twintig malen mogt hij die bekleeden, en bewees in die hoedanigheid gewigtige diensten aan den staat en de stad, vooral ten tijde van den zevenjarigen oorlog, toen hij het vaderland met anderen door het bewaren van onzijdigheid uit den brand hielp. Nog in hoogen ouderdom toonde hij zijn gezag bij de toenemende twisteu van 1780-1785. Hij had een groot aandeel aan de belangrijke maatregelen en voorslagen, toen door Amsterdam genomen omtrent de gewapende neutraliteit, het onbepaald convooy en de redenen van misnoegen op den hertog van Brunswijk, het toevoegen van een Raad aan den stadhouder enz. enz. Het volk, waarbij hij in hooge achting stond, noemde hem vader Temminck. Hij huwde zijne nicht Margaretha Temminck en overleed kinderloos in 1785. Jeronimo de Bosch vervaardigde op hem een Latijnsche lijkzang door P. Nieuwland vertaald. Zijn afbeelding vindt men bij Wagenaar.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. XX, bl. 275; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; P. Nieuwland, *Ged.* bl. 48; de Bosch, *Poëm.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. Portr.*

[Leonardus Temminck]

TEMMINCK (LEONARDUS), voornaam miniatunrschilder, volgens Ter Westen in 1753, volgens Immerzeel in 1746 te 's Gravenhage geboren. Hij vervaardigde o.a. het portret van Petrus Faassen de Heer, predikant te Scheveningen, naar zijn miniatuur 1794 in 4°. in koper gebragt. Hij was medebestuurder van het kunstgenootschap *Pictura* en overleed in 1813.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Mr. Matthijs Temminck]

TEMMINCK (Mr. MATTHIJS), zoon van Koenraad Temminck, raad en burgemeester te Amersfoort en van Elizabeth Johanna Kool, dochter van den vermaarden Johannes Kool, werd den 26sten Februarij 1734 te Amersfoort geboren. Na de Latijnsche scholen aldaar doorloopen te hebben, werd hij student te Utrecht, genoot aldaar het onderwijs der toenmalige hoogleeraren, inzonderheid van Wesseling en Voorda, eu onderhield gemeenzame vriendschap met H. Oosterdijk, R.A. van Beem en C. van Wa chendorff. Den 26sten Mei 1757 promoveerde hij in de

regten, na verdediging eener *Dissertatio Antiquario-Juridica ad fragmenta quaedam legis Juliae de Judiciis*. De bloedverwantschap met D a n i ë l D e u t z en andere aanzienlijke mannen, deed hem besluiten zich te Amsterdam als advokaat neer te zetten. Hier werd hij tot boekhouder, vervolgens tot kassier en eindelijk tot bewindhebber der O.I. Compagnie ter kamer van Amsterdam en bijna tegelijker tijd tot raad in de vroedschap aangesteld. Van deze post werd hij, met al zijne ambtgenooten alsook van dien van bewindhebber in 1787 ontslagen. Tot dezen laatstgemelden werd hij wel op nieuw verkozen, doch hij kon niet tot het aan nemen er van besluiten. Nu verliet hij Amsterdam, en betrok zijn buitenverblijf bij de Beverwijk. Daarna werd hij aangesteld tot lid van het Provinciaal Bestuur en in die hoedanigheid naar Amsterdam gezonden, als presïdent eener commissie, die in last kreeg, zeker aldaar ontstaan oproer te dempen.

Na een kort verblijf te Haarlem, vestigde hij zich te Leiden. Hier werd hij raad in de vroedschap, doch slechts voor korten tijd, wijl hij zijn dagen in rust wenschte te eindigen. Alleen bleef hij tot zijn dood toe lid van de gemeente-commissie der gereformeerden en hoofd-ingeland van Rijnland.

Behalve de genoemde academische verhandeling, gaf hij eenige naamlooze stukjes in het licht, b.v.: *Iets over 't Regeringsreglement van de Provincie Utrecht*, *in het jaar* 1674 *vastgesteld; Zamenspraken tusschen een Burger en Oost-Indischen schipper*, *over de zaken van de O.I.C. en het nieuwe Comitté* en *Zamenspraken tusschen W.O.H. Friso*, *J. Hop en P. Burman*. Jaren lang arbeidde hij aan een nieuwe uitgaaf der *Aethiopica* van H e l i o d o r u s , die echter niet in het licht is verschenen.

Zijne *Lofrede op R.H. Scheele* 1796 werd in de *Mnemesyne* VIII, 147 enz. opgenomen. Van tijd tot tijd schreef hij latijnsche gedichten, o.a. de uitvoerige lijkzang op J a n u s H e l v e t i u s , in 1772 overleden, die L. v a n S a n t e n achter de *Poemate* van H e l v e t i u s liet drukken. Hij huwde 30 Aug. 1762 C l a s s i n a N i j m a n , die hem eene dochter, E l i z a b e t h M a r i a A l e t t a , in 1777 geboren, schonk, en overleed 24 December 1814.

Zie J.W. t e W a t e r , *Aanspraak*, *voorgedragen ter opening van de Maatsch. v. Ned. Letterk.* (waarvan T e m m i n c k lid was) 1815; *Konst- en Letterb.* 1815, D. II, bl. 388, 408; V e r w o e r t , K o b u s e n d e R i v e c o u r t .

[Johannes Temminck]

TEMMINCK (JOHANNES), als predikant beroepen te Koorndijk onder Voorne en Putten in 1724, te Purmerend in 1730, te Schoonhoven, in 1731 te Amsterdam in de Gasthuiskerk en eenige maanden later als gewoon predikant gestorven.

Hij schreef:

XXIII Leerredenen over het XVIIe Kapittel van Johannes. Amst., 1770. 3de dr. 4°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 71, 132; Pauw en Veeris, *Kerk. Alphab*. bl. 203; Wagenaar, *Amst.* D. VII, bl. 495; Arrenberg, *Naamr.* bl. 504.

[Dr. Mattheus Temminck]

TEMMINCK (Dr. MATTHEUS) was een zeer middelmatig dichter.

Hij schreef:

Krankbesoekers werksaamheden van een gelooviye omtrent de geboorte van 's werelds Heyland. Gor., 1740. 4°.

Het kromme dat in de Wereld is regt gemaakt, *door het geloovig zien in Gods heiligdom*, *over Pred. VII*, *vs.* 13 *en Hosea XII*, *vs.* 10. Amst., 1744. 4°.

Heilkweekende verlustigingen, *bestaande in eene Christelijke geloofsschetse*, *verscheide keurstoffen en gezangen*. Amst. 1753.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 451, 3e *Aanh.* bl. 32; Arrenberg, *Naaml.* bl. 504; Verwoert, Kobus en de Rivecourt, Witzen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 396; Jan Boskoop, *Lijkrede op Dr. M. Temminck*. Amst. 1768. 4°.

[E. Temminck]

TEMMINCK (E.) bloeide in de tweede helft der XVIIe en was een tijdgenoot van W. Hendriks, met wien hij schilderde *Een gezigt op de ker k en het kerkhof te Drempt bij Doesburg*, *gestoffeerd met een huifkar en paard*, enz.

Zie Kramm.

[Georgius a Tempseca]

TEMPSECA (GEORGIUS A) van Brugge liet *Collectanea ad Historiam Atrebatensem* na, waaruit Meyerus en Ferreolus Locrius geput hebben. Hij overleed in 1536 in hoogen ouderdom.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 267; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 342.

[Abraham van den Tempel]

TEMPEL (ABRAHAM VAN DEN) werd in 1622 te Leeuwaarden geboren, waar zijn vader leeraar bij de doopsgezinden was en een vriend van Vondel, blijkens een trouwdicht in dien *Poëzij*, I, 300. Zijn eigenlijke naam was Abraham Lambert Jacobze, doch, omdat hij in den voorgevel van het huis, waarin hij te Leiden woonde, een tempel stond, werd hij Abraham van den Tempel genoemd. Hij was een discipel van Joris van Schooten en een uitmuntend portretschilder, blijkens zijne drie kloeke stukken, met levensgroote beelden, zinnebeeldig toepasselijk op den oorlog en de fabrieken, gemerkt met zijn naam, en de jaartallen 1649, 1650 en 1651, op de Lakenhal te Leiden, waar hij lakendrapier

en hoofdman en deken van het St. Lucas-gilde was, toen hij in 1660 naar Amsterdam ver-

huisde. Ook verdiend hoogen lof een zijner stukken, met de *Portretten der Regenten van het Weeshuis te Leiden* en het *Portret van H. de Groot* in het museum van der Hoop te Amsterdam. Zijne portretten zijn helder en aangenaam van koloriet en vlak van penseelsbehandeling en worden voor goede prijzen verkocht.

Hij huwde in 1648 te Leiden Catharina van Hoogmade en overleed te Amsterdam in 1672.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus; de Rivecourt en Elsevier in de *Navorscher*, 1871, 398.

[Olivier van den Tempel]

TEMPEL (OLIVIER VAN DEN), dichter, bloeide in 't begin der 17de eeuw en was bevriend met D.R. Kamphuijsen, op wiens *Stichtelijke Gedichten* en overlijden hij een gedicht vervaardigde.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Willem Temple]

TEMPLE (WILLEM), in 1628 te Londen geboren, genoot zijne letterkundige opvoeding op de school van Penshurst in het graafschap Kent, die zijn oom Henry Hammond aan het hoofd had, en in de school van Beshop-Stratford, waar hij grieksch en latijn leerde; deed vervolgens een buitenlandsche reis en vestigde zich na zijn terugkomst (1654) met zijn echtgenoot, miss Osburns in Ierland, waar hij zich aan de studie der wijsbegeerte en geschiedenis wijdde. Later keerde hij naar Engeland terug en betrad aldaar de staatkundige loopbaan. In 1665 werd hem een geheime zending naar den bisschop van Munster toevertrouwd, om dien tot eene verbindtenis met Engeland tegen Nederland over te halen, terwijl deze reeds een verdrag met de Algemeene Staten gesloten had. Als ambassadeur naar Holland gezonden, kwam hij in vriendschapsbetrekkingen met den raadpensionaris de Witt, en sloot met dezen in 1668 de bekende Triple-alliantie tusschen Engeland, Nederland en Zweden, die binnen 4 dagen tot stand kwam. Ook had hij veel deel aan het sluiten van den vrede te Aken. Door zijn hof teruggeroepen, zag men hem met veel leedwezen vertrekken, terwijl in Engeland een dreigend onweer tegen ons vaderland opkwam. Een tijd lang onthield hij zich van alle staatkundige betrekkingen en besteedde zijn tijd op zijn buitengoed Richmond, met tuinieren en zijn geliefkoosde letteroefeningen. Hier stelde hij o.a. *De historische gedenkschriften over de Nederlandsche Provinciën* enz. op, waarvan de vierde druk in 1716 te Amsterdam verscheen. Zij zijn hoogst belangrijk voor de geschiedenis van 1672 en 1678, toen hij, als buitengewoon gezant, den vrede te Nijmegen hielp sluiten. Hij bragt zijn laatste dagen op een klein landgoed bij Surrey door en overleed 5 Februarij 1698.

Zijn werken zijn in 1814 in 4o. deelen in 8o. herdrukt, voorafgegaan door het leven van den staatsman.

Zie *Memoirs of the life and negociations of sir W.T. baronet etc*, *with an account of his writings*. Lond., 1714. 8°.; Abel Boyle, *Life of sir W. Temple.* Lond., 1714, 8°. Portrait; *Life and Character Sir W.T.*, *written by a particular Friend* (Jonathan Swifft?) London, 1728, fol.; *Leven van den Ridder W.T.* Leyden, 1736. 8°.; Heinrich Luden, *Sir W.T. Biographie*. Goetting, 1808. 8°.; Thomas P. Courstenay, *Memoirs of the life and works of Sir W.T.* Lond., 1736, 2 vol.; *Biogr. Unia; Biogr. gener. moderne*; Wagenaar; Bilderdijk; Cerisier; Kobus en de Rivecourt.

[H. Ten Brink]

TEN BRINK (H.) gaf in het licht:

Een kort voorstel om een trekkas te maken om zeer vroeg meloenen, *druiven*, *aardbeziën*, *persiken van* 15 *loot*, *peeren*, *bloemen enz. te teelen en om de grond te prepareeren van ongedierte te zuiveren enz.*, met een koperen plaat om een trekkas te maken. Haarl., 1748. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, 2de *Aanh.*, bl. 147.

[Egbertus Henricus Tenckinck]

TENCKINCK (EGBERTUS HENRICUS) werd in 1770 predikant te Stavoren en in 1794 te Britswerd en Wienwerd, waar hij hoog bejaard overleed, na zich onderscheiden te hebben als latijnsch dichter. Hij vervaardigde o.a.:

Cels. et seren. Araus. et Nassav. principi Gvlielmo V. Leovardiam ingresso ut summis honoribus inauguraretur sollemniter. Leov. 1773. 4°.

[Jan Willem Coenraad Tenckinck]

TENCKINCK (JAN WILLEM COENRAAD), in 1777 geboren en in 1797 predikant bij de hervormde gemeentete Venhuizen, in 1813 te Zaandam, waar hij den 26sten Augustus 1845 overleed. Hij maakte zich ook in het kerkbestuur verdienstelijk, was een geleerd man, en gaf zoowel zonder als met zijn naam verschillende werken uit, zoo als:

De evangelische geschiedverhalen, *met betrekking tot Jezus*, *tot één gebragt en opgehelderd*. Hoorn 1813. 2 dln.

Verhandeling over de uitstorting van den H. Geest op het Pinksterfeest. Gron. 1808.

Tweetal leerredenen. Amst. 1815.

De hervorming der zestiende eeuw, *beschouwd in eene leerrede met een Aanhangsel*. Amst. 1817.

Overzigt van de geschiedenis der kerke. Ald. 1818.

Ook was hij geruimen tijd redacteur der *Boekzaal voor de Gel. wereld*.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.* 1845, D. II, bl. 398, 400, 542; Loosjes, *Beschr. v. Zaandam.* bl.;

[Johannes Teneramundus of Tenremonde]

TENERAMUNDUS of TENREMONDE (JOHANNES), voor het einde der 14de eeuw te Dendermonde geboren werd prior van het Karthuizerklooster van Siligny in Savoye.

Hij bloeide in 1420 en leefde nog in 1439. Hij liet verscheidene zedekundige geschriften na.

Zie V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.;* F o p p e n s , *Bibl. Belg.;* P a q u o t ,

Mém. T. II, p. 48; Trithemius, *de Scriptoribus*, *Ecoles.* c. 743 *ed. Fabricii.* p. 172; Possevini, *App. Parat. ed.* 1608 p. 943; Petreii *Bibl. Carthus.* p. 218, 219.

[Jan Gansneb Tengnagel]

TENGNAGEL (JAN GANSNEB), dichter uit de tweede helft der 17de eeuw. Hij gaf in het licht: *Verwoestingh. des stadts Naerden* (met de spreuk *Premente cruce attollimus*). Amst. 1660. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 388; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maatsch. v. Ned Letterk.* D. I, bl. 202.

[Matthys Gansner Tengnagel]

TENGNAGEL (MATTHYS GANSNER), even als de vorige, dichter uit de tweede helft der 17de eeuw, gaf in het licht:

M.G. Tengnagel in de andere wereld bij de verstorvene poëten. Z. pl. of j.

Het leven van Konstance: waer af volght het Tooneelspel, *de Spaensche Heiden*. Aemst. 1643. 4o. Het laatste alleen Amst. 1671, Leijden 1718, Amst. 1753. 8o.

Klucht van Frik in 't Veurhuys. Amst. 1731. kl. 8o.

Zie Witsen Geijsheek, t.a.p.; *Cat. v. Letterk.* t.a.p.; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Tengnagel]

TENGNAGEL ( ). Op eene verkooping te Amsterdam, in April 1735, No. 61, wordt vermeld: *Een landschap met beeldjes op koper*. Meer is van dezen meester niet bekend.

Zie Hoet, *Catal.* D. I, bl. 441; Kramm.

[Tengnagell]

TENGNAGELL. Dit geslacht heeft eenige dappere krijgslieden aan het vaderland geschonken, o.a. kapitein Tengnagell, die in 1674 bij het beleg van Grave sneuvelde. A.G. baron van Tengnagell, die in den Posten-oorlog (1793) het leven liet; de luitenant baron van Tenguagell, die deel nam aan den slag bij Medellen, aan de Guadiana en Spanje (1807) en Jan Louis Thomas van Tengnagell, die zich bij de belegering van 's Hertogenbosch onderscheidde (1794).

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. II, bl. 191, D. III, bl. 79, 119, 335.

[Lambert Ten Kate]

TEN KATE (LAMBERT). Zie KATE (LAMBERT TEN).

[Samuel Tennulius]

TENNULIUS (SAMUEL) of T e n N u y l, te Deventer geboren, werd hoogleeraar te Steinfurt, in 1667 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Nijmegen, waar hij zijne betrekking aanvaardde met eene redevoering *Over het geluk der Nederlanders en derzelven vergelijking met de Ro-*

meinen. Volgens B o u m a n bleef hij te Nijmegen, tot dat de inval der Franschen hem bewoog om naar zijn vaderstad de wijk te nemen. Welke waardigheid hij later te Arnhem bekleed heeft, vind ik niet vermeld. Hij was een uitstekend taal- en wiskundige ook beoefende hij de latijnsche dichtkunst. Hij was de schoonvader van J o h . F r e d e r i c u s G r o n o v i u s .

Hij gaf in het licht:

Elegia in obitum inclyti sui doctoris et celeberrimi Mathematici, *Francisci Scoteni*, *emendatissimi et diligentissimi*, *in Matheseos*, *in alma Batavorum Academia defuncti* 4 *cal. Jun.* 1660, achter *Jamblichi Arithmetica*, *Introductio*.

Dissertatio Historica de igne. Steinfurti 1664. 4°.

Jamblichi Chalcidensis in Nicomachi Geraseni Arithmeticam. Arnhemiae 1668. 4°.

Fragmentum Stephani de Urbibus. Amst. 1669. 4°.

Agathemeris Compendiariae Expositionis Geographiae Libri II. Graecè cum interpretatione latina et adnotationibus. Amst. 1671. 8°.

Sext. Julii Frontini Stratagematum. Libri II. Lugd. et Amst. 1675 in 12°.

Zie K o n i g i i , *Bibl. Vet. et Nov.*; B a i l l e t , *Jugements*. T. II, p. 270, N°. 591; C r e n i i *Animadv. Phil.* S. VII, § IV, p. 26-30, 201; S a x e , *Onom.* T. V, p. 75, 80, *Anal.* 595; R o u k e n s , *Orat. de Acad. Neom.* p. 20, 23; *Comp. Get. Lexic.* p. 2245; B o u m a n , *Gesch. d. Geldersche school.* D. I, bl. 264, 265; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; J ö c h e r .

[A.J.L. Baron van den Bogaerde van Terbruggen]

TERBRUGGEN (A.J.L. Baron VAN DEN BOGAERDE VAN), district-kommissaris van het district St. Nicolaas in Oost-Vlaanderen en later gouverneur van de provincie Noordbraband, van welken post hij gepensioneerd werd. Hij was kommandeur der orde van de Nederlandsche leeuw, grootkruis der orde van de Eikenkroon, opperschenker aan het hof van Z.M. den koning der Nederlanden. Bekend door zijnen hartstogtelijken ijver tot het verzamelen van oudheden is zijn kasteel van Heeswijk, dat hij mede in den ouden stijl deed herstellen, een waar en kostbaar museum geworden. V a n d e n B o g a e r d e was daarbij een ijverig landhuishoudkundige en bevorderaar van den landbouw, hij deed zich tevens als schrijver kennen door:

Het district van St. Nicolaas, *prov. Oost-Vlaanderen*, *met betrekking tot deszelfs natuurstaat en geschiedkunde*. St. Nicol. 1825. 3 deelen. 8°. met pl.

Essai sur l'importance du commerce, *de la navigation*, *et de l'industrie dans les Pays-Bas*. La Haye et Brux. 1845. 3 vol. 8°.

Hij overleed in 1855.

Zie *Algem. Handelsbl.*, 15 Jan. 1855.

[Hendrik Terbruggen]

TERBRUGGEN (HENDRIK). Zie BRUGGEN (HENDRIK TER).

[Gerard Ter Burg]

TER BURG (GERARD). Zie BURG (GERARD TER).

[Cornelis van Terensteyn]

TERENSTEYN (CORNELIS VAN), zoon van Adriaan van Terensteyn en N. 't Jong, in 1580 te Dordrecht geboren, verkreeg aldaar de aanzienlijkste regeringsposten, zoo als die van thesaurier, zoo van de reparatie als op 't Groot-kantoor, welke bediening hij 12 jaren vervulde, waarra hij zesmaal de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Tweemaal werd hij gecommitteerd in het colegie van gecommitteerde raden van Holland en West-Friesland, en verscheidene reizen ter vergadering van de staten van Holland en West-Friesland.

Hij werd in vele gewigtige commissiën gebruikt, o.a. in 1632 ter wering van misnoegen. De meeste zijn in de eerste deelen van Aitsema vermeld. Hij overleed den 22sten Maart 1643, in den ouderdom van 63 jaren en werd, wijl hij als regeerend burgemeester overleed, met buitengewone plegtigheid begraven. Zijne graftombe in de groote kerk te Dordrecht is door Schotei beschreven.

Zie diens *Keizerl.*, *Stadhouderl. en Koningl. bezoek in de Groote Kerk te Dordrecht*; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 95, 879; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Joannes Gerhardi Terentius]

TERENTIUS (JOANNES GERHARDI), zoon van Gerard Alberti, predikant te Hempens en Teerns bij Leeuwarden. Hij noemde zich Terentius, naar de laatstgemelde plaats, waar hij geboren werd. In 1645 werd hij als student te Franeker ingeschreven, legde zich daar op de philologie en philosophie, onder Cocceius en Schotanus, vervolgens, onder Cloppenburg, Schotanus en Cocceius op de theologie toe. In 1649 begaf hij zich naar Groningen, vervolgens naar Amsterdam, waar hij zich onder Manasse ben Israël en Cocceius op het oostersch en rabbijnsch toelegde. Dezen laatsten volgde hij naar Leiden. Daar bleef hij echter niet lang, daar hij in plaats van zijnen leermeester, den 11^{den} April 1651, tot hoogleeraar in de hebreeuwsche taal te Harderwijk werd benoemd. Hij aanvaardde den 22sten Mei zijn ambt met eene oratie *De excellentia*, *utilitate*, *iucunditate et necessitate L. Hebraeae ad rem Theologicam*. Omstreeks 6 jaren later (20 Mei 1657) werd hij honoris causa tot doctor in de wijsbegeerte en meester in de vrije kunsten benoemd. Hij overleed den 28sten of 29sten September 1677. Hij is tweemaal gehuwd geweest, 1°. met Jetske Oetger van Leeuwarden, die, na hem drie kinderen geschonken te hebben, in 1658 overleed. De tweede, wier naam onbekend is, overleefde hem. Zij durfde den boedel van haar man

niet aanvaarden, en werd in 1692 nog van stadswege ondersteund.

Behalve eene dissertatie in 1650 onder C h r i s t i a n u s S c h o t a n u s verdedigd en te Franeker in 8°. uitgegeven, gaf hij nog in het licht:

Meditationum Philologico-Hebraearum Triades II. Franeq. 1654. 8°.

Liber Jobi, *Chald. et Lat. cum Notis. it Graece* Στιχγρῶς *cum var. lectionibus*. Ibid. 1662. 4°.

Joh. Buxhorfii Epitome Gramm. Hebraeae emendata et ex Thesauro Gramm. aucta. Cum Proph. Obadia, *Hebr. et Latine*. Ibid. 1665. 8°.

Ecclesiastes Salomoncs Hebr. et Lat. cum difficilioribus anomaliarum et Masosae marginalis eluciditione. Ibid. 1666. 8°. 1670. 8°.

Gymnasium Chaldaicum. Ibid. 1664. 8°.

Zie N. B l a n a a r d i , *Orat. funeb.*; V r i e m o e t , *Ath. Fris.* p. 436; V e r h e l l i , *Spec. Entis.* p. 210, 346; M a r c k i u s , *Praef. Oper. Clopperb.*; L a u r m a n , *Naaml. d. Cl. v. Leeuw.* bl. 36; G r e y d a n u s , *Naaml. d. Pred. onder de Classis v. Franeker*, bl. 132; V e r w o e r t , K o b u s e n d e R i v e c o u r t .

[Nicolaus Ter Couwe of Berioth]

TER COUWE of BERIOTH (NICOLAUS), was lid der rederijkerskamer *de Vlasbloem* te Helmont. Hij kwam met een *Refereyn* op *die lofwaerdige Deught* op het Refereinfeest te Mechelen.

Zie *Schadtkiste der Refereynen ende Poëten*, bl. 214; v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.* v.h.W. *Berioth*.

[Antonie Ter Himpel]

TER HIMPEL (ANTONIE), bloeide in de 17de eeuw en was tegelschilder te Delft. Ook schilderde hij op doek, doch zijne schilderijen zijn zeldzamer dan zijne tegels met krijgslieden, landschappen en kermissen. Zij zijn dikwerf in rond formaat. Liefhebbers bewaren die door hem beschilderde tegels in hunne kabinetten.

Zie I m m e r z e e l .

[J. Terinck]

TERINCK (J.), dichter uit het midden der 17de eeuw. Niet zouder verdienste zijn zijne *Tranen gestort over het droevig overlijden van M.H. Tromp.* Amst., 1653. In plano.

Zie *Bibl. v. Nederl. Pamfl.*, D. II, bl. 68.

[Hermannus Theodorus Terkamp]

TERKAMP (HERMANNUS THEODORUS), inwoner te Batavia, gaf in 1770 een dichtwerkje in het licht, getiteld: *Proeven van Dicht- en Letteroefeningen* en *Baras klagt over het afzijn van haaren minnaar Assedin*, *Oostersch Minnedicht in*

Poëtisch proza. Benevens deszelfs overdragt in gerijmde vaarzen, door J. van Zijp. Batavia 1774. 8°.

Zie Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 399; van Doorninck, *Anon. en Pseudon.* N. 388, 3693.

[Terlee]

TERLEE ( ), in 1636 te Dordrecht geboren en aldaar in 1687 overleden, was een leerling van Rembrandt, en een goed historie-schilder. Volgens Kramm zijn zijne schilderijen in schoonen stijl, fraai van teekening en zamenstelling en aangenaam van kleur. Houbraken vermeldt zijne *Schaking van Europa*.

Zie Houbraken, Immerzeel, Kramm.

[Gerardus Terlinchus]

TERLINCHUS (GERARDUS), van Heusden, een Carmeliet, beoefende de geschiedenis en schreef een *Chronicon Heusdanum*, waarin hij den oorlog tusschen Holland en Brabant over het regt op Heusden behandelt. Hij zou omstreeks 1350 overleden zijn.

Zie Val. Andreas, p. 284; Foppens, T. II, p. 70; Hermans, *Conspect.*; Verwoert.

[Johannes Petrus Termaten]

TERMATEN (JOHANNES PETRUS) werd 24 Junij 1833 te Pijnacker geboren. Zijn vader, geneesheer aldaar, deed hem reeds vroegtijdig muziek-onderwijs genieten; eene voorbeeldig voorspoedige ontwikkeling van een bijzonderen muziekalen aanleg bespeurende, zond hij hem weldra ter Kon. muziekschool naar 's Gravenhage, waar hij zijne muziekale studiën onder de leiding van Lubeck en van der Does, met den besten uitslag gedurende vier jaren vervolgde, te weten van zijn veertiende tot zijn achttiende jaar. Op verscheiden concerten in *Diligentia* te 's Hage deed zich Termaten (benevens andere kweekelingen van de gezegde muziekschool) op de piano-forte met den meesten bijval hooren. Bij zijn verblijf te Amsterdam in 1853 trad hij ook in een concert der Maatschappij *Felix Meritis* op en droeg het tweede concert van Mendelssohn Bartholdy en eene fantaisie van Thalberg met veel virtuositeit, juistheid en duidelijkheid voor, en oogstte daarvoor ruimen en algemeenen bijval in. In het jaar daarna ging hij het conservatoire te Leipzig bezoeken, maar moest het wegens den zwakken staat zijner gezondheid, na een half jaar van ijverige studie, weder verlaten. In zijne geboorteplaats zich eenigzins hersteld ziende, ging hij naar Amsterdam, om zich aldaar te vestigen; maar herhaalde aanvallen van bloedspuwing dwongen hem weder naar huis te gaan. In den loop van dat jaar kwam hij weder te Amsterdam, waar hij overleed. Als organist, pianist en muziek-onderwijzer zou hij der vaderlandsche toon-

kunst gewis tot een groot sieraad hebben verstrekt, zoo hem de dood niet in een zoo jeugdigen leeftijd had weggerukt.

Part. berigt.

[Dr. C. Terne]

TERNE (Dr. C.) is volgens sommigen de schrijver van het weekblad *Tweede Iets voor Leyden*, z. pl. en jr. (1784 8°.; een tegenschrift van *Iets voor Leyden*, z. pl. en jr. (1784).

Ook schreef hij:

Lucina, *ontdekkende de ware oorzaken der onkunde en onbekwaamheit van de meeste vroedvrouwen*, *zoo in de steden als op het platte land*.

Waarneming van eenen abortus van vier maanden, *vergezeld van zware haemorrhagie*, *gevolgd door herstelling*, in *Verh. v.h. Genoots. ter bevordering d. Heelk. te Amsterd.* 1795, D. II, bl. 197.

Waarneming van een beknelde baarmoeder in een jonge dochter. Ald. 1802, D. VII, bl. 225.

Antwoord op de vraag, *betreffende de nadeelige gewoonte der begravenissen binnen de steden en kerken*, *hoe die best te doen ophouden*, in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoots.* 1786, D. XII, St. 1, bl. 87.

Waarneming eener verlossing, voorafgegaan door sterke bloedvloeijingen, in *Verhandel v.h. Genoots. ter bevord.*, enz. 1793, D. II, bl. 208.

Verhandeling over de vraag: *In hoeverre zou men*, *bij gebrek van de apotheek*, *uit kelder en keuken de vereischte geneesmiddelen*, *ook tegen de zwaarste ziekten en kwalen*, *zoo uit- als inwendig*, *kunnen bekomen*, *mits uitzonderende*, *de votgende middelen*: *kina*, *kwik*, *opium*, *staal*, *delfzuren*, *rhabarber en ipecacoanna*, in *Verh. v.h. Genoots. Sexvandis civibus*, 1788, bl. 361.

Raadgevingen en middelen om de gezondheid van de menschen te bewaaren, *welke uit Europa in Oost-Indië*, *en inzonderheid op Batavia aankomen*. Amst., 1790, 8°.

Verlossing, *waardoor eene beschonken vroedvrouw het hoofd des kinds was afgerukt*, *waar de nageboorte zeer moeijelijk was of te scheiden*, *doch de moeder behouden is. Benevens de geregtelijke vervolging der gemelde vroedvrouw*, in *Verh. v.h. Genoots, ter bevord.*, enz. 1793, D. II, bl. 221.

Allermoeijelijkste verlossing, *geèindigd door de onthersening en de aanwending van den stompen haak*. Ald. 1793, D. II, bl. 311.

Waarneming eener Placenta praevia, *op de zevende maand*, *doch de vrouw aan bloedverlies gestorven*. Ald. bl. 201.

Over de bevrijding van de runderpest op Vlieland, in *Verh. v.d. Maats. tot bevord. v.d. Landbouw.* D. VI.

Verhandeling over de spreuk van den grooten B o e r h a a v e : *Simplex veri sigillum*, in *Verh. v.h. Genoots. Sexvandes curbus*. 1784, bl. 1.

Uitzakking der acht maanden zwangere baarmoeder, *hersteld en gevolgd op de negende maand door eene gelukkige verlossing op moeder en kind*, *hoewel de vrouw levenslang onderhevig is gebleven aan onwillekeurige pisloozing*, in *Verhandel. v.h. Genoots. ter bevord*. enz. 1793, D. II, bl. 205.

Over het beste voedsel om nieuw geboren kinderen zonder borst of moedermelk op te voeden, in *Verh. v.h. Batav. Genoots*. 1814, D. VII.

H. B r a s s a r t en C. T e r n e , *Over behoed- en geneesmiddelen tegen de kreupelheid der schapen*, in *Verhandel. v.d. Maats. ter bevord. v.d. Landb.* D. VII.

C. T e r n e en M. D u t z , *Verh. over de inlandsche schapen*. Amst., 1793. 8°.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.* p. 46, 349, 350; A r r e n b e r g , bl. 505.

[Willem Ternooy Appel]

TERNOOY APPEL (WILLEM), in 1799 te Amsterdam geboren, ontying eene beschaafde opvoeding en werd als leerling in een apotheek geplaatst. Ofschoon hij geen zin in dat vak had, bleef hij er in werkzaam tot dat hij den apotheek liet varen en tot den handelstand overging, waarin hij eenige jaren bleef. Na gehuwd te zijn en terwijl hij met ijver in den handel arbeidde, kwam de oude lust voor het predikambt weder boven, bereidde hij er zich te Amsterdam, onder leiding van eenige vrienden, toe voor, ontdeed zich van zijne zaak, vestigde zich te Utrecht, waar hij vier jaren studeerde, proponent en reeds eenige dagen later te Vreeswijk beroepen werd. Van hier vertrok hij naar Berkel en Roderijs, en vier jaren later naar Vlissingen, waar hij tien jaren arbeidde en in 1842 overleed.

Behalve een 7tal en 24tallen leerredenen, gaf hij nog in het licht:

De H. Geest, *in derzelfs invloed en werking voor den mensch tot zijne bekeering en heiliging buiten allen twijfel onmisbaar*. Vliss. 1835.

Brief over Joh. XII, *vs.* 27 *en* 28*a*; *geschreven ten geleide van eenige treffende dichtregelen*, *ten opschrift hebbende: De zondaarsliefde van Jezus*, *vervaardigd door een Israeliet*.

Na zijn dood verschenen nog zijne *Nagelatene leerredenen*. Vlissingen 1843.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1842; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Jacobus Terpstra]

TERPSTRA (JACOBUS), in 1742 te Franeker geboren, volbragt aldaar met lof zijne studiën en werd in 1759 doctor

in de wijsbegeerte, na het verdedigen eener dissertatie *De fluido in genere* en vervolgens in 1761 in de regten *de Consuetudine*. Vier jaren was hij werkzaam geweest als advocaat aan 't hof van Friesland, toen hij te Harlingen als rector werd beroepen (1765). Hij aanvaardde zijn ambt met eene *Oratio de poësi diis gentilibus adamata*, *cultori semper amica*. In 1770 vertrok hij in dezelfde betrekking naar Deventer, en sprak daar *de Institutione scholistica domesticae anteferenda*. Toen hij in 1775 voor het rectoraat bedankte, verhoogde de regering van Deventer zijn jaarwedde en benoemde hem tot buitengewoon hoogleeraar in de dichtkunde, bij welke gelegenheid hij sprak: *adversus iniquas artis poëticae existimatores*. Deventer 1776, en toen hij in 1781 aan het Athenaeum tot professor in de geschiedenis, welsprekendheid en Grieksche taal geworden was *de praecipuis quibusdam veritatis hist. indiciis*, en in 1782 als rector magnificus *de Nicolai Cusani doctrina et meritis in rem. liter. imprimis Daventriensem*, Drie jaren later droeg hij, bij het neêrleggen van die waardigheid een carmen voor *in laudem R.H. Schelii* en in 1789 bij dergelijke gelegenheid, een *oratio de egregio quod ex studiis humanioribus petitur ad beale vivendum praesidio*. In 1789 kwam hij te Harderwijk als hoogleeraar in aanmerking. Hij overleed den 3^{den} Junij 1803.

Nog schreef hij: *Diatribe de Philosophia veterum*. Franeq. 1767.

Genethliacon Filio serenissimi ac celsissimi Arausionis et Nassaviae Principis Guilielmi V achter de *Oratio inaugirailis* van J. R u a r d i . Daventr. 1772.

Ad Adrianum van Royen, *V.C. quum sanitati restitutus carmen emiserat* etc. en *Elegia in ejus obitum*. Daventr. 1779.

Fitio Wilhelmo ad doctoris scholastici munus Harlingam vocato. 1800.

Zie S a x e , *Onom*. T. VIII, p. 304; d e W a l , *de Claris Frisiae jure consult*. p. 336, 453; L u d . C h e r n a k , *Or. de tibertate philosophandi in licentiam non vertenda*, p. 60; *Konst- en Letterbode*, 1803, bl. 18, 50; N i e u w e n h u i s , K o b u s en d e R i v e c o u r t , V e r w o e r t ; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, bl. 525, 526.

[Mr. Willem Terpstra]

TERPSTRA (Mr. WILLEM), zoon van den vorige, studeerde te Deventer en was naauwelijks 19 jaren oud, of werd conrector der latijnsche school te Harlingen, vervolgens aan die van Zwol, Oldenzaal, Bommel, Arnhem, Groningen en aan de Erasmiaansche school te Rotterdam, waar hij den 18^{den} Julij 1839 in den ouderdom van ruim 61 jaren overleed. Hij gaf behalve de *Heroïdes* van O v i d i u s (L.B. 1828) en het IV^{de} boek der *Aeneas* van V i r g i l i u s , eenige oraties (bijv. de *Opt. Graec. et Lat. linguae docendi ratione*. Gron. 1827) in het licht. Ook werd zijn verhandeling *Over de beste leerwijze op de*

Latijnsche scholen, door de Holl. Maats. van wetenschappen te Haarlem in 1818 met den zilveren eerepenning bekroond. Hij was lid der Maatschappij van Ned. letterkunde en van het Utrechtsche genootschap. Ook benoemde hem de hoogeschool te Groningen *honeris causa* tot doctor in de letteren. Zijne nagelaten bibliotheek werd den 6den October 1840 en volgg. te Leiden verkocht.

Hij huwde Bernhardina Visser, den 13den Januarij 1858 te Gouda overleden.

Zie *Hand. d. Maatsch. v. Ned. Letterk. te Leiden*, 1840; *Konst- en Letterbode*, 1839, D. II, bl. 49, 1840, D. II, bl. 297; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Jacobus Terpstra]

TERPSTRA (JACOBUS), zoon van Mr. Willem Terpstra, Rector der Latijnsche school te Oldenzaal, werd aldaar den 19den Febr. 1805 geboren, ontving het onderrigt van zijn vader, zoo te Oldenzaal als te Groningen, waar hij tevens in jengdigen leeftijd de lessen der hoogleeraren bijwoonde. Toen zijn vader aan de Erasmiaansche school te Rotterdam het rectoraat bekleedde, vervolgde hij zijne studiën te Utrecht onder van Heusde, Goudoever, Schröder, enz. en verwierf in December 1824, den doctorgraad in de letteren, na het verdedigen eener dissertatie *de Sodalitio Pythagoreo* (Traj. 1824). Hij bekleedde achtereenvolgende het conrectoraat der Latijnsche school te Franeker, het praeceptoraat te Rotterdam, en sedert 1833 het rectoraat aan het Nassau-Veluwsche Gymnasium te Harderwijk, dat hij uit zijn vervallen staat opbeurde, en waaraan hij werkzaam was tot zijn dood, den 8 Maart 1837, een weduwe met talrijk kroost nalatende.

Behalve zijne akademische dissertatie, eene omwerking van R. Feiths *Antiquitas Homerica* (L.B. 1831) en dergelijke van onderscheidene woordenboeken voor de grieksche en latijnsche taal, van duitschen bodem overgebragt, o.a. de *Gr. Grammatica en Leesboek* van J.P. Krebs, door zijn opvolger te Harderwijk W.L.C. Clarisse voltooid (Zutphen, 1838). Deze sprak ook eene lijkrede over hem uit, die het licht ziet. Terpstra was lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap.

Zie *Algem. Konst- en Letterbode*, 1838, D. II, bl. 187-189, 1837, D. I, bl. 178; Nienwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[F. Terry]

TERRY (F.), med. dr., schreef *Tract. med. de phtisia pulmonum scrofulosa*. L.B., 1793.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 350.

[B. Tersier]

TERSIER (B.), med. dr. te Haarlem, die meer dan 50

jaren de praktijk aldaar uitoefende. Hij maakte zich als schrijver van onderscheidene werken bekend, bijv.:

Nieuwe natuur- en geneesk. bibliotheek. Amst., 1774. 3 dln.

De geneeswijze der drenkelingen. Leijd., 1794, en vervolg hierop in een *Brief aan M. van Marum*. 8°.

De behandeling der ingeënte, *op de natuurlijke kinderpokjes toegepast*. Haarlem, 1797. 8°. *Tweede vermeerderde uitgaaf*, Ald. 1820. 8°.

Onderrigtingen omtrent de manier om den beetwortel te verbouwen, *vermeerderd door Mr. Th. van Swinderen*. Gron., 1811. gr. 8°.

Ook vertaalde hij verschillende geneeskundige werken. Hij overleed den 16den Augustus 1824 te Haarlem, in den ouderdom van ruim 80 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1824, D. II, bl. 130; Holtrop, t.a.p., bl. 350; Verwoert; Arrenberg, bl. 505; v. Cleef, bl. 595.

[J. Tersier]

TERSIER (J.) schreef *Proeven op de aloë* in *Hedend. vad. Letteroeff*. 1778. D. VII, St. 2, bl. 533.

Zie Holtrop, l.c.

[Jan Ter Steeg]

TER STEEG (JAN) Junior, den 10den Jan. 1750 te Amsterdam geboren, was een aanzienlijk kunstliefhebber en beoefenaar. Hij behaalde in 1780 de gouden medaille bij de teeken-akademie te Amsterdam, kocht te Parijs voor een aanzienlijke som pleisterbeelden, en schonk die aan de Akademie, ten gerieve der kunstenaars. Kramm vermeldt van hem een *Standbeeld op blaauw papier*. Hij overleed in 1817 in zijne geboorteplaats, waar zijne kunstnalatenschap in Mei 1818 werd verkocht. Zijn portret bestaat.

Zie Kramm.

[Tersteegen]

TERSTEEGEN ( ). Aan hem wordt toegeschreven:

Beschrijving Gods des Lams van de gemeente welker Herder Hij is. Z. pl. en jr.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N. 615.

[Jan van Ter Veere]

TER VEERE (JAN VAN) of Johannes de Veris, te Ter Veere geboren, was waarschijnlijk monnik in de Benedictijner abdij van St. Benedictus van *Oudebourg*. Hij bloeide omtrent 1463 en liet in ms. na:

Chorodromus, *swe cunus temporum ab orbe condito ad Christi natalem*.

Zie Sanderi, *Bibl. Belg. ms.*, T. I, p. 224; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 351.

[Augustinus Ter Westen]

TER WESTEN (AUGUSTINUS) werd in 1649 te 's Hage ge-

boren, hield zich eerst bezig met het teekenen naar prenten, pleisteren, boetseren en het maken van drijfwerk in goud en zilver; doch begon zich met zijn twintigste jaar, gezet onder Wieling en W. Doudijns, op de schilderkunst toe te leggen. Vier jaren later begaf hij zich naar Italië, en zette te Rome en Venetië zijne studiën naar de kunstwerken der voornaamste schilders en antieken voort. Te Rome verkreeg hij in de schilderbent den bijnaam van *de Snip*. Na een afwezigheid van zes jaren keerde hij naar 's Hage terug, waar hij zich bezig hield zolder-, kamer-, deur- en schoorsteenstukken met kloeke stoffaadje, nu eens uit de metamorphosen van Ovidius, dan eens uit de gewijde en ongewijde geschiedenis genomen met een meesterlijk penseel en een ongelooflijke vlugge hand te vervaardigen, en in 1682 en 1683 de in verval geraakte Haagsche teeken-akademie weder in bloei bragt. De keurvorst van Brandenburg (later koning van Pruissen), benoemde hem in 1690 tot zijn hofschilder, waarop hij naar Berlijn vertrok en aldaar de vorstelijke zalen en gaanderijen met zijn uitnemend penseelwerk versierde. Ook droeg de vorst hem de oprigting eener teeken-akademie op. Het nieuw gestichte akademie-gebouw werd in 1697 voltooid, waarvoor zijn broeder Elias, die te Rome woonde, hem fraaije afgietsels van de beste antieken, alsmede het geheele kunstkabinet van beeldhouwwerk van Peter Belori bezorgde. Driemaal is Ter Westen eerste professor aan deze akademie geweest. Hij voerde ook met goed gevolg de etsnaald. Kramm vermeldt van hem *Een Bacchus ten halven lijve; De vinding van Mozes in den Nijl*, naar Paul Veronese; *Narcessus en Pyramis*; het portret van den lutherschen predikant Hermanus Glaserus. Hij overleed te Berlijn den 17^{den} Januarij 1717 in den ouderdom van 68 jaren.

Zie Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Augustinus Ter Westen]

TER WESTEN (AUGUSTINUS), zoon van Matheus Ter Westen (die volgt), in 1711 te 's Hage geboren, woonde eenige jaren te Delft en beschilderde daar, zoowel als in zijne geboorteplaats, verscheidene zalen. In 1737 werd hij als lid der kamer Pictura te 's Hage ingeschreven. Hij overleed aldaar in 1781. Het portret van dezen historie- en portretschilder bestaat.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

[B. Ter Westen]

TER WESTEN (B.). Van dezen kunstschilder vermeldt Kramm *een familiestuk*.

[Elias Ter Westen]

TER WESTEN (ELIAS), broeder en leerling van Augustinus Ter Westen (zie boven), in 1651 te 's Hage geboren, werd een verdienstelijk schilder van bloemen en vruchten. Te Rome (waar hij zich vestigde) kocht hij, op last van den keurvorst van Brandenburg, gipsvormen en het kabinet van Peter Bettori, voor de pas gestichtte teekenakademie te Berlijn aan en overleed er in 1729. In de schildersbent heette hij de *Paradijsvogel*.

Zie Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus on de Rivecourt.

[Matheus Ter Westen]

TER WESTEN (MATHEUS), broeder van den vorige, in 1670 te 's Hage geboren, werd, even als zijne broeders voor de kunst opgeleid, eerst onder zijn oudsten broeder, later onder W. Doudijns en Daniel Mijtens. Snel waren zijne vorderingen en reeds in zijne jongelingsjaren werden door hem groote werken, zaalstukken, plafonds, enz. uitgevoerd. In 1690 begaf hij zich naar zijn oudsten broeder te Berlijn, bij wien zijne bejaarde moeder inwoonde, en oefende zich aldaar onder leiding van dien broeder op de koninklijke akademie. Van daar vertrok hij naar Rome en Venetië, en keerde in 1699 te 's Gravenbage terug, waar hij een aantal kapitale stukken met Bijbelsclie en Mythologische stukken ten uitvoer bragt. Hij overleed den 11^{den} Junij 1757 in den ouderdom van 87 jaren. Zijn portret bestaat. Uit zijn huwelijk met mejufvrouw van Rheenen sproten 5 kinderen, onder welken Augustinus voormeld. Het Rijks museum te Amsterdam bezit van zijn penseel het *Portret van prinsès Anna*, *gemalin van Willem IV*.

Zie Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Pieter Ter Westen]

TER WESTEN (PIETER), zoon van den vorige, in 1714 te 's Hage geboren, wijdde zich in zijne snipperuren (hij moest reeds op zijn 34ste jaar het ambtsleven leiden) aan de kunst. Weijerman noemde hem een veelbelovend discipel van Coenraad Roepel. Hij schilderde bloemen en vruchten en was niet alleen lid der Confrèriekamer, maar werd er in 1762 Secretaris en in 1785 hoofdman van.

Hij is de schrijver van den *Catalogus of Naamlijst van Schilderijen met derzelver prijzen* enz. 's Hage, 1779, 8°., loopende van 1726-1768, waarbij is gevoegd de *Catalogus van het kabinet van Zijne Doorl. Hoogh. des Prince van Oranje*, zijnde dit werk een vervolg op dat van Gerard Hoet. Hij liet ook een schat van aanteekeningen na over de leden der Confrèriekamer, die den heer Kramm zijn

keurig werk veel dienst hebben bewezen. Ter Westen overleed te 's Hage in 1798.

Zie Jacob Campo Weijerman; Kramm.

[Jan Terwen Aartsz]

TERWEN AARTSZ (JAN), beeldhouwer, in 1511 te Dordrecht geboren. Wat hij als kunstenaar vermogt getuigen de eikenhouten koorgestoelten in de Groote kerk zijner geboortestad, die nog voorhanden zijn, bestaande uit processiën, bijbelsche geschiedenissen en ander beitelwerk, ook van boertigen aard. Hij overleed te Dordrecht in 1589.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*; Schotel, *Keizerl.*, *Stadhouderl. en koninkl. bezoek*; Immerzeel; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Josina Terwen]

TERWEN (JOSINA), of Terwe, Dortsche dichteres, bloeide in de 17de eeuw. Hare gedichten verschenen niet afzonderlijk maar voor en in de werken harer tijdgenooten.

[Laurens Terwen]

TERWEN (LAURENS), een bloedverwant en -tijdgenoot van de vorige, bespeelde, even als zij, de Nederlandsche lier, b.v. voor Balen's *Beschrijv. v. Dordrecht*.

Zie Scheltema, *Geschied- en oudheidk. Mengelw.*, D. III, St. 3, bl. 108; Schotel, *Letter- en oudheidk. Avondstonden*, bl. 182; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Frederik Johannes Tesch]

TESCH (FREDERIK JOHANNES), dirigerend officier van gezondheid in de tweede militaire afdeeling van Java en in 1823, uithoofde van zijne veelvuldige diensten, tijdens het woeden op Java der Colera morbus, benoemd tot ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij overleed in den jeugdigen leeftijd van 29 jaren te Samarang, den 26sten Augustus 1824.

Part. berigt.

[Engelbert Tesschenmacher]

TESSCHENMACHER (ENGELBERT), zoon van Engelbert Tesschenmacher en van Anna van Diesz, predikant te Elberfeldt, vervolgens. te Deventer, werd den 4^{den} Augustus 1608, ter eerstgemelde plaats geboren, studeerde in zijn geboortestad, vervolgens te Herborn, Keulen en Leiden, waar hij den 21sten November 1636 med. doctor werd. Hij vestigde zich te Deventer, waar hij in Augustus 1638 buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde werd, ook werd hij nevens zijn vader aldaar tot stads geneesheer en in November 1644 tot mathematious aangesteld. In September 1646 ontving hij zijne aanstelling tot gewoon hoogleeraar in de physica, welke betrekking hij tot zijn dood, den 3^{den} Junij 1649 bekleedde. Hij huwde den 15^{den} September 1642 Elizabeth van Groen, dochter van een

burgemeester van Rees, die hem 3 kinderen schonk, van welke hem eene dochter, C o r n e l i a , overleefde.

Hij gaf in het licht:

Oratio de digninate et utilitate Anatomiae. Daventriae, 1638. 4°. en
De stedelijke Almanakken van 1644-1649.

Zie Revii, *Daventria illustrata*, p. 708-710; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 225; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Werner Tesschenmacher]

TESSCHENMACHER (WERNER). Deze geleerde, in Elberfeldt geboren, maakte zich door zijne sehriften omtrent ons vaderland verdienstelijk. Hij was achtereenvolgend predikant bij de Hervormde gemeenten te Grevenbroich (1610) Santen en Kleef (1618), sloeg het beroep van Deventer af, en overleed in 1638 te Wezel.

Behalve eenige godgeleerde werken gaf hij in het licht:

Repetitio brevis suae Religionis, *quae ante seculum à Papatu Reformata*, *in Clivae*, *Juliae*, *Montium Ducatibus hactenus ex verbo Dei tradita et conservata est. Vesaliae*, *anno seculari* 1633. Hij heeft in dit werk gevoegd Conradi Heresbachii *vita*, *ejusdemque epistola de factione Anabaptisticâ Monasteriensi: seu Prodromus Annalium Ecclesiasticorum*[1].

Clivia, *Julia*, *Marchia*, *Montia*, *Ravensbergia*, *antiquae et modernae duplici hac facie ceu Annalium partibus duabus repraesentatae*, *in quarum primâ de gentium harum origine*, *propagatione*, *nomenclaturâ et topographiâ veteri*, *moribus*, *linguâ*, *ejusque charactere*, *antiquorum Germanorum*, *Impp.*, *Romanorum et Francorum Regum temporibus*, *tribus libris: in secundâ de earundem sub sequentium Caesarum Germanicorum imperio*, *Dynastis*, *Comitibus*, *Marchionibus*, *Ducibus singulis speciatim quinque Membris disseretur. Accessit ob vicinitatem diversorum conjugiorum et successionis haereditanae quondam uniomem*, *Geldria*, *Zutphaniae a multis retro sacculis juncta*, *cujus octo Dynastac*, *Tutores*, *seu Advocati*, *totidemque Comites et Duces quasi in Tabula exhibentur. Arnhemiae*, *Jacobus Biesius*. 1638. fol.

Tesschemacher's werk werd hevig aangevallen door Jan Thomas Brosius, vice-kanselier van den keurvorst van den Paltz, die over hetzelfde onderwerp een werk in 't licht gaf.

In 1721 verscheen te Frankfort en Leipzig bij Christoph Gottlieb Nicolai in fol. eene tweede uitgaaf, getiteld:

1) Coenraad van Heresbach, een regtsgeleerde, in het land van Kleef geboren, was gouyerneur en vervolgens raadsheer van den hertog van Gulik, groote vriend van Erasmus, Sturmius en Melanchton. Hij overleed in 1570, in den ouderdom van 67 jaren. Hij schreef verscheidene geleerde werken, doch men twijfelt of hij de *Annales Eccleasticiae*, die hij beloofde, heeft uitgegeven.

Annales Cliviae, *Juliae*, *Montium*, *Marcae Westphalicae*, *Ravensbergae*, *Geldriae et Zutphaniae*: *Annotationibus*, *Tabulis Genealogicis*, *Geographicis*, *Codice diplomatico atque Indice locupletissimo illustravit Juilus Christophorus Dithmarus*, *Historiam in Academiae Viadrina Profess. ordinar. ejusdem Academiae Bibliothecarius* cet.

In deze tweede editie zijn vele veranderingen en bijvoegselen.

Dezelfde Dithmar heeft in het licht gegeven: *Scriptorum rerum Germanicarum volumen*, *quo Levoldi a Northof Chronicon Marianum ex authentico ms. multo quam antea accuratius*, *alüque scriptores*, *ad res praecipue Westphalicas pertinentes*, *hactenus inedita*, *una cum Supplemento ad Tesschenmacheri Annales Cliviae*, *continentur. Francf. ad. Oderam*. 1727. fol.

Zie Paquot, *Mém.*, T. I, p. 224; Foppens, *Bibl. Belg.*; Witte, *Diar. Biogr. ad annum.*, 1638; Revii, *Daventr. ill.*; p. 610, 611; Hartzheim, p. 310; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), D. IV, bl. 126; Jöcher; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Maria Tesselschade]

TESSELSCHADE (MARIA). Zie ROEMER.

[W. Tessen]

TESSEN (W.). schreef eene *Verhandeling over de legitime en Trebellianique portien*, *alsmede over het Hollandsch versterfrecht*. Utrecht, 1781.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 505.

[Cornelis Tessynck]

TESSYNCK (CORNELIS), rederijker, bloeide in het midden der 17de eeuw, was lid der Veersche kamer *de witte Lelye* en *de blaauwe Accoleyen*. Men vindt van zijne poëzij in Vlissing's *Redens-Lusthof*.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[M.H. Testas]

TESTAS (M.H.), dichter, bloeide in de helft der 18de eeuw. Zijn lijkzang *ter uytvaart van den Heer Scato Gockinga*, *burgemeester en curator te Groningen*, verscheen met anderen te Groningen bij Hago Spandaw. 1759.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Henri Testelin]

TESTELIN (HENRI), in 1618 te Parijs geboren, en aldaar hofschilder en secretaris van de koninklijke academie, vestigde zich in 1693 te 's Hage, waar hij in 1695 (?) zou gestorven zijn. Zijn folio boekwerk, getiteld: *Sentimens des plus habiles peintres du temps etc.* verscheen in dat jaar te 's Hage bij Matthien Rogguet.

Zie K r a m m .

[Charles Tetar van Elven]

TETAR VAN ELVEN (CHARLES), derde zoon van Henri Louis Tetar, leerde het vak van bouwkunde bij zijn broeder Martin Gerard Tetar van Elven, en overleed te Amsterdam in 1844 in 27jarigen ouderdom.

Zie Kramm.

[Henri Louis Tetar van Elven]

TETAR VAN ELVEN (HENRI LOUIS), geboren den 11^{den} Julij 1780, hoofdcommies bij het departement van Binnenlandsche Zaken, de eerste die de snelschrijverij hier te lande systematisch invoerde en er eene gouvernementsschool van vormde. Hij huwde Dorothea Carolina de Hosson, die hem vier zonen schonk, Martin Gerard, Jan Baptist, Charles en Paul Constantin Dominique, die zich als graveurs, schilders en bouwmeesters grooten roem hebben verworven. Henri Louis overleed te 's Hage in 1855.

Zie Kramm.

[L.S. van Tethroede]

TETHROEDE (L.S. VAN), een Haarlemmer, bloeide in het laatst der 16de en den aanvang der 17de eeuw, en beoefende, blijkens zijn gedicht voor het derde deel van Bor's *Nederl. Oorloghen*, de Nederd. poëzy.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Feycke Tetmans]

TETMANS (FEYCKE). Zie TATMANS (FEYCKE).

[Adriaen van Tetroede]

TETROEDE (ADRIAEN VAN) behoorde tot de teekenaarsrekwestranten, die in 1610 den Magistraat der stad Leiden verzochten ‘een schilder- of St. Lucasgild te mogen oprigten, om aan hun bedrijf in de schilderkunst eenige voorregten te verzekeren, gelijk zulks in meest al de steden van Holland plaats vond.’

Zie Kramm.

[Willem Danielsz. van Tetrode]

TETRODE (WILLEM DANIELSZ. VAN), een der vermaardste beeldhouwers van zijn tijd, te Delft geboren, bloeide in het midden der 16de eeuw. Hij bezocht Rome, waar hem het restaureren van de overblijfsels der oudheid werd toevertrouwd. In 1570 was hij te Keulen, en voerde aldaar den titel van hof bouwmeester van den aartsbisschop en keurvorst van Keulen, Salentin van Isenburg. Geen zijner kunststukken is bekend, uitgen omen het beroemde altaar in de oude kerk te Delft,

waarvan hij de beelden, pilaren en andere kunstwerken vervaardigde, in 1566 gedeeltelijk door de beeldstormers verwoest, doch door hem hersteld werd. Hij beoefende ook de graveerkunst.

Zie J u n i u s , *Batavia*, p. 70; M e e r m a n , *Vergel. d. Gemeb. door H. de Groot*, D. III, bl. 208; *Beschrijv. d. stad Delft* (1729), bl. 163;

J.v. Soutendam, *Archief van Delft*, p. 68; *Nav.*, D. XI, 1861, bl. 289; Fussli; Nagler; Immerzeel; Nieuwenhuis; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Arnold Willem Nicolaas van Tets]

TETS (Mr. ARNOLD WILLEM NICOLAAS VAN), derde zoon van Mr. Arnold Adriaan van Tets, Heer van Goudriaan en Langerak, benoorden de Lek, burgemeester van Dordrecht, Baljuw van Zuid-Holland enz. en Wilhelmina Jacoba Hartswijk, werd den 27sten Maart 1771 te Dordrecht geboren, bezocht aldaar de latijnsche scholen, en muntte daar reeds door vlugheid van begrip en helderheid van oordeel uit. Ten bewijze hiervan strekke dat de raadpensionaris van de Spiegel, eens ten huize van zijn vader zijnde, en de schranderheid van den knaap bemerkende, hem op de schouder tikte en zeide, gij wordt nog eens raadpensionaris van Holland. Na het verlaten der latijnsche school, begaf hij zich naar Leiden, waar hij in de regten studeerde en den 5den November 1791, na verdediging eener *dissertatio de legum poenalium requisitis et propositione poenarum* tot doctor in de regten werd bevorderd. Na eene reis door Duitschland, zette hij zich te 's Hage als advokaat neder, waar hij eenige tijd de pleitzaal volgde. Bij het overlijden zijns vaders, in 1794, verhuisde hij naar Dordrecht, waar hij nog voor het einde van 't jaar tot pensionaris benoemd werd, doch reeds in 1795 moest hij, wiens geslacht tot de Oranje-partij behoorde, dit ambt neêrleggen, en van nu af wijdde hij zich geheel aan de pleitzaal, tot dat hij zich in 1813 aan de zijde van hen schaarde, die onder krachtige medewerking van Willem I ons herboren volksbestaan op hechte grondslagen zocht te vestigen.

In Januarij 1814 tot commissaris-generaal der Monden van de Maas benoemd, ontving hij reeds in Mei van datzelfde jaar de opdragt der waardigheid van gouverneur van Noord-Holland; in welke beide betrekkingen het hem gebeuren mogt, drie voorname sleutels van Holland, Gorcum, Naarden en de Helder, ten behoeve van den staat, over te nemen. Veertien jaren bekleedde hij de laatstgemelde waardigheid, welke hij in 1828 met die van Minister van Finantiën verwisselde, in plaats van den op den 13den April bevorens overleden minister, Appelius. Van Tets bleef aan het hoofd van dit departement tot zijn overlijden, den 5den Januarij 1837 in den ouderdom van 66 jaren te 's Gravenhage. Zijn dood was een groot verlies voor koning en vaderland. Hij was toch een man, uitblinkende door buitengewone begaafdheden, uitgestrekte kennis en onvermoeide werkzaamheid. Zijn staatkundig beleid en zijne in de hooge staatsvergaderingen aan den dag gelegde welsprekendheid, in welk laatste vak hij in

Nederland bijna geene wederga had, hadden hem ook buiten 's lands beroemd gemaakt. Allen, die met hem in aanraking kwamen, roemden zijnen innemenden aard. Toen de ziekte, die hem ten grave heeft gesleept, hem aantastte, was hij in het volle bezit zijner ligchaamskrachten en uitstekende geestvermogens. Van Tets was grootkruis der orde van den Nederlandschen leeuw, president van het amortisatie-syndikaat en president van het algemeen burgerlijk pensioenfonds. Tijdens hij gouverneur van Noord-Holland was, heeft hij ook eenigen tijd het voorzitterschap van het Nederlandsche bijbelgenootschap bekleed.

Zie hier hoe men, kort na zijn overlijden, over van Tets schreef: ‘Hij had zijne verheffing te danken aan zijne ongewone begaafdheden, zijne uitgebreide kunde, zijne onvermoeide werkzaamheid en geschiktheid in het behandelen van zaken, die vooral in zijne betrekking van gouverneur over een der belangrijkste gedeelten des lands, helder hadden uitgeblonken. Iets anders was het intusschen de geldelijke belangen van het geheele vaderland te leiden op een oogenblik, dat de reeds uitbrekende onwil van de eene helft des lands alle hoofdbestuur ten hoogste moeijelijk, en voor den Noord-Nederlander de staatkundige loopbaan nog te meer glibberig maakte. Daarbij moest bij zijne optreding aan de tweede tienjarige regeling van de staatsbegrooting gedacht worden, en de vroegere ondervinding, in altoos veel kalmer tijden, hadden het netelige en kitteloorige van dit werk reeds doen gevoelen. In Wijnmaand 1828 droeg van Tets van Goudriaan voor de eerste maal de financiële wetten, voor de gewone en tienjarige dienst voor, waarvan die nopens de laatste, in Bloeimaand 1829, om verschillende beschouwingen, verworpen werden; in Wijnmaand 1829 diende hij weder eene nieuwe begrooting in, welke met verschillende hoofdveranderingen werd aangenomen.

Bij het uitbreken van den Belgischen opstand werden geheel buitengewone geldelijke maatregelen vereischt tot stijving van de, tot op den bodem geledigde, schatkist van den staat, eerst bij het nijpen, daarna bij de minder dringende voortduring van den nood. Toen schitterden eerst regt het talent en het vernuft dezes staatsdienaars.

Natuurlijk is het dat niet alle zijne ontwerpen en maatregelen even onverdeelden bijval vonden; men kon denken, en hij was de eerste die het beleed, dat niet alle even gepast of feilloos konden zijn; maar de drang der tijden en de zoo veel mogelijke betrachting van billijkheid deden datgene, wat minder raadzaam scheen, voor het hoogere goed over het hoofd zien. Hij was er althans op uit om de belangen der schatkist met strikte regtvaardigheid en onbevooroordeelde

toetsing van de belangen aller standen hand aan hand te doen gaan. Zoo mag het dan ook geenszins ontkend worden, en behoort het tot zijne eerste aanspraken op eer, dat zijn veelomvattend brein, zijn vernuft in het scheppen van geldmiddelen, op de minst drukkende wijze, ongemeen hebben bijgedragen om het staats-crediet, na den Belgischen opstand zoo zeer geschokt, ras te herstellen, en op eene hoogte te voeren, welke de algemeene bewondering verwekte.

Toegerust met veelvoudige kennis en ondervinding, was hij, waar hij mogt gedwaald hebben, tot betere overtuiging allezins gereed, of wist hij zijn gevoelen, was het noodig, met buitengemeene bekwaamheid en klem te verdedigen. Deze vereenigde hoedanigheden kwamen hem wel te stade op het spreekgestoelte, waar hij vaak ook met kracht werd bestreden.

En zie ons hier tot 's mans groote verdienste, zijne welsprekendheid, genaderd. Vrienden en tegenstanders, beide reiken hem den palm toe, dat hij een der eerste redenaars van de Nederlandsche staatszaal is geweest. Men moet het doordringende, het wegslepende van zijn orgaan hebben gehoord, om zich die juist te kunnen voorstellen; men kon het sierlijke en tevens kernachtige van zijne voordragt niet hooren, zonder die te bewonderen; men kon de netheid van rede, het oordeel om van de zwakke zijde zijner partij gebruik te maken, de rondheid en tevens afgepastheid zijner drangredenen, zijne gemakkelijkheid en geestigheid van spreken, door het fonkelende van zijnen blik verhoogd, niet vernemen, zonder te erkennen, dat het de vlammende welsprekendheid van een' C a n n i n g , met de welwikkende welsprekendheid van een' G u i z o t te gader was.

Hebben wij ons, in de schildering dier gave naar onze herinnering, niet te zeer laten vervoeren? Maar de meeste zijner redenen in 's lands staatszaal gehouden, zijn overgebleven, en kunnen het gezegde nog staven, moge zijne mondelinge voordragt daarbij ook niet meer ontgloeijen. Twee redevoeringen, welke tot voorbeelden eensdeels van het afgepaste, ten andere van het meer vervoerende in zijne parlementaire redenen kunnen strekken, mogen bijzonder genoemd worden. De eerste is die, over de gelijkmaking der grondbelasting, in 1832, en de andere, in 1835, over de wet ter bescherming van den landbouw gehouden. Als eene proeve lasschen wij, zoo het noodig ware, uit laatstgemelde, den aanhef alhier in, te meer dewijl dezelve een' blik in het leven en hart des Ministers werpt: ‘Edelmogende Heeren (zoo sprak hij)! Wat is waarheid? Ziet daar de vraag, welke eenmaal door een trotsch Romein aan Hem gedaan werd, naar Wien wij allen het ons ter eere rekenen, genoemd te worden. Wat is waarheid? Ziet daar de vraag, welke ik, bij den strijd van meeningen, bij

het verschil van beschouwingen, bij zoo onderscheiden gezigtspunten, ook thans in den schoot van U.E.M. nederlegge. Eindelijk, wat is waarheid, ziet daar de vraag, welke ik in dit plegtig oogenblik mij zelven doe.'

'*Hier* toch hoor ik de voordragt, als onchristelijk, onredelijk, bedriegelijk, ondoelmatig en onregtvaardig, bestrijden, en die voordragt als subversief aan alle maatschappelijke orde, aan alle belangen in den staat, en in de eerste plaats aan die van handel en scheepvaart, bestempelen. *Ginds* hoor ik de vrijheid van handel en van godsdienst aan elkander knoopen, en het voorstellen als of de Regering nopens beide, hand aan hand hetzelfde pad moest bewandelen. *Elders* hoor ik die voordragten afschetsen als vervuld met valsche beloften, die men nimmer zal kunnen voldoen, en den dag onzalig noemen, dat zij uit den schoot der regering is ontsproten. Aan de andere zijde daarentegen hoor ik een veel zachter en liefelijker tafereel van de voordragt schetsen: ik hoor de grondslagen daarvan verdedigen, als rechtvaardig en als geschikt tot verhooging van maatschappelijke orde, als de bakermat van eendragt en zedelijkheid, als strekkende ter verlevendiging van onze nationale krachten, als het plechtanker van honderd duizenden ongelukkigen, die bij den avond van den dag, waarop zij, in het zweet huns aanschijns, den grond gekliefd hebben, den wetgever zullen zegenen, die door zijne bescherming hen in staat stelt eene bete broods, als overschot van zuren arbeid, te nemen. Ik heb aan deze zijde die voordragt hooren noemen den steun van den rustigen en nijveren landman, die, dankbaar aan eene regering, die hem beschermt, gehecht aan den grond die hem voedt, de gespierde krachten zijner zonen blijmoedig ten offer brengt aan de verdediging van dat vaderland, welks behoud en bloei het toppunt zijner wenschen is.'

'Vraag ik niet terecht aan mijzelven, Edel Mog. Heeren, te midden van die strijdige blikken, van die veelzijdige oogpunten: Wat is waarheid? Ja, te midden van dit alles moet *ik* spreken, ik, in Holland geboren en opgevoed, in dat gewest, waar overal de belangen des handels met alle andere zijn zaâmgeweven, en waaruit deze voordracht met zoo veel warmte en nadruk is bestreden; ik, die alle gunstige vooroordeelen van den handel als met de moedermelk heb ingezogen, die den handel in vroegere jaren zoo vaak, in onderscheidene betrekkingen, heb verdedigd; ik, die, gedurende vijftien jaren aan het hoofd geplaatst van dat Holland, waarvan Amsterdam de parel is, mijne proeven van eerbied voor en belangstelling in den handel, als de groote bron van rijkdom en eer, gedaan heb!

"Doe ik dit alleen uit besef van pligt? Zal ik u alleen

blootleggen de woorden en denkbeelden van den koning, dien ik eerbiedig en thans vertegenwoordig? Zal ik u ontwikkelen de meening van mijne ambtgenooten, die eenstemmig met mij over dit onderwerp denken, en waarvan toch ook velen tot Holland behooren; hetgeen mij met M o n t e s q u i e u zoude kunnen doen zeggen: *Je suis fort quand j'ai pour moi les Romains!* of zal ik eindelijk mijne redenen verschuiven achter de valsche staatkunde van een licht dezer eeuw, die leert, *que Dieu a donné la parole à l'homme pour déguiser sa pensée?* Neen, Ed. Mog. Heeren! zulk eene staatkunde ligt niet in mijn hart. Ik betuig veeleer, dat ik mijne eigene gevoelens verdedig. Ik ben genaderd tot dien leeftijd, waarin men niet zoo ligt den schaduw voor het wezen neemt, waarin de indruk van klanken voor de wezenlijkheid wijkt, waarin men minder zoekt te behagen door het toegeven aan vooroordeelen, en meer naar hooger ziet, en denkt om de verantwoording, die men eens aan den oppersten rechter zal moeten geven; daaraan indachtig, verklaar ik dan ook, met de hand op de borst, dat de wet, die ik verdedig, naar mijn inzien, door de rechtvaardigheid wordt geboden, en den handel, welken ik hoog schat, ongekwetst laat."

Even een jaar na het uitspreken van deze woorden, waarvan de laatste als een voorgevoel van 's mans naderend verscheiden uitdrukten, was hij die ze gesproken had, *reeds geroepen om aan dezen oppersten rechter verantwoording te geven van zijne woorden en daden hier beneden*.'

Hij huwde in 1799 C o r n e l i a G e v a e r t s , bij welke hij ééne dochter verwekte, die huwde met de heer R e p e l a e r v a n M o l e n a a r s g r a a f . Hij was lid der Maats. van Ned. letterkunde en directeur van de Holl. maatschappij van wetenschappen te Haarlem.

Zie S i e g e n b e e k , in *Verslag der jaarl. vergad. d.M.v.N.L.*, 1837; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t .

[Frederik van Teutem]

TEUTEM (FREDERIK VAN), in 1774 te Rotterdam geboren, werd in 1792 proponent bij de remonstrantsche broederschap, en bediende als zoodanig een tijd lang de gemeente te Delft. In 1794 werd hij predikant te Dokkum, in 1796 te Gouda, in 1804 te Utrecht, en nam sedert 1816 ook den dienst te Amersfoort waar. In 1834 werd hij emeritus, vertrok naar Gelderland en overleed den 17^{den} Januarij 1848. Te Dokkum was hij lid der Munnicipaliteit, doch liet zich geen politieke betrekking opdragen. Te Gouda fungeerde hij een tijd lang als rector der latijnsche school. Te Utrecht nam hij (in 1813), als lid der schoolcommissie, zitting, en was van 1817-1845 haar voorzitter. In het Departement der maatschappij tot Nut van 't Algemeen was hij, van 1805-1844, in commissiën,

bij feestvieringen, door redevoeringen enz. bijzonder werkzaam. Ook bij het doofstommen-instituut maakte hij zich te Utrecht van 1817 af, eerst als secretaris, daarna als voorzitter, verdienstelijk. Van *Felix Meritis* te Amsterdam was hij honorair lid, lid van het collegie van curatoren van het remonstrantsch seminarium, van het provinciaal Utrechtsch genootschap, van de maatschappij van Ned. letterkunde en correspondent der Tweede Klasse van het kon. Ned. instituut.

Velen zijner afzonderlijke verhandelingen en redevoeringen zijn gedrukt en opgenomen in het Mengelwerk der *Letteroefeningen* en van den *Recensent over den Recensenten*. Anderen afzonderlijk uitgegeven.

Redevoering ter gelegenheid van het plegtig Nationaal feest, *gehouden* 19 *Dec.* 1799, *het* 5de *jaar der Bataafsche vrijheid*, *op verzoek van den Raad van Gouda*.

De kinderliefde van Jezus, *geschetst in eene leerrede over Marc. X:*13-16. 1798.

Feestrede bij de vervulling van mijne vijftigjarige bediening, in 1844.

In 1797 verscheen zijne Prijsverhandeling *Over de oorzaken van het verval in den openbaren eeredienst en de middelen van derzelfs herstel*.

Bijbelsche tafereelen, *bijzonder tot opscherping van den spreuk en het gevoel voor de Evang. geschiedverhalen*. 1802-1805. 2 Dln.

Proeven van christelijke Godsvereering, *naar aanleiding van godsdienstige gezangen*. 1808.

's Menschen bestemming en pligt in christenleer en christentroost ontwikkeld en op belangrijke onderwerpen toegepast, *in kerkelijke redevoeringen*. 1817.

Leerredenen ter christelijke viering van den kinderdoop, *plegtige toediening van den doop aan bejaarden en openbare bevestiging en inzegening van nieuwe leden der kerk*. 1821.

In den tijd der Fransche overheersching, zijn ook van hem verschenen: *Woorden van troost voor onze dagen*, in *Leerredenen*.

Ook vertaalde hij uit het Hoogduitsch, Fransch en Engelsch, o.a. *St. Clair en Olivia*. Utr. 1816.

Zie *Jaarl. verslag der Alg. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1848; *Boekzaal voor Febr.* 1848; T i d e m a n , *Rem. Broeders*, bl. 69, 77, 258, 299, 376; F.v.T., *geschetst als ijverig bevorderaar van het geluk zijns naasten door opvoeding en onderwijs enz.*, door J.C. V o o r d u i n ; R o g g e , *Bibl. v. Rem. Geschrift*. bl. 262.

[Cornelis den Tex]

TEX (CORNELIS DEN), van Gelderschen afkomst, woonde tot in 1787 te Tricht, in het voormalig graafschap Buren, gelijk zijne voorouders in dat gedeelte van Gelderland hun verblijf gevestigd hadden, of als zoogenaamde heeren-boeren van den landbouw levende, of in Buren of Kuilenburg ste-

delijke ambtsbetrekkingen bekleedende. Hij koos in 1787 partij in den burgertwist en bragt uit dien hoofde zijne woonplaats van Tricht over naar Tilburg, alwaar hij pachter werd van de gemeene middelen. Hij was daar zeer bevriend met P i e t e r V r e e d e en komt ten jare 1795 naast dezen voor als provisioneel representant van het volk van Brabant en als lid van 't comité van algemeen welzijn, voorligting (sic) en organisatie. Op 7 September 1795 vinden wij hem aan het hoofd van dat comité. Later (28 Sept. en 29 Dec. 1795) fungeerde hij als secretaris onder het praesidium van V r e e d e . In 1796 was hij geen lid der provinciale vergadering; maar werd hij van deelneming beschuldigd aan de bewegingen te Tilburg bij de verkiezing van een lid voor de nationale vergadering (27 Jan. 1796), wat echter, na veel omslag, met een gunstig advies van het Hof van Brabant, 30 Nov. 1796, is afgeloopen. Sedert werd hij, naar het schijnt in 1798, tot lid van het Departementiaal bestuur van Bataafsch Brabant (van de Dommel) verkozen, hetgeen hem voor eenen korten tijd naar 's Hertogenbosch deed verhuizen. Zijne gematigdheid maakte hem voor die betrekking, in dien tijd, minder geschikt en weldra was hij weêr naar Tilburg teruggekeerd.

Hij huwde A n n a A l b e r t i n a v a n N i e u w e n h o v e n uit Rotterdam, en toen deze in 1788 overleden was, met J a c o b a A r n o l d a T u s s e l m a n , dochter van J a c o b u s A r n o l d u s T u s s e l m a n , secretaris te Loon op Zand, die in Mei 1807 overleed. Hij stierf in September 1826 op Beekestein bij Velzen.

Zie *Resol. v.d. Prov. Represent. t.h. volke v. Bat. Braband*, fol 95, 102, 111, 113, 115, 148, 205, 554, 1037; Mr. J.v H a l l , *Levensb. v.C.A.d. Tex.*

[Cornelis Anne den Tex]

TEX (CORNELIS ANNE DEN), zoon van den vorige en J a c o b a A r n o l d a T u s s e l m a n , werd den 30sten Augustus 1795 te Tilburg geboren, genoot van Aug. 1807-Sept. 1811 het onderwijs van K o c h , D o r n s e i f f e n , K a r s t e n en N i j h o f f aan de latijnsche school te Utrecht, waar zich zijn vader gevestigd had, en verliet haar met eene oratie: *de Tito Pomponio Altico*. Tot de akademische lessen toegelaten, legde hij zich met groote vlijt op de oude letterkunde en regtsgeleerdheid toe, beantwoordde een uitgeschreven prijsvraag *de libera eorum facultate migrandi e patria* en schreef eene dissertatie *de antiqui juris principiis in excolenda jurisprudentia Romana constanter servatis*, waarop hij den rang van doctor in de beide regten verkreeg, en kort daarna tot hoogleeraar in de regten aan het Athenaeum te Amsterdam, in plaats van H.C. C r a s , werd benoemd. Den 9den October 1820 hield hij zijne *Oratio de insigni honore*, *quo habiti fuerunt cum philosophi apud Graecos tum Romae jurisconsulti*. In 1825

sloeg hij het aanbod van curatoren te Leiden, om aldaar de plaats van Kemper te vervullen, af, doch het lidmaatschap der Tweede Kamer van de Staten-Generaal aanvaardde hij in 1842, terwijl hij tevens zijne betrekking als hoogleernar, zoo goed mogelijk, bleef waarnemen. De koning benoemde hem in 1847 tot staatsraad in buitengewonen dienst, waarop hij zich weldra aan de Staten-Generaal ontbrak, waarbij hij echter in 1848 nog eenmaal als lid der dubbelde kamer optrad, om zich later weder geheel aan het Athenaeum en de wetenschap te wijden. Hij had op 9 October 1845 in eene plegtige feestrede zijn 25jarige verbindtenis aan het Athenaeum herdacht. Zijn onderwerp *de iis quae proximis hisce viginti quinque annis in jurisprudentia tractanda tradendaque praesertim in patria nostra nova acciderunt*, gaf hem de natuurlijke aanleiding van hetgeen hij zelf daarin gedaan had te spreken. De veelzijdigheid en schier voorbeeldelooze werkzaamheid van den man van smaak en kennis had hem reeds in 1822 tot lid doen benoemen der IV^{de} klasse van het koninklijk Nederlandsch Instituut. Sedert 17 December 1824 verving hij Kemper als lid der derde klasse, waarvan hij sedert 1827 het secretariaat bekleedde. Behalve van het Instituut was hij lid van vele binnen- en buitenlandsche genootschappen en ridder van de orde van den Nederl. leeuw en van de orde van den Verlosser, hem in 1848 door den koning van Griekenland toegekend. Hij huwde in 1822 Clasine Petronella Bondt, en verloor haar in 1848 door den dood, waarna hij zich in een tweeden echt begaf met mevrouw de weduwe van Walree, geboren Weerts. Hij zelf bezweek den 9^{den} April 1854.

Den Tex begon in 1825 met Mr. van Hall in het licht te geven *Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, sedert als *Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving* en *Nieuwe Bijdragen tot R. en W.*, onafgebroken vervolgd.

Karseboom gaf in *Letterbode* 1854, N°. 21 en 22 een lijst der verschillende stukken door hem in dat tijdschrift geplaatst. Ook nam hij deel aan de *Aanmerkingen op het ontwerp van het Wetboek van strafvordering* in 1829 met Mr. J.J. Uytwerf Sterling en Mr. F.A. van Hall.

Op 1 Jan. 1833 gaf hij een vlugschrift *Over de geschillen tusschen Nederland en België betrekkelijk de riviersvaart;* in 1847 twee voorlezingen *Over de graanwetten en graanhandel*.

Eindelijk behoort nog tot de lijst door van den Tex gedrukte stukken zijne *Allocutio ad illustris Athenaeae Amsteladamensis studiosos e castris feliciter reduces*, gehouden op 11 Oct. 1831 eene *Bibliographie des Pays-Bas Septentrionaux* in *de Revue etrang. de législ.* van Foelix III, 674 sqq. en 869 sqq., benevens een vertoog *über den heutigen Zustand*

der Gesetzgebung in Nord-Niederland en een artikel over G. de Wal's prijsverhandeling *over het Natuurregt* in het *Krit. Zeitschr. für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes* van Mittermaier en Zachariae.

Zie *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1854; *Konst- en Letterb.*, 1854, bl. 94.

[Dirk Jansz. Texel]

TEXEL (DIRK JANSZ.). Van hem bestaat *Jubileum Texelianum voor* 1739. Rotterdam, 1739.

Zie *Cat. der stedel. bibl. te Haarlem*, D. III, bl. 125.

[Alle Teyes]

TEYES (ALLE), of Theys, ook Allaeus Teisius, burgemeester van Leeuwarden, onderteekende het verbond der Edelen. Dit noodzaakte hem in 1567 Friesland te verlaten. Hij begaf zich naar Gronlngen, waar hij een landgoed bezat. Men wil dat hij van de algemeene vergiffenis werd uitgesloten.

Zie Te Water, *Verb. d. Edelen.* Dl. III, bl. 328.

[Focke Teyes]

TEYES (FOCKE), zoon van Teye Ebeles van Duurwolde, was den 17^{den} Januarij 1550 als grietman en gevolmagtigde van Opsterland tegenwoordig op den landdag. Hij huwde Auck van Boelens en had een zoon.

Zie v. Sminia, bl. 385.

[Johannes Teyler]

TEYLER (JOHANNES), te Nijmegen geboren, en in 1712 of 1713 gestorven. Hij was aanvankelijk hoogleeraar aan de Akademie zijner geboortestad. Na het verval der Akademie, begon hij zich op de schilderkunst, die hij vroeger tot uitspanning beoefende, toe te leggen. Hij bezocht Italië, tot voortzetting zijner studiën. Wedergekeerd, rigtte hij, in zijne geboortestad een kunstschool of kunstfabriek op, waarin geteekend, gegraveerd en met kleuren gedrukt werd. De platen, tot den druk gebezigd, waren daartoe bijzonder gegraveerd, en de afdrukken werden voor een gedeelte met de hand voltooid. Zij werden ook op linnen gebragt en voor schilderijtjes en behangsels gebruikt. Zijne manier verschilde geheel van het vervaardigen van gekleurde prentteekeningen, waartoe verscheidene platen vereischt werden. De onderwerpen van zijne kunstvoortbrengelen waren stadsgezigten, beeldjes, kindertjes, bloemen en vogels.

Zie Immerzeel; Verwoert.

[Pieter Teyler van der Hulst]

TEYLER VAN DER HULST (PIETER), eeu vermogend burger te Haarlem, den 25sten Maart 1702 geboren, behoorde tot de doopsgezinden en werkte mede tot oprigting eener kweekschool voor zijne geloofsgenooten te Amsterdam, doch

maakte zich vooral onsterfelijk door de stichting eener maatschappij tot bevordering van godgeleerde, natuur- en letterkundige wetenschappen. Hij legateerde daartoe zeer aanzienlijke bezittingen. Zes door hem benoemde bestuurders over denalatenschap moesten twee genootschappen oprigten, dat elk uit 6, door hem aangestelde, geleerde leden zou bestaan. Aan zijn voormalig woonhuis, later bekend onder den naam van *Fondatiehuis*, werd jaarlijks door een dezer genootschappen eene vraag uitgeschreven en aan den besten beantwoorder een gouden eerepenning ter hand gesteld, ter waarde van *f* 400. Men heeft bij deze stichting later een kostbaar museum gevoegd, waarin een schat van boeken, natuurkundige voorwerpen, instrumenten, penningen, teekeningen, schilderijen enz. bewaard wordt, alsmede een *Laboratorium* met den noodigen toestel tot natuur- en scheikundige proefnemingen, terwijl er eindelijk ook nog een hofje toebehoort, voor 24 oude vrouwen. Hij overleed d. 8 April 1778.

Zie *Verh. v. Teylers Tweede genoots. Voorr.*; P o g g e n d o r f f, *Geschichte d. exacte Wissens.*, Th. II, S. 1087; N i e u w e n h u i s; K o b u s en d e R i v e c o u r t; V e r w o e r t; I m m e r z e e l; K r a m m.

[Augustijn van Teylingen]

TEYLINGEN (AUGUSTIJN VAN), schout van Alkmaar in 1570 en gedurende het beleg, rentmeester van den impost en schrijver der aanteekeningen door B o o m k a m p in het vervolg op Eikelenberg's *Beschrijving van Alkmaar* gebruikt.

Zie S c h o t e l, *Lev. v.C.v. Alkm.* bl. 293; N i e u w e n h u i s.

[Augustinuss Teylingen]

TEYLINGEN (AUGUSTINUS) was de zoon van werd geboren te Haarlem in 1587, begaf zich in 1606 in de orde der jezuïten en maakte zich bekend als geschiedschrijver door *Opcomste der Nederlandsche beroerten door een liefhebber der waarheydt ende der sielen saligheydt*, Munster 1642, 12°., welk werk herhaaldelijk herdrukt is. o.a. te Keulen 1645, Luik 1642, 1646, 12°., mogelijk hetzelfde met *Opcomste der Nederl. Beroerten. Invoeringhe der Ketteryen*, *Beltstormeryen ende goddelooze tirannyen der Geuzen*, *Ceulen* 1666. 12°. Ook schreef hij de volgende godgeleerde werken:

Over de Zaligheid van 't Paradijs, Antw. 1630. *Extractum Catholicum*, *vervangende eenige vragen op 't Stuck des geloofs*. Antw. 1643, 1661. 8°.

Nieuw Treurspel ende vertoogh hoe dat Lucifers ghesanten door verscheyde middelen de verkiesinghe des nieuwen keysers hebben willen beletten, *in 't faveur van hun creaturen*, *doch te vergeefs. Met een tusschenklachte van de tegenw. lijders der kercke. Ghedr. tot Luyck naar de copye van Ceulen* 1658. 4°.

Waarschijnlijk is hij ook schrijver van *Tour à la Mode*,

Den nieuwen speculativen - speel-waghen, *in denwelcken nu teghenwoordigh smeren ende rijden alle nieuwe gheestdryvendequakers. In 't licht ghegeven door Lieven den Wegh-Wyser. Ghedruckt buyten Amsterdam* 1657. 4°.

Eerbewysinghe ende aenbiddinghe der Heylighen, *Antw.* 1668.

Kort Beworp van de drij teghenw. aenmerckens waerdighe wonderheden des werelds. 1656. 4°. (?)

Hij overleed den 4den Augustus 1665, in den ouderdom van 78 jaren.

Zie De Wind, *Bibl. der Geschieds.*, bl. 476, 530; *Hist. Gen. Kronijk*, 13 Jg., bl. 108; 15 Jg. bl. 110; Te Water, *Verb. d. Edelen*, Dl. IV, bl. 389; v. Doorninck, *Pseud. en Anon.* (Ind.); Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Dirk van Teylingen]

TEYLINGEN (DIRK VAN), zoon van Dirk van Teylingen, trok in 1345 mede naar Friesland en liet zijn leven in den bloedigen slag tusschen graaf Willem en de Friesen bij Stavoren.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.*, D. III, bl. 260.

[Floris van Teylingen]

TEYLINGEN (FLORIS VAN), zoon van Augustijn van Teylingen en Jodoca van Egmond, komt in 1558 reeds als een der voornaamste en rijkste burgers zijner geboortestad Alkmaar voor. Hij werd toen opgeroepen, om door voorschotten van geld, Philip II tot den oorlog met Frankrijk bij te staan. Hij schoot *f* 200. In 1559 was hij burgemeester, doch hij schijnt buiten de regeering geraakt te zijn, doch werd terstond na het omslaan der stad in 1572 op nieuw tot burgemeester benoemd. In deze bediening was hij gedurende het vermaarde beleg van 1573. Vroeger had men beraadslaagd of Ruychaver met eenig krijgsvolk zou binnen gelaten worden. Hij maakte aan dit sammelen een einde en zeide: *Ik wil bij den prins en de burgers leven en sterven*, en deed het volk, dat voor de poort stond, binnenrukken. Hij wist het radeloos voorstel van sommigen, om de stad over te geven, af te wenden en teekende de geheime brieven, die men afzond tot ontzet. In 1581 werd hij van zijn ambten ontslagen, te gelijk met Adriaan Antonisz, (Metius) en Klaas Hendriks van Edam. Deze *drie* hadden gedreigd de stad te verlaten, zoo men hen als burgmeesters wilde houden. Men erkende echter hunne waarde, door bij het ontslag te voegen, dat zij verpligt zouden zijn, om, wanneer men hun in zware gevallen ter vergadering riep, in de vroedschap te komen. Van Teylingen huwde Catharina van Zel en liet kinderen na.

Zie *Chr. v. Alkm.*; Eikelenberg, *Chr. v. Alkm.*; Bor; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI, bl. 442; Schelema, *Staatk. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Jacoba op Teilingen*.

[Frans van Teylingen]

TEYLINGEN (FRANS VAN) is schrijver van:

Den oorspronck van de ruïne en aermoede der Spaensche Nederlanden, *alsmede de aenwijzinghe der hulpmiddelen om deselve Landen wederom te herstellen. Verhandelt in een t'samenspraeck tusschen een Edelman van Brabant ende een koopman van Vlaanderen. Den tweeden druck*, *oversien en met verscheyden bijvoeghselen vermeerdert*. Luyck, 1686. 12°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, bl. 343.

[Jan van Teylingen]

TEYLINGEN (JAN VAN) vergezelde in 1256 graaf Floris V op diens togt naar Frankrijk, en drukte mede zijn zegel op het verbond, tusschen den graaf en Philippus en IV^de^, koning van Frankrijk, gesloten.

Zie van Leeuwen, *B.J.;* Goudhoeven, *Chronyck;* Verwoert.

[J. van Teylingen]

TEYLINGEN (J. VAN) door Immerzeel als portretschilder vermeld. Van zijne hand is het portret van Prof. Triglandus, waar naar het afbeeldsel door C. van Dalen is gegraveerd.

Zie Immerzeel.

[Johan van Teylingen]

TEYLINGEN (JOHAN VAN) was lid der Staten-Generaal. In 1615 werd hem den last opgedragen het tweede gezantschap uit Moscovië te Texel te bezoeken en kosteloos naar 's Gravenhage te begeleiden. Men wil dat hij de schrijver is van:

Handschriften en Privilegiën der stad Haarlem enz. 4°.

Zie Scheltema, *Rustand en de Nederl.*, D. I, bl. 95; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Simon van Teylingen]

TEYLINGEN (SIMON VAN) vergezelde in 1345 graaf Willem IV naar Friesland, en liet zijn leven in den bloedigen slag bij Stavoren.

Zie Melis Stoke, *Rijmchronijk*; *Devisie Chr*.

[Sijmon van Teylingen]

TEYLINGEN (SIJMON VAN), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uit gebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie B u r m a n , *Utrechtsche Jaarb.*, D. II, bl. 313.

[Willem van Teylingen]

TEYLINGEN (WILLEM VAN), een der edelen, die in November 1203, het verdrag teekende, waarbij graaf D i r k VII, ten behoeve van H e n d r i k van Brabant, een gedeelte van

Holland als leen van Brabant erkende. Later behoorde hij tot 's lands edelen, die hunne toestemming gaven tot het huwelijk van gravin Ada, dochter van Dirk VII, met den graaf van Loon.

Hij overleed in 1244 en was gehuwd met Halewijne van Egmond.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II, bl 295.

[Willem van Teylingen]

TEYLINGEN (WILLEM VAN) was een der verbondene edelen tot den moordaanslag op graaf Floris V van Holland gepleegd. Hij zocht eene schuilplaats op het Kroonen burg, doch werd van daar naar het slot Kervenheim, in Kleefsland, overgebragt. Zijne goederen werden verbeurd verklaard.

Zie Goudhoeven; Wagenaar; Kok; van Leeuwen; Verwoert.

[Cornenia Eeuwwout Teylinghx]

TEYLINGHX (CORNENIA EEUWWOUT). Zie TEILINCK (CORNELIA EEUWAATS).

[Henricus Thaborita]

THABORITA (HENRICUS) of Hendrik van Thabor, monnik te Thabor, bij Sneek, welk klooster een menigte geestelijken bezat, die zich bezig hielden met de geschiedenis van hun land. Henricus leefde omstreeks 1510 en stelde een groot latijnsch werk, in den gewonen stijl dier dagen, zamen, bevattende de kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van de geboorte van Christus tot 1508. Suffridus Petri had er een afschrift van, dat hij geleend had van Petrus Pierius à Sminga, en maakte er gebruik van bij het schrijven zijner geschiedenis van Friesland. Ook Prof. Antonius Matthaeus had er een exemplaar van, dat hij voor zijn *Analecta Belgica* gebruikte.

Zie Suffr. Petri, *Dec.* IX, n. 5, p. 116, 117; van Heussen, *Hist. Episc. Leovard.*, p. 83; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*,; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 408.

[Petrus Thaborita]

THABORITA (PETRUS) of Peter Jacobsz. van Thabor, niet ver van Sneek, waarin hij als leekebroeder zijne dagen sleet. Hij was geboren te Bolsward, in het laatst der 15e eeuw, doch de juiste tijd is, even als die van zijn overlijden, onbekend. Men kan echter met grond stellen, dat hij tusschen 1460-1530 geleefd heeft. Hij schreef eene uitvoerige *Kronijk van Vriesland*, loopende van 781-1527. Zij is voor het eerst uitgegeven door Visser en Amersfoordt in het *Archief voor Vaderlandsche geschiedenis* (1e, 2e en 3e stuk, bl. 1-443. Leeuw., 1824, 1827, 1828. 8°. en met belangrijke aanteekeningen voorzien.

Zie Suffrid. Petri, *de script. Frisiae Dec.* XI 56, p. 154; Visser en Amersfoordt, t.a.p.; de Wind, *Bibl. v. Ned. gesch.*, bl. 126.

[Worperus Thaborita]

THABORITA (WORPERUS) of Worp van Thabor, werd in de XV^{de} eeuw te Riusumageest, een dorp in Dantumadeel, een uur van Dokkum, geboren. Hij werd, na voleindigde studiën, pastoor in zijn geboorteplaats, maar hij legde zijn ambt neder en werd regulier-kanunnik te Thabor bij Sneek, waar hij in 1523 prior werd en daar in 1538 overleed.

Het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde te Leeuwarden heeft in het licht gegeven de door hem nagelaten belangrijke historische arbeid onder den titel van:

Worperi Tyaerda ex Renimageest, *prioris in Thabor*, *Chronicorum Frisiae libri tres*. Leov., 1848.

Kronijken van Friesland, 4de *boek*, *bevattende de geschiedenis van de* 15de *eeuw*. Leeuw., 1850.

Vijfde boek, *bevattende de geschiedenis van het begin der* 16de *eeuw*, 1499-1523. Leeuw., 1871. 8°., *bezorgd door Dr. J.G. Ottema*, *die een levensberigt daarachter heeft geplaatst*. Zie ook *de Vrije Fries*. III. 105-149.

Zie ald., *Voorbericht*; Suffr. Petri, *Dec.* X, n. 8, p. 135-138, 154; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 90; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 409; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Cat. C.v. Alkemade*, bl 89.

[W. Thaddeus]

THADDEUS (W.)

schreef:

Bijbelsche vereeniging of vergelyking van alle de Schrijftuurplaatsen des O. en N. Testaments, *die tegen malkander schynen te stryden*, Amst. 1650. 12°.

Zie Abcoude, bl, 359.

[J.C.A. Theden]

THEDEN (J.C.A.)

schreef:

Genees- en Heelk. onderwijs voor land- en zeechirurgijns. Amst., 1762.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 505.

[Johannes Thedens]

THEDENS (JOHANNES), te Friedrichstadt geboren, kwam in 1698 als soldaat te Batavia en klom vervolgens tot de waardigheid van Raad van Indië op voor dat de baron van Imhoff, die door A. Valckenier in arrest was genomen en naar Holland gezonden als gouverneur-generaal van Neêrlands-Indië kon optreden, nam hij dien post van 1741-1743 waar. Hij overleed den 19^{den} Mei 1748. Onder zijn bestuur werd de vaart van Ausjoe aan de oostelijke zijde van Batavia gegraven.

Zie Du Bois, *vies des Gouv. Génér.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Jacobus Thehoff]

THEHOFF (JACOBUS), te Middelburg geboren, schreef in 1782 een *Rouwklagt op het ontijdig en smertelijk afsterven van G.A. Nahuys*, in den bundel lijkverzen op dien hoogleeraar.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[J.M. Themmen]

THEMMEN (J.M.), predikant te Hulst, Nederduitsch dichter in de eerste helft der 18de eeuw.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[Johannes Themmen]

THEMMEN (JOHANNES), in 1762 in de provincie Grouingen geboren, studeerde aldaar, onderscheidde zich als Med. Dr. te Deventer en verkreeg aldaar een talrijke praktijk. Al vroeg werd hij tot stads doctor aangesteld, in 1865 tot lid der Prov. Commissie van Geneesk. Toevoorzigt in Overijssel, onder het Fransch bestuur tot arrondissements geneesheer. Zijn verdiensten werden openlijk gehuldigd door C.B. Tilanus in een redevoering, gehouden bij de viering van 't 50jarig bestaan des Genootschaps ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam, den 2den Sept. 1840. Hij overleed d. 7 Oct. 1844.

Zie Kobus en de Rivecourt.

[P. Themmen]

THEMMEN (P.)

schreef:

Heerlijkheit en sterkte van Zion. Gron., 1724.

Op- en aftogt eens geestelijken Wagters. Ald. 1730.

God het hoogste goed. Amst., 1737. 2 dln. 8o.

Gods rechtsvaardige gerigtshandel met de inwoneren van Nederland, *door het geweld van wind en wateren*, *in eene verhandeling ter gelegenheid van de Kersvloed in het jaar* 1740. Arnhem, 1741. 8o.

Geestelijke Dag-, *Week- en Jaarmarkt*, *geopend in eene verklaring van eenige Bijbelstoffen*. Rotterd., 1741. 2 dln.

De rampzalige ondergang van Israëls en Judas kerk en burgerstaat, *het volk van Nederland tot een baken voorgesteld*, *in verscheiden uitgezogte Boet- en Biddagspredikatiën*. Arnhem, 1747.

Reukwerk des gebeds. Amst., 1747. 4o.

Vaste troostgronden der Heiligen. Gron., 1750.

Nuttige samenspraken. Amst., 1767. 3 dln. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 505; Abcoude, bl. 361.

[P.H. Themmen]

THEMMEN (P.H.) schreef:

Eenige aanmerkingen op de onlangs uitgegeevene waarneemingen van J. Lyklama à Nyeholt, wegens eene inenting der koe- en kinderpokken in hetzelfde kind. Amst., 1803. 8°.

Zie H o l t r o p , l.c., p. 350.

[Phoebus Hitzerus Themmen]

THEMMEN (PHOEBUS HITZERUS), verdienstelijk Med. Dr. te Amsterdam, in 1557 geb., was de eerste, die de koepokinenting in Amsterdam begon en de kinderen der armen voor niet in het Engelsch weeshuis vaccineerde. Men zegt dat hij de schrijver zou zijn der *komieke en vermakelijke Boerenreis van Dirk den Eenvoudigen*, die in 1817 een tweeden druk heeft beleefd. Behalve de geneeskunde, beoefende hij ook, niet zonder goed gevolg, de Nederduitsche dichtkunst. Hij heeft zijne krachten beproefd in eene dichttrant, in welke geen onzer dichters bijzonder heeft uitgemunt, het *fabeldicht* en zond van 1793-1802 3 deelen *Fabelen en Vertelsels* in het licht, die meest alle van satyrischen aard zijn. Ook zijn eenige zijne dichtstukken in de *dichterlijke Handschriften* bij U y l e n b r o e k geplaatst. Hij overleed 15 Oct. 1830 te Amsterdam, in den ouderdom van 73 jaren. Hij was ridder van de Nederlandsche leeuw en lid van het Utrechtsch genootschap. 's Mans nagedachtenis wordt door een gedenkpenning vereeuwigd.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.*; N i e u w e n h u i s .

[Wilhelmus Themmen]

THEMMEN (WILHELMUS), broeder van den vorigen, werd proponent in 1715, predikant te Noordhorn 1716, Nieuwe Pekela 1726, Amersfoort 1729, Arnhem 1734.

Hij schreef:

Nuttige samenspraken van een heilsoekend leeraar met sijn Akkerlieden, *ten tijde van sijne gewoonlijke huysbesoekingen*. Gron., 1726, 1736. 3 dln. (3e druk).

*Leerredenen over II Ohron. XXXII:*33, *op het afsterven en begraven van Z.D.H. Karel Hendrik Friso*, *Prinse van Oranje etc*. Amsterd., 1752. 4°.

De zuivere leer der waarheit in hare bijzondere geloofsstukken aan een geschakeld. Amst., 1755, 2 dln.

Heilige keurstoffen uit het VIII hoofdstuk van Salomons

Over Psalm XXIV. Dordr. 4°. 2 dln. Utr. 1734. 8°. *spreuken*. Amsterd., 1758.

Lijkpredikatie. Amst., 1752.

Zie H. d e J o n g h , *Alphab. naaml. d. Predikk. in Gelderl.*, bl. 429; v a n K e p p e l , *Naaml. v. Pred.*, bl. 157; A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 506; v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*; A b c o u d e , 359.

[Guilielmus a Thenis]

THENIS (GUILIELMUS A), een Brabander, Dominicaner monnik. Hij liet een Hands. na *Commentarius in libb. IV Sententiarum*.

Zie V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 334.

[Theodardus of Dodart]

THEODARDUS of D o d a r t , zoon van een Fransch edel-

man en leerling van den H. Remaclus. Hij werd eerst abt der kloosters Stavele en Malmedi, en in 662 bisschop van Luik. Door zijn ijver werden er vele kerken in zijn bisdom opgericht. Tijdens zijn bestuur waren er eenige vermogende heeren, die zich van een groot deel der goederen, die aan het bisdom behoorden, hadden meester gemaakt. Op reis zijnde naar den koning Childericus II, om tegen de onregtvaardige bezitters zijn hulp in te roepen, werd hij aan den ingang van den Elsas, in het bosch van Biwalt, niet verre van Spiers, door zijne tegenpartij wreedelijk ter dood gebragt. Hij wordt den 10^{den} September als martelaar gevierd. Het klooster van Costereië, dat te Hensden (de nakunaat van Heusden) is gevestigd geweest, bezat een wijdloopig MS., waarin de daden van dezen bisschop geboekt waren.

Zie *Acta S.S. Belg.*, T. III, p. 397-417; *Levens der voorn. Heyl.*, D. III, bl. 405-411; v. Gils, *Bisdom van 's Bosch*, bl. 13; van Gils en Coppens, *N. beschrijv. v.h. Bisdom van 's Bosch*, D. I, bl. 18, 19.

[Theodardus of Thiard]

THEODARDUS of Thiard, bisschop van Utrecht, 783-791, een Friesch van afkomst. Zijn bestuur wordt om zijn wetenschap en zedige zeden, zeer geroemd. Hij wendde vele pogingen aan om de Friesen te bekeeren.

Zie *Bat. Sacra*; Royaards, *Gesch. d. christ. kerk*, van Gils, t.a.p., bl. 62; van Gils en Coppens, t.a.p., bl. 120.

[Theodericus]

THEODERICUS, bisschop van Kamerijk, 831. Hij aanvaardde de bisschoppelijke waardigheid, na langen tegenstand te hebben geboden. Hij was een man van een uitstekend zedig gedrag en had den geest van voorzegging. Hij is in verscheidene kerkvergaderingen tegenwoordig geweest. Na zijn kerk met grooten ijver bestuurd te hebben, overleed hij 5 Aug. 863, op welken dag zijn gedachtenis gehouden wordt. Zijn overblijfselen zijn naar Maagdenburg vervoerd.

Zie Molanus, *Nat.* 5 *Aug.*; C. Smet, *Heil en roemw. personen*, D. I, bl. 458; van Gils, t.a.p., bl. 41; van Gils en Coppens, t.a.p., bl. 82.

[Theodericus I]

THEODERICUS I, broeder van Balduinus II, bisschop van Utrecht. Na diens dood begeerde sommigen hem tot bisschop, doch anderen verbijden hunne keus op Arnoldus, proost van Deventer. Na zijn overlijden, 8 April 1198, werd hij door Innocentius III, als bisschop van Utrecht, bekrachtigd; doch hij overleed nog hetzelfde jaar den 3^{den} Augustus, op zijn terugreis uit Rome naar zijn bisdom.

Zie *Bat. S.*, T. I, p.; van Gils, t.a.p., bl. 69; van Gils en Coppens, t.a.p., bl. 134.

[Theodericus II]

THEODERICUS II, graaf van Are, werd in 1198 bisschop van Utrecht. Hij bestuurde zijn kerk met voorzichtigen ijver, doch zijn bestuur werd door de aanvallen der graven van Holland verontrust. In 1209 werd hij door Willem, broeder van Dirk VII, graaf van Holland, bij Stavoren gevangen genomen, doch door de Friesen wederom in vrijheid gesteld. Hij, een oorlogzuchtig man, trok daarop met een magtig leger tegen Willem op, die door zijn broeder ondersteund werd, waarop een vredebond volgde. Hij deed daarna een strooptogt op de Veluwe en veroverde Zutphen en Deventer. Hij ondersteunde den graaf van Loon in diens strijd tegen Ada. gravin van Holland. Men heeft van dezen bisschop nog eenige verordeningen, die hij in 1209 aan zijn geestelijkheid heeft voorgeschreven. Hij overleed in den aanvang van December 1212 te Deventer.

Zie *Bat. S.*, T. I, p. 151-153; van Gils, t.a.p., bl. 69; van Gils en Coppens, t.a.p., bl. 136.

[Theodesinde]

THEODESINDE, dochter van den Frieschen koning Radboud, nam den christelijken godsdienst aan en huwde niet lang daarna met Grimoald, jongste echte zoon van Pipijn den Dikke.

Zie Fokke Sjoerds, *Hist. Jaarb.*, D. I. bl. 359.

[Theodesius]

THEODESIUS, geboren te Tjummarum, was de 17de abt van Lidlum. Hij overleed in het jaar 1369.

[Theodoricus A Leidis]

THEODORICUS A LEIDIS, een Egmonder monnik, leefde in de XII^{de} eeuw en vervaardigde korte grafschriften voor de te Egmond ter aarde bestelde Hollandsche graven, plaatste die boven hunne grafsteden en overdekte ze met glaswerk, om ze langer stand te doen houden.

Zie De Wind, *Bibl. v. Ned. geschied.*, bl. 57.

[Theoduinus of Dietwinus]

THEODUINUS of Dietwinus, in 1048 bisschop van Luik, was uit het huis der hertogen van Beijeren gesproten. Onder dezen kerkvoogd verkreeg de kerk van Luik van haren keizer Henricus IV de bevestiging van al hare bezittingen. Dezelfde keizer bekrachtigde in 1071 voor de kerk van Luik den aankoop van het graafschap van Henegouwen, welken bisschop Theoduinus met gravin Richildis had aangegaan. Onder zijn bestuur kwam Leo IX naar Luik, die bij zijn terugkeeren naar Rome door Theoduinus werd

vergezeld. Na zijne 27 jaar aan het hoofd der bisdommen gestaan te hebben, overleed hij den 23sten Junij 1075. Hij werd te Huy, in den kerk van O.L.V., die hij zeer begiftigd had, begraven.

Zie Miraei, *Dipl.*, T. I, p. 362; T. III, p. 15, 17; Cheateauville, *Gista*, T. II, p. 13-15; van Gils en Coppens, t.a.p., bl. 38.

[D.L. Theophile]

THEOPHILE (D.L.) wordt door de geschiedschrijvers de autheur genoemd van de *Histoire des troubles et guerres civiles des Pays-Bas*. 1582. 8°. (zonder plaats of drukker). Oorspronkelijk was dit werk echter door Adam Henrici Petri reeds in 1576 in 4°. te Basel in 't Hoogduitsch uitgegeven, terwijl de Nederduitsche vertaler zich onder den naam van Theophilus verbergt. Eerst in 1582 gaf gemelde Theophilus dit verhaal met een opdragt aan de staten en stedelijke overheden der vereenigde gewesten in het Fransch in het licht. In deze Fransche uitgave verzwijgt hij den naam van Adam Henrici Petri. Hier en daar heeft hij dit werk vermeerderd, en er aan het einde bijgevoegd, wat sedert Lentemaand 1580 voorgevallen was tot op den 14den Februarij 1581. De Nederduitsche vertaling van Theophilus werd in 1579 uitgegeven, en in 1581 in Norwitz in 8°. herdrukt. Misschien bevat deze uitgave reeds het vervolg, dat gezegd wordt eerst in den Franschen tekst van 1582 gevolgd te zijn.

Zie Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV, bl. 385; Pars, *Naamrol*, bl. 270; Petrus Burmannus Sec., *Analecta Belgica*, L. B, 1772, II vol. 8°.; De Wind, *Bibl. v. Ned. geschied.*, bl. 270, 562; Nieuwenhuis; *Cat. van v. Loon*, 1759. n°. 1481. 8°.

[J. Theunis]

THEUNIS (J.) schreef:

Groote Lootsmans Zeespiegel. Amst. 1660. fol.

Zie Abcoude, bl. 63.

[Jean Baptiste Theunissen]

THEUNISSEN (JEAN BAPTISTE), majoor der artillerie bij het leger in Ned. Indië. Hij was een man van een braaf, vast, werkzaam en innemend karakter; een man, die zoowel in zijne bijzondere als openbare betrekkingen ieders achting en genegenheid verdiende, die met de edelste eergierigheid voor zijnen stand bezield, met vlugge en doordringende geestvermogens begaafd, zich geheel toewijdde aan 's lands dienst en in het bijzonder aan die van het wapen, waarbij hij met zooveel roem diende. Geene gelegenheid, geen oogenblik tijds liet hij ongebruikt voorbijgaan. Geene inspanning werd door hem geschroomd om zijne eigene kundigheden te verrijken en die zijner ondergeschikten, zoowel officieren als minderen, op de doeltreffendste wijze aan te kweeken. Met onderscheiding heeft hij gediend in de onlusten op Banka, bij de Palembangsche expeditie van 1821 en in den Java-oorlog, in

welken laatsten hij in 1826 de troepen in de Madion en in 1827 de artillerie te velde kommandeerde, van welke hij den dienst en verhouding tot de mobiele kolonnen op eenen geregelden voet bragt. De luitenant-generaal, luitenant-gouverneur van Java, de Kock, die in persoon het leger te velde aanvoerde, vereerde hem met een onbeperkt vertrouwen, en ongetwijfeld zoude hij, die alles in zich vereenigde wat strekken kan om langs den weg der eer tot hooge militaire en politieke waardigheden op te klimmen, den lande nog vele gewigtige diensten bewezen hebben, zoo slechts de krachten zijns ligchaams aan de sterkte en werkdadigheid van zijnen geest beantwoord hadden, dan dit was, helaas! het geval niet: hij overleed te Soerakarta, den 13den November 1827, in den ouderdom van slechts 33 jaren, als majoor, kommandant der artillerie te velde en ridder der militaire Willemsorde van de vierde klasse[1)], kort na de volbrenging eener vermoeijende inspectiereis over het tooneel van den oorlog, aan de gevolgen eener reeds jaren aan zijne gezondheid geknaagd hebbende leverziekte. Diep betreurd door zijne aanverwanten en wapenbroeders[2)].

Zie *Militaire Spectator*, D. X, 1842.

[Jan Theunisz]

THEUNISZ (JAN)
schreef:
Brief aan de Broederen van Komen-Jans-Volck in Waterlant, *ende op de Rijp*, *tot waerschouw. om haer niet te laten verleyden*, *door Hans de Rys*.
Een vraghe van N. Obbesz.: is de H. Schrift, *of 't beschreven woordt*, *d.i. de zin die in de letteren vervatet is*, *Gods woord niet? N. Obbesz. antwoordt*: *ick houde jae. H. de Rys antwoordt: niet in de Schrift. Jan Theunisz. vraeght*: *hoe H. de Rys zoo stout is. Gedr. om de broeders mede te deelen*, den 16 Juny 1627. fol.
Het Hansysche Mennute gheest-dryveren historie, *ofte Kort Verhael van de ghepretendeerde ghesichten*, *openbaeringhen ende haer acten*, *by onze tyden voortkomende uit de leeringhe van een onbeschreven woordt van Hans de Rys. Ghedr. voor Jan Theunisz*. 1627.

Zie *Naaml. d. Doopsgez. Schrijv.* bl. 108; Rogge, *Gesch. d. Ned. Herv Kerk*, bl. 58.

[Hendrik Thiebout]

THIEBOUT (HENDRIK), zoon van Christiaan en Jacoba Herve, ridder, heer van St. Aachtenkerke, in 1601

1) Bij koninklijk besluit van den 7den Mei 1822, No. 29, voor zijn gedrag bij de Palembangsche expeditie.
2) Zijne weduwe, vrouwe C.G. Scherpingh, hertrouwde met Jhr. J.C. Reijnst, later vice-president van den raad van Nederlandsch Indië. Zij overleed te Batavia den 13den Januarij 1831.

te Middelburg geboren, werd in 1633 schepen en in 1634 burgemeester zijner geboortestad. In 1652 was hij hoofd der factie, die toen in Middelburg bestond; de andere had Apollonius Vetb, broeder van den raadpensionaris, tot voorganger. Thiebout, het huis van Oranje toegedaan, wilde veraudering in de wijze van aanstellen van stads-regenten invoeren, hij moest het onderspit delven, en zijne pogingen hadden voor hem afzetting, bedreiging van plundering en vlucht uit stad en provintie tengevolge. In 1654 werd hij echter rentmeester bewester Schelde, in 1662 op nieuw burgemeester. Hij overleed in 1668, na driemaal gehuwd te zijn geweest met Marcia van Gogh, Neeltje Peckius en Elisabeth Porrenouw.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. XII, bl. 143; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Gerardus van Thiel]

THIEL (GERARDUS VAN) of Thilius werd den 17^{den} Jan. 1646 toegestaan aan de kwartierschool (hij was toen candidaat tot den H. dienst) voorlezingen te houden over de gewijde historie of eenen ouden dichter. Vervolgens werd hij predikant te Geffen en Nieuwland, waar hij in 1687 overleed.

Zie de Jongh, *Naaml.*, bl. 189, 431; Bouman, *G.d.G. Hooges.*, D.V, bl. 114, 198.

[Cornelis van Thiel]

THIEL (CORNELIS VAN), zoon van den vorige, te Harderwijk geboren, werd in 1655 aldaar buitengewoon hoogleeraar der praktische wijsbegeerte en in 1658 gewoon hoogleeraar der redeneerkande, natuur- en zedekunde. De cartesische wijsbegeerte, die hij voorstond, wikkelde hem in onaangename twisten met sommige zijner ambtgenooten, tot dat de senaat ze opruimde.

Zie Bouman, t.a.p. (Reg.); Kobus en de Rivecourt.

[J. van Thiel]

THIEL (J. VAN), graveur, die in het laatst der 17de eeuw, waarschijnlijk in Friesland bloeide. Mathurin Gustet vervaardigde een zeekaart, getiteld: *Nieuwe Wad- en Buitenkaart der vaart van Amsterdam naar Hamburg, met de monden van Weezer en Elve, door J. van Thiel*, in 2 bl. in f^{o}. gesneden.

Zie *Navorscher*, D. IX, 1859, bl. 6; Kramm.

[Thomas van Thielt]

THIELT (THOMAS VAN), ook Thomas Thielden, Tilius, van Til genoemd, werd omtrent 1534 te Mechelen geboren. Hij behoorde tot een der oudste en aanzienlijkste geslachten, dat vooral in de 16de eeuw en later in Brabant bloeide. Na te Leuven zijne theologische studiën voleindigd te hebben, werd hij pastoor te Oudenbosch en bleef

hij die waardigheid bekleeden tot dat P h i l i p s II in 1564 hem tot abt der rijke abdij van St. Bernard, aan de oever der Schelde, twee mijlen van Antwerpen, verhief[1]. Een man als v a n T h i e l t kon niet blind blijven voor den jammerlijken toestand, waarin vaderland en kerk waren gedompeld. Met verontwaardiging zag hij de grove ketenen smeden, waarin godsdienstige en burgerlijke vrijheid, welhaast zouden geklonken worden, en hij vereenigde zich met Oranje, Hoorn, Egmond en andere edelen, om het juk der overheersching af te schudden. Hij teekende het smeekschrift dat der gouvernante werd aangeboden, en opende de poorten zijner abdij voor de ontevredenen om met hem te raadplegen over de middelen om dit edel doel te bereiken. Vooral sloot hij zich aan Oranje, in wiens vertrouwen en vriendschap hij deelde, en na ernstig onderzoek der Heilige schriften en der werken van Luther, die toen Brabant overstroomden, voorgelicht door de geleerde en godvruchtige mannen, die zich toen in Antwerpen ophielden, begon hij allengskens tot een andere godsdienstige overtuiging te komen, en ontsloot weldra zijne abdij ook voor de hervormden, voor wie hij zelf spoedig als evangeliedienaar optrad, en toen de hertogin van Parma Antwerpen bezocht, ontmoette zij wagens vol met poorters der stad en der omliggende streken, die zich naar St. Beruard spoedden, om daar den Prelaat te hooren prediken. Tot de komst van Alva bleef zijn abdij het toevlugtsoord van allen, die de hervorming waren toegedaan, en hij zelf predikte onverschrokken voor de talrijker en talrijker schare, dat Christus alleen de weg, de waarheid en het leven, de eenige middelaar tusschen God en menschen was. Maar naauwelijks had deze de bloedbanier te Brussel geplant, of v a n T i l verbrak openlijk de banden die hem aan de R.C. kerk verbonden, verloochende zijn priesterschap, legde mijter en staf neder, en ‘liever met Gods volk armoede willende lijden en in vrijheid naar zijn concientie leven dan zich in weelde baden en onder den dwang der alleen zaligmakende kerk zuchten, volgde hij het voorbeeld van zijn vriend, den prins van Oranje, nam het kruis op zijne schouders en vlood naar Duitschland.’ Dáár vervolgde hem de woede zijner vijanden. Als een andere Paulus moest hij van stad tot stad vlieden. Men wilde hem naar kerker en schavot slepen en braakte de verfoeijelijkste lasteringen tegen hem uit, lasteringen die hij in een apologie tot

1) Deze abdij, in 1233 door H e n d r i k II, hertog van Brabant, gesticht, werd door diens opvolgers met voorregten en goederen begiftigd, zoodat zij in het midden der 16de eeuw een der rijkste en magtigste abdijen der zuidelijke Nederlanden was, wier prelaten een jaarlijks inkomen van *f* 60,000 (*f* 24,000 alleen voor hunne tafel) genoten.

zwijgen bragt. Geen veiligheid in Duitschland vindende, week hij naar Holland, werd predikant te Haarlem, en toen hij ook dáár voor zijn vervolgers niet veilig was, wederom naar Duitschland en vertoefde of te Wezel, het algemeene toevlugtsoord der vervolgde protestanten, of bij den Prins van Oranje, dien hij in meer dan een opzigt kon dienen; want hij was niet alleen vroom en geleerd, maar schrander en bekwaam en had grooten invloed, tot dat het uur der vrijheid had geslagen, den Briel, Dordrecht, Enkhuizen en vele andere steden hare ketenen verbroken hadden. Toen keerde hij terug, en predikte hier en daar, nu in de steden dan ten platte lande, nu in 't verborgen dan in 't openbaar, tot dat hij eindelijk in 1575 vast predikant te Delft en tevens 'sprinsen hofprediker werd.

Zulks belette hem echter niet ook elders, gelijk hij vroeger te Gend, St. Truyen, in de nabijheid van Dordrecht gedaan had, het Evangelie te verkondigen. Zoo predikte hij in 1578 ‘buiten de vrijheid van Amsterdam, bij Sint Anthonisdijk,’ in hetzelfde jaar te Dordrecht, waar hij tevens lid der synode was; van daar vertrok hij, door W i l l e m I outboden, naar Antwerpen en vergezelde den prins als hofprediker naar Dendermonde en Gent, waar hij op den vast- en biddag, den 5^{den} December 1578, op bevel van den magistraat gehouden, in de Carmeliten kerk predikte. Zoo lang de prins daar vertoefde, kwam hij steeds onder het gehoor van v a n T i l. In 1579 volgde hij Oranje wederom naar Antwerpen, en daar de prins zich meerendeels in deze stad ophield, ontsloeg hem de gemeente van Delft, en werd hij aldaar ‘vast prediker des Heiligen Evangelies.’ ‘Hier (zegt een geschiedschrijver) moet het hem tot zonderlinge blijdschap geweest zijn, vrij en onverhinderd, onder bescherming der overheid, het Evangeliewoord openlijk te mogen prediken; hier, in eene stad, uit welke hij den rook der verbrand wordende geloofsgetuigen eertijds in zijne abdij kon zien opgaan, en in welke men hem, elf jaren te voren, niet zoude nagelaten hebben te martelen om de waarheden, die hij zoo onbeschroomd verkondigde, ware hij de handen der bloedgierigen niet ontvloden.’ Hoe innig hij aan Oranje gehecht was, blijkt uit zoo vele getuigenissen nopens beider opregte vriendschap, bleek vooral, toen hij in 1582, op het gerucht van den moorddadigen aanval op 's prinsen leven, naar den gewonden vriend ijlde, hem moed en troost toesprak, schoon hij zelf die zoo zeer behoefde, en van het krankbed zich naar de zaamgeschoolde burgers spoedde om de in naam van den geliefden vorst te bemoedigen.

Hoe dierbaar hem zijne gemeente was, welk een prijs de regering op den invloedrijken, bezadigden en vredelievenden evangelie-dienaar stelde, tuigt hare weigering om hem zelfs voor weinige maanden aan Leiden te leen te geven.

Die liefde was wederkeerig. Hij toch kon niet besluiten zijne gemeente te verlaten en den prins naar Zeeland te volgen, noch te vluchten, toen Parma Antwerpen belegerde. ‘Hoewel zijne vrienden hem vermaanden, daar hij abt geweest was, en hem perijkel te verwachten stond, dat hij zich in 't heimelijk houden en wegmaken zouden. Hij bleef nochthans, het volk vermanende in de leer des Evangelies te volharden, gelijk hij zelf er in volhardde, zich in de handen van zijnen Heer bevelende.’ Eerst na de overgave der stad verliet hij haar en keerde naar Delft terug, waar hij op nieuw beroepen werd.

Hier ‘bleef hij volharden bij den grond der leere der waarheid, die naar de godzaligheid is, en was liever gewillig bij deze leer te sterven dan weder te keeren tot de monnikkerij, of tot een veel rijker abdij dan die van St. Bernard.’

Kloekmoedig wederstond hij alle de pogingen, die de Jesuiten in het werk stelden, om hem van de Hervormde kerk af te trekken. Te vergeefs werden hem de schoonste vooruitzigten gegeven en de hoogste ambten aangeboden, zoo hij tot de kerk, die hij verlaten had, wederkeerde. ‘Eergierig,’ zeide hij, ‘ben ik niet, maar ijverig tot Godes eere en zielgierig.’ Hij betoonde zich standvastig, onbewegelijk en overvloedig in het werk des Heeren, totdat hij den 13^{den} Januarij 1590, getroost en zaliglijk, in den Heere ontsliep. Hij werd in de Groote kerk voor den preekstoel ter ruste gelegd. Een zijner vrienden liet eenige latijnsche dichtregels op zijn grafzerk houwen, waarvan de overzetting dus luidt:

> ‘Als een verdwaalde monnik en abt eerde ik St. Bernard,
> Maar ziet, Christus heeft mij tot Zijnen dienstknecht gemaakt,
> Door Wiens liefde ontvonkt, terwijl ik getrouwelijk de schapen weidde,
> Ik eindelijk, zalig door dit begrijp, in 't graf ruste.’

Zie H o o f t , *Nederl. Hist.*, B. IV, bl. 151, 164, 301, 497, 500, 536; G r e v i n k h o v e n , *Defens. cath.*, p. 345-377; d e J o n g , *Gends. Gesch.*, D. II, bl. 88, 89, 106, 110; J.v. W e z e m b e e k , *Staet der Religie*, bl. 16, 31, 35, 36; *Antw. Kronijk*, bl. 86, 129-131, 139, 141, 142; F l . v.d. H a e r , *de Init. Tumult. Belg.*, p. 127; *Hist. d. Martel.*, D. I, f. 197; B o r , *Nederl. Oorl.*, 4 B., fol. 316; B r a n d t , *Hist. d. Ref.*, D. I, bl. 652, D. II, bl. 725-727; T r i g l a n d , *Kerk. Hist.*, D. III, bl. 177. 1; *Frisia nobilis*, p. 154; T e W a t e r , *Ref. v. Gend*, bl. 250 volgg.; *Aanh.*, bl. 62-87; T e W a t e r , *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 333-338; S c h o t e l , *Evangeliepredikers*, bl. 76; S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; V e r w o e r t ; *Alg. Letterl. Maands.*, 1847, bl. 53.

[Mr. Adriaan van Thienen]

THIENEN (Mr. ADRIAAN VAN), in 1623 te Leiden gebo-

ren, werd aldaar in 1654 buitengewoon en in 1655 gewoon hoogleeraar in de regten. In 1667 werd hem ook het onderwijs in het staats- en volkenregt opgedragen. Hij overleed 5 September 1669 en vond een lofredenaar in Heydanus. Zijn portret bestaat.

Zie Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 50; Muller, *Cat. v. portr.*; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges*. (Reg.).

[Jacques van Thienen]

THIENEN (JACQUES VAN), architekt, bloeide in den aanvang der 15de eeuw, en arbeidde aan den bouw van het stadhuis te Brussel.

[Renier van Thienen]

THIENEN (RENIER VAN), metaalgieter, bloeide van 1470-1509 te Brussel en werd door Margaretha van Oosterijk aangemoedigd. Hij is vervaardiger van verscheiden gegoten werken, die de monumenten aldaar versieren, o.a. van die der oude abdij van Koudenberg. Ook wil men dat het grafmonument der *Heeren van Ravensteyn* in de oude kerk der Dominikanen te Brussel zijn werk is. Hij heeft de schoone koperen kroon-kandelaars gegoten in de kerk van Leau bij St. Truyen.

Zie le Comte de Laborde, *Les Ducs de Bourgogne*, P. II, T. II; *Introd.*, p. XLII; Piot, *Revue Univ. des Arts*, T. I, p. 281; A. Schaepkens, *L'art ancien. pl.*, XXV; Kramm.

[Jacob van Thiennes]

THIENNES (JACOB VAN), heer van Castres en Claarhout en Groot-Baljuw van Vlaanderen, woonde in 1532 met M. Schenk het beleg bij van 't blokhuis te Workum, als kapitein van Holland. Toen de stadhouder, de graaf van Hoogstraten, te kennen gaf, dat hij de belangen des lands beter zou kunnen behartigen aan het hof der landvoogden, dan door zijn verblijf in Holland, stelde men den heer van Castres tot onder-stadhouder aan, terwijl men hem, die zich bij 't volk gehaat had gemaakt, in 1528 onbekwaam rekende om de betrekking van kapitein te vervullen. De graaf van Rennenberg werd in zijne plaats gesteld. Hij was gehuwd met Elizabeth van Arkel, vrouwe van Heukelom (geb. in 1535, gest. in 1617), doch overleed kinderloos in 1534. Zijne weduwe hertrouwde, na dispensatie van den paus, met zijn broeder Thomas, gouverneur van Bourbon, die tevens zijne heerlijkheden erfde. Zijne nakomelingen schreven zich later van Thienen.

Zie v. Leeuwen, *Bat. ill.*, bl. 1388; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

[Barend Hendrik Thier]

THIER (BAREND HENDRIK), in 1751 te Lundinghausen, in het Munstersche, geboren, kwam als glazemakersgezel te Amsterdam, begon uit neiging voor de kunst te teekenen en te schilderen, en na verkregen bekwaamheden, bloemen en

vruchten en vervolgens landschappen te malen. Achtereenvolgende woonde hij in verschillende steden, doch vestigde zich eindelijk te Leiden, waar hij in 1814 overleed. Er bestaan vele teekeningen van hem met de pen in O.I. inkt, die, schoon niet kwaad van omtrek, toch stijf en zwak zijn. Hij copiëerde zeer bedriegelijk, o.a. naar P o t t e r. Ook etste hij eenige landschappen met beelden.

[A.L. Thierens]

THIERENS (A.L.), Med. Dr., schreef eene *Diss. med. de crysipelate*. L.B. 1790.
Zie H o l t r o p, l.c. p. 351.

[Johannes Adrianus Thierens]

THIERENS (JOHANNES ADRIANUS), was predikant te Deventer, Delft (1734), waar hij in 1746 overleed.
Men schrijft hem toe:
Noodige voorkennis der gemeente tot de oeffening van den kerkelijken ban. Delft, 1731.
Belijdenis des geloofs met een voorberigt en schets der geloofsbelijdenis. Delft, 1741. 8°.
Zie B r a n s. *Reg.*, bl. 34; v. D o o r n i n c k, *Anon. en Pseud.*, n. 5793; *Bibl.* J.W. t e W a t e r, N. 899; A r r e n b e r g, bl. 507.

[Mr. Adriaan van Thil]

THIL (Mr. ADRIAAN VAN), reizend tooncelspeler, behoorende tot de troep van J. v a n R e n d o r p. Hij vervaardigde kleine stukjes naar den smaak van dien tijd, o.a. *Arlequin à la Toilette. Klsp.*, uitgegeven door N u l l a Q u i e s. Leijd., 1719.

Zie W i t s e n G e i j s b e e k, *B.A.C. Woordenb.*, D. V, bl. 402; *Cat. d.M.v.N.L.*, D. I, 6, bl. 202; V e r w o e r t.

[Johannes Thilenus]

THILENUS (JOHANNES), predikant te Koudekerk (1652), Goes (1655), Middelburg (1666), gestorven in 1692.
Hij schreef:
Schat der princen, vertoont in een predicatie gedaan in tegenw. van den Prince van Orangien. 1608.

Zie R o g g e, *Bibl. v. Contra-rem. schrijv.*, bl. 177.

[M.G. Thilenius]

THILENIUS (M.G.), Med. Dr., gaf in 't licht.
Beschrijving van het Fachinger mineraalwater en deszelfs heilzame werkingen. 's Hage, 1791.
Als boven *Beschrijv.* enz., benevens *verhandeling over de gemakkelijke en min kostbare samenstelling van het loogzoutig luchtzuurwater* (*aqua mephitica alcatina*), *door middel van het Fachingerwater van A. van Stipriaan Luiscius*. Amst., 1800.

Zie Holtrop.

[Mr. Johan van Thilt]

THILT (Mr. JOHAN VAN), was burgemeester van Haarlem,

hoogheemraad van Rijnland, van 1662-1679, toen hij in Nov. overleed en curator der Leidsche Hoogeschool.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. I, bl. 186; D. II, bl. 85.

[Cornelis Thim]

THIM (CORNELIS), in 1755 te Rotterdam geboren, vormde zich zelve door reeds in de jaren zijner kindsheid zich met het afteekenen van allerlei vaartuigen bezig te houden. Ofschoon hij verscheidene jaren in den krijgsdienst doorbragt (hij was kapitein), vervaardigde hij echter een aanzienlijk getal teekeningen van stroom- en zeegezigten met O.I. inkt en sapverw, doorgaans wel geordonneerd en naauwkeurig van omtrek, door slecht van uitvoering. Hij huwde C a t h a r i n a S c h o o n en overleed 1 Nov. 1813, in den ouderdom van 58 jaren.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Floris Thin]

THIN (FLORIS), secretaris der staten van Utrecht, volgens B o n d a m , een man van een grondige regtskunde, en een groot voorstander der vrijheden van zijn vaderland, dat hij voornamelijk betoonde, toen hij Utrecht door A l v a , wegens majesteitsschennis, schuldig verklaard, en van alle voorregten en vrijheden beroofd, stoutmoedig durfde verdedigen. In 1577 (hij was toen advocaat der staten van Utrecht) naar Brussel gezonden, hielp hij de Unie teekenen, stond aldaar de belangen van zijn gewest ijverig voor en bevorderde, door nuttige maatregelen, de bevrijding zijner stad van het geweld der Spaansche krijgsknechten. Toen de noordelijke gewesten zich, bij de Unie van Utrecht, mede vereenigen zouden, was F l o r i s T h i n een der mannen, die dit gewigtig staatswerk met kracht hielpen doorzetten. Gedurende de onlusten, die onder het bestuur van L e i c e s t e r ontstonden, verzettende hij zich tegen den hertog, waarvan het gevolg was, dat hem de stad ontzegd werd. Na het vertrek van L e i c e s t e r , werd hij in het rustige bezit zijner bediening hersteld en bleef deze waarnemen tot zijn dood in 1590.

Zie S c h e l t e m a , *Staatk. Ned.*; J.C. d e J o n g e , *Unie van Brussel*, bl. 152, 153; B o r ; V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; W a g e n a a r , *V.H.*, D. VI, bl. 315; D. VII, bl. 148, 160, 167; D. VIII, bl. 169, 177; B o n d a m , *Onuitg. stukken*, D. I, bl. 53; *Utrechts Piacaatb.*, bl. 186, N. 5; G r o e n v a n P r i n s t e r e r , *Archives* (1e Serie), T. V, p. 596, VI, p. 615.

[Jacobus Pierson Tholen]

THOLEN (JACOBUS PIERSON), een man, wiens geleerdheid, rondborstigheid en onkrenkbare eerlijkheid door velen werden geroemd, die wel is waar bijna niets in druk heeft nagelaten, doch des te meer in de harten zijner talrijke leerlingen, werd den 20sten September van het jaar 1764 te Leeuwarden geboren. Hoewel hem als twaaltjarigen knaap door den dood beide ouders werden ontrukt, scheen dit geen beletsel voor den jongen T h o l e n , om met ijver de latijnsche school zijner

geboortestad te bezoeken en zich daar toe te leggen op de beginselen van die wetenschappen, waarin hij later wel niet zou uitblinken, doch die hij ten zeerste noodig had om op de lijst der Franeker studenten te worden ingeschreven. In 1781 zijnen wensch vervuld ziende, vertrok hij in hetzelfde jaar naar Franeker, waar hij tot 1786 bleef en de lessen bijwoonde van hoogleeraren S c h r o e d e r , v a n S w i n d e n , C a n n e g i e t e r en meer anderen. Hier beoefende hij, behalve wiskunde en wijsbegeerte, de Grieksche, Romeinsche en Oostersche talen, verdedigde onder v a n S w i n d e n eenige *Theses Philosophicae*, en legde zich ook nog, ter wille zijner bloedverwanten, op de rechtsgeleerdheid toe, waarin hij in laatstgenoemd jaar tot doctor werd bevorderd. De groote liefde echter, die hij had voor wis- en natuurkunde, deden hem zijn geliefden leermeester v a n S w i n d e n naar Amsterdam volgen, om daar, gesteund door de vriendschap en omgang met den beroemden P i e t e r N i e u w l a n d , zich verder in die geliefkoosde vakken te oefenen, en zich tevens door het onderrigt van W i j t t e n b a c h meer en meer in de letterkunde te bekwamen. Het gevolg hiervan was, dat hij in 1788 door Frieslands Hoogeschool tot lector in de wis- en vestingbouwkunde werd benoemd. Met ijver en roem en toch met eenvoud en nederigheid nam hij deze betrekking waar, en zag zijn jaarwedde, als welverdiende belooning voor zijn streven, kort daarop verhoogd en zich twee jaren later met den titel, A.L.M. et philos, doctor, vereerd. In 1797, ter gelegenheid van de nieuwe inrigting der akademie, werd hij tot gewoon hoogleeraar in de wis-, vestingbouw- en aardrijkskunde aangesteld. Daarop hield hij eene redevoering: *Over den invloed van de beoefening der wijsbegeerte op de menschelijke maatschappij en onze verstandelijke vermogens*, en in 1808 bij het neêrleggen van het rectoraat, eene: *De vero Philosophiae studio*.

Diep trof hem de vernietiging der Franeker akademie in 1811, doch hare herstelling in 1814, nam, zoo niet geheel, dan toch ten deele, de gevolgen dier vernietiging weg, toen hij na de vurig begeerde omwenteling en de verdrijving der gehate Franschen, het hoogleeraarschap in de bespiegelende en natuurlijke wijsbegeerte en in de wiskunde volgaarne op zich nam. En niet alleen stond hij gedurende zoo vele jaren als leeraar zijne leerlingen steeds gul en vriendelijk met raad en onderwijs ter zijde; ook in andere betrekkingen gaf hij menigmaal blijken van zijn kennis en menschlievend karakter.

Hij was lid van den municipalen raad te Franeker, van de commissie tot regeling van maten en gewigten te Leeuwarden, en sedert 1805 lid der Provinciale Staten. Voorts werd hij waardig gekeurd onderzoek te doen naar de kennis der kweekelingen van 's lands artillerieschool te Amersfoort en tot

Correspondent benoemd van de 1ste klasse van het koninklijk Instituut en van dat der blinden te Amsterdam.

Hij overleed te Franeker den 20sten September 1824.

Volgens mededeeling van een zijner leerlingen[1] was T h o l e n gewoon de theorie der elementaire en hoogere algebra, benevens bare toepassing op de meetkunde, aan zijne toehoorders te dicteren en overigens de leerboeken van den hoogleeraar J.H. v a n S w i n d e n tot leiddraad te gebruiken, die hij op eene eenvoudige en bevattelijke wijze wist te verklaren, en dáár, waar het noodig was, met bewijzen ophelderde. Voor de differentiaal- en integraal-rekening, maakte hij gebruik van het nu verouderde leerboek van J.A. F a s , welk werk thans (1872) door vele andere meer doeltreffende bandleidingen vervangen is. Ook het landmeten werd door hem niet vergeten, daar hij jaarlijks op vastgestelde dagen daarin praktisch onderwijs gaf op het buiten Franeker gelegen terrein, welke oefeningen doorgaans voor de jeugdige studenten eene aangename afwisseling, en hen menig prettig nur bezorgde.

Zie *Konst- en Letterbode*, 1824, I, bl. 209; K o b u s en d e R i v e c o u r t , *Biographisch Handwoordenboek;* E e k h o f f , *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.*, bl 129.

[Mr. Nicolaes Tholen]

THOLEN (Mr. NICOLAES), in 1725 te Leeuwarden geboren, werd in 1748 advokaat en in 1754 klerk ter land secretarie van het Collegie der Edel Mogend. Heeren Staten van Vriesland. Hij was beoefenaar der geschied- en oudheidkunde in 1770 tot lid der Maats. v. Ned. letterk. benoemd, doch overleed eenige maanden na zijne benoeming (1770).

Hij gaf in het licht:

Register van verbonden, *Zoenen*, *Accoorden*, *Privilegien*, *Handvesten*, *Ordonnantien*, *Edicten enz. zullende dienen tot d'uitgave van een Groot Flacaat- en Charterboek van Friesland*, *tot* 1748. Leeuw., 1765. 8o.

Zie *Gedenkb.* bl. 57; E e k h o f f , *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 80, 90.

[Dominicke Jan Thomaes]

THOMAES (DOMINICKE JAN), beeldhouwer te Oudenaarpen, in de tweede helft der XVde eeuw.

Zie K r a m m .

[Thomas A Kempis]

THOMAS A KEMPIS. Zie KEMPIS (THOMAS A).

[Jan Thomas]

THOMAS (JAN) komt in 1457, doch in 1471 niet meer voor in de registers van St. Lucas te Antwerpen.

Zie K r a m m .

[Meerten Thomas]

1) De oud luitenant-kolonel Ingr. S.F. K l i j n s m a .

THOMAS (MEERTEN) te Colijnplaat geboren, was een voornaam landmeter. Hij versterkte van 1521-36 de stad Breda, volgens zijn plan, met aarde wallen.

Zie V e r w o e r t .

[Thomas Thomassone]

THOMAS THOMASSONE, kunstschilder te Antwerpen, werd in 1510 lid van het St. Lucasgild, en was van 1529-1534 Deken.

Zie K r a m m .

[Thomas Thomaszoon]

THOMAS THOMASZOON, teekenaar en graveur, bloeide in de tweede helft der 16de eeuw, waarschijnlijk te Haarlem. Met J o h a n n i s a D o c k k u m vervaardigde hij de *Grond-conterfeytinghe der stad Haarlem. anno* 1578.
Zie K r a m m .

[Evert Jan Thomassen A Thuessink]

THOMASSEN A THUESSINK (EVERT JAN), zoon van Mr. D a v i d T h o m . a T h u e s s i n k , burgemeester te Zwolle, zag den 6den Augustus 1762 het levenslicht. Hij genoot in zijn jeugd het onderwijs van den rector A b r e s c h , en toen hij, 12 jaren oud, reeds den cursus gemaakt had en de universiteit kon bezoeken, vertrouwden hem zijne ouders ter verdere opleiding aan den rector S c h u l t z e , te Oldenzaal. Aan de Geldersche hoogeschool beoefende hij de wijsbegeerte en geneeskunde, en verwierf in de eerstgenoemde, den 21sten Junij 1782 den doctoralen graad, na het verdedigen van een *Tentamen philos. de analogia cognoscendi praesidio* (Harderw., 1782). Nog in hetzelfde jaar werd de twintigjarigen jongeling tot hoogleeraar in de philosophie te Franeker benoemd. Liever echter dan zoo vroegtijdig den katheder te beklimmen, wilde hij onder van G e u n s en F o r s t e n de geneeskunde beoefenen. In 1783 vertrok hij naar Leiden, waar hij in 1785 tot Med. Dr. gepromoveerd, werd na de verdediging eener *Diss. de opii in syphitide usu*, *observatis probato*. Intusschen had hij ook op eene reis naar Parijs, Londen en Edinburg, in groote hospitalen zoowel als door den omgamg met mannen als C u l l e n , B l a c k en M o n r o in 1784 een schat van kennis verworven, welke hem als arts, eerst te Zwolle, daarna te 's Hage, een drukke praktijk bezorgde. Daarbij vestigde zich zijn wetenschappelijke naam, toen hij de resultaten door Engelsche geleerden verkregen, in onze moedertaal bekend maakte. Vruchteloos werd hem de leerstoel v a n G e u n s te Harderwijk aangeboden, doch hij aanvaarde dien van Groningen, na den dood van V e r s c h u i r . Den 26sten November 1794 hield hij zijn intreerede als hoogleeraar in de geneeskunde, sprekende de *nonnullis praesertim medicinae practicae*, *locis ulterius etaborandis et perficiendis* (Gron., 1794).
T h u e s s i n k heeft zich groote verdiensten verworven, vooral op het praktisch gebied der geneeskundige wetenschappen; in het bijzonder betroffen zijne waarnemingen die ziekten, welke ligt gevaar loopen epidemisch te worden, of dit werkelijk gedurende zijne loopbaan zijn geweest, zoo

als de roodvonk, mazelen, gele koorts, cholera, kinderpokken en de tusschenpoozende koortsen, aan welke het jaar 1826 eene zoo droevige herinnering heeft nagelaten. Over al deze ziekten ontmoet men belangrijke verhandelingen van dezen hoogleeraar. Sommigen werden in het Duitsch vertaald en droegen alzoo zijn naam door het geleerde buitenland. Menigvuldige blijken van hoogachting vielen hem ten deel, zoowel van de zijde der hooge, als van die der stedelijke en provinciale regeering. De laatste ondersteunde o.a. zijn pogingen tot oprigting van een academisch ziekehuis, zoodat deze hoogst nuttige inrigting, waaraan hij als Prof. med. clinicae verbonden werd, in het najaar van 1797 kon geopend worden. Belangrijk voor hare geschiedenis zijn de waarnemingen omtrent de ziekten van 1797-1805 onder zijn oog aldaar behandeld, welke hij in afzonderlijke stukjes heeft bekend gemaakt.

In 1798 hield hij bij de overdragt van het rectoraat de redevoering *de eo*, *quod Medicus in arte facienda inprimis agat* (Gron., 1798), in 1810, bij dezelfde gelegenheid, *de ancipite medicorum fama*, *huiusque rei rationibus iniquis ac de medicis in hanc rem adhibendis*. In 1831 verkreeg hij een eervolle rust, den 3^{den} Junij 1832 overleed hij, bij zijne vrouw Adriana Catharina de Blanche, dochter van W.S. de Blanche, Fransch predikant te Kampen, geen kinderen nalatende.

Hij was lid van verschillende binnen- en buitenlandsche genootschappen, als ook van de eerste klasse von het Kon. Ned. Instituut en ridder van den Nederlandsche leeuw.

Zie *Prog. inaug; de Rectorate Oratie* van Prof. S. Stratingh, in *Ann.* 1831-1831, waar een uitgebreide lijst zijner geschriften, die ook voorkomt bij Holtrop, l.c. p 351; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 424; Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.*, V 2, 15-20; *Gedenkboek van Gron.*, bl. 104, 105; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. Portr.*

[Herboldus Thombergen]

THOMBERGEN (HERBOLDUS). Zie TUMBERGEN (HERBOLDUS).

[Claes Thoolen]

THOOLEN (CLAES) schreef:

H. Avondmaalsgedagten, *bestaande in verscheide Meditatiën*, *zoo voor als na het H. Avondmaal.* Leeuw., 1745. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 507.

[J. Thopas]

THOPAS (J.), door Kramm een ‘volkomen meester’ genoemd, bloeide waarschijnlijk te Haarlem in de tweede helft der 17de eeuw. Men kent echter alleen van hem het portret van *Mr. Noach Smaltius*, *Chirurgijn en operateur der stad Haarlem*, *Act.* 39. *J. Suyderhoeff sculps*. 1668. *J. Thopas*

pinx. fol. Op de verkooping van J. K l e i n e n b e r g , Leiden, komen van hem voor 6 stuks portretten, geteekend met zwart krijt en O.I. inkt.

Zie K r a m m .

[Jean Thuilliers]

THUILLIERS (JEAN), waarschijnlijk leerling van J a n v a n d e r H e i j d e n te Amsterdam, schilderde door zigtkundige onderwerpen, in den trant van zijn meester. Zijn overlijden is niet bekend.

Zie K r a m m .

[Theodorus van Thulden]

THULDEN (THEODORUS VAN). Zie TULDEN (THEODORUS VAN).

[Karel Peter Thunberg]

THUNBERG (KAREL PETER), werd 11 Nov. 1743 te Jönköping in Zweden geboren en was de zoon van eenen burger dier stad, studeerde van 1761 te Upsal, onder den grooten L i n n é , wiens lieveling hij werd, en na tot doctor in de geneeskunde bevorderd te zijn, begaf hij zich als zoodanig in dienst der Nederlandsche Oost-Indische kompagnie. In 1772 naar de Kaap gezonden, doorreisde hij drie jaren lang de binnenlanden van Zuid-Afrika en ging in 1775 naar Batavia, vanwaar hij als gezantschapsarts de naar den keizer van Japan gezondene ambassade vergezelde. Uit Japan teruggekeerd, bezocht hij in 1777 Ceylon, en keerde in 1778 andermaal naar de Kaap de Goede Hoop, waarna hij de reize huiswaarts aanvaardde. In Zweden aangekomen, schonk hij zijne rijke verzameling van natuurlijke zeldzaamheden aan de universiteit te Upsal, bij welke hij terstond als buitengewoon, en later als gewoon hoogleeraar in de kruidkunde werd aangesteld. Op zijnen wensch schonk koning G u s t a a f III den ouden koningstuin tot eenen hortus botanicus aan de hoogeschool, en deed er een prachtig tot orangerie en museum bestemd gebouw oprigten, dat den 20sten Mei 1807, den honderdsten verjaardag van L i n n é 's geboorte, door T h u n b e r g plegtig werd ingewijd. Na een meer dan 50jarigen diensttijd als hoogleeraar en een nuttig en veel bewogen leven, is hij den 8sten Aug. 1828, dus in den ouderdom van 85 jaren, op zijn landgoed *Tunaberg*, bij Upsal, overleden. Hij was lid van vele geleerde genootschappen, ook geassociëerde der Eerste Klasse van het Kon. Ned. instituut, maar had alle aanbiedingen, om in buitenlandsche dienst over te gaan, telkens van de hand gewezen.

Men heeft verscheidene werken van hem, tot de Japansche en Afrikaansche plantenkunde en de Zweedsche natuurlijke historie betrekkelijk. Hij, T i t z i n g l i en K a e m p f e r (met het hoogst verdienstelijke opperhoofd van de Hollandsche fac-

torij op Desima, den Heer H. D o e f f) zijn de eenigen, die echte en omstandige berigten omtrent Japan geleverd hebben. De Heer v o n S i e b o l d , die voor Nederlandsche rekening gereisd heeft, heeft voor T h u n b e r g en zijnen voorganger K a e m p f e r , op het eiland Desima, een gedenkteeken doen oprigten, en zijne landslieden aan de Upsaler universiteit hebben, tot vereering zijner nagedachtenis, eene medaille met zijne beeldtenis doen slaan.

Zie *Algemeen noodwendig woordenboek der zamenleving*. Amst., 1852.

[Theodorus van Thuynen]

THUYNEN (THEODORUS VAN) werd te Leeuwarden geboren, studeerde te Franeker in de godgeleerdheid, waarin hij, na het verdedigen eener *Dissertatio de foedere sinaitico*, den doctorgraad verkreeg, waarna hij in 1705 te Dronrijp beroepen werd. In 1719 verwisselde hij deze standplaats met Dokkum.

Zijn *Korte uitlegging van het Gereformeerd geloof* gaf aanleiding tot een hevig geschil. Hij beklaagde het namelijk dat ook bij de kerken het (gelijk hij het noemde) sociniaansche en remonstrantsche begrip heerschte, dat het wezen des geloofs bestond in een vertrouwen, dat er in Christus uit genade voor den zondaar te zoeken, te vinden en te verkrijgen is, terwijl, volgens hem, het geloof bestond in een dadelijke omhelzen van Jezus, onzen Heiland, bij wien men als zondaar zijn toevlugt had genomen. Hij vond krachtige tegenspraak bij den hoogleeraar D r i e s s e n , vroeger in zijn *Saulus bekeert*, meer opzettelijk in *het Zaligmakend geloof tegen de verbastering van het Gereformeerd geloof*, en in andere geschriften, waartegen van T h u y n e n de pen opnam, o, a. in *Korte uitlegging van het Gereformeerd geloof*, *verdedigd tegen A. Driessen*, - *eene nader bevestiging of verdediging der korte uitlegging van het Geref*, *geloof*, *briefswijze voorgesteld aan den Heer A.D.* 1722.

Ook de hoogleeraar J.A. L a m p e trad tegen hem in het strijdperk, in eene akademische verhandeling, en van T h u y n e n verdedigde zich ook tegen hem in *Korte uitlegging van het Geref. geloof*, *verdedigd tegen eenige Akademische verhandelingen* enz. 1723.

Met geen minder ijver bestreden hem de predikanten M. S w a r t e en J. B r e u k e l a n d , als ook de student P. d e H a a s , van welken hij alleen den eerste beantwoordde in zijne *Korte uitlegging van het Geref. geloof*, *verdedigd tegen M. Swarte*, en bekende vervolgens dat hij te verre was gegaan. Behalve deze twistschriften en een *Brief aan den Heere betreffende de aanmerkingen welke A. Driessen tegen de verklaring enz. heeft uitgegeven*, gaf hij nog in het licht:

Rekeningen der tijden van de Sondvloed tot aan de Babylonische gevangenis. Amst., 1719. 4°.

Van zijn werkje *Over het geloof*, verscheen in 1745 aldaar de 5de druk.

Hij overleed den 6den September 1742, in den ouderdom van 64 jaren. Zijn zoon Valerius was Med. Dr. en vroedsman te Dokkum.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. d. Predd. te Dokkum*, bl. 81; Greydanus, *Naaml. d. Predd. onder de classis van Franeker*, bl. 14; Ypey, *Gesch. d. Chr. kerk in de* 18de *eeuw*, D. VII, bl. 302; Ypey en Dermont, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. III, bl. 218; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 507.

[Watze van Thuynen]

THUYNEN (WATZE VAN), lijfmedicus van den prins van Oranje en chirurgijn-generaal van alle troepen, staande op de Friesche repartitie, die een zoon was van Douwe Watze van Thuynen te Leeuwarden. Genoemde Watze was gehuwd met Uilkgen Riedsma, dochter van Dirk Riedsma, vroedsman van Leeuwarden. Hun zoon was Theodorus, predikant te Dokkum.

Zie *Bz.* 1742, bl. 468.

[Pieter Jansz Thybaut of Tibaut]

THYBAUT of TIBAUT (PIETER JANSZ.), ten jare 1628 drukker te Amsterdam, gaf eene door hem vervaardigde kaart van *Amstellandt en der Gestichte*, naar die door zijn zwager, Jan Benninck, raad in het Hof van Holland, gemaakt, in het licht.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. I, bl. 235 (fol.); Kramm.

[Jonkheer Abraham de Thye]

THYE (Jonkheer ABRAHAM DE) had den ouderdom van 26 jaren bereikt, toen hij den lande reeds gewigtige diensten bewees, bij 't beleg van 's Hertogenbosch door Frederik Hendrik. Hij bezat het vertrouwen van dezen vorst in hooge mate en werd door hem bij het vermoeden van een aanslag op Grave, als ingenieur derwaarts gezonden. In 1634 stond hij hem met een vleijenden brief aan den landgraaf van Hessen af, die hem tot het versterken der stad Hamm gebruikte, dat hij tot groote voldoening van zijn meester volbragt. Niet lang bleef hij echter in dienst, want in 1645 benoemde hem Frederik Hendrik tot luitenant-kolonel en bevelhebber der artillerie, in welke betrekking hij den 7den December van dat jaar te 's Hage overleed.

Hij ligt in de groote kerk aldaar begraven. Hij huwde Anna de Schilder, dochter van Mr. P. de Schilder, bewindhebber O.-I. Compagnie. Uit dit huwelijk zijn kinderen gesproten, waarvan nog afstammelingen bestaan.

Zie *lev. v. Fred. Hendrik*, bl.; Kobus en de Rivecourt.

[Francois Baron van Thyebaert]

THYEBAERT (FRANCOIS Baron van) etste als kunstlief-hebber eenige prenten in het laatst der 18de eeuw.

Zie Kramm.

[Jonkheer Willem Hendrik van Thyehannes]

THYEHANNES (Jonkheer WILLEM HENDRIK VAN), geboren 17 Januarij 1774, Heer van Empel en Meerwijk, zoon van Mr. Johan Abraham van Thyehannes, Heer van Empel en Meerwijk, lid van Gecommitteerde Raden van Holland, schepen en raad der stad Gorinchem, en van Anne Christina van Barnevelt, was in 1814, lid der vergadering van notabelen te Amsterdam, tot het vaststellen der grondwet en de inhuldiging van den souvereinen vorst; daarna burgemeester (later wethouder) der stad 's Bosch, lid der provinciale staten van Noord-Brabant, ridder der orde van den Nederlandschen leeuw. Na door koning Willem I, in den Nederlandschen adel opgenomen te zijn, was hij ook lid van de ridderschap der genoemde provincie. Zijn grootvader Johan Willem Hannes van Empel en Meerwijk, stamde af van Cors of Christiaan Hannes, grootburger en hoofdman der burgerij van Wesel, die op den 18^{den} November 1579 van burgemeester en schepenen dier stad, met een zilveren beker werd beschonken, wegens de diensten door hem tijdens de hervorming bewezen (zie dien beker vermeld blz. 9 van den *Catalogus der Utrechtsche tentoonstelling* 1857); terwijl hij door zijn huwelijk met Johanna Benjamina van Thye, dochter van Abraham van Thye van Opmeer, den naam en het wapen van dat oud adelijk Overijsselsch geslacht, bij familieverdrag op zijn' oudsten zoon, overbragt.

Jonkheer Willem Hendrik van Thyehannes, die op den 19^{den} Augustus 1849, op den huize Meerwijk bij 's Bosch overleed, huwde 6 April 1796 Louise Gertrude Caroline van Rappard, geboren 6 October 1770, overleden 24 December 1844, zuster van wijlen Jonkheer Mr. H.A. ridder van Rappard, later te vermelden; uit welk huwelijk onderscheiden kinderen sproten.

Part. berigt.

[Petrus a Thymo]

THYMO (PETRUS A). In de *Nouvelles Archives* van Reiffenberg, vol. V, p. 450, N°. 6, komt onder de aangekondigde werken voor:

Petri a Thymo, *vulgo van der Heyden*, *Historia Brabantive diplomatica. Edidit F.A. Baro ab Reiffenberg*. Brux., 1830. 8°.

De gebeurtenissen van dat jaar schijnen echter de werkelijke uitgave verhinderd te hebben.

Zie *Messager des Sciences et Arts*, 1833, p. 312; De Wind, *Bibl. v. Gesch.*, bl. 518; Verwoert.

[Meyners Mannes van Thynen]

THYNEN (MEYNERS MANNES VAN), onderwijzer der jeugd te Koevorden, een voornaam wis- en vestingbouwkundige.

Bij de nadering der Munstersche troepen, verliet hij die stad den 4den September 1672, vestigde zich te Groningen, bewerkte aldaar de middelen van Koevorden te heroveren, die den overste Rabenhaupt medegedeeld en door dezen opgevolgd zijnde, het hernemen dier vesting, den 29sten Dec. 1672, tengevolge hadden. Hij ontving tot belooning van de Staten van Groningen een gouden medaille, waarop de aanval was afgebeeld. De Raad van State schonk hem een zilveren beker, en stelde hem tot kommies van 's lands magazijnen aan. Hij overleed den 17den Februarij 1707.

Zie Scheltema, *Mengelw.*, D. II, bl. 54; *Drents. Volks-Alm.*, 1837, bl. 43; 1839, bl. 211; Verwoert.

[Gijsbrecht Thys]

THYS (GIJSBRECHT). Zie TYS.

[Aug. N.P. Baron van Thysebaert]

THYSEBAERT (AUG. N.P. Baron van), kunstliefhebber, etste in 't koper o.a. zijn eigen portret, naar Le Gros, en een bergachtig landschap.

Zie Kramm.

[Antonius Thysius]

THYSIUS (ANTONIUS), zoon van Christophel Thys en Martha Gilles, werd den 9den Augustus 1565 te Antwerpen geboren, begon zijne studiën te Lier, doch toen er Spaansch garnizoen in werd gelegd, vertrok hij naar Dendermonde, van waar hij zich naar Antwerpen begaf, waar hij ze onder Bonaventura Vulcanius, rector der Calvinistische school aldaar, voortzette. In 1580 volgde Thysius Vulcanius naar Leiden, waar deze tot hoogleeraar in de Grieksche taal was beroepen en studeerde onder hem, Justus Lipsius, Rodolphus Snellius en Johannes Drusius. Na eenige lessen van Lambert Danaeus in de godgeleerdheid ontvangen te hebben, ging hij, bij diens vertrek naar Gend, op raad van zijnen bloedverwant Johannes Bollius, en van Jeremias Bastingius, naar Neustatt. Door de pest uit deze stad verdreven, reisde hij naar Frankenthal en vervolgens naar Genève, waar hij den 5den October 1582 aankwam en de lessen van Theodorus Beza en Antonius de la Faye, Bonaventura, Cornelis Bertram, Isaac Casaubonus, Julius Pacins en Petrus Canisius bijwoonde. Drie jaren later bezocht hij Lausanne, Bern, Zurich, Basel en Straatsburg, en hoorde er Nicolaas Colladan, Aemilius Portus, Abraham Musculus, Rodolphus Gualterus, Johannes Rudolphus Lavaterus, Johannes Stuckius, Jan Jacob Wolfius, Jan Jacob Grynaeus en Jan Pappus.

Hij vertoefde vervolgens vier jaren te Heidelberg, waar Jan Casimir de hoogeschool hersteld had en hoorde er

J.J. Grynaeus, uit Basel beroepen, Franciscus Junius, George Sohnius, Daniel Tossanus enz. Franciscus Gomarus was hier zijn contubernaal, en later zijn ambtgenoot te Leiden. In 1589 stak Thysius naar Engeland over, bezocht de hoogescholen van Cambridge en Oxford en hoorde er de hoogleeraren William Whitaker en John Rienold. Den 12^{den} Augustus 1590 kwam hij in Holland terug en vertoefde eenigen tijd te Leiden, vanwaar hij als predikant te Haarlem werd beroepen. Drie maanden later vertrok hij naar Frankfort, waar hij de begrafenis van zijn vader bijwoonde, bezocht Pruissen, Polen, Saksen, zag te Dantzig Jacobus Fabricius en te Rostock David Chytraeus, en hield zich meer dan een jaar te Stade op, om zich onder Johannes Bollius, die aldaar predikant bij de Vlaamsche en Waalsche gemeente was, voor het predikambt te bekwamen. Te Emden vertoefde hij bijna twee jaren, en genoot aldaar den omgang van Menso Alting en Johannes Polyander. Hij volgde den eersten naar Groningen en deed van daar een uitstap naar Franeker, waar hij de kennis met Sibrandus Lubbertus, Martinus Lydius en Johannes Drusius hernieuwde.

In 1594 zonden hem Petrus Plancius, predikant te Amsterdam, en de ouderling Frans de Raet, naar Emden, om, op begeerte van den kerkeraad aldaar, den dienst waar te nemen. Vijftien maanden later deed hij een reis naar Frankrijk, waar hij deel nam aan den twist tusschen Du Plessis-Mornay en Jacques Davy de Perron. Hierna hield hij zich eenigen tijd op bij Guillaume Ranchin, koninglijk hoogleeraar te Montpellier en procureur-generaal van het parlement van Toulouse en had ook verscheidene conferentiën met den president Jacques-Auguste de Thou, de raadsheeren Paul Petau en Jacques Gillot, den kanselier Pierre Pithou en zijn broeder François, maar vooral den procureur-generaal Louis Servin. Naar Leiden teruggekeerd, hernieuwde hij zijne kennis met Junius, Trelcatius, Raphelingh, Scaliger en Gomarus, door wiens toedoen hij hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk werd, waar hij den 16^{den} Augustus 1601 zijn ambt aanvaardde en het 18 jaren bekleedde. Ondertusschen braken de geschillen tusschen Gomarus en Arminius uit. Thysius koos de partij van den eersten, was lid der synode te Dordrecht en werd tot plaatsvervangend overziener der vertaling des Ouden Verbonds benoemd. Later echter, toen twee der tot vertalers gekozenen overleden waren, verschoonde hij zich met beroep op zijnen zes-en-zestigjarigen ouderdom van in hunne plaats te treden. In 1619 benoemden curatoren der Leidsche hoogeschool hem, op voorspraak van prins Maurits,

tot hoogleeraar in de godgeleerdheid, waar hij den 10^{den} December van dat jaar zijn ambt aanvaardde met eene *Oratio de theologia ejusque studio capessendi*. Lugd. Bat., 1620. Omstreeks 21 jaren was hij hier werkzaam en overleed er den 7^{den} November 1640. Hij was gehuwd met Johanna de Raadt.

Thysius was een geleerd theologant, die, schoon de contra-remonstrantsche partij toegedaan, nogtans gematigd was en niet tot de bovenvaldrijvers behoorde. Dat hij Arminius verdiensten erkende, bleek toen hij dezen, reeds van onregtzinnigheid verdacht, in 1602 tot hoogleeraar te Leiden aanbeval.

Hij schreef:

Anglicana scripta de Praedestinatione, *duobus libris*, *simul edita ab A.T.* 1613.

Leere ende order der Nederlandsche soo Duytsche en Waalsche Gereformeerden kercken in een ligchaem vervat. Amst., 1615. 4°.

Belijdenisse der Gereformeerde Nederlandsche kercke, *na de copye Antonii Thysii*, *uytghegeven door P. Colonius*. Ziriczee, 1617. 12°.

Responsio in Remonstrantiam. 1617 (hieraan had hij deel).

Paraenesis, *seu Oratio de sacrâ Theologiâ*, *ejusque studio capessendo*, *ab A.T. in Leydensi Universitate habitâ. Kal. decembris.* M. DCXIX. L.B. 1620. 4°.

Men vindt ook van hem 13 godgeleerde verhandelingen, in *Synopsis purioris Theologiae*, *Disputationibus LII compretensa per Johannem Polyandrum*, *Andream Rivetum*, *Autonium Walaeum et Antonium Thysium*. L.B. offie Elzevir. 1625. 8°.

Zie *Alma Acad.*, Meursii, *Ath. Bat.*, p. 331-338 (m.h. portr.); Revii, *Daventr. ill.*, p. 694, 695; Philet. Timareten, *Collect. monum.*; Franc. Fabricii, *Orat. in Natalem Cl. Acad. Bat.*, p. 8; Freheri, *Theatr.*, P. I, Sect. III, p. 405 *cum icone*; Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 441; J. Heringa, *Over de Ned. bijbelvert.* in *Archief v. Kist en Royaards*, D. V, bl. 143; Brandt, *Hist. der Ref.* (Reg.); Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 35, 40, 109; D. II, bl. 601; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I, bl. 116, 152; D. II, *Toev. en Rgl.*, bl. 107; Glasius, *Godgel. Ned.*; Dez., *Gesch. der Syn. te Dordr.*; Hofstede, *over de Bijbetoverz.*; Paquot, *Mém.*, T. III, p. 175 suiv.; Halma; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Schotel, *Gesch. d.L. Biblioth.*

[Antonius Thysius]

THYSIUS (ANTONIUS), zoon van den vorige, werd waarschijnlijk omstreeks 1603 te Harderwijk geboren, legde zich te Leiden op de Latijnsche, Grieksche en ook op de Hebreeuwsche en Arabische talen toe, onder Daniel Heinsius, Marc. Zuerius Boxhorn, Constantin l'Empereur, beoefende vervolgens de regtsgeleerdheid en verkreeg daarin het meesterschap. In 1637 werd hij aan dezelfde hoogeschool professor extra-ordinarius Poëseos, zonder toevoeging van eenige

jaarwedde, volgens S o e r m a n s , en hem vergund het Jus publicum te doceren. Naderhand, en wel in 1640, werd hij tot buitengewoon hoogleeraar in de welsprekendheid benoemd, in welke betrekking hem eerst in 1653 de bevordering tot gewoon hoogleeraar ten deel viel. In datzelfde jaar werd hij als opziener der openbare boekerij den reeds hoog bejaarden D a n i e l H e i n s i u s toegevoegd, en twee jaren later, tot diens opvolger in die bediening aangesteld. In 1658 benoemde hem de Staten van Holland, in plaats van H e i n s i u s , tot hunnen historieschrijver. Ook werd hem in dat jaar het hoogleeraarambt in de regten opgedragen. Hij overleed den 25sten Januarij 1665.

Hij gaf in het licht:

Exercitationes miscellaneae. L.B., 1639. 12°. Ook in *Fasciculus quartus Opusculorum etc.* van T h o m a s C r e n i u s . Roterod., 1694. 16°. p. 457-531.

Guilielmi Postelli de Republicâ seu Magistratibus Atheniensium, *Liber*, *ex Musaeo Joannis Batesdens*, *in principe senatu Advocati. Accessit A.T.J.C. Discursus politicus. de eâdem materiâ. Et collatio Atticarum ac Romunarum Legum*. L.B., 1645. 18^{4}. Het werk van P o s t e l verschijnt hier niet voor de eerste maal. Reeds in 1543 was het te Basel gedrukt, en herdrukt met de noten van J.F. H e k e l i u s , Leipzig, 1591. Er was ook eene Ital. vertaling van. De werkjes door T h y s i u s er bijgevoegd, zijn ook overgenomen in de *Antiq. Gr.* van J a c o b . G r o n o v i u s .

Compendium Historiae Bataviae a Julio Caesare usque ad haec tempora. Accessit ejusdem Discursus oratorius in expagnationem Sassae Gandavensis. L.B., 1645. 32°. Ibid. ed. 1652. 32°, met *Tractatus Pacis Monasteriensis anno* ClↃ.lↃC.XLVIII *initae inter Hispanos et Hollandos. Discursus oratirici duo* 1 *in expugnationem Sassae* 2 *in expugnationem Hulstae*, *munitissimi oppidi in bello olim habiti*.

Memorabilia celebriorum veterum Rerumpublicarum. Accessit Tractatus juris publici de Potestate Principis. L.B., 1646. 16°.

C. Sallustii Crispi opera quae extant omnia cum selectis variorum observationibus, ex recens. A.T.J.C., L.B., 1649. 8°. 1654. 8°. 1659. 8°.

It. Ex recensione J.F. Gronovii cum selectis variorum observationibus ab A.T. collectis. L.B. et Roterod., 1665. 8°. L.B., 1677. 8°. Amst., 1689. 8°.

In mortem viri incomparabilis D. Frederici Spanhemii, *Lessus Tunebris*. L.B., 1669. 4°.

Justinus, *cum selectissimis variorum observationibus*, *ex accuratâ recessione A.T.J.C^{ti}*. L.B., 1650. 8°. Zij zijn meerendeels in de editie door Scriverius bezorgd, in 1659, opgenomen.

L. Annaei Senecae Tragoediae, *auctore Polydoro Virgilio*, *Urbinate. Accessit praeter alia nonnulla series Regum Angliae a primis initiis usque ad hanc aetatem. Ex nova editione A.T.J.C.* L.B. 1651. 8°.

Valerius Maximus, *cum selectis variorum observationibus; ex nova recensione A.T.J.C.* L.B., 1651. 8°. 1655. 8°. *Ex nova recensione A.T.J.C.* Ibid. ed. 1670. 8°.

L. Caelii Lactantii Firmani opera quae extant omnia. Accedunt carmina vulgo adscripta Lactantio; *cum notis A.T.J.C.*, *et Eloquentiae Professoris in Acad. Leidensi*. L.B., 1652. 12°.

Or. funeb. in mortem M.H. Tromp. L.B., 1653. 12°. In 't Holl. overgezet door T h e o d . S c r i v e r i u s .

Vellejus Paterculus, *cum selectis variorum Notis. A. Thysius J.C. edidit et accurate recens*. L.B., 1653. 8°. 1668. 8°. Men vindt de noten in alle uitgaven *cum notis variorum*.

Oratio funebris in obitum nobilissimi celeberrimi viri Dn. D. Heinsii S. Marci Eguitis, *Politici et Historiarum Professoris etc.* L.B., 1653. 4°. Ook in *Memoriae Philosophorum*, *Oratorum etc.* van *Henning Witten*, *Decad.* VI. p. 171-200.

Oratio funebris in obitum viri clarissimi et praestantissimi Dn. Lamberti Barlaei, *Gruec. Litter.-Profess. longedignissimi*. L.B., 1655. 4°. Ook in de *Memoriae Philos.* van *H. Witten Dec.* VI. p. 234-243.

Roma illustrata, *sive Antiquitatum Romanaram Breviarium ex Justo Lipsio. Accessit Georgii Fabricii Chemnicensis*, *Veteris Romae cum novâ collatio. Ex novâ recens. Lud. et Dan. Elzevirii*. 1657. 16°.

Historia Navalis, *sive celeberrimorum proeliorum*, *quae mari*, *ab antiquissimis temporibus usque ad Pacem Hispanicam Batavi*, *foederatique Belgae*, *ut plurimum victores*, *gesserúnt*, *luculenta descriptio*. L.B., 1657. 4°.

De Usurâ et foenore commentarius. Traj. ad Rhen., 1658. 4°.

Auli Gellii Noctes Atticae; cum selectis novisque commenriis A.T.J.C. et Jacobi Ouselii J.C. L.B., 1666. 8°. Ook in *Auli Gillii*.

Noctium Atticarum libri XX, *ex recensione et cum notis J.F. et J. Gronovii. Accedunt lucubrationes Gaspari Scioppii*, *Petri Lambecii*, *Ludovici Carionis*, *A. Thysii et Jacob Ouselii*. L.B., 1708. 4°.

Memorabilia celebriorum veterum rerumpublicarum cum Tractatu cum publici de Potestate Principis. L.B., 1646 ‘minima forma inter *Respublicas Elzevirianas*.’

Ook vertaalde hij bijna al de *Eclogae van Virgilius* in 't grieksch. Hij hield ook eene lijkrede op C a t s .

Zie de *Praefationes* zijner geschriften; F r . F a b r i c i i , *Orat. in Natal. C.* 4, p. 8; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 441; F o p p e n s , *Bibl.*

Belg., T. I, p. 92, 93; B u r m a n , *Or. de Bibl. publ.*, p. 349; J. F a b r i c i i , *Hist. Bibl.*, p. 529; P e e r l k a m p , *de poëtis Latinis*, p. 417; B a i l l e t , *Jugemens*, T. II, p. 247, 248, n. 536; P a q u o t , *Mém.*, T. XIV, p. 273-283; P a r s , *Index Bat.*, p. 291, 292; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 39; S a x e , *Onom*, T. IV, p. 441, 442. S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. I, bl. 177, 178, 182, 183; D. II, bl. 15, 121, 122, 269, 286; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*,; K o k ; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en de R i v e c o u r t .

[Mr. Joannes Thysius]

THYSIUS (Mr. JOANNES), neef van den vorige, die in October 1653, nog geen 30 jaren oud, te Leiden overleed, vond goed de vrij aanzienlijke boekverzameling, door hem bijeengebragt, ten algemeenen nutte achter te laten, ten welken einde hij, bij zijn uitersten wil, gelastte, dat zijne erfgenamen, aan wie hij den Academischen senaat in het beheer over de boekerij toevoegde, haar in een afzonderlijk huis, onder toezigt van een' daartoe te stellen persoon, zouden doen bewaren, en op gezette dagen voor alle lieden van letteren openstellen, tot dat een en ander een som beschikkende, uit welke hij tevens wilde, dat de bibliotheek, van tijd tot tijd, zou vermeerderd worden. Tengevolge hiervan werd, in 1654, eene huizing op den hoek der Groen-Hazegracht binnen Leiden aangekocht, waarin, na de noodig gekeurde vertimmeringen, de boekerij in het volgende jaar, behoorlijk geplaatst werd, en waarvan de voorgevel, nevens het jaartal 1656 en ter zijde het wapen van den stichter, een opschrift bevat, luidende: *Johannes Thysii Bibliotheca*. In deze huizinge werd sedert, en wordt nog heden de voornoemde bibliotheek onder bijzonder toezigt bewaard, en strekt ten gebruike van hoogleeraren en andere beoefenaars der wetenschappen.

De eerste catalogus der boekerij werd in 1677 gedrukt en bevatte een getal van 1626 werken; de tweede verscheen in 1739 en hield 1771 werken in; de derde in 1852, waaruit blijkt dat het getal boekwerken sedert zeer is toegenomen. Zij bevat o.a. een zeer aanzienlijke verzameling pamfletten en werken van en over S w e d e n b o r g h .

Zie S i e g e n b e e k , t.a.p., D. II, bl. 17, 18.

[Henricus Franciscus Thyssens]

THYSSENS (HENRICUS FRANCISCUS), den 17^{den} November 1781 uit R.C. ouders geboren, toonde reeds vroeg lust en aanleg voor de medicijnen te hebben, verkreeg in 1810 de doctorale waardigheid, na het verdedigen eener dissertatie *de Pulsus doctrina*, vestigde zich in zijne geboortestad, waar hij spoedig werd aangesteld tot geneesheer van het buiten- en daarna van het binnen-gasthuis, als ook benoemd tot lid van de Prov. commissie van geneeskundig toevoorzigt. Nadat de genees-, heel- en verloskundige school te Amsterdam tot stand was gekomen, werd hij in 1828 daarbij geplaatst als hoogleeraar,

en tevens aan het Athenaeum Illustre, bij welke gelegenheid hij den 3^{den} September eene redevoering uitsprak *Over de geschiedenis der clinische school en hare strekking*.

Daar hij in 't belang zijner leerlingen de praktische uitoefening van zijn vak niet liet varen, vergde hij van zijne zwakke ligchaamskrachten te veel, zoodat hij den 7^{den} Januarij 1830, in de vaag van zijn leven, bezweek.

Hij schreef:

Diss. med. de Σφυγμολογια *seu pulsus doctrina*. L.B., 1810.

Geschiedkundige beschouwing der ziekten in de Nederlanden, *in verband met de gesteldheid der landen en de leefwijze der inwoners*. Amst., 1824. 8°.

Over de herfstkoortsen in Amsterdam, *bijzonder over die van het jaar* 1826. Amst., 1827. 8°.

Waarschuwing tegen het gebruik der Artemisia in *Gen. Bijdr. L.C. Pruys van der Hoeven* enz. 1826. D. I, St. 2. bl. 254.

Eenige oordeelkundige waarnemingen aangaande de thans heerschende koortsen in *Algem. K. en L.bode*. 1826. D. II. bl. 370.

Over de vorming van schijnvliezen. Met afbeeld. in *N. Verh. ter bevorder. der Heelk. te Amsterdam*. 1829. D. II. bl. 39.

Over de zelfontbranding in *Bijdr. tot de Natuurk. wetenschappen*. 1826. D. I. bl. 214.

en W. Vrolik, *Proeven over den invloed van het zenuwstelsel op den bloedsomloop*. Ald. 1828. D. III. bl. 79.

Geneesk. beschouwing der ziekten in de Nederl. in verband met de gesteldheid des lands en de leefwijze der inwoners. 1824.

Lofrede op den Amst. Geneesheer N. Tulp en *Over het verband der bevolking met de bebouwing der aarde*, beide in v. Kampen's *Magaz. van wetensch. en lett.* IIIe en VIIIe deel.

Zie *Konst- en letterbode*, 1830, D. I, bl. 35; *Acad. Tijds.*, p. 250; Holtrop, p. 356; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Maerten Thyssens]

THYSSENS (MAERTEN), te Vlissingen geboren, kwam in dienst der O.I. Compagnie, en gaf veelvuldige blijken van buitengewone dapperheid in den oorlog tegen de Spanjaarden. Toen dezen in 1631 een vloot naar Brazilië zonden, om het Recif van Fernanbuco te heroveren, was hij vice-admiraal, voerende het schip *de* 17 *Provinciën*, onder den admiraal A. Pater. Beide gaven in dezen strijd tegen den vijandelijken admiraal Oquendo blijken van grooten moed en verwierven een onsterfelijken naam. Na het sneuvelen van den admiraal bekleedde Thyssens zijn plaats. In het vaderland terugge-

keerd (1634) werd hij te Vlissingen tot equipagie- en ammunitiemeester aangesteld, en toen in 1643 geschillen ontstaan waren tusschen Zweden en Denen, werden de eersten door de Staten geholpen. Onder zijn bewind verliet eene vloot van 20 of 30 schepen de havens van Holland en Zeeland en begaf zich naar Zweden. Hij deed niet slechts bij onderscheidene gelegenheden afbreuk aan Denemarken, maar behaalde in October 1644 een luisterrijke zege op de Deensche zeemagt, door welke hij in eer en aanzien steeg en waardoor de roem der Nederlandsche zeelieden op nieuw verhoogd werd en het ontzag voor het Nederlandsche zeewezen meer en meer in het Noorden werd bevestigd. De koningin van Zweden verhief hem tot den adelstand, onder den naam van Anckerhelm. Hij bleef bij voortduring in dat land het admiraalschap bekleeden.

Zie Thysius, *Hist. nav. Foed. Belg.*, p. 264; *Lev. en daden van Doorl. zeehelden*, bl. 197-209, 374-378; S. Puffendorf, *Inl. tot de Sweeds. Hist.*, bl. 737, 738; P. de Lange, *Batav. Romein.*, bl. 359, 362; *Lev. en bedrijf van Fred. Hendr.*, D. I, bl. 112, 113; D. II, bl. 172; La Rue, *Heldh. zeel.*; bl. 257; *Zeeland*, 1854, bl. 154; 1855, bl. 224 m. portr.; J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Zeew.*, D. I, bl. 316, 555, 586; D. IIa, bl. 254; *Nav.*, D. III, bl. 35; D. IV, bl. 76; D. VI, bl. 173, 331; D. VII, bl. 110; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

[Suco Tiaden]

TIADEN (SUCO)
schreef:
Aanteekeningen en alleenspraken, waarbij komen vijftien opwekkende brieven en eene kerkrede over Psalm XLII:12, door Jac. Hofstede. Gron., 1752. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 507.

[Mr. Foppe Tiara]

TIARA (Mr. FOPPE), in 1653 advocaat geworden, of Foppe Tania, die tegelijker tijd die waardigheid verkreeg, schreef, onder den pseudoniem *Photizas Misoschoti* (lichtgevende duisternishater): *Friesche Fackel, lichtende 't Recht der Reuzen. Aengesteecken op den* 1*en Januarij* 1655.Z. pl. (Leeuw.). 1655. 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, [1474].

[Petrus Tiara]

TIARA (PETRUS) werd den 15^{den} Julij 1514 te Workum, in Friesland, geboren, ontving zijne letterkundige vorming eerst in zijne geboortestad, vervolgens te Haarlem, waar hij blijken gaf van buitengewone vlugheid, schranderheid en oordeel. Hij legde zich vervolgens te Leuven op de geneeskunde toe, bezocht Duitschland, Frankrijk, Italië, waar hij het doctoraat in de geneeskunde verkreeg. Na zijne terugkomst, vestigde hij zich te Leuven, waar hij (1533) onderwijs gaf in het grieksch en

o.a. Suffridus Petri onder zijne leerlingen telde. Vervolgens werd hij hoogleeraar in de grieksche en latijnsche talen te Douay, maar legde, op verlangen zijner vrouw, eene Friesin, die naar haar vaderland verlangde, zijn post neder en vertrok naar Franeker, waar hij eenigen tijd de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Tegelijker tijd dat (volgens sommigen) de stad Delft hem tot haren geneesheer begeerde, boden curatoren der Leidsche hoogeschool hem, in 1575, den leerstoel in de grieksche taal aan. Hij aanvaardde die betrekking, en was de eerste die aldaar met de waardigheid van rector magnificus werd bekleed.

In 1585 verwisselde hij deze standplaats met Franeker, waar hij dezelfde taal onderwees, doch hij overleed reeds in het volgende jaar in meer dan 72jarigen leeftijd. Lollius Adama hield een lijkrede op hem. Ook werd zijn lof vermeld in een latijnsch gedicht, dat zijn broeder Dominicus Tiara en zijn vriend Joh. Arcerius Theodoretus op een plaat aan een der kolommen der St. Maartenskerk in gulde letters hebben laten schrijven. Hij is tweemaal gehuwd geweest. Zijne tweede vrouw was Aef Barents of Baerts, die nog in 1575 leefde. Hij liet drie kinderen, onder voogdij van Arcerius, na. Groote lof hebben hem zijne tijdgenooten als geleerde toegezwaaid. Volgens Suffridus Petri, Valerius Andreas en anderen vertaalde hij de *Sophista* van Plato (Lov., 1533. 8°.) en de *Medea* van Euripides (Ultraj., 1543. 8°.) in het latijn.

Voorts bezitten wij van hem:

Pythagorae, *Theognidis et Phocylidis Gnomae; cum vers. editore Joh. Arcerio*. Franeq., 1589. 8°.

Poëmation de Nobilitate et Disciplina Militari veterum Frisiorum. Franeq., 1597. 8°. Ook te vinden bij Gruterus, T. IV *Del.* p. 372-379. Ook liet hij een *Paraphrasis in Aphorismos Hippocratis* en aanteekeningen op Homerus, Hippocrates, Plato in MSS. na. Men vindt zijn portret in de *Alma Acad.* en bij Meursius.

Onder de gedichten van J. Dousa vindt men *Petreji Tiarae Epigrammata quaedam ex libro septimo Anthologiae*. Hij noemt hem *Valderichemus*. Anderen heeft men in *Del. Poët. Belg.*

Zie Suffr. Petri, *de script. Frisiae Dec.* XIII c. VII; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, i.v.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 947; *Syst. Epp. S.A. Gabbemae*, p. 189 seq.; J. Meursii, *Ath. Bat.*, p. 48; Winsemii, *Chron.*, p. 859; Schotani, *Descript. Trisiae*, p. 182; L. Adama, *Orat. funeb. in Obit. H. Schotani*, p. 2; *Paneg. Nic. Blanaardi*, p. 79; Voetii, *Polit. Eccles.*, T. I, p. 754; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 43 seqq.; J. Dousae, *Poëm.*, p. 72, 108, 168 seqq. 475 (1609); M. Adama, *de Vita Philos.*, p. 340; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 597; Saxe, *Onom. Lit.*, p. III, p. 165; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 30, 31; Coupé, *Soirées Litter.*, T. XV, p. 210; Peerlkamp, *de Poëtis Lat.*, p. 148; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*, 2e Ser., D.

VI, bl. 455; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I, bl. 30, 71; D. II, bl. 56, 57; *N. Fr. Volks-alm.*, 1861, bl. 3; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

[W. Tibaut]

TIBAUT (W.), glasschilder der 17de eeuw, te of bij Leiden. Hij leverde voor de herv. kerk in het dorp Soeterwoude, geschilderde glazen over het ontzet van Leiden, waarin onder anderen de aanbrengers van den leeftocht en het in den brand zetten van de gemelde dorpskerk door de aftrekkende Spanjaarden, was afgebeeld. Wat er in den aanvang onzer eeuw van overig was, is te Amsterdam in Junij 1871 bij Joh. Muller, auctie Moritz Calisch, verkocht.

Part. berigt.

[P. Tibbermans]

TIBBERMANS (P.). Op verschillende Catalogi komt van dezen schilder een landschap voor.

Zie Kramm.

[C. Tibelius]

TIBELIUS (C.) graveerde, naar Backhuysen, twee stuks: *Vue d'Amsterdam* en *Vue d'Rotterdam*, doch Kramm meent dat men *G. Sibelius* moet lezen.

Zie *Cabinet Peignon-Dyonval*, 1810; Kramm.

[J. Tiboel]

TIBOEL (J.), Nederduitsch dichter, bloeide in den aanvang der 18de eeuw. Men vindt van zijn poëzij o.a. in *Boekz. d. gel. wereld*. 1716. bl. 233. Mogelijk dezelfde niet.

[J. Tiboel]

TIBOEL (J.), Nederduitsch dichter, bloeide omstreeks het midden der 18de eeuw. Men heeft van hem:

Huwelijks-vreugde op het echtverbond van W.K.H. Friso met Anna, *kroonprincesse van Groot-Brittanje*. (Leeuw., 1734. 4o.) achter A. Lyclama a Nyenholt, *De zegenpraalende vrijheid en godsvrucht over het echtverbond enz*.

Zie *Cat. d. bibl. v.h. Friesch Genoots.*, bl. 32.

[Hotto Tichelaar]

TICHELAAR (HOTTO) doopsgezind leeraar te Amsterdam, overleden d. 16 Febr. 1818, in den ouderdom van 75 jaren. Behalve eene:

Lijkrede op den eerwaardigen Gerardus van Heyningen, *leeraar der Doopsgezinde gemeente*. Amst., 1801. 8°. en eene

Redevoering over de verpligting en nuttigheid der aankweeking van de vermogens en begaafdheden met welk ieder mensch bedeeld is, door hem in 1794 als voorzitter en hoofdbestuurder der Maats. tot Nut van 't Algemeen gehouden. Ook zagen onderscheidene vertalingen van hem het licht o.a. Blair's *Leerredenen* in tien deelen en Sischöns *Philoikos of de Huisvriend*, in 2 deelen.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1818, D. I, bl.194; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. III, bl. 457.

[Willem Tichelaar]

TICHELAAR (WILLEM), ‘een man van beruchte zeden,’ wondheeler te Piershil, een zuid-hollandsch dorp, in het land van Putten, waarvan C o r n e l i s d e W i t t ruwaard was. Hij

verklaagde dezen bij het Hof van Holland als schuldig aan eenen toeleg op het leven van den prins van Oranje. Men hechtte geloof aan zijne beschuldiging, zette den ruwaard gevangen, bragt hem op de pijnbank en veroordeelde hem tot ballingschap. Tichelaar, gloeijende van spijt, hitste toen het volk op, om zelf rechter te zijn. Tot belooning voor den dienst aan 't vaderland bewezen (?), werd hij stedehouder van Johan François van Schagen, heer van Heenvliet, die in plaats van de Witt, ruwaard van Putten, was geworden. Hij gedroeg zich in die betrekking zóó schandelijk, dat hij werd afgedankt. Hij verviel na den dood van Willem III, van wien hij een jaargeld trok, tot de diepste armoede. Men heeft hem, in hoogen ouderdom, op krukken, in den Haag zien bedelen.

Hij is, volgens sommigen, in of omtrent 1714 overleden.

Zie *Waerachtigh verhael van 't gepasseerde in, ende omtrent der saecken tusschen Willem Tichelaar, Mr. Chirurgijn tot Piershil en Mr. Cornelis de Witt, Ruward van Putten, Nopende de comporatie tegens Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien enz. Gedruckt voor den Autheur en Liefhebber van ons. Vaderlandt. Anno* 1672. 4°.; *Swart tooneelgordijn*; Wagenaar, *V.H.*, D. XIV, bl. 142, 143, 145, 151, 157, 180; Bilderdijk, *G.d.V.* D. X, bl. 17-24, 222, 244; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Tichler]

TICHLER (JACOB), zoon van Mr. Jacob Tichler, burgemeester van IJsselmuiden, en Maria Dederica van Heimenberg, werd den 4den October 1804 te Kampen geboren, en na het eerste onderwijs in zijne geboorteplaats genoten te hebben, naar het instituut van den admiraal van Kinsbergen te Elburg gezonden. Hij bezocht vervolgens de latijnsche school zijne geboortestad, waar de rector Weijtingh hem onder zijn beste leerlingen telde. In 1821 werd hij als student in de godgeleerdheid te Utrecht ingeschreven, in 1827, na het verdedigen eener *Diss. de indole sacrarum emendationis, a Zwinglio institutae rite dijudicando* (Ultraj., 1827), Theol. doctor, door het provinciaal kerkbestuur van Overijssel tot kandidaat bevorderd, en spoedig daarna predikant te Egmond aan Zee. In 1831 verwisselde hij deze standplaats met Purmerende, ging van daar in 1834 naar Zierikzee, vervolgens in 1837 naar Leiden, werd op de stoomboot *de stad Middelburg*, op eene reis van Zierikzee naar Nijmegen, den 8sten Augustus 1865, door een beroerte getroffen, en overleed er den volgenden dag op. Hij was gehuwd met A. Verduyn.

Behalve zijne gemelde dissertatie, schroef hij:

Iets over Borgers kanselwelsprekendheid. Amst., 1835.

Over de wijsheid van Jezus, daarin betoond, dat hij zijne Apostelen naar elks bijzonderen aanleg, vatbaarheid en karakter op verschillende wijze behandelt in *Waarheid en liefde*. D. I. bl. 1848.

*Leerrede over Luk. VII:*22^{b} *den armen wordt het evangelie verkondigd*. Leiden, 1844.

*Leerrede over Filipp. I:*24-26, *uitgesproken na herstelling van eene gevaarlijke krankte*. Leiden, 1846.

De biddende Christen, *door W.D. Grommé*, *op nieuw uitgegeven*, *veranderd en vermeerderd door J.T.* Ald. 1847.

*Leerrede over Efez. IV:*11, 12, *ter bevestiging van Ds. A. Rutgers van den Loeft*, *tot predikant bij de Hervormde gemeente te Leiden*. Ald. 1847.

*Leerrede over Joh. IV:*5-19, 29. *Hoe de liefde het afkeerige hart gewint*. Ald. 1850.

Godsdienstige beschouwingen en overdenkingen, *gevolgd naar het Fransch van Fenelon*. Amsterd., 1852.

*Leerrede over Coloss. IV:*17, *ter bevestiging van H.F. Ternooy Apèl*, *tot predikant te Rockanje*, 29 *Jan.* 1854. Leid., 1854.

Huldrich Zwingli, *de kerkhervormer*. 2 Dln. Utrecht, 1858.

Wandeling door het leven aan de hand van den Bijbel, *een boek voor vrouwen en meisjes*, *door Caroline Specher*, *uit het Hgd.* Amst., 1860.

Godsdienstige karakterschetsen door Heinrich Lang, *vertaald door J.H. Maronier*, *beoordeeld in Godgel. Bijdr.* 1864. IIe St. bl. 947.

Verschillende stukken in *Godgeleerde Bijdragen*, *Waarheid en Liefde*, *Christelijk Album* en in den *Bundel Leerredenen*, uitgegeven bij van der Wiel te Arnhem.

Zijne biografie vindt men in de *Levensberichten* der Maats. v. Ned. Letterk., waar van hij lid was. (1866).

[Philip Tideman]

TIDEMAN (PHILIP). Zie TIEDEMAN (PHILIP).

[Boudewijn Tieboel]

TIEBOEL (BOUDEWIJN) werd in 1758 te Franeker geboren, vormde zich tot een zeer bekwaam apotheker, en zette zich in 1758 te Leeuwarden neder. Later vertrok hij naar Groningen, waar hij de beoefening der natuur- en scheikunde zeer bevorderde, door onderscheidene maatschappijen bekroond werd en deze en andere geschriften in het licht gaf. Op hoogen ouderdom keerde hij naar Leeuwarden terug, waar hij den 19^{den} Maart 1814 overleed. Hij werd te Huizum begraven.

Men heeft van hem:

Antwoord op de vraag, *voorgesteld door het Prov. Utrechtsch Genootschap*, *welke zijn de eigenlijke oorzaken*, *waarom de scheikunde bij onze Nabuuren en vooral bij de Duitschers in meer aanzien en algemeene oefening is*, *dan in ons vaderland? enz*. In D. IV der werken des genootschaps uitgegeven met de verh. van P.T. Schenck en P.J. Castelein. z.j. (1786). 8°.

De Kina en deszelfs geschiedenis, *soorten*, *vervalschingen*, *eigenschappen en scheikundige samenstelling*, *naar A.F.L. Dörfust vertaald en met een Bijvoegsel vermeerderd*. Gron., 1803. 8°.

Vertaling van de twee dissertatiën van J.P. During, *over sommige dwalingen*, *welke men in het voorschrijven van geneesmiddelen moet vermijden*, *en van S. Fockema*, *over de voornaamste mercuriale geneesmiddelen*. Gron., 1804. 8°.

Scheikundige Mengelstoffen; bestaande in waarnemingen en proefnemingen, *betreffende de geneeskundige pharmaceutische en technische chemie*. 1ste St. Gron., 1806. Dit is niet vervolgd.

Scheikundige Vermaaklijkheden. Gron., 1811.

Over de aanweezenheid der campher in de aetherische oliën. Een zeer gewigtige waarneming in *Alg. Vad. Letteroef.* 1800. D. X, St. 2. bl. 513.

Waarneming omtrent den lucht zuiverenden damp van brandende salpeter. Ald. 1804. D. XIV. St. II. bl. 582.

Scheikundig onderzoek omtrent den aard der graveelstoffen in *Hedend. Vad. Letteroef.* 1778. D. VII. St. II. bl. 7.

Scheikundig onderzoek omtrent eene soort van valsche merrhe. Ald. 1777. D. VI. St. 2. bl. 487.

Verhandeling over de vaste lucht in *Verh. v.h. Bat. Genoots. v. Proefonderv. natuurk*. 1781. D. V. bl. 97.

Verhandeling over de bereiding van het oleum animale in *Verh. d.M.d.W. te Haarlem*. 1770. bl. 121.

Over de bereiding der potasch in *Alg. Vad. Letteroef.* 1779. D. I. St. 2. bl. 544.

Verhandeling over de bereiding der tincturen, *welke in de geneeskunde gebruikt worden; benevens eenige proeven*, *om dezelve*, *volgens eene nieuwe manier*, *voordeeliger*, *in korter tijd en krachtiger te bereiden*. Met afb. in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoots*. 1771. D. II. bl. 231.

Beredeneerde Latijnsche, *Fransche*, *Neder- en Hoogduitsche naamlijst of nomenclatuur der scheikundige theorie. Uit de beste en nieuwste schrijvers volgens den leiddraad van J.B. Frommsdorff en anderen verzameld. Voorzien met een drievoudig Register*. Zutphen, 1806. 8°.

Scheikundige waarneming, *dienende tot nader betoog van de aanwezigheid des ijzers in het sneeuw- en regenwater* in *Verhand. v.d.H.M.v. Wetens*. 1776. bl. 316.

Verhandeling over de zoete olie van koperrood enz. oleum vitrioli dulce, *liquor anodynus mineralis Hoffmannii*, *aether of spiritus aethereus Frobenii enz.* Ald. 1773. bl. 131.

Over het Zwavelwater in *Alg. Konst- en Letterb.* 1792. D. I. bl. 204*b.*

Zie *Konst- en letterb.*, 1814, D. I, bl. 109; K o b u s en d e R i v e ,

court; Holtrop, p. 356, 357; Eekhoff, *Cat. d.B.v. Leeuw.*, bl. 128, 129.

[D. Tieboel]

TIEBOEL (D.)
schreef:
Friesland's florecn-schatting uitgerekend. Waar agter breed uitgewerkte tafelen van de riele goedschattingen van de waarde der vastigheden. Amst., 1782.

Zie *Cat. Fr. G.*, bl. 99.

[Jacobus Tieboel]

TIEBOEL (JACOBUS), zoon van den vorige, te Leeuwarden geboren, studeerde te Groningen en werd in 1791 Med. Dr. na het verdedigen eener *Diss. exhibens observationes Pharmaceuticas patriae praesertim dispensatoriae spectantes*. Gron., 1791. 8°.

Zie Holtrop en Eekhoff, t.a.p.

[Philip Tiedeman]

TIEDEMAN (PHILIP), in 1657 te Hamburg geboren, ontving onderwijs van den kunstschilder Nicolaes Raes, en werd zelf onderwijzer in zijne geboortestad, doch een jaar later begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij de kunst der beste meesters bestudeerde, genoot omtrent een half jaar het onderwijs van Gerard de Lairesse, en werkte vervolgens op zich zelve. Lairesse bewoog hem echter om hem, met werkzaamheden overladen, in het volbrengen er van behulpzaam te zijn. Na verloop van twee jaren, begon hij, tengevolge van gerezene oneenigheden, wederom op zich zelve te arbeiden en schilderde plafonds, zaal en schoorsteenstukken, die hem veel voordeel en roem verschaften. Zijn vak was het historische en emblematische, waarin hij blijk gaf van een rijken geest en een fiksch penseel. Hij overleed in 1705.

Zie Houbraken; Kok; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat v. portr.*

[Alardus Tiele]

TIELE (ALARDUS), in 1673 geboren, werd als proponent beroepen te Haaften, 30 Augustus 1696, van daar te Rotterdam, waar hij den 19den Augustus 1703 bevestigd, den 26sten Junij 1748 emeritus werd, en den 20sten Julij 1748 overleed in den ouderdom van ruim 75 jaren. Hij is begraven in zijn familiegraf in het dorp Kerkwijk in den Bommelerwaard. Ds. Cornelis Leidekker, tijdelijk door de regering aangesteld om zijn dienst waar te nemen, hield op hem eene lijkrede naar 2 Tim. IV:7. De dichter Johannes van Boskoop vervaardigde op hem een grafschrift. Tiele was curator der Erasmiaansche school en gaf in het licht:

Bevestiging van W. Velingius, *uit Jeremia XV:*10. Rott. 4°.
Lijkrede op A. Hellenbroek met 2 *Chron. XXIV:*14-16. Ald. 1732.

Lijkrede op Joh. Doesburg. Ald. 4°.

Leerrede uit Ezra VII:27, *ter gelegenheid der vernieuwing van de Prinsekerk*. Ald. 1737.

De dood en begravingen van den Godsv. Koning David, *overgebragt op de persoon van Willem de* 3*de*, *voorgestelt in een kerkreeden op den* 30 *April* 1702. Rott., 1702.

Schouwburg der oordeelen en gerigten Gods. Utrecht. 3 Dln. 8°.

Na zijn dood verscheen:

Heilige keurstoffen uit de schriften des O. en N. Testaments, *behelzende een Tiental van stigtelijke Bedenkingen en Leerredenen. Uitgegeven door Korn. Gentman Leidekker*, *Bedienaar van het H. Evangelie te Bergen op Zoom*, *met een voorrede*, *behelzende het leven en sterven van den Eerw. schrijver*. Rott., 1748.

Zie behalve die voorrede K e p p e l , *Naamr. d. Pred.*, bl. 158; D e J o n g h , *Predd. v. Gelderl.*, bl. 430; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; H a r d e r w i j k , *Predd. te Rotterdam*, bl. 64; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; V e r w o e r t .

[Petrus Johannes Tieleman]

TIELEMAN (PETRUS JOHANNES)

schreef:

Zielverkwikkende Honingmerg der gebeden. Amst. 8°.

Daaglijksche offerhande van een christen, bestaande in *Stigtelijke aandagten en zielroerende gebeden*.

De trappen der genade stroom van Jezus Christus, *bevattende agt voorbereydingen en agt Dankzeggingen op yder dag der weeke*, *voor en na gebruik des Heilige Avondmaal*. In 8°. met XIX koperen plaatjes vercierd. Amst., 1745. In 1784 verscheen hiervan de zesde druk.

Zie A b c o u d e , *Tweede Aanh.*, bl. 148; A r r e n b e r g , bl. 508.

[Seger Tielemans]

TIELEMANS (SEGER), kunstgraveur, bloeide omstreeks 1640. Hij vervaardigde de beeldtenis van *Johannes Calvinus* en andere kerkhervormers, als ook eene groote zinnebeeldige voorstelling van den zoogenaamden *waagmeester Hendrick Bullinger*, die het kerkelijk gehalte der R. Kath. en Lutheranen weegt.

Zie K r a m m .

[Lodewijk Tieling]

TIELING (LODEWIJK), een landschapschilder, van wien op H o e t 's *Catal.*, D. II, bl. 127, een kapitaal en uitvoerig landschap voorkomt.

[M. Tiellius]

TIELLIUS (M.), kunstschilder, bloeide in de tweede helft der 17de eeuw. K r a m m vermeldt van hem een *Trompetter en Trommelslager*, een *Liereman en*

Liedjeszanger, een *zittend man op een leuningstoel met zijn elleboog op een tafel rus-*

tende, een pijp in de hand, een rood fluwelen muts op het hoofd en in Spaansche kleeding.

Zie Kramm.

[G.C. Tiels]

TIELS (G.C.) is schrijver van een *Brief wegens eene gelukkige genezing van den kanker* in *Hedend. Bibl. v. wetenschap*, *kunst en smaak*. 1805. D. I, St. 2, bl. 675.

Zie Holtrop, p. 357.

[van Tienen]

TIENEN (VAN). Op eene kunstverkooping, den 5^{den} April 1697 te Amsterdam gehouden, komen van dezen kunstschilder een *bijtende hond* en *vruchten en vogels* voor.

[Cornelis van Tienen]

TIENEN (CORNELIS VAN), graveur en kunsthandelaar in de 17de eeuw, volgens Kramm waarschijnlijk dezelfde met Vincent en G.B. van Tienen, door Basan en Füssly vermeld.

Zie Nagler; Kramm.

[Hendrik de Witte Tierens]

TIERENS (HENDRIK DE WITTE), nederduitsch dichter uit de 18de eeuw, vriend van Joh. Eusebius Voet.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[A. van Til]

TIL (A. VAN), beroemd tooneelspeelster. Collot d'Escury noemt haar ‘de kunstige, zich zelve overtreffende van Til,’ wanneer zij de stervende Cleopatra in het laatste bedrijf van *Rhodogune* verbeeldde, hetgeen eens een voornaam schilder in geestvervoering zeggen deed: ‘wierd zij nu als Niobè in marmer veranderd, dat zou eene eeuwige weêrga zijn voor den alouden Laokoon.’

Zie *Leven van Punt*, bl. 64; Collet d'Escury, *Holl. roem*, D. IVa (2), bl. 606; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II, bl. 55;

[N. van Til]

TIL (N. VAN), kunstgraveur, bloeide in de 2de helft der 17de eeuw. Men vindt vele titelbladen, vooral voor godgeleerde werken, door hem gegraveerd.

Zie K r a m m .

[Salomon van Til]

TIL (SALOMON VAN), zoon van J o h a n n e s v a n T i l , ouderling te Weesp, later predikant te Zuidschaarwouw en Broek op Langendijk, werd den 28sten December 1643 ter eerstgemelde plaats geboren, ontving het eerste onderwijs te Alkmaar, bezocht vervolgens de Utrechtsche hoogeschool, waar hij de lessen van J. L e u s d e n en J.G. G r a e v i u s , vervolgens die van G. V o e t , A. E s s e n i u s , en vooral die van F. B u r m a n bijwoonde. Later vertrok hij naar Leiden om

Coccejus, Hoornbeek, Heydanus en Golius te hooren.

In 1666 tot proponent aangenomen, werd hij te Huisduinen, toen kerkelijk met de Helder vereenigd, in 1676 te Rijp, in 1682 te Medemblik beroepen. Hier bleef hij nog geen jaar, toen hij te Dordrecht zijne intree-rede hield, die in 1702 in 4°. werd uitgegeven. Hier werd hem in 1684 de leerstoel der gewijde geschiedenis en taalkunde aan de Illustre school aangeboden, welke waardigheid hij met eene redevoering *de officio magistratus erga scholas*, *et gymnasia atque eos*, *qui studiorum*, *patrocinia pro viribus susceperunt* (Amst. 1684 4°.) aanvaardde. Kort daarna begeerde hem de gemeente te Amsterdam tot leeraar, doch hij bedankte, waarop het stadsbestuur zijne inkomsten vermeerderde en hem tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid benoemde. In die betrekking verwierf hij grooten roem en vormde hij vele mannen, die later vals lichten aan den kerkhemel vonkelden' zoo als Neuspitser, Hermannus van de Wall, J.T. Schalburch, Schutte, Bebber, Janssenius, Leidekker. Negentien jaren bleef van Til 'de eer der Dortsche kerk, de pilaar der Illustre school, de kroon der classis, die hem tot haren Quaestor had aangesteld,' waarna hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden beroepen werd en den 16den Juni 1702 zijn betrekking aanvaardde met een *oratio*, *qua exitus Ecclesiae Reformatae ex Babylone Soirituali justificatur et a Schematis Crimine liberatur*, en kort daarna die van akademieprediker met een sierlijke leerrede, die door den druk is gemeen gemaakt. Volgens eenparige getuigenissen zijner tijdgenooten behaalde hij als onderwijzer te Leiden geen minderen lof dan te Dordrecht. "T stroomde van alle kanten, ook uit afgelegene landen, naar Leiden om van Til te hooren leeraren, en hij was een verwonderinghe voor elk die hem hoorde.' Hij gaf openlijke lessen over de Profetische Schriften des O.T. en bijzonder over het werk van *Coccejus de Foedere* en de predikkunde, ook ging hij voort met het schrijven en uitgeven van onderscheidene belangrijke godgeleerde en wijsgeerige schriften, die door ons vaderland, Duitschland en Engeland verspreid en gelezen werden. Hij was ongetwijfeld een der voortreffelijkste geleerden der 17den en 18den eeuw, en verdient volkomen den lof, hem door Wolff, Venema, Vitringa, d'Outrein, Wesselius, van den Honert, van de Wall, Kluit, Klinkhamer, Ypey en Dermout, en nog onlangs door Glasius gegeven.

Hij bezat eene hooge mate van scherpzinnigheid, niet minder vaardigheid en snelheid dan snedigheid van oordeel. Met onbegrijpelijke gemakkelijkheid werkte hij de gewigtig-

ste voortbrengselen van zijn altijd vruchtbaren geest uit, en in een kort tijdsbestek zag men hem zijn vaderland niet alleen, maar een groot gedeelte van Europa met zijne schriften verrijken. Buitengemeen was zijne ervarenheid in de Grieksche en Hebreeuwsche talen, ook had hij het Chaldeeuwsch, Syrisch en Arabisch beoefend. In de geneeskunde had hij een leerstoel kunnen beklimmen. De wijsbegeerige stelsels van Descartes waren de zijne.

Zijne schriften doen hem kennen als een vlijtig beoefenaar der Logica, en zijn *Syntagma Theologiae naturalis* en *Voorhof der Heidenen*, waarin hij de stelsels van Spinosa en diens aanhangers poogde te wederleggen, der Metaphysica. De wis- en natuurkunde waren hem niet vreemd; buitengewoon bedreven was hij in de Geschied-, Oudheid-, Aardrijks- en Tijdrekenkunde. Hij onderscheidde zich als voorstander der Christelijke zedekunde, en uitlegger der H. Schrift. Bijna op al hare gedeelten schreef hij commentariën, doch vooral hield hij zich met de profetische boeken bezig. Zelfs beoefende hij de nederduitsche poëzy. Hij was de eerste, die de natuurlijke godgeleerdheid van de christelijke scheidde. Hij was, schoon een vrij gematigd, Coccejaan, en was Coccejus gevoelens (over de leer der verbonden) volkomen toegedaan. Meermalen trad hij in het strijdperk, doch toonde immer een wijze gematigdheid. Als prediker was hij gevierd. Zijne godsvrucht was ongeveinsd.

Hij stierf den 31sten October 1713, in den ouderdom van bijna 69 jaren en liet uit twee huwelijken twee dochters na. Meermalen is hij afgebeeld, ook versierd zijn portret de senaatzaal der Leidsche hoogeschool.

Behalve zijn akademisch proefschrift gaf hij in het licht:

Inleydinge tot de profetische schriften, *waarin de algemeene pligt der christenen tot het ondersoecken der Prophetien*, *mitsgaders de nuttigheden desselfs tot de ware Godsaligheid wert getoont*, *het rechte gebruyk van de gaven des Geestes*, *daartoe geschonkken*, *aangewesen*, *de grondregelen voor een propheterend Christen opgestelt*, *de leere van de seven Perioden der kerke grondig bevestigt en de consideratien van de Classis van de Seven Wouden tegen dese stoffen*, *in haar genaamde waarschouwingen*, *zediglijk werden wederlegt en tegen de uytvlugten van Ds. Brink verdeedigt*. *Hier agter is bijgevoegt seeker oudt Geschrift*, *anno* 1553 *geschreven*, *Van de seven Tijden der H. kercke*, *door Johannes Saskerides van Warmenhuysen*, *in sijn leven Professor der H. Theologie en Hebreeusche sprake in de koninklijke academie van Koppenhagen*, *eerst in* 8°., *vervolgens in* 4°. Alkmaar 1682. Dordrecht 1684, meermalen herdrukt, ook in 1699. In Duitschland Z. B u d a e i *Isag.*, p. 1510. N i c e r o n , *Nachr.*, Th. XVII, p. 189.

Salems vrede in Liefde, Trouw en Waarheit behartigt. Waar in de vreede-weg tot beslissing der hedensdaagsche kerk-verschillen werd afgebakent, der Broederen eensgesintheyd in 't noodige vertoont, de weg om in 't overige tot een verstand te komen, bereyd, en de redenen tot voorzetting van soo heylsamen wit, met alle bewegingen werden aengebonden. Hier agter is nog aangelegt een Missive des Christelijken synode des Hartogdoms van Gulik aan de kerken-dienaaren der Geunieerde Nederlanden, te selven eynde gerigt, en het laatste uit het Lat. vertaalt in 8°., *vervolgens in* 4°. Dordrecht 1680, *Tweede druck verbetert enz.* Ald. 1687, 1688 (met de *Inleydinge*), Utrecht 1730. H. de Wall, *Praef.* p. 30, 31.

Verzameling van uitgeleezene Predikatien over uitgezochte plaatsen van het Oud en Nieuw Testament. Beneffens eene bondige ontleding van het Lied van Mozes. Leiden 1714. 4°. 1733 in 4°.

Homiliae Catecheticae et Festiales, ut et plurimae ad Infantiam ac Passionem Jesu Christi spectantes, nec non quae pertinent ad Decalogam. Traj, ad Rhen. 1714. 4°. Amst. 1731. 4°. Ultraj. 1742 4°. Ook in het Ned. *Kerkel. redeneringen over den Catechismus*. Utrecht 1725. 4°. Amst. 1731. 4°. *Feest- en Kerkredenen*. Haarlem 1715. 4°. Zie van Alphen, *Prol. Oecon. Catech. Palat.* § 41 *Sign. f.* 3. *Col.* 6, Koecher, *Hist. d.H.C.*, bl. 329; Schotel, *Gesch. v.d.H.C.*; Noordbeek en Maurik, *Naamr. den Godgel schrijvers*. 2de dr., bl. 359 en Arrenberg die ook, van Til's *Lijkrede op Willem III* vermeldt.

Het voorhof der Heydenen voor alle ongeloovigen geopent, om dezelve aldaar, door een klare beschouwinge van de betoogde goddelijkheid van Moses wetsboeks, tot een eerbiediger ingang in 't Heyligdom van Gods wet toe te rusten. Dordr. 1694. 4°. - *Vervolg op 't Voorhof der Heydenen* enz. Ald. 1696 in 4°. 1714. 2 dr. 4°. 1741. 2 dr. 4°. Zie v.d. Wall, p. 41, 42. Paquot, *Mém.*, p. 597; *Boekz. v. Europa.* 1695, bl. 236-247. 1697, bl. 153-164.

Eerste Werelds op- en ondergang na Moses oogmerk en beschrijving ontvout, betoogt en verdedigt, zijnde een grondige verhandelinge over de VIII eerste Hoofdstukken van Moses eerste Boek, waarin alles word ontleed, de text geopent en de ongeloovigen grieven opgelost. Dordr. 1698. 4°. Leiden, 1724. 8°. Zie Rabus, t.a.p. 1698, bl. 17. v.d. Wall, p. 42-43.

Methodus concionandi. Dordraci vidua Caspari et Theodori Goris. 16°. *It. Juxta exemplar editum Dordraci, ex officina viduae etc.* 1688. 16°. *Methodus concionandi juxta praecepta artis hermeneuticae et oratoriae concinnata, quam in usum studiosae juventutis delineavit S.v.T.* Franeq., 1712. 16°. -

Methodus concionandi illustrata commentariis et exemplis. Quibus additae sunt quaedam auctoris Bibliothecae Theologicae et aliae dissertationes. Ultraj., 1717. 4°. Zie v.d. Wall, p. 36, 37. Paquot, l.c.J. Clarisse, *Encyclop. Theol.*, p. 537, 545; Ypey, *G.d.C.G.d. XVIII eeuw*, D. VIII, bl. 616. Het 2de d. komt voor *Cat. Heringa. mss.* p. 36.

Digt-, *Sang- en Speel-konst soo der ouden als bijzonder der Hebreen*, *door een nauwkeurig ondersoek der oudheyd*, *uyt sijn vorige duysterheyt wederom opgeheldert: dienende*, *om bij wege van voorlooper*, *den leser tot een beter verstand der goddelijke Psalmen en netter begrip van haar ware gebruyk*, *onder beyde de Testamenten*, *op te leyden*. Met platen van A. Houbraken en een *Register van woorden en zaken*. Dordr., 1692 in 12°., 1706 4°., Amst., 1725. 4°., Rotterd. 1728. 4°., Leipzig, 1706. 4°. (Hgd.), ook in het Latijn. Z. Fabricii, *Bibl. Antiq.*, p. 24. G. Cuperus, *ad A. Magliabechi*, (*Epist. ad A.M.* T. I, p. 28); v.d. Wall, p. 38, 39; Schutte, *Ontl. v.h. boek der Psalmen*, bl. 7, 13, 15; Muller, *Magas. Encycl.*, Juin 1811. p. 344.

Het eerste boek der Psalmen, *begrijpende XLI snaarliederen des konings en Prophete Davids*, *in haar Goddelijke wijsheid ontvouwt en derzelver waar gebruik ten korsten aangewezen - waarbij alhier gevoegt is hetzelve boek op nieuw*, *behoudens den trant van Dathenus*, *berijmd door Nikolaas van der Meer*, *Bedienaar des Goddelijken woords in de gemeente J.C. tot Wezel*. Dordr., 1693. 4°. - *Het tweede boek*, *beginnende met Psalm XLII en eindigende met Psalm LXXII*. Ald. 1696. 4°. - *Het derde boek*, *beginnende met Psalm LXXIII en eindigende met Psalm LXXXIX*. Ald. 1699. 4°. - *Het vierde boek*, *beginnende met Psalm LXXXX*. Leyden, 1708. 4°.

Het boek der Psalmen des konings en Prophete Davids, *in haar goddelijke wijsheit ontvouwt en derzelver waar gebruik ten korsten aangewezen*, *waar agter bijgevoegt is het zelve Boek*, *op het nieuw* (*behoudens den trant van Dathenus*) *berijmt*, *het eerste boek door Nikolaas van der Meer*, *Predikant te Zutphen*, *de overige door Mattheus Gargon*, *predikant te Vlissingen*, Utrecht, 1724. V Dl. 4°. Vertaald in het Hoogd. Frankf., 1691. 4°. Leipzig, 1707. 4°. Zie van de Wall, bl. 39, 40; *Boekz. v. Europa*, D. IV, bl. 337-347, D. XII, bl. 202-312; Ypey, *Kerkel. Gesch. der XVIII eeuw*, D. VIII, bl. 404.

Phosphorus Propheticus seu Mosis et Habakuki vaticinia, *novo ad istius Canticum et hujus librum propheticum commentario illustrata et cum justâ rerum historiâ accuratius collatâ. Hisce accedit Dissertatio paradoxa Historico-chrono-*

logica de anno, *mense et die nati J.C.* L.B., 1700. 4°. Met 2 platen. Ook in S.v. T i l , *Operum Analyticorum volumen praecipuum*, *sive commentarius ad Mosis*, *Habakuki et Malachiae vaticinia*. L.B., 2 vol. 4° en in *Commentaria Analytica*, *absolutissima nova*, *in varios libros Propheticos*, *Dissertationes Philologico-Theologicae et Acta Apostolorum ad Annales revocata*, *cum Indicibus variis*. L.B. et Hagae Comet.

Malachias illustratus, *seu novo commentario analytico et exegetico*, *ad planiorem sensus evolutionem*, *elucidatus et juxta historiae cum vaticiniis collatione assertus. - Cui accedit Dissertatio singularis Geographico-Theologica de sita Paradysi Terrestris*. L.B., 1701. Ook in de verzamelingen boven vermeld. Zie *Acta Lipsiens*. 1702. H. V e n e m a , *Comment. ad librum Elenctico-Prophet. Malachiae*. Leov., 1759. 4°. passim.

A. Junii operum Analytico-Practicorum tomus singularis. Dordraei, 1688. 4°.

Christophori Wittichii annotationes ad Renati Descartis Meditationes. Dordr., 1688. 4°.

Stephani Le Moyne, *Dissert. Philol. ad locum Jeremiae XXIII: VI de Jehovuh Justitia nostra*. Dordraci, 1700. 8°. Zie K n i b b e , *Animadr. ad Orat. Sacr.*

J a c o b i L y d i i , *Syntagma de re militari*. Dordraci. 4°.

Thomas Taylor, *Christus geopenbaert in de voornaemste voorbeelden en schaduwen des Ouden Testaments*. Amst., 1703.

Joh. Godefridi Bachmanni Theologia naturalis. L.B., 1712. 12. Ook in het Nederd. *Sal. v. Til en Bachman*, *Natuurlijke godgeleertheid*. Amst., 1724. 4°.

Theblogiae utriusque compendium, *cum Naturalis tum Revelatae*, *una cum appendice de origine controversiarum nostri temporis et necessariis indicibus: quae in usum Collegiorum privatorum typis excudi concessit et curavit. S.v. Til.* L.B., 1704. In 't Nederd. *Aangeboorene en geopenbaarde godgeleerdheid*. Dordr., 1712. 4°.

Antidotum viperinis morsibus D.J. oppositum, *quod*, *ad pacem et concordiam in Ecclesia Belgicâ*, *illustrium ordinum edicto*, *feliciter in eam introductam integre conservandum*, *hominisque scismatici iniqua consitia in tempore dispellenda*, *in publicum edit author provocatus*, *Sal. vi Til.* L.B., 1707. 4°.

(*Wederlegging van P. de Joncourt*). *In 't Holl. Teyengift tegen de Addersteken van P. de Joncourt*, *vertaalt en verdedigt met de ernstige aanspraak* enz., *door J. Janssonius*, *predikant te Moordrecht*. Utrecht, 1708 in 4°.

Ernstige aanspraak aan Mr. Pieter de Joncourt over zijn Klagt-brief. Utrecht in 4°. Leiden, 1728. 4°.

Exercitatio Theologica-Chronologica de Joannis Baptistae incarnatione Unica. L.B., 1716. 4°. - Na zijn dood *Commentarius literalis de Tabernaculo Mosis ad Exod. XXV-XXX et Zoologia Sacra*. Dordraci, 1714. 4°.

Dissertationes Philologico-Theoreticae et Acta Apostolorum ad Annales revocata. L.B., 1714, 1719. 4°. Zie *Bibl. Brem. Cl.* II, p. 177. *Cl.* III, p. 1094.

Sendbrief van Paulus aan de Romeinen en Philippensen, *vert. door Jac. Adr. Folkers*. 1721. 4°. Zie *Bibl. Brem. Cl.* V, p. 520. *Cl.* VII, p. 713.

Het Hooglied van Salomo, *kortelijk verklaard door den Hooggel. en Eerw. Heer Nicolaas Lydius*, *in zijn leven predikant te Franeker*, *in rijm nagevolgt en nader opgeheldert met eenige aanteekeningen vermeerdert door Johannes d'Outrein. Tweede druk*, *aanmerkelijk vermeerderd*, *en onder anderen ook door een opstel over het Hooglied*, *door den vermaarden S.v. Til.* Amst., 1719. 8°. Zie *Bibl. Brem. Cl.* II, p. 890.

Operum Analyticorum volumen praecipuum. - Opas Analyticum comprehendens introductionem in Sacram scripturam ad Johannis Heideggeri Enchiridion Biblicum concinnatum. Traj. ad Rhen., 1720. 2 vol. in 4°.

Ed. Secunda correctior. Basil, 1722. 2 vol. 4°. Zie *Bibl. Brem. Cl.* III, p. 1096. *Cl.* IV, p. 152. *Cl.* V, p. 535. *Cl.* VI, p. 336; R o s e m u l l e r , *Handb.*, S. 162; M e i j e r , p. 407.

Comment. op de brieven van Paulus aan de Romeinen en Philipp. Haarl., 1721. 4°. Amst., 1730. 4°. Rotterd., H. M a r o n i e r . 4°. Zie *Bibl. Brem. Cl.* V, p. 520.

Theologia Paracletica et variae conciones Propheticae, *Emblematicae*, *Dogmaticae*. Traj. ad Rhen., 1724. *Plichtvermanende Godgeleerdheid*, *vertaald door D. Smout*. Utrecht, 1725-1726. 2 vol. 4°. Leiden en Amst., 1726. Ook in 't Fr. vertaald.

Collectio Fragmentorum Homeliarum Calecteticarum, *quae in prima editione desiderantur*. Traj. ad Rhen., 1725. 4°.

Ondersoek des Geloofs in vraegen voorgesteld en met antwoorden ontvouwt, *door A. te Gilde*. Dordrecht, 1726. 12°.

Commentarius in Pauli Epistolas, *primam ad Corinthios*, *ad Ephesios*, *ad Philippenses ad Colossenses*. Amst., 1726. 4°.

Verklaringe van den eersten brief van Paulus aan die van Corinthen, *met een voorbericht van Joh. Creyghton*. Amst., 1731. 4°.

Over den uytgang der Hervormde kerk uyt het geestelijk Babel. Dordrecht. 12°.

Zielen-raad in tijd van druk. Dordrecht. 4°.

Commentaria Analytira absolutissime nova in varios libros propheticos cet. L.B. et Hagae Comit., Lypsiae et Francof. ad Moenum, 1744. 3 vol. 4°.

Verg. v.d. Wall, l.c. p. 45, die nog andere onuitgegeven werken van van Til opgeeft. Hij maakte Alb. Schultens (1716) met eenige Arabische handschriften bekend. Dat hij de poëzij ook beoefende, blijkt uit zijn gedichten, die voor zijne werken voorkomen. Ook worden er onder de *Lat. en Neerd. keurdichten aangetroffen*. Rott., 1710, bl. 227, 228, 233-238. Op *Cat.* Joh. A. Nurke, 14 Maart 1757, p. 120, MS. fol., n. 592, p. 7, n. 108, komt een MS. voor, getiteld: *Journal gehouden op 's Lands schip den Dolfijn*, *door S.v. Til* en op *Cat. J. Dagevos*, *Dictata in Paulum ad Corinth. et Ephesios*. 4°.

Zie de Voorredens zijner werken; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. XVIII, p. 151-179 (ed. in 8°.), T. III, p. 594 (ed. in fol.); Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 29, 44; Saxe, *Onom.*, P. V, p. 301; Herm. van de Wall, *Vita Sal. v. Til* in de *Praef.* voor S.v. Til's *Commentarius de Tabernaculo Mosis*, Amst. 1714. 4°; *Nachricht von dem Leben und Schriften Sal. van Til*, *aus dem vorhergehenden gezogen*, *im Neuen Büchersaal* XLVI, *Oeffir*, p. 706-721; Franck, *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I, VI, p. 1633; Kok. *V. Woordenb.*, D. XXVIII, bl. 237-246; *Groot Algemeen Woordenboek* van Hoogstraten o.h.w.; Ypey en Dermunt, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III, bl. 358-460; M. Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogeschool*, D. II, bl. 165, 166; Pars, *Katw. Oudh.*, bl. 280; G.W. Meijer, *Gesch. d. Schrifterpl.*, Th. III, S. 446; Th. IV, S. 13, 407, 435; Rosemuller, *Handb.*, S. 102; Clarisse, *Encycl.*; *Biogr. Univ.*; *Acta Lipsiensia; Bibl. Bremen;* Te Water, *Narrat. de Reb.*, *Acad. L.B. Sec.* XVIII, p. 199, 200; van Einem, *Kerk. Gesch.*, D. III, St. 2, bl 489, 490; Stollé, *ad Hermannum*, p. 431; Niceron, *Nachr.*, Th. XVII, S. 185; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II; D. v. Hoogstraten, *Gedicht.*, bl. 221; Ypey, *Gesch. d.C.K. in de* 18de *eeuw*, D. VIII, bl. 615; Arrenberg, bl. 426, 427; Noordbeek en Maurik, *Naamrol;* Abcoude; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Joannes Wilhelmus Tilanus]

TILANUS (JOANNES WILHELMUS) was predikant te Harderwijk, toen hij eene beroep naar Zaltbommel afwees. Dit gaf aanleiding dat de senaat, ten blijke van hoogschatting, hem, den 15den April 1785, eenshalve het doctoraat in de godgeleerdheid opdroeg. Deze helderdenkende en scherpzinnige leeraar heeft zich verdienstelijk gemaakt door een godsdienstig onderwijs boekje, getiteld: *Aanleiding tot het onderwijs in de leere en pligten van den godsdienst*, waarvan in 1809 te Harderwijk de zevende druk verscheen. De tijdsomstandigheden beletten hem voort te gaan met de uitgave van de *Bijdragen tot bevordering van waarheid en godsvrucht*, waarvan hij met hulp van van Loo en anderen naamloos in 1786 het eerste deel uitgaf. Bijna twintig jaren later gaf Donker Curtius het 2de deel in he tlicht, doch met deel III, stuk 1, is het gestaakt.

In de laatste jaren der vorige eeuw, stelde zich Tilanus ijverig in de bres, om, in vereeniging met den Arnhemschen

kerkleeraar van den Berg en anderen, de regten der hervormde kerk te verdedigen. Hij overleed ten jare 1812.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 435; *Boekz.* 1785, D. I, bl. 451; Clarisse, in *Rec. o.d. Rec.*, IV, 608.

[Nicolaes Tilborg]

TILBORG (NICOLAES) is schrijver van: *Or. fun. in obitum Jacobi de Famars*, *olim Guilielmi III*, *Brit. Regi a rationibus*, *Frederico III. Boruss. Monarchae a consiliis aulicis et metallis effodiendis*, *Athenaei Lingensis*, *minorumque Scholarum sub utroque Curatoris fidelissimi*, *habita Lingae a.d. XVII Juli* 1703. Traj. ad Rhen., s.a. 4°. Hij is waarschijnlijk dezelfde met

[Nicolaas Tilburg]

TILBURG (NICOLAAS), in 1669 te Utrecht geboren, studeerde aldaar in de philosophie en theologie, onder de Vries, Witzius, Leusden, van Maastricht, Pontanus en Leidekker. Na tot A.L. Mag. en Philos. doctor bevorderd en in 1695 tot den predikdienst toegelaten te zijn, begon hij zijn maatschappelijken loopbaan in 1702 als hoogleeraar in de philosophie te Lingen, en werd in 1724 als zoodanig naar Groningen verplaatst, waar hij den 19^{den} October van dat jaar zijne betrekking aanvaardde met eene *Oratio de generatione viventium quam vocant univoca*. Toen men hem den 14^{den} Julij 1741 wilde wekken, vond men hem ontslapen.

Zie *Gron. Gedenkb.*, bl. 66.

[Dothias Wiarda Tileman]

TILEMAN (DOTHIAS WIARDA). Deze Oost-Friesche geleerde verdient hier vermelding wegens zijne verdiensten, omtrent de geschiedenis en taalstudie van het oude Friesland. Hij gaf daarvan het eerst blijken in 1777 door de uitgave van een werkje: *Von den Landtagen der Friesen be Upstalsboom*, en in 1782, *Von den Richtern Brokemerlande*, waarop in 1784 volgde eene *Geschichte der ausgestorbenen* (?) *alten Friesischen oder Sächsischen Sprache*. In 1786 gaf hij zijn *Alt Friesisches Wörterbuch* in het licht, waarna hij in 1791 aanving zijne *Ost-friesische Geschichte* uit te geven. Nadat hiervan 9 dln. tot 1786 reikten, vervolgde hij het in 1817 met 2 stukken tot 1813. Intusschen deed hij in 1805 te Berlijn en Stettin het licht zien: *Azega-buch*, *ein altfriesische Gesetzbuch der Rüstringer*, waarop in 1808 volgde: *Geschichte und Auslegung des salischen Gesetzes und der Malbergischen Glossaria*, en in 1820 *Willküren der Brockmänner* Benoemd tot lid van het Gron. genootschap, gaf hij in deszelfs werken eene *Disquisitio de Jure Warfico Frisiae*. Ook in de werken van het Kon. Nederl. Instituut, waarvan hij tot mede lid benoemd was, gaf hij eene geschiedkundige beschouwing van de aloude Friesche wetten: *Lex Frisionum autiqua*, 1811. Deze volijverige geleerde overleed als hofraad te Aurich den 7^{den} Maart 1826.

Part. berigt.

[Tileman]

TILEMAN, ook Tileman Spangenberg of Spengerberg, monnik in het minnebroers-klooster te Groningen, in den aanvang der 16de eeuw. Uit zijne leer blijkt dat hij reeds vóór het licht der kerkhervorming, de waarheid van het evangelie boven kerkelijke leer stelde.

Zie Flacius, *Catal. Test. verit.*, p. 577; Gerdes, *Hist. Evang. sec. XVI renovati*, T. I, p. 46, 47; Brucherus, *Gesch. v.d. opkomst en vestiging van de kerkh. in de prov. Groningen*, bl. 37; Hofstede de Groot, *Gesch. d. Broed. kerk te Gron.*, bl. 9, 97, 98.

[Hans Tilen]

TILEN (HANS), landschap-schilder, bloeide omstreeks 1650. Zijne kunst vindt men o.a. in de kunstgalerijen te Weenen en te Berlijn.

Zie Kramm.

[Johannes Tilius]

TILIUS (JOHANNES) te 's Hertogenbosch geboren, discipel van Caspar Netscher, schilderde in 't klein fraaije portretjes, in de manier van Terburg. Hij bloeide in 1683 te 's Hage. Men vindt zijne kunst o.a. in de galerijen te Weenen en Berlijn.

[Henrich von Till]

TILL (HENRICH VON) of Thil, burgemeester van Zutphen, komt als afgevaardigde dier stad, onder de Geldersche teekenaren der Unie van Brussel in 1577, voor. Hij beminde zijn vaderland zeer, en was voor deszelfs welzijn, gedurende zijn verblijf te Brussel, met ijver werkzaam, gelijk blijkt uit onderscheidene brieven, die Bondam van hem heeft uitgegeven. De onderhandelingen met Don Juan mishaagde hem van den aanvang af. Hij vreesde, gelijk hij zich in een zijner brieven uitdrukte., dat het *Parijswerck*, dat is, een Bartholomaeus-nacht zou worden, 'maar,' voegde hij er bij, '*Dulce est pro patria mori; come ick niet weder*, *mogen Ul. mij een sielmisse nae laten doen*.' Uit deze laatste woorden blijkt, dat hij, ten minste op dien tijd, nog Roomschgezind was.

Zie Bondam, *Onuitgeg. stukken*, D. II, bl. 142, 183, 203; J.C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 64; *Nav.*, D. VII, bl. 323, 350.

[Thomas Tillius]

TILLIUS (THOMAS). Zie THIELT (THOMAS VAN).

[Claude, graaf van Tilly]

TILLY (CLAUDE, graaf van) voerde als ritmeester het bevel over eene kompagnie ruiters, in bezetting te 's Gravenhage, welke op den dag, die aan de gebroeders de

W i t t het leven kostte, ter bewaring der rust opgeroepen was. Men wist hem onder een valsch voorgeven te verwijderen, waarop hij zeide: ‘Ik zal gehoorzamen, maar nu zijn de Witten doode lieden.’ De droevige uitkomst vervulde zijne voorzegging. Sedert droeg hij dat bevel in een opzettelijk vervaar-

digde doos altijd bij zich, en als hij 't soms aan zijn vrienden toonde, voegde hij er bij: Ziet daar het papier, dat de Witten gedood heeft. Na den dood van Willem III werd hem rekenschap gevraagd, waarom hij op dien noodlottigen dag zijn standplaats bij de gevangenpoort verlaten had, en indien hij zich niet door 't geschreven bevel had kunnen regtvaardigen, zou zijn leven op 't spel hebben gestaan. Hij verkreeg in onzen dienst den rang van luitenant-generaal der kavallerie en kommandeerde, na den dood van Ouwerkerk, de troepen van den staat. Later werd hij generaal over de ruiterij en gouverneur van Namen, 's Hertogenbosch en Maastricht. Hij huwde eene gravin van Rechteren en stierf in 1723.

Zie v.d. Hoeven, *Lev. v.J. en C. de Witt*; Wagenaar, *v.h.*, D. XIV, bl. 162, 165, 168; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Graaf van Tilly]

TILLY (Graaf van). Zie SERCLAES.

[Simon Peter Tilmans of Tellemans]

TILMANS of Tellemans (SIMON PETER), ook Tillemans, schilder van Bremen, genoemd, bijgenaamd Schenck, werd in 1601 geboren, oefende zich in Italië, schilderde landschappen en vooral portretten, o.a. dat van keizer Ferdinand te Weenen en zette zich te Amsterdam neder.

In 1668 was hij reeds overleden. Zijn portret is in dat jaar door Chr. Hagen geschilderd. Hij was toen 67 jaren, Zijne dochter huwde Hendrik Rekelman te Amsterdam. Zij schilderde landschappen, beeldjes eninzonderheid bloemen.

Zie Kramm.

[F.P. Tim]

TIM (F.P.) schreef:

Het zamenstel der gewrichten, *beschouwd in deszelfs gezonden en ziekelijken toestand*, *nevens eene korte schets der arthrocace van den Hoogl. J.N. Rust en de door denzelven daartegen aangeprezen branding* in *Geneesk. Menyelw. v. Vis unita fortior*. 1820. D. II, St. 1.

Waarneming van eenen aanmerkelijken fungus testiculi in *N. Verh. v.g. Genoots. tot bevorder. d. geneesk*. 1822, D. III, St. 2, bl. 73.

Zie Holtrop, bl. 357.

[Joannes Timannus]

TIMANNUS (JOANNES), te Amsterdam geboren, bragt het grootste deel zijns levens te Bremen door, waar hij de evangelische gemeente als pastoor diende. Hij gaf in 1555 een werkje over 's Heeren Avondmaal in het licht, dat door Albert Hardenberg, pastoor der Breemer hoofdkerk, weêrlegd werd. Hij was een voorstander van de leer der overalte-

genwoordigheid van Christus ligchaam. Gedurende den twist ontving hij een brief van Melanchton, waarvan de vertaling voorkomt hij Wagenaar, Amst. D. XI, bl. 201, 202.

[Timmerman]

TIMMERMAN ( ). Aan hem wordt toegeschreven *Invloed van Frankrijk op Nederland sedert* 1795. Amst., 1814. 8°.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n. 2304.

[De Timmerman]

TIMMERMAN (DE). Op den Catalogus eener kunstverkooping te Middelburg, 31 Oct. 1775, bl. 42, n. 23, komt voor *Een drift met koetjes en schapen*, op blaauw papier met zwart krijt, geteekend door De Timmerman.

Zie Kramm.

[Harman Timmerman]

TIMMERMAN (HARMAN), doopsgezinde, stond, op 't aandringen zijner geloofsgenooten, gereed, de vervolging voor een tijd lang te ontwijken, toen hij te Antwerpen, door een van 's Markgraven dienaars, van de doopsgezinden afgevallen, of die geveinsdelijke als verspieder onder hen had verkeerd, verraden, en met elf zijner geloofsgenooten in 1569 om den geloove te Antwerpen levendig verbrand werd. Men verhaalt, dat men hem de duimen in de gevangenis had afgesneden of in stukken gemarteld, om hem in het schrijven te beletten.

Hij schreef:

Een korte doch grondige en christelijke bekentenis des geloofs: van den eenwesigen God, *Vader*, *Soon en Heylige Geest: en van de eeuwige Godheyd Christi des soons Gods: Alsoo ook van de Menschwerdige*, *sienlijkheid*, *lijden en sterven van den eeuwig en eeniggeboren Soon des levendigen Gods*, *onses Heeren en salighmaker Jesu Christi*, *hetwelke bij - Harman Timmerman*, *voor een antwoord op een brief aan hem gesonden*, *geschreven en tegengestelt is*, bij van Bracht te vinden. Omtrent 8 jaren voor zijn dood had hij nog een gedrukt boeksken gericht aan Menno, wiens overlijden hij nog niet wist, en Dirk Philips, 'den scheur en bangeest der onrekkelijken met zeer ernstige en schrijftmatige woorden en redenen tegengesproken.'

Zie v. Bracht, *Bloedigh Tooneel*, bl. 493; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I, bl. 501; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Jan de Timmerman Jr.]

TIMMERMAN Jr. (Mr. JAN DE) studeerde te Utrecht en werd doctor in de regten, na verdediging eener dissertatie *de Unione Hollandiam inter et Zelandiam* (Traj. ad Rhen., 1748. 4°). Vervolgens werd hij pensionaris van Middelburg en maakte zich als dichter bekend door *Nagelaten gedichten*, Middelb., 1774. Drie jaren vroeger verschenen aldaar *Costu-*

men, *ordonn. en statuten der stad Middelburg met de aantt. van Mr. J. de Timmerman en die van Mr. C. Versluys* (herdrukt).

Zie Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V, bl. 402; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 95; D. III, bl. 344, 346; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jan Alberts Timmerman]

TIMMERMAN (JAN ALBERTS), pastoor van St. Martinuskerk te Groningen, beweerde in een openlijk gesprek of dispuut te Groningen in 1528 tegen de Dominikanen-monniken, dat de opperheerschappij ten onregte den Paus werd toegekend; dat een Groninger pastoor de vierdagen, door den Paus ingesteld, mogt afschaffen, indien hij ze tot bederf zijner kudde oordeelde, omdat deze schapen niet aan den Paus, maar aan den pastoor waren toevertrouwd enz.

Zie Brucherus, *Gesch. d. Kerkhervorming te Groningen* bl. 61.

[Petronella Johanne de Timmerman]

TIMMERMAN (PETRONELLA JOHANNE DE), nicht van den pensionaris, en tweede echtgenoote van den Utrechtschen hoogleeraar J.F. Hennert, in 1724 te Middelburg geboren en in 1786 te Utrecht gestorven, beoefende de Nederduitsche poëzij. Na haar overlijden gaf haar echtgenoot hare nagelaten gedichten, met een curieuse biografische voorrede, in het licht.

Zie Witsen Geijsbeek, t.a. p; *Bibl. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III, bl. 89; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Mr. Jan Samuel Timmerman Thijssen]

TIMMERMAN THIJSSEN (Mr. JAN SAMUEL), gouverneur van Malakka in 1818, welke destijds nederlandsche bezitting hij, met den schout-bij-nacht J.C. Wolterbeek, van de Engelschen overnam. Hij overleed te Malakka den 14^{den} Januarij 1823, oud 40 jaren.

Part. berigt.

[Henricus Petrus Timmers Verhoeven]

TIMMERS VERHOEVEN (HENRICUS PETRUS), den 28sten Januarij 1804 te Dordrecht geboren, bezocht, even gelijk zijn broeder die volgt, de school van R. van den Pijl en het gymnasium. Bestemd voor de studie der godgeleerdheid, werd hij in September 1822 student aan de Leidsche Hoogeschool, welke hij in 1829 verliet met den graad van Theol. doctor, na het verdedigen eener dissertatie *de Precatione Domini*. Tot proponent bevorderd, werd hij, den 2^{den} Mei 1830, tot predikant te Arkel bevestigd, welke standplaats hij in 1833 verwisselde met Hoorn, en na voor 's Hertogenbosch en Delft bedankt te hebben, gelijk hij vroeger voor Sliedrecht en Gorkum gedaan had, den 7^{den} Maart 1837 tot predikant te 's Hage bevestigd.

T i m m e r s V e r h o e v e n werd voor een der uitstekendste kanselredenaars en geleerdste theo-

loganten van zijn tijd gehouden. Ook was hij een geruimen tijd secretaris der Synode, voorzitter der Indische Commissie, hoofdbestuurder van Unitas, lid van het Afdeelingsbestuur van het instituut van Doofstommen te Groningen.

Van zijn kanselarbeid is niets in het licht verschenen. Alleen gaf hij een verhandeling over de *Abbadonna* van Klopstock aan zijn vriend Dr. Schotel opgedragen, in het licht en een overzetting van een Engelsch werk. Ligchaams ongesteldheid noodzaakte hem, na in 1854 reeds zijn emeritaat genomen te hebben, als predikant, in 1859 voor het secretariaat en zijne overige bedieningen te bedanken. Van zijne krankheid te Boppard hersteld, vestigde hij zich te Doesburg, waar hij lid van den Raad werd en den 22sten Juli 1871 overleed. Hij huwde Elisabeth Maria Roodenburg, en na haar overlijden den 23sten September 1835, den 3den Julij 1845 Mathilda Johanna Theodora Jorissen, uit welk huwelijk 5 kinderen in leven zijn. Hij was Ridder van den Nederlandschen leeuw, lid van het N. Brabantsch genootschap en van de Maatschappij van Ned. letterkunde.

Zie G.D.J. Schotel, Leven van T. V. in de *Levensberigten der Maats. v. Letterk.*, 1871-1872; *Dagblad van Zuid-Holland*, 25 Julij 1871, N. 173; *N. Rotterdamsche Courant* 25 Julij 1871; *Gedenkboek d. Maats. v. Ned. Letterk*.

[Mr. Pieter François Timmers Verhoeven]

TIMMERS VERHOEVEN (Mr. PIETER FRANÇOIS), broeder van den vorige, zoon van Henricus Petrus Timmers Verhoeven, Med. Dr. en lid van den Raad der stad Dordrecht, en van Françina Morgè, werd den 16den Julij 1802 te Dordrecht geboren, bezocht het voortreffelijke instituut van R. van den Pijl, zette vervolgens zijne studiën op de latijnsche school voort, en werd in Junij 1821 student in de regten te Leiden, waar hij de gehoorzalen van Smallenburg, Tydeman, Kemper en anderen bezocht en werd in 1826 doctor in de beide regten na het verdedigen eener *Disputatio jaridica inauguralis de errore ejusque in conventionibus effectu*, waarna hij zich als advokaat in zijne geboortestad vestigde. In 1836 werd hij als regter-plaatsvervanger in de regtbank van Eerste Aanleg, in 1838 substituut officier bij dezelve en in 1840 officier van Justitie bij de Arrondissements-regtbank aldaar. In Julij 1845 verkreeg hij het lidmaatschap der Tweede Kamer der Staten-Generaal, waarin hij zitting behield tot hare hervorming in 1848. In 1842 benoemd tot lid der Provinciale Commissie van onderwijs in Zuid-Holland en tot schoolopzigter in het 5de district, was hij bij dat alles nog lid van de plaatselijke schoolcommissie zijner geboortestad, secretaris van die commissie, medebestuurder van het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, mederegent van het

huis van arrest te Dordrecht, werkzaam in verschillende kerkelijke betrekkingen, en besteedde hij alzoo den aan zijn veelvuldige bezigheden ontwoekenden tijd tot heil der burgermaatschappij en in het belang van den ongelukkigen evennaaste. Hij was ook bereid de wapenen tot behoud van het vaderland op te nemen. In 1830 nam hij deel, als tweede luitenant der dienstdoende schutterij van Dordrecht, aan den veldtogt tegen België, en nadat hij in 1837 tot kapitein bij dat korps bevorderd was, bleef hij bestendig in dienst.

Hij zocht verpoozing van zijn arbeid in de beoefening der letterkunde en was herhaalde malen medebestuurder van de Dordrechtsche afdeeling der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, en trad dikwerf, even als in het genootschap *Diversa sed Una*, waarvan hij werkend lid was, als spreker op. Verschillende letterkundige genootschappen boden hem het lidmaatschap aan, zoo als het Noord-Brabandsch en Leidsch. Ook was hij lid van verdiensten van het genootschap *Pictura* te Dordrecht. In 1840 huwde hij Elizabeth Catharina Tissot van Patot, die hem twee zonen naliet, toen hij den 10 Juni 1850 overleed.

Men heeft van hem eene *Verhandeling over de verdiensten van Jeremias de Decker*. Dordrecht, 1834, een *Feestrede bij de viering van het vijftigjarig bestaan der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*. Dordrecht, 1834 en een *Toespradk*, gehouden in het Departement Dordrecht derzelfde Maatschappij den 24sten November 1842.

Zie *Handel. der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden*, 1850; *Gedenkb. der Maats.*, bl. 57.

[F. Tinant Jr.]

TINANT Jr. (F.) schreef:

Waarnemingen over den grond en de gewassen van het domeinbosch Grünenwald bij Luxemburg in *Bijdr. tot de Nat. Wetens. van V. Hall. enz.* D. I, bl. 300.

Opmerkingen over den grond en de gewassen der provincie Luxemburg. Ald. bl. 61.

Opmerkingen over den grond en de gewassen van de oevers der Moezel in het Groot-Hertogdom Luxemburg. Ald. 1827. D. II, bl. 516.

Zie Holtrop, bl. 358.

[Barend Tindal]

TINDAL (BAREND), broeder van Rolph Dundas Baron Tindal, sneuvelde als kapitein en adjudant-majoor bij de garde grenadiers, gedurende Napoleon's terugtogt uit Rusland.

Part. berigt.

[Rolph Dundas Baron Tindal]

TINDAL (ROLPH DUNDAS Baron) werd te Deventer den

24sten Februarij 1773 geboren, en begon zijne militaire loopbaan op twaalfjarigen leeftijd als kadet bij het infanterie regiment van S t u a r t , waarbij ook zijn vader diende in den rang van kapitein. Twee jaren later tot vaandrig bevorderd, verliet hij echter kort daarna, tengevolge der staatkundige gebeurtenissen, den dienst, om daar weder in 1794 aan deel te nemen, en wel bij het infanterie regiment van B e n t i n c k . Achtervolgens tot vaandrig en luitenant bevorderd, maakte hij met de jagers van B y l a n d t , waarbij hij kort te voren was overgeplaatst, den veldtogt mede van 1794. In 1796 maakte hij als 1ste luitenant den veldtogt in Duitschland mede en in dien rang nam hij deel aan den strijd in Noord-Holland, bij gelegenheid van de landing der Engelschen, en werd in den slag bij Bergen op den 27sten Augustus drie malen gekwetst.

Weinige maanden later tot kapitein bevorderd, ging hij in dien rang in 1805 over bij de pas opgerigte garde van den raadpensionaris S c h i m m e l p e n n i n c k . Bij dat korps, na de troonsbeklimming van L o d e w i j k N a p o l e o n , garde van den koning van Holland, werd hij in 1807 bevorderd tot luitenant-kolonel en in het volgende jaar tot majoor; als zoodanig werd hij bij het regiment grenadiers van de koninklijke garde ingedeeld. Op den 2den Januarij 1812 door N a p o l e o n tot geheraal-majoor benoemd, behield hij het kommando over zijn grenadier-regiment en volgde er den keizer mede naar Rusland. Hij toonde door daden, dat hij de verkregene onderscheiding waardig was, en had hij vroeger het kommandeurskruis van de orde der R é u n i e en de ridderorde van het Legioen van Eer ontvangen, na den afloop van den veldtogt benoemde den keizer hem tot officier van die orde en tot adjudant van de jagers te voet van de keizerlijke garde, terwijl hij hem daarna nog verhief tot baron van het Fransche keizerrijk.

In den veldtogt van 1813 voerde T i n d a l , als adjudant-generaal, het bevel over eene brigade van de jonge garde, en woonde hij onder anderen de veldslagen bij Lützen en Bautzen bij. Bij het gevecht voor Dresden, terwijl hij met anderen een poort verdedigde, drong een geweerskogel hem door den enkel, van welke wonde te doen genezen, hij het leger verliet en zich naar Versailles begaf. De keizer, zijne diensten willende beloonen, bevorderde hem tot kommandeur van het Legioen van Eer en tot divisie-generaal bij de keizerlijke garde. Tengevolge der plaatsgrijpende gebeurtenissen vroeg en verkreeg hij in Junij 1814 zijn ontslag uit de Fransche dienst.

Door koning W i l l e m I aangesteld zijnde tot opperbevelhebber der reserve-armée, werd hij, nadat de vrede met

Frankrijk gesloten was, tot inspekteur-generaal van het wapen der infanterie benoemd. Tot den 15den Augustus 1818 heeft hij deze betrekking vervuld, toen hem het bevel werd opgedragen in het zesde groot militair kommando. Hij verwisselde dit later met het bevel over het tweede, terwijl hij in 1828 benoemd werd tot generaal der infanterie en belast met het bevel in het eerste groot militair kommando, waarvan het hoofdkwartier te Utrecht was. In die betrekking bleef hij tot aan zijn dood, die den 4den Augustus 1834, op zijn buitenverblijf nabij Zeist, waar hij zijne laatste levensjaren doorbragt, plaats vond. In de kerk aldaar werd hij begraven en zijn stoffelijk overschot door een eenvoudigen lijksteen gedekt.

Behalve met de reeds genoemde ridderkruisen, waarbij nog gevoegd moet worden het kommandeurskruis van de orde der Unie, hem in 1809 door koning L o d e w i j k gegeven, had T i n d a l nog het ridderkruis der Fransche militaire orde van verdiensten en het kommandeurskruis van de militaire Willemsorde. Koning W i l l e m I verhief hem daarenboven met den titel van baron, in den Nederlandschen adelstand. Zijne afbeelding ziet het licht; ook in het Biographisch album. T i n d a l was gehuwd met H e l e n a H a r t k a m p, bij wie hij vier zonen verwekte: 1. D. baron T i n d a l, als gepensioneerd kapitein van den generalen staf overleden; 2. jonkheer G.A. T i n d a l, gepensioneerd kapitein ter zee; 3. jonkheer L.J. T i n d a l, kapitein der artillerie; 4. jonkheer W.F. T i n d a l, ritmeester der kavallerie en kamerheer van den koning (alleen in 1859).

Part. berigt.

[Eelco Tinga]

TINGA (EELCO), zoon van I d s T i n g a en G e e r t r u i d G r u i s m a, werd den 25sten November 1762 te Leeuwarden geboren. Na het gymnasium aldaar verlaten te hebben, werd hij student in de godgeleerdheid te Franeker en vervolgens te Groningen, in 1786 tot het predikambt toegelaten en predikant te Stavoren. Nadat de gemeenten te Hindeloopen en Kornjum hem vruchteloos begeerd hadden, nam hij de roeping naar Heerenveen aan. Hij bedankte voor die van Dokkum en Amsterdam, doch vertrok in 1797 naar Vlissingen, waar hem tevens het rectoraat der latijnsche school werd opgedragen. Te vergeefs beriep hem de hoogeschool te Harderwijk, na het vertrek van M u n t i n g h e, doch niet die van Franeker, waar hij den 3den Junij 1799 zijn hoogleeraarambt in de godgeleerdheid met eene *Oratio de commodis verae virtutis hac in vita* (Leov. 1799) aanvaardde. Hier was het onderwijs in de natuurlijke godgeleerdheid en zedekunde zijne taak. Zijne ambtgenooten verleenden hem *honoris causa* de

doctorale waardigheid. Van Franeker vertrok hij, in de plaats L u b b e r s, naar Groningen, waar hij den 10^{den} Mei 1805 zijne betrekking aanvaardde met eene *Oratio de Jesu Christo*, *doctore* Δεοδιδάχτω, *minime Esseno*. In 1821 legde hij het rectoraat neder met eene *Oratio de causis ex quibus explicari possit prosperrimus successus et celerrimus progressus annunciati primum per Apostolos eorumque socios Euangelii*. Hij overleed den 30sten Julij 1828. Zijne vrouw T e t j e v a n d e r W e r f, met wie hij te Stavoren gehuwd was, schonk hem twee zonen en twee dochters.

Hij schreef:

Verhandeling ten betooge voor de gemakkelijkheid van de Evang. plichten of den godsdienst van Jezus. In 1795 bekroond door het Haagsch genootschap. 8°.

Beschrijving van het godsdienstig en zedelijk karakter van J.C. Bekroond door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Amst. 1798. 8°.

Redevoering ten betoge dat J.C. geenzins in de school der Essenen opgekweekt, *maar van God zelven onderwezen is*. Gron. 1807. 8°. (vertaling zijner inwijdingsrede als hoogleeraar te Groningen, door L. F o c k e n s, predikant te Twijzel).

De jeugd aangespoord tot eene vroegtijdige Godsvrucht. Gron. 1806.

Opwekking tot het welbesteden van den tijd. Gron. 1811.

De raad van David aan zijn zoon Salomo en de keus van Josua om den Heer te dienen, *in twee leerredenen*. Ald. 1812.

De vruchtbaarheid en onvruchtbaarheid van Gods kastijdingen, *in twee leerredenen*. Ald. 1814.

Kerkrede en gebed, *uitgesproken ter opening van het tweede eeuwfeest der universiteit te Groningen*, den 10^{den} Oct. 1814.

Verstrooide gedachten over verschillende onderwerpen. Uitgegeven voor leeraars en vrienden van godsdienst en godgeleerdheid. (E.J. G r e v e, E. T i n g a en J.H. R e g e n b o g e n.) Fran. 1802-1806. 4 St. 8°.

Zie B r o u w e r, *Orat. inaug.* in *Anal. Acad. Gron.* 1827-1828; *Aanh. op Nieuwenhuis;* B o u m a n, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 531; G l a s i u s, *Godgel. Nederl.*; *Gron. Gedenkb.*, bl. 112; *Progr. funeb.*; *Alm. d. Gron. Akad.* 1829, bl. 62-67; V e r w o e r t; K o b u s en d e R i v e c o u r t; E e k h o f f, *de Stedel. Bibl. van Leeuw.*, bl. 23; v. D o o r n i n c k, *An. en Pseud.* [1575]; *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1829, bl. 8.

[A. Tinne]

TINNE (A.), 'homme de confiance' van B e n t i n c k v a n R h o o n, vriend van W i l l e m IV, en later van den griffier F a g e l. Van hem bezitten wij verschillende politieke traktaatjes tegen de intrigues van Frankrijk. B.v.

Annotatien van den Heer Marquis d'H ..... T, *uit het Fransch vertaalt*, *en door een vrij Nederlander* (A.T.) *met verscheidene aanmerkingen verrijkt.* 1779. 8°.

Bewijs dat een Franschman wel kan denken, *getrokken uit eenige papieren*, *gevonden bij gelegentheid van den brand eenige jaaren geleden ontstaan in zeeker huis op de Vijverberg* 1 Oct. 1779. 8°.

Brief van den Heer Kletz, *met verzoek van aan zijn vriend Anti-Britannicus te uillen melden*, *dat men thans in Holland met er daad bedugt is voor de inzigten*, *en bekende tweedragt verwekkende kunstgreepen van onze eene Nabuur* (gedagt. Leiden den 26sten Aug. 1779. 8°).

Den verlooren brief teruggegeven. Amst. (1779?). 8°.

Brief van Cato Batavus, *aan zijn vriend den grijzen Hollander over de onlangs voorgevallene Rencontre tusschen het Esquader van den Schout bij Nagt*, *Grave van Byland*, *en dat van den Commodore Fulding*. Utr. 29 Jan. 1780. 8°.

Brief van een Amsterdamsch koopman te Petersburg geëtabliseert. Houdende een Relaas van de inpressie aldaar, *veroorzaakt door de Papieren van den Heer Laurens. Opgedr. aan de Heeren Kooplieden en Reeders. Gedrukt in Amsterdam*. December 1780. 8°.

Brief van een Majoor uit den Haag aan zijn broeder de Zeeofficier Marten Michielszoon van der Vlig, *in antwoord op zijn brief over de Augmentatien*. Z. pl. en jr. (1778). 8°.

Den door list en geweld aangevallen leeuw. 1780 (spotprent door A.T. onderaan staat). *Verklaaring van de plaat en van 'tgeen elk personnage verondersteld word te zeggen*, *dienende tot een vervolg op den Brief van Cato Batavus*. 1780. fol.

Goed Fransch goed Patriotsch, *een nieuw staatkundig systeem onder de zinspreuk: Divide et Impera. Opgemaakt door een opregt beminnaar van zijn vaderlandsche vrijheid en godsdienst*. 1779. 8°.

Memorie door den Heere Ridder Yorke, *den* 10den *Nov.* 1780 *aan Haar Hoog Mog. overgegeven*, *uit het Fransch vertaalt en verzelt van een gepaste aanspraak aan 't volk van Nederland. Gedrukt in Amsterdam*. 8°.

Eenige weinige vragen door een Oud-Regent (*A.T.*) *aan zijne landgenooten voorgestelt*. Amst. 1779. 4°.

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 265, 668, 788, 824, 832, 839, 844, 849, 1322, 1798, 2925, 5118; *Bibl. Tydem.*, Pars I, p. 110, n°. 2704.

[Alexandrine Tinne]

TINNE (ALEXANDRINE) werd in 1839 te 's Hage geboren. Hare moeder was eene Nederlandsche barones van Capelle, haar vader van een oud-hollandsch geslacht. Hetzij door lectuur, hetzij door bijzondere aandrift en een onafhankelijken geest geleid, voelde zij zich tot het doen van verre reizen aangespoord, waartoe het aanzienlijk vermogen, waarover zij met haar moeder beschikken konden, haar allezins in staat stelde. Het was in de jaren, toen de aandacht bijzonder naar het

land der Pharaonen begon te worden gerigt, als uitgangspunt van nieuwe ontdekkingen tot opsporing der bronnen van den Nijl, en zich bij den aanvang der thans voltooide werken van het Suez-kanaal, meer en meer een stroom van reizigers derwaarts bewoog, dat ook A l e x a n d r i n e derwaarts wilde gaan, om getuigen te zijn van die wederontluikende beschaving, zich meer op de hoogte van de bevolking, taal en land te stellen, en dan welligt later verdere reizen te doen.

Hare moeder besloot haar te vergezellen, beide reisden in 1856 naar Egypte, en betrokken aldaar een landgoed in de nabijheid van Caïro, dat, bij afwisseling tot in 1861, het middelpunt van gezellig en wetenschappelijk verkeer of het uitgangspunt van reistogtjes in den omtrek was, als 't ware proeven van 'tgeen verder zou worden ondernomen. De beide vrouwen kwamen eerst op het plan, door de voorstellingen van den Duitschen geleerde, L u d w i g K r a h f, zich, toen koning T h e o d o r u s II nog in vollen luister was, waar Abyssinië, een der merkwaardigste rijken van Afrika, waarvan een Portugeesch reiziger in de 16de en J a m e s B r u c e in de 18de eeuw, zoo vele berigten hadden gegeven, die langen tijd als verdichtselen werden beschouwd, doch wier juistheid sedert meer en meer gebleken is, te begeven. Dit plan werd waarschijnlijk door de keer van zaken in Abyssinië opgegeven; doch niet het voornemen tot een verren togt.

In den aanvang van 1862 reisde mevrouw T i n n e, hare dochter A l e x a n d r i n e en hare zuster freule v a n C a p e l l e naar Khartoem. Twee kameelladingen kopergeld en proviand voor een geheel jaar werden medegevoerd, en te Khartoem een stoomschip gehuurd dat het reisgezelschap tot aan Gondokoro (5° noorder breedte) den Witten Nijl opwaarts zou brengen. Dit punt was destijds, toen S p e k e en G r a n t nog niet van hunne beroemde ontdekkingsreizen teruggekeerd waren, en B a k e r pas besloten had den Mwoetan Nzige te doorvorschen, het uiterste punt, tot hetwelk nandelsvaartuigen en reizigers voorwaarts drongen, dewijl aan gene zijde van Gondokoro de stoomversnellingen aanvangen, die de verdere vaart op den Nijl belemmeren. Door het gebied der Tsjilloek-negers, kwam het reisgezelschap in het aan den regter Nijloever zoo heerlijk gelegen Dsjemel-Njemati, waar men hutten liet bouwen en eenigen tijd wilde doorbrengen. Daar echter aan buffels, leeuwen, oliphanten, neushoorns en andere wilde dieren geen gebrek was, werden de lieden van het gevolg zóó zeer door vrees bevangen, dat deze dames zich genoodzaakt zagen weder aan boord der stoomboot te gaan en de vaart naar het zuiden voort te zetten. Overal snelde de mare van ongelooflijken rijkdom haar vooruit, en

zelfs de beruchte slavenjager, Mohammed Cher, die te Hellet-Kaka (linker Nijloever) woonde, ontving de freule Tinne met koninklijke eerbewijzen en deed haar het aanbod haar tot koningin van Soedan te verheffen. Bescheiden bedankte zij voor die eer, en daarna stoomde zij op de nog weinig bezochte Sobat, eene rivier die oostwaarts afvloeijende zich in den Nijl stort. De stoomboot zette den togt op deze rivier, voor zoo ver zij bevaarbaar is, voort, keerde vervolgens terug en ging den Witten Nijl opwaarts, door de eindeloos uitgestrekte moerassige streken van het No-meer, tot de Oostenrijksche zendingstatie Sante-croce, die destijds juist in verval geraakte. Na nog het graf van den Duitschen reiziger Wilhelm von Harnier, een jaar te voren door een huffel gedood, bezocht te hebben, begaf men zich naar Gondokoro, waar men den 30sten September aankwam.

Aanvallen van koorts en de vijandelijkheden der inboorlingen van den Bari-stam, die door de slavenhandelaars tot verbolgenheid gebragt waren, noodzaakteu het gezelschap reeds na 3 weken Gondokoro te verlaten, en zich in te schepen naar Khartoem, welke plaats het den 20sten November bereikte. Spoedig werden aldaar toebereidselen tot eene tweede groote onderneming gemaakt, die in alle opzigten nog veel belangrijker dan de eerste zou worden en waaraan nog aanzienlijker geldsommen ten koste werden gelegd, ofschoon de eerste reis op ruim *f* 60,000 was te staan gekomen. Men wilde de Gazellen-rivier, die door onmetelijke moeraslanden stroomt en van het westen komende, zich in den Nijl stort, benevens het land der Niam-Niams, als menscheneters berucht en die (maar ten onregte) verhaald werden van staarten voorzien te zijn, bezoeken en, opdat de wetenschap haar voordeel bij deze expeditie zoude hebben, gevoelden Th. von Heugl in en dr. Steudner, die toen juist van hunnen togt door Abyssinië te Khartoem waren aangekomen, zich opgewekt de dames Tinne te vergezellen. De uitrusting was van zoo grooten omvang, dat zij later de oorzaak werd van het mislukken der onderneming, waarbij overigens volstrekt geen heil was.

Het aantal schepen was niet minder dan 5, een stoomboot, twee dabahiën en twee andere zeilvaartuigen, die gezamelijk van boord hadden 200 personen, waaronder een lijfwacht van 60 soldaten, door den onderkoning verstrekt, 30 ezels, 4 kameelen, 1 paard, ammonitie en proviand voor tien maanden.

Den 23sten Februari 1863 vertrok het reisgezelschap, en het mogt, naar alle genomen maatregelen, de beste verwachtingen koesteren. Men had niet minder ten doel dan tot het meer Tsjad, in Afrika's binnenland, door te dringen, doch besloot den regentijd onder een volkstam van negers door

te brengen, waarvan sommigen alles behalve gunstige berigten gaven. Men bevond den Nijl tot aan den mond van den Sobat bezet met hooge biezen en riet, met welige palmboomen er achter. Half overstroomde eilandjes, die met mimosa's bedekt waren, als ook drijvende eilandjes uit wortels en aanslibsels zamengesteld, maakten de vaart op den Witten Nijl hier en daar moeijelijk. Den 11^{den} Februari kwam men echter de mond van den Sobat door; daar begonnen uitgestrekte moerassen, door Speke en Grant ontdekt, en wel aan beide zijden der rivier, zij waren vol krokodillen, nijlpaarden en buffels. Nu en dan zagen de reizigers eenige inlanders, op één been staande, van een groote gestalte - als de steltvogels in de moerassen, half onder het riet verborgen. Om zich tegen de steken der muskieten te beveiligen, hadden zich de negers met asch bestreken, waardoor zij een zeer onbehagelijk aanzien hadden.

Zonder bijzondere toevallen, bereikte het reisgezelschap de Gazellen-rivier, en de zuidelijke ankerplaats Masjra-el Req, zoo 't schijnt het uitgangspunt van de kooplieden en slavenjagers uit Khartoem, tot het doen van hunne rooftogten. De uitgestrekte moerassige streek, met hare uitdampingen liet hare werking niet uitblijven, te meer daar de regentijd was begonnen en men niet dan met groote moeite en de ontzettendste kosten dragers krijgen konde voor de menigte zieken en de ontzaggelijke bagaadje. Heuglin was met Steudner vooruitgezonden, ten einde eene betere legerplaats te zoeken, laatstgemelde bezweek (den 10^{den} April) aan de koorts, en Heugler moest zijnen vriend in het dorp Wasd begraven. Deze was 't eerste slagtoffer, dat op dezen togt viel, want men had gedurig met ziekten en gebrek, ja zelfs soms met volslagen hoogersnood te kampen. Mevrouw Tinne en hare twee Europeesche kameniers bezweken onder de eersten, aan felle koortsen; de tolk Contarini, de duitsche thaurier Schubert, volgden haar in 't graf; de meeste Europeanen bleven onder dit moordend luchtgestel; onder diegenen, die zich nog het krachtigst hielden waren Th. v. Heuglin, baron d'Ablaing en freule Alexandrine Tinne.

Eerst in October, bij het verstrijken van den regentijd, kon men aanstalten tot den terugtogt maken. Lang genoeg werd men echter nog opgehouden, in afwachting van de schepen, die naar Khartoem waren teruggezonden om zich van levensmiddelen en andere benoodigdheden te voorzien. Deze kwamen eerst in Januari 1864 op de Masjra-el Req. Men scheepte zich nu in en bereikte eerlang Khartoem; daar trof onze reizigster een nieuwe slag, het verlies harer tante, freule van Capelle.

Bij zoo veei vermoeijenissen en rouw, werd hare eigen ge-

zondheid wel eenigzins geschokt, doch zij kwam die slagen toch weder te boven, en poogde zich zelfs voor goed in het Nijldal te vestigen, doch raakte deswegens in moeijelijkheden met de Egyptische overheden, 'tgeen haar niet weinig griefde.

Frenle T i n n e besloot nu den bodem van Egypte voor 't oogenblik vaarwel te zeggen, en aan boord van hare eigen stoomboot, met haar gevolg, waaronder vele negers en negerinnen, de kusten der Middellandsche zee te bevaren, en dáár aan land te gaan, waar zij 't nuttig of noodig oordeelde[1)].

Niet afgeschrikt door zoo vele zware beproevingen, wenschte zij eindelijk in haar lang gekoesterd voornemen te rolharden om verdere ontdekkingsreizen in Afrika te doen, en de zaak der beschaving aldaar te bevorderen, doch bereidde zich op andere wijze daartoe voor.

Zij beoefende de talen, waar 't op aan kwam, en vereenzelvigde zich met de Oostersche gebruiken, ja kleedde zich, gelijk lady S t a n h o p e , in het gewaad der Oostersche vrouwen, ten einde den noodigen invloed op de inlanders te erlangen. Verscheidene jaren bragt zij met kleinere, als 't ware voorbereidende togten door, nu naar oostelijk Barbarije, van daar door de woestijn naar Zarâkin, en over de Roode zee naar Suez en Caïro; dan bezocht zij Konstantinopel, Maltha, Algiers, Tunis en ten laatste Tripoli, alwaar zij zich gereed maakte tot een togt dieper in het binnenland en wel naar Murzoek, waarheen zij in Februari 1869 trok, doch van welken togt zij niet zou wederkeeren. Volgens berigten door jhr. mr. E.F.E. T e s t a s , den Nederlandschen consul te Tripoli, werd zij het slagtoffer der roofzucht van eenige harer geleiders van den stam der Toearegs. Die berigten komen op het volgende neder.

De treurige gebeurtenis had plaats in de Quadi Berdjonds, op een dag reizens van Scharabn en vijf dagen bewesten Murzoek. Freule T i n n e was den 30sten Januari 1869 van

1) Met hoeveel tegenspoeden vergezeld, was echter de jongste togt niet zonder vrucht. H e u g l i n begaf zich naar Europa terug, om de talrijke bijzonderheden openbaar te maken, die hij en anderen over het dieren- en plantenrijk en de plaatselijke gesteldheid van die geheimzinnige hemelstreken van Afrika verzameld hadden. Hij had o.a. van de reis eene uitgewerkte kaart medegebragt van de Bahr-el-Gazel, de Gazellen-rivier, die op de naauwkeurigste grondslagen is zamengesteld. Beoefenaren der wetenschappen bragten hulde aan denondernemingsgeest van freule T i n n e en hare togtgenooten en F i g u i e r heeft in zijn Jaarboek den moed der ‘drie Hollandsche dames,’ maar vooral van de ‘schoone A l e x a n d r i n e ,’ zeer doen uitkomen.

Tripoli binnenwaarts vertrokken; en haar laatste brief, gedagteekend van Scharabn, werd te gelijk ontvangen met den brief van haar dood, door een harer Arabische bedienden Mohamed Ben Hassan el Benoni opgesteld. Het geleide der reizigster, haar door den Arabier Hadj Ibennoekhem toegezonden, ten einde haar tot Taharai te vergezellen, ontmoette op weg een troep van zes Arabieren en acht Toearegs, die mede aanspraak maakt op het regt om haar tot geleide te dienen; na korten twist werden beide partijen het eens, gezamentlijk verder te gaan. Des avonds daarop, zondag den 1sten Augustus, hielden zich de Arabieren te Toearegs, alsof ze vechtende wilden beslissen, wie hunner freule Tinne's palakijn dragen zouden. De Arabieren, onder voorwendsel, dat zij zich wilden verdedigen, grepen de wapens van de beide Hollandsche matrozen, die tot het gevolg der reizigster behoorden. Toen deze naderden om de schijnbaar vechtende te scheiden, werd een hunner, Oortmans, door een lanssteek neêrgeveld, de ander, Jacobze, die ter hulpe snelde, doodgeschoten, en freule Tinne zelve ontving, nadat een Toealeg haar de hand had afgehouwen, een pistoolschot in de borst, dat den onmiddelijken dood ten gevolge had. Alle overige bedienden, Arabieren en negers, lieten de moordenaars ontsnappen, behalve eene jonge negerin, die door de Toearegs werd medegevoerd.

Het schijnt dat de reizigster voornemens was, een togt door 't gebied der Toearegs te maken, in afwachting van eene nieuwe bezending kameelen en goederen, om vervolgens van Murzoek af, de reis naar Burnoe voort te zetten. Zij had te Murzoek dr. Nachtingall ontmoet, een Duitsch reireiziger, die door den koning van Pruissen belast was met 'toverbrengen van geschenken aan den vorst van Buroc.

Uitvoerige bijzonderheden over het leven en de reizen van freule Alexandrine Tinne zijn nog niet medegedeeld. De eerste groote togten langs den Nijl en de Gazellen-rivier, waarop zij en hare togtgenooten een regtmatigen roem lnoogsten, is geschetst in *Transactions of the Historic Society of Lancashire and Cheshire*, T. XVI, waarvan een afzonderlijke druk bestaat onder den titel van *Geographical notes of expeditions in Oentral-Africa*, *by three Dutch Ladies*, by John Tinne. Liverpool, 1864. Een uittreksel daarvan, benevens het Dagboek van Th. von Heuglin, gedurende de expeditie, die den naam der dame Tinne draagt, vindt men in het bijvoegsel tot no. 15 van Petermans *Geografische Mittheilungen*, Gotha, 1865. Voorts heeft men in verschillende tijdschriften en dagbladen verspreide berigten over

de Nederlandsche reizigster; o.a. in het *Geïllustreerd Tijdschrift voor iedereen*, 1ste Afl, waaraan dit artikel is ontleend, en ook de afbeelding der freule, in Oostersch kostuum voorkomt. Men vindt hare biografie ook in *Tour du Monde*, 2e année (1871) p. 566.

De beroemde duitsche schilder Gentz, die veel in het Oosten gereisd en freule Tinne persoonlijk gekend heeft, geeft in een duitsch Tijdschrift eene beschrijving van hare geestgesteldheid ee lotgevallen na hare terugkeer van de zoo ongelukkig afgeloopen togt naar Afrika's binnenland en leidt ons in hare woning te Caïro. Overgenomen in het aangehaalde *Geïll. Magazijn*, bl. 7.

[Johannes Tissel]

TISSEL (JOHANNES), in 1752 te 's Gravenhage geboren, werd tot de studie voor predikant bij de Lutherschen opgeleid door Ds. C. van der Heiden aldaar, studeerde één jaar in Duitschland, werd in 1772 predikant te Schiedam, in 1774 te Dordrecht, in 1788 te Amsterdam, waar hij in 1813 overleed.

Hij vierde te Dordrecht in 1780 het *vijfde Jubile der Augsburgsche confessie*, en gaf in het licht:

Gedachten of zekere Recensie aan de geagte schrijvers der Nederduitsche Bibliotheek. Dordr. 1777.

Apologie voor de leer der verzoeninge; of dit gewigtig Leerstuk van den christelijken godsdienst bewezen en gered tegens de zwaarigheden van den Heer J.A. Eberhard en anderen. Ald. 1778.

Leerredenen over de gewigtigste gebeurtenissen uit het leven van Jezus Christus, gewoonlijk genoemd Evangelien. Ald. 1786-87. 6 d.

Er bestaat een monument ten zijner eere door J.W. Caspari en A.v.d. Beek, met opschrift van A.J. Zubli.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr*, D. II, bl. 229; Domela Nieuwenhuis in *Bijdr. van Schultz Jacobs*, D. VII, bl. 136; Dez., *Gesch. d. Amsterd. Luth. gem.*, bl. 205; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Tissot de Patot]

TISSOT DE PATOT. Zie TYSSOT DE PATOT.

[Johannes Titama]

TITAMA (JOHANNES), te Groningen gehoren, zoon van Bernhardus, laatst predikant te Dylierschans, werd in 1685 student te Franeker, als proponent beroepen in 1691 op het Ameland. Daar om zijn ergerlijk gedrag in zijnen dienst geschorst, ging hij naar Noord-Holland, waar hij zich bij eenige gemeenten zocht in te dringen. In 1697 werd hij van zijne censure ontslagen en weder beroepbaar verklaard. Hij is niet lang daarna als predikant naar St. Thomas vertrokken.

Men heeft van hem eene *Predikatie op den Rijswijkschen vrede*.

Zie *Nav.*, D. XV, bl. 117, 563; M u l l e r , *Bibl. v. Ned. Pamfl.*, n° 9514.

[Pieter Titelman]

TITELMAN (PIETER) leefde in 't midden der 16de eeuw. Hij was deken te Ronsen en inquisiteur van Vlaanderen. Hij maakte zich door zijne vervolgingen en wreedheden, vooral de doopsgezinden, berucht.

Zie B r a n d t , *Hist. d. Ref.*, D. I, bl. 307; K o k .

[Abraham Titsingh]

TITSINGH (ABRAHAM), wiens vader in 1684 of daaromtrent heelmeester werd en in 1691 in landsdienst tegen de Franschen sneuvelde. Zijne moeder was uit eene oude patricische familie. Hij was de ondste zoon, en had nog twee jongere broeders, gelijk hij, heelmeesters te Amsterdam. Na den dood zijns vaders, werd hij in de heelkunde onderwezen[1)] door diens oude vriend C o n s t a n t i j n , een Zweed, groot chemicus en bijzonder vriend van R a n . In 1702 werd hij door Dr. P. G u e n e l e o n , die ook in de heelkunde uitmuntte, bevorderd tot tweede scheepsheelmeester, en bleef, niet zonder menig gevaar te hebben doorgestaan, tot 1710 in 's lands dienst, terwijl hij boven verwachting wegens zijn betoonden ijver en beproefde kunde bevorderd werd.

Te Amsterdam zich gevestigd hebbende, werd hij een ijverig leerling van R u y s c h , en door dezen in 1711 bevorderd tot meester chirurgijn. Hij was toen 26 jaren oud.

In 1731 overman van bet gild geworden, zag hij de ingeslopen verkeerdheden en misbruiken bij het examineren, en bragt zulk ter kennisse van burgemeesters, die, na gedaan onderzoek, de oude overmannen afzetten, doch hem behielden en tot deken van het gild bij de nieuw benoemde overmannen aanstelde, om de goede orde bij het gild te herstellen. Dit veroorzaakte een hevigen haat tegen hem, maar bragt hem in groot aanzien bij de burgemeesters. Toen burgemeesters in 1746, op verzoek van 't collegium medicum, de heelmeesters het uitoefenen der verloskunde verboden, trok zich T i t r i n g h , die jaren de verloskunde had uitgeoefend, deze zaak aan, en wilde niet weder tot deken van het gild benoemd worden.

Eerst in 1749 werd het examineren van vroedmeesters,

1) Deze werd in 1704 naar Stokholm als heelmeester aan het Zweedsche hof beroepen en praktiseerde daar bij de in 1709 en 1710 heerschende koortsziekte, die hij in plaats van verhittende geneesmiddelen, gelijk daar de gewoonte was, gelukkig behandelde met verkoelende.

onder zekere bepalingen, weer aan het gild opgedragen en aan T i t s i n g h en d e B r u y n de vrije uitoefening vergund. Het is hier de plaats niet de verdere onaangenaamheden, die hij met de med. doctoren had en hoe hij voor de belangen van zijn gild ijverde, te behandelen.

Hij was zeer bevriend met B o e r h a a v e , dien hij meermalen te Leiden bezocht. Het jaar van zijn overlijden s met bekend.

Hij gaf in het licht:

De verdonkerde heelkonst der Amsterdammers. Alkmaar, 1730.

Heelkundige verhandeling over den steen en het steensnijden. Amst., 1731, vooral gerigt tegen de *Heelkundige aanmerkingen*, over hetzelfde onderwerp door J a c o b u s D e n y s , in 1730 te Leiden uitgegeven.

Heelkundige verhandeling over de tegennatuurlijke splitsinge der ruggegraat. Amst., 1732, tegen een vroeger geschrift van zijnen kunst- en stadgenoot H. U i t h o o r n .

Kunstbroederlijke lessen over de koortsen op de schepen van oorlog. Amst., 1742. Door de admiraliteit van Amsterdam met een stuk zilverwerk vereerd.

Cypria, *tot schrik van haar bondgenooten en redding der gestruikelden*. Amst., 1742.

Diana, *ontdekkende het geheim der dwazen*, *die zich vroedmeesters nocmen*. Amst., 1750.

De rustende uren besteed tot opbouw der loffelijke heelkunst. Amst., 1751.

Geneeskonst der heelmeesters tot dienst der Zeevaart.

Zie v a n M e e k r e n , *Heelk. Aanmerkingen*, bl. 115; B a n g a , *Geschied. v.d. Geneesk*., bl. 757, 780, 785 en aangeh. schrijvers; *Nav*., D. III, bl. 138; D. IV, bl. 121; *Bijbl*, 1855, Dl. IV, V, bl. 344; D. VI, bl. 182, 183; D. XI, bl. 44, 110.

[Guilielmus Titsingh]

TITSINGH (GUILIELMUS) was de voornaamste stichter van de in 1780 te Amsterdam opgerigte kweekschool voor de Zeevaart.

Zie V e r w o e r t .

[H. Titsingh]

TITSINGH (H.) was schipper en bevelvoerder van een der kanonneerbooten, die in de helft van Bloeimand 1808 door de Britten tot in het Sluissche gat vervolgd werden, en zich bij die gelegenheid door zijne kloekheid onderscheidde.

Zie J.C. d e J o n g e , *Neerl. Zeew*., D. VI, bl. 542.

[Isaac Titsingh]

TITSINGH (ISAAC), in 1744 of 1740 te Amsterdam geboren, vertrok in zijne jeugd naar Batavia, waar hij later raad van Indië werd. In 1778 zond men hem naar Japan. als hoofd

van 't Nederlandsch kantoor aldaar en hield hij lang zijn verblijf op 't eiland Decima tengevolge van den oorlog, die zijne vervanging bemoeijelijkte, en trok hij meermalen, als gezant der O.I. Compagnie, naar Jedo om den keizer van Japan te begroeten, en wist zich, door zijne minzame manieren, vrienden onder de grooten van dat land te maken, met sommige van welke hij naderhand o.a. met den schoonvader des keizers, briefwisseling hield. Hij kon echter geen verlof verwerven den prachtigen tempel van Nilo te bezoeken. In 1784 vertrok hij vandaar en bragt een menigte zeldzaamheden en belangrijke aanteekeningen mede. Kort daarop werd hij benoemd tot gouverneur van Chinchoura, een bij Chandernagor in Bengalen gelegen handelskantoor, welke post hij slechts kort bekleedde, daar hij weldra weder als raad van Indië optrad en in 1794 als ambassadeur naar China werd gezonden.

Ook hier wist hij zich vrienden te maken, verkreeg herhaalde malen gehoor bij den keizer, woonde de feesten en verlustigingen van 't hof bij in de tuinen van Ynen-min-Ynen en eindigde zijn gezantschap in Mei 1795 met een gelukkigen uitslag. In het vaderland teruggekeerd (1809), drongen hem de staatkundige gebeurtenissen naar Parijs. Daar wilde hij zijne nasporingen wereldkundig maken, toen een hevige ziekte hem den 9^{den} Februarij 1812 aan zijne vrienden en de wetenschap ontrukte. Zijne papieren vielen in handen van een Fransche uitgever, die daarvan uitgaf:

Cérémonies usitées en Japon pour les mariages et les funérailles etc. Paris, 1819. 2 t. 8°. met 70 pl.

Mémoires et anecdotes de la dynastie regnante des Djogouns etc. Ald., 1820. m. pl. ééne editie door A b e l R e m u s a t bezorgd.

Encyclopédie Japonaise. In de *Voyage an Bengale* van C h a r p e n t i e r C o s s i g n y vindt men eene *Notice sur le Japon*, die deze geleerde na gehouden gesprekken met T i t s i n g h te Chinchoura heeft zamengesteld.

In de *Annales des Voyages* T. XXIV, vindt men *Déscriptions de la Terre Ieso traduites du Japonais par M. Titsingh* en eene *Notice sur sa collection*.

Voyage de l'ambassade de la compagnie des Indes Orientales Hollandaises vers l'empereur de la Chine en 1794 *et* 1795, *tirée du Journal de van Braam et publiée par Moreau de Saint-Méry. Philadelphie*, 1796-1797. in 4°.

Betere berigten nopens dit gezantschap vindt men bij *M. de Guignes*, *Voyages à Peking*, *Manille et l'île de France*. Paris, 1808. 3 vol. 8°.

Een Engelsch boekverkooper moet ook eenige stukken van T i t s i n g h 's aanteekeningen in handen hebben gekregen, die door hem uitgegeven zijn in 4°, waarvan eene Nederduitsche

vertaling in 't licht kwam te Delft, onder den titel van *Bijzonderheden van Japan*. In het 3de deel der *Verhand*. van 't Bataviaasch Genootschap vindt men van hem eene opgave van de bereiding der Sakki en der Seja.

Zie *Biogr. Univ. anc. et mod.*. e.v.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Kunst- en Letterb.* 1812, D. I, bl. 162.

[Susanna Titsingh]

TITSINGH (SUSANNA), oudste dochter van W. Titsingh, werd te Amsterdam geboren, en wegens hare zonderlinge vermogens van verstand en geest teregt bewonderd. Op haar tiende jaar was zij de Fransche taal volkomen magtig en, volgens de regelen der spraakkunst, volkomen sprak. Toen zij den ouderdom van veertien jaren had bereikt, kon zij de klassieke latijnsche schrijvers ad aperturam lezen. Bovendien was zij in de wiskunde zoo bedreven, dat zij de moeijelijkste vragen uit *Euclides* kon betoogen. Zij muntte ook uit in de toonkunst en het bespelen van 't klavier. Zij zou zich ook op de sterrekunde hebben beginnen toe te leggen, toen zij in 1776 in den ouderdom van veertien en een half jaar overleed. Deze en meer andere bijzonderheden vindt men in een bundel van latijnsche en nederduitsche lijkzangen, door eenige harer bewonderaars vervaardigd, waarin tevens eene latijnsche lofrede gevoegd is van Mr. G.W. van Oosten de Bruin, welk een en ander, ofschoon niet openlijk gemeen gemaakt, in 1778 in druk verschenen is, onder den titel van: *Susannae Reginae Titsinghiae Epicedia et Elogium. Harlemi Typis Enschediorum* in 8o.

Zie Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Schelto Tjaarda]

TJAARDA (SCHELTO), tijdgenoot van den voor-vorige, behoorde tot de verbondene edelen (1566) en werd door Alva te Antwerpen in persoon gedagvaard. Hij huwde His Hermana, die hem een zoon schonk, Syds Tjaarda, gehuwd met Eelk Fritsma, wier moeder uit het geslacht van Camminga was.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen*, D. III, bl. 332, 333; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Cornelis Hendrik Tjaden]

TJADEN (CORNELIS HENDRIK), in 1698 te Groningen geboren, was aldaar een reeks van jaren een der voornaamste regenten en had veel invloed op den loop der zaken. Onder de vele en aanzienlijke ambten, die hij bekleedde, behoorde dat van syndicus der stad en van drost van het Old-ampt. Hij huwde Rolina Wolthers en overleed den 14den Januarij 1765.

Zie Scheltema, *Heelk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Jan Tjaerda van Starkenburg]

TJAERDA VAN STARKENBURG (JAN) moest voor Al-

v a 's woede zwichten. Zijn zoon B a r t h o l d hem, ten tijde zijner ballingschap geboren, hielp later het Spaansche geweld door zijn heldenmoed fnuiken. G e l l i u s S n e c a n u s roemt zijne liefde voor den godsdienst binnen en buiten 's lands betoond en zijn voorbeeldig gedrag onder al zijn zwaar lijden.

Zie *Frisia nobilis*, p. 154, 396-404; T e W a t e r, *Verb. der Edelen*, D. III, t.a.p., bl. 333.

[Ludolph van Tjaerda van Starkenburg]

TJAERDA VAN STARKENBURG (LUDOLPH VAN), Heer van Wee en Suurdijk, zoon van L a m m e r t en F r e d e r i k a G o c k i n g a, werd door zijn rijkdom en geboorte spoedig tot aanzienlijke staatsposten geroepen. Hij bekleedde in den Haag de gewigtigste commissiën, o.a. die tot den vredehandel te Breda in 1667. Hij behoorde tot de voorstanders van het stadhonderlijk huis en huwde A n n a C a t h a r i n a d e M e p s c h e.

Zie S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.*; V e r w o e r t; K o b u s en d e R i v e c o u r t; T e W a t e r, *Verbond der Edelen*, D. III, bl. 332.

[Mr. Syds Tjaerda]

TJAERDA (Mr. SYDS), uit hetzelfde aanzienlijke Friesche geslacht, eenige zoon van K i n s k T j a a r d a en S y d s B o t n i a, was een ijverig aanhanger van keizer K a r e l. Hij werd in 1517 begiftigd met de Grietenij Dantumadeel; ook was hij meester in de regten en Olderman te Dokkum. Hij stond zeer in gunst van den keizer en ontving van hem in 1527 een pensioen van 60 ponden 's jaars. In 1529 was hij ontvanger van de floreenrente in Oostergoo. In 1536 ontving hij van den stadhouder S c h e n k een brief van dankzegging voor de getrouwe diensten aan den keizer bewezen. Hij hield zich toen te Groningen op, en schijnt afstand van de Grietenij gedaan te hebben, daar men hem, sedert dien tijd, hoveling te Rinsumageest en geen grietman genoemd vindt in de menigvuldige missives aan hem geschreven. T j a e r d a werd, zoowel binnen als buiten de provincie, in landszaken gebruikt en dikwijls in commissie naar den keizer en de gouvernante M a r i a gezonden, om hun 's lands belangen voor te dragen. Na zijn overlijden werd het noodig geacht een inventaris op te maken van alle stukken en papieren, die hij, de landen en steden van Friesland betreffende, onder zich had gehad. Dat hij niet onbemiddeld was, blijkt uit het aankoopen van onderscheidene goederen in Dantumadeel. Hij huwde M o e d, dochter van S y t s S y t s e m a en W o m k J u c k e m a en had bij haar 8 kinderen. H overleed op St. Luciadag 1546, en zijne weduwe den 27 September 1547. Beide zijn in de kerk te Rinsumageest graven.

Zie *Charterb.*, D. II, bl. 247, 495, 535, 541, 645, 680; D. III, bl. 230; W i n s e m i u s. *Hist*, bl. 487; v. S m i n i a, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 115, 116; V e r w o e r t; K o b u s en d e R i v e c o u r t; F e r w e r d a, D. I, St. 1, bl. 111-114.

[Dr. J. Tjallingii]

TJALLINGII (Dr. J.) schreef:
Beproefd middel, *bekend onder den naam van essentia pro haemorrhagia*, *tot stelping van eene zware neusbloeding*, in *Algem. Vad. Letteroef.* 1802, D. XII. St. 2, bl. 283, *Geneesk. Magazijn*, 1803, D. III, St. 1, bl. 248.

Zie H o l t r o p , p. 358.

[Johan Tjassens]

TJASSENS (JOHAN), te Groningen geboren, was een ervaren regtsgeleerde. Men heeft van hem de uitgave te danken van het werk *Zeepolitie*. Hij overleed den 4^{den} Augustus 1670.

Zie V e r w o e r t .

[Syboud Tjebbema]

TJEBBEMA (SYBOUD) komt voor in eene akte van 12 Maart 1477 als Grietman van Idaarderadeel, waarbij het klooster Aalsum verklaard wordt tot het onderhoud van Hottingaen Keimpema zijlkolken niet verder verbonden te zijn dan een ander.

Zie *Chartb.*, D. I, bl. 667; v. S m i n i a , bl. 146.

[Jacob Tjebbes]

TJEBBES (JACOB), in 1580 grietman van Schoterland, was een voorstander der Unie van Utrecht (1579). In 1584 was hij wegens Zevenwouden gevolmagtigd ter landsdage, en onderteekende de Instructie voor J e l g e r v a n F e i j t s m a en H e s s e l A i j s m a , als gezanten naar den koning van Frankrijk.

Zie W i n s e m i u s , *Hist.*, bl. 373; *Chron.*, p. 744; v. S m i n i a , bl. 364.

[Sierdt Tjebbes]

TJEBBES (SIERDT) komt in 1580 als grietman van Aengwirden voor.

Zie v. S m i n i a , bl. 336.

[Antje Tjebbes Tjebbinga]

TJEBBINGA (ANTJE TJEBBES).
Zie over deze kloeke vrouw, waarop de dichter van H a l m a e l een vers vervaardigde F e r w e r d a , *in de Blau*, 4e generata.

[Tjom]

TJOM ( ), dichter uit de eerste helft der 18de eeuw. Zijne gedichten zijn verspreid. Men vindt er o.a. een vóór *Hoorns Buiten-Singel*, *in digtmaat gebragt*, *door* R. W e s t e r o p .

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[J. Tobitson]

TOBITSON (J.) is schrijver van
Het gevoelen van de Praedestinatie ontheft van nieuwe zwarigheden. Leeuw. 1765. 8o.
Zie A r e n s b e r g , bl. 511.

[Jacob van der Tocht]

TOCHT (JACOB VAN DER), staatsman, pensionaris van Gouda. Hij werd in 1668, toen de Staten alles deden wat tot be-

vordering van den vrede kon strekken, met Burgersdijck naar Brussel gezonden, om aldaar te handelen en tevens de afdoening der oude Brandenburgsche schuld, voor het hof van Mechelen te bevorderen. In beide opzigten slaagden zij gelukkig; omtrent het eerste erlangden zij de goedkeuring hunner meesters, aangaande het laatste ging van der Tocht naar Berlijn. Vervolgens werd hij met Van Vrijbergen naar Brussel gezonden ter beteugeling der Oost-Indische kaperijen. In 1672 was hij een dergenen, die op het vertrek van Pieter de Groot, als gevolmagtigde om met Lodewijk XIV te handelen, aandrong. Dit scheen echter geen invloed te hebben op de genegenheid van Willem III; niet alleen bleef hij in stadsbediening, maar zelf na de verandering van regering wordt hij onder de raden van Gouda vermeldt. In 1675 werd hij pensionaris (vroeger was hij secretaris) en overleed in 1686.

Zijne afbeelding door Kobelt en Claessens naar Vaillant, vindt men bij van Wijn, *Bijv. op Wagen.*, D. XIII, tegenover bl. 110.

Zie Aitzema, *Sak. v. Staat en oorlog*, D. VI, bl. 756; Wagenaar, *V.H.*, D. XIII, bl. 312, 313; D. XIV, bl. 55; van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, D. XIII, bl. 110; D. XIV, bl. 49; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[L. Toel]

TOEL (L.) schreef:

Diss. med. de teloe avanearum in febribus intermittentibus usu. Gron. 1811.

Zie Holtrop, p. 358.

[J.C. Toelaar]

TOELAAR (J.C.) schreef: *Verhandeling over de algemeene en bijzondere oorzaken der waare breuken*. Amst., 1799. 8°.

Zie Holtrop, bl. 358.

[Reynhardus Toelaar]

TOELAAR (REYNHARDUS), godgeleerde, als proponent beroepen bij de hervormde gemeente te Heumen en Malden (1723), te Roon (1725) en te Nijmegen (1730), waar hij den 5den November 1746 overleed.

Hij schreef:

Verklaring over Psalm XX, XXI en LXXXIV. Amsterd. 1736. 4°.

Over het Evangelium van Lucas. 3 dln. Amst. 4°.

Verklaaring van het H. Evangelium van Marcus van het begin tot het 20ste *vers van het XIII Hoofdstuk, vermeerderd met eenige Aanmerkingen en vervolgt tot het einde door deszelfs Amptgenoot Johannes de Lange, toen medebedienaar*

van 't H. Euangelie te Nijmegen, *nu te Amsterdam*. 3 dln. 4°. 2de dr. Leiden, 1761?

Over den Brief aan de Galteren. Leiden. 4°.

Een getrouw voorganger ter Navolging aangeprezen. 4°.

Zie *Boekz. d. Gel. wereld*, 1723, bl. 240, 241; 1761, bl. 325; H. de Jongh, *Naamr. d. Predd.*, bl. 349; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 98; Abcoude, bl. 370; Arrenberg, bl. 510; Mourik, *Naamrol d. Godgel. schrijvers.*

[J.A. Toepfer Jr.]

TOEPFER Jr. (J.A.). Zie TOPFER Jr. (J.A.).

[Lodewijk Toeput]

TOEPUT (LODEWIJK), kunstschilder te Mechelen tusschen 1564-1566 geboren, was, volgens van Mander, 'kloek in landschappen en ordonnantiën:' ook was hij graveur en uitgever van prenten. Hij woonde in 1604 te Treuso buiten Venetië, en noemde zich L. de Trivizi.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

[Toe Water]

TOE WATER. Zie WATER.

[F. Toger]

TOGER (F.)

gaf in het licht:

Christelijke godgeleerdheid. Leiden, 1738.

Lijdzaamheid en vergelding der Heiligen, *over* 1 *Petri III*:19. Leiden, 1703. 8°.

Zie Arrenberg; Mourik.

[D. du Toict]

TOICT (D. DU). De Maats. van Ned. Letterk. bezit van dezen Leidenaar: *Hollands heyll' en rampen ofte desselfs gelukk' en ongelukken tegens malkanderen vertoond* (met door R. de Hoogte gegrav. titel). Amst., 1686. 2 dln. 4°.

Zie *Cat.*, D. III, bl. 254, Arrenberg, bl. 511.

[Jacobus du Toict]

TOICT (JACOBUS DU) was predikant te Hensbroek, Leiden (1710), werd in 1751 emeritus en overleed in 'tzelfde jaar.

Hij gaf in 't licht:

Het Evangelium beschreven door den H. Apostel Johannes, *tot bewijs dat Jezus is de Christus*, *de zoon Gods; ontleedt*, *geopent en betoogt*. Leiden, 1725.

Over de ontfangenis van 's weerelds Heiland en den Lofzang van Maria, volgens Luk. I:26-35. Amsterd. 4°.

Laatste reden ter bevestiging van Ds. Serrurier en P. van Gilst, over Psalm CXXXIII; 1-24. Amst., 1751. 4°.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 59; I t e r s o n , *Naaml. v. Predd. te Leiden*; *Boekz.*, 1725, bl. 135; A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 511.

[David van Tol]

TOL (DAVID VAN) schilderde kleine stukjes, veelal in nissen voorgesteld, bijv. *Een meisje met eenige Angelieren*, *Een*

slapend mannetje met een vrouwtje, *dat zijn zak naziet*, *Een oude vrouw met een vuurpot op haar schoot en een spinnewiel aan hare zijde*, dat, op de verkooping van Catharina Backer, weduwe van Allard de la Court, te Leiden, in 1766 *f* 71 gold; *Een haspelend Besje; Een man die een haring eet*, op de verkooping te 's Hage 1750 van den graaf van Wassenaer Obdam voor *f* 150 verkocht.

[Dirk van Tol]

TOL (DIRK VAN) teekende het *Princelijk lusthuis van sijn Excell. den Heere van Odijk etc. tot Zeyst*, door Hendrick Hulsbergh gegraveerd. Hij bloeide in den aanvang der 18de eeuw.

Zie Kramm.

[Dominicus van Tol]

TOL (DOMINICUS VAN), volgens Bryan-Stanley, neef en leerling van Gerard Dou, en de eenigste, die den schildertrant van dezen zóó wist na te volgen, dat sommige zulker kopijen onder zijn eigen naam op publieke veilingen van *f* 1800 tot *f* 4200 opbragten. Zijne binnenhuizen zijn in den smaak van Brekelenkamp, maar doorgaans uitvoeriger. Het Rijks Museum van Amsterdam bezit van hem een stukje, genaamd *de gevangen Muis.* In het Museum van der Hoop aldaar is *Eene vrouw met kinderen* naar G. Dou. Voor den brand bezat het Museum Boymans te Rotterdam het *portret van G. Dou* door hem geschilderd. Ook heeft hij zich zelve afgebeeld, staande in een binnenvertrek, gekleed in een nachtrok met een bonnet op het hoofd, met een palet met verwen, penseelen en maatstok voor een tafel staande. Zijn portret, door Kramm vermeld, vindt men bij Immerzeel.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jacobus Tol]

TOL (JACOBUS), dichter uit het laatst der vorige eeuw, was een vriend en tijdgenoot van Rutger Schutte.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; *Lijkdichten op R. Schutte*, bl. 178.

[Nicolaas van Tol]

TOL (NICOLAAS VAN). In 1744 werd van dezen meester op de verkooping van Pieter de Klok te Amsterdam *Een banket der Goden* verkocht.

Zie Kramm.

[M. van Tol]

TOL (M. VAN), Nederduitsch dichter, bloeide in het laatst der 17de eeuw, blijkens zijn lijkdicht op den Leidschen hoogleeraar Heidanus (1678).

Zie Heringa, *Lijst van Dichters*.

[Pieter van Tol]

TOL (PIETER VAN), tijdgenoot van D o m i n i c u s v a n T o l, schilderde binnenhuizen in deftigen trant, waarvan er een aantal op catalogussen van verkoopingen voorkomen en goed

betaald werden. Op de verkooping van Jacob van Zaanen te 's Hage in 1767, werd *Een vrouwtje zittendete speldewerken en een kind met een trommel spelende*, *nevens eene meid*, *en verder bijwerk daarbij* voor *f* 500 verkocht.

In het voormalig *Palais Royal* was eene schilderij van hem, in den trant van Dou aanwezig. Waarschijnlijk dezelfde, waar naar P.G. Langlais, in 1782 *La Menagère Hollandaise* graveerde. P. Duflos Jun. graveerde naar hem *Een schoenmaker in zijne werkplaats*.

Zie Kramm.

[Willem van Tol]

TOL (WILLEM VAN). Op de kunstveiling van Brentano, Amsterdam 1822, gold *Eene bejaarde vrouw*, in den smaak van Dou, van dezen meester *f* 300. Welligt is hier een fout in den voornaam.

Zie Kramm.

[Jacob Pieterse Tolck]

TOLCK (JACOB PIETERSE), vice-admiraal op de hulpvloot naar Portugal, onder den admiraal Artur Gijsels in 1539, en was bij den zeeslag aan de Portugesche kust.

Zie J.C. de Jonge, *Geschied. v. Neerl. Zeewezen*, D. I, bl. 542.

[Jacob Jooste Tolck]

TOLCK (JACOB JOOSTE) noemt zich vóór *De groote wonderlijcke wereldt* (Amst., 1659. 4°), geoctr. dienaer van de H.M. Heeren Staeten, en zegt tolk bij een of meerdere gezantschappen naar de Oostersche landen geweest te zijn. Hij voegt voor genoemd geschrift eene aanbeveling in tien talen, waarbij Poolsch, Russisch en Hebreeuwsch. Uit het laatste en andere omstandigheden schijnt te blijken dat hij een Israëliet geweest is.

Op den titel van *De groote wonderlijcke oorlogen ende geschiedenissen*, *tusschen Sijn Kon. Maj. van Polen ende Sweeden*, *als mede den Grootvorst van Moscovien. In de Provintie van Groot ende Kleyn Polen*, *Littouwen*, *Lijflandt ende Courlandt ende Pruyssen* enz. (in 1653-56). *t' Amst. gedr. voor den Autheur*, *daer de Boecken te bekomen sijn. In 't Jaer* 1657, noemt hij zich Jacob van Emmerick, *die veel van de Principaalste dingen selve gesien heeft*.

Zie Tiele, *Cat. v. Pamfl.*, D. II, bl. 104.

[Johannes van Toledo]

TOLEDO (JOHANNES VAN), dichter uit het laatst der 17de eeuw, gaf in het licht:

Tijdquister der Jeugd, waar achter *Gestrafte ontugt*, *vertoont in de liefde van Helionore en Zanobio; trsp.* Amst., 1669. 8°.

Zie Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V, bl. 403; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*b*, bl. 204.

[F. Tolet]

TOLET (F.) schreef:

Van de uythaling van de steen uyt de Blaes. Uyt., 1693. 8°.

Zie A b c o u d e , D. I, bl. 363.

[Jan Tolhuys]

TOLHUYS (JAN), beroemd klok- en geschutgieter te Utrecht, in de eerste helft der 16de eeuw. Er waren in de vorige eeuw nog stukken geschut door hem gegoten aanwezig; o.a. een op een der bolwerken van Utrecht met dit opschrift:

Ik heet die Joffer, fel wreet sprekende,
Mueren en schansen wast ik brekende
Jan Tolhuys van Utrecht. 1542.

Ook goot hij het beroemde *zakpistool van koningin Elisabeth*, een stuk geschut op de meest zuidelijke punt van de klip, die het platte bolwerk uitmaakt van het kasteel te Dover.

Hij overleed omtrent 1558.

Zie *The Gentlemans Magazine for* 1767. Vol. XXXVII, p. 499; V e l i u s , *Chron. v. Hoorn*, bl. 259; F e i j k e n R i j p , *Chr. v. Hoorn*, bl. 259; B l e i s w i j c k , *Beschrijv. v. Delft*, D. II, bl. 637; R. B o i t e t , *Beschrijv. van Delft* (1729), bl. 563; *Utrechts Volksalm.*, 1851; C. d e J o n g , *Reizen in en door het kanaal, in den jaren* 1783, bl. 31; D o d t , *Archief voor kerkel. en wereldl. geschied.*, D. III, VI, VII (Reg.); *Navorscher*, D. VII, bl. 364; VIII, bl. 83, 142, 169; IX, bl. 113; X, bl. 345.

[Aris Tolk]

TOLK (ARIS), in het laatst der vorige eeuw stadsdrukker, binder, boek- en papierverkooper te Edam, plaatste zijne gedichten voor de boeken, die bij hem gedrukt werden, zoo als voor *De korte kronyck van Purmerende* enz.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Abraham Arnold van Toll]

TOLL (ABRAHAM ARNOLD VAN), zoon van T h e o d o r u s v a n T o l l , was predikant te Loopwijk en Cabauw. Hij werd in 1760 emeritus en gaf in 't licht:

Aanmerkingen op de eerste beginzelen der woorden Gods tot eyge gebruykt, ontworpen door D. Petrus Laan. Uytr., 1731. 4°.

Predicatie over Genesis IV v. 7 ter bevestiging van Ds. Arn. Kuys. Uytr., 1737. 4°.

Jabal, Jubal en Tubalkain ofte verhandeling van hun afkomst, leeftijd, uytvindingen, geweldenarijen, regeering, godsdienst. Uytr., 1738. 8°.

De uytnemendheid der ouden boven jonge Predicanten. Uytr., 1740. 8°.

Verhandeling over den kinderdoop, *in vergelijking met een werk uitgekomen onder de tytel: de waarheid vervolgd en verdrukt en het recht der kerke verraden en verkragt in den Persoon van B. Keppel.* Utrecht, 1745.

Bedenkingen over het voorstel, *of niet een zwaarder straf*

dan in gebruik is, *behoorde gesteld te worden op een Predikant*, *die met zijne dienstmeid gemeenschap gehad heeft*, *al was het zelfs met ontzettinge van zijnen dienst*. Uytr., 1728. 4°.

Aanmerkingen op de nieuwe Psalmberijming van den Heer J.E. Voet. 1764. - *Tijdige en grondige bedenkingen omtrent* (*het vorige stukje*) *door een Lid van het genootschap Mavult prodesse*, *quam conspici*. 's Gravenh., 1764. 8°.

Hij beoefende ook de latijnsche poëzij.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 212; A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 512; *Boekz.*, 1723, bl. 240, 241; 1741, bl. 16. 2de *Aanh.* bl. 148; *Boekz.* 1760, bl. 751.

[Hendrik van Toll]

TOLL (HENDRIK VAN), zeekapitein, ontmoeten wij het eerst in 1665, en wel als bevelhebber van het oorlogschip *Duvenvoorde* van 52 stukken, zoodat men, ofschoon zijn naam niet vroeger wordt aangetroffen, mag aannemen, dat hij reeds een geruimen tijd vroeger in dienst getreden is, en de zeeslagen van den eersten Engelschen oorlog heeft bijgewoond. In den genoemden rang van kapitein nam hij deel aan den hevigen maar ongelukkigen strijd, waarin de luitenant-admiraal v a n W a s s e n a e r O b d a m in de lucht vloog. Dat hij behoorde onder hen, die zich bij dezen slag kennelijk van hunnen pligt kweeten, blijkt daaruit dat wij hem terug vinden bij de vloot, welke eenigen tijd daarna wederom in zee stak, en uit Noorwegen de zich aldaar ophoudende oostindische retourschepen naar het vaderland begeleidde. In de twee volgende jaren ontmoeten wij hem noch bij den roemrijken vierdaagschen zeeslag, noch bij den mingunstigen in Oogstmaand, noch bij de overwinning op de rivier van Rochester, hetgeen daaraan schijnt te moeten worden toegeschreven dat hij ter bescherming van den koophandel en de zeevaart naar elders zal gezonden zijn. Althans wordt omtrent hem aangeteekend, dat hij in 't begin van 1669 zich in de Middellandsche zee bevond, werwaarts de togt dikwerf ruim twee jaren duurde, en dat hij aldaar, met bijstand van eenen gewapenden koopvaarder, een hevig gevecht met drie Tripolitaansche roovers leverde.

In de ten jare 1671 uitgeruste vloot, voerde hij het bevel over een schip van 60 stukken, en bij den hardnekkigen, roemvollen zeeslag van Solibay, streed hij met *de Comeetstar*, van 76 stukken in het eskader van den luitenant-admiraal v a n G h e n t . Eenigen tijd later vertrok hij op nieuw naar de Middellandsche zee, en had, na het ontstaan van vele gevaren, het geluk, het volgende jaar, onder den verdienstelijken kapitein D i r k S c h e y , eene rijke koopvaardijvloot behouden binnen te brengen.

Gedurende de 14 volgende jaren hield hij zich bezig met het begeleiden van koopvaarders, en deed, onder anderen tot

dat einde, een togt naar Smyrna. Van daar wedergekeerd was hij tegenwoordig bij den grooten overtogt van Willem III naar Engeland. In 1690 nam hij deel aan den rampzaligen maar luistervollen zeeslag van Beveſier, toen hij bevel voerde op de *Hollandia*, van 72 stukken, waarin hij de onderscheiding genoot, dat de opperbevelhebber van 's lands vloot, de luitenant-admiraal Cornelis Evertsen, wiens schip niet in gereedheid had kunnen komen, zich aan zijn boord inscheepte, en gedurende den strijd van denzelven, de vlag liet waaijen, eene onderscheiding, die het vertrouwen bewijst, 't welk de dappere Evertsen, in de kunde en kloekhartigheid van van Toll stelde, en welke hij door zijn gedrag gedurende het gevecht toonde waardig te zijn.

In dat vertrouwen deelde ook 's lands overheden, door hem, in het volgende jaar, het gebied op te dragen van een der grootste schepen van den staat, *de keurvorstin van Brandenburg*, van 92 stukken, waarmede hij de luisterrijke overwinning van La Hogue hielp behalen. Met datzelfde schip woonde hij den mislukten aanval tegen Brest bij, en hielp hij Dieppe en Havre de Grace bombarderen. Na dien tijd vervoegde hij zich onder de vloot van den vice-admiraal Callenburgh in de Middellandsche zee, met wien hij de stad Patamos hielp beschieten en andere krijgsverrigtingen volbrengen, waarmede hij, in den herfst van 1695 te Cadix gelaten, aan het hoofd van een eskader, met hetwelk hij, benevens eene rijke koopvaardgvloot, na vele tegenspoeden, in het begin des volgenden jaars, behouden in het vaderland terugkeerde. In dat en het laatste jaar des oorlogs deed hij op nieuw dienst in de groote vloot van het kanaal. En hiermede besloot van Toll zijn krijgskundige loopbaan. In 1699 verzocht en verkreeg hij van koning Willem IIIzijneervolontslag

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. IV*a*, bl. 188, 276, 283, IV*b*, bl. 63, 570.

[Hendrik van Toll]

TOLL (HENDRIK VAN), zoon van den vorige, werd, na sedert een aantal jaren den staat met eere gediend te hebben, in 1699, in plaats van zijn vader, door Willem III tot gewoon kapitein bij de admiraliteit te Amsterdam aangesteld.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. IV, bl. 572.

[H. Toll]

TOLL (H.) schreef:

Bedenkingen over de Belijdenis Predicatie. Amst. 1658. 8°.

Zie Abcoude, bl. 364.

[Philip Theodoor Toll]

TOLL (PHILIP THEODOOR), dichter, bloeide in de tweede helft der 17de eeuw. Hij bewerkte voor het tooneel:

Blanche de Bourbon, *koningin van Hispanien*, *of stantvastige onnozelheyt; treur-*, *blij- eyndend spel.* Amst. 1663.

Den grooten Timoleon, *of 't verloste Korinthen; trsp.* 2de *dr.*, *op nieuw oversien en verb.* Ald. 1669. kl. 8o. De eerste uitgaaf verscheen in 1661.

Zie Witzen Geijsbeek, *B.A.C. Wb.*, D. V, bl. 402, 403; *Cat. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*b*, bl. 204.

[Theodorus van Toll]

TOLL (THEODORUS VAN) was in 1690 predikant te Woudenberg en vierde zijnen 50jarigen dienst den 10den Julij 1740,

Hij schreef:

Neerlands dankaltaar ofte dankpredik. op de overwinninge van Namen. 1695.

Over Zephanja. Uytr., 1730. 4o.

Over Amos. 's Grav., 1738. 4o.

Over Micha. Uytr., 1709. 4o.

Over Joël. Uytr., 1700. 4o.

Evangelische keurstoffen. Uytr., 1698. 4o.

Jubilé Predicatie op zijn 50*jarige Predikdienst*. Uytr. 4o.

Hollands wapenzegen, *behaald op de koning van Vraukrijk*, *uyt Psalm LXXIII vs.* 19. Uytr., 1706. 4o.

Rijswijkse vreede in een Dankpredicatie. 4o.

Aanmerkingen op Ds. Laan. 4o.

Sinrijke Predicatien. Uytr., 1712. 8o.

Des koningsrechten in zijn Heitigdom met de bediening dessalfs onder bijde de Testamenten. Uytr., 1708. 8o.

De geveinstheid in haar binnenste ontdekt uyt Lucas XII vs. 8. Uytr., 1714.

Onderscheid van een oprechte weg. Uytr., 1720. 8o.

Versameling van Predicatien. Uytr., 1712. 8o.

Zie Rogge, *Verz. v. Pamfl.*, bl. 195; Abcoude, *Naamr.*, bl. 363, 364; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 512; *Boekz.* 1740, bl. 112, 252.

[Henrik Antoni Tolle]

TOLLE (HENRIK ANTONI), geboren te Middelburg, werd in 1755 predikant te Ovezande, in 1762 te Westkapelle, in 1774 te IJzendijke, in 1776 te Hulst, in 1781 te Veere, in 1792 emeritus. Hij vestigde zich te Middelburg, waar hij in hoogen ouderdom overleed. Hij gaf in 1790 een bundel gedichten uit, onder den titel van *Iets van Hendrik Antoni Tollé*, welk iets te merkwaardiger is, omdat men daarin vindt een getrouw en naauwkeurig berigt, nopens de Rederijkerskamer der stad Veere, die tot in het jaar 1790, en dus het langst van alle Rederijkers-kamers in Zeeland en in de overige gewesten van ons vaderland is in wezen gebleven. Vooraan staat zijn portret, geteekend en gesneden door J. Schwartzenbach. Florimond Stierman de Grandson, regerend prins van de Veersche Rederijkers-kamer, maakte er het volgende tweeregelig vers op:

Een leeraar, die Gods woord ons toedient regt ter sneê
Vertoont hier Schwartzenbach in 't aanschijn van Tollé.

Zie R e i n i e r , *Naamlijst der Predd.*, 4de verv., bl. 21, 83, 84; W i t s e n G e i j s b e e k , *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 403.

[Ger. van der Tollen]

TOLLEN (GER. VAN DER) schreef:

Het nieuwe ligt der Bosschivterijr, *zijnde een volkome onderwijzing van het komtapelschap*, *zoo te zee als te lande*.

Zeelands Cijfferboek. Vliss., 1705. 8°.

Stuurmans en hoofdmans handboek. 8°.

Beschrijving van de zeegaten van Walcheren. Vliss., 1709. 8°.

Tol Tarif van alle koopmanschappen en goederen, *welke in de Havens van Rusland zullen worden in- en uytgevoerd*. Amst., 1743. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 212.

[Henricus Franciscus Tollens]

TOLLENS (HENRICUS FRANCISCUS), zoon van Carolus Lodewijk Tollens en Petronella van der Hacht, werd den 24sten September 1780 te Rotterdam geboren. Zijne ouders zonden hem naar de toen vermaarde kostschool te Elten, waar hij, onder toezigt van den eerwaardigen Helmes, in het schrijven, rekenen, de Fransche en Duitsche talen werd onderwezen.

In 1795 keerde hij, die thans zijn 15de jaar had bereikt, naar Rotterdam terug, om aldaar eene plaats achter den lessenaar, op zijns vaders kantoor, in te nemen. Toen reeds openbaarde zich zijne neiging voor de poëzij en zijne overigens hartstogtelijke gezangen werden in de klub, waarvan hij, de 15jarige knaap, reeds secretaris was, met geestdrift voorgelezen, en met dezelfde geestdrift toegejuicht bij de schutterij, bij welke hij als vrijwilliger werd aangenomen, op de wijze der *Marseillaise* gezongen, afgeschreven, in sommige revolutionaire en andere volksbladen opgenomen, enkele zelfs uitgegeven werden. Dagelijks scheen zijne zangdrift toe te nemen; aflerlei onderwerpen werden bezongen, volks-, hymnen-, idyllen-, minne- en huwelijkszangen vloeiden uit zijne pen; de Fransche dichters werden verslonden, nagevolgd, vertolkt, zelfs de fabelen van La Motte overgezet. Vele dezer jeugdige dichtproeven heeft hij zelf vernietigd, sommige zijn nog voorhanden in zijne *Dichtkundige Mengelingen*, in Uylenbroeks *Kleine dichterlijke handschrijften* en enkele in zijne *Onuitgegevene gedichten*.

Even als Helmers was Tollens in zijne jeugd een hartstogtelijk liefhebber van den schouwburg, ging met de vermaardste tooneelspelers vertrouwelijk om en arbeidde voor het tooneel. Zoo verschenen twee door hem vervaardigde oorspronkelijke blijspelen: *de Bruiloft* en *Gierigheid en Baatzucht; het Huwelijk naar de mode*, vrij gevolgd naar Molières' *Mariage forcé* en *de Vrede in Nederland of de aftogt der Engelschen en Russen*. Het laatste, waaraan ook Westerman deel had, in rijm, de overige waren in proza. Bijna te gelijker tijd verschenen de tooneelspelen *de Schoen-*

maker van Damascus en *Verleiding en Vergelding*, beide in proza naar het Fransch van P i g e a u l t l e B r u n ; *Blinval en Emitia of het loon der Edelmoedigheid*, in den smaak van het moderne zedekundige drama, in poëzij, en een klein stukje *Iets over Kotzebue*, in T o l l e n s oog een winderig en spoorloos schrijver. Ook beproefde hij zijne krachten in het treurspel. Nog geen vijftien jaren oud had hij reeds R a c i n e 's *Andromache* vertolkt. Dit treurspel, dat sedert meermalen en nog in 1827 herdrukt is, werd gevolgd door *Constantijn*, een oorspronkelijk treurspel, waarin hij zijne onbepaalde en ongerangschikte gedachten den vrijen teugel vierde en twee jaren later door *de dood van Caesar* naar V o l t a i r e , beide drama's, die hij wenschte dat men ter zijner gunste mogt vergeten.

Op raad van U y l e n b r o e k begon hij de klassieke vaderlandsche dichters, die hij vroeger nauwelijks bij name kende, vooral V o n d e l , H o o f t en A n t o n i d e s , te bestuderen, G o e t h e , S c h i l l e r , J o h n s o n , S h a k e s p e a r e , M i l t o n en P o p e , in hun eigen taal te leeren verstaan, zich op het werktuigelijke der poëzij toe te leggen en alzoo zijn *Manlius Torquatus*, *Cato te Utika*, *Abufar*, *Katilina* en *Guebers* naar C h r i s t i a n , M a r e a l - D u c i s en V o l t a i r e een goeden ontvangst te bereiden. Vooral droeg *Katilina* de goedkeuring weg. B a r b a z noemde het een meesterstuk. Nog meerderen lof oogste hij met zijne *Lukretia of de verlossing van Rome*, oorspronkelijk treurspel. Met de verschijning van zijn *Hoekschen en Kabeljaauwschen* achtte men dat een nieuw tijdperk voor de vaderlandsche tooneelpoëzij was aangevangen. Men noemde hem ‘den eersten onzer treurspeldichters,’ zijne lier ‘een speeltuig van elpenbeen en zilver.’

Omtrent dezen tijd heerschte er in onze letterkunde een valsche smaak, de vrucht van Duitschen bodem, door G o ë t h e 's *Werther*, M i l l e r s *Siegward en Mariamne*, *Heerford en Klaartje* en andere sentimenteele geschriften bij ons overgeplant. Ook T o l l e n s bragt, op het voetspoor van anderen, aan de wegstroomende sentimentaliteit een enkel offer in zijn *Proeve van sentimenteele geschriften en gedichten* en in zijne *Nieuwe verhalen*. In 1801 en 1805 gaf onze T o l l e n s drie bundeltjes, onder den titel van *Idyllen en Minnezangen*, die hem bij zijne tijdgenooten den naam van ‘Hollandschen Gesner’ bezorgden.

Ondertusschen kon T o l l e n s slechts zijne snipperuren aan de poëzij wijden, daar zijn vader hem de hoofdadministratie van zijnen handel opdroeg, die hij ook na diens dood, toen hij ze met twee zijner broeders voortzette, bleef waarnemen, tot dat de vennootschap eindelijk werd gedissolveerd en hij alleen den handel bleef drijven. Was hij na afloop der kantoorzaken niet voor den lessenaar of in den huisselijken kring

(hij was intusschen gehuwd), dan ging hij met de toenmalige Rotterdamsche dichters, onder welke S c h a r p en I m m e r z e e l, om, trad dikwerf in de Bataafsche maatschappij van Taal- en Dichtkunde, Verscheidenheid en Overeenstemming en andere dichtgenootschappen als spreker op en oogstte steeds hoogen lof in.

In 1803 kondigde de Bataafsche maatschappij *Kunstliefde spaart geen vlijt* een dichterlijken kampstrijd aan. De drie-en-twintigjarige T o l l e n s kampte met den reeds bejaarden L o o t s. Lang waren de regters in twijfel wien de eerekroon te schenken, tot dat zij eindelijk den laatste de gouden, den eerste de zilveren medaille toekenden. Het onderwerp was een *Lofdicht op Hugo de Groot*. In 1805 had er wederom een dichterlijke wedstrijd tusschen de beide gelauwerde dichters plaats. Had L o o t s de zege behaald toen zij wedijverden in het bezingen van den onsterfelijken roem van d e G r o o t, in het schilderen van den *dood van Egmond en Hoorn*, ontving T o l l e n s den palm der overwinning. Beide dichters bleven elkanders vrienden tot den dood. Reeds was T o l l e n s, schoon slechts 28 jaren oud, roem gevestigd en noemde men hem ‘Neêrlands geliefde zanger, wiens jeugdig hoofd een onverwelkbre eerekroon draagt,’ toen hij zijne *Gedichten*, 's Hage en Rott., 1808, uitgaf. Nimmer viel aan Nederlandsche dichtbundels die algemeene toejuichting ten deel, en weldra werd deze bundel door nog twee deelen gevolgd. van welke in 1831 te 's Hage de 5de druk verscheen.

Sedert lang had men in ons vaderland behoefte gevoeld aan een nationaal volkslied, wijl het *Wilhelmus van Nassouwen*, hoe dierbaar ook en rijk aan grootsche herinneringen, verouderd was. Het was de edele luitenant-admiraal v a n K i n s b e r g e n, toen Nêerlands oudste zeeheld, die deze behoefte wenschte te vervullen, door eermetaal uit te loven voor het best gekeurde volkslied. Een menigte dichters traden in het strijdperk, maar de lauwer viel aan T o l l e n s ten deel. Nederland had het nationaal gezang van hem gewenscht, hij had die verwachting niet teleur gesteld. Men achtte het *Wien Nêerlands bloed* de uitdrukking van den geest der natie. De muziek er van is door W i l l m s gecomponeerd. Op het *Volkslied* volgde de *Feestzang bij het huwelijk van Zijne Koninglijke Hoogheid den Prins van Oranje en Hare keizerlijke Hoogheid Anna Paulowna*. ‘Het is niet mogelijk,’ merkte d e V r i e s op, ‘eene schets van dien zang te geven. Hij is daartoe iet of wat gebrokkeld, en als niet uit éénen geest, of tot een harmonisch geheel zaâm gevloeid. Doch onder die brokstukken zijn er die aller verbazing wekken en hem als een hooggestemden zanger onsterfelijk maken.’

Vóór dat de feestzang met door V e l i j n naar de teekeningen

van v a n B r e e gegraveerde platen en later in het eerste deel der *Nieuwe gedichten* in het licht verscheen, werd het door T o l l e n s in verschillende dichtgenootschappen en door L o o t s in *Felix Meritis* voorgedragen. Toen er den 19^{den} Februarij 1817 een erfprins geboren werd, greep T o l l e n s wederom naar de lier, en feestlijk klonken de akkoorden, die hij aansloeg.

In 1816 werd een zijner uitstekendste dichtstukken, *Tafereel van de overwintering der Nederlanders op Nova Zembla*, door de Hollandsche maatschappij van fraaije kunsten met goud bekroond. B o w r i n g rekende het onder T o l l e n s beste dichtstukken. L u l o f s achtte het door de stof en de behandeling een der heerlijkste tafereelen van beschrijvende dichtkunst, die wij bezitten. Het dichtstuk werd herhaalde malen in verschillende vormen herdrukt en verscheen zoowel als volksboek als in prachtuitgaaf, keurig geïllustreerd.

Meermalen trad T o l l e n s als spreker in de vergaderingen der Hollandsche maatschappij op, en het was, op haar verlangen, dat hij den 20sten November 1820 in de kerk der Luthersche gemeente te Leiden met v a n d e r P a l m het lijkfeest van B o r g e r vierde. Zijn lijkzang werd eerst met de lijkrede van v a n d e r P a l m, later afzonderlijk in het licht gegeven. Drie jaren later trad T o l l e n s wederom met v a n d e r P a l m op. Het was toen geen lijk-, maar vreugdefeest; het vierde nationale eeuwfeest van de uitvinding der boekdrukkunst.

Hij las bij die gelegenheid zijn met goud bekroond dichtstuk over dat onderwerp voor.

In 1822 verschenen zijn *Nieuwe gedichten* bij I m m e r z e e l te Rotterdam en werden zóó gunstig ontvangen, dat hij in 1828 een herdruk, en tegelijk een tweeden bundel onder dien titel in het licht gaf.

Had T o l l e n s in de jaren 1813 en 1815 voor 't vaderland gezongen, ook in 1830 en 1831 verhief hij zijne stem. Menig lied werd toen vervaardigd, die eerst afzonderlijk en later in zijne bundels werden herdrukt. Vele zijner dichtstukken, in de jaarboekjes dier dagen opgenomen, vonden wederom een plaats in zijne *Verstrooide gedichten* en *Dichtbloemen*, bundels door hem uitgegeven om vroegere verzamelingen, waaruit hij de minst gebrekkelijke in deze bundels overnam, te verdringen. De indruk die zijne *Laatste gedichten*, in 1849 en 1858 uitgegeven, maakten, was niet minder dan die zijner vorige. Schoon een halve eeuw was voorbij gegaan, sedert hij de hand aan het speeltuig sloeg, luisterden nog allen.

T o l l e n s had nu 66 jaren bereikt, toen hij den handel in zijne geboorteplaats vaarwel zeide en met zijne twee dochters, O t t o of O t t e n b u r g, te Rijswijk betrok, om zijne overige levensdagen daar in landelijke rust door te brengen. Doch ook hier

volgde hem zijne Muse, en menig heerlijk gedicht dagteekende hij uit Rijswijk.

De gebeurtenissen van 1848 en 1849 gaven hem aanleiding tot het dichten van het uitmnntend lied *Aan mijn Vaderland*, de dood van koning W i l l e m II te Tilburg, tot het heerlijke dichtstuk *bij 's Konings begrafenis*. Had hij vroeger menig gedicht tot weldadige doeleinden vervaardigd, hij deed zulks ook in zijn ouderdom. Zoo verscheen in den barren winter van 1848 zijn *Bedelbrief in den winter*, in 1850 de *Pleegzuster*, waarvan welhaast een tweede druk verscheen die *f* 375 opbragt, *f* 720 zijn *Uitroep*, even zooveel zijn *Albumblaadje*, *Amstels mannenkoor f* 810 en zijne *Cantate* voor de Rotterdamsche liedertafel (de beide laatste voor lijders aan de cholera) *f* 1200, *De grijze Bedelaar*, ten voordeele van twee hoog bejaarde arme weduwen (driemaal werd dit gedicht herdrukt) *f* 500. In eenen, dit stukje voorafgaanden, brief klaagde de grijze dichter, dat het dichten hem moeijelijk begon te vallen, een klagt voor zijne bijna te gelijker tijd verschenen *Kindergedichtjes* herhaald. Het was dan ook geen nieuw, maar een vroeger gedicht *Winteravondliedje*, dat hij in den loop van den volgenden zomer voor de behoeftigen liet drukken. Binnen twee dagen werden er 3000 exemplaren van geplaatst en ging er de vierde druk van ter perse. Sedert is het nog vijfmaal herdrukt en heeft *f* 2000 opgebragt.

Zoo zorgde hij nog in den laten avond van zijn leven voor zijne kranke en behoeftige landgenooten en bragt hij jaarlijks zijn offer op het altaar der liefde. Ook als kinderdichter heeft T o l l e n s groote verdiensten. Verscheidene kinderdichtjes zijn in zijne bundels verspreid; meermalen gaf hij *Nieuwejaarszangen voor de weezen* in het licht, in 1853 en 1854 schreef hij een paar gezangen (*de eerste Steen*, *Inwijdingslied*), die bij de grondvesting en inwijding van de bewaarschool te Voorburg, vóór de welsprekende rede van Dr. v a n O o s t e r z e e , in tegenwoordigheid der koningin, door de kinderen werden aangeheven. In 1850 vervaardigde hij de dichtstukjes voor C l a u d i u s , *Omnibus*, *Prenteboek voor jongens en meisjes* en in 1856 verzamelde hij eenige vroeger opgestelde kinderdichtjes, voegde hij er eenige bij en gaf ze ten voordeele der bewaarschool te Rijswijk bij N o o r d e n d o r p te 's Hage in het licht. Op dit eenvoudig bundeltje volgde eene *Nalezing* zijner sedert 1849 uitgegevene gedichten, die in jaarboekjes en elders verspreid waren. Op deze volgden de *Onuitgegevene gedichten*, voortbrengsels van vroegeren en lateren leeftijd; romaneen, gelegenheidsgedichten, oorspronkelijke gedichten en vertalingen.

Reeds in 1802 had T o l l e n s een veertigtal liedjes, onder

den eenvoudigen titel van *Liedjes van Matthias Claudius*, in het licht gegeven. Sedert had hij nog een menigte uit verschillende talen vertolkt, die in zijne dichtbundels verspreid zijn.

Ook vele zijner gedichten werden in Fransch dichtmaat overgezet door Quételet, Clavareau (in zijne *Etudes poëtiques*, *traduites de Helmers*, *Bilderdijk et Tollens*. Gand, 1824 en *Eglantines*, *Pervenches et Cyprès*. Utrecht, 1854), Charles Durand (*Souvenirs Poëtiques*. Rotterd., 1833), F.L.A. de Jagher (*Imitation de quelques fleurs de poësie Hollandaise*. Utrecht, 1846 en *Etudes nationales*), L.v. Raoul, Mr. André van Hasselt, F.C. Roud, A. de Loy, J.E. Mollet, Ed. Smits, A.J. Saurel, Marmier, de Souza, Polak, Prudens van Duyse en eenige onbekenden.

In Duitsche poëzij vertolkten von Eichstorff, von Mauvillon, G.W. Bueren, W. Ribbeek, J. Heilman, C.H. van Senden, J. Haesbaert, S.M. Firmenich, P. Quack, Duttenhofer, Charlotte Lorenzo en anderen.

In het Engelsch zijn een menigte gedichten van onzen Tollens door John Bowring, Sanders (*Flowers of poetry and patriotism*. Rotterd., 1833) en anderen in dichtmaat overgezet. J.J. Bianchi zette *Aan een gevallen meisje* in het Italiaansch, W. Hecker in het Latijn over. De *Echtbreekster* werd in het Grieksch en Hebreeuwsch, ook het *Volkslied* in de laatste taal en in het boeren-Friesch overgezet. Ook als prozaschrijver heeft zich Tollens naam verworven. Reeds in zijne jeugd gaf hij blijken van talent. Later verschenen van zijne hand, behalve eene verhandeling *over de Romance*, *Een woord over H.R. Falck*, *Iets over de werken van Mr. Willem Bilderdijk* en *Nog weder iets over Bilderdijk en zijne werken*, *de Dorpsschoolmeester*, *de Brievenbesteller* en anderen in verschillende tijdschriften geplaatst. Zijn 70ste verjaardag (den 24sten September 1850) was een feestdag voor geheel Nederland. Die dag werd door meest alle nieuwspapieren den volke aangekondigd, van honderden ontving hij gelukwenschingen, verzen, opdrachten, boekwerken; men stroomde naar het museum Boymans te Rotterdam, om aldaar zijn marmeren borstbeeld, een meesterstuk van den verdienstelijken J. Strackée, te bezichtigen.

Te Ottoburg begroetten hem zijne vrienden en boden hem kostbare geschenken aan, een der ministers omhing hem met het kommandeurskruis der orde van den Nederlandschen leeuw. Afgevaardigden uit Amsterdam vereerden hem een gouden medaille met zijn borstbeeld en de woorden *Nederland aan zijnen geliefden volksdichter;* het *Tollensfonds*, waarvan de renten tot ondersteuning van ongelukkig geworden dichters of prozaschrijvers, werd gesticht.

Liefelijk was de levensavond van Tollens. Bewust voor zijne landgenooten gedaan te hebben wat zijne hand vond om te doen, verzekerd van aller achting en liefde, als de nestor der vaderlandsche letterkunde, door hare beoefenaars en voorstanders gehuldigd, met eer en roem overladen, door duizenden gezegend, leefde hij op zijn geliefd Ottoburg en doorbladerde van tijd tot tijd zijne portefeuille, verzamelde de stoffe voor zijne *Nalezing* of arbeidde aan eene nieuwe uitgave der dichtwerken van Nicolaas Simon van Winter en Lucretia Wilhelmina van Merken. Ofschoon zijn krachten afnamen, bleef echter zijn hoofd nog helder. Getuigen de brieven aan zijne vrienden, de voorrede der *Kindergedichtjes* en vooral zijn treffend gedicht *Geloofshaat*, eenige weken voor zijn dood uitgegeven. Hierop volgde in October 1856 zijn *Grijsaardsliedje*. Sedert zong hij niet meer. Hij overleed den 21sten October 1856 onder het corrigeren van het 9de blad van het Xde deel zijner *Gedichten*. Den 25sten van die maand werd zijn lijk te Rijswijk plechtig ter aarde besteld. Het was echter niet slechts aan de groeve, waarin het omhulsel van Tollens werd neêrgelegd, dat zijne vrienden en vereerders jammerklagten ontboezemde, ook elders werden zij geslaakt. Dagbladen en periodieke geschriften werden met levensberigten, herinneringen aan en woorden over den ontslapene gevuld. In alle genootschappen, waarvan hij lid was, werden redevoeringen over hem gehouden, lijkzangen aangeheven, op zijn graf werd een gedenkteeken, te Rotterdam zijn standbeeld gesticht en het laatste plegtig, in tegenwoordigheid des konings, onthuld.

Zie de bronnen over Tollens, aangehaald in *Tollens en zijn tijd*, *eene proeve van Levensbeschrijving door Dr. G.D.J. Schotel.* Tiel, Wed. D.R. van Wermeskerken, 1860, met standbeeld; *Levensberigt van H.S. door* A. Bogaers *in Letterk. Handel* 1857, bl. 74; *Rederijker*, D. IV, bl. 25, D. V, bl. 138, D. VI. bl. 68, 78, D, VIII, bl. 9; *Letterb.* 1860, bl. 340, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. II, bl. 455-457. 459, 460, 461-464; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 198-200, 201, 202; Jonckbloet, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 614; Huberts, *Chron. Lijst*, bl. 158; Lulofs, *Toelichting enz. op Dr. John Bowrings Aanmerk.* bl. 93.

[Adrianus Tollius]

TOLLIUS (ADRIANUS) gaf in het licht:

A.B. de Boot, *Gemmarum et Lapidum historia*. L.B., 1647. 8o.

Zie Foppens, *Bibl.*, T. I, p. 21; Bouman, t.a.p., D. II, bl. 652.

[Alexander Tollius]

TOLLIUS (ALEXANDER) werd te Rhenen geboren en in 1650 als student in de letteren en regten te Utrecht en in 1652 te Harderwijk ingeschreven, nadat hij bij den ouden

Vossius te Amsterdam als secretaris tot diens dood werkzaam was geweest. In 1654 verkreeg hij en zijn broeder Cornelius van curatoren der Geldersche hoogeschool magtiging openlijke voorlezingen over de Grieksche letterkunde te mogen houden. Na den dood van dien broeder volgde hij hem als buitengewoon hoogleeraar in de letteren en geheimschrijver van curatoren op. Een jaar later werd hem toevertrouwd de Romeinsche schrijvers uit te leggen en daarmede eenige lessen over de welsprekendheid te paren. In 1657 werd hij gewoon hoogleeraar in de Grieksche letterkunde en ontving hij vele blijken van gunst van curatoren. De groote staatsschok van 1672, die de gansche akademie op hare grondvesten deed waggelen, bragt Tollius, die de stadhouderlijke partij niet was toegedaan, in groote ongelegenheid. Hij overleed in 1675 en was tweemaal gehuwd geweest; 1. met Aaltje Noyen; 2. in 1658 met Johanna Greve, die hem overleefde. Zijne dochter Henrica huwde aan den geleerden Jacobus Medenbach, die vele jaren predikant was te Ermello, nabij Harderwijk, en in 80jarigen ouderdom, 1741, overleed.

Hij gaf in het licht:

Appiani Alexandr. Rom. Hist. 2 t. Amst., 1670. 8°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p 485; Burmanni, *Syll.*, T. II, p. 629; T. III, p. 221; Van Kampen, *Bekn. gesch. d. Ned. letterk.*, D. I, bl. 423; Schrassert, *Beschrijv. v. Harderw.*, D. I, bl. 83; *Boekz.*, 1729, I, 482; 1741, I, 96; 1757, I, 560; 1774, I, 719 (over zijn geslacht); Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 175, 190, 273, 277, 278, 319, 328, 364; D. II, bl. 416, 651, 652; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Cornelius Tollius]

TOLLIUS (CORNELIUS), broeder van de vorige, te Utrecht of te Rhenen geboren, studeerde denkelijk te Utrecht, zeker te Amsterdam, en genoot geruimen tijd de leiding en den gemeenzamen, ja huisselijken omgang van Gerardus Johannesz. Vossius. Naar een oud en geloofwaardig berigt doorzocht hij in zijn jeugd ‘al de schatkamers der Grieken.’ Op aanbeveling van J.F. Gronovius, met wien hij in vriendschapsverbindtenis stond, werd hij hoogleeraar te Harderwijk en geheimschrijver van curatoren, daags na het inwijdingsfeest buitengewoon hoogleeraar der geschiedenis en Grieksche taal en in 1654, bij Hornius' vertrek naar Leiden, gewoon hoogleeraar der geschiedenis, staatsleer en aardrijkskunde. Hij overleed reeds den 13den Junij van dat jaar te Gouda, werwaarts hij gegaan was om zijne schoonouders (hij was den 5den Maart gehuwd met Margaretha, dochter van den Goudschen burgemeester Kant) te bezoeken. Hij had bij zijne tijdgenooten een grooten naam,

en gaf in 't licht:

Pierius Valerianus, *de Infilicitate literatorum cum appendice*, 1667, later *curâ Menkenii*. Lippae, 1707. 12°.

Palaephatus de Jucredibilibus. Amstel., 1648. 12°.

Joannis Cinnami *Historia Constantinopolitana*, *cum versione*. Francof. 1652. 4°.

Oratio in obitum Joh. Andr. Schmitzii in Acad. Harderov. Medic. Prof. Harderv. 1652. 4°.

Ook gaf hij de beide redevoeringen, ter eere van Vossius gehouden (*Orat. in obitum incomp. et illustr. viri G.J. Vossii* cet Amst. 1649) en *Orat. de pace inter Hispaniae Regem Phil. et liberas ordd. Belgii*, *ipso publicationis die Harderovici habita*. Ibid. ed. 1648, f.m.) in het licht.

Ook was hij voornemens *Valerius Maximus* uit te geven.

Zie *Syll. Burm.* T. II. p. 629, T. III. p. 263, 620; Crenii, *Anomadv. Phil. et Hist.* VII, p. 113; *De Furt. Libror. Dissert.* I. p. 109; Fabricii, *Bibli Graeca*, CXXI, § 7. T. VI. Libr. V. T. I. CV. p. 398: *Bibl. Lat.* T. II. Lib. II. CV; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 367; Richteri, *Epist.* p. 486; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.* p. 361 sq; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 528; P. Burmanni, *Comm. de vita N. Heinsii*, p. 18; Sorbière, *Lettres et Discours*, p. 438; Chaufepiè, *N. Dict.* T. IV. voce; Schrassert, *Beschr. v. Harderwijk*, D. I, bl. 82; Collot d'Escury, *Holl. roem.* IV. I. 236, *aanteek.*; Bouman, *Geld. Hooges.* D. I. bl. 139, 145, 175, 191, 314, 327, D. II. bl. 330, 604, 651; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jacobus Tollius]

TOLLIUS (JACOBUS), broeder van den vorige, in 1633 te Rhenen geboren, den 9den Maart 1654 als student te Harderwijk ingeschreven, werd secretaris van Nicolaas Heinsius, daarna rector te Gouda, doch om zijne te vrije begrippen en leeringen afgezet; voorts privaat-docent te Noordwijk, rector te Leiden, professor te Duisburg. Doch ook daar leefde hij slechts kort, trok verder in den vreemde, ging tot de R.C. kerk over, keerde naar Utrecht terug, waar hij in 1696 in groote ellende stierf.

Hij gaf in het licht:

Ausonius cum notis integris Jos. Scaligeri, *Mariangeli Accursii*, *Marquardi Preheri*, *Scriverii: selectis Eliae Vineti*, *Barthii*, *Acidalii*, *Joh. Fred. Gronovii*, *Graevii aliorumque*. Amstel., 1671. 8°.

Gustus ad Longinum cum ejusdem observatis in orationem Ciceronis pro Archia. Leidae, 1677. 8°.

Longinus, *de subtilitate Graece et Latine cum suis et variorum notis*. Francof., 1694. 4°. - *Dionysius Longinus de sublimi*, *ad fidem codicum a Jacobo Tollio emissorum*, *notisque a selectis C.R. Schurtzfleitschii auctus*. Witteb. 1711.

Diatribe Luciani de Calumnia.

Ook vindt men zijne aanteekeningen in de editie van Lucauus. Amst., 1688.

Fortuita 1687 'in quibus praeter critica nonnulla tota fabularis historia, Graeca, Phoenicia, Aegyptiaca, ad Chemiam pertinere docetur, addita *Or. inaug. de Fontibus eloquentiae in Academia Teutoburgica habita*, *ut et carmine seculari Heroica in trecentesimum primum natalem Acad. Heidelb.; nec non Oda Alcaïca in natalem LXXII Philippi Guielmi Electoris Palatina*.

Bacchinus de Sistris eorumque figuris cum notis. Traj., 1696. 4°. Uit het Italiaansch overgezet, ook in *Thesaur. Antiquit. Roman. Graevii* T. VI.

Insignia Itinerarii Italici, *quibus continentur antiquitates sacrae*. Traj., 1696. 4°.

Epistolae Itinerariae ex ejus (*Tollii*) *schedis postumis recensitae*, *suppletae*, *digestae*, *annotationibus et figuris adornatae curâ et studio Henninii*. Amstelod., 1700. 4°.

Zijne aanteekeningen op *Lactantius* komen voor in de door Bauldry bezorgde uitgaaf.

De hoogleeraar d'Orville bezat een uitgaaf van *Aristaenetus* met zijne aanteekeningen.

Hij arbeidde aan eene nieuwe editie van *Artemidorus*, *Lucretius*, en eene *collectio Chirurg. Graecorum*, *Poëtarum*, *Chymicorum*, enz.

Zie Burmanni, *Traj. erud.*, p. 369; *Sylloge* Burmanni, T. III. p. 254-257, 263, 267, 270 seqq. 492, 541, 542, 600, 690; T. IV, p. 34, 160, 169, 172, 386, 404, 484, 485, 570, 572; Crenius, *Animadv. Philol. et Histor.*, P. IV, p. 11; Mollerus in *Prol. ad Morhov. Polyh. Liter.*, § XIX, *Access. ad Morhov. Polyh.*, IV, XI, § XIV, T. VI, C. I, § VII; Fabricius, *Bibl. Lat.*, T. I, L. I, C. IV; *Bibl. Graeca*, T. IV, L. IV. C. XXIII, p. 187, C. XXXI, p. 438; J. Fabricius, *Biblioth. Fabrician.*, T. III, p. 359, 442; Almelovenii *Biblioth. promiss. et lat*, p. 57; Struvius, *Praef. Collectan. Manuss.*; *Lipsiens*, *Acta Erud.*, an. 1694, p. 47, Julii 1696; *Journal des Sçavans*, T. II, p. 251, XXIV, p. 373; Niceron, *Mém.*, T. X, p. 72; Bouman, *Gesch. d. Gelders. Hooges.*, D. I, bl. 193, 367; D. II, bl. 36, 331, 656; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Herman Tollius]

TOLLIUS (HERMAN), zoon van Mr. Philippus Johannes Tollius, advokaat en griffier der Leenen en Bartha Stuerman, werd den 23sten Februarij 1742 te Breda geboren. Na zijns vaders dood ging hij met zijne moeder naar Leiden, waar hijo.a. delessenvanRüeker,Scheltinga,HemsterhuisenRhunkenius bijwoonde. In 1763 werd hij doctor in de beide regten en zette hij zich als advokaat te 's Hage neder. Drie jaren later werd hij door Hemsterhuis, Ruhnkenius, Gaubius en J.J. Schultens aan de Geldersche Curatoren als opvolger van Tydeman tot hoogleeraar in de oude letterkunde aanbevolen. Zoodra zij wisten dat Tollius ook den stadhouder niet ongevallig zou

zijn, benoemden deze hem, zonder een naamlijst te maken, den 16^{den} Augustus 1769. Hij aanvaardde zijn ambt met eene *Or. qua demonstratur etiam num superesse in Graecis litteris ex quo graviores disciplinae decus ac praesidium capere posse*. In 1770 legde hij zijn rectoraat neder met eene *Or. pro Virorum illustrium gloriâ ab historiarum interprete non temere obscuranda*. In 1773 nam hij vrijwillig de taak op zich een cursus te houden over *de zuiverheid der Nederlandsche taal*. Als bibliothecaris, zette hij, ten behoeve der akademische bibliotheek, S t r u c h m e i j e r 's arbeid voort, en legde den grondslag tot de uitgave van het Homerische *Lexicon* van A p o l l o n i u s , dat hem later vermaard heeft gemaakt. In 1776 bezocht hij Parijs, waar hij berigt ontving van zijne benoeming tot hoogleeraar te Franeker in de Historiën en Grieksche taal, in plaats van den vermaarden P. B u r m a n , en hij aanvaardde dezen nieuwen post in April 1778 met het houden eener *Or. de Gerardo Joh. Vossio*, *perfecto Grammatico*. Hier hield hij, op verzoek der aanzienlijkste en kundigste zijner stadgenooten, Nederlandsche lessen over de vaderlandsche historie.

Onvoorziens werd hij in 1785, bij akte van zijne Hoogheid tot onderwijzer van de drie kinderen van den erfstadhouder aangesteld, en vertrok naar 's Hage.

Inmiddels groeide de partijschap in ons gemeenebest tot die hoogte, dat de prins erfstadhouder oordeelde 's Hage te moeten verlaten, en zich naar het Loo in Gelderland te begeven. Hier bleef het onderwijs der vorstelijke spruiten zijn hoofdwerk, doch met vele gewigtige, bijkomende bezigheden, uit zijne staatkundige schriften bekend, en kreeg hij gelegenheid, door de omwenteling van September 1787 naar 's Hage terug te keeren. Een jaar daarna ondernam hij eene reis met den jongen vorst naar verscheidene hoven en erflanden om hem meer tot wereld- en menschenkennis op te leiden en voordeel te zoeken bij het toenmalig onderwijs, inzonderheid bij de hoogleeraren van het beroemde *Carolinum* te Brunswijk.

In Augustus 1789 ging de reis verder naar de Nassausche Staten en men kwam gelukkig te Dillenburg. Na den afloop der reis droeg de prins aan T o l l i u s den post van raadsheer en rekenmeester der domeinen op, dien hij tot 1795 behoorlijk waarnam.

Zijne aanstelling door den raad van Staten, met goedvinden en op voorstel van den stadhouder in September van het vorig jaar, tot algemeenen commissaris van het Engelsche leger, zich toen hier ter afwering van de Franschen bevindende, veroorzaakte hem vele moeijelijkheden, en berokkende hem in later tijd een bron van onverdiend verdriet en boos-

aardige beschuldiging van ontrouw, waartegen de eerlijke en nauwgezette man zich wel wist te verdedigen. Nadat deze post, door den inval der Franschen nutteloos geworden was en de prins het land verlaten had, begaf T o l l i u s zich met achterlating zijner boekerij en geederen naar Osnabruck, vervolgens naar Brunswijk, waar hij aan het hof, vooral bij de prinses L o u i s e , toenmalige erfprinses van Oranje-Nassau, al die hulp en bewijzen van goedwilligheid ontving, waarop hij en zijn gezin konden rekenen. Terwijl hij min of meer belangrijke commissiën voor het huis van Oranje, in Engeland of te Hamburg waarnam, droeg hem de erfprins de bezigtiging en den koop der in Polen gelegen goederen van den vorst J a b l o n s k y op, welken last hij in 1798 naar genoegen van den vorst volbragt, die hem, onder den titel van geheimraad, dan ook het hoofdbewind over dezelve toevertrouwde. In het voorjaar van 1800 brak hij met zijn geheele gezin naar Polen op, in welk, voor hem vreemd land, hij niet zelden het moeijelijke van zijnen nieuwen post ondervond, inzonderheid sedert de erfprins in zijne gekochte landen volkplantingen aanlegde, om voor zoo vele bewoners der Nassausche landen en van het overige van Duitschland, als zich derwaarts wilden begeven, eenen weg tot herstel der drukkende armoede te openen. Onverwacht ontving hij het bericht dat koning L o d e w i j k zijne terugkomst verlangde. Met goedkeuring van den prins nam hij in 1809 de terugreis naar het vaderland aan. Reeds na tien dagen kwam hij te Utrecht, waar zich juist de koning bevond, die het aan zijne keus liet, om in den Staat of aan een Hoogeschool, in welk vak hij wilde, geplaatst te worden. T o l l i u s verkoos den akademischen stand en wel de Statistiek, en werd kort daarna aldaar als hoogleeraar *Statistices et Diplomaticae* beroepen. Hij aanvaardde in Junij 1809 dezen post met eene *Or. de fine Statistices*, *quae vocatur*, *hodiernae*. Bij de herstelling der Leidsche Hoogeschool verwisselde hij dit vak met dat der Grieksche en Latijnsche letterkunde, en werd een der leermeesters van 's konings jongsten zoon, prins F r e d e r i k . Behalve de door hem gehoudene Oraties en *Apollonii Lexicon Homericum*, voorzien met de korte aanteekeningen van d'A n s e d e V i l l o i s o n , en zijne eigene aanmerkingen (1788) gaf hij eene levensschets van den hoogleeraar P a r a d i j s , achter diens *Opuscula Academica*, door hem uitgegeven (1813). Gedurende zijne uitlandigheid schreef hij verscheidene stukken het vaderland betreffende, door hem anoniem uitgegeven. Zijn vertoog *over de rampen van Holland en de hulpmiddelen daartegen*, in 1796 te Antwerpen (of elders) in het fransch een nederlandsch gedrukt, dragen alle kenmerken van een verstandigen en bedaarden

schrijver, zooals ook een werk, in het volgend jaar uitgekomen, onder den titel: *Nederlandsche Staatsqebreken en derzelver geneesmiddelen*. Wezel, 1797, 8°. Meer algemeen is echter onder ons bekend het regtsgeleerd advies van B. Voorda en J. Valckenaer in de zaak van den gewezen stadhouder, met wederleggende aanteekeningen gedrukt in 1796. Ten hoogste belangrijk zijn verder de *Staatkundige geschriften* betreffende de *Vereenigde Nederlanden* in 1786 en vervolgens in 1814-1816 in 3 deelen in het licht gegeven.

Volgens de *Bibl. Kemperiana* is niet W.A. van Spaen, maar Tollius de auteur der verhandeling *over de Crimenele ordonnantien van koning Philips in Gelderland*. Arnhem, 1794. 8°. Afzonderiijk verscheen zijn *Vrije kenschetse der twee hoofdpartijen in de onderhandeling tusschen den Heere Grave van Goertz en den Heere de Rayneval*, opgemaakt door een jong patriot, z.j. (1787). 4°. later opgenomen in het 2de deel zijner *Staatkundige Schriften*, alsook *Echte stukken betreffende het staatsbesluit van Gelderland om de steden Hattum en Elburg met garnizoenen te doen voorzien en deszelfs uitvoering*. 1786. Amst., z.j. 8°. (Ook in een deel der *S.G.*).

Nog zijn vele geschied-, oudheid- en staatkundige geschriften door hem nagelaten, die bij de familie berusten.

Tollius was lid van een aantal wetenschappelijke genootschappen, o.a. van het Kon. Ned. Instituut en ridder van de Ned. Leeuw, enz. Driemaal is hij gehuwd geweest, het laatst met zijne nicht L.E. Detmers, die hem overleefde. Hij eindigde zijn leven den 29sten April 1822. De dichter J.H. Hoeufft vervaardigde zijn grafschrift.

Zie Saxe, *Onom. liter.*, P. VIII, p. 303, 304; de Rect. Oratie van C. Ekama in de *Annales Acad.* 1822-1823, p. 41, 42 (lijst zijner schriften); Wijttenbach, *Vita Ruhnkenii*, p. 206 ed. Bergm.; Mahne, *Vita D.W.*, p. 109; van Lennep, *ill. Amst. Athen. Memorab.*, p. 207; Wijttenbach, *Opusc.*, T. II, p. 806; Te Water, *Aanspraak bij de opening der Jaarl. vergad. v.d. Maats. v. Ned. Letterk. voor het jaar* 1822, bl. 18, 32; Siegenbeek, *Gesch. der L.H.*, D.I, bl. 383, 384, 400, 435; D. II, bl. 248, 249, 416 (portret); Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 329, 402, 602; Vreede, *Gesch. d Diplom.*; Dez., *De eerste nationale vergad.*, bl. 54; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 3121, 4209, 4307, 4974, 6126, 6308, 6309; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Verslag der Jaarl. verg. v.h. Kon. Ned. Inst.* 1822; *Kunst- en Letterbode* 1822; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, (Reg.); Muller, *Cat. v. Fortr.*; *Bibl. Kemperiana*, bl. 208.

[Johannes Tollius]

TOLLIUS (JOHANNES), van Amersfoort. Robert Eitner vermoedt uit het opnemen van een vijfstemmig madrigaal met zijn naam in een bundel *de diversi excellentissimi musici di Padova* (1598) en uit twee door hem aangehaalde

Moduli trium vocum etc. Heidelbergae apud Commelium 1597 en *Madrigali a sei voci*, Heidelb., 1597 4°., dat hij eerst te Heidelberg en later in Padua geleefd heeft. Mogelijk zijn de *Madrigali* niet te Heidelberg maar te Leiden verschenen, en heeft Tollius toen te Amsterdam gewoond.

Zie Behs, *Bouwstoffen der vereenig. voor Nederl. Muzijk*, I, 48.

[Philippus Theodorus Tollius]

TOLLIUS (PHILIPPUS THEODORUS), griffier van den Raad der Domeinen van Willem III, overgrootvader van Herman Tollius,
schreef:
Encomium Urbis Amstelodamensis (Amst., 1660 4°.).

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. beschr. enz.*, N°. 1454; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 231.

[Adrianus Tollus]

TOLLUS (ADRIANUS), den 19den Januarij 1783 te 's Hage geboren, verwierf naam als architekt. Het is naar zijne teekening en onder zijne leiding dat o.a. de navolgende werken tot stand gebragt werden: *De kerk te Rijsenburg*, een dergelijk gebouw voor de R.C. te *Wijk*, *Schiedam* en *'s Hage*, den toren *der kerk te Schalkwijk*. Hij overleed te 's Hage den 8sten Januarij 1847.

Zie Immerzeel; Verwoert.

[Guerin Tomballe]

TOMBALLE, GUERIN, en Houben schreven:
Waarneming omtrent eene veeziekte (*het miltvuur*) *op eens hoeve in de gemeente Glons*, *in de provincie Luik*, in *Veeen Artesenijkundig Magazijn*, door A. Numan, 1829. D. II, St. 1, bl. 26.

Zie Holtrop, bl. 359.

[Christiaen Tomas]

TOMAS (CHRISTIAEN). In den *Cat.* eener uiterst zeldzame verzameling van hollandsche Bijbels, enz. in 1857 door F. Muller uitgegeven, komt bl. 60 voor: *Discours concors ofte eendrachtige oneenicheyt aller ghenoemden Christenen*, *enz. Overgez. uyt de lat. tale* door H.v.G. 1620. 8°. Aan het eind wordt gelezen: *Gesch. by my Christiaen Tomas*.

Zie *Nav.*, D. XI, bl. 114.

[Andries Jan Jacob baron des Tombe]

TOMBE (ANDRIES JAN JACOB baron des), den 6^{den} September 1787 te St. Michiels-Gestel in Noordbrabant geboren, trad in 1803 als kadet in dienst bij het regiment Saksen-Gotha en werd in hetzelfde jaar luitenant. In 1806, bij de inlijving der duitsche regimenten, werd hij bij het 1ste regiment van linie ingedeeld en na de onderscheidene rangen doorloopen te hebben in 1841 tot luitenant-generaal benoemd.

Hij woonde de veldtogten in Spanje, Duitschland en Rusland bij. Uit Franschen dienst teruggekomen, werd hij den 1sten November 1814 als luitenant-kolonel geplaatst. Hij gaf steeds veel blijken van dapperheid, beleid en moed, welke door keizer Napoleon werden beloond door de benoeming tot officier van het Legioen van Eer, ridder der Orde van de Reunie en baron de l'Empire. Koning Willem benoemde hem tot ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw en der Militaire Willemsorde 3de klasse, met verheffing tot den Nederlandschen adelstand. Koning Willem II schonk hem het kommandeurskruis van den Nederlandschen Leeuw en benoemde hem tot opperbevelhebber der troepen in Limburg en der vesting Maastricht, alwaar hij den 18den Februarij 1845 overleed.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III, bl. 332, 235, 663, 690; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Nikolaas la Tombe]

TOMBE (NIKOLAAS LA). Zie LA TOMBE (NIKOLAAS).

[Daniel Tomberg]

TOMBERG (DANIEL), in 1603 te Gouda geboren, glasschilder, leerling van Alexander Westerhout (geb. 1588 † 1661). Hij schilderde o.a. in 1557 het ledige ondervak van het glasraam No. 22, *Jezus drijft de koopers en verkoopers uit den tempel*, door Dirck Crabeth in 1567 vervaardigd, en al de *Wapens van de stedelijke Regeering*. Hij overleed in 1661 en werd als opzigter der glazen in de St. Janskerk te Gouda opgevolgd door zijn zoon

[Willem Tomberg]

TOMBERG (WILLEM), die de glazen in de Luthersche (St. Joris) kerk te Gouda vervaardigde.

Zie Kramm, *de Goudsche glazen*, bl. 18, 20; Dez., *Levens der schilders*; Immerzeel.

[Herboldus Tombergen]

TOMBERGEN (HERBOLDUS), predikant te Roermond, vervolgens te Gouda (1600), werd afgezet, om de vergadering van 5 Maart 1619 naar Waalwijk gevoerd, later predikant te Frederikstad.

Hij gaf in het licht:

De kleine Zandberg van Parabolen en gelijkenissen uit de groote Bijbel der edele Natuur, *uit de H. Schriftuur*, *uit de Historiën en uit de bevindelijkheit*, *allen uitlanders en vremdelinge deser werelt tot opwecking en nadenking bijeen vergadert*. Ter Goude, 1612. 4o.

Waarschijnlijk is hij of E. Poppius de schrijver van den *Goudschen Catechismus*, waarvan dr. J. Tideman, Gron., 1850, 8o. een nieuwe uitgaaf bezorgde.

Lofdicht ter eeren Frederick Henrick, *over syn victorie van 's Hertogenbosch*, enz. 1629.

Hij gaf ook eene vertaling van S e b . F r a n c k s , *van het Rycke Christi*.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, T i d e m a n , *de Rem. Broeders.* bl. 29, 320; C a t t e n b u r c h , *Bibl. Rem.*, p. 133, 134; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III, bl. 230; R o g g e , *Bibl. v. Rem. geschriften*, bl. 122; *Nav.*, D. IX, bl. 33.

[J.F. Tommann]

TOMMANN (J.F.). Van dezen komt een *ets* voor, voorstellende *Een oud heer*, *met een bril en slaapmuts op*, *in een kamerjapon bij eene tafel gezeten*, *waarop twee kaarssen en een lichtscherm branden*, *waarbij hij zit te lezen*.

Zie K r a m m .

[Mr. J. Tonckens]

TONCKENS (MR. J.) studeerde te Groningen en promoveerde in de regten met eene *Spec. juris publ. de Jure civium contra Tyrannos et injusta Julii Caesaris caede*. Gron., 1778. 8°.

In den *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*, Amst., 1739-1801, 22 dln. 8°. is *Drenthe* (1795) begonnen door J. T o n c k e n s en voortgezet door H.P. v a n L i e r .

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 4201; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II, bl, 456; B o d e l N y e n h u i s , *Topogr. beschrijv.*, N°. 3356, 3418.

[W. Tonckens]

TONCKENS (W.) schreef:

De Genade-Dood van een Christen, *over Lucas VII*, *vs.* 11 *tot* 17. Gron., 1672. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 3661.

[Johan de la Tonne]

TONNE (JOHAN DE LA), goudsmid, wonende te Brugge, komt in het midden der 15de eeuw voor in de rekeningen der hertogen van Bourgondië.

Zie K r a m m .

[Jan Tonnis]

TONNIS (JAN), burger van Embden,

schreef:

Josephs Droef- en Blij-eyndspel, *in* 8 *bysondere spelen vervatet*. Gron., 1639. 4°. De Maats. van Nederl. Letterk. bezit een ex. met MSS. aanteekk. In 1721

verscheen te Groningen hetzelfde stuk, *vernieuwt*, *vermeerdert en verbetert* door A.E. C r o u s .

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1 b., bl. 205; v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.*; v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 2324.

[Jacob van Toor]

TOOR (JACOB VAN). Zie TAURINUS (JACOBUS).

[P.J. van Tooren]

TOOREN (P.J. VAN), is schrijver van:
Aanspraak tot de Burgerij v.d. Fijnaart, bij de heuchelijke plegtigheid van het planten der Vrijheidsboom, uitgespr. 18 *Febr.* 1795. Breda, 1795. gr. 8°.

Zie *Naaml. v. Nederd. boeken*, 1795, bl. 135 (Amst. S a a k e s).

[Cornelis Pieter Lammers van Toorenburg]

TOORENBURG (CORNELIS PIETER LAMMERS VAN), geboren te 's Gravenhage den 22sten November 1794, genoot zijne eerste opleiding en onderwijs aan de Fransche en Latijnsche school zijner geboorteplaats. De laatstgenoemde verliet hij op zijn zestiende jaar, den 5den Maart 1810, van de rectorschool naar de Akademie bevorderd met eene redevoering tot vrijspraak van den apostel T h o m a s van de hem ten laste gelegde ongeloovigheid[1]; waarop hij den 21sten daaraanvolgenden zich aan de Leidsche Hoogeschool, onder het rectoraat van den hoogleeraar H a g e m a n , liet inschrijven als student in de Godgeleerdheid. Zijn vader vroeg verloren hebbende, begaf hij zich met zijne moeder, die in tamelijk bekrompene omstandigheden achtergelaten was, en met eene eenigzins meer bemiddelde bloedverwante, op wier kosten bij studeeren zoude, naar Leiden, waar de eerstgenoemde tot broodwinning een garen- en bandwinkel hield; terwijl hij, te midden zijner studiën nog onder de hand met les geven en schrijven eenig zakgeld verdiende. Tot zijn hoofdvak bereidde hij zich voor door het bijwonen der akademische lessen van W y t t e n b a c h in het latijn, grieksch en de geschiedenis, van v.d. P a l m in het hebreeuwsch en arabisch, en van v.d. W i j n p e r s s e in de wijsbegeerte, beide redeneer- en bovennatuurkunde. Na zich op deze voorbereidende wetenschappen vlijtig toegelegd en inzonderheid ook van het Oostersch veel werk gemaakt te hebben, tot de Godgeleerdheid overgegaan, genoot hij het onderwijs van de toenmalige hoogleeraren t e W a t e r , B o e r s , v a n V o o r s t en B o r g e r . Nog student zijnde, nam hij, op den 13den Augustus 1815, voor het eerst een predikbeurt waar te Diepeveen in den omtrek van Deventer. Naar oud gebruik, vóór het in werking treden van het bij koninklijk besluit van 1816 ingevoerde reglement voor het bestuur der hervormde kerk hier telande, op den 6den Augustus van dat jaar zijn preparatoir examen voor het provinciaal kerkbestuur van Zuidholland afgelegd hebbende en als proponent toegelaten[2], op den 18den dier

1) Oratio pro Thoma, incredulitatis criminatione absolvendo. Zie het Schoolnieuws van 's Gravenhage in de *Boekzaal* van dat jaar. D. I. 297.
2) *Boekz.* van Augustus 1816. Dl. II, bl. 197.

zelfde maand naar Serooskerke op Schouwen beroepen[1)], en den 3^{den} Octoher voor het provinciaal kerkbestuur van Zeeland peremtoir geëxamineerd[2)], werd hij den 1sten December daaraanvolgenden, op zijne standplaats tot predikant ingezegend en bevestigd door Ds. A.W. Ie Sage ten Broek, predikant te Haamstede[3)]. Hier te lande nam hij op vier verschillende plaatsen achtereenvolgens bij de nederduitsch hervormde gemeente de evangeliebediening waar: eerst te Serooskerke, van 1 December 1816 tot 26 Maart 1820[4)]; vervolgens te Dreischot, van den 9^{den} April deszelfden[5)] tot den 16^{den} September des volgenden jaars[6)]; daarna te Kadzand in Zeeuwsch Vlaanderen, van den 30sten September 1821[7)] tot den 20sten Mei 1827[8)]; eindelijk te Domburg op Walcheren, van den 3^{den} Junij daaraanvolgende[9)] tot den 11^{den} October 1829[10)]. Met een talrijk huisgezin van vrouw met zeven kinderen en bovendien met het onderhoud van zijne bij hem inwonende moeder en nicht bezwaard, moeilijk van zijné sobere bezoldiging kunnende leven, verzocht hij in het laatstgenoemde jaar om tot predikant bij de hervormde gemeente in Nederlandsch Indië benoemd te worden, hetgeen hem bij koninklijk besluit van 19 Julij toegestaan[11)], en waartoe hij op den 18^{den} October door de commissie tot de zaken der protestantsche kerken in Neêrlands Oost- en West-Indië te 's Gravenhage bevestigd werd[12)].

Met uitzondering van zijne moeder en nicht, die te 's Gravenhage op kamers achterbleven, vertrok hij daarheen met vrouw en kinderen, en ging op den 23sten November 1829 van Hellevoetsluis onder zeil, in gezelschap van den mede daarheen afgevaardigden jongeren leeraar W.C. Slingerland Conradi, met wien hij om beurten voorging bij de

1) *Boekz.* van September. Ald., bl. 373.
2) *Boekz.* van October. Ald., bl. 512.
3) *Boekz.* van December. Ald., bl. 778.
4) *Boekz.* van Mei 1820. D. I, bl. 594. Voor een daar ter plaatse ontvangen beroep naar Oudelande, met aanbod van *f*200 voor zijn overtogt, meende hij te moeten bedanken. Zie *Boekz.* van Maart en April 1819. D. I, bl. 355 en 481.
5) *Boekz.* van November 1819. D. II, bl. 628 en van Mei 1820. D. I, bl. 594.
6) *Boekz.* van October 1821. D. II, bl. 523.
7) *Boekz.* van Mei 1821. D. I, bl. 100 en van October. D. II, bl. 526.
8) *Boekz.* van Junij 1827. D. II, bl. 761.
9) *Boekz.* van Maart 1827. D. I, bl. 361 en van Junij. D. II, bl. 760.
10) *Boekz.* van October 1829. D. II, bl. 546.
11) *Boekz.* van September 1829. D. II, bl. 402 en 422.
12) *Boekz.* van December. Ald., bl. 833.

godsdienstoefening op het schip, en van den zendeling D o u w e s uit Zutphen. Na eene zeereis van vier maanden landde hij den 23sten Maart 1830 behouden te Batavia aan, waar hij met de zijnen door den predikant L e n t i n g minzaam opgewacht, ontvangen en weldra in eene voor hem gereed gemaakte woning op Parapatan gehuisvest werd. Na aan den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië, destijds J. v a n d e n B o s c h, dien hij kort vóór 's mans vertrek naar Java nog hier te lande gesproken had, voorgesteld geworden te zijn, en gedurende de eerstvolgende maanden den kerkdienst te Batavia en in den omtrek mede vervuld te hebben, was, terwijl C o n r a d i als maleisch predikant aldaar blijven zoude, zijne eerste bestemming naar het meer afgelegen eiland Amboina, waarheen hij op den 29sten December aan boord ging. Doch op de reis daarheen trof hem, weinige dagen later, op den 7den Januarij 1831, op de hoogte van Bali, door het vastraken van het schip op eene koraalrif, eene zwar schipbreuk, waarbij hij al zijne goederen verloor en ter naauwernood met de zijnen het leven redde[1]. Aanvankelijk den 14den op het eiland Kangelang aan wal gezet en in bamboezen hutten geherbergd, verbleef hij aldaar tot in het begin van Maart en reisde toen af naar Soerabaya, waar hij in de andere helft dier maand aangekomen en bij den predikant R u e m p o l gastvrij ontvangen, hem een tijd lang in de evangeliebediening bijstond. Aangezocht tot maleisch predikant te Batavia, haf hij de voorkenr aan eene benoeming naar de sedert lang herderlooze gemeente van Makassar op Celebes, waar hij tot vast predikant aangesteld, den 15den Julij 1832 met eene leerrede over P a u l u s ' brief aan de Romeinen, XII vs. 1, zijn dienst aanvaardde en met genoegen en vrucht werkzaam bleef tot in 1836 toen hij, naar Samarang op Java overgeplaatst, op den 7den Augustus van zijne gemeente afscheid nam, en op den 28sten daaraanvolgende te Samarang in dienst trad[2]. Daar had hij in het volgende jaar de eer prins H e n d r i k onder zijn gehoor te hebben, bij welke gelegenheid hij predikte over 1 T i m o t h. IV, vs. 8[3]. Daar herdacht hij, naar aanleiding van Hebr. XIII, vs. 8, op den 5den December 1841, zijn 25jarigen predikdienst en ontving bij die gelegenheid van wege de voornaamste gemeenteleden een fraai en kost-

1) Zie het verhaal van die schipbreuk, nagenoeg in 's mans eigene woorden, in *den Vriend des Vaderlands* voor 1833. D. VII, bl. 346 en volg.
2) *Boekz.* van Mei 1837. D. I, bl. 676.
3) *Boekz.* van Julij 1838. D. II, bl. 127.

baar geschenk in zilver[1]. Of hij er in 1856 insgelijks zijn 40jarigen dienst herdacht heeft, is ons niet bekend. Na een afwezigheid van meer dan dertig jaren, keerde hij in 1860, vergezeld van zijne vrouw en jongste dochter, met verlof voor twee jaren, naar het vaderland terug; waar hij, in het laatst van October aangekomen, omstreeks Junij des volgenden jaars te 's Gravenhage de eerstgenoemde verloor. In October daaraanvolgenden met de laatstgenoemde weder naar de Oost vertrokken, verkreeg hij, niet lang na zijne terugkomst, op zijn verzoek, zijn eervol ontslag met behoud van regt op pensioen[2]. Daarop verbleef hij nog eenigen tijd te Magelang, totdat hij tegen het laatst van 1863 voor goed naar Nederland terugkeerde; waar hij, in Februarij 1864 behouden te Rotterdam aangeland, eerst te 's Gravenhage zijn intrek nam, en van October 1865 af zijn laatste levensjaar doorbragt ten huize van een zijner schoonzonen, den heer H a g e m a n , op een buitengoed aan den Leidschen Dam. Afgetobt door velerlei wederwaardigheden, waaronder, behalve zijne voormalige schipbreuk, laatstelijk nog door trouweloosheid van Javaansche bedienden, een stoute diefstal van over de *f* 4000, sedert lang gefolterd door het rhumatismus, al meer en meer verzwakt naar ligchaam en geest, en des aardschen levens zat en moede, ontsliep hij daar zacht en kalm In den nacht van den 13^{den} op den 14^{den} November 1866, op nagenoeg 72jarigen ouderdom.

L a m m e r s v a n T o o r e n b u r g was een man van grondige taal- en letterkennis, een uitstekend hulpmiddel en onmisbaar vereischte voor den aanstaanden godgeleerde. Reeds op de latijnsche school vuurde de vlijt van een zijner medeleerlingen, den later als letter- en oudheidkundig heroemden R e u v e n s , zijn naijver aan. Gevormd in de school van mannen als W y t t e n b a c h , v.d. P a l m en v a n V o o r s t , was hij een vlijtig beoefenaar, volstandig vereerder en vurig voorstander van de oude klassieke letteren, in verband met Oostersche taalstudie en toepassing op bijbelverklaring beide des Ouden en Nieuwen Verbonds. Nog te Kadzand staande onderhield hij met ds. J.A. J a n s s e n van St. Anna ter Muiden, latijnsche briefwisseling; te Domburg had hij met een paar ambtgenooten in den omtrek, ds. K r u y t van Aagtekerke en G r e v e van Oostkapelle, veertiendaagsche bijeenkomsten tot het lezen van B o r g e r 's *Disputatio de Mysticismo*, R e i n h a r d 's plan van den stichter des Christendoms

1) *Boekz.* van Mei 1842. D. I, bl. 662 en volg.

2) *Nederl. Staatscourant* van Donderdag 28 Augustus 1862, N°. 203, bl. 2, kol. 1; uit de *Javasche Courant* van 12 Julij te voren.

en meer andere wetenschappelijke boekwerken. Van hetgeen op godgeleerd, geschied- en letterkundig gebied in het licht verscheen nam hij gaarne kennis; ja ook nog in het verafgelegene Indië bleef hij den gang van letteren en wetenschap in het vaderland met belangstelling gadeslaan. ‘Ik zie weinig of niets klassieks meer aankondigen’ - schreef hij in 1841 - ‘of het moet zijn dat ik hier in Indië ben. Ook vind ik bij de hedendaagsche schrijvers die krachtige poëzy en welsprekendheid niet meer, waarvoor wij zooveel gevoel hadden: want onze geest was in jeugdigen leeftijd gevoed in de zuivere en onvervalschte oefenschool der oudheid.’ Toch waren in vrije uren ook nieuwere, inzonderheid vaderlandsche dicht- en letterkunde, zijne geliefkoosde uitspanning, en wist hij zelf in gebonden zoowel als ongebonden stijl zich in zijne moedertaal met keurigheid en waardigheid uit te drukken. Als zoodanig was hij de eer zijner benoeming tot buitenlid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in 1843, allezins waardig; eene eer, die hij dan ook op hoogen prijs stelde en waardoor hij zich op nieuw aan het letterkundig Leiden verbonden en met jeugdige geestdrift voor de vakken daarbij aangewezen bezield gevoelde; doch waarvoor hij echter, na verloop van eenige jaren, zich, gelijk hij te kennen gaf, die schamende, omdat hij er niet aan beantwoordde en ze zich niet waardig maakte, bescheidenheidshalve in 1855 meende te moeten bedanken.

In geschriften heeft L a m m e r s zich weinig of niet bekend gemaakt. In druk, doch niet in den handel, bestaat van hem eene *Prijsverhandeling*, *ten betooge: dat de gansche Natuur het bestaan bewijst van haren Maker*; in een studentenvriendenkring het gezelschap ‘Studiis consecratum’ ingeleverd. Leiden, 1815, één blad druks, van welke slechts 30 afdrukken getrokken zijn. Bij de inwijding der, tegelijk met het vaderland, tot vorigen luister herstelde Leidsche hoogeschool, in November deszelfden jaars, vervaardigde hij daar op een *Feestzang*[1]. Nog op zijne eerste plaats, Serooskerke op Schouwen, staande, gaf hij eene *Dankrede na den oogst*, uitgesproken den 22sten Augustus 1819, te Zutphen, bij H.C.A. T h i e m e , in het licht; en in het volgende jaar, nameloos of alleen onder het kenmerk van de letter L, eene *Leerrede over de Maatschappij van Weldadigheid*, strekkende tot aanbeveling dier inrigting, waarmede hij zeer was ingenomen, *voor Nederlanders van alle gezindheden*, te Zierikzee bij F. v a n M e e r e n , 1820, 41 blz, benevens, voor het gods-

1) *Feestzang bij de plegtige installatie der Universiteit te Leiden*, door C.P.L., Th. St. Leiden 1815.

dienstig onderwijs, een *Nieuw kort begrip der Christelijke Godsdienstleer*, *tot het doen van Belijdenis*, te Rotterdam, ter boekdrukkerij van N. C o r n e l , 1821. 20 blz. 8°. Aan de *Nieuwe Bijdragen* ter bevordering van de kennis en verbetering van den openbaren eeredienst onder de protestanten, stond hij af eene Verhandeling *Over den invloed van den geest dezer tijden op de achting voor de Godsdienstleeraars onder de Protestanten*, voorgelezen in de ringvergadering te Brouwershaven, opgenomen in Dl. II, bl. 145-166. Voorts leverde hij verschillende bijdragen in het *Maandblad en de Lettervruchten* van het Departement der Maatschappij 'Tot Nut van 't Algemeen' te Sluis in Vlaanderen, uitgegeven te Sluis bij T.J. Janssen, van 1823 tot 1830[1)]; alsmede in het tijdschrift van de Maatschappij van Weldadigheid *de Vriend des Vaderlands*, *voor* 1827 *en* 1828, terwijl in den jaargang van 1833 een drietal en in dien van 1836 een tweetal *Brieven uit Oost-Indie* van zijne hand, nagenoeg onveranderd, nameloos opgenomen zijn[2)]. Ten dienste zijner katechizanten in Nederlandsch Indië gaf hij, in het Nederlandsch en Maleisch, tegenover elkander gedrukt *het Eenvoudig Onderwijs in de Christelijke Godsdienst*, *verkort*; volgens A. B r i n k . Nieuwe druk, te Samarang, bij O l i p h a n t en C°. (Julij 1844) een en andermaal op nieuw herdrukt in 1847 en 1848, en nog eens, alleen in het Nederlandsch, in October 1856.

L a m m e r s , gelijk reeds gezegd is, had voor een talrijk huisgezin te zorgen. Kort voor zijn vertrek naar zijne eerste standplaats, tegen het laatst van 1816, had hij zich in den

1) Als: Eenige opmerkingen en gedachten over de vorming van het menschelijk karakter, medegedeeld in eene voorlezing in het Departement, *Maandblad voor* 1823, N°. 1, 2, 3; den WelEerw. Z. Gel. Heere J.P.P. C l i n g e , bij zijn vertrek als godsdienstleeraar van de hervormde gemeente te Oostburg naar die van Ruinen. *Dichtregelen*, ald. N°. 4, bl. 55 en volg.; Aan een vriend, toen hij den ouderdom van vijftig jaren bereikt had, in dichtmaat, *Lettervruchten*. Zesde Jaarg. 1828. bl. 77-79; Gedachten over de zelfbeheersching. Ald. bl. 161-171; G e r r i t V e r d o o r e n v a n A s p e r e n , vice-admiraal in koninkl. Nederl. dienst, in dichtm. Ald. Zevende Jaarg. 1829. bl. 78-80. Misschien leverde hij ook wel iets in vroegere Jaargangen, die niet in ons bezit zijn. - Aangezocht tot medewerking in den *Belgischen Muzen-Almanak*, onthield L zich daarvan; hetgeen welligt aanleiding gaf tot een vrij hatelijk artikel tegen die lettervruchten in den *Argus voor* 1829, N°. 25.

2) Vaderland en menschheid, dichtregelen, Kadzand, December 1826. *Vriend des Vaderl.* 1827. Dl. I, bl. 68-70 en Over den schroom der armen om naar de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid te worden opgezonden. Ald. 1828. D. II, bl. 451-462, benevens de bovengenoemde brieven. D. VII, bl. 341-352 en D. X, bl. 455-463.

echt begeven met Johanna Maria Heemskerk. Bij haar verwekte hij hier te lande negen, en vervolgens in Indië nog acht, te zamen zeventien kinderen, van welke er echter eenige op jeugdigen leeftijd stierven en bij zijn dood nog zes in leven waren. Zijn oudste zoon, Nikolaas Dirk, geboren in 1820, is thans resident te Solo of Soerakarta, op Java, nu onlangs tot ridder van den Nederlannschen Leeuw benoemd. Zijne oudste dochter, Cecilia Cornelia, geboren in 1824, in tweede huwelijk echtgenoote van den heer P.L. de Gaay Fortman, predikant in Nederlandsch Indië, overleed in 1856. De vierde, Sara Catharina, geboren in 1829, is in 1848 gehuwd met A.S.M. Hageman, kleinzoon van den voormaligen Leidschen hoogleeraar van dien naam, sedert verleden jaar rustend kapitein der Genie in Nederlandsch Indië, en nu onlangs benoemd tot burgermeester der gemeente 's Gravesande. 's Mans overige kinderen en kleinkinderen, voor zooveel die nog leveu, zijn hier en daar in Nederlandsch Indië verspreid. Slechts één zijner zonen, geboren in 1826, toonde aanleg en lust tot geleerde studie. Hem had hij gaarne gewenscht in het vaderland te laten studeeren en tot Maleisch predikant op te leiden, indien zijne omstandigheden hem niet belet hadden aan dit voornemen gevolg te geven.

Van Lammers en zijne vrouw, nevens elkander, op ongeveer 60jarigen leeftijd of iets meer, bestaat een portret in 1858 bij Mieling te 's Gravenhage in steendruk gebragt, aan vrienden en bekenden hier en elders ten geschenke gezonden, doch niet in den handel.

Part. berigt.

[Gerrit Toorenburg of Torenburg]

TOORENBURG of TORENBURG (GERRIT), omtrent het jaar 1737 te Amsterdam geboren, ontving onderwijs van J. ten Compe en C. Pronk, en werd schilder van land- en stadgezigten. Ook vervaardigde hij fraaije teekeningen naar de natuur en de schilderijen van Wouwerman.

In het Koninklijk kabinet te 's Hage berust van hem een *Gezigt op het IJ bij Amsterdam*. Ook schilderde hij behangsels, o.a. dat op den huize Schaffelaar, waarvoor de baron van Esse hem *f* 400 betaalde. J. Philips graveerde naar een teekening van zijne hand *de groote Kerk te Haarlem van binnen met het orgel*. Hij overleed te Nijkerk omtrent 1785.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[A. van den Toorn]

TOORN (A. VAN DEN) is schrijver van:

De gelijkvormige vervaardiging der Nederlandsche ronde vaten of tonnen. 's Hage, 1816.

De herleiding der graden van den Engelschen Dicas-vochtweger tot graden van den Nederlandschen vochtweger. 's Hage, 1817. 8°.

Herleiding van het 's Gravenhaagsch tot het Nederlandsch gewigt. Met platen. 's Hage en Amsterdam, 1821. gr. 8°.

Handleiding tot het vinden der ware sterkte van het acidum aceticum, *door middel van dichtheid*. 's Hage, 1824. 4°.

Pharmaceutische tafel voor de ware sterkte van het acidum aceticum. 's Hage, 1825.

Ook in het *Natuur- en Scheik*, *Archief*. 1833. D. I, bl. 493.

Eenige berekeningen, *betrekkelijk de zamenstellende deelen van het loodwit enz.* in *Algem. Konst- en Letterb.* 1823. D. I., bl. 242, 325.

Over de enkelschalige vochtmeeters. Ald. 1824. D. I, bl. 243.

Zie Holtrop, l.c., bl. 359; Brinkman, *Naaml.*, bl. 606.

[J. van den Toorn]

TOORN (J. VAN DEN) schreef:

Verhandeling over de beweerde afstamming der Heeren van Brederode van Bolsward, *uit Reinoud III*, *Heer van Brederode*, *Vianen enz. met de wapens*. Utrecht, 1791. 8°.

Zie *Naaml. van Brinkman*, bl. 606.

[J. Topas]

TOPAS (J.) wordt door Immerzeel als goed teekenaar vermeldt. Ook graveerde hij het *Portret van Czaar Peter I* en den admiraals *Tromp* en *Schey* in zwarte kunst. Hij overleed te Zaandam in 1765.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[J.A. Topfer]

TOPFER (J.A.), een kunstliefhebber te Amsterdam in de eerste helft dezer eeuw, beoefende de kunst voor uitspanning en schilderde Hollandsche en Geldersche landschappen. Ook etste hij geestig landschapjes. Hij was lid der Koninklijke Akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, waar zijne nagelatene stukken in November 1841 verkocht werd.

Zie Kramm.

[Aegidius Dominicus of Gilles-Dominique van den Prieele Topiarius]

TOPIARIUS (AEGIDIUS DOMINICUS of Gilles-Dominique van den Prieele) werd in den aanvang der 16de eeuw te Aspelaer, een Vlaamsch dorp, niet ver van Ninove, geboren. Hij ontving de priesterlijke waardigheid en maakte zich als prediker

in Brabant en Vlaanderen beroemd. Hij overleed in vergevorderden leeftijd te Antwerpen den 4^{den} Mei 1579.

Hij gaf in het licht:

Conciones in Evangelia et Epistolas quae Dominicis diebus, *item*, *quae in praecipuis et aliis totius anni festis diebus*

populo in Ecclesia praponi solent, *Ecclesiasticis omnibus moderni temporis summopere utiles; e Tabulis Laurentii a Villa Vicentio Xeresani elaboratae*. Antv., A. Tilenius. 1566, 1569, 1574. 2 vol. 12°. Ibid, C. Plantinus. 1568, 1569, 1573, 1574. 12°. Paris. 1566. 12°. 2 vol. 1567, 1568, 1570, 1572. 2 vol. 12°. Colon., 1607. 2 vol. 12°.

Conciones in Epistolas et Evangelia, *quae per sacram Quadragesimam populo in Ecclesiâ proponi solent; e Tabulis D. Jacobi Veldii concinnatae*. Antv., C. Plantinus, 1568, 1573. 12°. Ibid. A. Tilenius, 1573, 1574. 12°. Paris. 1567. 12°. 1568, 1573. Lugd., 1568. 12°.

Totius Tractationis de quatuor hominis Novissimis Epitome vóór de Verhandeling *de quatuor Novissimis*, door P. Joh. Carthenius, van de orde der Karmelieten.

Een *Catechismus voor de Jeugd.* Antwerpen, 1576. 12°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 219; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 29, 30; Foppens, *Bibl. Belg.*; De Jonghe, p. 217, 218; Quetit et Echard, II, p. 250, 251; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 314.

[G.W. Tops]

TOPS (G.W.), heelmeester te Breda, schreef:

Heelkundige waarneming omtrent eene darmzakbreuk in *Algem. Vaderl. Letteroef*. 1828. D. XXXVIII. St. 2. bl. 122 en in *Tijdschrift ter bevordering der Physiologische geneesen heelkunst*. 1827. D. I. St. 4. bl. 167.

Zie Holtrop, bl. 359.

[Alexander Torck Of Turck]

TORCK of TURCK (ALEXANDER), Geldersch edelman, zoon van Jonker Jasper Torck of Turck, Drossaart van Gornichem en Asperen, Heere van Aalst en Joanna van Lijnden, was een der verbondene edelen en hopman in dienst van Willem I. Hij hielp in 1568 de stad Grave bij verrassing innemen en werd door den prins naar 's Hage gezonden om de burgers tot onderwerping te brengen. Om deze reden en omdat hij een glas aan de kerk der onroomschen gegeven had, werd hij, nevens andere voortvlugtigen, uit die stad verbannen en zijne goed verbeurd verklaard. In gevolge van dit vonnis, werd zijn woning onder Altena dadelijk aangeslagen.

Zie van Meteren, *N.H.*, B. III, bl. 49; *Sentent. v. Alva*, bl. 26, 28, 31; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV, bl. 348.

[Frederik Willem Torck]

TORCK (FREDERIK WILLEM), sedert 1729 raad en rekenmeester, vervolgens eerste rekenmeester der provintie Gelderland, later heer van Heerjansdam, burgemeester van Hattem, afgevaardigde tot de Staten-Generaal. Hij bekleedde nog meer aanzienlijke bedieningen en was sedert 1741 vertegenwoordiger der Veluwsche ridderschap bij de vergadering der curatoren.

Zie B o u m a n , *Geld. Hooges.*, D. II, bl. 15; *Tegenw. staat van Gelderl.*, bl. 174.

[Lubbert Torck Of Turck]

TORCK of TURCK (LUBBERT), heer van Hemert, zoon van Fredrik Turck tot Zinderen en van Maria van Wittenhorst, behoorde tot de verbondene edelen. Bor noemt hem ‘een van de voornaamste edelen van Gelderland’ en Hooft ‘een hoofdtak van den Gelderschen Adel’ en die ‘staatrijk vermaagschapt was.’

Hij gaf, als bevelhebber van Grave, die stad in 1586, zonder dringende nood aan Parma over. Ook op aandrang der Staten liet Leycester hem gevangen zetten en zijn gedrag scherpelijk onderzoeken. In een buitengewonen krijgsraad werd hij, ofschoon niet betrapt op verraad, wijl hij uit ontijdige verzaagdheid, zijn eed en plicht te laf betracht had, ter dood verwezen. Men verwachtte dat Leycester het vonnis of vernietigen, of verzachten zou. Turck deed een aanbod met zooveel jaren dienen op eigen kosten als de koningin van Engeland hem opleggen zou, zijn leven te betalen, en de behaalde schandvlek, met rustig wagen zijns persoons, hier of elders, te land of te water, aftewasschen. Maar noch dit, noch 't smeeken van achtbare vrienden en zijner gemalin, mogt baten. Hij werd staande onthoofd en zijn lijk met groote staatsie te Hemert begraven. Hij was gehuwd geweest met Josina van Salland, dochter van Johan en Belia van Stepraedt.

Zie Bor, B. XXI, bl. 21, 22, 24, 25 (70), 708, 712, 713; Hooft, B. XXIV, bl. 1063, 1064; Wagenaar, *V.H.*, D. VII, bl. 126, 128; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 350.

[Lubbert Adolph Torck]

TORCK (LUBBERT ADOLPH), vrijheer van Roozendaal, heer van Petium, zoon van Assueer Torck en Anna Maria Ripperda, in 1688 geboren; werd in 1700 in de ridderschap van de Veluwe beschreven, bekleedde vervolgens bij opvolging zeer veel aanzienlijke waardigheden en werd in 1730 landdrost van de Veluwe, voorts bediende hij de aanzienlijkste commissiën, zoo in Gelderland als in den Haag en had den meesten invloed in gemeld gewest, ten tijde der stadhouderlooze regering en na de aanstelling van Willem IV in 1722 met bepaald gezag. Hij huwde Petronella Wilhelmina van Hoorn, en overleed in 1758 kinderloos.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[H. Toren]

TOREN (H.) schreef:

Thimotheue onderwezen door Paulus. Rott., 1709. 8°.

Verdeediging van Gods Regtveerdigheid. Rott., 1710. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 365.

[Jacob Torenvliet]

TORENVLIET (JACOB), in 1641 te Leiden geboren, vertrok, na vermaardheid als portretschilder verworven te hebben, in gezelschap van den schilder Nikolaas Rosendaal van Enkhuizen, naar Rome, waar hij, alsook te Venetië, een geruimen tijd doorbragt. Het schijnt dat de stijl door hem in Italië verkregen. niet in den smaak zijner landgenooten viel.

Reeds op zijn 19de jaar vervaardigde hij de fraaije teekeningen voor de gravuren van het prachtwerk *Verhael in forme van Journael van de Reys en vertoeven van Prins Carel II*, *koning van Groot-Brittanniën*, *etc. welcke hij in Holland gedaen heeft sedert* 25 *Mey tot* 2 *Juny* 1660. In 's Gavenhage, bij Adriaen Valck 1660 in fol. Ook heeft hij gegraveerd en geëtst. Weigel, Nagler en Kramm geven een lijst zijner prenten. Zijn portret komt bij Houbraken en Descamps voor. Hij had een rijke dame in 't buitenland gehuwd en overleed in 1719.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Abraham Torenvliet]

TORENVLIET (ABRAHAM), zoon van den vorige, in 1685 te Leiden geboren. Hij genoot het onderwijs van zijne vader, schilderde portretten, doch droog en verwachtig van koloriet. Hij overleed in zijn geboorteplaats in 1735.

Zie Immerzeel.

[Jacob de la Torre]

TORRE (JACOB DE LA), secretaris van den geheimen raad te Brussel, ontving in 1567 te Utrecht van den landvoogdes den last om zich naar Amsterdam te begeven, ten einde Brederode gade te slaan, die zich met vele verbonden edelen in die stad bevond om ze aan 's konings gezag te ontrukken.

Toen hij zich, door 2 schepenen vergezeld, bij Brederode vervoegde, doch geen lastbrief van de landvoogdes kon vertoonen, verklaarde zich deze ongehouden om de stad te ontruimen.

Intusschen werd de la Torre in zijne kamer op den Dam door W. Blois van Treslong en Lancelot van Brederode overvallen. Zij hielden hem den ganschen dag in gijzeling, doorsnuffelden zijne papieren en stelden een koffertje met de gewigtigste aan H. van Brederode ter hand.

Voor zijn hoofd vreezende, verliet hij heimelijk de stad. Later viel hij in ongenade bij Alva, wijl hij dezen bestrafte buiten toestemming van den paus den 10den en 20sten penning geheven te hebben. Hiervoor kreeg hij huisarrest en ontzezting van zijn ambt gedurende een jaar.

Zie Houyck van Papendrecht, *Anal. Belg.*, T. I, p. 11, VI, p. 18, LXXII, 9; Wagenaar, *V.H.D.* VI, bl. 220, 221, 313.

[Abraham Torrenius]

TORRENIUS (ABRAHAM), rector te Leiden, schoonvader van den Leidschen hoogleeraar F. van Ouderdorp, gaf in 1726 den Romeinschen schrijver *Valerius Maximus* in het licht.

Zie Nieuwenhuis; Verwoert; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 71.

[Johannes Torrentius]

TORRENTIUS (JOHANNES), in 1589 te Amsterdam geboren, schilderde portretten, stillevens, die hem wegens fraaije behandeling en natuurlijkheid veel naam gaven en groote prijzen golden. Later gaf hij zich aan ergerlijke losbandigheid over en gebruikte zijn talent tot het schilderen van ontuchtige onderwerpen, waarin hij zelfs zoo ver ging, dat hij zich een gerechtelijk vonnis op den hals haalde- De rechters te Haarlem veroordeelden hem, nadat hij de tor ture had ondergaan, tot een tuchthuisstraf van 20 jaren (1630 of 1625). Nadat hij daar een geruimen tijd gezeten had is hij op voorspraak van den koning van Engeland ontslagen, naar 's Hage gereisd en naar Engeland overgestoken. Uit Engeland keerde hij naar Amsterdam terug, waar hij in 1640 overleed.

Zie Houbraken; Sandrart; Immerzeel; Kramm; Schrevelius, *Beschrijv. v. Haarl.*, bl. 385; *Mémoires et Documents inédits sur A.v. Dyck etc. par W. Hookham Carpenter traduit de l'Anglais par L. Hymans*, p. 254; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Laevinus Torrentius]

TORRENTIUS (LAEVINUS), of Levin van der Beeken, den 8sten Maart 1525 te Gent geboren, studeerde te Leuven in de wijsbegeerte en regten. Hij was aldaar student toen Maarten van Rossem die stad belegerde en hielp haar met zijne makkers verdedigen. Hij werd licentiaat in de beide vakken, reisde met twee broeders de Jonghe uit Antwerpen en hield zich eenigen tijd te Bologne op, waar zijne reisgezellen in de regten promoveerden. Vervolgens bleef hij eenige jaren te Rome, waar hij zich de gunst van vele aanzienlijke en geleerde mannen verwief. In de Nederlanden teruggekeerd, voorzag George van Oostenrijk, bisschop van Luik, hem met eene rijke prebende. De bekwaamheid die hij vervolgens in het bestuur van zaken ten toon spreidde gaf aanleiding dat hij tot gewigtige zaken, vooral aan het hof te Rome werd belast en nieuwe ambten verwierf. Zoo werd hij kanunnik van St. Lambertus te Luik, aartsdiaken van Brabant in dezelfde kerk en eindelijk vicaris-generaal van den bisschop Gerard van Groesbeeck, en na den dood van Franciscus Sonnius (1576) bisschop van Autwerpen, doch tengevolge der beroerten ontving hij eerst den 10^{den}

September 1587 de wijding. Ook werd hij lid van den raad van Staten. Omstreeks 1594 werd hij aartsbisschop van Mechelen, doch voor hij de bullen ontving, stierf hij den 26sten April 1595 te Brussel. Zijn ligchaam rust in het koor der Cathedrale van Antwerpen, waar men zijne grafstede en beeldtenis vindt.

Zijne zinspreuk was *Deum sequere*. Hij beoefende de oudheidkunde, was ervaren in de regten en wijsbegeerte en beoefende de latijnsche poëzy.

Hij gaf in het licht:

Een latijnsche elegie over het opbreken van 't beleg van Leuven en de vlucht van Maarten van Rossem. Antw. 1542 (anoniem).

Poëmata sacra. Antw. 1579. 18°. Antw. 1594. Hierin komt het beruchte *Carmen in laudem Baltasaris Gerards* (p. 311, 312) voor, wien hij wegens den moord van Willem I prijst.

Ook gaf hij de werken van *Joh. Geropius Becanus*, Antw. 1580 fol. in het licht.

C. Suetonii Tranquilli XII Caesares cum L.T. commentario. Antw. 1578 8°., 1592 8°. Deze Commentarius heeft J.G. Graevius in de uitgaaf van *Suetonius*, Traj. ad Rhen. 1672 4°., Hagae Comit. 1691 4°. opgenomen.

Horatius Flaccus cum erudito L.T. commentario, *nunc primam in lucem edito. Item Petri Nannii Alcmariani in Artem Poëticam*. Antw. 1606. Met zijn portret.

Ook zette hij eenige homiliën van Joh. Chrysostomus over.

Zie Miraei, *Elogia*, p. 17, 19; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 506-508; *Belg. christ.*, p. 16-19; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 609, 610; *Gallia christ.*, T. V, p. 129, 130; Saxe, *Onom.*, P. III, p. 506; Mirhoff, *Polyh.*, lib. VII, p. 1068; P. Burmanni *Syll. Epist.*, T. I, p. 455, 480; Scaliger in *Scalig. Sec.* r.v.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 793; Pope Blount, *Cens.*, p. 817, 818; Scribanius, *Antv.*, p. 64; M. ab Isselt, *Hist. sui temporis*, p. 617; A. Panduriі, *Bibl. Numaria*, n. XX, p. 29 *ed. Fabric.*; J.G. Graevius, *Epistola ad Furstenburgium Suetonio*, (Traj. 1672. 4°.) *praemissa* Crenii *Animadv. Philolog.*, P. IV, § VII, p. 82-85; P. V et VI, p. 196; P. IX, p. 137, 138, 214; P. X, p. 123, 129; P. XI, § V, p. 236-239, 251, 252; P. XII, p. 127, 216-226; G. Krantzius ad *Conringium Saec.* XVI, c. V, p. 177; Comnenus, *Papadopoli*, T. II, L. II, c. XXXIV, p. 254, 255; Hoefft, *Parn. Lat.*, p. 42; Peerlkamp, *de Poët. Neerl.*, p. 166; J. Lipsii, *Elect.*, T. II, p. 17; Paquot, P. II, p. 92; Baillet, *Jugemens des Sav.*, § 1345; *Poëtes modernes*, T. IV, p. 126; *Biogr. Univ.*; *Biogr. génér. mod.*; Felix van Hulst, *Charles de Langhe* (Carolus Langius) *A.L. van der Becke* (L.F.), Liège, 1846. 8°. Portr.; *Les neveux de L.F.*, Liège, 1847. 8°. (beide uit de *Revue de Liège*); Jöcher; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Brandt, *Hist. d. Ref.*, B. XV, bl. 800; *Evangel. kerkb.*, 1842, p. 74; Muller, *Cat. v. portr.*

[Antonius Torrentinus]

TORRENTINUS (ANTONIUS), of van der Beken, meermalen Gemertanus genoemd, omdat hij te Gemert (dekanaat van Helmont) was geboren. Hij gaf een aantal latijnsche dichtstukken in het licht, benevens eene uitlegging van Dupauterius, in dichtmaat, die in 1573 het licht zag. Hij overleed te 's Bosch en werd in de St. Janskerk begraven.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 360; *Cath. Meyer. Memonib.* bl. 341; van Gils en Coppens, *N. beschrijv. v.h. bisdom van 's Her togenbosch*, D. II, bl. 223; Verwoert.

[Hermannus Torrentinus]

TORRENTINUS (HERMANNUS) of van der Beke, werd in het midden der 15de eeuw te Zwolle geboren en studeerde te Deventer onder Alexander Hegius, trad in de orde der broeders van het gemeene leven en onderwees omtrent 1490 te Groningen. Nadat hij zijn vader had verloren, en zijne moeder in behoeftigen toestand ziende, verliet hij de orde en keerde naar Zwolle terug, waar hij, ofschoon blind, de fraaije letteren tot zijn ouderdom onderwees. Toen Dr. Albert van Hardenberg nog een knaap was, zag hij hem in dien toestand, door zijne leerlingen bij de hand geleid wordende. Torrentinus overleed omtrent 1520. Hij was gedurende zijn leven in briefwisseling met de voornaamste geleerden en bijzonder bevriend met Johannes Wessel te Groningen.

Hij schreef:

De Generibus nominum, *de Heteroclitis*, *de Patronymicis et de nominum significationibus*, *opusculum perutile*. Daventriae, Jac. de Breda. Antv., Guil. Vorstermannus. 1514. 4°.

Commentarium in XIII Elegias Marci Antonii Coccii Sabellici de Beata virgine. Gregorii Tipherni Hymnum et Baptistae Mantuani votum ad eandem. Sylvad. apud F.F. Gregorianos. 4°. z.j.

Scholia Evangeliorum et Epistolarum, *quae diebus Dominicis et sacris in Templis leguntur ex translatione S. Hieronymi*. Coloniae, Koberg. 1499. 8°. Ook met den titel *Evangeliorum et Epistolarum per totum annum textus*, *cum variis notis et N.T. interpretatione difficiliorum vocabulorum*. Antv. Mich. Hellenius. 1533. 4°. Ook in *Evangelia et Epistolae*, *quibus in Leodiensi*, *Trajectensi et Coloniensi Ecclesiâ*, *Dominicis et Festis diebus utimur*, *per eruditis H.T. et Georgii Macropedii scholiis illustrata; quibus nunc accessit difficilium*, *tum Latinarum*, *tum Graecarum dictionum*, *Germanica pariter et Gallica Interpretatio*. Daventriae, Joh. Everhardi Cloppenborch. 1599. 8°. m. houtsn.

Commentarius in Bucolica ac Georgica Virgilii. Daventriae, Jac. de Breda. 1502. It. Colon, Quentel. Lovan., Barthol.

Graevius. 1551. 8°. Afzonderlijk heeft men uitgegeven *Publii Vergilii Maronis Bucolica cum familiari tam verborum quam sententiarum expositione per H.T.*, *insignis doctrinae virum*, *diligentissime explanata*. Daventriae, Rich. Pafraed in *profesto visitationis Marie*. 1503, 1520. 4°. zonder naam van plaats. Ook met den volgenden titel: *Bucolica Publ. Virgilii*, *cum verborum contextu*, *in Poetices tyranculorum sublevamen*, *per H.T. triviali stylo familiariter disoussa*. Antv., Mich. Hellenius. 1546. 12°. Ibid, Joan. Latius. 1562. 8°. Ook afzonderlijk *Georgica Virgilii*, *cum novo Commentario H.T.* Daventriae, Jac. de Breda. 1505.

Alexandri (*de Villâ Dec*) *Doctrinale*, *cum commentariis H.T. et Kemponis Thessaliensis.*, Dav., 1503. 4°. It., Phorzhemii. 1508. 4°. Torrentinus heeft slechts het eerste gedeelte van den *Doctrinaal* gecommentariëerd. Zijn *Commentaar* verscheen ook afzonderijk met den titel: *Commentaria in primam partem Doctrinalis Alexandri*, *cum vocabulorum interpretatione*, *quibusdam mendosis*, *supervacaneis*, *et obscuris versibus vel refectis*, *vel in veriores et planiores mutatae*, *cum Indice dictionum*. Argentinae. 1516, 4°. Ook Daventriae, Richard Pafraet. Ook met dezen titel *Herm. Torrentii in Alexandri Theopagitae Grammatices primam partem commentarii*, *cum annotationibus J. Despauterii*, *impressa. Antverpiae per Michaelem Hillenium Hochsetratanum. Despauterius totum opus deligentissime peregit*, *et ad unguem castigavit*. 1524.

Orationes familiares et elegantissimae ex omnibus Publii Ovidii libris formatae. Impressae Coloniae, *in officina ingenuorum liberorum Quentellii. Anno M.D. X oit. cal. Novemb*. In 4°.

Elucidarius Carminum et Historiarum, *vel vocabularius Poeticus*, *continens Historias*, *Provincias*, *Urbes*, *Insulas*, *Fluvios et Montes*, *illustres; item vocabula et interpretationes. Graecorum et Hebraicorum; una cum vocalibus communibus Suracenorum in Latinam translatis et aliis in fine adjunctis*.

Aan 't slot *Impressus in Hagenaw per industriam Henricum Gran impensis circumspecti viri Johannis Rijnman*, *anno salutis nostre*. 1510. 4°. Argentinae. 1515, 1520. 4°. Antv., Mich. Hillenius. 1527. 12°. Colon, Enchar. Cervicornus. 1529. 12°. Par., R.B. Stephanus. 1530, 1535. 12°. Basiliae, Thomas Woltius. 1533, 1575. 4°. Torrentinus verbeterde en vermeerderde zijn werk, dat hij met dezen titel liet herdrukken.

Dictionarium propriorum nominum virorum, *muliorum; populorum*, *idolorum*, *urbium*, *fluviorum*, *montium*, *caeterorum que locorum qui passim in libris profanis leguntur. Exeudebat Robertus Stephanus Hebraïcarum et Latinarum literarum Typographus Regius*. Parisiis *ann. Pl.* 8 *XLI. III Kal. Junii*

in 4°. Col., J. Gymnicus. 1545. 8°. Carolus, broeder van Robert Stephanus vermeerderde het en gaf het met den titel: *Dictionarium historicum ac poëticum*, *omnia gentium*, *hominum*, *locorum*, *fluminum ac montium*, *antiqua recentioraque*, *ad sacras ac prophanas historias*, *poetarumque fabulas*, *intelligendas necessaria vocabula bono ordine complectens*, *curâ ac diligentiâ Caroli Stephani*. Paris. Carol. Stephanus. 1555. 4°. Ibid. Robertus Stephanus (zoon van den anderen Robert Stephanus). 1560, 1567. 4°.

Ook Frederik Morel, een geleerd drukker te Parijs, en bloedverwant der Stephanussen gaf een vermeerderde uitgaaf van dit werk, die dikwerf herdrukt werd. Nicolaas Lloyd, een Engelschman, vermeerderde het op nieuw (Loudini, B. Tooke etc. 1670. fol.). Ook werd het in het Italiaansch en Fransch overgezet. Al deze verschillende uitgaven zijn door Moreri gebruikt.

Hymni et Prosae Ecclesiasticae, *vulgo sequentiae dictae*, *breviusculâ quidem*, *sed maxime commodâ H.T. explanatione illustrati*. Daventriae, Jacobus Breda. 1516. Antv., Io. Werwithagen. 1550. Col, Ant. Hieratus. fol.

Zie Alb. Hardenberghius, in *Vita Wesseli Gansfortii hujus operius praefixa*, Gron., 1614. 4°.; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 343; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 384; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 70; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 499; Marchand, *Dict. Hist.*, T. II, p. 283-290; Saxe, *Onom.*, T. III, p. 579; Hamelman, *de doctis Westph. viris*, T. I, *Oper.*, p. 115, 116; Delprat, *Verh. over de broeders van G. Groote*, bl. 113; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Laurens Torrentinus]

TORRENTINUS (LAURENS), welligt een bloedverwant van Hermannus Torrentinus, omtrent een halve eeuw later dan deze te Zwolle geboren. Hij muntte bijzonder als boekdrukker uit, zoodat Cosmo de Medicis hem naar Florence lokte, vanwaar zijn roem zich door geheel Italië verbreidde. Emanuel Philibert van Savoye noodigde hem eene drukkerij te Piemont op te rigten en reeds maakte hij toebereidselen om zich met Cosmo op reis te begeven, toen de dood hem in 1563 overviel.

[Petrus de Toullieu]

TOULLIEU (PETRUS DE), zoon van Paulus de Toullieu advokaat te Parijs en Susanna Beaucamp, werd den 25sten December 1669 aldaar geboren. Na het gymnasium te Harcourt bezocht, van Ozanam onderwijs in de wiskunde en van zijn vader in de beginselen des regts ontvangen te hebben, noopte hem de herroeping van het edict van Nantes Frankrijk te verlaten. Den 13den September 1688 kwam de jeugdige refngiè te Franeker, waar hij zich onder dr. Hubert en van Eck op de regtsgeleerdheid toelegde. In 1692

verdedigde hij, onder presidium van den laatsten eene *dissertatie* de *Jure Nuptiarum*, over welk onderwerp in het volgend jaar zijne tweede verhandeling te Utrecht volgde, werwaarts hij van Eck was gevolgd en verkreeg den 29sten Maart 1695, na verdediging zijner *dissertatio varias exhibens de jure civili conjecturas* de doctorale waardigheid. Tot 1698 bleef hij privaat-docent te Utrecht en vertrok toen naar zijne vader te Parijs, om zijne geschokte gezondheid te herstellen. Hier ontving hij de tijding dat prins Willem III hem tot hoogleeraar te Lingen had benoemd. Den 2den April 1699 aanvaardde hij deze betrekking en in 1717 ontving hij te gelijker tijd een beroep tot hoogleeraar te Harderwijk en te Groningen. Aan het laatste gaf hij de voorkeur, en den 23sten September daaraanvolgende hield hij eene inwijdingsovatie *de Jurisprudentiae cum rerum devinarum scientia affinitate*. Hij overleed den 30sten Maart 1734. Bij zijne weduwe Francisca Petronella de Beaumont, dochter van Andreas de Beaumont, opper-pagemeester in het graafschap Lingen, geen, maar bij zijn tweede vrouw Johanna Jodovius, wier vader predikant bij de Waalsche gemeente te Groningen was, eene dochter nalatende.

Hij gaf in het licht:

Dissertationes Juridicae tres, 1°. *ad l.* 69 *D. pro socio;* 2°. *ad l.* 38 *D. de conditione indebiti;* 3°. *Inquiritur Juris luendi ac repetendi pignoris an praescribatur* etc. Traj. ad Rh. 1707.

Na zijn dood bezorgde Johannes Wolbers, een zijner leerlingen, in overleg met prof. Barbeyrac, eene uitgaaf van alle uitgegevene en onuitgegevene geschriften, van zijn leermeester, onder den titel: *Petri de Toulieu*, *collectanea*, *in quibus multa Juris civilis aliorumque auctorum loca illustrantur et explicantur*, *quaedam etiam emendantur*. Gron., 1737.

Zie *Programma funeb.* en *Vita P. de Toullieu*, *ex progr. Io. Barbeyraci desamta*, geplaatst voor de *Collectanea;* Haubold, *Institut. Juris Rom. litter.*, T. I, p. 196; Muntinghe, *Acta Secul.*, p. 102; Jügler, T. II, p. 211 ff; *Gron. gedenkb.*, bl. 62; Bouman, *Geld. Hooges.*, D. II, bl. 31; Kobus en de Rivecourt.

[A Berkhout van Toulon]

TOULON (A BERKHOUT VAN), geboren Houtgrijn, dichteres te Koudenkerk in den aanvang der 19de eeuw. Zij ververvaardigde o.a. een lijkvers op H. van Alphen, die haar in den bloede

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Karel van Toulon]

TOULON (KAREL VAN), in 1820 uit een deftig geslacht te Amsterdam geboren, oefende zich in Felix Meritis, maar vooral door het bestudeeren der natuur in de beeldende kun-

sten. In eene betrekking bij 's Rijks Entrepôt geplaatst, deed hij gedurende zijn vacantietijd reisjes, maakte studiën, en vervaardigde hier naar schoone teekeningen. Hij huwde mejufvrouw D e l p r a t , die in 1851 overleed. Hij volgde haar weldra in het graf.

Zie K r a m m .

[Mr. Lodewijk van Toulon]

TOULON (Mr. LODEWIJK VAN), den 17^{den} Augustus 1767 uit een aanzienlijk geslacht te Gouda geboren, werd overeenkomstig zijnen stand opgevoed, bezocht de Latijnsche scholen zijner vaderstad en de hoogeschool te Utrecht. In 1785 werd hij doctor in de beide regten. De staatkundige gebeurtenissen van dien tijd noopten hem den finantieelen post, waarin hij, kort nadat hij de hoogeschool vaarwel gezegd had, geplaatst werd, te verlaten om in het stille landleven de onrust en woelingen dier dagen te ontvlieden en in de voortzetting zijner letteroefeningen verademing te zoeken. In 1796 trad hij wederom als werkzaam lid der maatschappij te voorschijn en was sedert onder de verschillende betrekkingen ten algemeene nutte bezig[1)]. Koning L o d e w i j k bovenal stelde zijne braafheid en bekwaamheden op hoogen prijs en ook onder de Fransche overheersching zag hij deze gehuldigd door zijne benoeming tot lid van het hof van Cassatie[2)].

Na de omwenteling bood hij zijn vaderland op nieuw zijne diensten aan. De koning nam dit aanbod aan, en benoemde hem, en sedert meermalen, tot burgemeester van Gouda[3)].

1) Eerst werd hij tot adjunct-secretaris der cijfers benoemd, kort daarna met het bestuur van den Franschen veldpost belast en tot lid van den stedelijken raad van 's Gravenhage aangesteld. In 1803 werd hem de post van secretaris van de posterijen der Bataafsche republiek opgedragen, en was hij beurtelings als lid en voorzitter werkzaam in de toen opgerigte departementale en stedelijke armen-commissie. Later tot andere werkzaamheden geroepen, werd hij eerelid dier commissie.
2) Koning L o d e w i j k moedigde hem, als lid van den raad der hofstad aan, om voor 's lands rekening een *life-boat* (reddingsboot) uit Engeland te ontbieden, en gaf hem geen minder blijk van vertrouwen, door hem, als eenigen Hollander, zitting te geven in de commissie van zijne bijzondere weldadigheid, en hem de zorg op te dragen voor de ongelukkige slachtoffers der ramp, welke, op den 12den Jan. 1807 de stad Leiden getroffen had. In 1808 tot staatsraad in gewonen dienst verheven, werd hij, in September van dat jaar, tegen zijn genoegen, met den post van hoofd-schout en hoofdofficier van 's Gravenhage belast. Zijne benoeming tot lid van het hof van cassatie, onder de Fransche overheersching, had plaats den 29sten Junij 1811.
3) In Maart 1815 tot burgemeester van Gouda benoemd, werd hij niet lang daarna, tot referendaris der eerste klasse benoemd, en aanvaardde het lidmaatschap der adviserende armen-commissie van de zuidelijke en noordelijke gewesten en van de commissie tot regeling der geschillen, ten aanzien der geoctroyeerde vereeniging van den Krimperen-waard, gerezen. In 1817 tot lid der Staten van Holland, en in hetzelfde jaar van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, benomed, bleef hij den post van burgemeester van Gouda bekleeden, waarbij, in 1824, die van Dijkgraaf van Stryen en Wilnis gevoegd werd. In de buitengewone zitting der Staten-Generaal van den 14den September 1830 en 1831 werd hij tot president dier kamer gekozen.

Ook was hij verscheidene jaren lid van de tweede kamer der Staten-Generaal, en verwierf zich daarin, bijzonder ook door zijnen in de moeijelijke jaren van 1830 en 1831 gevoerde praesidiums grooten lof van wijsheid, gematigdheid en oprechte vaderlandsliefde. In 1830 werd hij staatsraad in buitengewonen dienst, en in het volgend jaar gouverneur der stad Utrecht. Hij was lid van het provinciaal Utrechtsch Genootschap, en der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, ridder, en later commandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij overleed in Januarij 1840 in den ouderdom van 72 jaren.

Zie *Handel. der Jaarl. vergadering v.d. maats. der Ned. Letterk. te Leiden*, 1840; *Utrechtsche Volks-alm.* 1841.

[Jan Carel Baron du Tour]

TOUR (JAN CAREL Baron DU), in 1770 te 's Bosch geboren, heeft zich door de uitgave van *Het gaslicht*, *De electrieke vloeistof*, *Het haarlemmermeer* en meer dergelijke geschriften, alsmede door een werk *Over de directie en de administratie der dijk- en polderbesturen* een goeden naam als schrijver verworven. Hij overleed te 's Hertogenbosch den 23sten December 1829.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1830, D. I, bl. 17.

[Philips de la Tour]

TOUR (PHILIPS DE LA), gezegd de la Torre, volgens sommigen een der verbondene edelen. Zijne moeder was uit het geslacht van Cock van Opijnen. Hij huwde Henrika van Culenborgh, Inedus dochter. Zijn zoon trouwde met de dochter van Kaspar van Poelgeest en Anna van Dorp, en liet eene dochter na, gehuwd aan een Heer van Spangen, den 17^{den} Maart 1680 te Leiden gestorven en aldaar met zijn acht kinderen begraven.

Zie Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV, bl. 454.

[Guiliam Toussaint Domis]

TOUSSAINT DOMIS (GUILIAM) is schrijver van:

Don Bertran de Cigarral. Blijspel o.d. spreuk Gloriam tribuit doctrina. Amst., 1712. 8°.

Het Dronkemans testament of de uitvaart van Meester Andries. Kluchtig blijspel o.d. spreuk Gloriam tribuit doctrina. Amst., 1720. 8°.

Hadis, *of de vernietigde wraakgierigheid. Treurspel o.d. spr. enz.* Amst., 1718. 8°.

Telephon, *koning van Missene. Treurspel o.d. spr. enz.* Amst., 1707. 8°.

De buitenspoorige waard. Kluchtspel o.d. spr. enz. Amst., 1713. 8°.

Argella, *koninginne van Thessalien. Treurspel o.d. spr. enz.* Amst., 1713. 8°.

Alyx en Sangarida. Treurspel o.d. spr. enz. Amst., 1723. 8°.

Cephalus en protus. Treurspel o.d. spr. enz. Amst., 1710. 8°.

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 1303, 1340, 1853, 5206, 5745, 5752, 5957; *Cat. d.M.v.N. Lett.*

[Joost Trant]

TRANT (JOOST) bloeide in de eerste helft der 16de eeuw te Utrecht, als beeldhonwer.

Zie K r a m m .

[A. Trauen]

TRAUEN (A.), beeldhouwer, vervaardigde in 1756 den marmeren predikstoel te Dordrecht van welke men eene beschrijving vindt bij S c h o t e l , *Kerk. Dordrecht* en *Hervormde Eeredienst* en *Keiz. Stadhoud. en Koningl. bezoek in de Groote Kerk te Dordrecht* en bij K r a m m .

[Lucas Trelcatius]

TRELCATIUS (LUCAS) werd in 1552 te Erin bij Arras en te Rijssel geboren, ontving te Dovar, ten koste eener tante, mater van een nonnenklooster aldaar, zijne eerste opvoeding, en werd door haar tot den geestelijken stand bestemd. Tot dit doel vertrok hij naar Parijs, waar hij met de zaak der reformatie bekend raakte en na ernstig onderzoek, tot de hervormde kerk overging. Nu verloor hij den bijstand zijner moei, doch ontving dien van eenige kooplieden te Rijssel, onder voorwaarde van zich tot leeraar in die stad te bekwamen.

Door den burgeroorlog uit Frankrijk verdreven, begaf hij zich naar Engeland, gaf te Londen, ten einde in de behoefte van zijn gezin te voorzien, onderwijs in het latijn, doch zette tevens zijne theologische studiën voort. Door zijne vroegere begunstigers naar Rijssel, ter vervulling van den predikdienst aldaar geroepen, begaf hij zich naar Antwerpen, werd daar tot den predikdienst toegelaten, en trad vervolgens als leeraar te Rijssel op. Van hier vertrok hij naar Brussel, nam daar gedurende zes jaren den predikdienst waar, en toen hij ook deze plaats in 1585 verlaten moest, ging hij naar Antwerpen en van daar naar Noord-Nederland. Een aantal gemeenten begeerden zijn dienst, doch hij liet de keus aan de synode over en werd, nog in hetzelfde jaar, door deze aan de Waalsche gemeente te Leiden toegewezen.

Hier behaalde hij zooveel lof, dat curatoren der Hooge-

school niet aarzelden hem in 1587 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan te stellen. Eene pestziekte, die in 1602 te Leiden woedde, nam hem weg. Zijn lijkredenaar Junius roemde zijne geleerdheid en gematigheid. Hij is in de *Alma Ac. L.*, bij Meursius en door J. Mattham afgebeeld.

Schriften van hem zijn niet bekend dan een *Synopsis Theologiae*, doch in de *Poëmata* van Pylius vindt men een gedicht van dezen, *In orationem quam habuit publice in Papam Romanum ejusqne foedes asseclas*. Daniël Heinsius vervaardigde een gedicht op zijn overlijden.

Zie *Alma Ac L.*; Meursius, *Ath. Bat.*; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. I, bl. 54, 58, 72; *Toev. en bijl.*, bl. 70; *Verv.* I, bl. 79, 80; II *Toev. en bijl.*, bl. 88 verv.; *Arminii Epist.* in *Epist. vir. Illust.* p. 214; Brandt, *Hist. de Ref.* D. II, bl. 30, 61, 79, 354, 478; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kok; Hoogstraten, Nienwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Verwoert; Pylii *Poem.* p. 72; D. Heinsii, *Poem.* p. 170; Muller, *Cat. v. portr.*; Rogge, *Bibl. v. Contrarem Gesshriften*, bl. 3, 4; Muller, *Bibl. v. Holl. Godgel Werken;* Haag, *La France Protest.* T. IX, p. 412.

[Lucas Trelcatius]

TRELCATIUS (LUCAS) *de jongere*, den 25sten April 1573 te Londen geboren, beklom reeds op 17jarige leeftijd den kansel met lof. Predikant bij de Waalsche gemeente te Leiden zijnde, werd hij in 1603 buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool aldaar en in 1606 bekwam hij het gewone professoraat. Hij bekleedde deze waardigheid in den tijd toen de kerkelijke twisten in ons vaderland hevig woedden. In 1609 onderteekende hij met Gomarus en Arminius eene verklaring dat de theologische faculteit te Leiden in de fundamenteele waarheden overeenstemden en dat er buiten hun toedoen welligt bij de studerenden meer geschil bestond dan hem lief was. Twee jaren later echter gaf Trelcatius zijne *Justificationes theologicae* uit, waarin hij min gematigd tegen zijnen ambtgenoot was. Arminius meende dan ook in dit werk dwalingen te zien, die met de christelijke waarheid en oudheid in harden strijd waren.

Hij overleefde de uitgave niet lang en overleed den 12^{den} September 1607. Scaliger was zeer met hem ingenomen, blijkens een ter zijner eere veavaardigd gedicht, en hij moet zich als prediker, zoo in het hollandsch als fransch zeer hebben onderscheiden.

Behalve het genoemde werk, schreef hij nog:

Tableau de la briefveté de cetes vie. Leyde 1599, waarvan eene Nederd. vertaling bestaat, getiteld:

Afbeeldinge van de eortheydt dezes levens of een christ. verhael van de overdenckinghe van hetselve. Mitsg. de

clachte der sondaers met een troostelicke antwoordde des H. Geestes. Leyd. 1599. 8°.

Remèdes contre le mal-reiglé mespris, *l'onbliance et la trop grunde appréhension*, *cueillis au Jardin de Vie* etc. Gen. 1604. 12°.

Lucae Trelecatii Senioris et Lucae Trecatii Junioris Opera theol. omnia L.B. 1614. 8°.

Antidotum contra pestem (niet uitgegeven).

Apparatus ad S. Scupturam.

Hij is bij Meursius en in de *Alma. Ac. L.B.* afgebeeld.

Zie de bronnen bij het vorige artikel aangehaald.

[Lcuretia van Trello]

TRELLO (LCURETIA VAN), misschien een jongere zuster van Sara van Trello, de tweede echtgenoote van Frederik van Dorp, in 1612 gouverneur vad Tholen, vader van Huygens's beide zwagers. Huygens schreef voor haar zijn *Eufresia of Oogentroost*. Zij schijnt, zooal niet te 's Hage dan toch niet op zich zelve gewoond te hebben. Vooral in de laatste jaren vinden wij haar in Huygens' kring. Onder zijn geleide was zij in 1643 te Amsterdam gast van Hooft. Op den nieuwjaarsdag van 1644 bracht Huygens aan de ‘onversleten en onvergelijkeliek maagd’, gelijk hij haar noemt, zijn gelukwenschen. Zijn woonde toen te Delft en stierf daar omstreeks 1665 op hoogen leeftijd. Constanter schreef meer dan een half dozijn gedichten op haar. Zij werd omtrent 1647 door blindheid aangetast. Met dit treurig vooruitzigt wilde Huygens haar verzoenen met zijn *Oogentroost*.

Zie Jorissen, *C.H.*, 295; *Korenbloem*. (1658) IX B, bl. 659; *Korenbloem*. (1672), D. II, bl. XXI, bl. 329; *Nav.* D. II, bl. 186, III, 231, V. 135, *Bijbl.* 1855, LXXXIV.

[Charles de Trello]

TRELLO (CHARLES DE) was kapitein in dienst van prins Willem I gedurende de eerste tijden der spaansche beroerte en werkte krachtdadig mede tot de verlossing des vaderlands. Hij was vervolgens bevelhebber van Loevestein en daarna te Herenthals. In 1583 nam hij zijn ontslag uit den dienst en begaf hij zich in het burgerlijke leven. Als zoodanig was hij een ijverig voorstander van Leycester, wiens magt hij te Utrecht op allerlei wijze trachtte te schragen.

Jkh. C.A. van Sypensteyn bezat twee boekdeelen bevattende 169 originele brieven van Willem I, Malthias, Bossu, Batenburg, Montigny en anderen, geschreven aan Trello tusschen 1572-1583, met verschillende brieven van Trello aan voornoemde personen. Zij betreffen zijne krijgsverrigtingen en bevatten veel belangrijks omtrent de eerste jaren der onlusten en de muiterij van het spaansche krijgsvolk in 1576-1578 en omtrent de maatregelen door

de Algemeene Staten tegen die oproerige krijgsknechten genomen.

Zie Mr. J.C. de Jonge, *Verz. van hands. toebeh. aan Jonkh. C.A.v. Sypesteyn*, bl. 15, 16.

[Abraham Trembley]

TREMBLEY (ABRAHAM). Wij maken van dezen geleerde, te Genève geboren, melding, wijl hij in 1740, bij toeval op de buitenplaats Zorgvliet bij 's Hage de wedervoortbrenging van den in stukken verdeelden armpolyp ontdekte[1]. Hij deelde zijne ontdekking mede aan den grooten natuurkenner Reaumur, die ze het eerst in Europa bekend maakte.

Hij zelf legde zijne volledige opmerkingen in 1744, voor het algemeen bloot (*Mémoires pour servir à l'Histoiire d'un genre de Polypes d'eau douce à bras en forme de cornes*. Leijd., 1744 4°.). De platen tot dit werk had Lyonnet, een in 's Hage woonachtig franschman, gegraveerd.

Zie Nieuwenhuis.

[Daniel Tresel]

TRESEL (DANIEL), eerste klerk der Algemeene Staten. In het jaar 1618 vergaderden ten zijner huize vele hollandsche en stichtsche heeren om te raadplegen over zaken den Staat betreffende, bijzonder die, welke het toenemend gezag van prins Maurits betroffen. Tresel verliet met velen het vaderland, werd tot tweejarige verbanning en geldboete veroordeeld, ofschoon het vonnis van geene misdaad gewag maakte.

Zie Wagenaar, *V.H.* D. K, bl. 210, 215, 259, 374, 410.; Verwoert.

[Theunis Haakma Tresling]

TRESLING (THEUNIS HAAKMA), zoon van Tjalling Tresling en Petertje Haakma, werd den 1sten Januari 1769 te Leeuwarden geboren, door zijn grootvader in de beginselen van het fransch en latijn onderwezen en kwam in 1786 aan de Groninger Hoogeschool, onder geleide van zijn neef en naderhand zijn schoonvader Mr. J. Ruardi. Hij verdedigde onder diens voorzitting openlijk de *ars critica*. Den 15den December 1792 werd hij tot doctor in de beide regten bevorderd en in hetzelfde jaar verscheen zijn *Adverssarior criticorum specimen*, onder welke *Observationes ad Xenophontis Ephesii* Lib. I et II, die hem vinnige tegenspraak op den hals haalde van den vrijheer baron Locella, in zijne te Weenen in 1796 verschenen uitgave van den *Xenophon Ephesius*, tegen wien de hoogleeraar Peerlkamp het voor Tresling heeft opgenomen. Behalve dit *Adv. crit.* heeft Tres-

1) Het bestaan dezer dieren werd reeds vroeger bekend: de *Philosophical Transactions* in 1703 spraken van de ontdekkingen, zoo van Leeuwenhoek als van een ongenoemden Engelschman.

l i n g met zijn naam niets van dien aard in het licht gegeven dan een grieksch vers achter de Dissertatie van S. v a n G e s s e l e r d e R a e d t, Gron. 1791, en verscheidene latijnsche gedichten, meest bij de uitgaven van anderen, zooals *ad Musam Nodelianam*, of achter Oratiën en Dissertatien. Ook later bleef hij de grieksche en latijnsche letteren vlijtig beoefenen, zoo veel hem zijne drukke praktijk toeliet. Zoo vindt men in de *Acta Saecularia Acad. Gron.* 1815, bl. 157-158, een latijnsch gedicht van hem, als ook in de *Konst- en Letterbode*, 1828, N°. 29.

Inmiddels had zich T r e s l i n g geheel aan de praktijk en de studie van het recht gewijd. Vooral trok het Groningsche *beklemrecht* zijne aandacht. In 1805 gaf hij te Groningen eene doorwrochte *Verhandeling* uit *over het recht van beklemming in het Departement van Stad en Lande van Groningen* en in 1819 verscheen nog een *Bericht betrekkelijk het recht van beklemming*, *met bijvoegsels op zijne Verhandeling daarover*.

Bij de afschaffing der oude wetgeving gaf hij in druk eene *Verhandeling over hetgeen thans voor onze burgerlijke rechtsgeleerdheid en wetgeving te doen is*, enz. in het jaar 1810 opgesteld, doch in 1811 uitgegeven. In het jaar 1812 ontstond er een geschil tusschen de beambten van het beheer der Registratie en van de Hypotheken en de eigenaren van in beklemming uitgedane landen. Daarover heeft T r e s l i n g met Mr. H.O. F e i t h eene *Memorie van regte* geleverd, die te Groningen in het nederduitsch en fransch is gedrukt. Zij geeft een bondig begrip van den oorsprong en den aard van het recht van beklemming en strekt wijders ten betooge, dat de fransche, doch hier te lande executoir verklaarde wet van 18 December 1790, over den afkoop der grondrenten, op de contracten van vaste en altoosdurende beklemming niet van toepassing was.

In 1821 schreef T r e s l i n g eene *Hulde aan den hoogleeraar A.J. Duymaer van Twist*, in den *Alman. der Acad. van Groningen* van het jaar 1822, door prof. T h e o d . v a n S w i n d e r e n uitgegeven, en ook afzonderlijk afgedrukt.

Zonder naam heeft T r e s l i n g meermalen in geleerde tijdschriften losse stukken geleverd, b.v. in de *Bibliothèque du Jurisconsulte* T. I. p. 554-564. Eindelijk is nog met een voorbericht van prof. H. N i e n h u i s in 1823 eene *Memorie van Regte* van hem uitgegeven *over de ontzetting van eigendom bij beslag op een ondeelbaar vast goed*. Zij betreft eene belangrijke door T r e s l i n g gevoerde procedure.

Met eene uitstekende kennis van en smaak voor de grieksche, latijnsche en nederduitsche letterkunde, die hem de eer

verwierf van het lidmaatschap van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, vereenigde hij die eener grondige regtsgeleerdheid, van welke hij, gedurende een tijdvak van meer dan 35 jaren, waarin hij als advokaat met roem de regtspraktijk uitoefende bij de vierscharen in Groningerland, vele proeven heeft gegeven. Hij genoot in deze zijne betrekking de algemeene achting en het uitgestrekst vertrouwen zijner medeburgers. Als plaatsvervangend regter in de regtbank van eersten aanleg te Groningen, lid van de Staten dezer provincie, van den raad en van de stedelijke schoolcommissie kweet hij zich met onvermoeiden ijver van de pligten, welke hij in die onderscheidene betrekkingen te vervullen had, terwijl ook de Waterstaat van dit gewest, waarvan de zorg over een belangrijk, mede aan hem, als overste Schepper van het generale zijlvest der drie Delfzijlen, was toevertrouwd, groote verpligting aan hem heeft, door de verbeteringen, die hij daarin tot stand bragt. Hij overleed den 22sten van Wijnmaand 1828, in den ouderdom van 59 jaren.

Zie *Hand. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk*. 1829, bl. 33 *Gedenkb.* bl. 58; P e e r l k a m p in de *Praefatio* zijner uitgave van den *Xenophon Ephesius; Bibliothèque du Jurisconsulte*. T. 1, p. 92 not,; v. D o o r n i n c k , *Pseud. en Anon*; en vooral het uitvoerige levensberigt, dat Prof. H.W. Tydeman van hem gaf in de Hand. der Maatsch. der letterkunde van 1863.

[Mr. Tjalling Petrus Tresling]

TRESLING (Mr. TJALLING PETRUS), zoon van mr. T h e u n i s H a a k m a T r e s l i n g , werd in 1809 te Groningen geboren, studeerde aldaar en paarde, gelijk zijn vader, de beoefening der klassieke letteren aan de regtsgeleerdheid. Van zijne grondige kennis der grieksche taal getnigt zijne nederlandsche overzetting van den bekenden roman van X e n o p h o n den Ephesier, *Habrocomes en Anthia*, die in 1829 het licht zag. In 1830 gaf hij zijne Verhandeling over het leven en de verdiensten van R u d o l p h u s A g r i c o l a , (eene onbekroonde prijsverhandeling). Gelukkiger slaagde hij in zijne poging tot verwerving van het eermetaal, door de letterkundige faculteit der Utrechtsche Hoogeschool uitgeloofd voor zijne *Disquisitio historica de prudentia Guilielmi 1*, *Principes Arauciaci*, *in republica perturbata*. Gelijke eer viel hem, drie jaren later, bij dezelfde Hoogeschool te beurt voor zijne bearbeiding van *Cicero's wetenschappelijk leven*, *uit diens brieven geput*. Na een achtjarig verblijf aan de Hoogeschool, nam hij in 1830 deel aan den strijd ter verdediging van het aangevallen vaderland en in 1834 werd hij na openlijke verdediging van twee Academische proefschriften *over de wijze*, *waarop de Romeinen de overwonnen volken beheerschten*, met grooten lof meester in de bespiegelende wijsbegeerte en

doctor in de letteren en de beide regten bevorderd. Sedert verdeelde hij zijne werkzaamheden tusschen de uitoefening der regtspraktijk en de voortzetting zijner geliefkoosde studien. Van de vruchten der laatste noemen wij alleen zijn uitmuntend geschrift over de oude regtsinstellingen te Groningen, getiteld: *de Warven en de Hoofdmannen kamer*, mede van groot belang voor de staatkundige geschiedenis van genoemd gewest.

Ook de dichtkunst werd door hem, zoo in de algemeene nederlandsche taal, als bovenal in de bijzondere tongvallen van Friesland en Groningen niet ongelukkig beoefend. De proeven daarvan, die het *Friesche Jaarboekje* versieren, deden hem, nog student zijnde, onder de buitengewone leden van het Friesche Genootschap voor taal-, geschied- en oudheidkunde opnemen. Later (1843) benoemde hem de Maatschappij van nederlandsche letterkunde en het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen hem tot lid.

In hetzelfde jaar droegen hem de Staten van het gewest, de eervolle betrekking van lid der tweede kamer van de staten-generaal op; doch reeds overleed hij den 12^{den} Julij 1844.

Zie *Woordenb. tot aandenken van Tresling*, door prof. d e W a l , in *Leijdsche Cour*. 19 Julij 1844; M. S i e g e n b e e k , in *Hand. d. Jaarl. Vergad. van de Maatsch. v. Ned. Letterk*. 1845; *Cat. der Maatsch. Gedenkboek*, bl. 59.

[Blois van Treslong]

TRESLONG (BLOIS VAN). Zie BLOIS VAN TRESLONG.

[C.J. Bloys van Treslong]

TRESLONG (C.J. BLOYS VAN), schreef:

Over de ziekte van het rundvee in *Verh. der Maatsch. tot bevord. van de Landbouw*. D. I.

Zie H o l t r o p , p. 360.

[Nicolaas Treytel]

TREYTEL (NICOLAAS), luthersch predikant te Middelburg, naderhand conrector aan het gymnasium illustre aldaar, verdedigde de eer der Zeeuwen, door P. B u r m a n in zijn *Carmen elegiacum*, bij gelegenheid van het 250jarig jubilé der Leidsche Hoogeschool (1725), uitgesproken, aangetast in:

Celeusma Nehalenniae Zelandicae ad abstergendam inhumanitatis labem, *nomini Zelandico adspersam a celeberrimo Domino Petro Burmanno*, *Historiarum et Eloquentiae in Academia Lugdano-Batavorum*, *Professore in Carmine saeculari ad decorandum III Academiae Batavorum natulem publice recitato*. Middelb. 1725.

Zie L a m b r e c h t z e n , *Lofrede op P. de la Rue*, bl. 16.

[Franciscus of Theodorius Trici]

TRICI (FRANCISCUS of THEODORIUS), eigenlijk Frans Dirks, te Gouda geboren, onderscheidde zich als letterkundige en latijnsch dichter. Hij was prior in het klooster Den Donk in den Dordschen waard en overleed den 8sten September 1513.

[Arnold van Tricht]

TRICHT (ARNOLD VAN) of Trichtius, omtrent 1510 te Nijmegen geboren, trad in de broederschap van het gemeene leven, onderwees onder Georgius Macropedius aan de Hieronymus-school te Utrecht, en leefde volgens de een tot 1580, volgens den ander weder tot 1590. Hij muntte als letterkundige en dichter uit.

Men heeft van hem:

Prima adolescentiae Progymnasmata. Colon. Arnold Quentel. 1569. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 87, 264; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 103: Paquot, *Mém.* T. XII, p. 211; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.* p. 161; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[C. van Tricht]

TRICHT (C. VAN)

Schreef:

Aanwijzing van uitlegk. schriften. Amst. 1816-1818 4e dr. 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* bl. 14.

[Echbert van Tricht]

TRICHT (ECHBERT VAN), te Nijmegen geboren, was in zijm tijd als geschiedschrijver bekend.

[J. van Tricht]

TRICHT (J. VAN)

Gaf in 't licht:

Het nodig sieraad der Bruiloftskinderen. Rotterd. 1739. 8°.

Zielverrukkend liefdewerk van den Heere J.C. Amst., 1741. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 515.

[C.P. van Tricht]

TRICHT (C.P. VAN), med. dr., schreef eene *Diss. med. de ea tussis convulsivae specie quae quinta dici solet*. L.B. 1804.

Zie Holtrop, p. 361.

[Jan Hendrik Trieper Junior]

TRIEPER JUNIOR (JAN HENDRIK), secretaris van de Maatschappij *Felix Meritis*, na den dood van H e d d e H e r e m i e t. Hij werd in 1794 te Amsterdam geboren en overleed in

1834. Men heeft onderscheidene gelegenheidsversjes van hem o.a. *Nieuwejaarsgroet* 1828, *Lied aan Neerlands Koning* 1830. Ook schreef hij eene *Lofrede op H. Heremiet*. Amst. 1823 en eene Verhandeling, getiteld: *Keizer Karel V*, *als staatsman geschetst*. Amst., 1826.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; *Navorscher*, D. VII., bl. 204; Brinkman, bl. 608.

[Jacobus van Triest]

TRIEST (JACOBUS VAN), te Nijmegen geboren, was licentiaat in de godgeleerdheid en rector van 't juridisch collegie te Keulen. Hij wordt geroemd om zijn zachtmoedig, opregt, werkzaam en beschaafd karakter. Hij zond in 't licht:

Epigrammatum moralium, libri III. Colon. 1600.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 539; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 431; Kobus en de Rivecourt.

[Filips Triest]

TRIEST (FILIPS), uit een zeer voornaam vlaamsch geslacht te Gent geboren, behoorde tot het verbond der edelen, en werd den 1sten Junij 1568 te Brussel, op last van Alva, onthalst. Zijn hoofd bleef op een staak en zijn romp aan een paal hangen, zonder dat de eer der begrafenis hem te beurt viel, wijl hij met standvastigheid den hervormden godsdienst aankleefde.

Zie Hooft, *Ned. Hist.*, B. V, bl. 186; Te Water, *Verb. d. Edelen* D. III, bl. 139, 140; M. van Isselt, *Sui. temp. hist.*, p. 145; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jacobus Trigland]

TRIGLAND (JACOBUS), zoon van Cornelius Trigland, rector der latijnsche school te Gouda, werd in 1583 op denzelfden dag als Episcopius (1 of 8 Januarij) te Vianen geboren. In de roomsche kerk geboren en opgevoed, alsook voor den geestelijken stand bestemd, begaf hij zich in 1590 naar Leuven. Daar toenmaals de Staten van Holland het studeren op akademiën onder het gebied van Spanje aan geboren Nederlanders hadden verboden, liet hij zich onder den naam van Jacobus Triballenius of Triblandius inschrijven. Hier oefende hij zich in de voorbereidende wetenschappen, ondersteuning genietende uit eene hollandsche beurs.

Kort nadat hij in zijn vaderland was teruggekeerd, ging hij tot de hervormde kerk over, wijdde zich aan het predikambt, werd in 1607 predikant te Stolkwijk, in 1610 te Amsterdam en in 1634 hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden. Hij behoorde tot de hevigste zeloten der contraremonstranten en had een opvliegend en hoogmoedig karakter, 'tgeen uit meer dan eene daadzaak en ook inzonderheid

uit zijne handelwijs jegens zijnen ambtgenoot H a n e c o p , zoo geestig als scherp door V o n d e l ten toon gesteld, bleek. In 1615 verscheen zijn *Rechtmatige Christen*, waarin hij de bekende 5 artikelen der Remonstranten hevig bestreed en betoogde, dat er geen vrede met hen, die deze voorstonden, zelfs niet tijdelijk tot het houden eener algemeene synode, kon en mogt gesloten worden. T a u r i n u s nam hiertegen de pen op. Op nieuw ontving hij gelegenheid om zijne pen te scherpen, toen P o l y a n d e r 's geschrift *l'Estat des principales questions et controverses*, *qui se disputent pour l'aujourdhui* 1620, in het hollandsch vertaald en met het opgeven van eenige *dwalingen van Grevinckhoven en Episcopius* werd uitgegeven. Hiertegen schreef U i t e n b o g a a r t eene *Waarschouwinge*, waarop T r i g l a n d (dcch even als U i t e n b o g a a r t zonder zijn naam) zijn *ontrouw des valschen waerschouwers* in het licht zond.

Toen d e G r o o t en U i t e n b o g a e r t een ontwerp van bevrediging beraamd hadden, en dat door de afgevaardigden der Staten aan de steden was toegezonden, verzocht een van de amsterdamsche regeringsleden T r i g l a n d 's meening daaromtrent te hooren. Die was niet alleen afkeurend, maar hij sprak ook openlijk hieromtrent zijn gevoelen uit in *Antwoorden op drie vragen ten dienste van de Heeren van Amsterdam*. U i t e n b o g a e r t verdedigde het concept, doch nu schreef T r i g l a n d : *Verdediging van de leere en eere der gereformeerde kerken en leeraren tegen verscheidene lasteringen*, *inzonderheid van Joh. Uitenbogaert in zijn boek*, *'t Onregt genoemd*, *verdediging van de Resolutie der H.H. Staten*, 1616, opgedragen aan prins M a u r i t s . U i t e n b o g a e r t trad met een tegenschrift in het strijdperk, en nu gaf de door zoo veel tegenspraak verbitterde T r i g l a n d : *Klare aanwijzinge*, *hoe J. Uitenbogaert hem geenszins en suyverd noch verontschuldigt in sijne genaamde Klaere justificatie van die ontrouwigheid en onbehoorlijke manieren van doen*, *die J. Triglandius soo in de dedicatiebrief aan zijne princelijke excelentie*, *als in de Voorrede*, *gelijk mede in zijn boek Verdediging genaamd*, *hem naaktelijk hadde vertoond: rakende voornamelijk de punten van het noodzaken tot zonde en de onderlinge verdraagzaamheid*.

T r i g l a n d achtte het zijn pligt, en ook was het zijn lust, onvermoeid tegen de Remonstranten in het kampveld te treden. Zoo bestreed hij niet alleen de *Enge poorte*, op den kansel als een sociniaansch geschrift, maar hij rigtte daartegen ook *de kracht der godzaligheid of de leere der waarheid*, *die na de godzaligheid is*. Amst., 1616.

De Remonstranten lieten ook van hunne zijde den Amsterdamschen leeraar niet vrij en traden meermalen als kam-

pioenen voor hunne zaak tegen hem in het krijt. Intusschen liet hij bij al die polemiek niet na de zaak der contra-remonstranten, zoo bij prins Maurits als bij anderen te bevorderen. De Noord-Hollandsche synode koos hem tot bijwoning der groote kerkvergadering te Dordrecht en van deze was hij een ijverig en werkzaam lid. Hij behoorde ook tot de opstellers der Canons. In 1619 werd hij naar de Utrechtsche Synode afgezonden om de afzetting der remonstrantsche predikanten te bevorderen, en, na de moordaanslag van Slatius, gaf hij in 1623 uit eene *vermaning aan alle de Remonstrantsch-gezinden*, waarin hij dezen tot terngkeering in de hervormde kerk drong, maar ook tevens hunne leeraren op bittere wijze bejegende, beweerende dat zij niet konden ontkennen dat de zamenzweering tegen den prins uit hun midden was gegaan.

Ook was hij een ijverig voorstander van het kerkelijk gezag en trad ook rondborstig in de zaak van den Amsterdamschen predikant Smout als verdediger daarvan op. Uitgenoodigd door de Zuid-Hollandsche synode om Uitenbogaerts *Kerkelijke historie* tegen te spreken, en daartoe door eigen aandrift genoopt, schreef hij: *Kerkelijke geschiedenissen*, *grijpende de zware en bekommerlijke geschillen in de Vereenigde Nederlanden voorgevallen*, *met derzelver beslissingen ende aanmerkingen op de kerkelijke geschiedenis van Joh. Uitenbogaert*. Leiden, 1650. fol.

Ofschoon dit werk eigenlijk slechts eene doorgaande wederlegging van dat van Uitenbogaert bevat en derhalve naauwelijks den naam van geschiedenis in den waren zin des woords mag dragen, behelst het echter vele wetenswaardige bijzonderheden. Het behoeft niet gezegd te worden, dat het zeer partijdig is. De Staten van Holland weigerden de opdragt.

Hij overleed in April 1654. Zijne afbeeldingen zijn vrij talrijk; behalve het portret in Wagenaar's *Vad. Hist.* is het ook door W. Delft gegraveerd, en in 't groot zeer fraai afgebeeld met de adressen: A.J. Conradius *exc.* en C. Allard *exc*.

Corregus hield eene lijkrede op hem, en gaf hem deze getuigenis: ‘Jesaiae magnam partem explicavit, de gratia Dei scripsit, adversariis os obturavit, Remonstrantium apologiam exanimavit, ad capita theologiae in auditorio graviter cordate, solide, curateque respondit.’

A Hij huwde Stijntje Hendrika Stoof, die hij later storpia noemde en liet drie zonen na, die volgen.

De werken van Trigland zijn gezamentlijk verschenen in *Opus J.T.*, d.i. *de boecken of tractaten beschreven door J.T.* Amst., 1628 en in *Opuscula J.T.* Amst. 3 dln. fol

Een lijst er van geeft R o g g e , in *Bibl. v. Contra-Rem. geschriften*, bl. 35 volgg.

Zie C o c c e j i *Orat. funeb.*; S a x e , *Onom.*, T. IV. p. 599; K ö n i n g i i *Bibl. vet. et nov.* voc.; P a r s ., *Index Bat.* p. 218, 219, 428, 431 (waar ook zijn portr.); F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. I. p. 539, 540; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I en II. p. 1659; W a l v i s , *Beschr. v. Gouda.* bl. 317 vgl.; B r a n d t , *Hist. de Ref.* (Reg.); d e W i n d t , *Bibl. v. Nederl. Geschieds.* bl. 474, 161; W a g e n a a r , *Amsterdam.* D. IV. bl. 458 vlg.; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.* D. I. bl. 144, 161, 173, D. II. *Toev.* en *Bijl.* bl. 120, 408; B u r m a n , *Gesch. d. Gr. Hooges.* D. I. bl. 268; Y p e y , *Gesch. d. Herv. Kerk.*; G l a s i u s , *Gesch. d. Nat. Syn.*; Dez., *Kerkges. na de Herv.* D. I, bl. 168, 192; Dez., *Godgel. Nederl.* S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*; V o n d e l 's *Palam. en Hekeld.*; *Vondel met Roskam en Rommelpot* in *de Gids* voor 1837; *Mengelw.* bl. 216, 217; K i s t en R o y a e r d s . *K.A.* D. III, bl. 516; D. IV, bl. 142, 220; D. IX, bl. 490; D. VII, bl. 263; H o o g s t r a t e n ; K o k ; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t : K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Nav.* D. IX, bl. 267, D. VI, bl. 235: M u l l e r , *Cat. v. portr.*; *Godgel. Bijdr.* 1865, bl. 775.

[Cornelius Trigland]

TRIGLAND (CORNELIUS), zoon van den vorige, in 1609 te Amsterdam geboren, ‘was,’ volgens C o c c e j u s , ‘het beeld van zijnen beroemden vader en wedijverde met hem in roem en geleerdheid.’ In 1627 werd hij als student en bursaal van het Fransch collegie, onder professor C o l o n i u s , ingeschreven, studeerde in de godgeleerdheid en verkreeg den graad van doctor in die wetenschap. In 1632 werd hij als proponent te Wormer beroepen, vertrok twee jaren later naar Hoorn en werd den 11^{den} April 1638 te 's Hage bevestigd. Hier werd hem in 1656, toen de prinses royaal naar Frankrijk vertrok en de jeugdige prins te Honsholredijk achterbleef, de opvoeding van dezen toevertrouwd. Hoe hij die gewigtige taak volbragt en welke schoone vruchten hij mogt inoogsten getuigde zijn neef, de Leidsche Hoogleeraar J a c o b u s T r i g l a n d in zijne *Laudatio funebris Guilielmi III regis*, in Mei 1702 in het groot auditorium te Leiden uitgesproken. Het was echter niet genoeg den jeugdigen prins door mondeling onderwijs met de waarheid en pligten van den christelijken godsdienst bekend te maken, hij was zijn wijze M e n t o r , die hem leidde, raadde in hem elk oogenblik, zelfs onverwacht in zijn slaapvertrek mogt naderen, om zijn gedrag gade te slaan. Nog meer, gelijk F é n é l o n den *Télémaque* voor zijn kweekeling, den hertog van Bourgogne, schreef, zoo schreef T r i g l a n d voor den prins van Oranje *Idea sive imago Principis Christiani ex Davides Psalmo centesimo prima expressa et adumbrata à Cornelio Triglando St. Theol. Doet. Ecclesiae Hagiensis Pastore et celsissimi Principis Guilielmi Ephoro. Hogae Comit.* 1616. Vooraan vindt men het portret van den jeugdigen prins, door A. v a n Z i j l v e l t gegraveerd naar de

schilderij van A. Raguenaar en deze dichtregels van Huygens er onder:

'*Se quaeritur quo forte Triglandi patris*
Succo et medullâ constet qureolus liber;
Oculis favete: en Instar, *en Compendium*.'

Na de opdragt aan den prins en een voorberigt volgen gedichten van Constantijn Huygens, Franciscus Plante en Theodorus Trigland (broeder van Cornelius), Psalm CI votum regis en eindelijk, naar aanleiding van den Psalm, de *Idea*.

Dit werk vereerde zoowel den onderwijzer als den leerling, en was allezins geschikt om hoofd en hart van den jeugdigen vorst te vormen. Het getuigt van des leermeesters innige liefde voor den prins, eene liefde, die nog het hart van den grijsaard vervulde, toen hij eenen treffenden brief een zijner zonen in de pen gaf, bij het vernemen dat zijn voedsterling tot de waardigheden van zijne voorouders was verheven. Hij zelf kon toen de pen niet meer voeren, daar hij, aan het ziekbed gebonden, alle dagen zijne genadige ontbinding verwachtte,[1)]. Slechts weinige weken, na het verzenden van dezen brief, overleed hij (20 Augustus 1672)[2)].

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 210, 211; Abbing, *Beschrijv. van Hoorn*, D. II B, bl. 98; Soermans, *Kerk. Reg.*; De Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 206; Schotel, *Godgel. Bijdr.* 1865; J. Marckii, *Orat. funeb. in obitum Jac. Triglandii*.

[Theodcrus Trigland]

TRIGLAND (THEODCRUS), broeder van den vorige. Toen deze den 12^{den} April 1661 tot hoogleeraar in de regten aan de hoogeschool te Harderwijk benoemd werd, was hij advokaat van den hove van Holland te 's Hage. In 1672 moest hij zich voor een korten tijd verwijderen, doch weldra vinden hem wederom op zijn post. Hij bekleedde het rectoraat in 1665, 1668, 1677, 1678, toen hij den titel had van eersten hoogleeraar. Hij overleed den 25sten October 1679.

Hij gaf in het licht *Examen Institutionum Juris*. Amst., 1672. 12°.

Zijn broeder

[Jacobus Trigland]

TRIGLAND (JACOBUS) was predikant te Monster 1646,

1) Deze brief is medegedeeld door Dr. Schotel in *Godgel. Bijdragen voor* 1865.
2) Zijn overlijden wordt door de Riemer ten onregte in 1671 gesteld. Zijne fraaije afbeelding wordt door Muller, *Cat. v. portr.*, vermeld.

Alkmaar 1648, Haarlem 1651, Amsterdam 1661, waar hij den 8sten November 1665 in den ouderdom van 38 jaren overleed.

Zie P a a u w en V e e r i s , *Vern. Kerkel. Alphab.*, bl. 206; B o u m a n , *Geld. Hooges.*, D. I, bl. 209, 210; C r o e s e , *Kerk. Reg.*, bl. 82 C o c c e j u s , *Opp.*, T. VIII, p. 40 seqq; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Jacobus Trigland]

TRIGLAND (JACOBUS), zoon van J a c o b u s , predikant te Amsterdam, werd den 8sten Mei 1652 te Haarlem geboren, studeerde te Amsterdam, Harderwijk en Leiden, waar hij W i t t i c h i u s , H e y d a n u s en S p a n h e i m leerde kennen, en werd predikant, in 1676 te Thamen aan den Uithoorn, in 1676 te Breda, in 1680 te Utrecht, in 1681 te Leiden en in 1687 aldaar hoogleeraar in de godgeleerdheid, waarbij in 1702 het onderwijs in de hebreeuwsche oudheden werd gevoegd. Dat laatste aanvaardde hij met eene *Oratio de origine et causis rituum Mosaïcarum*. Hij overleed den 22sten September 1720. Zijn ambtgenoot v. M a r c k hield eene lijkrede op hem. Hij was een zeer geletterd, bescheiden en gematigd godgeleerde en deelde in de gunst van W i l l e m III, over wien hij, gelijk ook over koningin M a r i a eene lijkrede hield. Zijne beeldtenis vindt men bij v a n d e r A a . Hij huwde I s a b e l l a S o p h i a d e G e e r uit Amsterdam.

Na zijn dood verschenen van hem: *Dissertationum Theologicarum et Philologicarum Sylloge ut et orationum Academicarum; quibus accedit oratio funebris in ejusdem obitum. Editio denuo recensita et hinc inde ab Auctore ipso annotationibus aucta. Delphis*. 1728.

Bevattende *Dissertationes*: de *Appellatione Librorum Apocryphorum*.
De libro Justorum.
De Tribus in caelo testibus.
De corpore Mosis.
In vers. 3, *cap.* 1, *Epist. ad Hebr. ἀπαυγασμα*.
De integritate Sacri Codicis.
Conjectanea ad fragmenta de Dodone, ook in *Thes. Antiq. Gaec.* T. VII.
De legitima fidei propagandae Ratione.
De utilitate Religionis in Republica.
De Josepho Patriarcha in sacri bovis Hieraglyphico ab Aegyptiis adorato.
De origine et causis rituum Mosaïcarum.
Oratio funebris in obitum Frederici Spanhemii.
Oratio funebris in obitum Guilielmi III Angliae Sootiae, *Franciae et Hibernae regis*.
Dissertationes II de origine Sacrificiorum. L.B. 1694. 4o.

Diatribe de Secta Karaeorum. Quae hic enarratur; et illustris Jos. Scaligeri de iis opinio vindicatur. Delph. 1703.

Maria's goede deel, *toegepast op het leven en dood van Maria*, *koningin van Engeland*. 1695.

Zie Joh. Marckii, *Orat. Funeb.*, achter de *Dissertationes* etc.; Saxe, *Onom.*, T. V, p. 342; J. Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. IV, p. 80; *Cat. Bibl. Bunav*, T. I, V. II, p. 1659; Coccejus, *Opp.*, VIII, p. 40 seqq; Fabricius, *Hist. Bibl.*, T. IV, p. 80; Te Water, *Narratio*, p. 192, 193; *Comp. Gel. Sex*, S. 2315; Jöcher; van Rhenen, *Naaml. d. Predd. v. Utrecht*, bl. 110; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I, bl. 254; D. II, bl. 200; *Toev. en Bijl.*, bl. 156; Soermans, *Ac. Req.*, bl. 29, 43, 80, 143; *Boekz.* 1730, I, bl. 102; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 209; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Rogge, *Cat. van Contrarem. boeken te Amsterdam*, bl. 137.

[Trimmer]

TRIMMER ( ) gaf in 't licht:

A description of a set of prints of ancient and Roman history. Amst. 1790. gr. 12°.

A description of a set of prints of scripture history. 12°. Amst. 1801.

Zie *Alphab. Naaml.* bij de Gebr. van Cleef, bl. 600.

[J. Trinquese]

TRINQUESE (J.), bekwaam fransch portretschilder, discipel van den beroemden Nicolas de Largilliere, die zich langen tijd te 's Hage ophield en vele aanzienlijke personen afbeelden.

Zie Kramm.

[Adriaan Trip]

TRIP (ADRIAAN), zoon van Elias en Aletta Adriaans, Heer van Warfumburg, huwde in 1645 met Adriana de Geer, dochter van Louis de Geer, broeder van zijns vaders eerste vrouw. Hij vestigde zich eerst als koopman te Nordköpping in Zweden en nam, na zijnen terugkomst in 't vaderland, eerst zijn verblijf in de Beverwijk, daarna in Groningen, bij Wildervank, op eene heerlijkheid naar zijn naam genoemd. Zijne nakomelingen hebben te Groningen vele aanzienlijke posten bekleed. Zijn kleinzoon Adriaan Joseph Trip, geb. in 1687, was eerst president van den krijgsraad, vervolgens hoofdman van de justitiekamer van stad en lande binnen Groningen. Zijn broeder Jacob Elias Trip was gehuwd met Anna Titia Nijsingh, bij welke hij naliet een zoon Jan Lucas Trip.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Cornelis Trip]

TRIP (CORNELIS), in 1695 te Amsterdam geboren, was aldaar schepen, en werd in 1748, bij de buitengewone verandering in het bestuur door prins Willem IV, tot burge-

meester aangesteld. Hij bekleedde deze waardigheid in 1750 en 1755, in welk jaar hij op den 7den Maart overleed.

Zie Kok; Wagenaar, *V.H.*, D. XX, bl. 290; Verwoert.

[Elias Trip]

TRIP (ELIAS), geboren te Bommel, vestigde zich te Amsterdam, en was wegens Dordrecht bewindhebber der O.I. Comp. ter kamer van Amsterdam, waar hij in 1635 overleed. Hij trad in tweeden echt met Aella Adriaansz, dochter van Adriaan Jansz., burgemeester te Dordrecht. - Bij een ander van dien naam nam Maria de Medicis in 1638, tijdens haar verblijf te Amsterdam, haar intrek.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Jan Trip]

TRIP (Mr. JAN), heer van Berkenrode, zoon van Jacobus Trip en Margaretha Munker, werd den 31sten October 1664 te Amsterdam geboren. Hij werd burgemeester, raad te Amsterdam (1707) en vervolgens bewindhebber der Oost-Ind.-Compagnie, directeur van de Surinaamsche societeit, medestichter van het Trippenhuis en Corvershof te Amsterdam. Ook was hij curator der Leidsche hoogeschool. Hij huwde 1o Margaretha Cecilia Neijs 1690, die stierf 1699; 2o Elisabeth Tielens. Hij overleed den 4den October 1732.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. II, *Toev. en Bijl.*, bl. 21; De Geer van Jutphaas, *Lodewijk de Geer; Nav.*, D. XIX, bl. 7, 100.

[Louis Trip]

TRIP (LOUIS) was in 1674 burgemeester van Amsterdam. Op zijn voorstel werd eene schuld van twee millioenen guldens, ten laste van prins Willem III, voor rekening van de provintie, overgenomen. Hij is de vermoedelijke stichter van het Trippenhuis te Amsterdam.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. VI, bl. II, 12, 44, *Holl. Maat.* 1674, bl. 163; Kok; Verwoert.

[Lucas Trip]

TRIP (LUCAS), in 1712 te Groningen geboren, was reeds taalheer en burgemeester zijner geboortestad en overleed in 1783.

Als dichter, het dichterlijk schoon uit de echte bronnen puttende, verhief hij zich boven het lage van zijn tijd.

In 1764 gaf hij te Leiden *Tijdwinst in ledige uren*, in 1774 aldaar verbeterd, herdrukt.

Voorts heeft men van hem:

Irenophilus, *Breydel voor de heerschende Muytzucht*. Z. pl. of j.v. dr. (1748). 4o.

Eeuwzang op het verlaten beleg van Groningen op 28 *Aug.* 1672. Gron., 1772. 8o.

L. Trip, A.v.d. Berg en E. Heineken, *Bruilofts*

zang, *ter echtvereeniging van Ew. Hollebeek en A.M. Gerdes. Gron. d.* 28 *v. Grasmaand*. 1758. 4°.

Hij werkte mede aan de *Groninger Rarekiek*, *waarin vele illustre personagien*, *Heeren van stad en lande*, *koome te kijk*. Gron., 1775. *Vervolg*. Gron., 1777. *Tweede Vervolg.* 1782. *Derde Vervolg.* 1783. *Vierde Vervolg.* Z. jr. *Vijfde Vervolg.* Z. jr. en titel.

Zie De Vries, *Gesch. d. Nederl. Dichtk.*, D. II, bl. 246; N.E. van Kampen, *Bekn. gesch. d. Nederl. lett. en wetens.*, D. II, bl. 178; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl.; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D.A. IV (2), bl. 429, 430; Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V, bl. 404; J. de Kruijff, *Gedichten*, bl. 141; Jonckbloet, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 262; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 258, 299; D. III, bl. 89; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 780, 3789, 4528; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Gron. Volksalm.* 1846, 201, 1850, 129.

[Scato Trip]

TRIP (SCATO)[1] verkreeg als jeugdig krijgsman den doctoralen eeregraad in de wijsbegeerte, en verdedigde in krijgsgewaad zijne akademische *Verhandeling over de wetenschap van het werpen der bommen*, te Groningen in 1771, welke verhandeling de schrijver beschouwde als het begin van een meer omvattend werk, waarop hij deed hopen, doch hetwelk niet verscheen. Zulks werd waarschijnlijk veroorzaakt, doordien hij als ingenieur in dienst getreden, door den prins erfstadhouder naar Nijmegen tot den activen dienst geroepen, de theorie met de praktijk in het vak zal hebben moeten verwisselen. De door hem verdedigde verhandeling had tot opschrift: *Fundamenti scientiae jactus bombarum regendi*.

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem*, Dl. V, St. 2, bl. 457, 458; *Nav.*, D. XIV, bl. 7; Verwoert.

[Franciscus Statius Advorstenius Triumpho]

TRIUMPHO (FRANCISCUS STATIUS ADVORSTENIUS), in de eerste helft der 16de eeuw te Bolsward geboren, was priester te Amsterdam en door overdrevene studie in zijne hersenen gekrenkt. Hij schreef 6 boeken *De Maceenote*, opgedragen aan Viglius ab Aylta en Joach. Hopplius, waarbij gevoegd is eene lijkrede (op wien is niet vermeld) in Duitschland gehouden. L.B., 1565.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 313.

1) In de geslachtlijst der familie Trip bij Ferwerda in de 5de generatie, wordt vermeld Scato Trip, zoon van Joseph en van Beerta Elizabeth Cockinga. Hij huwde Maria Lant, waarbij hij had drie zonen, als: Joseph, raadsheer te Groningen, Hendrik Jan, kolonel en generaal-majoor van de infanterie in dienst van den staat, Hendrik Rudolph, eerst kapitein van de infanterie en in 1672 griffier van Breda. Deze allen waren gehuwd en hadden elk een zoon Scato.

[K. Triven]

TRIVEN (K.) is schrijver van: *Genees- en Heelkundige waarnemingen*. Leiden, 1743. 4°.

Zie Arrenberg, bl. 515.

[Abraham Trommius]

TROMMIUS (ABRAHAM) of van der Trommen, zoon van Jan van der Trommen, werd den 23sten Augustus 1633 te Groningen geboren. Hij studeerde aldaar eerst in de philosophie en fraaije letteren, onder Samuel Des-Mârets, Jacobus Alting, Martinus Schoockius en vervolgens in de godgeleerdheid, werd in 1655 proponent en bezocht vervolgens verscheidene hoogescholen, o.a. te Bazel, waar hij zich onder Johannes Buxtorfius in het Hebreeuwsch oefende. Na Duitschland en Frankrijk doorkruist te hebben, werd hij predikant te Haren, bij Groningen, en in 1671 in deze stad, waar hij 48 jaren het leeraarsambt bekleedde en den 29sten Mei 1719, in den ouderdom van 86 of 87 jaren, overleed, nadat de hoogeschool aldaar hem op zijn 80jarigen leeftijd de waardigheid van doctor in de godgeleerdheid had geschonken. Hij was viermaal getrouwd en had verscheidene kinderen, die allen voor hem overleden. Trommius won niet alleen door zijnen dienstijver, wezenlijke kennis en onvermoeide arbeidzaamheid aller achting, maar ook door zijn eerbiedwaardig karakter en zijne hulpvaardigheid, aller liefde in zoo hooge mate, dat men hem te Groningen algemeen vader Trommius noemde. Hij was als godgeleerde bescheiden en ongemeen ervaren in de H.S. Hoog belang stelde hij in het gezang bij den openbaren godsdienst, behoorde geenszins tot de onbepaalde bewonderaars van Datheen en beproefde zelfs eene verbetering van diens Psalmberijming. Van meer belang waren echter zijne *Concordantiën*, die den bijbelonderzoeker groot gemak aanbieden. De arbeid door hem hieraan besteed, moge men schitterend zijn, hij is velen van groot nut geweest. Aan het eerste deel had ook 's mans schoonzoon Martinius gearbeid, maar het tweede was geheel van hem. Aan dezen arbeid besteedde hij 28 jaren. Hierop gaf hij een Grieksch-Hebreeuwsch woordenboek op de Alexandrijnsche vertaling, dat eenigen tegenstand vond, waarop hij, een zeer gematigden toon, eene Apologie uitgaf.

De titels zijner werken zijn:

Sagte verbetering der Psalmrijmen Petri Datheni. Anno 1695. 16°.

Nederlandsche Concordantie der H. bijbels. Gron., 1685-1692. 2 Dln. fol. Hoezeer dit werk nog van waarde geacht wordt, blijkt daaruit dat er ten jare 1853 eene nieuwe uitgave (bezorgd door Ds. J. de Liefde) te Amsterdam van begonnen is, die bij afleveringen het licht zag.

Klijndere Catechisatie over de Catechismus der Gerefor-

meerde Nederlandse Gemeenten, *door Joh. Martinum en Abr. Trommium*. Amst., 1715. 12°.

Concordantiae Graecae versionis, *vulgo dictae LXX Interpretum*, *cujus voces secundum ordinem elementorum sermonis Graeci digestae recensentur*, *contra atque in opere Kircheriano factum fuerat. Leguntur hic praeterea voces Graecae pro Hebraïcis redditae ab antiquis omnibus veteris Testamenti Interpretibus*, *quorum nonnisi fragmenta extant*, *Agriola*, *Symmacho*, *Theodotione et aliis*, *quorum maximam partem nuper in lucem edidit Dominus Bernardus de Montfaucon. Amst.*, *Traj. ad Rhenum. sumptibus Societatis*. 1718. fol. 2 vol. T. I. pp. 1008. T. II. pp. 716.

Hier achter volgt:

Duplex Additamentum ad praecedentes Concordias Graecas, *quorum prius continet Lexicon Graecum ad Hexapta Originis*, *comprehendens plurimas voces Graecas e residiis fragmentis variarum Interpretationum Veteris Testamenti nempe Aquilae*, *Symmachi*, *Theodotionis*, *aliorumque collectas et in ordinem Alphabeticum reductas a Domino Bern. de Montfaucon: posterius D. Lamberti Bos succinctum collationem duorum editionum*, *Francofurtensis et Vaticanae*, voorts *Additamentum posterius*, *quo continetur succinota collatio duarum*, *quae nunc prostant*, *Editionum LXX Interpretum*, *nempe Francofurtensis et Vaticanae etc*.

Dit werk gaf aanleiding tot een letterkundige twist tusschen hem en Conraad Kircher. Jean Gagnier, meester in de vrije kunsten te Oxford, nam de pen voor Kircher op en schreef: *Vindiciae Kircherianae*, *sive Animadversiones in novas Abr. Trommii Concordantias Graecas*, *vulgo dictae LXX Interpretum*.

Waartegen Trommius schreef:

Epistola Apologetica ad doctum virum Jean Gagnerium, *Oxoniensem A.M. quâ se suisque Concordantias Graecas in LXX Interpretes*, *nuper a se editas modeste tuetur contra Anomadversiones hujussce viri doctissimi recens Oxonii impressas ac publici Juris fuetas*. Amst., 1718. 4°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V, p. 343; *Anal.*, p. 639; *Cat. Bibl. Bornav.*, T. I, V. II, p. 1661; Paquot, *Mém.*, T. V, p. 241-247; Stolle, *Ad Hermannum*, p. 872; Glasus, *Godgel. Nederl.*; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Iperen, *Gesch. v.h. Psalmgez.*, Heringa, *Naaml. v. Predd. te Groningen*, bl. 10; *Nav.*, D. V, bl. 331; D. VI, bl. 151; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; Koecher, *Hist. v.d. Heidelb. Catech.*; Muller, *Cat. v. portr.* van der Aa; *N.B.A.C. Woordenb.*

[Marten Harpertz. Tromp]

TROMP (MARTEN HARPERTZ.), zoon van kapitein Herbert Martensz, werd in 1597 in den Briel geboren. Hij

was slechts 9 jaren oud, toen zijn vader hem mede naar zee nam. Deze, in den vermaarden slag van Gibraltar; over een fregat het bevel voerende, geraakte kort daarna op de kust van Guînea slaags met een roover, waarbij hij eerst in de kajuit gekwetst en daarna door midden geschoten werd. Zijn zoon, toen 11 jaren oud, hierbij tegenwoordig, riep schreijende het volk toe: ‘Zult gij mijns vaders dood niet wreken!’ Na het nemen van zijns vaders schip, moest hij den roover ruim 2 jaren dienen, toen hij een middel vond om te ontkomen. Sedert klom de jonge T r o m p van de laagste diensten op, werd in 1622 luitenant op een oorlogschip, ontving, na verloop van twee jaren, van prins M a u r i t s het bevel over een fregat van 40 stuk, en gaf sedert overal proeven van zijne dapperheid. P i e t H e i n getuigde vele kloekmoedige kapiteinen gehad, doch in dezelve altijd eenigen misslag gevonden te hebben, maar niet in T r o m p , in wien hij alle hoedanigheden, die in een zeevaarder vereischt werden, aantrof. Toen deze admiraal zich in 1629 op zijn schip, als het best bezeilde, begeven had en naast zijn zijde gesneuveld was, werd ook hem kort daarna zijn schip ontnomen, hetgeen T r o m p zoo diep trof dat hij de zee verliet. In 1637 werd hem dit verlies rijkelijk vergoed, daar F r e d e r i k H e n d r i k hem tot luitenant-admiraal van Holland aanstelde, in welken post hij sedert de grootste blijken van kloekmoedigheid en dapperheid aan den dag legde. In 1639 veroverde hij twee spaansche schepen, tot eene tegen de Nederlanden uitgeruste vloot behoorende en joeg de overige naar binnen, waarvoor hij met een gouden keten beschonken en tevens kort daarna door den franschen vorst L o d e w i j k XIV tot ridder van de orde van St. Michael verheven werd. In Herfstmaand van hetzelfde jaar ontmoette hij de spaansche vloot, die sedert uit de Corunna in zee was gestoken bij Beziers. Zij bestond uit 33 groote spaansche galjoenen en 34 zware oorlogschepen, te zamen 25,000 man aan boord hebbende, en waarover de spaansche admiraal Don A n t o n i o d'O q u e n d o het bevel voerde. De vloot van T r o m p was slechts 12 schepen sterk, maar hield, in weerwil van 's vijands groote overmagt, met hem schutgevaarte, tot dat zij door nog 17 schepen versterkt werd, wanneer zij de Spanjaarden noodzaakte om met groote schade en achterlating van een groot galjoen, en nog een ander schip, die beide naar het vaderland werden opgezonden, te Duins binnen te loopen; doch de Hollandsche vlootvoogd bezette hier den vijand, met oogmerk, om hem op de reede ingesloten te houden, of, zoo hij ontkwam, slag te leveren. Onder dat alles gaf de koning blijken van zijn Spaansch gezindheid; maar de staten in aanmerking nemende, hoeveel er hun aangelegen was, dat den vijand het gedurig overvoeren

naar Duinkerken belet werd, waarin de Engelsche hem begunstigden, en daartoe hem zelfs schepen verhuurden, gaven den luitenant-admiraal bevel, den vijand, zonder plaats of persoon, te ontzien (want de Engelschen hadden, tusschen de Spaansche en Staatsche vloot 15 schepen gelegd, en T r o m p door hunnen admiraal doen aanzeggen, dat hij zich op de kusten van Groot-Brittannie van vijandelijkheden had te onthouden), aan te tasten. T r o m p , wiens vloot, door nieuwe versterking, tot 70 schepen was aangegroeid, besloot den 21sten October tot den aanval; terwijl de admiraal W i t t e C o r n e l i s z . d e W i t t e last ontving om de Engelsche vloot in het oog te houden. In het eerst kwam het tot geenen algemeenen zeeslag, wijl d'O q u e n d o bemerkende, dat het den onzen ernst was, de meeste zijner schepen naar de kust liet loopen, waarop vele verbrijzelden. T r o m p en de viceadmiraal J a n E v e r t s z o o n zonden nu ettelijke branders op het vreeselijk gevaarte van den portugeeschen vlootvoogd af, dat met een verschrikkelijk geweld in de lucht sprong, en waarvan naauwelijks 100 van 1500 man het leven reddeden, waarna een gedeelte der vijandelijke vloot, onder bedekking van een zwaren mist, van Duins naar Dover week, door T r o m p echter in wanorde gebragt werd; doch, onder begunstiging van den nacht, terug keerde en met den admiraal d'O q u e n d o behouden te Duinkerken aankwam. De volgende krijgsbedrijven van onzen held waren niet minder roemrijk. Behalve dat hij in 1650, langs de vlaamsche kusten eenige vijandelijke koopvaardij- en 3 koninklijke schepen, die hun tot geleide dienden, naar huis liet zeilen, moest hij nog in 1652, onder de regering van C r o m w e l , de Engelschen ter zee bevechten. T r o m p verkreeg het opperbevel over 150 schepen, welke de staat besloten had in zee te brengen, waarvan hij met 42 van Scheveningen tot tusschen Duinkerken en Nieuwpoort zeilde; terwijl de Engelsche admiraal R. B l a k e over 50 het bevel voerde. Beide vloten ontmoetten elkander eerlang, en het kwam den 29sten van Mei tot een hevig gevecht, dat alleen door den invallenden nacht geëindigd werd, en waarbij 's lands vloot sleehts één schip verloor en een ander zwaar beschadigd werd. Kort daarop ontving T r o m p last om de Engelsche vloot aan te tasten en alle mogelijke afbreuk te doen.

Hij nam in Julij 1652 twee Engelsche visschers, doch B l a k e maakte zich naderhand meester van een groot getal haringbuizen en 13 schepen. Zoodra T r o m p hiervan berigt had ontvangen, maakte hij zich gereed B l a k e aan te tasten, doch werd door een zwaren storm overvallen, waarbij meer dan de helft der vloot van hem afdwaalde en verscheidene schepen zonken. Na het onweêr zocht hij de Engelschen te

vergeefs op en keerde met zijne zwaar beschadigde schepen naar 's lands havens terug.

Hier zag hij spoedig dat de hekken verhangen waren. Zijne ontmoeting met Blake en het ongeluk door den storm waren oorzaak dat hij bij vele leden der vergadering in ongunst geraakt was; zelfs hielden sommigen hem verdacht dat hij uit neiging voor het huis van Oranje den staat in een oorlog met Engeland had trachten te wikkelen. Althans men vond goed 's lands vloot, onder bevel van Michiel de Ruyter, in zee te brengen. Weldra werd hij echter wederom in zijn eer hersteld. Nadat 's lands vloot tot tweemaal met die van den vijand slaags geweest, en men het geraden oordeelde de zee te ruimen, verkreeg hij op nieuw het opperbevel en Jan Evertszoon, de Witte, de Ruyter en Pieter Florisszoon zouden onder hem gebieden; doch de Witte bleef door ziekte aan land en de Ruyter verkreeg het bevel over zijn smaldeel. Tromp stak nu met de geheele vloot, omtrent 70 gehuurde en ten oorlog uitgeruste schepen, in zee, waarbij zich bijna 300 koopvaarders voegde, die hij tot bij de kaap Lezard en Engelands-einde moest geleiden.

Den 10^{den} December ontdekte hij de Engelsche vloot onder Blake tusschen Dover en Faliton; het gevecht was hevig, doch Blake moest naar de Theems wijken en Tromp hield zee.

In den aanvang van 1653 vertrok Tromp weder met 63 schepen naar het eiland Rhee, om van daar 150 koopvaarders af te halen en anderen derwaarts te geleiden. Op zijne terugreis ontmoette hij de Engelsche vloot onder Blake, omtrent 70 oorlogschepen sterk, omstreeks Portland, liet 10 of 12 bij de koopvaarders en ging met de overige op den vijand los. Het gevecht was hevig en duurde 3 dagen, waarbij de staatschen 9 en de vijand 6 oorlogschepen verloren. Na dezen merkwaardigen slag, waarbij velen buitengewone dapperheid aan den dag gelegd hadden, werd het opperbevel wederom aan Tromp toevertrouwd.

Nadat hij 200 koopvaardijschepen, zonder er een te verliezen, naar Spanje en Frankrijk geleid en in het einde van Bloeimaand 1655 op de Hollandsche kust bij Texel 17 oorlogschepen ontvangen had, zocht Tromp de Engelsche vloot, onder generaal G. Monk en den admiraal R. Deane, op, en onmoette haar den 12^{den} Junij op de hoogte van Nieuwpoort. Zij bestond uit 95 of 100 zeilen, en was wel voorzien van volk en geschut; de Hollandsche uit 98 oorlogschepen van een ligter soort en drie branders. Men vocht van weêrszijde met groote hevigheid, doch de Engelschen verloren hunnen admiraal en moesten wijken. Den volgenden dag werd de strijd hervat en werden er verscheidene schepen zwaar

beschadigd. Ofschoon het er met de staatsche vloot slecht uitzag, streed men s' anderen daags tot de duisternis de strijdenden scheidde.

Den daarop volgenden dag was er zulk een gebrek aan krijgsbehoeften, dat Tromp het geraden oordeelde zich binnen de gronden van Wielingen te begeven, waar hij versterking ontving. Zes weken later stak hij weder met 80 of 90 schepen in zee, ontmoette den vijand den 8sten Augustus op de hoogte van Katwijk. De Ruyter en de vice-admiraal Jan Evertszoon geraakten het eerst in gevecht, doch Tromp snelde ter hulpe en de vijand behaalde weinig voordeel. Den volgenden dag kon, wegens den sterken wind, de strijd niet hervat worden, doch de vice-admiraal de Witte kreeg hier door gelegenheid zich met zijne vloot bij die van Tromp te kunnen voegen, die, nu 106 zeilen sterk, het dadelijk tegen de Engelschen wendde.

Den 10den Augustus 1653 geraakte hij voor de Maas op de hoogte van Scheveningen met den vijand slaags, sloeg door zijne vloot heen, en wendde er terstond weder in; doch op dit oogenblik werd hij, met een musket kogel, door de linker borst, in het hart getroffen en viel dood neder. Het gevecht ging intusschen zijnen gang en eindigde niet voor 's namiddags. Men schreef zich aan weêrszijden de overwinning toe, schoon de Engelschen erkenden dat zij die daar behaald hadden. Het lijk van Tromp werd met ongemeene staatsie in de oude kerk te Delft begraven, waar de staat een marmeren graftombe voor hem deed stichten.

Zie *Levens. der doorl. zeeh.*, m. portr.; *Lev. v.N.M. en V.*, D. III, bl. 66; *Korte memorie van het remarkabele, dat voorgevallen en gepasseerd is in het leven van M.H. Tromp van* 1626-1653 in *Kron. v.h. Hist. Gen.*, Jg. 5, bl. 253; *Overwinning van M.H.T. voor Duinkerken in* 1639. Ald. 6 Jg., bl. 247; *M.H.T. bereidt zich ten strijde tegen de Duinkerkers met het schip Amelia voor Mardycq*, 18 Julij 1642. Ald. Jg. 5, bl. 358; *Onnitgegeven stukken betreffende M.H.T.* in Visschers *Tijds*, D. I, bl. 70; Brandt, *Lev. v. de Ruyter* (Reg.); J.O. de Jonge, *Lev. van Evertzen*; Dezelfde, *Gesch. v. Neerl. Zeewezen*, D. I, bl. 195, 328, 380-383, 507-519; D. II, bl. 34-39, 46-50, 67-77, 83-152, 113-120, 166, 175, 180-190, 195, 335; *Lev. v.C. Tromp*, passim; *Holl. Merc.*; Wagenaar; Cerisier; Bilderdijk; Arends; Collot d'Eecury, *Holl. roem*, (Reg.); Schotel, *Avondst.*; Aitzema, *Zaken van staat en oorlog* (Reg.); Commelin, *Leven en bedrijf van F. Hendrik;* J.A. Oostkamp, *Het leven en de daden van M.H. Tromp en Jacob Wassenaar van Obdam*. Deventer 1825, portr.; Schotel, *Heldend. der Ned. ter zee; Geslacht Tromp* in *Nav.* 1868, bl. 28, 79; *Aanteekeningen betreffende het geslacht van den Tromp of Tromp* in *Rotterd. Geneal.*, 1, 56; *vader van M.H.T.* in *Nav.*, D. VIII, bl. 361; *Woonhuis van M.H.T.* Ald. D. VI, bl. 233; D. VII, bl. 29; *De eer van M.H.T. gehandhaafd*. Ald. D. VII, bl. 127; *Lofdichten op M.H.T.* in *Bloemkrans van versch, gedichten*, bl. 57, 407; *Nav.*, D. VI, bl. 370, 392; D. VII, bl. 59, 137, 174, 179, 286; D. VIII, bl. 18, 136; D. IX, bl. 9, 178; *Nerei Vatic. de clade Duynk. classis van Hofferus;* Soet, *Ged.*

bl. 193; D. Questiers, *Uitvaart v.d. Doorl. zeeheld M.H.T.* in *Klioos Kraam*, D. II, bl. 264; *op de afbeelding van T. door* Vondel en Vos. Ald. bl. 301, 304; *Biographical Memoir of M.H.T.* in D. XXXVII van *The Naval Chronicle*. London 1817; Chaufepie, *Biogr. Univ.*; *Biogr. génér. mod.*; Basnage, *Hist. der Provinces Unies;* Baur, *Conv. Lex.*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. II, bl. 68, 69.

[Cornelis Maartensz. Tromp]

TROMP (CORNELIS MAARTENSZ.), zoon van den vorige, en Dina de Haas, werd den 9den September 1629 te Rotterdam geboren. Van zijn jeugd af tot den zeedienst bestemd, klom hij van rang tot rang en voerde in 1650 als kapitein het bevel over een oorlogschip. In 1652 gedroeg hij zich in den zeeslag tusschen van Galen en Appleton zoo kloekmoedig, dat hij tot schout-bij-nacht bevorderd werd. In 1656 deed hij den eersten togt naar de Sond, die zonder bloedstorting afliep, doch Dantzig voor de Zweden beveiligde. Naderhand had zich Tromp tegen de Algerijnsche zeeschuimers mannelijk gekweten, de uit Oost-Indië komende vloot wederom in 't vaderland gebragt, en als vice-admiraal den noodlottigen zeeslag tegen de Engelschen, waarin zijn vader sneuvelde, bijgewoond. Tromp, wiens dapperheid zich altijd luisterrijk had doen blijken, werd in 1665 tot opperbevelhebber, in plaats der gesneuvelde zeehelden Wassenaeren Kortenaar, aangesteld. De Ruyter was met een smaldeel afwezig, doch ziet! hij verschijnt en nu veranderen de staten het besluit; de Ruyter wordt oppervoogd, en dus boven Tromp geplaatst. Deze, die zijn misnoegen op de lafhartige scheepsbevelhebbers, gedurende den zeeslag van 1665, waarin hij uitgemunt had, ten duidelijkste had doen blijken, is nu niet minder gevoelig voor zulk een nieuwen kring, welken hij, die zijn leven zoo manhaftig gewaagd heeft, althans niet meende te hebben verdiend. Hij liet zich echter overreden om onder de Ruyter te dienen, maar hij wist wie hem voornamelijk deze oneer had aangedaan, en nimmer vergaf hij zulks aan de Witt.

In den eersten zegenrijken zeeslag des jaars 1666, was hij, door zijn' ontembaren moed, te ver tusschen de Engelschen ingezeild zijnde, reeds omsingeld, toen de Ruyter zijn mededinger kwam ontzetten. Dezen dienst vergold Tromp hem slecht, in den tweeden, minder gelukkigen, zeeslag van hetzelfde jaar.

Het is waar, dat hij, na eerst een poos te hebben stil gelegen, den vijand van zijnen vleugel versloeg en op de vlugt dreef, doch hij liet toen zijnen admiraal in de steek, die, niet zender het grootste gevaar, en met eenen moed die Turenne in verrukking bragt, dezen tot driemaal sterkere magt, al vechtende binnen gaats moest wijken.

De helden beschuldigden elkander: Tromp merkte op de

R u y t e r 's klagt aan, dat God almagtig hem met kleinder magt op den vijand voordeel en d e R u y t e r met grooter magt nadeel had gegeven; doch men zeide met reden dat hij het vervolgen der vlugtenden vijands van zijnen kant te ver had gedreven. Anderen spraken, zonder dit te ontkennen, T r o m p van hatelijke gezindheden vrij, en wilden het liever aan zijne ontembare soms onberadene drift, waarvan men meer voorheelden in hem gezien had, toeschrijven. Voor beide opvattingen zou men in zijn karakter bewijzen kunnen vinden; doch gelooven wij liever het beste van eenen zeeheld als T r o m p . Doch zelfs dan kan men onmogelijk zijn lang stil leggen vóór den slag verdedigen.

G u i c h e , een Franschman, die beide de admiralen gekend heeft, roemt zeer den moed en de bedaardheid van T r o m p : hetgeen hij echter bijvoegt, dat, zoo T r o m p zich stellig aan zijne bevelen had gehouden, de slag verloren zou zijn geweest, is ongetwijfeld een gezegde, dat men aan G u i c h e 's afkeer tegen d e W i t t moet toeschrijven. Van dezen toch, of door diens invloed, onderging T r o m p nu op nieuw eene behandeling, die zijne verbittering ten top moest voeren. Hij werd, omdat 's lands dienst geen verschil tusschen de hoofden gedoogde, uit den dienst ontslagen, van de vloot opontboden, gelast in 's Hage te blijven, en alle deze vernederende omstandigheden gingen vergezeld met een verbod om ‘op straffe van muiterij’ naar de vloot te schrijven, waar men wist dat hij zeer bemind was.

Vergeefs was zijn aanbod ‘om d e R u y t e r voldoening te geven, zijn misslag te bekennen, en, des noods, als eenvoudig kapitein tegen den vijand in zee te gaan. T r o m p moest gehoorzamen, hij moest zien hoe men zonder hem de heerlijke zege op Chattam behaalde en te Soulsbay Engeland's en Frankrijk's vereenigde vloten deed wijken. En toch, toen de Fransche gezant, nog voor de vredebreuk, hem aanzocht om, op eene jaarwedde van 50,000 francs, in den dienst van zijn' koning te begeven, weigerde T r o m p dien verleidelijke voorslag en bleef liever ambteloos in zijn vaderland leven. De dag der wrake kwam en die ééne dag was genoeg, om den roem van C o r n e l i s T r o m p voor altijd te bezoedelen. Bij het afschuwelijk moordtooneel der d e W i t t e s was hij aanschouwer, en, gelijk men uit alle omstandigheden moest opmaken, welgevallig aanschouwer.

Na het sneuvelen van v a n G e n t , kwam T r o m p natuurlijk tot de vervulling der ontledigde admiraalsplaats in aanmerking. W i l l e m III speelde daarbij een schoone rol. Hij deed T r o m p en d e R u y t e r bij zich komen, en verweerde hen in zijn bijzijn. Deze verzoening was opregt. Van nu af was T r o m p een getrouw helper van den grijzen zecheld,

muntte in de drie zeeslagen van 1673 ongemeen uit, en deed vooral wonderen in den grooten slag van Kijkduin, waar zijn tegenstander, de admiraal Spragge verging. Hoe Tromp thans tegen de Ruyter gezind was, blijkt uit zijn gezegde, toen hij (andermaal gelijk in 1666) door den vijand omringd zijnde, zijne manschap toeriep: ‘Mannen! daar is Bestevaâr, die komt ons helpen. Ik zal hem ook niet verlaten, zoo lang ik adem kan scheppen.’ Er is ook krijgsmanstaal in 's mans aanspraak, aan zijn scheepsvolk: ‘Mannen! de vijand is nu nabij: elk gedrage zich nu als een braaf kerel; en daar hij voor scheep is gekomen, en die zulks doet, dien zal ik beloonen, dat beloof ik. 't Zal wel gaan.’ Over 't algemeen schijnt Tromp iets krachtigs, iets moedopwekkends in zijn stijl te hebben gehad. Men kent uit Wagenaar den kenschetsenden brief in ronde zeemanstaal, door hem aan zijne zuster geschreven. Hij was ook, uit hoofde van zijn moed, zijne rondborstigheid en krachtige taal bij het scheepsvolk, dat onder hem stond, in ongemeene hoogachting en genoot dezelfde liefde bij hetzelve als zijn vader.

Na den vrede met Engeland deed Tromp eene reis naar dat koningrijk en genoot aldaar een vorstelijk onthaal. Niet minder schitterend werd hij in Denemarken ontvangen, welk rijk hij tegen Zweden was te hulpe gezonden.

De krijgsbedrijven des helds aldaar waren zijne laatste, doch geenszins zijne minste. Terwijl Zweden, voor geld de bondgenoot van Frankrijk, ten behoeve van dat rijk, Brandenburg hebbende aangevallen, door den grooten keurvorst bij Fehrbellin te lande werd geslagen, behaalde Tromp op hetzelve luisterrijke zegepralen ter zee. Het eiland Gothland werd bemagtigd, de Zweden werden geslagen en tot in de nabijheid van Stokholm op de vlugt gedreven. Hij nam het eiland Rugen tweemaal in, eens voor Denemarken, en daarna, toen het door de Zweden hernomen was, voor den keurvorst van Brandenburg. Nog meer andere plaatsen in het noorden moesten voor hem bukken. Tromp werd toen door den koning van Denemarken met de olifantsorde begiftigd, en tot graaf, gelijk reeds vroeger door dien van Engeland, tot baron, verheven. Na den dood van de Ruyter werd hij voor den grootsten zeeheld in Europa gehouden.

Hij overleed den 29sten Mei 1691 en werd met groote staatsie in het graf van zijn vader te Delft begraven. Hij had tot gemalin Margaretha van Raephorst, doch liet geen kinderen na.

Zie, behalve *Holl. Merc.*; Aitsema; Cerisier; Wagenaar; Bilderdijk; Arend en andere geschiedschrijvers; Brandt, *Leven van de Ruyter*; *Levens der doorl. zeehelden; Leven en bedrijf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp* enz., Amst., 1692; *Vie de C. Tromp*, *Admir. de Hollande et de West-Frise*, La Haye, 1694. 12°; Richer,

Vie de l'Amiral Tromp, Paris, 1784; *Nouv. biogr. génér.*; *Dict. Biogr.*; Chaufepie; *Leven van C.T.* in *de Levens v. Nederl. mannen en vrouwen*, D. VII, bl. 190-227; van Kampen, *Vad. karakterk.*, D. II, bl. 422; J.C. de Jonge, *Lev. van Evertzen;* Dez., *Gesch. v. Neerl. zeewezen*, D. II*a*, bl. 106, 205, 226, 240, 301, 310; D. II*b*, 104, 216, 286, 345, 369; D. III*a*, bl. 218, 269, 414; D. III*b*, 10, 55, 72-76, 86-97, 393; D. IV*a*, bl. 256-273; *de Admiraal C.T. te Utrecht* in *Utr. Volksalm.*, 1846, bl. 15; *Huwelijk van C.T. en Marg. Raephorst* in *Nav. Bijbl.*, 1854, bl. 16; *Tromp*, *van der Wall* in *Nav.* III, 12; *Bijbl.* 1853, bl. 50, 104; P. Scheltema, *het gedrag van C.T. in den zeeslag van* 4 *Aug.* 1666 *verdedigd* in *O. en N.*, D. II, bl. 165; Wleugel, *General-Admiral Corn. Tromps indbezetninger om den Danske flaades foretagender under hans anfoersel* 1676 in *Danske Mag.*, IV, 1823, bl. 104; *Tromp in Engeland*, *van Tromp* in *Nav.*, D. III, bl. 193; *Jeugd van C.T.* in *Nav.*, D. VI, bl. 295; D. VII, bl. 59; *Trouwdag van C.T.* in *Nav.*, D. II, bl. 343; D. III, bl. 340; *Bijbl.* 1834, D. XVI, XXX, LXXXV, CXX, 1851, bl. XXI; *C.T. en de Ruyter* in *Nav.*, D. VII, bl. 31, 188; *Zakuurwerk van C.T.* in *Nav.*, D. V, bl. 213; D. VI, bl. 25; D. X, bl. 168; *Geslacht Tromp* in *Nav.*, 1868, bl. 28, 79; *Aanteekeningen betreffende het geslacht Tromp* in *Rotterd. Geneal*, D. I, bl. 54; J.W. van Sijpensteijn, *De tegenwoordigheid van den admiraal C.T. bij den moord aan de gebroeders de Witt*, *gepleegd* 20 *Aug.* 1672 in *Gesch. bijdr.*, D. II, bl. 95; *Chr. v.h. Hist. Gen.*, D. IV, bl. 168; D. V, bl. 64, 135, 179, 274, 424, 433; D. VI, bl. 182; D. VIII, bl. 353, 354, 356, 358; D. X, bl. 314, 481, 482; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1694, bl. 434; *Versl. v.h. Fr. Gen.*, 1862, bl. 9; *Gids* 1865, April, bl. 185; *Seeckere consideratien*, *op het bekomen van schoone schepen*, *spoedich revictualeeren*, *verversinge van den Matrosen*, *ten meesten profite van den Lande*, *en het minste ver*(*stro*)*ying van tijd*, *'twelck de Heer Luit.-Adm. Tromp raadzaam heeft gevonden HEd. Gr. Mog. te voeren* (Ao. 16. 32 bladz. fol.); Rhijnenburgh, *Vreugdeb.*, bl. 94, 95; Muller, *Cat. v. Portr.; Gids* 1865, (Aprilnummer); Rabus, *Boekz. v. Eur.*, 1696, bl. 434; *Verslag v.h. Fr. Genoots.* 1862, bl. 9; Soet, *Ged.* bl. 260.

[F.J. Winter Tromp]

TROMP (F.J. WINTER), een Vlissinger, geheel bezield met den vrijheidsgeest, van het laatst der 18de eeuw, gaf in 1793 een bundeltje, getiteld: *Vlissingen in zangen*, grootendeels proza, hier en daar met rijmregels doorspekt. Ook gaf hij een *Lierzang bij het afsterven van J.A. Zoutman*. Dordrecht, 1793; *Lierzang aan het grootmoedige Fransche volk*, *bij deszelfs intogt in de vereenigde Nederlanden*. Leijden, 1795; *Elegie ter nagedachtenis van S. van Schaak*, *waarachter een kort verslag der gebeurtenis*. Tweemaal gedrukt; *Virginie of de herstelde vrijheid; trsp.*, *niet vertaald. In den Haage*. 1795. kl. 8o.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. I, bl. 206; Kobus en de Rivecourt.

[Harpert Martenszoon Tromp]

TROMP (HARPERT MARTENSZOON) was in 1688 lid der regeering van de stad Delft, en had wegens die stad zitting in het kollegie van gecommitteerde Raden. Hij betoonde zich niet genegen, prins Willem III, koning van Engeland, in diens overtogt naar dat rijk te ondersteunen.

Zie W a g e n a a r , *V.H.*, D. XX, bl. 426.

[L.G. Trompert]

TROMPERT (L.G.) is schrijver van:

Troost der armen behelzende ligte en souvereine remediën tegen verscheidene ziekten, *wonden enz. Hier agter zijn gevoegd: eenige souvereine remediën voor paanden en hoornbeesten enz. Nieuwe druk*, *overgezien naar de origineele copy van den auteur*. Rott., 1809. 8°.

Gelukkige genezing van eene zeer gevaarlijke en bedenkelijke wond aan het onderlijf, *welke door een stier veroorzaakt werd* in *N. Kunst- en Letterb.* 1800. D. I, bl. 140.

Uittreksel uit zijne briefwisseling over de vaccine in *Geneesk. Mag. v. Stipriaan Luiscius enz.* 1801. D. I. St. 1. bl. 97.

Zie Holtrop, p. 362.

[Joannes Antonius Tronchin]

TRONCHIN (JOANNES ANTONIUS) te Geneve geboren, was L. Theol. candidaat toen hij in 1667, in plaats van François de Prix, tot buitengewoon hoogleeraar in de Fransche taal te Franeker werd benoemd. Hij overleed den 13den of 14den Maart 1688.

Hij schreef:

Electa Galtica, *hoc est*, *Idea eius Linguae*, *cum vocum primigenearum Manipulo*, *et Exercitationum variarum exemplea*. Franeq., 1676. 12°.

Les Nouvelles Decouvertes, *qui se sont faites par les plus grands hommes de notre siècle*. Franek., 1661. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 499, 500.

[Theodor Tronchin]

TRONCHIN (THEODOR) of Tronschin, in 1709 te Geneve uit eene oud adelijke familie geboren, verliet, 19 jaren oud, deze stad, en ging op uitnoodiging van lord Bolingbroke, een zijner bloedverwanten, naar Londen, die hem, door zijn invloed, bij de thesaurie wenschte te plaatsen, maar een bil van het parlement, waardoor de vreemdelingen van alle bedieningen werden uitgesloten, vernietigde zijn plan. Nu bragt hem de lord, in gezelschap van Swift, Addison en Pope. Op raad van den laatste ging hij naar Cambridge, kreeg daar een werk van Boerhaave in handen en ging naar Holland, om het aantal toehoorders van dien geleerde te vermeerderen. Hij genoot eenige jaren het onderwijs van Boerhaave, die hem na verloop van 4 maanden, reeds een deel zijner verrigtingen toevertrouwde en hem tot zijn opvolger verordende. Gedurende dat Tronchin toebereidsels maakte, om naar Engeland terug te keeren, nam hij hem mede naar Amsterdam, en vertoonde aan een ieder zijn geliefden kweekeling. ‘Hij is mijn ander ik, plagt hij te zeggen, men kan mij in het toekomende raadplegen, zonder uit Amsterdam te gaan.’ Tronchin huwde aldaar de nicht van den beroemden Jan de Witt, en bragt reeds daar de nieuwe methode in zwang

om de kinderpokjes in te enten, welke hem altijd gelukte, doch toen nog zoo nieuw en buitengewoon voorkwam. Na 19 jaar te Amsterdam vertoefd te hebben, gaf hij eindelijk gehoor aan de herhaalde en dringende uitnoodiging zijner landslieden, en begaf zich naar Geneve, waar hij hoogleeraar in de geneeskunde werd. Hij hield openlijke voorlezingen, ter welker bijwoning ontelbare vreemdelingen, van wijd en zijd, naar Geneve kwamen. Verscheidene vorsten van Europa zochten hem, door voordeelige aanbiedingen, tot zich te lokken, doch niets van dat alles was in staat hem te bekooren, hij moest in zijn vaderland leven of in Frankrijk. In 1755 kwam hij te Parijs om den hertog van Chartres en mademoiselle van Orleans de pokjes in te enten, en de hertog van Orleans nam hem tot zijn eerste lijfarts aan. Hij overleed den 1sten December 1781, in den ouderdom van 73 jaren. Zijn portret bestaat.

Zie *Biogr. Univ.*

[Anna Troost]

TROOST (ANNA), dichteres uit het midden der 18de eeuw. Men vindt proeven harer poëzij in *Dichtk. Lauwerbl.* D. II, bl. 91.

Zie H e r i n g a , *Lijst v. dichters*, bl. 81.

[Cornelis Troost]

TROOST (CORNELIS), beroemd schilder, werd in 1697 te Amsterdam geboren, ontving het onderwijs van den landschapschilder A r n o l d B o o n e n , doch had vooral de vorming van zijn zeldzaam talent aan eigene studie te danken. Aanzienlijk is het aantal portretten door hem vervaardigd, zoo als van regenten van gestichten en overheden van gilden, hoogleeraren (o.a. dat van B o e r h a a v e) en andere beroemde mannen. Vooral noemt men het door hem in 1724 geschilderd kapitaal stuk, voorstellende de 5 *Inspecteurs van het Amsterdamsch collegium medicum*, ten voete uit en een ander voor de chirurgijns-gildekamer, verbeeldende eene *ontleedkundige les op een cadaver*.

Volgde hij in diergelijke stukken de natuur als op den voet, eene meerdere speling gaf hij aan zijn vernuft in het schilderen en teekenen van huiselijke tafereelen, waarvoor hij doorgaans lustige onderwerpen verkoos, genomen uit de aardigste kluchten, die ten zijnen tijde in de Amsterdamschen schouwburg werden opgevoerd.

Zonder in het overdrevene, in de eigenlijke karikatuur of *charge* te vervallen, wist hij op geestige en naïve wijze de in zijne ordonnantiën te pas gebragte personen uitstekend te karakteriseren. Het costuum was toen stijf, doch niemand heeft misschien beter dan hij, het schilderachtige weten aan

te wenden. Hij werd wel eens de Hollandsche Watteau genoemd. Op de verkooping van Braamcamp gold een *Corps de garde f* 380 en eene *Kraamkamer f* 750. Zijne crayonteekeningen, die hij dikwerf met waterverwen diepte, zijn schier onverbeterlijk fraai.

Het koninglijk kabinet te 's Hage bezit van hem in dien trant tien tooneelen uit oude Hollandsche kluchten en nog vijf andere onder den naam van *Nelri* bekend. Deze beroemde teekeningen golden in 1781 op de kunstverkooping van Dr. J. Tak te Leiden *f* 2030. Onder de kunstnalatenschap van Ploos van Amstel waren verschillende teekeningen van dien meester. Op de verkooping van de Vos gold eene met dekverw geteekende *Amsterdamsche kermisvreugd f* 200, op die van Jan van Dijk golden twee teekeningen, verbeeldende *de Huwelijksvoorstelling door den vader van Reinier Adriaansz aan de ouders vau Saartje Jansz.* en *de Vrijaadsi van Reinier Adriaansz. f* 530. Hoebraken, Punt, Tanjé en anderen hebben een aantal zijner boertige tafereelen in plaat gebragt.

Van Troost bestaan enkele zwartje prentjes, door Kramm en Immerzeel vermeld. Op de verkooping van J. van Idsinga werd een keurig exemplaar van het prentwerk van dezen meester voor *f* 190 verkocht. Zijn portret, door hem zelven geschilderd, vindt men op 's rijks museum te Amsterdam en is door Houbraken gegraveerd.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; van Gool; Descamps; Nagler; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D, III, bl. 102; Muller, *Cat. v. portr*.

[Frederik Troost]

TROOST (FREDERIK), dichter uit de helft der 18de eeuw. Van hem bestaat o.a. een *Treurklacht* over *het smertelijk verlies van zijne doorluchtige Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso* (1752).

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Jacoba Maria Troost]

TROOST (JACOBA MARIA), geb. van Nikkelen, vrouw van Wilhelmus Troost, in 1690 te Cassel geboren, legde zich in haar jeugd, onder leiding van haren vader en Herman van der Mijn, op het fruit en bloemen schilderen toe, waarin zij uitmuntend slaagde. Huiselijke zorgen beletten haar de kunst voort te zetten.

Zie Kramm.

[Jan Hendrik Troost]

TROOST (JAN HENDRIK) van *Groenendoelen*, zoon van Wilhelmus Troost, hield zich eenigen tijd bezig met het teekenen van patroonen voor de fabrikanten in zijden stoffen,

legde zich vervolgens op het schilderen en teekenen van landschappen toe en verkreeg daarin grooten roem. Zijn werk komt zeldzaam voor. Kramm vermeldt van hem een *aangenaam bergachtig landschap met een rivier doorsneden*, gestoffeerd met een herder en eenig vee, zonachtig en dun gepenseeld en een *grijsaard met een boek in de hand*.

Zie Kok; Kramm.

[Pieter Troost]

TROOST (PIETER) Gz. Van dezen bezitten wij:
Aanteekeningen op eene reis om de wereld met het fregat de Maria Reigersberg en de korvet de Pollux in 1824-1826. 2 stukken. m. pl. gr. 8°.

Zie *cat. d. Maats. van Ned. letterk.*, D. I, bl. 16; D. III, bl. 204.

[Sara Troost]

TROOST (SARA), dochter van Cornelis Troost, in 1731 te Amsterdam geboren, bragt het, onder leiding haars vaders, tot een aanzienlijke hoogte in het teekenen. Behalve de fraaije teekeningen, die zij naar de schilderijen van haren vader, K. du Jardin, G. Dou en J. Steen maakte, teekende zij ook portretten en in crayon. Kramm geeft een lijst harer teekeningen, die tot *f* 200 golden. Zij vormde verscheidene leerlingen. Haar portret is door haren vader gegraveerd. Zij overleed in 1803 in hare geboorteplaats.

Zie van Eijnden en van der Willigen, *Aanhangsel;* La Mierre, *La Peinture*, poëme, Amst., 1770. 8°; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[W. Troost]

TROOST (W.). In *Cat. Ploos van Amstel* komt van dezen kunstenaar voor eene teekening, voorstellende *Een boomrijk gestoffeerd landschap*, in colearen.

[Wilhelmus Troost]

TROOST (WILHELMUS), in 1684 te Amsterdam geboren, werd leerling van den landschapschilder Glauber. Acht en twintig jaren oud, begaf hij zich naar Dusseldorf, voornamelijk om het beroemde schilderij-kabinet van den keurvorst te zien. Twee jaren hield hij zich daar bezig met het schilderen van landschappen, en na 's keurvorsten dood, aan verschillende hoven, om aanzienlijke personagien te portretteren. In Holland wedergekeerd, hield hij zich aldaar tien jaren met het schilderen van familieportretten onledig. Later vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij verscheidene zaalstukken in den smaak van Glauber schilderde. Ook vervaardigde hij teekeningen in sapverw en O.I. inkt, die van *f* 50 tot *f* 120 golden. Hij huwde Jacoba Maria van Nikkelen, dochter van Johannes van Nikkelen, een verdienstelijk schilder van landschappen.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel.

[Troost]

TROOST ( ) ‘verstond wel de behandeling van de waterverw.’ B o n a v e n t u r a v a n O v e r b e e k gebruikte dezen Amsterdammer op zijn reis naar Rome, ‘tot het afzetten en colearen der geteekende ruïnes en andere zeldzaamheden der oudheid.’ Hij verdronk te Rome in den Tiber.

Zie J.v. G o o l , in *het leven van B. van Overbeek* en K r a m m .

[A. Paets van Troostwijk]

TROOSTWIJK (A. PAETS VAN)
schreef:
A.P.v.T. en J.R. D e i m a n , *Verhand. over de geneebkonstige electriciteit*. Met afb. in *Verhandel. v.h. Bat. Genoots. van Proefonderv. wijsbeg.* 1787. D. VIII. bl. 69.
Proeven aanduidende den hoogen graad van gevoeligheid, *welke voorwerpen uit het plantenrijk hebben voor elektrieke ontladingen* in *Verhand. v.d.* 1ste *Kl. v.h. Kon. Ned. Inst.* 1818. D. IV. bl. 1.
Verhandeling over het onderscheid tusschen waarneming en proefneming in *N. Scheik. Bibliotheek*. 1801. D. III. bl. 101.
Korte schets van de geschiedenis der scheikunde, *van haaren eersten tijd af aan tot dat zij algemeen als wetenschap bekend werd* in *N. Alg. Mag. van wetenschap*, *kunst en smaak*. 1797. D. IV. St. 1. bl. 209.
Ook gaf hij met J.R. D e i m a n eene *Verhandeling over de luchtgelijkende vloeistoffen* in *Verh. d. Holl. Maats.* 1787. bl. 59. Voorts met denzelfden en L a u w e r e n b u r g h , *Onderzoek over den oorsprong der lucht bij het doordrijven van waterdampen door gloeijende buizen* in *N. Scheik. Bibl.* 1798. D. I. bl. 89 en *Proefneming omtrent de verbetering der lugt door middel van de groeij der planten* in *Vad. Mag.* 1778. D. VII. St. 2 bl. 338, 436, 481.
Met L a u w e r e n b u r g h en V r o l i k , *Nader onderzoek over de verandering van water tot stiklucht. Met eene afb.* in *N. Scheik. Bibl.* 1798. D. I. bl. 273, en met M. v a n M a r u m , *Verhandeling over de schadelijke uitdamping* in *Verh. van 't Bat. Genoots. d. Proefonderv. wijsbegeerte.* 1787. D. VIII. bl. 1.

Zie H o l t r o p , l.c.

[Wouter Joannes van Troostwijk]

TROOSTWIJK (WOUTER JOANNES VAN), in 1782 uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam geboren, had reeds in zijn jeugd lust en geschiktheid voor de teeken- en schiiderkunst. Hij ontving het onderrigt van de gebroeders A n d r i e s s e n , doch had meer nog te danken aan zijn eigen onvermoeiden vlijt en studie naar de natuur en oude meesters. Hij behaalde premiën en eerbewijzen bij de maatschappij *Felix Meritis* door een landschapsteekening en schilderde portretten, schoon van

behandeling en welgelijkende. Twee teekeningen door van Troostwijk met de pen en O.I. inkt, beide landschappen met beeldjes en beestjes golden in 1825 en 1833 op de verkoopingen van Molkenboer en Groll van Franckenstein *f* 250 en *f* 210. Hij overleed in 1810. Mr. Jeronino de Vries heeft zijne verdiensten geschetst in eene redevoering bij de prijsuitdeeling in de stads teeken-akademie te Amsterdam.

Zie ook Immerzeel, *Konst- en Letterb.*, 1811, bl. 67, 78.

[G. Trosse]

TROSSE (G.) schreef:

Kragtdadige bekeering. Leiden, 1737. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 515.

[Christianus Henricus Trotz]

TROTZ (CHRISTIANUS HENRICUS), in 1703 te Kolberg in Pommeren geboren. Na de hoogescholen te Halle en Marburg bezocht te hebben, hoorde hij de lessen van Duker en Drakenborch, van Eck en Otto te Utrecht en werd er den 8sten Junij 1730 doctor in de regten, na het verdedigen eener *Dissert. de Termino moto*. Na aldaar privaat ouderwijs gegeven te hebben, beriep hem de hoogeschool te Franeker tot hoogleeraar in de regtsgeleerdheid en deed hij aldaar den 24sten Junij 1741 zijne intrede met eene *Or. de libertate sentiendi dicendique Ictis propria*. In 1743 werd hij ook hoogleeraar in het *Jus publicum* en in December 1754 tot hoogleeraar in het *Jus civile et publicum Foederati Belgii* te Utrecht benoemd. Hij aanvaardde deze taak den 11den Junij van het volgend jaar met eene *Or. de Jure foederati Belgii publico*. Den 16den Aug. 1756 werd hem door curatoren ook het *Jus feudale* opgedragen. Hij overleed den 17den Junij 1773.

Hij gaf in het licht:

Tractatus Juris de Memoria propagata, Ultraj., 1734. 8°.

Jacobi Gothofredi opera Juridica minora cum Praefatione. L.B., 1733. fol.

Christfridi Waechtleri opuscula Juridico-Philologica rariora cum Praef. Traj. ad Rhen., 1733. 8°.

Herm. Hugo de prima scribendi origine. Cui notas, *opusculum de scribis*, *apologiam pro Waechtlero*, *Praefationem et Indicem adjecit*. Ibid. 1738. 8°.

Edmundi Merillii in IV libros Institutionum Imperialium Commentarii principales, *et earundum Institutionum synopsis cum Praef.* Ibid, 1739. 4°.

Guil. Marani Opera omnia cum Praef. Ibid, 1741. fol.

Theses Juris publici ad Leges Foederati Belgii fundamentales. 1745, 1746. 4°.

Jus Agrarium Foederati Belgii. Franeq., 1751, 1752. 11 vol. 4°.

Jus Agrarium Romanum. Ibid, 1753. 4°.

Orationes Inaugurales. Franeq., 1741. fol. et Ultraj. 1755. 4°.

Orationes Rectorales de immortalitate Legum Instauratoris Guilielmi IV. 1752. 4°.

Oratio Funebris, *in memoriam Cl. Dominici Balck*, *Jurispr. Professoris*. Franeq., 1750. fol.

Sib. Theot. Siccamae, *ad antiquas Frisiorum Leges Liber cum amplissimis Notes*.

Commentarii ad Privilegium magnum Mariae. 4°.

Intreereden over de vrijheit van gevoelen en spreken der Rechtsgeleerden eigen. Utrecht, 1745. 4°.

Verklaring van de Grondwetten der vereenigde Nederlanden. Amst. en Harlingen, 1778. 4°.

Zie V r i e m o e t , *Ath. Fris.*, p. 842; Saxe, *Onom.*, T. VI, p. 459; *Anal.*, p. 734; H a m b e r g e r i , *Germ. erud.*, Sect. III, p. 484; ed. pr. p. 811, ed. sec. p. 812; *N. erud. Europa*, S. IX, p. 193-206, *N. acta erud.*, 1741, *Maio*, p. 255-283, 1743, *Jan.*, P. II, p. 358-360, 1747, April, p. 206-214; H a u b o l d , *Inst. Rom. lit.*, p. 262; H e r i n g a , *de Audit.*, p. 70; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 144; A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 515.

[Jan Trout]

TROUT (JAN) vertaalde de *Verhandeling*, *van de Kon. Acad. der Heelkonst* uit het Fransch. 's Grav., 1745. 2 dln. 8°.

Zie A b c o u d e , *Tweede Aanh.*, bl. 158.

[Guillaume Trouweelst]

TROUWEELST (GUILLAUME) werd te 's Bosch geboren. In 1663 woonde hij te 's Hage en was als beeldhouwer lid der Haagsche kamer van Pictura ingeschreven.

Zie K r a m m .

[Jan van Troge of Troyen]

TROGE of TROYEN (JAN VAN), bevelhebber onder de Watergeuzen, die het in 1570 de Amsterdammers op de Zuiderzee zeer moeijelijk maakte.

Zie W a g e n a a r , *V.H.*, D. VI, bl. 308; v. G r o n i n g e n , *de Watergeuzen*, bl. 50, 345.

[Jan van Troyen]

TROYEN (JAN VAN), etser en graveur, werd omtrent 1610 geboren, graveerde prenten naar Italiaansche werken voor het Brusselsche Museum.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Rombout van Troyen]

TROYEN (ROMBOUT VAN), kunstschilder, woonde te Amsterdam tot zijn dood in 1650. Hij schilderde denkbeeldige bouwvallige paleizen, spelonken en Italiaansche landschappen.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Dirk Truer]

TRUER (DIRK), bouwmeester te Amsterdam. Men heeft van hem een ontwerp tot den bouw eener kerk, met den titel: *Nieuw dessijn tot een zeer groote*, *sterke en om te horen heel bekwaame coupelkerk enz. gevoeglijk om te plaatsen op de Botermarkt* (*te Amsterdam*) *ontworpen door order en vertoont zoo van hout als in prent tot glorie en roem van de Heeren enz. Burgemeesters enz. dezer stad Amsterdam*, *dezelve doende binnen enz. enz.* 22 platen. Atlas formaat.

Zie K r a m m .

[Iherosme Tseeraerts]

TSEERAERTS (IHEROSME), een Brabantsch edelman, stalmeester aan 't hof van den prins van Oranje, die een groot vertrouwen in hem stelde. Hij behoorde tot de verbondene edelen en werd in 1569 ter uitvoering van een geheimen last door den prins naar Engeland gezonden. Omtrent drie jaren later bevond hij zich in Frankrijk, doch begaf zich van hier, op last van graaf L o d e w i j k van Nassau, naar Zeeland, en kreeg, als 's prinsen stadhouder, 't krijgsbevel der Walcheren. Te Vlissingen kwam hij eerst, nadat deze stad zich aan het Spaansch gebied onttrokken had. Weinige dagen na zijn komst zocht hij zich meester van Veere te maken, in welke stad hij, sedert de beeldbreking met geweld tegenging, maar waardoor hij zich den haat en laster van een woesten hoop berokkende. Zijn toeleg om den hertog van Medina Celi in Vlaanderen op te ligten en Brugge te bemagtigen, liep vruchteloos af, even als zijn herhaalde aanslag op Goes, welke stad hij in Hooimaand 1572, eerst dacht te verrassen en naderhand liet opeischen. Beide mislukte en dit had tengevolge, dat men hem, bij zijne eerste terugkomst, ter naauwernood binnen Vlissingen liet komen, en, na den tweeden mislukten aanslag, volstrektelijk weigerde de poorten van die stad voor hem te openen, zoodat hij zich genoodzaakt zag met zijne bijhebbende manschap naar Zoutelande te wijken, op welk dorp het krijgsvolk den landman geen geringen overlast deed. Het ongenoegen, hierdoor, en uithoofde van de gemelde vergeefsche pogingen, tegen T s e e r a e r t s verwekt, verminderde door zijn heldhaftig gedrag tegen de Spanjaards, die uit Middelburg, onder bevel van F i l i p s v a n L a n n o y , heer van Beauvors, in genoegzaam aantal op hem naar Zoutelande afkwamen. T s e e r a e r t s door de Vlamingers verdacht gehouden, of van kleinhartigheid of van verraad, na bedacht voor de schande van vluchten, vocht met zijn volk als verwoed en wanhopende. Vijfhonderd Spaanschen werden gedood of gevangen genomen, ook verbrandden in een schuur, waarin zij zich verborged hadden, de overigen namen de vlucht, van welken een deel gezond of gewond te Middelburg kwam, een deel achtergehaald en met de koorden, die de Spanjaar-

den zelve uit Middelburg medegebragt hadden, onder weg opgehangen werd. Na deze overwinning keerde T s e e r a e r t s naar Vlissingen, en werd, na een wijftiendaagsche onderhandeling, door tusschenkomst der Fransche bevelhebbers, binnen die stad gelaten. De achting omtrent T s e e r a e r t s was toen in zoo verre gerezen, dat de Nassauschen hem, als krijgsbevelhebber, een nieuwen aanslag tegen Goes toebetrouwden. Na eene belegering der stad, gedurende negen weken, werd T s e e r a e r t s gedwongen haar te verlaten en naar Walcheren weder te keeren, waar ook zijne poging van Arnemunden, in den nacht te overvallen, vruchteloos afliep. Het ongunstig oordeel over zijn gedrag, maakte T s e e r a e r t s zoo ongeduldig, dat hij 't bewind van Walcheren overdroeg aan J a k o b S m i t, heer van Baarland, bailluw van Vlissingen. Toen begaf hij zich naar Medemblik bij den prins van Oranje, om zich tegen zijne beschuldigers te verdedigen, en toonde zich bereidvaardig, om zijn goeden naam of in recht of met den kling, dat is een tweegevecht, voor te staan. Hij dagvaarde, in een gedrukt geschrift, allen, die hem achter zijnen rug lasterden, om het in 's prinsen bijzijn te doen. Doch niemand kwam te voorschijn, en de prins vond geen zwarigheid, om zich sedert van hem in den krijgsdienst fe bedienen. Ten tijde van 't beleg van Haarlem kwam hij in 't vuur en werd gewond. Zijn verblijf te Leiden, waarheen hij zich begeven had, was kort van duur; want, nadat Geertruidenberg door 's prinsen volk ingenomen was, werd hij tot bevelhebber der vesting aangesteld. Eerlang vond hij hier zijn graf. Het breken der beelden in de kerk willende beletten, werd hij in een oploop door het baldadig krijgsvolk omgebragt, nadat hij slechts weinige weken het krijgsbewind van de stad gevoerd had.

Zie J.B. G r a m a y e in *Bruxella*, p. 23; L e C a r p e n t i e r, *Hist. de Cambray*, P. III, p. 492, 903; *Nobiliaire der P.B.*, T. I, p. 118; *Quartiers Généal*, T. I, p. 63, 172; B o r, *Ned. Hist.*, B. V, bl. 208 (290); B. VI, bl 269 (370), 286 (393), 287 (394, 395), 322 (439) 336 (457); H o o f t, *N.H.*, B. V. bl. 210; B. VIII, bl. 322, L e P e t i t, *Chron.*, L. X, p. 225, 227; B r a h é, *Tweede eeuwget. d. Vliss. vrijheid*, *Bijl.*, bl. 16; *Jaarboek der stad Brugge*, D. II, bl. 264, 265; W a g e n a a r, *V.H.*, D. VI, bl. 392; v a n d e r S p i e g e l, *Satisfactie van Gaes*, bl. 136-142, 147-168; 's G r a v e z a n d e, *Tweede eeuwget. d. Middelb. vrijheid*, bl. 249, 250, 255, 256; T e W a t e r, *Verb. d. edelen*, D. III, bl. 340; D. IV, bl. 454; V e r w o e r t; K o b u s e n d e R i v e c o u r t; G r o e n v a n P r i n s t e r e r, *Archives.*

[Tserclaes]

TSERCLAES. Zie 'T SERCLAES.

[Herbert Tuer]

TUER (HERBERT), portretschilder, te Nijmegen geboren, vestigde zich onder K a r e l I als portretschilder te Londen. Na den val van dezen vorst, kwam hij in Holland terug en

stierf in 1686, waarschijnlijk te Utrecht. In de zaal van het schildarsgild te Londen is een schoone kop van hem aanwezig.

Zie K r a m m .

[J. van Tuin]

TUIN (J. VAN)
schreef:
Keeten der goddelijke waarheden. Haarl. 1742. 2e dr.
Over de Sesdaagse Scheppinge. Haarl, 1739.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 367.

[Carolus Tuinman]

TUINMAN, (CAROLUS), predikant te Middelburg, bloeide in de eerste helft der 18de eeuw, en was godgeleerde, dichter en taalkundige.
Men heeft van hem:
De heillooze gruwelleere der Vrygeesten, *ontmaskert en wederlegt. Met een wederantwoord op den lasterbrief van den vermomden Theophilus*. Middelburg 1714.
De liegende en bedriegende Vrygeest, *ontmaskert en een Antwoord aan den vermomden Constantius Prudens. Hierbij is gevoegt A. Geulinx*, *medemaat van B. de Spinoza en der Vrygeesten*. Middelb. 1715.
Het helsche gruwelgeheim der heillooze Vrygeesten, *opengelegt door den vermomden Pius Fidelis. Benev. een antwoord en aanmerk. over dez. met betoog*, *dat het alles vennieuwde David-juristery is. Noch een Nareden*, *waarin ook het Leven en Bedrijf van den verleider beschreven wordt enz.* Middelb. 1717. 8o.
LV Predicatien van den Heydelbergschen Catechisnus. Amst. 1739. 4o. Amst. 1744. 4o.
Fakker der Nederduytsche Taal. Leyden 1722. 4o.
Vervolg. Middelb. 1731. 4o.
Nederduytsche Spreekwoorden. Middelb. 1726. 4o. 1728. 4o.
Rymlust. 1729. 4o.
Keurstoffen uyt het boek van Job. uytgegeven door Joh. Esgers. Amst. 1733. 2 dln. 4o. Amst. 1748.
Beginselen van Hemelwerk en Zedezaugen. Leyden 1726. 8o. *en Neander Gezangen*. Amst. 1717, 8o.
Liederen Zions. Amst 1726. 8o.
Sibbolelh. Amst. 1715 8o.
Geestelyke Gezangen met noten. Uytr. 1725. 8o.
Zielsverlustiging of stigtelyke gezangen. Amst. 1716. 8o.
Calvyns Onderrigting. Middelb 1712. 8o.
Proceduren tegen Marcus Booms. 8o.

Keurstoffen uyt de Heilige Schriften der Propheten, *uytgegeven door Joh. Esgers*. 4°.

Nederduytsche Poëzy. Middelb. 1728. 4°.

Sleutel van de boevetaal der Vrygeesten. 1738. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A. en Wb.* D. V. bl. 412; Siegenbeek, *Gesch. d.N.L.*, bl. 323; Abcoude, *Noamr.* bl. 367, 368, *Aant.* bl. 214, 2e *Aant.* bl. 150; Arrensberg, *Naamr. Cat. d.M.v.N. Letterk.*, (Reg.); Ypey, *Gesch. d. Ned. Tale;* Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Nicolaas van Tulden]

TULDEN (NICOLAAS VAN), regtsgeleerde, afstammeling uit een aanzienlijk geslacht, te 's Hertogenbosch, in de eerste helft der 16e eeuw, studeerde te Leuven in de regtsgeleerdheid en bekleedde een regterlijke post in zijne geboortestad.

Hij schreef:

Loci Communes parium ac similium Juris, *J. Damhonderi. annotationibus*. Antv. 1601.

Praxis rerum civilium ejusdem Damhonderi. Ibid 1617, met belangrijke aanteekeningen.

Commentarium in methodum Juris controversi N. Vigelli.

Hij overleed den 6^{den} Oct. 1609.

Zie Valerius Andreas; Foppens; van Gils, *Bisdom van 's Bosch*, bl. 183.

[Theodorus van Tulden]

TULDEN (THEODORUS VAN), zoon van den vorige, regtsgeleerde, te 's Hertogenbosch geboren, studeerde te Leuven, onder E. Puteanus in de letteren, logica, physica en regtsgeleerdheid, en vestigde zich als advocaat in zijne geboortestad. Later werd hij hoogleeraar in het burgerlijk regt te Leuven, raadsheer in den Hoogen Raad te Mechelen, doch was geen vier maanden in deze betrekking; hij overleed den 19^{den} November 1645.

Behalve *Dissertationes Socraticae*, lib. II. Lov. 1620, gaf hij verschillende regtsgeleerde werken uit, o.a.

De Principiis Jurisprudentiae. Lov. 1621.

De Causis ac Remediis Corruptorum Judiciorum. Colon 1624.

Commentarium ad instit. Juris civilis, lib. IV, Lov. 1633.

Commentarium ad Justineaneum, ib. 1635.

De sui cognitione Libr. I.

Zijne *Opera Omnia* zagen te Leuven in 1701 en 1802 het licht.

Hij huwde Catharina Clara van Greverbroeck, bij welke hij 3 zonen naliet, waarvan zijn zoon Johannes Florentius hem opvolgde als raadsheer in den Hoogen Raad te Mechelen en daarna pensionaris werd aan het hof te Medina.

Zie Valerius Andreas; Foppens; van Gils,

[Theodorus van Tulden of Thulden]

TULDEN of THULDEN (THEODORUS VAN), in 1607 te 's Hertogenbosch geboren, waar een leerling van Rubens, dien hij bij het zamenstellen zijner groote stukken behulpzaam was. Hij schilderde op verdienstelijke wijze boeren-

gezelschappen, kermissen, bruiloften en vooral altaar- en andere stukken van kerken en galerijen. Steenwijk, Neep en anderen hadden nu en dan de hulp van zijn geestig penseel, om de stoffaadje in hunne kerken en andere voorstellingen te brengen. Hij hield zich eenigen tijd te Parijs op, waar hij 24 schilderstukken in de kerk der Mathurins vervaardigde, benevens voorstellingen uit het leven van den stichter, die door hem geëtst zijn. Hij vestigde zich te Antwerpen, vertrok vandaar naar 's Hertogenbosch en vandaar wederom naar Antwerpen. Waarschijnlijk verliet hij die stad wederom, om te 's Hertogenbosch zijne dagen in den boezem zijner familie te eindigen. Zijn sterfjaar is onbekend, doch hij leefde nog in 1679. Hij vervaardigde omtrent dien tijd in de groote marmerzaal te Potsdam twee zinnebeeldige voorstellingen, een *op de geboorte van den Kroonprins*, 1657, en de ander op den *vrede te Nijmegen*. In de Oranjezaal op het Huis te Bosch, nabij 's Gravenhage, heeft men van dezen meester eene *Smederij van Vulkaan* met levensgroote beelden, heerlijk van kracht en kleur. Een der zalen van het stadhuis te 's Bosch is versierd met twee groote uitvoerig behandelde meesterlijk geschilderde historiestukken. In het Museum te Brussel vindt men van hem eene *Dronkemanspartij op eene dorpskermis* en *Christus aan den geeselpaal*, te Antwerpen eene voorstelling van *Moordenaars*, *die een monnik vergif ingeven* en het portret *van den Bernardijner monnik van Tulden*.

Hij huwde Maria van Balen, dochter van den vermaarden schilder Hendrik van Balen, *den Oude*.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm.

[Arent Tulleken]

TULLEKEN (ARENT), meermalen burgemeester van Arnhem, sedert 1580 lid der rekenkamer van Gelderland, curator der akademie te Harderwijk. Hij was in 1606 overleden.

Zie van Hasselt, *Onuitgeg. stukken*, D. I, bl. 263; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 29; D. II, bl. 641.

[Mr. Daniel Tulleken]

TULLEKEN (Mr. DANIEL), beer van Melis- en Mariënkerke, burgemeester van Middelburg, gedeputeerde van Zeeland bij H. Mog., schonk in 1779 een gift van *f* 1000 tot aankoop van boeken aan de universiteit te Harderwijk.

Zie Bouman, D. II, bl. 374.

[Otto Tulleken]

TULLEKEN (OTTO) is schrijver eener *Comment. ad Diploma Reinaldi I*, *Nassavii cognom. Bellicosi*, *inclyti Gelriae comitis VIII*, *de Insula et Monte Dei cet.* (*then Weerdt Godts*). Zwollae, 1774. 4°.

Zie *Cat. d.M.v.N.L.*, D. II, bl. III.

[M. Tullius of Tiellius]

TULLIUS of TIELLIUS (M.), kunstschilder, bloeide in de tweede helft der 17de eeuw. Kramm vermeldt van hem *een lierman en een liedjeszanger* en *een zittende man op een leuningstoel*. 1683.

Zie Kramm.

[G. Tulp]

TULP (G.) schreef:

Dat de reden geen beginsel van het geloof is.

Godgeleerde en wijsgeerige keurstoffen. Amst., 1708. 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 366; *Aanh.*, bl. 214.

[Jan Pietersz Tulp]

TULP (JAN PIETERSZ.), dichter, bloeide te Amsterdam in de tweede helft der 17de eeuw. Van hem is de

Trompet des Oorloghs geblasen ter eere van S.H. Prins Willem III en zijne officiers over de oorlogsfeiten van 1673, 74 en 75. Amsterd., 1675, met houtsneê-figuren, langw. 8o.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C.W.*

[Nicolaas Tulp]

TULP (NICOLAAS), vermaard geneesheer, den 11den October 1593 te Amsterdam, waar zijn vader grossier was, geboren, studeerde te Leiden tot Med. Dr. en oefende de geneeskunde in zijn geboortestad, waar hij ook vele jaren achtereen boven te kleine Vleeschhal in de Nes les gegeven heeft over de ontleedkunde, gelijk zulks voor hem door twee burgemeesters, Maarten Jansz. Coster en Sebast. Egbertszoon was geschied, hetwelk hij eerst sedert hij in 1654 burgemeester werd, naliet. Hij heeft deze waardigheid viermaal bekleed, ook was hij, sedert 1622, 52 maal raad en 4 maal schepen.

Hij verscheen verscheidene malen ie 's Hage ter dagvaard en had vijfmaal zitting in de gecommitteerde raden. Hij huwde 1. Eva Egberta van der Voegh, 2. Margriet de Vlaming van Oudshoorn, en liet bij de eerste een zoon na, Theodorus Tulp, meesterknaap van Holland, bewindhebber der O. 1. Maatschappij. Eene dochter uit het laatste huwelijk was getrouwd met Jan Six, Heer van Vromade. Hij overleed den 12den September 1674. Professor Wolzogen hield eene lijkrede op hem.

Hij was een hoogst verdienstelijk burgervader voor de groote koopstad, maar een nog veel beter geneesheer en wetenschappelijk gevormd onderzoeker der natuur. Volgens het gevoelen van Prof. Bakker zou men Tulp moeten houden voor den ontdekker der chijlvaten in het menschelijk ligchaam, daar toch Arelli deze organen slechts bij honden had aangetoond.

Dit gevoelen van B a k k e r schijnt gegrond te zijn op de woorden van F o r s t e n :
‘N. T u l p i u s vasa lactea primus

forsan apud nostrates in humano corpore monstravit.' Het is zeker dat T u l p in den winter van 1638 on 1639 openlijk de melkvaten in het lijk van eenen gehangenen misdadiger aantoonde; maar dat hij de *eerste* ontdekker was in dezen, blijkt nog niet. Dat de door T u l p zeer goed beschrevene *Valvula coli* ook dikwijls genoemd wordt de *Valvula Tulpii* is bekend. Uit de opdragt zijner *Geneeskundige waarnemingen* aan zijnen zoon P i e t e r, blijkt o.a. hoezeer onze T u l p doordrongen was van het hooge gewigt en de noodzakelijkheid der pathologische anatomie. En in zijne *waarnemingen* zelve vindt men dan ook genoeg bewijzen daarvan, even als over het algemeen zeer merkwaardige opmerkingen. T u l p maakte zich ook in vele andere opzigten verdienstelijk. Hij helderde b.v. de geschiedenis van den fabelachtigen *Eenhoorn* op, door een' Nurwal te beschrijven, wiens bovenkaak met een negenvoetigen tand voorzien in 1648 te Amsterdam was aangevoerd. Eveneens verspreidde hij een helder licht over den Satyrus der Ouden, door een Oran-Oetan te beschrijven, die aan F r e d e r i k H e n d r i k uit Engeland was ten geschenke gezonden. Bekend is de uitmuntende schilderij van onzen R e m b r a n d t, waarop T u l p als leeraar der anatomie te midden zijner leerlingen is afgebeeld: ook de plaat daarvan is genoeg bekend. W a g e n a a r beschrijft den maaltijd door burgemeester T u l p, den 28sten Jan. 1672, toen hij 50 jaren raad geweest was, aan burgemeesteren gegeven.

Hij gaf in het licht:

Observationum medicarum Libri tres. Amst., 1641. 8°. - *Ed. nova libro quarto auctior et multis in loois emendatior*. Ibid, 1652. 8°. - *Cum brevi auctoris vitae narratione*. L.B., 1716. 8°. - *Cum or. funeb. L. Wolzogeni cum duobus Elegiis*, *celeb. P. Francii in decessum authoris*, *ed.* VI. Amst., 1739.

Ook in het Hollandsch.

De drie boecken der Medicijnsche aenmerckingen. Met pl. Amst., 1600. 8°. - *Geneesk. waarnemingen naar den* 6^{den} *druck uit het Lat. Is bijgevoegt de lijkoratie van Lud. Wolzogen op den autheur*. Leijd., 1740. 8°.

Zie S a x e, *Onom.*, T. IV, p. 474; *Anal.*, p. 603; L.H. v a n B o c h o v e *Diss. hist. med. de N. Tulpio*, *Anatomes practicae strenuo cultore*, L B. 1846; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I, V. II, p. 1662; A. H a l l e r, *Bibl Anatom.*, T. I, L. VI, § CCCLXXX, p. 408, 409; F o r s t e n, *Or acad. de Batav. merit.*, p. 30; *Cat. a Roy.*, T. IV, p. 1787; B e v e r w i j c k, *Schat der gez. en ongez.*; S c h o t e l, *Leven van Beverwijck;* D e z., *Maats. lev.*, I d e n s e e, *Oude en middelgesch. van de geneesk.*, bl. 395, 402, 410, 411, 414, 419, 450, 565; A.L.v.d. V o o r t, *Leven van. Tulp*; T h i j s e n, *Voorlez. over Tulp*, in v a n K a m p e n 's *Magazijn*, D. III, bl. 391-450; v a n K a m p e n, *Bekn. geschied. der lett. en wetens. in Nederl.*, D. II, bl. 59; B a n g a, *Gesch. d. geneesk.*; C o m m e l i n, *Beschrijv. v. Amst.* bl. 653, 865; B r a n d t,

Dagwijser, bl. 527, 462; Wagenaar, *Amsterd.*, D. IV, bl. 345; D. V bl. 206, 220; D. VI, bl. 341, 342; D. VIII, bl. 684, 694; Dez., *V.G.*, D. XII, bl. 104; van Loon, *Historiep.*, D. III, bl. 69, 70; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Boekz.* 1717, D. I, bl. 465; Febr. 1740, bl. 157; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. port r.*; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 56; Samson, *Hist. de Guill. III*, T. II, p. 259: Soet *Gedicht* bl. 193.

[Gerard Tuningius]

TUNINGIUS (GERARD) of van Tuningen werd in 1566 te Leiden geboren, leerde in zijn jeugd aldaar de Fransche en Spaansche taal en werd vervolgens te Enkhuizen klerk bij een procureur of advokaat. Toen hij 17 jaren oud was, vertrok hij met een koopvaardijschip naar Lissabon, om zich op den handel toe te leggen; maar onderweg overviel hem een storm, en keerde hij naar Holland terug, waar hij zijn plan van koopman wederom vaarwel zeide en zich aan de studie der regten wijdde. Te Leiden leerde hij in der tijd van vier jaren het latijn en grieksch en, onder Rudolph Snellius, de wiskunde, voorts de regtsgeleerdheid onder Hugo Donellus en werd in 1578 doctor in die wetenschap. Hij vestigde zich als advokaat te 's Hage, doch werd twee jaren later, op voorspraak van Janus Douza en Justus Lipsius, hoogleeraar te Leiden. Toen hij in 1610 de vacantie deels te Antwerpen, deels te Brussel doorbragt, overleed hij in de laatstgemelde stad den 19^{den} Augustus van dat jaar, in den ouderdom van 44 jaren, en werd in de St. Catharinakerk begraven, waar men zijn grafschrift leest.

Tuningius was ongehuwd, van een opgeruimden geest, bevriend met Dousa, Grotins, Melander, Heurnius, Gerard en Regnerus de Bondt, Heinsius, Baudius, Scriverius, Scaliger enz.

Hij schreef:

Apopthegmata Graeca, *Latina*, *Italica*, *Gallica*, *Hispanica*, *collata à Gerardo Tuningio Leidensi J.C.* (Leyde) *Ex off. Plastinianâ Raphelengii*. 1609. kl. 12°.

Commentarius in libro quatuor Jnstitutionum Juris civilis. L.B. 1618. door Vinnius uitgegeven.

Hij liet in MS. na:

Commentarius ad quatuor Digestorum libros.

Commentarius ad tit. de verborum segnificationibus.

Commentarius ad titulis de Regulis Juris.

Zie Saxe, *Onom.*, P. IV, p. 43; *Anal.*, p. 569; Freheri, *Theatr.*, P. II, p. 985; *Alma*, *Acad. Bat.*; Meursii, *Ath. Bat.*, p. 279-281; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 286, 287; Boxhornii. *Thèatr. Holl.*, p. 212, 213; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 284, 285; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 362; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 64, 65; Baudii, *Ep.* 80 *cent.* II; D. Heinsii, *Poëm.*; J. Rutgersii, *Poëm.*; Orenii, *Anmadv. Phil.*, P. IV, p. 36, 37; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I, V. II, p. 1662; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.* (Reg.) Schotel,

Briev. v.M.v.R.; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt. Collet d'Eseury. *Holl. roem.* D. A. IV. (1) bl. 105, 175.

[Turck]

TURCK. Zie TORCK.

[P. le Turck]

TURCK (P. LE) van Vlissingen, onderscheidde zich in 1781 en 1782 als kaperkapitein. Hij legde een buitengewonen moed aan den dag in de gevechten door hem met de Engelsche kapers geleverd, tot dat hij in den zomer 1782, door een Engelsch fregat overmand, gevangen genomen en naar Engeland overgebragt werd. Na van zijne wonden hersteld te zijn, wist hij het te ontvluchten, en kwam behouden te Vlissingen aan.

Zie Verwoert.

[J.N. Turcq]

TURCQ (J.N.), dichter, tijdgenoot en vriend van L. Schermer. Van hem bestaat een *Troostreden* en twee *Grafschriften* op den dood van den laatste.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Dr. Paschasius Turcq]

TURCQ (Dr. PASCHASIUS), eerste burgemeester van Bergenop-Zoom, gedurende het beleg van die stad door Spinola in 1622, dat vier maanden duurde, tien duizend man kostte en vruchteloos afliep. Hij heeft krachtig medegewerkt tot bescherming dier stad en is herhaalde malen gebraikt in commissiën en bezendingen, zoo naar den prins en de staten-generaal, als naar de officieren, uitmakende den krijgsraad en naar elders.

Zie *Boekzaal* 1738, bl. 725; *Tegenw. staat van alle volkeren*, D. II, bl. 160; *Beschrijv. v. Bergen-op-Zoom*, Middelb., 1623; *Nav.*, D. VII, bl. 103, 276, 337.

[M. Turfius]

TURFIUS (M.) is schrijver van:
Vermakeleik Reispraetje, *voorgevallen in de trekschuit van 's Hage tot Utrecht*, *waarin de werkjes van Schasz*, *als mede van N.L. en M.V. beoordeeld en over het tegenwoordig teidsgewigt gehandeld wordt*. Nijm., 1779. 8°.

Zie *Cat. d.M.v.N.L.*, D. I, bl. 5.

[C.S. Turk]

TURK (C.S.) is schrijver van:

Aanmerkingen op de waarnemingen van Lyklama, *betreffende de inenting der koepokken* in *Alg. Konst- en Letterbode*. D. I, bl. 274.

Zie H o l t r o p , bl. 363.

[J.P. Turk]

TURK (J.P.), dichter. In 1728 verschenen zijne *Geestelijke gedichten*.

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Sander Turk]

TURK (SANDER) ontweldigde, den 27sten April 1568, de vesting Grave, bij verrassing aan de Spanjaarden, en nam haar, in naam van den prins van Oranje, in bezit. Hij kwam daartoe met een schuit, waarin zijne manschappen verborgen waren, voor de stad. Op de tijding daarvan te Brussel aangebracht, trok eene sterke bezetting vandaar, zoodat Turk genoodzaakt was met de zijnen de vesting te verlaten.

Zie Verwoert.

[W. Turker]

TURKER (W.) schreef:

Lijkpredikatie over den dood van koningh Willem III. 4o.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 214.

[W. Nicolaes Turman]

TURMAN (W. NICOLAES), een gansch onbekend kunstenaar, vervaardigde de teekening van eene zeer groote door B. Kilian in plano formaat gegraveerde plaat, voorstellende *de stad Godts op een berg gelegen*. Zij is waarschijnlijk uit het laatst der 16de eeuw.

Zie Kramm.

[W.P. Turnbul de Mikker]

TURNBUL DE MIKKER (W.P.), dichter uit het laatst der 18de eeuw, bekend door zijne *Gezangen*. 's Gravenhage, 1789. *Mengelpoëzye*. Ald. 1790. *Feestzangen*. Ald. 1791.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Frederik Everard Turr]

TURR (FREDERIK EVERARD) gaf in 1810 te Amsterdam in het licht eene vertaling der twee zangen van Homerus met aanteekeningen: de overige zijn nimmer verschenen. Hij werd in 1811 door de hoogeschool te Harderwijk honoris causa tot doctor in de regten bevorderd. Hij maakte zich zoo in de staat als letterkundige wereld bekend.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 572.

[David Tussenbroek]

TUSSENBROEK (DAVID), een kunstenaar, die zich met het geven van onderwijs bezig hield. Sebastiaan Post was zijn leerling. Hij bloeide in het laatst der 18de eeuw.

Zie Kramm.

[Goderd Willem van Tuyl]

TUYL (GODERD WILLEM VAN) van Serooskerke, heer van Weiland, in 1648 te Utrecht geboren, was de zoon van Johan en Anna Walburg van Reede van Amerongen. Reeds in zijne kindschheid verloor hij zijn vader en werd door zijn moederlijke bloedverwanten opgevoed. Hij steeg spoedig tot de aanzienlijkste ambten en was in 1672 lid der commissie, om met den overwinnenden koning van Frankrijk tot verdrag te handelen. In 1674 werd hij bij de

verandering der regeering van alle ambten verlaten, en bleef buiten bewind tot aan het overlijden van Willem III. Na diens overlijden kwam hij op nieuw in bestuur, werd tot gewoon afgevaardigde der vergadering der staten-generaal verkozen en een zeer voornaam regent zoo voor het gewest Utrecht in het bijzonder als voor den staat in het algemeen. Hij huwde 1. Eleonora Constantia van der Meijden, vrouw van Papecop, 2. Dorothea Pesser en stierf in 1709 kinderloos.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. , bl.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Hendrik van Tuyl]

TUYL (HENDRIK VAN) van Serooskerke, heer van Staevenisse en Rijnhuizen, zoon van Philibert, die volgt, werd, na verschillende eerambten bekleed te hebben, in 1625 lid van den raad van state, toen aan Zeeland de vervulling van de tweede plaats in dien raad werd toegestaan. Drie jaren te voren was hij met Francoys van Aerssen, Dirk Bas en Noël de Caron lid geweest van de plechtige ambassade naar Engeland, zoo om de gewezene geschillen over de O. Indische zaken weg te nemen, als om den koning te meer voor de belangen van den staat te winnen.

Hij huwde Jacoba Oem van Wijngaerden, zuster van den heer van Berkhuizen en overleed 26 Mei 1627.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. I, bl. 190; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Jeronimus van Tuyl]

TUYL (JERONIMUS VAN) van Serooskerke, ridder, heer van Serooskerke enz., burggraaf van Zeeland, in 1510 te Vlissingen geboren, zoon van Jacob en Jacqueline van der Eijnde, was reeds in 1534 raad en rentmeester-generaal beoosten Schelde, en bleef zulks tot 1564, toen zijn schoonzoon Bruyninck van Wijngaerden hem opvolgde. Dat hij luitenant-admiraal van Zeeland en gouverneur van Bergen-op-Zoom geweest is, is aan latere historiekenners niet gebleken.

Zeker is het echter dat hij een reeks van jaren het hoofdbeleid van 's lands zaken, beoosten Schelde, uitoefende, zoo als zijn zoon Philebert, die van bewesten Schelde, dat hij den roomschen godsdienst en den koning getrouw bleef. Hij overleed den 20sten Mei 1571.

Hij huwde Elisabeth Leonora Micault. In 1578 werd er een gedenkpenning op hem geslagen, die. bij van Loon beschreven wordt.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 265; Scheltema, *Staatk. Zeeland*; van Loon, *Historiep.*, D. I, bl. 210, 211.

[Mr. Jan Maximiliaan Tuyl]

TUYL (Mr. JAN MAXIMILIAAN), gouverneur van Noord-Holland, staatsraad in buitengewonen dienst, overleden 27 November 1828, was sedert 1828 lid der Maatschappij van Nederl. letterkunde.

Zie *Handelsbl.* 1844, bl. 13.

[Philebert Tuyl]

TUYL (PHILEBERT) van Serooskerke, heer van Serooskerke, Popkensburg enz., burggraaf van Zeeland, zoon van Hendrik van Tuyl, in 1562 schepen van Middelburg, vervolgens raad en rentmeester, bewesten Schelde, een man van groot gezag, ijverig koningsgezinde, behartigde, schoon uit Zeeland gevlucht, getrouw de belangen van zijn meester. In 1572 zorgde hij als gouverneur van Bergen-op-Zoom voor de veiligheid der Spaansche soldaten te Vlissingen, beschreef de staten van Zeeland te Brussel en was de hoofdbeleider van den overtogt van Mondragon op Duiveland.

Hij overleed in 1579 te Antwerpen. Zijne weduwe Catharina Sandelijn van Heerenthout begaf zich naar Zeeland terug, waar zijn zonen in de aanzienlijkste eerambten werden geplaatst.

Zie Smallegange, *Chr. v. Zeel.*, bl. 693, 694; v.d. Spiegel, *Satisfaetie van Goes*, bl. 96, 97; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Pieter Tuyl]

TUYL (PIETER) van Serooskerke, ridder, heer van Serooskerke en Welland, zoon van Hugo en Catharina van Ravenschot, in 1530 geboren, werd in 1576 rentmeester-generaal van Zeeland, beoosten Schelde, en kort daarna, wegens Karel de Stoute, afgezonden tot koning Eduard I. Hij was een man van grooten invloed en gezag[1)], en huwde 1. Cornelia van Haamstede, 2. Hadewig van Maalstede.

Zie Smallegange, bl. 693; Scheltema, *Staatk. Ned.*

[Mlle J.A.E. van Tuyll]

TUYLL (Mlle J.A.E. VAN) van Serooskerke van Zuylen, later beroemd geworden als Mad. de Charrière, door hare *Lettres Neufchâteloises* (1784) en door *Caliste*, *ou Lettres écrites de Lausanne* (1786) en andere romans en verhalen, door welke deze, oorspronkelijk Utrechtsche dame, een merkbaren invloed heeft uitgeoefend op dien tak der Fransche litteratnur, die de *Roman intime* heet.

Zie Sainte Beuve, *Portraits de Femmes*, p. 395; ten Brink, *Levenss. v.v. Goens*, bl. 43, 44.

[W. van Tuyll]

1) De beide rentmeesters hadden destijds elk in zijn kwartier het voornaam beleid van zaken, en defende tevens de hooge jurisdictie.

TUYLL (W. VAN) leefde in den aanvang dezer eeuw, waar-

schijnlijk te Utrecht. Hij legde zich toe op het etsen. K r a m m vermeldt van hem een luchtig geëtst prentje, voorstellende een ruiterstandbeeld.

Zie K r a m m .

[Jkhr. A.C. Twent]

TWENT (Jkhr. A.C.) trad den 28sten Maart 1784, als dertienjarige knaap in 's lands zeedienst. Hij werd dadelijk op een fregat geplaatst, en bragt het volgende tiental jaren, bijna zonder verpoozing, aan boord door, of in 's rijks Overzeesche Bezittingen, die hij achtereenvolgend bijna alle bezocht. Het oorlogschip zelf was destijds, ook voor jongelingen uit aanzienlijke geslachten, waartoe T w e n t behoorde, de school voor den aanstaanden zeeofficier. Inzonderheid schijnt hij voor zijne opleiding veel verpligt te zijn geweest aan den kundigen kapitein J.O. V a i l l a n t , met wien hij, na in 1788 reeds tot luitenant opgeklommen te zijn, tot 1793 in Oost-Indië bleef. Den 20sten Mei 1794 diende hij als eerste officier op het fregat de Waakzaamheid, kapitein v a n H a m e l bij den merkwaardigen strijd, waarin dit fregat zich, zoo langmoedig tegen twee grootere Fransche oorlogschepen verdedigde, tot dat het rijke konvooi koopvaarders, hetwelk de onzen beschermen moest, zich had kunnen redden. Eene harde krijgsgevangenschap in Frankrijk, tijdens het schrikbewind, was ook voor T w e n t het loon dezer zelfopoffering. Wel gelukte het hem in Julij 1795 naar het vaderland terug te keeren, maar daar hij tot die zeelieden behoorde, voor wie het denkbeeld, om Nederland zonder Oranje te dienen, ondragelijk was, zag hij zich tot eene vrijwillige ballingschap genoodzaakt. Sedert voerde hij op een der oorlogschepen bevel, waarop het gezag van W i l l e m V als admiraal-generaal steeds werd erkend, en verliet den stadhouder niet, dan nadat deze in 1802 de hem overgeblevene getrouwen van hunnen eed had ontslagen, en de oude Hollandsche vlag ook op het schip van den kapitein-luitenant T w e n t was nedergehaald. Op daartoe bekomen aanzoek ging hij nu, even als andere Hollandsche zeeofficieren, in Russischen zeedienst over, in welken dienst hij, als kommandant op een linieschip, vooral bij de verovering van Anapa, in de Zwarte Zee, roemrijke feiten volvoerde. Toen echter in het najaar van 1808 Rusland ontrouw werd aan de tot nu toe gevolgde staatkunde, door aan Engeland den oorlog te verklaren, verliet hij den vreemden dienst, en keerde naar Holland terug, waar koning L o d e w i j k dadelijk zijne verdiensten erkende, hem tot lid en secretaris van den raad van Marine, onder het voorzitterschap van v a n K i n s b e r g e n , benoemde en later het bevelhebberschap over groote afdeelingen der flottille op de Zuider Zee en Zeeuwsche stroomen opdroeg. Even als alle vader-

landers van zijnen stempel, begroette hij de omwenteling van 1813 met geestdrift. Hij was het, die in de hagchelijke Novemberdagen van dat jaar, door v a n H o g e n d o r p daartoe gemagtigd, van Scheveningen in zee stak, om de kruisende Engelsche vloot op te zoeken, en als in zegepraal met een detachement Britsche mariniers alhier terugkeerde.

Sedert werd hij door koning W i l l e m I aan het hoofd van het bestuur van het loodswezen geplaatst, welke betrekking hij tot het einde van 1845 met voorbeeldeloozen ijver en naauwgezetheid vervulde. Het behoorde tot zijne aangenaamste herinneringen, dat hij den grondslag had gelegd tot het fonds van het loodswezen, waarin, onder zijn beheer, allengs een kapitaal van ettelijke millioenen werd bijeengebragt. De eerste gewapende zeestoomschepen van onze marine zijn onder zijne leiding gebouwd en in dienst gesteld. Het kommandeurskruis der orde van den Nederlandschen Leeuw en het ridderkruis met de ster der orde van de Eikenkroon strekken ten bewijze van den prijs, dien ook W i l l e m II op zijne werkzaamheid en kunde stelde. Zijne zes laatste levensjaren bragt hij in welverdiende rust door. Zijn hoofd bleef helder tot het laatste oogenblik, en zijne belangstelling in 's lands zeewezen was, toen hij voor weinige dagen den geest gaf, nog even sterk, als toen hij. vol van herinneringen aan den roemrijken zeeslag op Doggersbank, als knaap zijn leven aan 's lands dienst wijdde.

Men heeft van hem:

Zeemans Woordenboek, *of verzameling der meest gebruiklyke Hollandsche Zeekonstwoorden*, *in het Fransch en Engelsch overgebragt*. Amst. 1813. 8°.

Hij overleed den 3den Jan. 1852, in den onderdom van 80 jaren.

Zie *Nieuwe Amst. Cour.* 8 Jan. 1852.

[A.P. Twent]

TWENT (A.P.) schreef:

Bedenkingen en Aanmerkingen over de Waterstaat van Rhynland, *en over eene uitwatering te Catwijk*. 's Gravenh. 1802. 8°.

Zie *Cat. v. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. II, bl. 120.

[Mr. Hendrik Twent]

TWENT (Mr. HENDRIK) was ontvanger ter ordinans-verponding, oud-burgemeester en raad van Leiden, benoemd 1 Maart 1771. Hij was voorzitter der maatschappij van Nederl. Letterkunde, 1774-1779, en overleed den 19den December 1788.

Zie *Hand. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* 1789, bl. 1.

[Pieter Janszoon Twisch]

TWISCH (PIETER JANSZOON), in 1566 te Hoorn geboren, leeraar bij de Friesche Doopsgezinden aldaar, overleed in 1636. Hij was zeer onverdraagzaam en werkte elke vereeniging der Doopsgezinden, die in zoo veel rigtingen verdeeld waren, met ernstigen ijver tegen. Zijne godgeleerde geschriften zijn dan ook meest van polemischen aard en hebben hunne waarde in den loop des tijds verloren. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij een der oprigters van de Friesche societeit in Noord-Holland was. Meer dan door zijn godsdienstigen arbeid heeft hij zich door zijne geschiedkundige werken bij de nakomelingschap bekend gemaakt. Hij had de hand aan het *Nieuwe Martelaars-boek*, Hoorn 1626, ten minste doorgaans werd hem de voorrede van dit werk toegeschreven; ook is hij de schrijver van de *Chronyck van den ondergang der tyrannen*, *ofte jaerlijksche geschiedenissen in wereldlijcke ende kerkelijcke saecken van Christi geboorte of tot desen tijd toe; wesende een Tijdt-thresoir*, *Woordenboek en Jaarrekening van de voornaemste geschiedenissen des gantschen aardbodems. Mei groote moeite ende vlyt uyt veel lofwaardige schrijvers tot dienst van een yegelijck te samen gedrayen*, *door P.J. Twisch tot Hoorn*, *anno* 1619 en 1620. 2 dln. in 4°.

Dit werk, ofschoon verre van regelmatig en ordelijk, bevat niet alleen een aantal wetenswaardige bijzonderheden, maar is ook een blijk van de uitgebreide kennis des schrijvers, van zijn bezadigd oordeel, van zijn zucht naar onpartijdigheid en van zijn vrees voor elke soort van geestelijk despotismus. Het komt hoogst zeldzaam voor en mishaagde den hervormden in hooge mate.

T w i s c h was voor zijn tijd een geleerd man, die tevens onvermoeid, vooral op het gebied der geschiedenis, werkzaam was.

De breede lijst zijner geschriften vindt men bij L a t i j n , *Geschiedenis der Mennonieten*. D. II, bl. 516, 2e dr.

Zie d e W i n d t , *Bibliotheek van Nederl. Geschiedschr.* bl. 337 verv.; B l a u p o t t e n K a t e , *Gesch. d. Doopsgez. in Holl.*, D. I, bl. 261, 284.

[Albertus Jacob Duymaer van Twist]

TWIST (ALBERTUS JACOB DUYMAER VAN), geboren te Puttershoek den 3^{den} Jan. 1775, uit J o h a n n e s D u y m a e r v. T w i s t , destijds predikant aldaar, en A n n a L a m b a r t a G r a a d t . Hij genoot zijne eerste opleiding van zijnen vader, en ging uit het ouderlijke huis in 1791 naar de Hoogeschool te Leiden, waar hij tot Jur. Utr. doctor bevorderd werd, na openbare verdediging van zijne '*dtssertatio de mulieris in repetenda dote privilegio*, *ejusque usu in foro Hollandico*', op den 30sten November 1796. Hij vestigde zich daarop als advocaat te 's Gravenhage, doch werd reeds den 29sten Dec. 1796 benoemd tot gewoon hoogleeraar in de regten aan het

Athenaeum te Deventer. Hij aanvaardde er zijne betrekking den 13^{den} April 1797 met eene inwijdingsrede *De juris Romani addiscendi utilitate ac necessitate summa*, *etiam composito novo legum civilium codice*, *apud Belgas minime cessatura*. In 1801 werd hij bij herhaling en op voordeelige voorwaarden beroepen tot hoogleeraar aan de Akademie te Harderwijk, in plaats van S. Gratama, naar Groningen vertrokken, maar waarvoor hij bedankte. In het volgende jaar werd hij in plaats van L.C. Schroeder beroepen aan de hoogeschool te Groningen het Romeinsche regt te doceeren, waar hij zijne betrekking aanvaardde den 23sten Sept. 1802, met eene redevoering *De sapiente legislatore ad communem utilitatem civium mores componente*. In 1804 in plaats van Joh. Cannegieter voor het hedendaagsch privaat regt opgetreden, hetwelk in 1809 vervangen werd door het wetboek Napoleon, ingerigt voor het koningrijk Holland, werd hem in 1812 het onderwijs daarin in den geheelen omvang aangeboden en door hem aangenomen, waarin hij werkzaam was tot aan zijnen dood, die den 27sten Nov. 1820 plaats had.

Hij was gehuwd met Judith van Logchem. Zijn zoon A.J. Twist is lid der 2de Kamer der Staten-Generaal geweest en in 1851 benoemd tot gouverneur van Ned. Indië.

Behalve de genoemde, gaf hij in 't licht, zijne redevoering bij het nederleggen van het Akademisch rectoraat, den 12^{den} October 1809 uitgesproken, *De iis ad quae Codicis Napoleontei Hollandi doctor*, *ad saluberrimum regis*, *hunc perferentis consilium sua docendi ratione adjuvandum imprimis attendat*. Zijne verdiensten worden geroemd in *Hulde aan nu wijlen den hoogleeraar Duymaer van Twist*, door Mr. T. Haakma Tresling in de *Alm. der Akad. van Groningen* voor 1822 bl. 1-73, waar men tevens eene beschrijving aantreft van de plegtigheden bij zijne ter aarde bestelling en de bij die gelegenheid uitgesproken latijnsche en nederd. gedichten. In drie redevoeringen, voorkomende in *Annal. Acad. Gron.* 1820-1821, namelijk, door E. Tinga *Orat. rect.*, p. 16; *Orat. inaug.* G. de Wal, A.C. Holthius, p. 34 et 16 en door eene, zijner nagedachteuis gewijde nederd. rede van S. Gratama.

Zie Mr. H.O. Feith, *Levensberigt* in *Gron. Volks-Alm.* 1850.

[Feoke Tybesma]

TYBESMA (FEOKE), Grietman van Wymbritseradeel en Eeta in der Hummerze, behoorden onder de Grietmannen, die bij akte van Augustus 1426 bepaalden, dat Oldehoof en de Hoek onder het regtsgebied van Leeuwarden zouden behooren.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietmannen*, bl. 276; *Charterb.* D. I., bl. 469.

[Willem Tijbout]

TIJBOUT (WILLEM), beroemd glasschilder te Gouda, in 1526 te Haarlem geboren. In de groote St. Janskerk te Gouda is van hem glas N°. 2 *de verovering van Damiate in Egypte* 1219 en N°. 9 *de onthoofding van Johannes den Dooper*. Ook te Haarlem, Leiden, Delft en mogelijk elders zijn voortbrengsels van zijn kunst.

Hij heeft de teekeningen gemaakt voor de afbeeldingen der *Graven van Holland*, *Friesland en Zeeland*, die op 37 bladen door Ph. Galle in 't koper zijn gegraveerd en met tekst van Michael Opmeer in 1578 te Antwerpen bij Ch. Plantin zijn verschenen, onder den titel van *Principes Hollandiae et Zelandiae Domini Frisiae* etc. *Industriâ Guilielmi Thybauti delineavit* etc. in fol.

Ook zouden al de oude afbeeldingen op het stadhuis te Haarlem kopijen zijn van onzen Tijbout, naar de oorspronkelijke muurschilderijen, die in het Karmeliterklooster aldaar zouden hebben bestaan. Hij heeft ook de *geschiedenis van Hagar*, 6 bladen in 4°, gegraveerd, en overleed den 24sten Januarij 1599, oud 73 jaren.

Zie Nagler; Immerzeel; Kramm; Balkema; Ampsing, *Beschrijv. v. Haerl.*, bl. 565; C. Kramm, *de Goudsche glazen*; Schrevelius, *Beschrijv. v. Haerlem*, bl. 390; Van Wijn, *Hist. Avondst.*, bl. 112; v. Bleiswijck, *Beschrijv. v. Delft.*

[Gerrit Tijdeman]

TIJDEMAN (GERRIT), bekwaam schilder van doorzigtkundige voorstellingen, in 1640 geboren, woonde te Zwolle, dreef daar boekhandel en bezat eene kunstverzameling. Hij was in 1710 nog in leven.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Meinart Tijdeman]

TIJDEMAN (MEINART) werd op den 20sten Maart des jaars 1741 te Zwolle geboren. Zijn vader was Hendrik Willem Tijdeman, luitenant-kolonel in het regiment infanterie, staande ter betaling van Overijssel, een deftig, verstandig en godsdienstig man, in de latijnsche taal en andere wetenschappen bedreven; zijne moeder Johanna Onkruidt, eene aangename, huishoudelijke en godvruchtige vrouw. Zijne ouders, de geschiktheid van hunnen zoon voor de letteroefeningen bespeurende, leidden hem wijsselijk daartoe op, en bestelden hem, reeds met zijn achtste jaar, op de latijnsche school in zijne geboortestad, over welke toen, met den titel van hoogleeraar, het bestuur had Frederik Lodewijk Abresch, in de geleerde wereld niet zonder lof bekend. Met zijn veertiende jaar werd hij tot de akademie bevorderd, en bragt eerst twee jaren aan de Doorluchtige school te Devenler door, waar hij, met veel vrucht, de lessen bijwoonde van de beroemde hoogleeraren Jacobus de Rhoer over de Romeinsche oudheden, de algemeene geschiedenis en verschei-

dene schriften van het N.V.; Georgius Jordens over de instituten, pandecten, het natuurregt en de historie der regten en Nicolaas Heineken over de logica. Van hier vertrok hij naar de hoogeschool te Utrecht, toen, onder meer andere groote mannen, vooral op den vermaarden Petrus Wesseling roem dragende, waar hij zijne letteroefeningen, van den jare 1757 tot 1762, voortzette. Hier genoot hij, in de eerste plaats, het onderwijs van den straks genoemden geleerde in de historiën, het natuur- en volkenregt, in de kennis der onderscheidene regeeringsvormen, volgens het bekende werk van Otto, en in de grieksche letterkunde. Met welk eene zorgvuldigheid hij zoo de bijzondere, als openbare lessen van dezen uitmuntenden leermeester bijwoonde, bewijst, onder anderen, de uitgave van eene der laatstgenoemde door den beroemden J. Luzac achter Valckenaers *Diatribe de Aristobulo*, welke uitgave, volgens het handschrift van onzen Tijdeman, geschiedde, maar bovenal strekt daarvan de groote genegenheid en achting ten bewijze, door Wesseling, gelijk ons straks blijken zal, aan dezen zijnen voortreffelijken leerling toegedragen. Behalve den genoemden, had hij te Utrecht nog den geleerden Chr. Saxe in de grieksche en latijnsche letterkunde, de hoogleeraren Jacobus Voorda en Houck in het romeinsche en hedendaagsche regt en J.D. Hahn in de natuurkunde tot onderwijzers. Ook genoot hij nog van bijzondere personen onderrigt in de wiskunde en Engelsche taal, en deed belijdenis van de christelijke godsdienst bij den Engelschen predikant Laurence Brown.

Onder de voorwerpen zijner oefeningen waren ook de Nederduitsche taal- en dichtkunde, voor welker grondige kennis, beschaving en uitbreiding hij in eene edele geestdrift blaakte. In die geestdrift deelden ook andere edelaardige jongelingen, zijne tijdgenooten, van welke sommigen in het genoemde, gelijk in andere vakken van wetenschap, tot groote vermaardheid zijn opgeklommen, met name A. Kluit, H.A. Kreet, H.A. Bruining, Constant van den Kerkhoven, Leonard van Wolde, P. Ameshoff en Z.H. Alewijn. Met dezen rigtte Tijdeman een gezelschap op ter beoefening der Nederduitsche taal- en dichtkunde, onder de zinspreuk: *Dulces ante omnia Musae*, van welks nuttigen arbeid twee deelen, onder den titel *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, zijn in het licht verschenen, waarin verscheidene belangrijke stukken, en onder deze meerdere van onzen Tydeman, voorkomen. Ik mogt van dit gezelschap en deszelfs werkzaamheden te minder zwijgen, omdat daaruit, in vereeniging met andere gezelschappen, tot hetzelfde einde ingerigt, eenige jaren later de maatschappij van Ned. Letterkunde haren oorsprong heeft ge-

nomen. Nog aan de hoogeschool verkeerende, schreef T y d e m a n een' brief aan den geleerden J.D. v a n H o v e n over eene plaats uit Ciceroos *Epistt. ad Famil.*, geplaatst in de *Nederduitsche geleerde Fama* van 1759, en door den oordeelkundigen v a n B e r g e n in zijne *Observationes Criticae*, met lof vermeld. In den jare 1762 werd hij, na eene voorbereidende oefening van zeven jaren, zoo te Deventer, als te Utrecht, aan de hoogeschool der laatstgenoemde stad, door zijnen geliefden en geëerbiedigden leermeester W e s s e l i n g tot doctor in de regten bevorderd, na de openbare verdediging eener doorwrochte dissertatie de *L. Ulpii Marcelli Icti vita et scriptis*, welker waarde daaruit genoeg kan blijken, dat zij door den geleerden G. O e l r i c h s werd opgenomen in het eerste deel van zijn' *Thesaurus novus Dissertationum in Academiis Belgicis habitarum*. Bij zijn afscheid van de hoogeschool, verliet hij echter Utrecht niet terstond, maar bleef zich aldaar, nog een jaar, in de praktijk oefenen, onder geleide van den bekwamen pleitbezorger G. M u n n i k s , die later met de waardigheid van raadsheer bekleed werd, en gaf aan eenige aanzienlijke jongelingen bijzonder onderwijs in de regten. Eene hem inmiddels gedane aanbieding, om, als huisonderwijzer van den zoon des gouverneur-generaals van Neêrlands Indiën, naar Batavia te vertrekken, en eene andere, om zijnen vriend K l u i t , als preceptor der latijnsclie scholen te Rotterdam, op te volgen, wees hij beleefdelijk van de hand. Dan, reeds in het volgende jaar 1763, werd hem eene aangenamer en aan zijne kundigheden en verdiensten meer beantwoordende standplaats aangeboden, daar hij, op aanbeveling van den grooten W e s s e l i n g , tot rector en gymnasiarch te Leeuwarden benoemd werd, welken post hij met eene fraaije redevoering over het noodzakelijke der vereeniging van de studie der beschaafde letteren met beschaafdheid van zeden aanvaardde.

Hij was hier tot uitgebreid nut van anderen en tot genoegen voor zich zelven werkzaam, van welke laatste zijne hensche weigering van het rectoraat der latijnsche scholen te Dordrecht, hem door tusschenkomst van den beroemden R u h n k e n i u s aangeboden, ten bewijze strekt. Evenwel mogten die van Leeuwarden zich niet lang in het bezit van een' zoo bekwaam schoolbestuurder verblijden. In den jare 1765 namelijk, aanvaardde hij het hem aan de Geldersche hoogeschool opgedragen hoogleeraarsambt in de historiën, welsprekendheid en grieksche taal, bij welke gelegenheid hij eene latijnsche redevoering hield over de noodzakelijkheid, dat in Nederland de historiën, welsprekendheid en grieksche taal beoefend worden, om uitstekende burgers voor hetzelve te vormen.

Slechts een jaar intusschen mogt de Harderwijksche hoogeschool met zijn licht bestraald worden, toen hetzelve voor die van Utrecht opging, alwaar hij, in den jare 1766, tot opvolger van zijn beroemden leermeester Wesseling werd aangesteld. Hij trad dezen nieuwen en luisterrijken werkkring in met het uitspreken eener schoone en belangrijke redevoering over het regelen van de grenzen der natuurlijke regtsgeleerdheid. Groot was het voorregt, dat hem hier te beurt viel, van namelijk onder zijne eerste leerlingen te mogen tellen de sedert, in onderscheidene vakken, beroemd geworden mannen, Hieronymus van Alphen, Pieter Leonard van de Kasteele, J. Both, Hendriksen en Johannes Kneppelhout, van welke de eerste en laatste, onder zijne voorzitting, regtsgeleerde verhandelingen verdedigden. Ook smaakte hij het genoegen van zijne lessen over het natuurregt niet slechts door beoefenaars der regtsgeleerdheid, maar ook door de bekwaamsten van hen, die zich tot godgeleerden vormden, leerlingen van zijn bijzonderen vriend, den vermaarden Bonnet, met ijver en getrouwheid te zien bijwonen. Behalve de genoemde wetenschap, verklaarde hij, in zijne bijzondere lessen, nog het beroemde werk van den onsterfelijken de Groot *over het regt van vrede en oorlog* en een gedeelte van het beroemde werk van Otto, getiteld *Notitia Rerumpublicarum;* en in zijne openbare lessen handelde hij, onder anderen, over het staatsregt van het Roomsch Duitsche keizerrijk en over de historie der natuurlijke regtsgeleerdheid. Zijner groote belangstelling in het Christendom, waarvan hij een hartelijk aanklever en ijverig voorstander was, deed hem ook de godgeleerde studiën niet verwaarloozen; maar hij hield, ten dien aanzien, twee vaste bijoenkomsten met de beroemde godgeleerden, den hoogleeraar Bonnet, den predikant Jacobus Hinlopen, den heer Hieronymus van Alphen en andere kundige godsdienstvrienden, waarin beurtelings eenig gedeelte van het Oude of Nieuwe Verbond, of ook Mosheims zedekunde verhandeld werd. Voorts was hij te Utrecht niet slechts, door zijn voortreffelijk en allezins doelmatig onderwijs, ten nutte der wetenschappen werkzaam, maar was mede bedacht om, door de uitgave van geleerde werken, zoowel hare uitbreiding, als zijnen eigenen roem en dien der hoogeschool, aan welke hij tot luister strekte, te bevorderen. Getuigen hiervan zijn, onder meer andere schriften, de belangrijke voorrede en geleerden aanteekeningen, waarmede hij de door hem verbeterde vertaling van Shaws *Reizen door Barbarijen en het Oosten* verrijkt heeft, het door hem in het licht gegevene *Syntagma dissertationum*, *ad philosophiam moralem pertinentium*, de nieuwe uitgave van het beroemde werk van Grotius *de Jure Belli et Pacis*,

door hem bezorgd, zijn *Enchiridion studiosi Jurisprudentiae naturalis* en eindelijk de duizend *Theses et Aphorismi ex Jurisprudentia naturali*, welke uit zijn wekelijksch Dispuut-collegie geboren werden. Ook werden, onder zijne voorzitting, behalve de twee reeds vroeger vermelde, nog drie andere akademische verhandelingen over belangrijke onderwerpen verdedigd. Desgelijks had hij een gewigtig deel aan de verhandelingen ter bekoming der doctorale waardigheid, door de heeren Isaac van der Does *de nexu feudali Imperii Romano-Germanici et Dioeceseos Trajectinae*, Jacob van der Dussen, onder den titel: *Anamadversiones ad diplomata quaedam Belgica inedita* en Cornelis van Overgaauw Pennis *de antiquessimo Urbis Delphensis Privilegio* in het licht gegeven.

Terwijl dus zijn verblijf te Utrecht even nuttig en roemrijk voor de hoogeschool, als aangenaam en eervol voor hem zelven was, werd het ook door genoegens van een' anderen aard voor hem bekoorlijk gemaakt. Reeds in den jare 1767 trad hij, die tot dusverre met eene zuster geleefd had, in den echt met Barbara Maria Rossijn, zuster van zijnen voormaligen ambtgenoot te Harderwijk, Prof. Joannes Theodorus Rossijn. Dit huwelijk werd weldra met kinderen gezegend, doch van welke hij, de drie eersten, kort na hunne geboorte, ten grave zag dalen. Eindelijk werd bem, in den jare 1770, daaruit eene dochter, met name Wijnanda Lucretia geboren, die den heer Bonebakker te Amsterdam huwde.

Troffen hem dus, gedurende zijn anders hoogst gezegend huwelijk, smartelijke verliezen, eene nog veel zwaardere rampspoed bejegende hem in den jare 1776, daar zijne echtgenoote door eene tering in het graf gesleept werd. De dankbare echtvriend gaf zelf in den jare 1816, toen hij, ten behoeve der zijnen, de merkwaardigste bijzonderheden van zijn leven ter nederstelde, aan zijne overledene vrouw eene hartelijke en vereerende getuigenis. Reeds in het volgende jaar trad hij voor de tweede maal in het huwelijk met Sophia Theodora van Beveren, dochter van den Utrechtschen predikant Theodora Feltman de Beveren, door verschillende door haar veraaalde werken over godsdienstige onderwerpen bekend, die hem zes kinderen schonk. Tweemaal bekleedde hij bij de Utrechtsche hoogeschool de waardigheid van rector magnificus, en leide dezelve, naar gewoonte, telkens met het houden eener redevoering neder; van welke redevoeringen alleen de eerste, handelde *Over de weelde*, *als schadelijk voor de burgers en den staat*, door hem werd uitgegeven, terwijl hij niet geraden vond, de tweede, waarin hij zijne denkbeelden over de ware staatkunde, ontwikkelde, door den druk gemeen te maken. Zijne staatkundige beginselen

verschilden, trouwens, merkelijk van die, welke, vooral in de jaren 1786 en 1787, hier te lande, door velen met geestdrift omhelsd en voortgeplant werden; en, daar de stad zijner woning, boven andere, rijkelijk deelde in de beroeringen en twisten, die het gevolg waren van het bestaande verschil in staatkundige begrippen, vond hij, in het laatst genoemde jaar, raadzaam, zijne tegenwoordige standplaats voor die van hoogleeraar in de regten te Harderwijk, door het vertrek van professor R o s c a m naar Utrecht opengevallen, te verwisselen. Hier hield hij na zijnen post, met eene redevoering over eenige oorzaken van het bederf der regtsgeleerdheid, aanvaard te hebben, een jaar lessen over de Instituten en Pandecten, en bezorgde de akademische verhandeling van J. W e s t e n b e r g : *de usu Juris Romani in Trans-Isalania*. In het volgende jaar vertrok hij, tot hervatting zijner vroegere werkzaamheden, wederom naar Utrecht, nadat de hoogleeraar J. V a l c k e n a e r , die in zijne plaats beroepen was, tengevolge der inmiddels plaats gehad hebbende omkeering van zaken, die stad verlaten had. Niet zeer lang echter bleef hij in den post, dien hij, vele jaren achtereen, met den grootsten roem voor zich zelven en tot uitstekend nut der studerende jongelingschap en geen' geringen luister voor de hoogeschool, bekleed had, na deze nieuwe aanvaarding van denzelven, werkzaam, maar trad in den jare 1790, eene nieuwe nog aanzienlijker loopbaan in, hem door zijne benoeming tot griffier der staten van Overijssel geopend. Tot bijzonder genoegen van zijne meesteren, en onder deze vooral de ridderschap van Overijssel, door welke hij op het viertal, waaruit de keuze geschieden moest, gebragt was, tot groot genoegen inzonderheid van zijnen vorstelijken aansteller, den laatsten erfstadhouder van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, die, onder anderen, door deze benoeming een sprekend bewijs gegeven had van den hoogen prijs, waarop hij 's mans verdiensten stelde, nam hij den hem opgedragen post tot aan de groote verandering van zaken, in den jare 1795 voorgevallen, waar. Gaarne hadden ook toen de nieuwe bestuurders van Overijssel den zoo kundigen en werkzamen man, aan wiens bekwaamheden, regtschapenheid en verdiensten zij, ook bij het grootste verschil van staatkundige begrippen, hulde deden, in zijnen post behouden; doch hij zelf meende, dat de bij deszelfs aanvaarding afgelegde eed hem verbood, dien, in den geheel veranderden stand van zaken, langer te bekleeden, en leide dien derhalve neder. Hoe men ook omtrent de gronden dezer gemoedelijkheid oordeelde van hem te moeten verschillen, niemand echter kon aan die getrouwe opvolging van de inspraken zijns gewetens zijnen eerbied weigeren. En waarlijk deze verdiende te meer eerbied, naarmate dit offer aan

hetgeen zijn geweten hem als pligt voorschreef, hem, als vader van een talrijk gezin, en met tijdelijke middelen niet zeer ruim bedeeld, bezwaarlijker moest vallen. Dit bezwaarlijke werd nog vermeerderd door het hem geopende uitzigt op vergrooting van zijn gezin. Hij was namelijk in 1794 voor de derde maal in het huwelijk getreden met H e r m a n n a H u g e n h o l t z , dochter van den Delftschen predikant P e t r u s H e r m a n n u s H u g e n h o l t z , welk huwelijk met drie kinderen, ééne dochter namelijk en twee zonen gezegend werd. In November des jaars 1795 vertrok hij van Deventer, waar hij het laatst zijn verblijf gehouden had, met zijn huisgezin naar Kampen, waar hij zich tot in 1801 onthield, een groot deel van zijnen tijd bestedende aan de vorming van bij hem inwonende jonge lieden, tot het akademisch onderwijs. In het laatstgenoemde jaar vestigde hij zich, met zijn huisgezin, binnen Leiden, tengevolge van het hem door de toenmalige bezorgers der hoogeschool gedane aanzoek, om, onder billijke voorwaarden, een catalogus te vervaardigen van de boeken, op de rijk voorziene, openbare boekerij voorhanden, eene lastgeving, eerst voor een bepaald getal van jaren geschied, maar sedert, van jaar tot jaar, vernieuwd, en ook tot de handschriften uitgestrekt. Niet ligt hadden de curatoren tot deze moeijelijke en belangrijke taak eenen man kunnen kiezen, met alle daartoe vereischte kundigheden in eene zoo ruime mate toegerust, als onze T y d e m a n . Hij toch bezat, meer dan eenig ander geleerde, eene zeer uitgebreide en grondige bedrevenheid in de letterkundige geschiedenis van vroegere en latere tijden en van alle volkeren; en bezwaarlijk kon er, in eenig vak van wetenschap of letteren, een boek van eenig belang, hoe zeldzaam ook, genoemd worden, waarvan hij de waarde niet volkomen kende. Hij hield zich dan met de uitvoering der hem opgedragene taak onvermoeid en rusteloos bezig, en schreef niet alleen den titel en inhoud van alle boeken, ook de kleinste en met andere in denzelfden band verscholene, met de uiterste naauwkeurigheid op, maar verrijkte deze opgave bij vele ook met meer of min uitvoerige aanteekeningen, ter ontvouwing van derzelver aard en waarde dienende. Geen wonder dus, dat hij aan de volbrenging dezer zaak eene reeks van jaren moest ten koste leggen, gedurende welke hij, ook nog in andere opzigten, voor de wetenschappen nuttig was. Getuigen hiervan zijne verscheidene belangrijke uittreksels en berigtgevingen uit en omtrent regtsgeleerde en andere schriften in de *Jaarboeken van kunsten en wetenschappen voor het koningrijk Holland*, onder toezigt van Mr. J. M e e r m a n uitgegeven, en de oudheidkundige verhandeling *de Burggraviatu Leidensi*, van W. M u s k e t i e r V e r g e n s t , doch meest van onzen T y d e m a n :

getuige zij ook de maatschappij van Ned. letterkunde, welke hem, in hare openbare en vooral in hare bijzondere vergaderingen, meermalen keurige en rijk bewerkte stukken over eenig belangrijk letterkundig onderwerp hoorde voordragen, en welker uitgegevene *Verhandelingen* met eene zeer fraaije en bondige verhandeling *over den oorsprong der spraak en den Cratylus van Plato*, door hem gesteld, versierd zijn[1)].

De heugelijke herstelling van ons vaderland tegen het laatst des jaars 1813 had ook eene aangename verbetering in het lot van den waardigen T y d e m a n tengevolge, daar het den koning (toen soevereinen vorst der Nederlanden) behaagde, hem, ter belooning van zijne groote en langdurige diensten, aan de wetenschappen en het vaderland bewezen, en van zijne onkrenkbare gehechtheid aan eed en pligt, tot hoogleeraar aan 's lands hoogeschool te Leiden te benoemen, met bijgevoegde bepaling, dat, bij de aanstaande hervorming van het hooger onderwijs, het hem op te dragen vak nader zou worden aangewezen. Deze aanwijzing volgde echter niet, daar de nieuwe inrigting der hoogeschool in den jare 1815 den meer dan zeventigjarigen grijsaard onder het getal dier hoogleeraren plaatste, die, volgens de wet, met volle behoud van de eer en voordeelen, aan hunnen post verbonden, van den dienst ontslagen zijn. Doch zijne werkzame geaardheid, vurige zucht om nuttig te zijn, en het gevoel van jeugdige kracht, dat hem, bij voortduring, bezielde, drongen hem evenzeer, om van de vergunning derzelfde wet gebruik te maken, waarbij het aan meer dan zeventigjarige hoogleeraren wordt vrijgelaten, om nog, zooveel in hen is, ten nutte der studerende jongelingschap werkzaam te zijn. Hij nam dus, tot groot genoegen van zijne ambtgenooten in de faculteit der letteren, vrijwillig het bij de wet gevorderde onderwijs in de Romeinsche oudheden op zich, en zette het, met grooten lof en tot geen gering voordeel van zijne toehoorders, tot weinig tijds voor zijn overlijden, onafgebroken voort. Aan de gewone gebreken en zwakheden van den ouderdom, tot dusverre, weinig of niet onderhevig, werd hij, in 1821, door eene langzame verzwakking aangetast, die hem echter, ten einde toe, het volle genot zijner verstandelijke vermogens behouden deed, en hem, ten laatste, op den eersten Februarij 1825, als een verzadigd en dankbaar gast, zacht en opgeruimd, uit dit leven deed scheiden, en, als geloovig christen, tot de hoop van een beter en heerlijker bestaan insluimeren.

Hij schreef:

De Lucii Ulpii Marcelli Jureconsulti vita et scriptis. Traj. Rheni, 1762. 4°.

1) Zie Deel II, Stuk II der *Verhandelingen*.

Oratio de copilanda literarum et morum elegantia. Lov., 1763. 4°.

Oratio aditialis de necessario Historiarum, *Eloquentiae*, *Graecique sermonis in Belgica studio ad egregiam eius civem formandum*. Harderovici, 1765. 4°.

Theses Philologicae Miscellae. Ibid, 1764. 4°.

Oratio de Jurisprudentiae naturalis fimbus regundis. Traj. Rhen., 1766. 4°.

Tydemanni et Hieronymi van Alphen, *Diatribe Academica de eo*, *quod justum est corca tori et mensae separationem*. Ibid, 1767. 4°.

Similis Diatribe et Jo. Kneppelhout de violenta defensione alterius. Ibid. 1769. 4°.

Oratio de luxu civibus et civitati noxio. Ibid. 1761. 4°.

Thomas Shaw, *Reizen en Aanmerkingen etc.* Utr., 1773. 4°.

Tydemanni et Simon Brand van Someren, *Diatribe Acad. de Legibus positivis divinis Universalibus*. Traj. Rhen. 1774. 4°.

I.I. Björnstähl, *Reizen door Europa en het Oosten etc.* Utrecht, 1776-1784. 6 Dln.

Syntagma Dissertationum ad Philosophiam Moralem pertinentium. Traj. ad Rhen. 1774. 4°.

Verdediging van het berigt aangaande Abauzit. Utrecht, 1779, *tegen den brief aan de schrijvers der Nederl. Bibliotheek dienende ter aanwijzing der begaane Misslagen van den Hoogl. Tydeman*. Harlingen, 1779. 8°.

Quaestiones et Aphorismo ex Jurisprudentia naturali. Traj. ad Rhen. 1781. 4°.

Hugo Grotius de Jure Belli et Pacis, *cum Not. Variorum et L. Barberacui*. Ultraj., 1783. 8°.

Enchiridion studiosi Jurisprudentiae. Traj. ad Rhen. 1789. 8°.

Diatribe Acad. una cum Constantino van der Velden defensi de origine Dominii ejusque extensione. Ibid. 1789. 4°.

Advys in de zaak van J.H. van der Wijck tot Strevelaar.

Verdediging van het Advys enz. Ook vindt men zijn consilium in *Causa Criminali*, in de *Gerechtshandelingen der Crimin. Proced. van den Adv.-Fiscaal der Hoogheid van de Provincie Overijssel*, *tegen Mr. A. Vosding van Befervorde* 1789, en in *Verzameling van Placaten*, *Resolutiën en andere authentyke stukken* enz. D. IX, p. 68-94. Kampen, 1789.

Zie S e b . R a v i u s , *Orat. Paneg. in Natalem CL Acad. Traject. Series Professorum* XCII *et Rectorum* CXXVIII et CXLI; T e W a t e r , *Narrat. de rebus Acad. Lugduno-Bätavae*, p. 52; S a x e , *Onom.*, P. II, p. 53, 477; P. V, p. 275, 546, 548, 553, 554, 583, 626; P. VI, p. 292, 356, 378; P. VII, p. 128, 231; P. VIII, p. 302; *Annales Acad. Lugd. Bat.* 1825-1826, p. 24; v. D o o r n i n c k , *Anon. et Pseud.* N. 420, *K. en L.* 1825. 1, 82, 1826. 1, 52, 66, 83; S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Hoogesch.*, D. II, bl. 58, 59, 367, 441, 254, 255, 416; D e z ., *Hist. tafereel van de ramp der stad Leijden*, bl. 76; N.G. v a n K a m p e n ,

Gesch. der Ned. letterk., D. II, bl. 594; Schwartzenberg, voorr. van het *groot Placcaat- en Charterb. van Vriesl.*, D. I, bl. 200; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. I, bl. 140; P. Paulus, *Verkl. der Unie v. Utr. voorb.* bl. 3, *Inleid.*, bl. 95; Van Vaassen, *Animadv. ad Fastos*, p. 371; Heringa, *de Auditoro*, (Ind.) 390; Kantelaar, *Lofr. op Schulten*, bl. 76; v. Lennep, *ad Anthol. Graec.*, T. V, p. 261; J. van Geuns, *voorr. v. Guthsmuths Leerst. v. kunstm. Lich. Oefen.*, D. II, bl. 27; Bilderdijk, *Najaarsbl.*, D. II, bl. 77; *Winterbl.*, D. II, bl. 88; *Krekelz.*, D. II, bl. 171, 175; *Handel. der Maats. v. Ned. letterk.* 1825; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III, bl. 43, 90, A. III, bl. 405, A. IV, (1) 237, 238; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* (Reg.); Schotel, *K.D.* D. II, bl. 725; Bergman, *Annot ad D.W. vitam Ruhnk*, bl. 364; *Galine des Contemp.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

[Mr. Hendrik Willem Tijdeman]

TIJDEMAN (Mr. HENDRIK WILLEM), zoon van den vorigen en Sophia Theodora de Beveren, werd den 25sten Augustus 1778 te Utrecht geboren. Op den ouderdom van 7 jaren bezocht hij reeds de Latijnsche school aldaar, vervolgens te Harderwijk, waar hij ook eenige collegiën waarnam, wederom te Utrecht, en verliet haar in Julij 1792 met eene oratie *de Carolo Magno*. Van 1792-95 was hij student aan het Athenaeum te Deventer, waar hij de litterarische collegies van Jacobus Terpstra volgde, in de philosophische wetenschappen Ladislaus Chernac, een Hongaar, hoorde, arabisch, studeerde bij J.H. Pareau, en toen hij bepaaldelijk meer de keus op de regtsgeleerdheid had gevestigd, volgde hij de collegies van Fred. Saxe.

In 1796 bezocht hij de Akademie te Groningen en in 1797 te Leiden, waar hij twee jaren bleef, het onderrigt van van der Keessel genoot en in December 1797 promoveerde met eene Diss. *de rebus judicatis non rescindendis*. Hierop vestigde hij zich te Kampen en wijdde zich aan de praktijk. Op het punt om als Advocaat-Fiscaal naar Batavia te gaan, werd hij tot Hoogleeraar te Deventer benoemd. Vandaar vertrok hij, in dezelfde betrekking naar Franeker, waar hij den 13den Junij 1803 zijn inaugureele oratie hield *de Jure Romano Justinianeo*, *per benignam Dei providentiam ad salutem generis humani opportune instaurato*. Daar verwierf hij zich groote achting door de Privilegien der Universiteit te handhaven, zoowel tegen den procureur-generaal bij het hof van Friesland als tegen den magistraat der stad Flaneker, ook gaf hij hier de vertaling van een Hgd. geographisch werk uit de *Minerva* van Archenholtz geput[1)] en betoogde dat de *Kolk-sluizen* eene Nederlandsche uitvinding zijn[2)] en werd zijn werk *over de Hoeksche en Kabel-*

1) Potemkin, *de Taurier*, in 1806 te Deventer met eene uitvoerige voorrede uitgegeven.

2) *Konst- en Letterb.* 1807, No. 51, bl. 385-394.

jauwsche onlusten door het Zeeuwsch Genootschap bekroond[1]. In 1801, 1808 en 1809 gaf hij vertalingen van drie hoogduitsche regtsgeleerde werken[2]. Ook bewoog hij zich op kerk-regterlijk en theologisch gebied, blijkens zijne verhandeling over den Nederlandschen aartsketter T a n c h e l y n [3] en bewerkte hij met zijn collega J.A. L o t z e eene verhandeling over *Apollonius van Tyana*, door het Zeeuwsch genootschap bekroond[4].

Met denzelfden ambtgenoot dong hij ook naar het eermetaal voor de prijsvraag door de Maatsch. v. Wetensch. te Haarlem uitgeschreven over de Uitvinding der Boekdrukkunst[5]. Ook gaf hij in 1808, onder den pseudoniem Eusebius Belga eene *Proeve over het tegenwoordig verval en mogelijk herstel der godsdienstigheid*, *ook met opzigt tot de wettige en gewenschte Staatszorg voor de godsdienstigheid*,[6] en schreef eene Latijnsche verhandeling. *De remedus civitatis agricolae bello afflictae. Disquisitio ad Regiam Doctrinarum Societatem Gottingensem*[7].

Bij dit alles bleef T y d e m a n de oefening der regtspraktijk niet vreemd, en de practicale rigting van zijne studiën, was hem vooral van veel waarde, toen de Franeker Akademie in 1812 werd opgeheven. Toen verzocht en verkreeg hij admissie als advocaat bij de rechtbank te Leeuwarden en als traducteur juré voor de Fransche taal.

Op den 6^{den} Junij 1812 werd te Parijs door L o u i s d e F o n t a n e s , Grand-Maître de l'Université Imperiale zijne aanstelling geteekend tot professeur du Code Napoléon bij de Leidsche Universiteit en bij de organisatie der Hoogeschool werd hij tot Secretaris van de orde der Regtsgeleerden benoemd. Met het oog op de invoering van het wetboek *Lodewijk Napoleon* en later van het Fransche regt had T y -

1) Later omgewerkt, in 1815 te Middelburg gedrukt.
2) A.L. v o n S c h l ö s z e r 's *Inleiding op de theorie der statistiek;* W e b e r en M a r t i n , *over de Proceskosten;* H.A. V i s e n , *Geschiedenis v.h. straf- en doodregt van het gelukkig eiland Teneriffe*, *beide met een naschrift en veelvuldige aanteekeningen vermeerderd*.
3) In 1814 in de *Bibliotheek van de Theol. letterk.* gedrukt.
4) Komt even als de Verhand. *over de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten*, voor in D. II harer *nieuwe Verhandelingen*.
5) In *Mnemosijne*, D. I, bl. 121-216.
6) In 1808 uitgegeven.
7) Deventer 1810, Leiden 1815 in de *Gött. Anzeigen* gunstig beoordeeld.

d e m a n zich reeds te Franeker en te Leeuwarden op het nieuwe regt toegelegd. Daarvan getuigd zijn *Regtsgeleerd Mengelwerk*, *met bijzonder opzigt op de nieuwste wetgeving en regtsgeleerdheid verzameld* (Gron. 1811). In het eerste tijdvak van zijn verblijf te Leiden gaf hij twee naamlooze vlugschriften in het licht. In December 1813 namelijk was een *Brief van A aan Z.* uitgekomen, waarin eene Oranjereactie en ontzetting der Franschgezinden uit posten en eerambten gepredikt werd. Daartegen is hij in een *Brief aan Y* (N.G. v a n K a m p e n) opgekomen, met een waarschuwende stem en op bezadigden toon beveelt hij eenen geest van verzoening aan[1].

Het werd op den voet gevolgd door een *Brief van O. aan X*, waarvan de schrijver met *B* volkomen verklaart in te stemmen. Eenigen tijd later gaf hij *Aanmerkingen op de Grondwet voor de Vereenigde Nederlanden* (Dordr. 1815). Ook schreef hij in 1814 *Aanteekeningen op de Concept-Grondwet*, in 1815 naamloos in het licht gegeven. Voorts werd de eerste hand gelegd aan de *Briefwisseling van eenige Regtsgeleerden over de aanstaande Nederlandsche inlijving*, waarvan de hoofdinhoud door T y d e m a n en mr. J o n a s D a n i e l M e i j e r werd bewerkt en te Leiden van 1814-1819 uitgegeven, alsmede aan de (Eerste) *Mnemosyne*, te zamen met prof. N.G. v a n K a m p e n in het licht gezonden, later gevolgd door *Nieuwe Mnemosyne* en *Derde Mnemosyne*, door T y d e m a n alleen geredigeerd, in 't geheel 21 deelen.

Eerst na de reorganisatie van de Akademie in November 1815 trad T y d e m a n als docent op, niet in den Codex Napoleon, maar bijzonder in de nieuwe vakken der Staatswetenschappen, die dusverre of niet ex professo gedoceerd werden, en in de Encyclopaedia juris ac Politices.

De betrekking tusschen B i l d e r d i j k en T y d e m a n dagteekende reeds van Franeker, maar zij werd inniger, toen B i l d e r d i j k zich in 1817 te Leiden vestigde.

Hij voelde zich ook aangetrokken door zijne voortreffelijke gade, mevr. B i l d e r d i j k-S c h w e c c k h a r d t die weldra de intieme vriendin zijner echtgenoote werd[2]. Van zijne vriendschap voor en instemming met B i l d e r d i j k 's getuigen, o.a.

1) Leiden 1813.
2) B i l d e r d i j k vervaardigde een vers op hem, gedrukt in *Najaarsbladen*, II, 79 en op zijne vrouw in *Nalezingen*, II, 139. Mevr. B i l d e r d i j k bezong de laatste bij herhaling, alsook den echt haren oudste dochter. Zie Mevr. B i l d e r d i j k, *Dichtk. werken* (uitg. D a C o s t a), D. III, bl. 326, 362, 366, 376.

de *Theses*, die onder het praesidium van T y d e m a n door onderscheidene zijner beste discipelen in het openlijk dispuut-collegie (1821-1823) zijn verdedigd. Ook kocht hij, daarin bijgestaan door L u z a c , van B i l d e r d i j k het handschrift zijner. *Vaderlandsche Geschiedenis*, doch onder voorwaarde het niet dan na zijn dood te zullen uitgeven.

Behalve hetgeen T y d e m a n heeft bijgedragen tot de belangrijke Dissertatie van wijlen den graaf A.L. van R e c h t e r e n L i m p u r g , *de forma regiminis provinciae Transi salaniae*. L.B. 1817, bezorgde hij in 1818 eene te Groningen uitgegeven vertaling uit het Hgd. van *Beschrijving van het feest*, *door Duitsche jongelingen gevierd op den Wartburg*, op 18 October 1818.

Voorts eene nieuwe uitgaaf van een latijnsch werk over het vertalen van den Bijbel in de moedertaal, onder den titel *Fr. Furii Bononiensis*, *de libris seeris in vexmaculam linguam convertendis*, *libri duo* etc. L.B. 1819. In December 1818 schreef hij zijne verhandeling *Over den voor- en nadeeligen invloed van het invoeren der werktuigen in de plaats van menschenhanden in de fabrieken van ons vaderland*, bekroond bij de Nederl. Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem (Haarl., 1819) en in zeven dagen tijds eene verhandeling *Over den voor- of nadeeligen invloed eener nieuwe Wetgeving in de tale des lands*, *op de wetenschappelijke beoefening der Rechtsgeleerdheid* (Leiden, 1819). In 1819 beantwoordde hij, in gemeenschap met R. S c h e r e n b e r g , eene prijsvraag *Over de oorzaken der armoede in Europa*, door de Holl. Maats. van Wetens. te Haarlem en in 1820 uitgegeven.

Reeds sedert 1817 was hij met S c h e v e n b e r g , redacteur van het *Magazijn voor het armwezen in het Koningrijk der Nederlanden*, tusschen 1817-1822 in 5 dln uitgekomen en waarin hij zelf onderscheidene stukken met de initialen H.W.T. schreef. Ook schreef hij eenige bladzijden over weduwen- en weezen-fondsen, over spaarbanken en de zorg van het Gouvernement in dezen, in *Kunst en Letterb.* 1829, N°. 13, 14, 16. In 1821 werd zijne prijsverhandeling *over de Gilden of Corporatien van neeringen en ambachten* bij het Zeeuwsch Genootschap bekroond en gedrukt in *Nieuwe Verhand*. Dl. IV, St. 1. Tot den verderen letterkundigen arbeid in dit vruchtbaar tijdvak zijns levens behooren nog de volgende vertalingen:

Staatsregeling of Staatkundige Grondwet van de Spaansche Monarchie, *afgekondigd te Cadix den* 19^{den} *Maart* 1812. *Naar de Fransche vertaling van P. de Lasteyrie*. Leyd., 1821.

Proeve eener wijsgeerige beschouwing van den grond en

oorsprong des Regts uit het Hgd. van L.A. Warnkoenig. Gorinchem, 1822.

Over de zedelijke verbetering der misdadigers, *uit het Hgd. van F.W. van Hoven. Met aanmerkingen van den Vertaler en een naschrift van Prof. H.W.T.* Haarlem, 1824. 4°.

(Mevr. Marcet). *Grondbeginselen van Staatshuishoudkunde in gemeenzame gesprekken. Naar den vierden druk*, *uit het Engelsch vertaald. Met eene voorrede en eenige aanmerkingen van Prof. H.W.T.* Dordr., 1825.

Brieven over Engeland. Uit het Fransch van den Baron van Stael. Met aanmerkingen van Prof. H.W.T. Ald., 1827.

Ook gaf hij een uitvoerig *Advys over de Verhandelingen van J. van Ouwerkerk de Vries over de oorzaken van het verval des Nederlandschen handels*, *uitgebragt door G.K. van Hogendorp.* Haarlem, 1828. In hetzelfde jaar schreef hij een *Toegift over mr. C.M. van der Kemp's uitval tegen de Mnemosyne XV* (*V*), bl. 251[1]; Iets over den *opstand der Castiliaansche steden* in 1520, 21, met mr. J.T. B o d e l N y e n h u i s[2]. *Lofrede op mr. Hieronymus van Alphen*. Ook hield hij in 1828 eene lezing over de te Brussel berustende *brieven van Joachim Hopperus aan Wigle van Aytta*[3]. In hetzelfde jaar werd door het Gouvernement eene nieuwe organisatie van het Academisch onderwijs voorbereid. Bij die gelegenheid verscheen een stapel van geschriften, o.a. Ts. *Consideratiën over de punten van overweging betrekkelijk het Academisch onderwijs*[4].

Tot zijne academische werkzaamheden behooren ook twee Latijnsche redevoeringen:

Doctrinas publicas in Academiis maxime Belgicis esse docendas, *oratio habita die* 9 *Febr.* 1825 *in honore doctoratus more majorum conferendo G.J. dr Martini et S.J.E. Rau* en *Sermo habitus die* 8 *Febr*. 1826, *quum munere Academico abiret*.

Behalve een menigte kleinere opstellen in verschillende periodieke werken gaf T y d e m a n tusschen 1830 en 1839 geen afzonderlijke werken uit. Doch in dit jaar bezorgde hij de uitgave van het werk *Grondbeginselen der Staatshuishoudkunde. Uit de lessen van prof. N.W. Senior*, *te Ox-*

1) In *Mnem.* VIII, bl. 381.
2) Ald. D. II, bl. 1831.
3) In den *Vrijen Fries.* N.R.D. IV. St. 2.
4) Leiden, 1828 folio.

ford opgesteld door den graaf Arrivabene, *uit het Fransch*[1] met voorrede en aanteekeningen, en onder zijn toezigt, verscheen een vertaling van *Het nuttig leven van J.F. Oberlan*, *uit het Hgd. van Dr. G.H. Schubert*[2]. Ook werd te Groningen met een voorwoord van hem uitgegeven *Bijdrage tot de Leer der Liefde*, *door Fouqué*. In 1840 voorzag hij in eene vertaling van *Jan Hopkens gewigtige waarheden in den vorm van vertelselen*[3], *uit het Engelsch van Mevr. Marcet*.

In 1841 bezorgde T y d e m a n in het Mengelwerk van den *Recensent* de plaatsing van eene eigen levenschets van wijlen den luitenant-generaal baron K r a y e n h o f f, ook later afzonderlijk uitgegeven, doch dit was slechts de voorbode van een in 1844, op breeden schaal te Nijmegen uitgegeven lijvig boekdeel, getiteld: *Het leven van den luitenant-generaal Krayenhoff*.

Toen hij in 1846 andermaal als rector magnificus moost aftreden, hield hij, naar gewoonte, eene Latijnsche redevoering, waarvan hij later een gedeelte heeft laten drukken, onder den titel *Fragmenta sermonis a decendente Rectore Magnifico. Academiae Lugd. Bat. H.G. Tydeman habiti die* 9 *Februarii* 1846, door zijn zoon mr. J.W. T i j d e m a n in het Nederduitsch vertaal en opgenomen in het Regtskundig tijdschrift *Thimes* Dl. VIII, bl. 161. Den 8sten Sept. 1848 verkreeg hij zijn eervol ontslag, doch hij bleef onverdroten werkzaam, waarvan een menigte van recensien, vooral van werken betreffende het armwezen, en kleinere stukjes in verschillende periodieke werken getuigen. Afzonderlijk verscheen in 1853 te Leiden *Drie voorlezingen over de vroegere Staatspartijen in de voormalige Nederl. Republiek*. Ook zette hij de uitgave der *Vaderlandsche Geschiedenis* van B i l d e r d i j k voort.

Doch wij kunnen al de werken en verhandelingen door T i j d e m a n in den loop van zijn leven uitgegeven niet vermelden, noch van zijne overige werkzaamheden gewagen. Van vele buitenlandsche en alle binnenlandsche letterkundige en andere Maatschappijen was hij lid. Ook had hem de koning tot ridder van den Nederl. Leeuw benoemd. Hij overleed den 6^{den} Maart 1863 en den 11^{den} werd hij te Leiderdorp begraven. Zijne levensschets, waaraan wij deze korte schets ontleenden is door zijn genoemden zoon bewerkt en in de *Handel. der Jaarl. Verg. v.d. Maats. v. Letterk.* 1863.

1) Leiden, 1839.
2) Met voorber. en aanteek. Deventer, 1839.
3) Utrecht.

Zie *Ann. Acad.* 1840-49, p. 316 sq. 1864-1865, p. 105; *Ned. Spec.* 1863, bl. 81; *Galerie historiq. der Contenporacus*. T. VIII; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I, bl. 391, 445, 446, T. II, bl. 249, 250, 416; Heringa, *de Audit.*, p. 35, 244; van Doorninck, *Anon. en Pseud.* (Ind.); Muller, *Cat. van Portr.*

[Barend Frederik Tijdeman]

TIJDEMAN (BAREND FREDERIK), zoon van Meinard en Sophia Theodora Feltman de Beveren, werd den 8sten November 1784 te Utrecht geboren, ontving het onderwijs van Henricus Weijtingh te Kampen en vervolgens aan de Leidsche hoogeschool, dat van Siegenbeek, den beide Wijnperssen, van Beeck Calkoen, Rau, van der Palm, Boers, Te Water, van Voorst en van den predikant Broes. Na perempoir door de classis van Nijmegen geëxamineerd te zijn, werd hij den 2den Julij 1809 als predikant te Herveld in Gelderland bevestigd.

Na een zesjarig verblijf aldaar, werd hij te Harlingen en in 1816 te Dordreeht beroepen. In 1825 begeerde hem, schoon te vergeefs, de gemeente te Leiden. Hij overleed den 21sten October 1829.

Als godgeleerde had hij groote verdiensten, alle systemata waren hem bekend; zelfs doorwandelde hij, gedurende zijn verblijf te Herveld, den donkeren doolhof der wijsgeeriggodgeleerde schriften van Immanuel Swedenborg, en las wat in het latijn, fransch, engelsch en hoogduitsch voor en tegen dien zonderlingen en verschillend beoordeelden man was in het licht gegeven[1]. Allengskens met geestdrift voor hem ingenomen, schroomde hij niet zijne overeenstemming met diens gevoelens, zelfs en openbare geschriften aan den dag te leggen en zich daardoor aan meer of min bescheidene tegenspraak bloot te stellen. Oorspronkelijke godgeleerde schriften heeft hij niet in 't licht gegeven, maar hij zette de werkjes van J.P. Charlier (*de Algemeene kerk.-De innerlijke Avondmaalsviering*, - *De Christelijke wegwijzer*. 's Bosch, 1822. 12o.) uit het fransch van J. Clowes (*Opleiding tot waarheid en deugd.* Dordr., 1829). - *Over het bestaan van booze geesten. - Bevestiging van de leer der Drie-eenheid* (Amst., 1826) uit het engelsch over. Ook is beoordeeling van het werk *Over de bezetenen in het Nieuwe Testament* (Leeuw., 1825) in *Bijdr. tot de beoefen. en geschiedenis der godgel. wetens.* D. XIV, St. II, bl. 211 volgg en van Brouwers berucht boekje in *Magazijn van wetens. kunst en smaak* bekend.

Reeds in zijne jeugd had Tydeman zich met buitengewonen ijver op de oude talen toegelegd en hare onmisbaar-

1) Hij bezit de voornaamste werken van en over Swedenborg. Zie den *Catalogus* zijner boeken, L.B. 1832, p. 20, 21, 64-69. Deze geheele verzameling is aangekocht voor de *Bibliotheea Thysiana*.

heid voor den godgeleerde, in zijne *Oratio de linguarum scientia*, *Theologo necessaria* bij zijn vertrek naar de hooge school uitgesproken, aangetoond, Zijne meer dan gewone kennis der grieksche taal bleek uit zijne nieuwe uitgaaf de^{r} *Levens van den doorluchtige Grieken en Romeinen van Plutarchus*, door E v . W a s s e n b e r g h en H. B o s s c h a vertaald en met aanteekeningen opgehelderd.

Ongemeen was zijne kennis der Oostersche talen, vooral van het Arabisch, blijkens zijn arabisch dichtstukje, waarmede hij zijn vriend B o r g e r ter gelegenheid van diens bevordering tot doctor in de godgeleerdheid begroette en achter diens *Interpr. Epistol. Pauli ad Galatas*, L.B., 1807 geplaatst, en vooral zijn *Specimen Philologicum exhibens conspectum Operis Ibn. Chalicani de vitis illustrium virorum.* L.B., 1809. 8°. De franekersche hoogeschool erkende zijne verdiensten door hem op het tweetal tot hoogleeraar en dezelve te plaatsen in de leidsche hoogeschool door hem eershalve tot doctor in de godgeleerdheid te benoemen. Van zijne liefde voor de vaderlandsche letterkunde, strekten zijne verhandelingen in *Diversa sed Una* en in de maatschappij van het Nut van 't Algemeen gehouden, ten bewijze inzonderheid zijne *Lofrede op Ewaldus Kist* en zijne *Verhandeling over den heilzamen invloed der ware medewerking tot Nut van 't Algemeen op ons zelven*. Amst., 1827. Ook gaf hij met zijn broeder de hoogleeraar H.W. T y d e m a n sedert 1822 *de Mnemosijne of Mengelingen voor wetenschap en fraaije letteren* in het licht, waarin verscheidene vruchten van zijn kennis en smaak gevonden worden.

Ook beoefende hij de Nederlandsche poëzij. Zijn gedichten zijn deels in andere boekwerken verspreid, deels afzenderlijk in het licht gegeven. Zoo als zijne *Gezangen* voor de leerlingen der Departementale school bij de opentlijke prijsverdeeling te Dordrecht en bij gelegenheid der 50ste verjaring van het bestaan van het genootschap *Pictura* te Dordrecht. Na zijn dood sprak zijn ambtgenoot V e l t m a n eene redevoering uit ter zijner nagedachtenis en gaf O.W. S t r o n c k een latijnsch carmen *Ad collegas de morte carisscimi collegae B.F. Tydeman*.

Zie *Redevoering ter nagedachtenis van B.F. Tijdeman*, *voorgedragen in de openb. vergad. v.h. genootschap Diversa sed Una*, 16 *Maart* 1830, door J.G. V e l t m a n ; *Handel. d. jaarl. vergad. v.d. Maatsch. d. Nederl. letterk.*, 1830; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. II, bl. 725; *Leven van J.C. Schotel*, bl. 26, 27; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Wb.*; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; *Konst- en Letterb.* 1829. D. II, bl. 273, 1831, 1; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en de R i v e c o u r t ; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hoogesch.*, D. II., bl. 542; v a n D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.* N. 3694.

[Dr. Petrus Hermannus Tijdeman]

TIJDEMAN (Dr. PETRUS HERMANNUS), zoon van M e i n a r d T y d e m a n en H e r m a n n a H u g e n h o l t z , broeder

van den vorige, werd den 23sten Mei 1798 te Kampen geboren, ontving het eerste onderwijs te Leiden, bezocht later de latijnsche school en studeerde aldaar aan de hoogeschool in de letteren, vertrok een jaar voor zijne promotie naar Utrecht als gouverneur bij de familie de Beaufort, nam tevens de collegiën van van Heusde en Schroeder waar en promoveerde den 8sten November 1822 te Leiden, na verdediging eener dissertatie *de Aeschinis oratione in Timarchum*, en werd conrector aan de latijnsche school te Tiel en volgde den 2den September 1824 C.F. Nagel als rector op.

Omtrent het gymnasiaal onderwijs maakte hij zich verdienstelijk door het vertalen van Kraft's *Themata* (1827) en Püllenbergs *Redekunde voor Gymnasiën* (1832), alsmede door het bewerken van eene *Oostersche*, *Westersche en Noordsche Mythologie voor jonge lieden* (1832), waarvan in 1851 een derde druk verscheen. Wijsbegeerte en zedekunde waren zijne lievelingsvakken en de resultaten van zijn grondig onderzoek van beide heeft hij geleverd in twee geschriften, namelijk in de *Proeve eener lofrede op F. Hemsterhuis* (Leiden, 1828) en in de verhandeling over de vraag: *Welke is de invloed van het gevoel voor het schoone op de zedelijke volmaking der menschen*, uitgeschreven door het Prov. Utr. genootschap van kunsten en wetenschappen en met de zilveren medaille bekroond (1836). Voorts vindt men bijdragen en recensiën van zijne hand in de *Kunst- en Letterbode*, *Recensent*, *Vriend des Vaderlands*, *Vaderl. letteroefeningen*, *Magazijn van wetenschap*, *Kunst en smaak*, *Arnhemsche Courant*, *Handelsblad*, *Tielsch Stads- en Arrondissements Weekblad*, *Symbolae literariae*, *Mucellanea philologa et paedagogica*, *Gids*, *Nieuwe bijdragen van onderwijs en opvoeding*, *Tijdgenoot*, *Wekker*, *Magazijn van nieuwe taalkunde*, *Volksbode*, *Geldersche Volks-Almanak*, *Handelingen der Maats. van Ned. letterk.*, (*Levensberigt van E.D. Rinke en van Elink Sterk*), *Spectator*, *Kerkelijke Courant* en anderen.

Hij was lid van het genootschap van leeraren aan de Nederlandsche gymnasiën, schoolopziener in het 7de district van Gelderland, directeur van het Departement der maatschappij tot Nut van 't Algemeen, directeur van het natuurkundig gezelschap *Ars Aemala Naturae*, commissaris van de Tielsche maatschappij van brandverzekering en van de Nederlandsche algemeene verzekering-maatschappij, diaken, ouderling, lid der kerkelijke commissie, lid van het Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen, der Leidsche maatschappij van Ned. letterkunde enz.

Hij ontsliep den 28sten Febr. 1868 in zijn zeventigste levensjaar. W. van de Poll schetste zijn leven voor de werken der Maats. van Nederlandsche letterkunde. Men vindt het in de levensberichten van 1871.

[Christianus Tijken]

TIJKEN (CHRISTIANUS), J.U.D., dichter en vriend van J. van Hoogstraten.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Jacobus Tijken]

TIJKEN (JACOBUS), predikant te IJsselmonde (1728), Schiedam (1735) en Amsterdam (1741).

Hij schreef:

De Catechismusleer in haar kort begrijp met een weinig uytbreiding over deselve uyt Godts woordt bevestigt in Vragen en Antwoorden. 8°. Amst., 1750. 4de dr.

Zie Koecher, *Hist. d. Heidelb. catech.*, bl. 329, 330; Pauw en Veeris, *Vern. kerk. Alphab.*, bl. 288; Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 151.

[Jan Tijmen]

TIJMEN (JAN). Van dezen kunstenaar vermeldt Kramm een prent *Twee ornamenten*, 'curieus bewerkt.'

Zie Kramm.

[Adriaan Tijmens]

TIJMENS (ADRIAAN), die in de 17de eeuw te Leeuwarden woonde, was een beminnaar der dichtkunst en inzonderheid van de tooneelpoëzij, een vriend van Ludolf Smids, Anselijn, Gabbema, Sweerts, Katharine Lescailje en anderen, ook lid van het dichtgenootschap *Nil volentibus arduum.* Volgens onuitgegeven brieven van hem aan Ludolf Smids in de bibliotheek der maatschappij van Ned. letterkunde te Leiden voorhanden, was hij in 1681 aan het verzamelen van een *Mengelmoes* van gedicht en. Aan hem en zijn broeder Jetse droeg Wibrandus de Geest zijn *Leermeester der Schilderkonst* op.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*; Eekhoff, *Cat. v.d. Bibl. van Leeuwarden*, bl. 150.

[Thomas Tijmme]

TIJMME (THOMAS) schreef de *Silvere poortklcck*. Dordr., 1645. 12° in proza. Met den inhoud van dit boek wordt vergeleken Jan Luikens, gedicht *de Poortklok* in zijn *Bijencorf des gemoeds* in *N.C. Maandschrift*. D. IX, N°. 101.

[Rienier Pietersz. van Twisch]

TWISCH (RIENIER PIETERSZ. VAN) van Hoorn. Collot d'Escury maakt melding van dezen die omtrent het jaar 1598 op het denkbeeld kwam, om oostelijke en westelijke afstanden in graden en minuten uit te drukken, gelijk men dit met opzigt tot het zuiden en noorden gewoon was te doen. Hij gaf dus een *iets* van zijn maaksel,

dat hij het *gulden kompas* noemde. Het werd met goed gevolg op onderscheidene reizen gebruikt en zonder misslag bevonden. Hij overleed in 1613.

Zie V e l i u s , *Chr. v. Hoorn*, bl. 273; A b b i n g , *Verv.*, *A.* 131, *A.* 18 n., C e n t e n , *Aanteek. op Velius;* C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. VI 1, bl. 295; *Nav.*, D. VI, bl. 173.

[Johan van den Tympel, Tijmpel, Tempel]

TYMPEL, TIJMPEL, TEMPEL (JOHAN VAN DEN) behoorde tot de Verbondene Edelen, hield zich aan 's prinsen zijde, en in de donkerste tijden briefwisseling met hem. In 1575 moest hij Engeland, werwaarts hij gevlucht was, ontruimen.

Zie van Meteren, B. III, bl. 66; Hooft, B. X, bl. 443; Te Water, *Verb. d. Edel.*, D. I, bl. 273.

[Johan Tijmpel]

TIJMPEL (JOHAN), heer van Corbeek, verwierf in 1562 groote voorregten voor zijne heerlijkheid, die na zijn dood tot zijn zoon Olivier van den Tympel, bevelhebber van Brussel, overgingen. In 1579 'liet hij drukken en met andere officieren aan de heeren en goede mannen van de drie leden dier stad overhandigen eene verklaring nopens den handel van den inwendigen twist van den lande en 't geen daaraan kleeft.'

Zie Te Water, t.a.p., bl. 273, 274 en over het geslacht *Jurisprud Heroïca*, P. I, p. 324; Le Carpentier, *Hist. de Cambray*, Vol. II, p. 903; De Rouck, *Ned. Heraut*, bl. 343; *Nobiliaire des Pays-Bas*, P. I, p. 291.

[Wilhelm Tijnagel]

TIJNAGEL (WILHELM), kunstschilder te Utrecht, in het midden der 17de eeuw.

Zie Kramm.

[Gijsbert Tijsens]

TIJSENS (GIJSBERT), tooneeldichter in den aanvang der 18de eeuw.

Men heeft van hem:

De onbekende Mede-minnares, *of de rampzalige Minnelist*. Trsp. Amst., 1717.

De woedende liefde of de gestrafte Moord-zugt. Trsp. Ald., 1717.

Bassianus Varius Heliogabalus of de uiterste proef der standvastige liefde. Trsp. Ald., 1720.

Theagenes en Kariklea of de triomferende kuisheid. Trsp. Ald., 1720.

De windhandel of Bubbles compagnien. Blsp. Ald., 1720.

De bedriegelijke Actionist, *of de Nagthandelaars*, *zijnde het vervolg op den windhandel*. Blsp. Ald., 1720.

De Actionisten reisvaardig naar Vianen, *of 't uiteinde der windnegotie. Gedr. in de uitverkogte Actiekramer*, *bij de Project blazend Eolus.* Z.j.

Klagt en Raadsvergadering der Goden over het wisselvallig Actiejaar 1720, *of Jupiters besluit en vonnis over 't werk van Quinquenpoix. Gedr. op den Olimph*, *bij den scherp gelongden Momus*, *in de twé windblazende Laplanders*. Z.j.

Mercurius onder de Actionisten, *of Quinquenpoix in Allarm*, *over 't daalen van de Zuidzee naar Oost-Indien*. Z.j.

Mercurius Koolverkoper in de Quinquenpoix en oogmeester onder de Actionisten. Gedr. tot Missisippi, *bij de Schottenaar*, *in de Vinder om door Kool naar Vianen te gaan.* Z.j.

Quinquenpeaux, *Bombario*, *of Roskam voor de dolle Actionisten. Landgezang door Philadelphus* (m.d. sp.) *Faelix*, *qui sua sorte contentus* (in 3 dln.). Z. pl. of j.

De verwarde Hedendaagsche Loterijhandel; blsp. Gedr. in 't hoofd vol muizennesten, *bij den laggenden Herakliet om de tweede zotheid der wereld; op 't eindje van 't Lotery-jaar* (1720).

Maandelyks berigt van den Onderaardssen Parnas, *of Toneelspelen uit de andere wereld*, *behelzende allerhande voorvallen en geschiedeniszen van hoge en lage Staatsperzonen* (6 dn. voor de maanden Jan.-Junij) Amst., 1722.

Sjako en Cartouche in de Elizeesse velden. Blsp.

De staatzugt van Paus Sixtus den Vden en Filips den IIden, *koning van Spanje*. Blsp.

Keizer Karel den V den en Franciskus den 1*sten*, *koning van Vrankrijk*. Blsp.

Johanna Gray en Maria, *koninginnen van Engeland*. Blsp.

Het leven der dobb elaars in de Eliseesze velden, blsp.; *Maria de Medicis en hare gunsteling Concino Concini Marquies d'Ancre*. Blsp.

De gevlugtte verliefden of de Turkse kwakzalver, blsp. Amst., 1721.

Romulus, *trsp. Vert. uit 't Fr. van Houdart de la Motte*. Ald. 1722.

Cartouche, *of de Róvers*. blsp.; *verhandelende zijne voornaamste schelmerijen*, *gev. n. 't Fr. van Le Grand. den* 2^{den} *druk merkelijk verm. en verb.* Ald. 1722.

De Belagchelijke Intekenaars, *of de nieuwe Inventie der Boekverkoopero*, blsp. Tot Koningsbergen, bij J o h . d e Z a n k e r . 1727.

Klearchus, *dwingeland van Heraklee*. blsp. Amst, 1767, met platen.

Schrokhart Slingerbeen, *in zijn eigen strikken verstrikt; of de worgende Kakus aan den koopbrief van een huis. Gedr. in de strafpars der ondeugd de onder bescherming der Geregtigheid*.

De weergadelooze Bedrieger ontmaskerd, *of de valsche Boekhandelaar in zijn aard en weezen ontdekt*, blsp.; *Gedr. in de stad Arglistigheid*, *op den hoek van 't Winzuchtsteegje*, *tegenover de Hooiberg van Dievery*, *daar Bedroch in den Gevel en Valschheid in 't Uithangbord staat*. z.j.

De Uitvaart en Testament van den Hoofd-bedrieger Schrokhart Slingerpoot, blsp.; *gedr. in de Strafpars der Ondeugd*, *onder de bescherming der Geregtigheid*. z.j.

Doctor Hans, *gepromoveeert tot de Narrekap van Esculapius*, *op het Uilebord van Mercurius*, blsp., *met vertoningen. Gedr. in de Apenstad van Galenas op den hoek van 't*

Landloopers steegje, *onder de Drukpars van Leesten en Wolkammen*. z.j.

De bloode Nachtgalant, *of de betrapte Sneukelaar*, blsp., *gedr. in de laffe Kater*, *op 't nest van de gepaarde Amoreuse kat; in de Krolmaant*, *van 't buitensporige Liefdejaar*, met pl.

De geleerde vrouw of der Jansenisten Godgeleerdheid vervallen tot het Spinnewiel, blsp.; *uit het Fr. in Nederd. Dichtm. ger. door* ***. Amst. 1731.

Arlequin Jansenist, *of Berisping van de geleerde vrouw*, blsp. Ald. 1732.

De nieuwe Tarquin, *zinrijk blsp. n.h. Fr. in Nederd. Vaerzen nagevolgt (met zang)*. Ald. 1632.

Ballingschap van het Parijsche Parlement of de Fransche Regtsgeleerdheid tot het A.B.C. verwezen, blsp. *door een liefhebber. Gedr. met Privilegie van de blinde gehoorzaamheit*. Tot Parijs, 1733.

De ingebeelde erfgenaam en voogd; *of de gestrafte baatzuchtigheid*, blsp. *Gedr. voor de Gierigheid ter drukkerij van Eigenbaat*, *daar Planeet in het uithangbord te lezen staat*. z.j. kl. 8°. 2e dr. Deventer, z.j.

Veld-, *Herders-*, *Minne- en Mengeldichten*. Amst. 1722.

Gedichten. Amst. 1723. 8°.

Apollos Marsdraeger, *veylende allerhande scherpzinnige en vermakelijke snel-*, *punt-*, *schimp- en mengeldichten. Op Parnas*, *bij Valerius Maximus en Junius Juvenalis. In Compagnie*. Amst., 3 dln. z.j.

Zie Witsen Geijsbeek, *B.A.C. Wb.*, D. V, bl. 412; *Catal. der Tooneelsp. van W. Hemkes*, N°. 65; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 311; D. II, bl. 202, 204; D. III, bl. 172; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, bl. 368; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 327, 354, 381, 2138, 3084, 3778, 4082, 4332, 5168, 5431, 5673, 5772, 6015.

[Jean Baptist Tijssens]

TIJSSENS (JEAN BAPTIST), in Antwerpen geboren, vestigde zich als beeldhouwer te 's Hage, waar hij of overleed of van waar hij naar elders is vertrokken.

Hij bloeide omstreeks 1669.

Zie Kramm.

[Simon Tijssot]

TIJSSOT (SIMON), sr. de Patot, wiens familie in 1664 uit Rouaan om den godsdienst naar Holland vluchtte, werd in 1655 geboren, vestigde zich eerst te Delft, was van plan, gelijk vele leden zijner familie gedaan hadden, in den krijgsdienst te treden, doch op aanhouden van zijne vrouw (hij was op zijn 20ste jaar reeds gehuwd met Anna Philippe Belly) rigtte hij eerst te Delft, later te Heusden en 's Hertogen-

hosch, een pensionaat op, en vestigde zich vervolgens als onderwijzer in de fransche taal te Deventer, doch legde zich inmiddels met ijver op de wis- en natuurkunde toe. In 1689 of 1691 werd hij buitengewoon en in 1700 gewoon hoogleeraar in de wiskunde aan de hoogeschool aldaar en gaf hij eene *Oratio sive disputatio quo S. Tissot de Patot*, *Math. Prof. mathematic. demonstrare contendit quapropter fieri nequaquam possit ut homo eodem temporis puncto*, *pluribus quam uno suorum sensuum utatur aeque perfecte ac natura illis concedere potest*. Hij was een deïstisch en sceptisch wijsgeer, die zijne gevoelens openbaarde in twee werken, waarvan het eerste naamloos is uitgegeven, onder den titel *Voyages et aventures de Jacques Massé*, te Bourdeaux in 1704, 8°. te Keulen in 1710 en te Rouaan in 1734 gedrukt en in 't Engelsch vertaald, Londen, 1734. Het wordt door J.F. R e i m m a n n u s genoemd ‘Liber attheïsticus et scandolosus’, als bevattende de schandelijkste spotternijen met de leer van 't Evangelie.

Het andere werk met zijn naam verschenen, is getiteld: *Lettres choisies écrites depuis sa jeunesse jusqu' à un âge fort avancé à differentes personnes et sur toutes de sujets*. La Haye, 2 T. 1727. In de *Fable des Abeilles*, die in 't eerste werk voorkomt en een ellendig zamenweefsel is van de kwaadaardigste uitvallen, legt hij zijn haat tegen den christelijken godsdienst zou duidelijk aan den dag, dat de lezing elk christen met verontwaardiging vervult. In het tweede werk redeneert hij meer tegen de leer van 't evangelie, vooral tegen de algemeene opstanding der dooden. Dit werd door de regeering van Deventer, op aansporing van den kerkeraad, zoo hoog opgenomen, dat men hem van zijn post ontzette tot tijd en wijle hij zijne stellingen zou herroepen, hetgeen, voor zoover wij weten, nooit geschiedt is. Men had hem reeds vroeger verdacht gehouden, zooals blijkt uit het verbod van Curatoren, om de oratie, die hij als rector magnificus in 1722 reeds gereed had, uit te spreken. Zij is echter gedrukt in het *Journal littéraire de l'année* 1722 T. XIII, p. I.

Onder zijn portret door L. D u F l o r gegraveerd, leest men:

‘*Voici par le bel art d'une peinture fine*
Le fidèle portrait de Monsieur de Patot,
Dans son superbe habit, *à peser chaque mot;*
Il n'a rien que d'humain, *à le voir à sa mine*,
Mais si l'on examine avec soin ses écrits,
On y verra regner une flamme divine,
Qui lui fait prendre place au rang des beaux esprits.’

DU MONT.

Zie v. Eck en Bosscha, *Eeuwfeest van 't Ath. te Deventer*, bl. 105; Reimmarus, *Hist. Univ. Atheïsmi*, p. 558; Ypey, *Kerk. gesch. d. XVIIIe eeuw*, D. II, bl. 61 enz.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III, bl. 349; Collot d' Escury, *Holl. roem*, D. V, bl. 189; Vogt, *Cat. libr. rar.*, p. 446; Barbier, *Diction. des Anon.*, p. 19457; *Nav.*, D. XI, bl. 113, 167, 207, 237; D. XII, bl. 175, 335; D. XIII, bl. 15, 86, 114, 205; Verwoert; Kobus ende Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Marcus van der Tympel]

TYMPEL (MARCUS VAN DER), zoon van den ridder Karel van den Tympel, raadsheer te Leuven (1555), schepen te Brussel, en van Anne Nuñez Perez de Meniaca, werd den 8sten Febr. 1575 te Leuven geboren.

Hij begaf zich 20 jaren oud in de orde der Jezuïten, en was 12 jaren aan het hoofd hunner missie in Noord-Nederland. Hij stond in hooge achting bij zijne ordebroeders en maakte inzonderheid werk van het prediken. Hij overleed te Leuven in 1636.

Hij gaf in het licht:

Oeffeninghe der volmaecktheydt ende Christelycke deugden door den eerw. P. Alphonsus Rodriguez, *priester der Societijt Jesu*, *verdeijlt in dry deelen*, *overgheset door P. Marcus van den Tympel*, *oock Priester der Societeyt*, *het tweede deel*. Antw., 1633, 1645, 1685.

Zie Ac. et Al. de Backer, *Biblioth. des écrivoins de la compagnie de Jésus*, I, p. 772; Jac. Susius, *Onderwijs der godtvr. ziele* in de *Opdracht*; Divaeus, *Rer. Lovan.*, L. II, p. 52, 53; *Acta SS.*, T. III, Maii 229, 230; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 295; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Johannes Tzâla]

TZâLA (JOHANNES) te Amboina, leerling van den beroemden predikant Petrus van der Vorm, heeft een handschrift nagelaten, (Maleisch met Arabische karakters) de geschiedenis van den gouverneur Nicolaes Schagen, aldaar overleden den 7den Julij 1696, behelzende.

Zie *Nav.*, D. V, bl. 304.

[Guillaume Elie Teisseire]

TEISSEIRE (GUILLAUME ELIE), in 1799 oud lid van het collegie van schepenen te Batavia en in 1806 en 1807 gecommitteerde voor de suikercultuur. Bij het instellen eener hoofdcommissie van landbouw in 1827, werd hij tot lid daarvan benoemd en later maakte de gouverneur-generaal van den Bosch gebruik van zijne kennis bij het invoeren op Java van de indigocultuur.

Part. berigt.

[Marten Douwes Teenstra]

TEENSTRA (MARTEN DOUWES), nakomeling van Douwe Teenstra, (hier vóór op bladz. 43 vermeld) heeft zich be-

kend gemaakt door het uitgeven van een aantal geschriften, waarvan de voornaamste zijn:

De vruchten mijner werkzaamheden gedurende mijne reize over de Kaap de Goede Hoop naar Java en terug over St. Helena naar de Nederlanden. Groningen, 1829.

Part. berigt.

[Klaas Tigler]

TIGLER (KLAAS), doopsgezind leeraar te Leeuwarden, overl. 30 Julij 1811, belastte bij testament zijne erven om uit zijne aanzienlijke nalatenschap jaarlijks *f* 1400 uit te keeren tot ondersteuning van twee jongelieden ter voortzetting hunner studiën, waaraan sedert 1846, onder bestuur van den kerkeraad der doopsgezinde gemeente aldaar, wordt voldaan. Zelfs zijn de fondsen van dit *Klaas Tigler-leen* zoodanig toegenomen, dat daaruit thans reeds drie of vier jongelieden tot de studie worden opgeleid, welke plaatsen worden begeven door de erfgenamen des erflaters als Collatoren, onder toezigt van Burgemeester en Wethouders als Provisoren.

Part. berigt

Aanwijzing der personen in dit deel vermeld.

	blz.
Taame (M.D.)	1
Taams (Willem)	-
Taan (Klaas)	-
Taapkens (J.)	-
Taats (Benjamin)	2
- (Rutger Moens)	-
Taay (W.H.C.)	-
Taayen (Lyn)	-
Tabary (Johannes)	-
Tabbo	-
Tack	3
- (Adolf)	-
Tacquet (Johannes)	-
Tadama (Mr. Reinier Willem)	-
Taddel (Elias)	5
- (S.)	-
Tadema (Paulus)	-
Tadinga (Hemko)	-
Taedema of Tadema (Jan van)	-
Taelboem of Taelbomius (Guilielmus)	6
Taelman (Abraham)	-
- (-)	-
- (Jan)	-
Taemszoon (Cornelis)	7
Taerlingh (J.)	-
Taesens of Stassius (J.)	-
Taets van Amerongen. Zie Amerongen	
- - -	8
Taffin (Jacques)	-
- (Jean)	-
- (-)	9
- ( )	10
- (Quintijn)	-

Taillefer (Louis)	-
Tak ( )	-
Takama (Hendrik)	-
Tako (Sybrantsz)	-
Taleman (Franc.)	12
-	-
Talesius (Hendrik)	-
- (Quirijn Dirkszoon)	-
Tallum (Upke)	13
Talpa (Petrus)	-
Tambergen ( )	14
Tame (T.)	-
Tamerus (Henricus)	-
Tamminga (Eger)	15
Tanchelyn	-
Tangerius (Gualtherus)	16
Tania (Foppe)	-
Tanje (Pieter)	17
Tannius (Daniel)	-
Tapper (Ruard)	-

	blz.
Targier (J.)	19
- (Jacob)	-
- (Joachim)	-
Tasman (Abel-Jansz.)	-
Tassart (Jacobus)	22
Tassi, Tassis, Taxis (Jan Baptist de)	-
Tassis (Jean Baptiste de)	24
Tatinghoff (J.F.)	25
- (Michael Frederick)	-
Tatmans of Tetmans (Feycke)	-
Taurel (André Benoit Barreau)	26
Taurinus (Jacobus)	27
- (Johannes)	30
Tausons (J.)	-
Tavernier (Am.)	-
- (Hendrik)	-
Tayaert (Lievin)	-
Tayns of Tay (Johannes)	-
Tayses (Dirk Jacobsz)	31
Tayspels (G.)	-
Teckmannus (A.)	-
Teeckman (Jan Theodorus)	-
Teellinek (Cornelia Eeuwouts)	-
- (Ewout)	-
- (Johannes)	33
- (Joos)	34
- (Maximiliaan)	-
- (Theodorus)	35
- (Willem)	36
Teelman (H.)	41
Teenghs (Jacob)	-
- (-)	42
- (Johan)	43
Teenstra (Marten)	-

- (Douwe en Aedsge Martens)	-
- (Marten Douwes)	276
Teerns (Johannes Gerardus van). Zie Terentius (Johannes Gerardus).	
Teerling (Adriaan)	43
Teerling	44
Teerlink (Abraham)	-
Teeuwsen (Hendrik)	-
Tegnagel (Gregorius)	-
- (Regnerus)	45
Tegnejus (Tobias)	-
Tegneus (Frederika Alida)	-
- (Johanna Bertranda)	-
Tegularius (Hermandus)	46
Tegney (J.)	-
Teissèdre l'Ange (Josué)	-
Teisier (J.D.)	48
- (Jean George)	-
Teisseire (Guillaume Elic)	276
Tekelenburg (J. van)	48
Telle (Reinier)	49
Tellegen (A.O.H.)	50
- (J.A.)	51
Tellicht (Sander van)	-
Tellier (Johannes)	52
Tels (C.L.)	-
Temminck (Coenraad Jacob)	-
- (Egbert de Vrij)	58
- (Leonardus)	-
- (Mr. Matthijs)	-
- (Johannes)	59
- (Dr. Mattheus)	60
- (E.)	-
Tempseca (Georgius a)	-
Tempel (Abraham van den)	-
- (Olivier van den)	61
Temple (Willem)	-

Ten Brink (H.)	62
Tenckinck (Egbertus Henricus)	-
- (Jan Willem Coenraad)	-
Teneramundus of Tenremonde (Johannes)	-
Tengnagel (Jan Gansneb)	63
- (Matthys Gansneb)	-
- ( )	-
Tengnagell	-

	blz.
Ten Kate (Lambert). Zie Kate (Lambert ten).	
Tennulius (Samuel)	63
Terbruggen (A.J.L. Baron van den Bogaerde van)	64
- (Hendrik). Zie Bruggen (Hendrik ter).	
Ter Burg (Gerard). Zie Burg (Gerard ter).	
Terensteyn (Cornelis van)	65
Terentius (Joannes Gerhardi)	-
Ter Gouwe of Berioth (Nicolaus)	66
Ter Himpel (Antonie)	-
Terinok (J.),	-
Terkamp (Hermannus Theodorus)	-
Terlee ( )	67
Terlinchus (Gerardus)	-
Termaten (Johannes Petrus)	-
Terne (Dr. C.)	68
Ternooy Appel (Willem)	69
Terpstra (Jacobus)	-
- (Mr. Willem)	70
- (Jacobus)	71
Terry (F.)	-
Tersier (B.)	-
- (J.)	72
Ter Steeg (Jan) Jr.	-
Tersteegen ( )	-
Ter Veere (Jan van)	-
Ter Westen (Augustinus)	-
- - (-)	73
- - (B.)	-
- - (Elias)	74
- - (Matheus)	-
- - (Pieter)	-
Terwen Aartsz (Jan)	75
- (Josina)	-

- (Laurens) -
Tesch (Frederik Johannes) -
Tesschenmacher (Engelbert) -
Tesschenmacher (Werner) 76
Tesselschade (Maria). Zie Roemer.
Tessen (W.) 77
Tessynck (Cornelis) -
Testas (M.H.) -
Testelin (Henri) -
Tetar van Elven (Charles) 78
- - - (Henri Louis) -
Tethroede (L.S. van) -
Tetmans (Feycke). Zie Tatmans (Feycke).
Tetroede (Adriaen van) -
Tetrode (Willem Danielsz. van) -
Tets (Mr. Arnold Willem Nicolaas van) 79
Teutem (Frederik van) 83
Tex (Cornelis den) 84
- (Cornelis Anne den) 85
Texel (Dirk Jansz.) 87
Teyes (Alle) -
- (Focke) -
Teyler (Johannes) -
Teyler van der Hulst (Pieter) -
Teylingen (Augustijn van) 88
- (Augustinus) -
- (Dirk van) 89
- (Floris van) -
- (Frans van) 90
- (Jan van) -
- (J. van) -
- (Johan van) -
- (Simon van) -
- (Sijmon van) -
- (Willem van) -
- (Willem van) 91

Teylinghx (Cornelia Eeuwwout). Zie Teilinck (Cornelia Eeuwaats)

Thaborita (Henricus) -

- (Petrus) -

- (Worperus) 92

Thaddeus (W.) -

	blz.
Theden (J.C.A.)	92
Thedens (Johannes)	-
Thehoff (Jacobus)	93
Themmen (J.M.)	-
- (Johannes)	-
- (P.)	-
- (P.H.)	-
- (Phoebus Hitzerus)	94
- (Wilhelmus)	-
Thenis (Guilielmus a)	-
Theodardus of Dodart	-
- - Thiard	95
Theodericus	-
- I	-
- II	96
Theodesinde	-
Theodesius	-
Theodoricus a Leidis	-
Theoduinus of Dietwinus	-
Theophile (D.L.)	97
Theunis (J.)	-
Theunissen (Jean Baptiste)	-
Theunisz (Jan)	98
Thiebout (Hendrik)	-
Thiel (Gerardus van)	99
- (Cornelis van)	-
- (J. van)	-
Thielt (Thomas van)	-
Thienen (Mr. Adriaan van)	102
- (Jacques van)	103
- (Renier van)	-
Thiennes (Jacob van)	-
Thier (Barend Hendrik)	-
Thierens (A.L.)	104

- (Johannes Adrianus)	-
Thil (Mr. Adriaan van)	-
Thilenus (Johannes)	-
Thilenius (M.G.)	-
Thilt (Mr. Johan van)	-
Thim (Cornelis)	105
Thin (Floris)	-
Tholen (Jacobus Pierson)	-
- (Mr. Nicolaes)	107
Thomaes (Dominicke Jan)	-
Thomas a Kempis. Zie Kempis (Thomas a).	
Thomas (Jan)	107
- (Meerten)	-
- Thomassone	108
- Thomaszoon	-
Thomassen a Thuessink (Evert Jan)	-
Thombergen (Herboldus). Zie Thumbergen (Herboldus.	
Thoolen (Claes)	-
Thopas (J.)	-
Thuilliers (Jean)	110
Thulden Theodorus van). Zie Tulden (Theodorus van).	
Thunberg (Karel Peter)	-
Thuynen (Theodorus van)	111
- (Watze van)	112
Thybaut of Tibaut (Pieter Jansz.)	-
Thye (Jkhr. Abraham de)	-
Thyebaert (Francois Baron van)	-
Thyehannes (Jkhr. Willem Hendrik de)	113
Thymo (Petrus a)	-
Thynen (Meyners Mannes van)	-
Thye (Gijsbrecht). Zie Tys.	
Thysebaert (Aug. N.P. Baron van)	114
Thysius (Antonius)	-
- (-)	116
- (Mr. Joannes)	119

Thyssens (Henricus Franciscus)	-
- (Maerten)	120
Tiaden (Suco)	121
Tiara (Mr. Foppe)	-
- (Petrus)	-
Tibant (W.)	123
Tibbermans (P.)	-
Tibelius (C.)	-
Tiboel (J.)	-

	blz.
Tiboel (J.)	123
Tichelaar (Hotto)	-
- (Willem)	-
Tichler (Jacob)	124
Tideman (Philip). Zie Tiedeman (Philip).	
Tieboel (Boudewijn)	125
- (D.)	127
- (Jacobus)	-
Tiedeman (Philip)	-
Tiele (Alardus)	-
Tieleman (Petrus Johannes)	128
Tielemans (Seger)	-
Tieling (Lodewijk)	-
Tiellius (M.)	-
Tiels (G.C.)	129
Tienen (van)	-
- (Cornelis van)	-
Tierens (Hendrik de Witte)	-
Tigler (Klaas)	277
Til (A. van)	-
- (N. van)	-
- (Salomon van)	-
Tilanus (Johannes Wilhelmus)	136
Tilborg (Nicolaes)	137
Tilburg (Nicolaas)	-
Tileman (Dothias Wiarda)	-
-	138
Tilen (Hans)	-
Tilius (Johannes)	-
Till (Henrich von)	-
Tillius (Thomas). Zie Thielt (Thomas van).	
Tilly (Claude graaf van)	-
- (Graaf van). Zie Serclaes.	
Tilmans of Tellemans (Simon Peter)	139

Tim (F.P.) -
Timannus (Joannes) -
Timmerman ( ) 140
- (de) -
- (Harman) -
- Jr. (Mr. Jan de) -
Timmerman (Jan Alberts) 141
- (Petronella Johanne de) -
- Thijssen (Mr. Jan Samuel) -
Timmers Verhoeven (Henricus Petrus) -
- - (Mr. Pieter François) 142
Tinant Jr. (F.) 143
Tindal (Barend) -
- (Rolph Dundas baron) -
Tinga (Eelco) 145
Tinne (A.) 146
- (Alexandrine) 147
Tissel (Johannes) 153
Tissot de Patot. Zie Tyssot de Patot.
Titama (Johannes) -
Titelman (Pieter) 154
Titsingh (Abraham) -
- (Guilielmus) 155
- (H.) -
- (Isaac) -
- (Susanna) 157
Tjaarda (Schelto) -
Tjaden (Cornelis Hendrik) -
Tjaerda van Starkenburg (Jan) -
- - - (Ludolph van) 158
- (Mr. Syds) -
Tjallingii (Dr. J.) 159
Tjassens (Johan) -
Tjebbema (Syboud) -
Tjebbes (Jacob) -
- (Sierdt) -
Tjebbinga (Antje Tjebbes) -

Tjom ( ) -
Tobitson (J.) -
Tocht (Jacob van der) -
Toel (L.) 160
Toelaar (J.C.) -
- (Reynhardus) -

	blz.
Toepfer Jr. (J.A.). Zie Topfer Jr. (J.A.).	
Toeput (Lodewijk)	161
Toe Water Zie Water.	
Toger (F.)	-
Tofet (D. du)	-
- (Jacobus du)	-
Tol (David van)	-
- (Dirk van)	162
- (Dominicus van)	-
- (Jacobus)	-
- (Nicolaas van)	-
- (M. van)	-
- (Pieter van)	-
- (Willem van)	163
Tolck (Jacob Pieterse)	-
- (Jacob Jooste)	-
Toledo (Johannes van)	-
Tolet (F.)	164
Tolhuys (Jan)	-
Tolk (Aris)	-
Toll (Abraham Arnold van)	-
- (Hendrik van)	165
- (Hendrik van)	166
- (H.)	-
- (Philip Theodoor)	-
- (Theodorus van)	167
Tollé (Henrik Antoni)	-
Tollen (Ger. van der)	168
Tollens (Henricus Franciscus)	-
Tollius (Adrianus)	174
- (Alexander)	-
- (Cornelius)	175
- (Jacobus)	176
- (Herman)	177

- (Johannes) 180
- (Philippus Theodorus) 181
Tollus (Adrianus) -
Tomballe (Guerin) -
Tomas (Christiaen) -
Tombe (Andries Jan Jacob baron des) -
- (Nikolaas la). Zie La Tombe (Nikolaas).
Tomberg (Daniel) 182
- (Willem) -
Tombergen (Herboldus) -
Tomman (J.F.) 183
Tonckens (Mr. J.) -
- (W.) -
Tonne (Johan de la) -
Tonnis (Jan) -
Toor (Jacob van). Zie Taurinus (Jacobus).
Tooren (P.J. van) 184
Toorenburg (Cornelis Pieter Lammers van) -
- of Torenburg (Gerrit) 190
Toorn (A. van den) -
- (J. van den) 191
Topas (J.) -
Topfer (J.A.) -
Topiarius (Aegidius Dominicus) -
Tops (G.W.) 192
Torck of Turck (Alexander) -
- (Frederik Willem) -
- of Turck (Lubbert) 193
- (Labbert Adolph) -
Toren (H.) -
Torenvliet (Jacob) 194
- (Abraham) -
Torre (Jacob de la) -
Torrenius (Abraham) 195
Torrentius (Johannes) -

- (Laevinus)	-
Torrentinus (Antonius)	197
- (Hermannus)	-
- (Laurens)	199
Toullieu (Petrus de)	-
Toulon (a Berkhout van)	200
- (Karel van)	-
- (Mr. Lodewijk van)	201
Tour (Jan Carel Baron du)	202
- (Philips de la)	-
Toussamt Domis (Guiliam)	-
Trant (Joost)	203
Trauen (A.)	-

	blz.
Trelcatius (Lucas)	203
- (Lucas)	204
Trello (Lucretia van)	205
- (Charles de)	-
Trembley (Abraham)	206
Tressel (Daniel)	-
Tresling (ThennisHaakma)	-
- (Mr. Tjalling Petrus)	208
Treslong (Blois van). Zie Blois van Treslong.	
- (C.J. Bloys van)	209
Treytel (Nicolaas)	-
Trici (Franciscus of Theodorius)	210
Tricht (Arnold van)	-
- (C. van)	-
- (Echbert van)	-
- (J. van)	-
- (C.P. van)	-
Trieper (Jan Hendrik) Jr.	-
Triest (Jacobus van)	211
- (Filips)	-
Trigland (Jacobus)	-
- (Cornelius)	214
- (Theodorus)	215
- (Jacobus)	-
- (Jacobus)	216
Trimmer ( )	217
Trinquese (J.)	-
Trip (Adriaan)	-
- (Cornelis)	-
- (Elias)	218
- (Mr. Jan)	-
- (Louis)	-
- (Lucas)	-
- (Scato)	219

Triumpho (Franciscus Statius Advorstenius) -
Triven (K.) 220
Trommius (Abraham) -
Tromp (Marten Harpertz.) 221
- (Cornelis Maartensz.) 226
- (F.J. Winter) 229
- (Harpert Martenszoon) -
Trompert (L.G.) 230
Tronchin (Joannes Antonius) -
- (Theodor) -
Troost (Anna) 231
- (Cornelis) -
- (Frederik) 232
- (Jacoba Maria) -
- (Jan Hendrik) -
- (Pieter) Gz 233
- (Sara) -
- (W.) -
- (Wilhelmus) -
- ( ) 234
Troostwijk (A. Paets van) -
- (Wouter Joannes van) -
Trosse (G.) 235
Trotz (Christianus Henricus) -
Trout (Jan) 236
Trouweelst (Guillaume) -
Troge of Troyen (Jan van) -
Troyen (Jan van) -
- (Rombout van) -
Truer (Dirk) 237
Tseeraerts (Iherosme) -
Tserclaes. Zie 'T Serclaes.
Tuer (Herbert) 238
Tuin (J. van) 239
Tuinman (Carolus) -
Tulden (Nicolaas van) 240

- (Theodorus van) -
- of Thulden (Theodorus van) -
Tulleken (Arent) 241
- (Mr. Daniel) -
- (Otto) -
Tullius of Tiellius (M.) 242
Tulp (G.) -
- (Jan Pietersz.) -
- (Nicolaas) -
Tuningius (Gerard) 244
Turck. Zie Torck.
- (P. le) 245
Turcq (J.N.) -
- (Dr. Paschasius) -

	blz.
Turfius (M.)	245
Turk (C.S.)	-
- (J.P.)	-
- (Sander)	246
Turker (W.)	-
Turman (W. Nicolaes)	-
Turnbul de Mikker (W.P.)	-
Turr (Frederik Everard)	-
Tussenbroek (David)	-
Tuyl (Goderd Willem van)	-
- (Hendrik van)	247
- (Jeronimus van)	-
- (Mr. Jan Maximiliaan)	248
- (Philebert)	-
- (Pieter)	-
Tuyll (Mlle J.A.E. van)	-
- (W. van)	-
Twent (Jkhr. A.C.)	249
- (A.P.)	250
- (Mr. Hendrik)	-
Twisch (Pieter Janszoon)	251
- (Rienier Pietersz. van)	271
Twist (Albertus Jacob Duymaer van)	251
Tybesma (Feoke)	252
Tijbout (Willem)	253
Tijdeman (Gerrit)	-
- (Meinart)	-
- (Mr. Hendrik Willem)	262
- (Barend Frederik)	268
- (Dr. Petrus Hermannus)	269
Tijken (Christianus)	271
- (Jacobus)	-
Tijmen (Jan)	-
Tijmens (Adriaan)	-

Tijmme (Thomas)	-
Tympel, Tijmpel, Tempel (Johan van den)	272
Tijmpel (Johan)	-
Tijnagel (Wilhelm)	-
Tijsens (Gijsbert)	-
Tijssens (Jean Baptist)	274
Tijssot (Simon)	-
Tympel (Marcus van der)	276
Tzâla (Johannes)	-

Biographisch woordenboek der Nederlanden.

U.

[Martinus Ubbenius]

UBBENIUS (MARTINUS), werd als proponent te Loppersum en Groningerland omtrent 1633 beroepen, in 1646 predikant te Enkhuizen, in 1650 te Leiden, in 1654 subregent van het Staten-Collegie en overleed in 1661.

Zie V e e r i s en P a u w , *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 208; *Lijst der L. Predd*. achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten*, bl. 110; S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Leijdsche Hooges.* D. II, bl. 288.

[Ubbo]

UBBO. Volgens de fabelachtige voorstelling van de oudste geschiedenis der Friezen, was hij zoon van A d e l en de derde prins van Friesland. Hij was een dapper en ervaren krijgsman en zeer bedreven in letteren en wetenschappen. Hij heeft het leven van zijn grootvader F r i s o en van zijn vader A d e l en de daden der Friezen beschreven, welke werken echter verloren zijn gegaan. Hij zou 71 jaren voor onze tijdrekening, na eene regeering van 80 jaren overleden zijn.

Zie S u f f r i d u s P e t r i , *de Script. Frisiae*, p. 6; H a m c o n i i *Frisia*, p. 9; V e r w o e r t .

[Ubbo]

UBBO, hertog van Friesland, een dapper krijgsman. Hij streed moedig tegen de Batavieren, toen deze het waagden een inval in Friesland te doen Hij zou Dokkum en Tekelenburg gesticht en Stavoren vergroot en verbeterd hebben. Hij overleed in 299, na eene regeering van 59 jaren.

Zie H a m c o n i i *Frisia*, p. 17; O c k o v a n S c h a r l , J V l y t a r p , A. S t a v e r i e n s i s , *Chronyk van Friesland*, bl. 18 en 19; F o e k e S j o e r d s , *Friesche Jaarb.* D. I, bl. 208; V e r w o e r t .

[Ubbo]

UBBO, hertog der Friezen. In het jaar 792 deden de Deenen, onder koning H a l p d a n , een inval in Engeland, na zich met U b b o verbonden te hebben. De Deenen en Friezen,

voet aan land gezet hebbende, verdeelden zich in drie hoopen, van welke een zich van de stad Jork meester maakte, terwijl de twee andere het gewest der Oost-Saksers (Essex) deerlijk afliepen en met roof, moord en brand vervulden, gewijd noch ongewijd verschoonende. Van 't koninklijk geslacht werd niemand als Elfrid, vader van koning Eduard I, in 't leven gespaard.

Zie Ubbo, Emmius, *Res. Frisiae*, *Dec. I*, L. v., p. 176; *Tronslat et Mirac. S. Cuhlberti Episc.* C. III; Wagenaar, *V.H.* D. I, bl. 439. Foeke Sjoerds, *Friesche Jaarb.* D. I, bl. 428, 429.

[Petrus Ubel of Ubelius]

UBEL of UBELIUS (PETRUS) te Wormer geboren, een beroemd rechtsgeleerde.

Zie *Zaanl. Jaarb.* voor 1849, bl. 135.

[Stephanus Ubeli Schoning]

UBELI (STEPHANUS) SCHONING was reeds een-en-dertig jaren lang rector te Dokkum geweest, waar hij zich ijverig op de studiën had toegelegd, toen hij in 1618 te Franeker bij J. Lamrinck in het licht gaf:

Een Christlijcke onderwijsinge van de spooken, *welcke by daghe en nachte den menschen verschijnen*, door Johan van Munster te Vortlage, en door hem uit het Hoogduitsch vertaald en opgedragen aan de Burgemeesters en Raden der steden van Friesland, dien hij in eene uitvoerige voorrede van 15 bl. de verdediging van de leer omtrent den satan op het hart drukt. Vroeger gaf hij in 1607 te Leeuwarden in het licht:

Synonyma e M. Tullio Cicerone et aliis collecta.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 818; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 1109.

[Johannes Ubelman]

UBELMAN (JOHANNES), predikant te Nieuwpoort, later te Gorkum, waar hij den 14^{den} Januarij 1715 overleed. Hij beoefende de Nederd. poëzy, blijkens zijne bijschriften in het *Stamboek* van J. Koerten.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; Koerten's *Stamboek*, bl. 73; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 98.

[Joachim Ubbema]

UBBEMA (JOACHIM), burgemeester van Groningen, ontdekte in 1585 den aanslag van graaf Willem van Nassau op die stad.

Zie Reydt, B. IV, bl. 67; Wagenaar, *V.H.* D. VIII, bl. 76, 77;

[Johan Willem Uberfeld of Ueberfeld]

UBERFELD of UEBERFELD (JOHAN WILLEM), ten jare 1659 in Westphalen uit hervormde ouders geboren, zocht reeds in kindsche dagen den omgang met God, en verkwikte zich, als jongeling te Frankfort a/d M., waar hij op een kantoor geplaatst was, aan hemelsche gezichten en las

naauwelijks eenig werk zoo gaarne, als al wat B ö h m e 's naam droeg. Zoodra had hij niet vernomen, dat van diens werken eene volledige uitgaaf verschenen was, of hij brandde van verlangen een exemplaar magtig te worden.

De Amsterdamsche uitgevers wenschten in dienzelfden tijd te Frankfort een persoon te vinden, die zij de verspreiding van exemplaren aldaar konden toevertrouwen. Spoedig werden door tusschenkomst van derden de wederzijdsche wenschen vervuld en verkreeg U e b e r f e l d 200 exemplaren ter verspreiding. Aan de lezing kon U e b e r f e l d zich niet verzadigen en geraakte daardoor in een toestand van extase, waarin de hemelsche S o p h i a hem verscheen, gelijk dit reeds in 1678 had plaats gegrepen. Daardoor werd de zielgemeenschap tusschen G i c h t e l en U e b e r f e l d gesloten. In de lente van 1683 reisde U e b e r f e l d naar Amsterdam, waarschijnlijk vergezeld van den, toen van een vaste predikdienst ontslagen zijnde Dr. E b e r h . Z e l l e r , die gaarne te Frankfort toefde en conventiculen hield.

Later, na Pinkster van 1684, vestigde U e b e r f e l d zich zelf in Holland. Een buitengoed onder Leiderdorp, Hoogcrans genaamd, werd door hem betrokken, waar hij als huisgenoot en medeburger uit Frankfort, de woning van I s a a c P a s s a v a n t betrok, en beiden, ongehuwd, eenige genotvolle jaren gesleten hebben, terwijl zij later naar Leiden vertrokken zijn. In deze stad toch stierf P a s s a v a n t , den 10^{den} Oct. 1701, diep betreurd door G i c h t e l en U e b e r f e l d . Ten jare 1732 vond ook U e b e r f e l d er een graf, Hij was een der zeer weinigen, die hier te lande aanhangers van G i c h t e l gebleven zijn. Aan hem hebben wij de uitgaaf van G i c h t e l 's theosophische werken te danken, wier 7^{e} of laatste deel zijn, de door een ander dan Ueberfeld gestelde *Lebenstauf* bevat.

Zie S e p p , *Jacob Böhme's oudste vrienden in Nederland* in *Godgel. Bijdr.* voor 1870, 9e Stuk (waaraan wij deze schets ontleenden) en Y p e y , *Kerkel. Geschied. van de* 18*e eeuw.* D. X, bl. 326, 327; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Theodorus Ubinck]

UBINCK (THEODORUS), als proponent in dienst getreden te Houten in 1699, van daar in 1704 naar Overschie getrokken. Hier nam hij in 1706 het beroep naar Delftshaven aan en vertrok nog in hetzelfde jaar naar Alkmaar, waar hij in September 1709 overleed.

Hij schreef:

Over de dood van Willem III. Utr., 1702. 4°.

Heylands geboorte. Delft, 1710. 4°.

Over den LXVIII Psalm. Rott., 1724. 4°.

Over den LXV Psalm Leyd., 1718. 8°.

Geestelijk Bruylofts lied over den CXV. Psalm, Utr., 1718. 8°.

's Konings gangen na zijn Heyligdom over Psalm LXVII. Delft, 1706. 4°.

Zie R o g g e , *Bibl. d. Contra-Rem. Geschr.* bl. 203.

[H. Ubinck]

UBINCK (H.)
schreef.
Keten der prophetische Godgeleerdheid. Leeuw., 1683. 4°.

Zie A b c o u d e , *Naaml.* bl. 370.

[Jacob Uchtervelt]

UCHTERVELT (JACOB). Van dezen verdienstelijken schilder weten wij alleen, dat hij gelijktijdig met P i e t e r d e H o o g een leerling zou geweest zijn van v. B e r c h e m , schoon men, naar den stijl zijner kunstwerken te oordeelen, hem eer voor een leerling van T e r b u r g of M e t z u zou houden, die hij, schoon hij hunne hoogte niet mogt bereiken, doorgaans gelukkig volgde. Het blijkt echter dat hij een leerling was van den oude M i e r i s , die in 1681 overleed.

In het Koninklijk kabinet te 's Hage bevindt zich van hem een *Voorhuis eener prachtige woning*, *alwaar een vischboer inkomende zijne waar te koop biedt aan eene dame met een kind aan de hand*. Het gold op de verkooping van G e r r i t v a n d e r P a s *f* 875. Zijn *Binnenhuis uit de* 17e *eeuw* werd op de verkooping van G o l l met *f* 330 betaald. Een zijner kapitaalste stukken, *Een rijke binnenkamer met verscheiden beelden*, werd in April 1855 op de veiling van mr. M. v a n N o o r t voor *f* 721 verkocht. Het was vroeger in bezit van den Staatsraad L. v a n T o u l o n .

Op de verkooping der weduwe d e l a C o u r t te Leiden 1766 bevond zich eene schilderij van zijn penseel, voorstellende *Een man*, *in Spaansche kleeding*, *op een viool spelende*, *waarbij eene dame en eene meid in purper fluweel jakje en met wit satijnen rok en een kan in de hand*, *in den smaak van Terburg*.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Alardus Uchtmannus]

UCHTMANNUS (ALARDUS), van Groningen, was conrector der latijnsche school te Leiden, toen hij in 1648 tot buitengewoon hoogleeraar in de hebreeuwsche taal werd aangesteld. In 1668 werd hem het onderwijs der grieksche taal bij voorraad toevertrouwd, en in het volgend jaar werd hij tot gewoon hoogleeraar benoemd. Drie jaren later hervatte hij het onderwijs in de hebreeuwsche taal, terwijl dat der grieksche een ander werd opgedragen. In 1682 werd hij wegens zijn nalatigheid en onbetamelijk gedrag omtrent de studenten onderhouden en zijne jaarwedde verminderd.

Hij overleed den 12den Jan. 1680 in den ouderdom van 68 jaren.

Hij schreef:

Vox clamantis in deserto, en zette

Rabbi Jedasae Bradeshitae examen mundi en *Rabbi Jedasae Penoni filii Abrah. Badreshi Diss. de vanitate mundi* in 't latijn met aanteekeningen over (L.B. 1650. 8°.).

Zie Jöcher; Siegenbeek, *Gesch. d. Leijds. Hooges.* D. II, bl. 126; Kist en Royaards, *Archief* (2e Serie), D. IV, bl. 321.

[Th. Alm. Uchtmann]

UCHTMANN (TH. ALM.), latijnsch dichter, gaf in 1663 te Groningen in 4°. *Carminum Virgilianorum supplementa* in het licht.

Zie Jöcher.

[Gerrit Ude]

UDE (GERRIT), een leidekker te Utrecht, hield in de twisten over den Utrechtschen Bisschopstoel tusschen Zueder van Culemborg en Rudolf van Diepholt de zijde van eerstgenoemde en nam, toen Diepholt reeds op den bisschopzetel was, in 1427, deel in eenen aanslag om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door des Vrijdags na Kruisvinding des morgens ten zeven ure de Witte Vrouwenpoort in te nemen en daardoor Culemborg's volk in de stad te brengen, deswege werd Ude, toen de aanslag ontdekt was, uit Utrecht gevlucht zijnde, voor eeuwig uit de stad gebannen, terwijl zelfs zijne vrouw en kinderen gelast werden uit de stad te gaan en dus zoowel als hij gebannen.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.* D. I, bl. 343.

[Cornelis Heyndriksz Udemans]

UDEMANS (CORNELIS HEYNDRIKSZ.), in het laatst der 16e eeuw te Bergen op Zoom geboren, een smidsbaas, en dus man van ‘kleyn aensien’. Hij huwde op 28 Juni 1622 te Veere Apolonia Cornelia Udemans, die hem 8 kinderen schonk.

Hij beoefende de Nederduitsche poëzy en gaf in het licht:

De waeckende oog, *op de onsekerheyt der menschen levens*. 's Grav., 1643. 4°.

Dit was 's mans eerste werk, bij wijze van proef in het licht gegeven; hij zegt er in, dat hij maar ‘een slecht poëet, een smid en ongeleerd is’, maar dat, zoo het werk aangenaam mogt bevonden worden, men meermalen van hem hooren zou. Dit schijnt het geval geweest te zijn, want in 1650 verscheen:

Oraenjens roumantel over het overlijden van Wilhelmus II. Midd. 1650. fol.

Nederlandsche Trage-Comedie, *vertoonende het gewoel der voorledene en tegenwoordige oorlogen van de Vereenigde Nederlanden*. 1652. (z. pl. of pagin. 132 bl. 4°.

Het grove packkleedt utgetrocken van het lastigh' pack des Werelts. (Gedicht ter eere van J a c o b C a t s , *op syn Sorgvliet ende afleggen van alle syne Hooge Ampten en Staten*. Midd. 1658, 24 bl. 4°.

Het Geestelijk gebouw, *met Sinnebeelden versiert*. Midd., 1659. 4°.

Afbeeldinge van de verkeerde Werelt: ontdeckende de oude aengeborene verkeertheyt der menschen, *vervattende daer beneffens met rymwerck de verklaringen van alle de voornaemste historien van het Oude en Nieuwe Testament. Noytvoor desen by eenige poeten meer uytgegeven*. Midd. 1660. 2e dr. 1661, 1680.

A b c o u d e noemt nog:

Praktijk der Godzaligheid. Dordr., 1632. 4°.

Heerlyke tempel van Salomon. 4°.

Schriftmatige aanmerkingen tegen de Mennisten. 4°.

Schatboek der Roomse dwalingen. Amst., 1716 4°.

Korte Notulen. 4°.

Zie *Nav.* D. XVII, bl. 16, 46, 75; A b c o u d e , *eerste Aanh.* bl. 215.

[Cornelis Udemans, de Jonge]

UDEMANS, *de Jonge* (CORNELIS), zoon van den vorige, vendumeester en notaris te Veere, waar hij den 15e Juni 1655 huwde met C o r n e l i a V e r t r e c h t van Heer Arendskerke.

Sommigen noemen hem den dichter der *Verkeerde Werelt* en den auteur van *Chartacea et sanguinolenta Navis bellica in prora quidem rubrum belli*, *sed in puppi album pacis signum gerens. Propertius: Prora cubile mihi*, *eeu mihi Puppis erit Cornelius Udemannus*, *Hujus chartaceae Navis Naupegus. Medioburgi Impressit Henricus Smetius Bibliopola* 1672; een werkje, dat bij geheel bestaat uit aanhalingen van meer dan 80 oude latijnsche schrijvers. Midd. 1672. 8°; 't geen anderen aan zijn vader, die de latijnsche taal verstond, toekennen.

Zie *Nav.*, D. XII, bl. 10, D. XVII, bl. 16, 17, 46; E r m e r i n s , *Zeeuwsche Oudheden*, *Beschr. van Veere*, D. III, bl. 191; W i t s e n G e i j s b e e k , *B.A.C. Woordenb.* D. V, bl. 413.

[Godefridus Cornelis Udemans]

UDEMANS (GODEFRIDUS CORNELIS), in het laatst der 16e eeuw, volgens sommigen in 1582 te Bergen op Zoom geboren, was al in het eind van 1599 predikant te Haamstede en Burgt en werd in 1602 te Zierikzee beroepen; doch vermits die van Haamstede niet dan door de tusschenkomst der Staten van Zeeland zijn ontslag in willigden, werd hij eerst den 11den April 1604 in den dienst bevestigd. In 1616 werd hij wegens de kerken van Zeeland met H e r m a n n u s F a u k e l i u s verkozen tot de vergadering der predikanten uit de

Vereenigde Nederlanden te Amsterdam gehouden, om middelen te beramen ter verkrijging eener Nationale Synode, ter bewaring der zuivere leer tegen de dwalingen der Remonstranten. In 1607 verzocht prins M a u r i t s aan de regeering van Zierikzee om den dienst van Udemans te 's Gravenhage, welk verzoek werd ingewilligd, hebbende hij die gemeente eenigen tijd met W a l a c u s en T r i g l a n d bediend. In de Zeeuwsche Synode te Zierikzee van 9-13 October 1618 gehouden, was hij assessor en werd uit dezelve afgezonden tot de Nationale Synode te Dordrecht, daar hij zich een getrouw voorstander van de zuivere leer der waarheid betoonde en tot verscheidene gewigtige commissiën is gebruikt en gecommitteerd. In de Synode van Goes, 14-18 Februari 1620, deed hij met zijne mede-gecommitteerden rapport van de handelingen der Dordrechtsche Synode en werd wegens zijn trouwen dienst aan de kerk bewezen, bedankt.

In 1630 werd hij met G. V o e t i u s , H. S w a l m i u s en S. E v e r w i j n , toen predikanten te Heusden, Dordrecht en Haarlem, door de Algemeene Staten naar 's Bosch gezonden om de ingezetenen aldaar in den hervormden godsdienst te onderwijzen.

Hij overleed na een bijkans 50-jarigen dienst in Januari 1645.

De hoogleeraar J.W. te W a t e r was in bezit van eenige brieven van dezen godgeleerde, die, daar hij zeer onduidelijk schreef, moeijelijk te ontcijferen waren. Hij werd geroemd wegens zijn bedaardheid, billijkheid en onpartijdigheid. In meer dan één album der Dordsche Synode komt zijne inscriptie voor. Zijn portret gaat uit met een achtregelig latijnsch vers van J o h a n n e s W e s t e r b e r g .

Hij gaf in het licht:

Een schoon tractaet van de uitnementheyt van een christen mensche, *ende op wat manier dat men denselven kennen zal*, *daer inne verhandelt wert dat meu syn eyghen verkiesinge niet en can verstaen door menschelyck vernuft. T'samen geset door wylen messire Pieter de la Place. ambass. van den Cou. van Franckr. by de Stal. Gen. Hier is byghevoeght een corte beschryvinghe van het leven ende de doodt des autheurs*, *overgheset door G.C.U. Tot Delft gedr. by J. Andriesz*. 1611.

Corte ende dugdelycke verclaringe over het Hoogeliedt Salomo, *midtsg. de aenwysinghe van de voorn. leerstucken daer uyt vloeyende. Ghestelt tot vertroostinge van alle kinderen Gods die verlanghen naar de bruileft des Lams. Te Ziericzee gedr. by H. van der Hillen*. 1616. 8°. Ook in 't Hgd.

Noodighe verbeteringhe d.i. Schriftm. aenmerckinghe op seker boexken van Fr. de Knuyt, *genaemt onder verbeteringe*

een corte bekent. des geloofs, *alwaer den gront van De Knuyt ende syn mede-staenders wat naerder ontdeckt wort*, *niet alleene uyt de Corte Notulen van het gespreck*, *dat de pred. van Zier. met de Mennsten ghehouden hebben tot Zieric. ende Colyns-plate*, *maer ooek uyt de prothocollen van Franckenthal*, *Embden ende Lecuwd*, *als oock uyt de Schriften van Menno Simons*, *D. Philips*, *C. de Kuyper*, *J. Onterman etc. alles met eene grondighe wederlegginghe uyt de H. Schrift*, *ghesteit tot waerschuwinghe door G.U.C.f. Hier zijn noch by-gevoecht de Corte not. van 't gespreck tot Zier. mitsg. dry Registers. Gedr. v. Balth. Doll.* Dordr. 1620.

't Geestelyk roer van 't Coopmansschip. Dordr. 1655. 4°.

Hemels beleg, *dat is geestelycke mannen van oorlogen om den hemel in te nemen met sulcken geweldt dat Gode aengenaem is. Ghestelt over de woorden Matth. XI*, *vs.* 12. Amst., 1658. 4°.

Den vyfden druck by den autheur oversien ende met marginale annot. vermeerdert. Tot Hoorn ghedr. by Abrah. Jacobsz. van der Beeck. 1658.

Het geestelyk Compas tegen de Mennonisten. Dordr. 1646. 4°.

De ladder Jacobs. Amst., 1660. 12°.

Oeffening der Christelyke deugden. Middelb., 1612.

Christelyk A.B.C. Zierikzee, 1715.

Over de Openbaringe Johannes. 8°.

Vreede Jerusalem tegen de Wederdoopers. Dordr. 1627. 8°.

Christelyke bedenkingen over het H. Avondmaal.

Noodige verbeteringe.

Discours over 't lange hayr. Dordr. 1643.

Weekelyke oeffeningen. 8°.

Over den doop.

Eendragt van de Gereformeerde Kerken met de eerste Apost. Kerk nopens den Doop. 8°.

Men vindt een gedicht van H. B r u n o , *ad Godefr. Udemans cum de perseverantia sanctorum in fide pro concione disseruisset*.

Het rechte Gebruyck van des Heeren Avondmaal, *soo voor als na de Bedieninge*, *bestaende in Meditatiën*, *Gebeden en Dankzeggingen*, *door C. Dretincourt*, *P. du Moulin en verscheyden andere Godgeleerden*. Idem, *De klachte van een swaermoedige ziele enz. door S. Simonides Als mede hoe noodsakelyck het H. Avontmael is*, *enz. door G. Udemans. Noch is op nieus hier by gevoegt: de Reyse na Beth-El*, *of het huys Gods*, *zynde innerlycke ziel-betrachtingen enz. Desen alderlaetsten Druck met soete Ziel-tochten en bewegingen vermeerdert en verbetert*. Amst., bij M. D o o r n i n c k . z.j. en pl. 12°.

Zie Jöcher; Burman, *Traj. erad.* p. 402, 403; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 208; J.G. Carp Jovii, *Introd. ad locos posticos*. V. T. p. 278; de Jong, *Naamr. v. Gelderl.* bl. 445; *Boekzaal*, Febr. 1720, bl. 247, 248; van Rhenen, *Naamr. v. Utrecht*, bl. 33; Bruynvisch, *Het Hed des Heeren*, *vertoont in* 24 *Predicatien*. 's Hage, 1679 (voorr.); Baudartius, *Memorien*, B. VIII, bl. 11; Brandt, *Hist. de Ref.* D. I, bl. 554, D. II. bl. 430, 4 9, D. III, bl 421, 644, 647, 648, 967, 974-976; W. te Water, *Nederl. Geloofsbel.* bl. 108-110; J.W. te Water, *Ref. v. Zeel* bl. 244; J.v.d. Velde, 200-*jarig jubelf. d. verlossing van Zierikzee*, 1777, *Bijl. M.*; Rogge, *Bibl. v. Contra-Rem. Geschr.* bl. 49; Muller, *Bibl. v. Godgel. Werken*, bl. 115; Nieuwhof, *Gedenkw. v. Haamstede en Burgh Tholen* 1857; Kist en Royaards, *K.A.* (eerste Serie) D. IX, bl. 321, (tweede serie) D. III, bl. 197, 208, 223; D. IV, bl. 49; Glasius, *Synode van Dordrecht*; Schotel. *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 296, 330, 426, 460, D. II, bl. 769; *Geestel. en Wereldt. Kleedr.* D. I; *Nav.* D. X, bl. 34, 206, 302, D. XI, bl. 10, D. XV, bl. 19, 113, D. XVII, bl. 16, 46, 75; Abcoude, *Naaml.* bl. 570; *Aant.* bl. 216; Muller, *Cat. v. Portr.*; Verwoert; Kobus, de Rivecourt; Hofferus, *Poëmata*, p. 74; Bruno, *Mengeld.* bl. 295.

[H. Udemans]

UDEMANS (H.), tijdgenoot en waarschijnlijk bloedverwant van Cornelis Udemans, bloeide in het midden der 17e eeuw als graveur te Middelburg. Hij graveerde o.a. de titelplaat voor de *Geestelyke Gebouwen* van Cornelis Udemans. Middelb. 1659.

Zie Kramm.

[Willem Udemans]

UDEMANS (WILLEM), kunstschilder, in 1723 te Middelburg geboren, schilderde fraaije zeegezigten met nauwkeurig geteekende schepen. Hij was ook een kundig scheepsbouwmeester. Zijne Verhandeling over het maken der driedeksschepen bij de O.I. Compagnie van Zeeland is bekroond.

Hij overleed in 1797.

Hij schreef ook:

Korte verhandeling over de Scheepsbouwkonst. Middelb. 1757. m. pl.

Zie Immerzeel, Arrensberg, bl. 520.

[C.A. Udents]

UDENTS (C.A.), van 1627 tot 1648 secretaris te Tiel, eu van 1650 tot 1668 (wanneer hij overleed) predikant aldaar. Hij vertaalde het *Chronicon Tielense*, waarvan v. Leenwen in 1789 het voornaamste heeft uitgegeven, en schreef deze overzetting in het *Politieboek*. Zij is getiteld:

Eenige oude ende gedenkweerdige geschiedenussen de stad Tiel betreffende, *uit zeker oud latijnsch boek in dezer Raadkamer berustende*.

Zie M.E.D. Rink, *Beschr. d. stad Tiel*. bl. 7.

[Uffingus, Uffingius of Uffo]

UFFINGUS, UFFINGIUS of UFFO, schrijver uit de 10de eeuw, te Workum in Friesland geboren, werd benedictijn in de abdij van Werden in Westphalen.

Hij beoefende de latijnsche poëzij, blijkens zijn *Vita S. Idae Viduae* of gelijk de titel luidt: *Incipit Proëmium Uffingi*, *coenobitae S. Ludgeri*, *de conversatione et miraculis Sanctae Ydae* bij Surius op den 4den Sept. T. IV en VII. Ook in de *Scriptores rer. Brunsvicensium* van G.G. Leibnitz. Hannoverae, 1707. fol. T. I, p. 171-181 en in de *Acta Sanct.* der Bollandisten. T. II. Sept. p. 260-269 en gedeeltelijk bij *Pertz* II, p. 570 s.s.

Vita S. Ludgeri, *Episcopi Mimigardevordensis*, waarvan slechts een fragment over is, dat bij de Bollandisten bewaard is. T. III, p. 659, 660.

Carmen in laudem Monasterii Werthenensis bij de Bollandisten. l. c. p. 669.

Historia S. Lucii, *Regis Brittanniae*.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1151; Suffr. Petri, *de Script. Frisiae*, ed. 2a, p. 61; Vossius, *de Hist. Lat.*, 2e ed., p. 357; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 596; Peerlkamp, *de poëtis Neerl.*, p. 12; Rettberg, II S. 433; Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. I, bl. 169, 170.

[Poppo of Pompejus Ufkens]

UFKENS (POPPO of POMPEJUS), in de sententiën van Alva. Popko Ufkens ten Dam, edelman in de Groninger Ommelanden, bevorderde getrouw de belangen van zijn vaderland. Hij was zijn vonnis (10 Jan. 1570) reeds vroeger ontweken, diende graaf Lodewijk bij zijnen inval in de Ommelanden en hield zich na diens nederlaag te Emden op, vanwaar hij de pogingen der Watergeuzen bevorderde.

Reeds in 1569 had hij aanstalte gemaakt tot een scheeptogt naar Vlissingen of Enkhuizen, doch deze togt werd door den drost van Emden belet. Op het tijdstip dat de Geuzen het vaderland herwonnen, had Ufkens met de gebroeders Ripperda 300 mannen gereed, die waarschijnlijk, ouder bevel van Wigbolt Ripperda, met Sonoy en de Vendelen van Lazarus Muller naar Noord-Holland togen. Ufkens zelf was geen krijgsman, maar met Oranje in briefwisseling. In April 1575 werd hij met Hajo Manninga gebruikt tot onderhandelingen met graaf Jan van Oost Friesland, en daartoe had Wijnand van Breil, afgevaardigde van wege graaf Jan van Nassau, zich terstond bij zijne aankomst in Oost-Friesland tot beiden vervoegd. Doch in zijn erfdeel bleef Robles meester, en de eerste poging van Friesland en de Ommelanden te winnen, werd door hem aan de hand gegeven en begunstigd. Hij beval Entens aan tot den inval te Oostmahorn. Na de pacificatie van Gend keerde hij als raad van George van Lalain, naar stadhouder van Friesland, Groningen, Overijssel en Drenthe zijn vaderland terug. Hij stond bij dezen in hooge gunst, doch de stadhouder volgde niet altijd den raad van den regtschapen man.

Zijn roeping en lust was steeds de zaken zijner landgenooten waar te nemen, dan bij den aartshertog M a t t h i a s te Antwerpen, dan te Utrecht bij het sluiten der Unie, dan weder bij R e n n e n b e r g . Zijn naauwe omgang met dezen, deed hem reeds vroeg de neiging des graven tot Spanje ontdekken, en alles aanwenden tot versterking van dezen in zijne gehechtheid aan de goede zaak. R e n n e n b e r g zond hem naar Oranje en de Staten van Utrecht ter verdediging van zijn persoon tegen de reeds bekend geworden beschuldigingen. Ondertusschen vorderde de afval reeds zoover, dat Friesland en Groningen bijna verloren waren.

Oranje kon het nog niet gelooven en zond U f k e n s daarom naar R e n n e n b e r g . Deze liet hem tot een zamenspraak noodigen, doch hij kon geen beslissend antwoord krijgen. Intusschen had E n t e n s de bewijzen van R e n n e n b e r g s zamenspannen met P a r m a in handen gekregen en werd het verblijf van U f k e n s te Groningen gevaarlijk. Hij waarschuwde dus de Groningers, en verwijderde zich, onder schijn van een wandeling uit de stad. Nu gevoelde R e n n e n b e r g berouw, dat hij hem had laten ontsnappen, doch het was te laat, en een moordenaar, U p e o D o u w e s , op hem afgezonden, kon hem niet meer machtig worden. Kort daarna had hij de zonderlinge begeerte den slag bij Hardenberg, in een koets gezeten, te willen aanzien en werd bij die gelegenheid door de soldaten van S c h e n k vermoord.

Zie *Sententien van Alva*, bl. 222; B o r . *Ned. oorl.*, D. V, f. 224, 227; D. VI, f. 270; D. X, f. 198; D. XI, f. 314; L e P e t i t , *Gr. chron.*, T. II, f. 394; T h u a n u s , *Hist. sui temporis*, T. III, f. 351; W i n s e m i u s , *Histor.*, L. IV, p. 264 L V, p. 355, 423; L. VI, p. 461, 463; *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, T V, p. 179; T. VI, p. 573, 574, 581; V a n G r o n i n g e n , *Gesch. der Waterg.*, p. 350; W a g e n a a r , *V.H*, D. VII, bl. 248, 320, 325; H.O. F e i t h , *Verhaal van de reis van de Burgemeester J.U. den Raadsheer Egbertus Upkema en den Syndicus Dr. Johan de Gouda naar Brussel*, 19 Jan.-10 Oct. 1576, in *Geschied. Bijdr. Gron.* VII, 1870, bl. 81 en *Burgemeester J. Ubbema's terugkomst van Spanje*. 1583. Ald. V. 50.

[L. Uhl]

UHL (L.) is schrijver van:

Frankforter Wissel-Responsa, *vervattende vonnissen over den Wissel*. Amst. 1750. 2 dln.

Zie A r r e n b e r g . bl. 520.

[Jan den Uil]

UIL (JAN DEN), een etser, bloeide op het einde der 16de eeuw. Zijne bekende etsen zijn zeer zeldzaam en bestaan uit 5 stuks, als: *een os en een rustend schaap. Een staande stier. Een staande pissende os* en *een staande buffel*. Zijn etswerk gelijk het meest naar dat van N i c o l a e s M o y a e r t , doch is van minder kunstverdienste.

Hij teekende en schilderde ook landschappen en stadsgezigten.

Zie Immerzeel; Kramm.

[.. van den Uil of Uyl]

UIL of UYL (.. VAN DEN). Van dezen kunstenaar, mogelijk dezelfde met den vorige, komt voor een teekening, een *Riviergezigt* voorstellende.

Zie Kramm.

[Hendrik Uilenbroek]

UILENBROEK (HENDRIK), krankbezoeker in de gereformeerde gemeente te Amsterdam, leefde in de 2de helft der 17de eeuw en beoefende de Nederduitsche poëzij. In 1671 gaf hij bij de Wed. van Someren een bundeltje *Christelijke gezangen* in het licht, waarvan in 1685 bij dezelfde de 12de druk verscheen met den titel: *Christelijke gezangen*, *wederom overgezien*, *verbetert met verscheydene Nieuwe vermeerdert en op Muzijknooten gestelt. Met een vervolg of tweede deel*, '*twelk op nieuws met twee gezangeu is vermeerdert*. In dit zeldzame boeksken vindt men ook gezangen van S. Simonides. Het is aan Elisabeth Vlaming van Oudshoorn, echtgenoote van Mr. Elbert Spiegel, *Ontfanger-Generaal van het collegie der Ed. Mog. Raden ter Admiraliteit tot Amsterdam* opgedragen.

Abcoude vermeldt eene latere uitgave. Amst. 1713 en nog vier andere met en zonder noten.

Zie *Naamr.*, bl. 371; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Uilenbroek]

UILENBROEK. Zie UYLENBROEK.

[F. Uilkens]

UILKENS (F.) schreef:

Eenige aanmerkingen nopens het Sal Seignetti en het veidum essentiale tartari in *Vad. Letteroef*. 1791. D. I, St. II.

[H. Uilkens]

UILKENS (H.) schreef:

Nadere en verbeterde proeve om raap-olie te bleeken in *Alg. Konst- en Letterb.* 1808. D. I, bl. 426.

Manier om de vervalsching van d esulphas quininae met mannite of met andere in alkohol en water oplosbare zelfstandigheden te ontdekken. Ald. 1827. D. II, bl. 162. Met

J. Rinsma, *Over een slecht bereid. ol. sinapios aethereum*. Ald. 1832. D. II, bl. 132.

Zie Holtrop l.c.

[Jacobus Albertus Uilkens]

UILKENS (JACOBUS ALBERTUS), zoon van Christophorus Uilkens en Wildina Stenhuis, werd den 1sten Mei 1772 te Wierum, in de nabijheid van Groningen, waar zijne ouders het landbouwbedrijf uitoefende, geboren. Vijf jaren oud verloor hij zijn vader, en toen hij den leeftijd van elf

jaren bereikt had, ook zijne moeder, die zich inmiddels te Groningen had gevestigd. Na de latijnsche school bezocht te hebben, werd hij in 1789 tot de akademie bevorderd. Ofschoon de godgeleerdheid zijn hoofdvak was, beoefende hij tevens de natuurkundige wetenschappen onder de la Faille, Driessen en Munniks en verwierf in 1796, na de verdediging eener dissertatie *de atmosphaera*, *eiusque*, *quam exserit in vegetabilia actione*, den graad van *A.L.M. et Phil. doctor*. In hetzelfde jaar werd hij predikant te Lellens, in 1798 te Eenrum. Sedert de groote maatschappij ingetreden, zette hij zijne onderzoekingen op het gebied der natuurkunde voort en geen jaar ging er voorbij of hij zond een of meerdere bewijzen zijner toenemende ervaring ter perse. Toen er in 1815 akademische leerstoelen in de landhuishoudkunde werden opgerigt, viel die aan de hoogeschool te Groningen hem dadelijk ten deel. Den 15^{den} November 1815 aanvaardde hij zijne nieuwe werkzaamheden met eene redevoering *Over den invloed der landhuishoudkunde op het bestaan en de welvaart der Maatschappij* (Gron. 1815) en met veel bijval gaf hij collegiën over de landhuishoudkunde en de technologie. Na den dood van Prof. de la Faille, onderwees hij een jaar lang de *Physica* en trad om de andere week als vaste spreker over de *Proefondervindinglijke natuurkunde* op. In 1821 bedankte hij voor het hoogleeraarsambt te Leiden, den 30sten Mei 1825 overleed hij en werd den 4^{den} Junij in de Akerk begraven. Uilkens was schoolopziener en lid van vele geleerde genootschappen o.a. van het Kon. Ned. Instituut. Hij begaf zich driemaal in het huwelijk. Ten eerste met Gezina Havinga (overl. 1812), dochter van Ds. J. Havinga te Bellingeweer, ten tweede in 1813 met Barbara Marta Feenstra (overl. 1817); ten derde in 1818 met Hilligje Marten Feenstra, die hem in 1823 ontviel. Hij had tien kinderen, die alle voor hem overleden.

Hij gaf in het licht:

Korte op ondervinding berustende Thermometer-beschrijving. Gron., 1796.

Verdediging van het antiphlogistisch scheikundige systeem, *inzonderheid van de zamenstelling van het water* in *Vad. Letteroef*. 1799.

Over de bevriezing en den oorsprong der tochtbelletjes in het ijs. Ald. 1800.

Natuurk. schoolboek (in 1798 bekroond en uitgegeven door de *Maats. tot Nut van 't Algemeen*).

Korte schets der Natuurkennis. 1799.

Redevoeringen over de volinaaktheden van den Schepper in zijne schepselen beschouwd. Gron., 1801-1822. 4 Dln. Thans in eene prachtuitgave op nieuw verschenen.

Kort natuurkundig schoolboek. 1804.

Beschrijving van de merkwaardigste voortbrengselen der Natuur; een volksleesboek (bekroond en in 1805-1807 door de genoemde Maatschappij in 3 stukken uitgegeven).

Schoolboek over de Natuurlijke historie. 1807.

Over de vooroordeelen omtrent het onweder. Gron., 1808.

Technologisch handboek. 3 St. Gron., 1808-1819.

Eerste beginselen der Natuurkunde. Amst., 1810. 3 St.

Schoolboekje over de Technologie. 1810.

De catechismus der natuur van J.F. Martinet verkort en verbeterd. Amst., 1812. Zalt-Bommel, 1820.

Technologisch leesboek. Amst., 1813.

Een gekleurde ofbeelding van de voorn. hoogten des aardbols. Gron., 1814.

Het nut en voordeel der insecten. 1816.

De kleine catechismus der natuur voor kinderen. Gron., 1817.

Merkwaardige natuurverschijnselen (1ste stuk *Over het dierlijk Magnetismus*. Gron., 1814).

Een drietal voorlezingen over natuur- en zedekundige onderwerpen. Gron., 1818.

Handboek van vad. landhuishoudkunde. Gron., 1819.

De kennis van den Schepper uit zijne schepselen, *of korte schets der natuurkunde*. Gron., 1819.

Bovendien plaatste hij in tijdschriften meerdere opsteilen en gaf sedert 1801 een *Almanak tot Nut en Vergenoegen* uit.

Zie *Prog. inaug.* en het *Programma funebre; Groning. Gedenkb.*, bl. 127, 128; S. Stratingh Ez., *Redevoer. ter plegtige nagedachtenis van den Hoogl. J.A. Uilkens.* die ook in den *Alm. der Akademie* voorkomt; J.J. Cohen, *Hulde aan de nagedacht. van J.A.U.* met een Hoogd. en Nederd. vert.; Poggendorff, *Biogr. liter. H. W. büch*, S. 1157; Glasius, *Godgel. Nederl.*; D. van Coppenaal, *Jac. Alb. Uilkens* in *Jaarb. v.W.* 1827, bl. 113; Collot d'Erury, *Holl. roem*, D. VII. bl. 154, 220-224; v. Kampen, *Beknopte gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II, bl. 616, 617, 622, 623; D. III, bl. 262; *K. en Letterb.*, 1825, D. I, bl. 353; D. II, bl.231; *Versl. d. Alg. Verg. v.h. Kon. Ned. Inst.* 1825; *Galérie Contemp.; Bibl. Univ.*; Holtrop, *Bibl. Med. chir.*, p. 363; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[J. Uitenbeeck]

UITENBEECK (J.) Van hem bezitten wij:

Brief aan J.M. Bendien, *hoofdzakelijk over de waterkijkerij*, *waarin tevens een Brief van een Amsterdamsch Geneesheer te vinden is*, *die de voornaamste tekenen aan de hand geeft*, *waarop ieder rechtschappen artz in de behandeling der ziekte te letten heeft*. Amst. 1790. 8o.

[Cornelis Uitenbogaard]

UITENBOGAARD (CORNELIS), een dichter te Dordrecht in de 17de eeuw.

Zie Scheltema, *Geschied. en letterk. Mengelw.*, D. III, St. III, bl. 129.

[Uitenbogaert]

UITENBOGAERT. Zie UYTENBOGAERT.

[Uiteneng]

UITENENG. Zie WTENENG.

[Wouter Uitenlimmige]

UITENLIMMIGE (WOUTER), in 1730 te Dordrecht geboren, leerling van A a r t S c h o u w m a n, schilderde portretten en gevogelte en was kunsthandelaar. Hij overleed in zijne geboortestad in 1784.

Zie I m m e r z e e l; K r a m m.

[Uitenhagen]

UITENHAGEN. Zie UYTENHAGEN.

[Uitenwaal Lucas]

UITENWAAL LUCAS. Zie LUCAS ...

[Paulus Uitenwaal, Utenwaal, Utenwael of Wtenwaal]

UITENWAAL, UTENWAAL, UTENWAEL of WTENWAAL (PAULUS), geen Vlaamsch graveur, gelijk B r u l l i o t hem noemde, maar een Utrechtenaar, die in de tweede helft der 16de eeuw bloeide. K r a m m vermeldt van hem *Het portret van Eickens* met een rol in de hand, leunende op een epitaafsteen, waarop een zesregelig latijnsch vers van P h. M o r u s. *Het portret van Janus Secunaus* met de penning van zijn geliefde J u l i a in de hand en een latijnsch onderschrift. Voorts een vervolg van zes bladen *Mythologische voorstellingen* in kleine ovalen gevat. Ook vervaardigde hij een groote kaart, voorstellende de stad Hoorn en West-Friesland met bijwerk 1596, voorkomende in V e l i u s' *Chr. v. Hoorn*.

Zie K r a m m.

[Joachim Uitenwael, Utenwael, Vtenwael of Wtenwael]

UITENWAEL, UTENWAEL, VTENWAEL of WTENWAEL (JOACHIM), waarschijnlijk zoon van P a u l u s U i t e n w a a l, in 1566 te Utrecht geboren, leerde het glasschilderen bij zijn vader, doch wijdde zich onder J o z e f d e B e e r, discipel van F r a n s F l o r i s, aan de schilderkunst, vertrok vervolgens naar Italië en was vier jaren bij den bisschop van St. Malo te Padua, de helft van dien tijd met hem reizende.

Hij bezat de zeldzame graf van in 't groot en klein te schilderen. O.a. maakte hij een stuk dat 6 voeten hoog en 10 voeten breed was met levensgroote beelden, L o t h en zijne dochters voorstellende, goed van teekening en kolonet en breed geschilderd. Ook schilderde hij verscheidene zeer kleine stukjes op koper, waaronder zich onderscheidden een *Mars en Venus* en een *Godenbanket*. Zijn schildertrant

was eenigzins geraneerd en zijne teekening viel wel eens in het gewrongene van S p r a n g e r .

In 1763 werd op de verkooping van W. L o r m i e r te 's Hage zijn *oordeel van Paris* met *f* 170 en zijn *strijd met de Reuzen* met *f* 110 befaald. In de verzameling van Mr. J.J.

Graaf Nahuys te Utrecht, bevond zich het portret van een in harnas geknield ridder, met het onderschrift *Stefanus de Wit*, *Ultrajectinus Eques Aet.* 42 door hem geschilderd. Het museum te Berlijn bezit van hem *de dronken Loth met zijne dochters*. Te Gouda zijn twee kerkglazen van zijn penseel in 1596 door hem en Adriaen Gerritsz de Vrije geschilderd. Zij stellen *de vrijheid van Geweten* en *de Christelijke Ridder* voor. Tot zijne voornaamste historische zamenstellingen behooren 14 stuks, als 3 uit het Oude en 10 uit het Nieuwe Testament door hem geteekend en door W.J. Swanenburg 1605-1606 gegraveerd in gr. f°. met den titel: *Tronus Justitiae. Hoc est de optimi Judice tractatus electissimus quibusque exemplis Judiciariis aëre incisis illustratus*. Zijn portret komt bij van Mander voor. Men kan de juisten tijd van zijn dood niet bepalen. Het blijkt echter dat hij in 1625 nog leefde.

Zie van Mander; Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Dez. *de Goudsche Glazen*.

[Cornelis Cornelisz. van Uitgeest]

UITGEEST (CORNELIS CORNELISZ. VAN), na zijne geboorteplaats van Uitgeest genoemd, was de uitvinder der houtzaagmolens in 1552. Vier jaren later verkocht hij een aandeel in het verkregen octrooi aan Dirk Sijbrandsz. te Zaandam.

Zie Verwoert.

[Heyndrick Uithoeck, Wthoeck of Wthouck]

UITHOECK, WTHOECK of WTHOUCK (HEYNDRICK) ‘geestig schilder,’ bloeide in het laatst der 16de eeuw te Rotterdam. Kramm vermeldt een gravure van Pedro Perret, 1591 in f°., naar dien schilderij, voorstellende *de vlucht van Maria met het kind en Joseph naar Bethlehem*.

[Jan van Uitkerke]

UITKERKE (JAN VAN), aanvoerder der Kabeljauwschen, werd den 30sten April 1425 door de Hoekschen, onder bevel van Jacoba van Beijeren, bij Zutphen, zoo manmoedig bevochten, dat hij met groot verlies op de vlugt geraakte en tot bij Leiden vervolgd werd.

Zie Wagenaar, *V.G.*, D. III, bl. 471, 473.

[Roeland van Uitkerke]

UITKERKE (ROELAND VAN), een Vlaamsch edelman, die in het jaar 1426, ten tijde van het beleg door vrouwe Jacoba het bevel binnen Haarlem voerde. Bij aanstelling van den 24sten Mei 1427 verving hij Frank van Bösselen, als stadhouder van Holland. In 1428, na den roem van Philips en Jacoba, was hij een der negen raden, die met het bestuur van zaken belast werden. Hij overleed den 22sten April 1442.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.*; Wagenaar, *V.H.*, D. III, bl. 470, 471, 478, 490; Verwoert.

[Jurjen Uitterdijk]

UITTERDIJK (JURJEN), een te weinig bekend maar zeer verdienstelijk wiskundige, werd den 10den December 1781 te Oudkerk in Friesland geboren. Zijne ouders Oene Uitterdijk en Akke Zandstra, tot den landbouwenden stand behoorende, lieten dit bedrijf weldra varen en begaven zich met ter woon naar Rinsumageest, waar Oene zich bezig hield met het herstellen en vervaardigen van uurwerken en naderhand ook van physische instrumenten. Deze Oene was in den volsten zin des woords een oorspronkelijk werktuigkundige, daar hij nooit eenige opleiding in dit vak genoten, maar zich door eigen oefening daartoe bekwaam gemaakt had. De jeugdige Jurjen, die bijna in hetzelfde geval verkeerde, genoot zijne eerste opleiding in de dorpsschool te Rinsumageest en bezocht tevens bijna dagelijks den onderwijzer van het nabijgelegen dorp Driezum, die bekend stond als een knap rekenmeester en niet onervaren in de beginselen der fransche taal, hetgeen destijds bij onderwijzers op het platte land eene zeldzaamheid was. Bij dit elementair onderwijs genoot Jurjen ook eenig onderrigt in de gronden van het latijn en grieksch bij den predikant der hervormden te Rinsumageest; van welke studie evenwel niet veel kwam, zoodat hij na korten tijd geheel aan eigen oefening werd overgelaten. Onvermoeide ijver, aanhoudende vlijt en vaste wil vergoeden hem het gemis van leermeesters, zoodat hij groote vorderingen maakte en weldra veler aandacht tot zich trok. Op zestienjarigen leeftijd vertrok hij naar de akademie te Franeker, alwaar hij van 1798 tot 1803 studeerde in de wiskundige wetenschappen en wijsbegeerte, onder de leiding van de hoogleeraren Antoine Chaudoir en Jan Willem de Crane, die spoedig zijne schranderheid en grooten aanleg voor de wetenschap bemerkten en hem in hunne bescherming namen. Deze onderscheiding heeft Uitterdijk altijd op hoogen prijs gesteld en nooit vergeten, zoo als uit de briefwisseling met deze geleerden, in lateren tijd gehouden, kan blijken.

Gedurende zijn verblijf te Franeker had hij zijn tijd zoo nuttig besteed, dat hij den 14den April 1803 werd benoemd tot instructeur in de mathesis, navigatie en astronomie aan het kadetten-instituut voor de marine op 's lands fregat van oorlog *de Eurydice* bij Feijenoord op de Maas voor Rotterdam, eerst met den rang van opperstuurman, doch later - te rekenen van 7 November van datzelfde jaar - met den rang van luitenant ter zee. In deze betrekking is hij gebleven, ook bij de verplaatsing van het instituut naar Enkhuizen, tot op den 15den Februarij 1812, toen deze inrigting opgeheven en hij buiten dienst gesteld werd. Wel was hij in de gelegenheid geweest om naar Brest overgeplaatst te worden, doch de vaderlandsche grond was hem te dierbaar dan

dat hij dien zou verlaten. Sedert dien tijd heeft J u r j e n U i t t e r d i j k in den loop zijns levens verschillende betrekkingen in 'srijks dienst waargenomen.

In 1813 en 1814 woonde hij te Franeker en was landmeter bij het kadaster; in 1815 werd hij aangesteld tot tauxateur van den turf in de gemeenten Oudeberkoop, Wolvega en Sonnega; van af 21 Nov. 1816 tot 3 Jan. 1820 was hij ontvanger van de indirecte belastingen te Wolvega, terwijl hij tevens met den inspecteur der veenderijen J.C. H o n e k e n gecommitteerd was om het middel op den turf in de zuidelijke provinciën in te voeren; ook was hij gelijktijdig belast met de functiën van roeijer enz. van het gedistilleerd, en mede met die van scheepsmeter in het arrondissement Heerenveen. Den 3^{den} Januarij 1820 werd hij aangesteld tot controleur der veenderijen in de provinciën Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Na de afschaffing van den accijns op de brandstoffen kreeg hij den 25sten December 1822 eene benoeming als controleur der belastingen in de controle Enschedé, vanwaar hij den 1sten November 1832 in dezelfde betrekking werd overgeplaatst naar Bolsward.

Bij de wederinvoering van den turfaccijns werd hij den 13^{den} Januarij 1834 aangesteld tot controleur der veenderijen in Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant, welke betrekking hij heeft waargenomen tot aan zijn overlijden, dat op den 11^{den} April 1845 plaats had. Hij stierf in den avond van genoemden dag door de moorddadige hand van een booswicht. Deze, uit eene deftige Overijsselsche familie gesproten, had vroeger als ambtenaar onder zijne bevelen gediend, doch was kort voor het begaan van den sluipmoord wegens wangedrag uit 'slands dienst ontslagen. U i t t e r d i j k was een ijverig, nauwgezet en onpartijdig ambtenaar, die in alles, wat hij deed, 'slands belangen behartigde. Hij leefde als een stille in den lande en trachtte zich nooit op den voorgrond te plaatsen, hetwelk welligt de reden is, dat hij nooit tot hoogere dienstbetrekkingen, waarvoor hij wegens zijne groote kunde zoo geschikt was, is geroepen. Hij was overigens een braaf en deugdzaam man, die rondweg zonder pligtplegingen voor zijne zaak uitkwam, en weinig gesteld was op het fijne vernis der beschaving, dat in de groote wereld dikwijls een dekmantel is der onwetendheid.

Zoo als bereids gezegd is, was U i t t e r d i j k een ijverig en gelukkig beminnaar van de wis- en natuurkundige wetenschappen, vooral der hoogere wiskunde. Zoolang hij instructeur was aan het kadetten-instituut voor de marine, had hij genoegzamen tijd ter zijner beschikking om dien daaraan te wijden, doch in lateren tijd lieten zijne ambtsbezigheden, die zoo *heterogeen* waren met zijne voorliefde tot de eerste we-

tenschappen, hem gewoonlijk - vooral in de laatste door hem waargenomen betrekking - zeer weinig tijd over, om dien aan zijne geliefkoosde studiën te besteden. Het meeste dat hij geschreven heeft is dan ook afkomstig uit den tijd toen hij nog instructeur was; eene betrekking, waarvan hij steeds met voorliefde sprak. In dien tijd is door hem in het licht gegeven zijne *Inleiding tot de kegelsneden*, te Rotterdam bij J. Hendriksen, 1810 in 8°.; een werk, dat indertijd door Jacob de Gelder, wegens zijne oorspronkelijkheid, zeer geprezen werd. Naderhand, toen hij controleur der veenderijen was, heeft hij nog een werk uitgegeven, mede afkomstig uit dien tijd, getiteld: *Herleiding van den schijnbaren afstand tusschen twee hemelligchamen tot den waren*, te Deventer bij J.H. de Lange, 1840, in 4°., waarin hij eene nieuwe en eenvoudige methode voor deze berekening opgeeft. Een ander groot werk, waaraan hij sedert jaren zijne krachten besteedde, en dat hij voor de pers gereed maakte, zou den titel voeren: *Wiskundige beschouwingen der wetten van het evenwigt en der beweging van de ligchamen*. Van dit werk, in den trant van de *Mécanique Celeste* van La Place en de *Traité de Mécanique* van Poisson, is in der tijd (1830) een prospectus of inteekenlijst aan het publiek aangeboden door den boekhandelaar Gt. Paschen Gtz. te Enschede, waarin beloofd werd dat dit geschrift in twee deelen in 4°., ieder ongeveer van 300 bladzijden, compleet zou zijn. De uitgave heeft echter, wegens te geringe deelneming, geen voortgang gehad. Overigens bestaan er van Uitterdijk nog andere werken in handschrift, welke hij voornemens was van tijd tot tijd in het licht te geven, zoo als bijv. eene *Verhandeling over de eigenschappen van den drichoek in en om den cirkel*, eene *Verhandeling over de kromme lijnen*, en andere, doch de dood heeft verhinderd, dat zijne plannen ten uitvoer werden gebragt. Hij was mede geen ongelukkig beoefenaar der letteren: het fransch en latijn waren hem eigen, en in zijne studiën bediende hij zich het meest van deze beide talen; het engelsch en hoogduitsch waren hem mede niet vreemd, maar beide las hij met het grootste gemak.

Uitterdijk was den 4^{den} Januarij 1804 gehuwd met Tjitske Arriens, eene achtenswaardige vrouw, bij welke hij vier kinderen heeft verwekt, van welke nog een zoon Nanninga Uitterdijk in leven en thans als doopsgezind predikant aan den Horn (gem. Aduard) in de provincie Groningen gevestigd is.

Uit *Familieberigten* en de *Provinciale Groninger Couranten van* 18 en 22 April 1845; *Aardbol enz.*, D. III, bl. 328.

[Fokke Uken]

UKEN (FOKKE), een Oost-Friesch edelman, zoon van Uko

Fokken en Amke van Lengen, werd te Neermoer of Edermoer in Oost-Friesland geboren. Hij stond aan het hoofd der vetkopers tegen Koppen Jarges. In 1420 leed hij bij Hinlopen een nederlaag, en sloot in 1422 met Sicco Sjaerdema en andere schieringers den vrede. Hij voegde zich daarna bij dezen. Later poogde hij, ofschoon te vergeefs, Bremen te veroveren. De graaf van Oost-Friesland belegerde zijn kasteel te Leer in 1431. Uken vlood naar Mumbe en beleefde nog veel tegenspoeden en overleed op het kasteel zijner vrouw Dijkhuizen, even buiten Appingadam in de Ommelanden den 29sten Aug. 1435 en werd in de klooster- of Augustijnenkerk aldaar begraven.

Hij huwde 1. Thede van Reide, die hem drie kinderen schonk; 2. Urde Ripperda van Dijkhuijzen, die hem eene dochter naliet.

Zie Emmius, *Rer. Fris. Hist.* LXXII, p. 337; Ravinga, *O.-Friesche kronijk*, p. 27; J. van Nijenborch, *Groning. Histor.*; Hamelman, *Oldenb. Kronijk*, p. 186; Beninga, *O.-Friesche Kronijk*, Harkenroth, *O.-Friesche oorspronkel.*, D. I, bl. 401 volgg.; Foeke Sjoerds, *Hist. Jaarb.*, D. IV, bl. 195; Verwoert.

[Uktemburg]

UKTEMBURG. Zie HUGTENBURG (JOHAN VAN).

[Grietje Ulbes]

ULBES (GRIETJE), huisvrouw van den wegens zijne remonstrantsche gevoelens afgezetten en vervolgden predikant Dominicus Sapma. Toen Sapma te Amsterdam gevangen zat, werd hij, door zijne huisvrouw, die met hem van kleederen verwisselde, uit den kerker verlost.

Zie Art. Sapma.

[Ulemarus, Ulmarus, Vulemarus, Willemarus]

ULEMARUS, ULMARUS, VULEMARUS, WILLEMARUS, waar en wanneer deze beroemde friesche regtsgeleerde geleefd heeft, is onzeker. Joannis Heroldus denkt dat hij in de VIde eeuw het *appendix ad Frisionum leges* heeft geschreven. Schwartzenberg houdt hem voor een tijdgenoot van Karel den groote, doch Suffridus Petri wil dat hij in de tweede helft der 13de eeuw bloeide.

Zie verder de Wal, *de claris Frisiae Juriconsultis*, p. 6 en *Ann.* p. 2, 3.

[Rombertus Ulenburgh]

ULENBURGH (ROMBERTUS) werd, sedert hij in 1578 in de regten promoveerde, benoemd tot lands advokaat, pensionaris en burgemeester van Leeuwarden, in welke betrekkingen hij door bekwaamheden en karakter zich zoodanig onderscheidde, dat hij als lid van gedeputeerde Staten benoemd

werd in commissiën tot den prins en tot gezant naar Engeland, en van 1597 tot aan zijn overlijden in 1624 de waardigheid van raadsheer in het hof van Friesland vervulde.

Zijne tweede dochter Hendrikje was gehuwd met den schilder Wijbrand de Geest, en de jongste Saske met Rembrandt van Rijn, die haar van 1634 tot 1642 mogt bezitten.

Een zoon van zijn broeder was Hendrik Ulenburgh, die kunstkooper werd te Amsterdam en Rembrandts etsen verkocht, en wiens handel zoo gunstig slaagde, dat hij in zijn huis een ruime zaal had ingerigt tot het houden van tentoonstellingen en verkoopingen van schilderijen, waarin hij zich later zag opgevolgd door zijn zoon Gerard Ulenburgh, die, door Rembrandt in de kunst onderwezen, een goed landschapschilder en met een lofdicht van Vondel vereerd werd in 1673 (*Poëzij*, II, 372).

Zie Immerzeel en Kramm en meer bijzondere berigten omtrent de talrijke leden der familie Ulenburgh in: *de vrouw van Rembrand*, door W. Eekhoff; ook geplaatst in *Europa*, 1862.

[Pieter Ulerick of Ulrick]

ULERICK of ULRICK (PIETER). Zie VLERICK (PIETEE).

[Jacob van der Ulft]

ULFT (JACOB VAN DER), omtrent 1627 te Gorinchem geboren, werd welligt door Jan Both in de schilderkunst onderwezen. Ofschoon hij nimmer Italië bezocht, schreef Immerzeel, schilderde hij bij uitsluiting gezigten op Rome, met gebouwen, bouwvallen van triumfbogen, kolonnades, gedenknaalden enz., terwijl de markten of pleinen vervuld zijn met een menigte figuren en onderscheidene kleederdragten. Ook schilderde hij tafereelen uit de Romeinsche geschiedenis, en Kramm vermeldt een studieboek van dezen meester, door hem in Italië naar het leven geteekend. Men vindt ook van dezen meester gezigten in Londen, Amsterdam enz. Het Amsterdamsche museum bezit van hem twee *Italiaansche landschappen met gebouwen en gebergten* en het Haagsche een *Gezigt op antieke gebouwen met eene in aantogt zijnde legermagt*. Op de verkooping van van der Linden van Slingeland te Dordrecht, werd zijne *Intrede van Alexander de Groote te Babel* voor *f* 855 verkocht en op die van Braamcamp gold zijn *Gezigt in Italië*, met vele beelden gestoffeerd, *f* 605.

Van der Ulft was ook een goed glasschilder en heeft eene plaat geëtst, voorstellende de *Dam te Amsterdam met het Stadhuis*, *de Waag* en *de Nieuwe kerk te Amsterdam*, die op de verkooping van den graaf von Fries *f* 41 gold en door Kramm beschreven is, terwijl de teekening er van op die van de Vos voor *f* 200 werd verkocht.

Van der Ulft was van aanzienlijken stand en bekleedde de post van burgemeester in zijn geboorteplaats.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[N. Ulfers]

ULFERS (N.) schreef:

Geerdsweerder kerk herbouwt in Wijbelsum. Embden, 1702. 8°.

Zie Abcoude, bl. 371.

[Conradus Ulger]

ULGER (CONRADUS), uit een aanzienlijk Groningsch geslacht gesproten, was in 1497 bevelhebber eener legerbende, bij de geschillen tusschen de Schieringers en Vetkoopers uit Groningen naar Friesland gezonden.

[Dietmar Ulger]

ULGER (DIETMAR), wegens het opvatten der wapens tegen den koning van Spanje, den 10den Jan. 1570, door Alva veroordeeld, ontweek de Nederlanden en onderteekende den 17den Oct. 1570 het verzoekschrift aan de rijksvergadering te Spiers, om bescherming tegen den benarden toestand van Groningen ingediend. Later stond hij in dienst van Barthold Entens.

[Everardus Ulger]

ULGER (EVERARDUS) was in 1443 een der zoenslieden, door welke de oneenigheden tusschen de stad Groningen en Copius Halterus bijgelegd werden.

[Herman Ulger]

ULGER (HERMAN) werd mede in het vonnis van den hertog van Alva, den 10den Jan. 1570 tegen de vluchtelingen opgenomen. Hij teekende het verzoekschrift om bescherming den 17den October 1570 bij de rijksvergadering te Spiers ingediend.

[Petrus Ulger]

ULGER (PETRUS), gunsteling van den hertog van Gelder, wien het bestuur over vele zaken werd opgedragen.

[Petrus Ulger]

ULGER (PETRUS) voerde het bevel in 1522 over een aanzienlijk krijgsleger, dat den graaf van Meurs, toen namens den Hertog van Gelder stadhouder van Friesland, van wege Groningen werd toegezonden ter beteugeling van de aanmatigingen van den keizer.

[Rodolphus Ulger]

ULGER (RODOLPHUS), burgemeester der stad Groningen, onderteekende in 1500 het vredesverdrag tusschen de stad en den hertog van Saksen.

[Hendrik Ulhoorn]

ULHOORN (HENDRIK), omstreeks 1692 te Leiden geboren,

ontving het onderwijs in de heelkunde eerst van zijn vader, die aldaar heelmeester was en later van B i d l o o . Zeventien jaren oud vertrok hij naar Brussel tijdens den franschen oorlog en bezocht de hospitalen en gasthuizen, die opgepropt waren met gewonden en zieken. Hij was tegenwoordig bij het beleg van Doornik en den veldslag bij Malplaquet (1709). Teruggekeerd, werd hij in 1713 te Leiden bevorderd tot heelmeester, vertrok naar Parijs en woonde aldaar ruim een jaar de lessen van D u v e r n e t bij. Hier verzocht hij in 1720 verlof om lijken te ontleden, gaf les aan leerlingen en verrigtte vele gewigtige kunstbewerkingen. In 1731 werd hij aangesteld tot lector in de ontleedkunde, aanvaardde dien post met eene redevoering en gaf eene overzetting van het toen beroemde werk van den helmstadschen hoogleeraar L a u r e n t i u s H e i s t e r met breede aanmerkingen en beschrijvingen van vele nieuwe werktuigen (in 1741, in 1776 voor de derde maal herdrukt). Toen ook hem in 1746 de uitoefening der verloskunde verboden werd, was hij daarover zoo zeer gebelgd, dat, zoo men wil, dit verbod zijn dood verhaastte. Hij overleed te Amsterdam voor 1750. Hij was lid der kon. Akad. van Wetenschappen te Berlijn, lithotomus der prov. Overijssel, Utrecht, der stad Haarlem en der diaconie te Amsterdam.

Zie B a n g a , *Gesch. d. Geneesk.*, D. II, bl. 800; *Boekz. d. Gel. werk.*, 1741, bl. 471.

[F.G. Ullens]

ULLENS (F.G.) wordt door sommigen gehouden voor den uitgever van het *Antwerpsch Chronyckje*, Leijden, 1743, 4°., volkgens anderen was het F r a t e r G. V e r s t o c h t . Het werd door F r a n s v a n M i e r i s ontdekt en in het licht gegeven.

Zie v a n D o o r n i n c k , *Anom. en Pseud.*, N°. 1051.

[Hartog Ulman]

ULMAN (HARTOG) schreef:

Betoog van het aanwezen Gods en derzelfs eigenschappen. Amst., 1709. 4°.

Verdodiging van zijn eer en leer tegen de vijanden der waarheit. Amst., 1769. 4°.

Zie A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 522.

[W.G. van Ulsen]

ULSEN (W.G. VAN). Van dezen Zwolschen kunstschilder komt op den Amsterdamsche tentoonstelling van 1822 voor een *landschap met geboomte* en een *met brand*.

Zie K r a m m .

[Magnus Umbgroevis]

UMBGROEVIS (MAGNUS), predikant te Borkulo in het midden der 17de eeuw, beoefende de Nederduitsche poëzij.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[J. Under Eyck]

UNDER EYCK (J.) wordt door A b c o u d e vermeldt als schrijver van:

Christi Bruydt. 8°.

Nawischer Atheïst. 8°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 216.

[Janke van Unema]

UNEMA (JANKE VAN), heerschap te Blija, leefde in een tijd toen Friesland gebukt ging onder de heerschappij van den hertog van Saksen, en oordeelde het raadzaam voor een tijd lang het vaderland te verlaten en elders een woonplaats te zoeken. Toen in 1501, na het opbreken van het beleg van Groningen, tengevolge van den dood van hertog A l b e r t , een groot deel der afgedankte belegeraars zonder dienst en zonder doel rondzwierven, meende U n e m a en zijne medeballingen, dat zich nu een geschikte gelegenheid voordeed om volk in hunnen dienst te nemen en met dezen te pogen de Saksers uit Friesland te verdrijven, en alzoo wederom in het bezit hunner goederen te geraken. Men deed hiertoe die afgedankte krijgsbenden een voorstel. De opperhoofden antwoordden, dat zij, nog zoo kort in dienst van den hertog van Saksen, zulks niet met hunne eer konden overeenbrengen; doch de soldaten, minder nauwgezet, toonden wel lust te hebben in de voorslagen, die hun gedaan werden. Terwijl de hoofden en officieren onderling raadpleegden over het voorstel en de friesche ballingen zich zoo lang verwijderden, werden zij door de ruiterij, een zaamgeraapte hoop uit de heffe des volks, overvallen, geplunderd en gevangen genomen. De kapiteins evenwel, verontwaardigd over deze schandelijke handelwijs hunner ruiteren, straften de plunderaars, ten voorbeelde van anderen. Na de mislukking van hunne plannen, bleven de ballingen in denzelfden toestand, verstoken van vaste woonplaats, nu her- dan derwaarts trekkende, terwijl hunne inkomsten, die, in hunne afwezigheid verbeurd verklaard, door den Saks werden ontvangen. Nu deden zij aanzoek om in Friesland te mogen terugkeeren. Zulks werd ingewilligd en in 1502 keerden zij, en ook U n e m a , naar Friesland terug. Het schijnt dat deze zich gedurende eenigen tijd buiten alle staat- en krijgskundige betrekkingen hield. Eerst nadat H e n d r i k v a n S a k s e n het regt op Friesland, dat zijn vader hem had afgestaan, aan zijn broeder G e o r g e v a n S a k s e n had overgedragen, kwam hij weder op het tooneel. Hij huldigde dezen en was een der onderteekenaars van den renversaalbrief, door de heerschappen aan dezen vorst van Saksen gegeven, en in 1505 vond men zijn naam op de lijst der edelen van Ferwerderadeel, als zoodanig door den hertog erkend. Doch ook de regering van dezen vorst kenmerkte zich door verregaande wreedheden en onregtvaardigheden. Hij maakte zich gehaat en zette in

1512 de kroon op zijn werk, toen hij den edelman Gerbrand Mokkema, ten huize van Wopko Everts te Leeuwarden, met Gabbe Scheltema, toen nog een jongeling, van zijn legerstede liet ligten en geboeid op het blokhuis brengen. Men legde hun, ten onregte, ten laste dat zij oproer hadden willen stichten en eene geheime onderhandeling hadden aangeknoopt met Edzart, graaf van Oost-Friesland, om hem het gebied dezer landen op te dragen en den Saks uit Friesland te verdrijven.

Ook Unema werd beschuldigd aan deze zamenzweering deel te hebben genomen. Kort daarna zien wij hem deelnemen aan den oorlog tegen Groningen; maar toen de hertog voortging met de Friezen te onderdrukken en schattingen op te leggen, spande Unema met eenige edelen zaam om de hulp der Gelderschen in te roepen en met hen de Saksers te verdrijven. Op het einde van 1514 rukten dan ook de Gelderschen met de Friesche ballingen Friesland binnen en namen in korten tijd een groot deel er van in bezit. Nadat de hertog van Saksen, ter neêr gedrukt door zoovele verliezen, in 1515 zijne Friesche bezittingen voor 100,000 rijnsche guldens aan den hertog Karel van Bourgondië verkocht had, keerde Unema naar Friesland terug, en bevond zich in 1516 op zijn voorvaderlijke stins, toen eenige heerschappen, de partij van den Bourgondiër toegedaan, door burgers van Leeuwarden geholpen, zijn stins belegerden, doch door de dappere verdedigers gedwongen werden onverrichter zake terug te trekken. Doch toen de stins kort daarna op nieuw belegerd werd, moest zij voor de overmagt bukken, waarop Unema naar Gelderland vertrok, doch, bij het eiland Urk gevangen genomen, door Groote Pier verlost werd. Niet lang daarna ontmoeten wij Unema met eenige andere heerschappen voor het huis van Jemme Herjuwsma, dat zij innamen. Vervolgens sloegen zij het heleg voor Leeuwarden, dat zij echter moesten opbreken. Ook voor Dokkum stiet hij het hoofd, doch in het volgend jaar werd die stad door de Gelderschen ingenomen en werden de kapiteins Janke Unema en Auke Jarla met 400 soldaten in die stad gelegd om haar te beschermen.

In 1518 kreeg hij met andere edelen verschil met den hertog, dat in het volgende jaar een dreigend aanzien kreeg, toen deze verlangde een renversaalbrief, waarbij hij voorerfheer erkend en hem opgedragen werden zoodanige jaarlijksche inkomsten als aan den hertog van Saksen waren gegeven. Zulks werd geweigerd en hij door den kanselier Hubert beschuldigd, dat hij zich met onregtvaardige zaken inliet. Voor de wraak van den hertog en zijn kanselier beducht, vertrokken zij in stilte naar Groningen, en, toen hun hier het

verblijf geweigerd werd, dwaalden zij in Overijssel, Utrecht, Gelderland en, immer door den hertog vervolgd, naar Aken, en vervolgens (1521) naar Embden. Daar zij vurig verlangden naar hunne goederen terug te keeren en overigens zagen, dat een verdere strijd voor de vrijheid van Friesland nutteloos zou zijn, verzoenden zij zich met den keizer en huldigden hem als heer van Friesland. Unema en Douma kregen nu last, Friesland, waarin de hertog van Gelder nog een groote partij had, voor den keizer te herwinnen.

Wangunst en haat dwarsboomden al hunne ondernemingen en waren waarschijnlijk oorzaak, dat Janke Douwama in 1529 zijn leven in de gevangenis te Vilvoorden eindigde.

Van Unema meldt de geschiedenis weinig meer dan dat hij in 1532 wegens Oostergoo tot dijkgraaf op eene wedde van 2 carguldens daags verkozen werd.

Hij leefde nu stil en vreedzaam op zijne stins, tot dat hij den 13^{den} Nov. 1540 stierf. Hij werd begraven in de kerk van Blija, alwaar een sierlijk bewerkte grafsteen zijn laatste rustplaats dekt.

Zie Dr. Cannegieter, *Janke van Unema*, *Heerschap te Blij* en aldaar aangeh. schrijvers in *N. Friesche Volks-Almanak voor het jaar* 1861, bl. 48.

[Aucke van Unia]

UNIA (AUCKE VAN) op Unia-State Wirdum, herkomstig uit een oud-friesch geslacht, was een kloeke voorstander der vrijheid en behoorde tot de Verbondene edelen. Alva liet hem te Antwerpen dagvaarden en bannen. In 1572 was hij een der vier hoplieden van de burgerij te Sneck en koos met vele friesche edelen des prinsen zijde. Hij begaf zich in den echt met Anna van Tjaarda, doch overleed kinderloos.

Zie J. Carolus, Lib. I, p. 65, 70; Winsemius, *Hist.*, p. 114; *Charterb. v. Friesl.*, D. III, bl. 738; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. III, bl. 353.

[Douwe Carel van Unia]

UNIA (DOUWE CAREL VAN), zoon van Julius Mockema van Unia en Ida van Aylva, werd den 24sten December 1669 als grietman van Tietjerksteradeel verkozen en had in 1683 zitting in het collegie van gedeputeerden. Voor zijne benoeming tot grietman was hij kapitein in den krijgsdienst, en toen hij in 1680 afstand van de grietenij had gedaan, werd hij tot ritmeester aangesteld. Hij huwde Luts, dochter van Tjaerd van Aylva en Hijlck van Eijsinga, weduwe van Jelte van Eijsinga, die hem 5 kinderen schonk. Hij overleed in 1708, zij te Leeuwarden den 11^{den} Mei 1730 in den ouderdom van 77 jaar.

Zie *Wapenb. Aylva. Gen.* 10 *Unia. Gen.* 9; v. Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 133.

[Ritske van Unia]

UNIA (RITSKE VAN), zoon van Juw van Unia en Ael Juckema en derhalve broeder van Auke (zie boven). Hij was drost van IJselmuiden en van 't kasteel te Genemuiden, wegens den koning van Spanje, en toen het kasteel in handen der Watergeuzen geraakt was werd hij op het blokhuis te Leeuwarden gezet. Hij huwde Margaretha van der Marck, natuurlijke dochter van den graaf van Aremberg.

Zie J. Carolus, p. 217; v. Aytta, *Epist.*, CLII, p. 666; Te Water, l.c. p. 355.

[Kempo Unia of Unyngha]

UNIA of UNYNGHA (KEMPO), grietman van Leeuwarderadeel, leefde in 1443 en woonde te Beers op Unia-state (later Nijenhuis of Nieuwhuister-state). Hij was een der hoofden van de Schieringsche partij, en nam als zoodanig deel aan het stormenderhand innemen van het slot van den vetkooper Sjoerd van Grovestius te Engelum in 1445. Ook was hij tegenwoordig bij de overwinning door de Schieringers bij Workum op de Vetkoopers, onder bevel van eenen vreemden hopman, Ketelhoedt, die bij deze gelegenheid sneuvelde, behaald.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 15.

[Keimpo van Unia]

UNIA (KEIMPO VAN), zoon van Feiko van Unia te Fons, woonde in 1470 te Wirdum en was toen olderman der stad Leeuwarden. Toen een zijner bloedverwanten, Edo Jongema, door Taco Mockema en andere vetkoopers, die met Groningen in verbond waren, te Dokkum doodgeslagen was, gaf hij, benevens de andere vrienden en bloedverwanten, bij eenen brief daarover aan de Groningers hunne bezwaren te kennen en dreigden, dat zoo zij de moordenaars niet voor het recht riepen, maar hun integendeel, zoo als men voorgaf, heimelijk hulp bewezen, zij hunne eigene rechters zouden wezen. Toen in 1477 de Westerlauwersche Friezen met Groningen een verbond van tien jaren gemaakt hadden, werden eenige edelen, uit kracht van dat verbond, door de Groningers tot zware straffen veroordeeld, die, hiermede niet tevreden, hulp bij de gewone rechters van Leeuwarderadeel zochten, die destijds te Leeuwarden vergaderd waren, en waarvan Unia één was. Deze schreven hierover, voornamelijk op aanzetten van Keimpo, naar Groningen, dat hun dat vonnis te hard en te zeer naar dwingelandij riekende voorkwam zoodat zij het verzochten in te trekken; doch zij ontvingen tot antwoord, dat, wanneer zij hun de behulpzame hand niet boden in het straffen der moorddadigers, het verbond van geen waarde was, en werd hun zulks zoowel door de stukken en bewijzen betreffende het verbond betoogd, dat zij er eindelijk in berustten

en zich vergenoegden met den Groningers eenige meerdere gematigdheid in hunne rechtspleging af te smeeken.

Keimpo van Unia stierf in 1481. Zijne weduwe Frouk Amania (hij was eerst gehuwd met Bauk Martena) nam zes jaren later met de weduwe van Haijo Heringa, beide in groot aanzien bij voornamen en geringen, op zich, om te gaan in het leger der Schieringers (bij Barrahuis vergaderd, om Leeuwarden met geweld in te nemen) en de bevelhebbers te verbidden van dat bloeddorstig opzet af te zien. Zij werkten dan ook zooveel uit, dat aan de Leeuwarders billijke voorwaarden van vrede werden voorgesteld, die door den raad en alle verstandige en aanzienlijke inwoners werden goedgekeurd, doch door het razend graauw verworpen, hetgeen tengevolge had, dat de stad stormenderhand ingenomen en geplunderd werd.

Zie *Wapenb. Unia. Gen.* 3; Winsemius, *Chr. v.F.*, bl. 293; Schotanus, *Kerk. en wereldl. gesch.*, bl. 349, 356, 372; Ocko Scharl, *Chr.*, bl. 234; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 17.

[Willem Aemilius van Unia]

UNIA (WILLEM AEMILIUS VAN), zoon van Douwe Carel van Unia, grietman van Tietjerksteradeel, trad vroeg in den krijgsdienst, werd 12 Maart 1723 aangesteld tot sergeant-majoor en kapitein van het regiment infanterie van Schwartzenberg. Den 3^{den} Maart 1730 werd hij grietman van Kollumerland en in 1734 tot lid der rekenkamer; hij behoorde als zoodanig tot de commissie, die den 10^{den} Mei prins Friso te Harlingen kwam verwelkomen.

In 1737 had hij, wegens Oostergoo, zitting in het collegie van gedeputeerden en was lid van de Friesche staten in 1748. Voor zijn dood deed hij afstand van de grietenij en overleed den 6^{den} Nov. 1754, bij Lucia Juliana van Schratenbach 5 kinderen nalatende.

Zie v. Sminia, t.a.p., bl. 102.

[J.M. van der Upwich]

UPWICH (J.M. VAN DER), middelmatig dichter, bloeide in het midden der 18de eeuw.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Johannes Urbanus]

URBANUS (JOHANNES), sedert 1604 predikant te Hattem en aldaar in 1624 overleden, is schrijver van:

Waerachtige verthooninge van tghene tot Amsterdam in den jare 1627, 1628 *en* 1629 *is ghepasseert etc.* Amst. 1630. 8°. en van een geschrift *Taperno phrozyne*.

Zie *Bibl. Thijs.*, p. 65; de Jonghe, *Pred. v. Gelderl.*, bl. 446; *Nav.* D. XV, bl. 72; Rogge.

[Ursela]

URSELA ( ), leerling van Frans van Mieris Senior,

was een verdienstelijk schilder. W. L o r m i e r , wiens kabinet in 1763 te 's Hage werd verkocht, bezat van hem: *Een vrouwtje zittende te naaijen*, *een jongen en een meisje bellen blazende*, het een voor *f* 230, het ander voor *f* 190 verkocht.

Zie K r a m m .

[Willem Urselinx]

URSELINX (WILLEM), een Antwerpsch koopman, die lang in Spanje en vergelegen eilanden verkeerde en de kooplieden den geheelen handel in Amerika en door al de Westersche Indiën openbaarde en daarover veel met den predikant P e t r u s P l a n e i u s sprak, nadat hij zich, tengevolge der geloofsvervolging, uit Antwerpen te Amsterdam had neêrgezet.

Hij nam met den Amsterdamschen koopman D i r k v a n O s s de droogmaking van de Beemster ter hand, waarbij hij een gedeelte van zijn vermogen verspilde. In 1612 komt zijn naam als voornaam participant voor, en worden hem als zoodanig bij de verkaveling der gronden 400 Rijnl. morgen bij het lot toegedeeld. Kort daarna is hij tot opperpoldermeester van de Beemster verkozen. Door verkeerde administratie, pleidooijen als anderzins heeft hij zijne bezittingen in de Beemster verwaarloosd en aan het Beemster dijkbestuur vele onaangenaamheden veroorzaakt; ten slotte zijn zijne eigendommen in de Beemster bij executie verkocht geworden.

J a n W i l l e m U r s e l i n x , die in 1619 als remonstrant uit Amsterdam moest vluchten, was zijn zoon.

Hij schreef:

Vertooch hoe noetwendich nut ende profijtelick het sij voor de vereen. Nederl. te behouden de vrijheyt van te handelen op West-Indien. z. pl. of j. (1608). 4°.

Bedenckingen over den Staet van de Vereenichde Nederlanden: nopende de Zeevaert, *Coop-handel ende de gemeyne Neeringe in de selve*. 1608. 8°. Ook met den titel *Grondich discours over desen aenstaenden vrede-handel*. z. pl. en j. (1608). 4°.

Naerder Bedenckingen over de Zeevaert, *Coop-handet ende Neeringhe alsmede de versekeringhe van den staet deser vereenichde landen*. 1608. 8°.

Discours bij Forme van Remonstrantie vervatt. de noodsaeckelijkheid van de Oostindische Navigatie. 1608. 4°.

Korte aenwijsinghe van de Nuttigheden ende voordeelen, *die dese vereenigde landen sullen kunnen trecken uit het oprichten van den nieuwe Zuyder Compagnie*. 1636. fol.

Waerschouwinghe over de Trèves met den Koninck van Spaengien. Vliss. 1630. 4°.

Memorie van 'tgene oock onder andrer tot nut ende voordeel van deese Vereenigde Nederlanden... noch voor te dragen hebbe. Den Hage. 1644. fol.

Zie O. van Rees, *Willem Urselincx* in *Vad. Letteroef.*, 1867, 1, bl. 279; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 192, 410, 411, 1272, 1275, 4933, 4963; Mr. W.J.E. Berg van Dussen Muilkerk, *Bijdragen tot de geschiedenis onzer kolonisatie in Noord-Amerika* in *de Gids* 1848, bl. 702 en verv., 1849, bl. 522 en verv.; B. Commelin, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. II, bl. 1107; Mr. H.J. Koenen, *Nederl. Boerenstand*, bl. 58; *Nav.*, D. VIII, bl. 132; D. IX, bl. 165; *Trois. Catat. chez M. Nijhoff*, 1859, N°. 959; Wagenaar, *Amst.*, D. I, bl. 475; G. Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV, bl. 176.

[Johannes Urselius]

URSELIUS (JOHANNES), predikant te Essequebo in 1659, te Kadzand in 1662, afgezet in 1674.

Hij schreef:

Waerachtigh verhael van de zeeslag, geschiet op den 7 en 14 Junii deses jaers. T'samen-gestelt door J.U. 1673.

Zie Rogge, *Bibl. d. Contrarem.*, bl. 180.

[Utenbogaert]

UTENBOGAERT. Zie WTENBOGAERT.

[Ch. Utendaele of Wtendaele]

UTENDAELE of WTENDAELE (CH.), uit een aanzienlijk geslacht der stad Gent, teekende de Unie van Brussel in 1577.

Zie Sanderus, *Fl. ill.*, T. I, p. 166; J.C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 197.

[Uten-Eng]

UTEN-ENG. Zie WTEN-ENG.

[Utenhage]

UTENHAGE. Zie UYTENHAGE.

[Utenham]

UTENHAM. Zie HAM.

[Anthonis Utenhove]

UTENHOVE (ANTHONIS), zoon van Anthonis Utenhove, behoorde tot het adelijk geslacht der Utenhoven te Gent, dat in het midden der 16de eeuw verschillende mannen telde, wier ijver aan hervorming en vaderland voortreffelijke diensten bewezen heeft. Om Alva's woede zijne vaderstad ontvlucht, was hij op de vloot der Watergeuzen bij den Briel, welke stad hij hielp innemen en verdedigen, doch vertrok van daar naar het leger van den prins van Oranje, dat Brabant introk,

of voegde zich, bij anderen, die, uit Vlissingen getogen, met B l o m m a e r t Oudenaerden innamen. Na het terugtrekken des prinsen werd deze plaats en andere door Alva hernomen. Bij deze gelegenheid werd hij gevangen en veroordeeld om levend te worden verbrand. Vreeslijk was zijn uiteinde. Hij werd met een langen keten aan een paal gesloten, en zoo liet men hem door een ring van vlammen loopen, tot het medelijden der Spanjaarden met een hellebaard zijn leven (9 Jan. 1572) eindigde.

Zie L'E s p i n o y , *Recherches des Antiquités de Flandres*, p. 107;

Meursii *rer. belgic.*, lib. III, p. 181; J.W. te Water, *Tweede eeuwf. der vrijheid te Vlissingen*, bijl. bl. 33; Dez., *verb. der Edelen*, bl. 276; W. te Water, *Hist. der Herv. kerk te Gent*, bl. 10; van Meteren, *Ned. Hist.*, B. IV, bl. 76; *Martelaarsboek*, Dordr. bij Savary, 1657, bl. 406; Hooft, *Ned. Hist.*, B. VIII, f. 343; Brandt, *Hist. d. Ref.*., D. I, bl. 546; Pontanus, *Hist. v. Amst.*, L. I, C. VIII, p. 52; Schotanus; van Groningen, *Gesch. der Waterg.*, bl. 356, 405; Kist en Moll, *Kerk. Arch.* D. III, blz. 226.

[Joannes Utenhove]

UTENHOVE (JOANNES) van Aardenburg, waarschijnlijk zijne geboorteplaats, was magister en licentiaat in de godgeleerdheid. Hij was dominikaan en overleed den 10^{den} Dec. 1296 in zijn klooster te Brugge.

Hij schreef:

Lectura super sententias.

Postilla super omnes libros Bibliae.

Lectura super totam Bibliam.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 749; J.W. te Water, *Tweede eeuwfeest te Vlissingen*, bl. 33; Echard, *Script. ord. F. Praed.*, T. I; Moreri; Jöcher, *Vad. Letteroef.*, 1839, D. II, bl. 84.

[Johannes Utenhove]

UTENHOVE (JOHANNES), als viearis-generaal der predikorde in Nederland in 1489 te Gent overleden, een voorlooper der kerhervorming in Nederland.

Hij schreef:

Tractatus de Reformatione ad Carolum Ducem Burgundiae Tolosae Typis. R. Colmerii. 1609. 12°.

Ook heeft de geleerde en in gelijken geest gestemde Johannes de Bomelia, godgeleerde te Leuven, zijne

Threni, *sive planctus Religionis super defectus Religionis cuiuscungue Ordinis* aan hem opgedragen.

Zie Kist en Moll, *Kerk. Arch.* D. II, blz. 424.

[Jan Utenhove]

UTENHOVE (JAN), Jakobszoon, te Gent geboren, vlood reeds voor 1545 naar Engeland, waar de uitgewekene Nederlanders, onder Eduard VI, bescherming vonden en die in 1550 de Augustijnen kerk te Londen bekwamen, bij hen *de tempel Jesu* genaamd. Onder de regering van koningin Maria (1553-1558), die met Philips II van Spanje gehuwd was, werden de uitgewekenen gedwongen Engeland te verlaten. Velen trokken naar Emden, waaronder Jan Utenhove, die eene beschrijving dezer verbanning vervaardigde, waarin hij de wederwaardigheden op reis ondervonden, verhaalde.

Onder koningin Elisabeth keerde Utenhove uit Polen naar Londen terug, waar de Nederduitsche gemeente den tempel van Jezus weder bekomen had, en het was voor deze dat hij de Psalmen vertaalde en andere werken schreef. Hier bleef hij als ouderling der gemeente tot aan zijn dood, die in 1566 voorviel, zoo men zien mag uit de voorrede van

Godefridus Wingius [1] voor zijne Psalmberijming geplaatst en gedagteekent 12 Sept. 1566. Onze schrijver wordt aldaar genoemd: ‘de vrome ende godtsalige D. Johannes Utenhove riddelicker afkumpst uut ouden ende eerliken stamme te Ghent in Vlaenderen.’ Hij schreef:

Simplex et fidelis narratio de instituta et demum dissipata, *Belgarum aliorumque peregrinorum in Anglia*, *Ecclesia et potissimum de susceptis postea illius nomine itineribus*, *quae eis in illis evenerunt etc*. Basileae 1566. 8°. Er bestaat eene overzetting van in het Hoog- en Nederduitsch.

Het nieuwe testament, *dat is*, *Het nieuwe verbond onzes Heeren Jesu Christi. Na der Griekscher waerheyt in Nederlandsche sprake grondlich ende trouwlick overghezett. Embden bij Gellius Clemasius*. (Gilles van der Erven). 3 November 1556 in 12°. Eene verbeterde uitgave verscheen in 1559. In deze uitgaaf, naar 't Gr. van Stephanus, zijn de hoofdstukken in verzen verdeeld.

Vijf en twintig psalmen ende andere ghesanghen, *die men in de duytsche ghemeynte te Londen was gebruyckende. Embden bij Gellium Clematium*. 1557.

Volgens Gravesande zouden deze 25 Psalmen reeds vroeger (1551) te Londen verschenen zijn.

De Psalmen Davids, *in Nederlandischer sangs-ryme*, *door Jan Wtenhove van Ghent; waartoe toegedaen sijn de gesangen Mariae*, *Zachariae*, *Simeonis*, *met t' samen den tien geboden ende gebede des Heeren*, *met noch anderen. Item is hier noch voor ieghelijken psalme gestelt sijn inhoudt; ende aen 't einde een voeghlicb ghebedt dar oppe. Allemael to nutte der ghemeynte Christi. Ghedruckt to Londen by Jan Daye den* 12 *Septembris* 1566. 12°.

Deze Psalmberijmingen namen de plaats in der Souterliedekens van Willem van Zuylen van Nijevelt, uit hoofde harer zangwijzen, doch bleven niet lang in gebruik, maar werden weldra door de overzetting van Dathenus vervangen. Nogthans was zijne vertaling niet zonder verdiensten.

Utenhove vervaardigde nog eene vertaling van het werk door à Lasco, ten jare 1550 in het latijn geschreven, vervattende eene kerkverordening of Liturgie en gemeenlijk bij het volledig Psalmboek gevoegd, dat in 1566 te Londen verscheen. Het Latijnsche werk heeft tot opschrift:

Forma et ratio ecclesiastici ministerii, *in perigrinorum praesertim vero Germanicorum Ecclesia*, *instituta Londini*

1) Hij was geboren in het sticht Luik; zoo men ziet in de naamlijst der predikanten in de Dutch Church te Londen bewaard, en waarvan een extract te vinden is in de *Eendracht* van 5 October 1852.

per Eduardum VI anno 1550 *cum privilegio suae majestotis. Londini* 1550 8°. De titel der vertaling si: *Christelicke ordonnantiën der Nederlandschen Ghemeynte Christi*, *die van den Christelicken prince Edewart den VI in het jaar* 1550 *te Londen inghestelt was. Gedr. buiten Londen by C. Volkwinner*. 1554. 8°. Later door Mecron verkort en hier te lande in gebruik gekomen. Volgens Jöcher is hij de opsteller van een werk:

De Origine et progressis ecclesiarum protestantium in Anglia earumque expulsione. Ook in 't Hgd. vertaald.

Ook vertaalde hij à Lasco 's in het latijn opgestelden Cathechismus in 't Nederd. Londen, 1551, waarvan in 1558 eene Embdensche uitgaaf volgde.

Zie M. Adami *Vitae Theol.*,; 's Gravesande, *Synode van Wezel*, 1568, bl. 205; W. te Water, *Hist. der Herv. kerk te Gend*, bl. 5; Le Long, *Hist. Verhael.*, bl. 26, 38, 40, 41, 57, 68, 72, 74, 75; Gerdes, *Hist. Evangel. remon.*, T. III, p. 128; Schoockius, *de Canon. Ultraj.*, p. 462; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV, St. 2, bl. 17; *Vaderl. Letteroef.*, 1839, D. II, bl. 84; Blommaert, *Schrijv. v. Gend*, bl. 102; van Iperen, *Gesch. v h. Psalmgez.*, D. I, bl. 127; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. I, bl. 163, 168.

[Carolus Utenhove]

UTENHOVE (CAROLUS), zoon van Nicolaus Utenhove, bezocht eerst de duitsche hoogeschool, vervolgens die van Padua, waar hij zich vooral op de latijnsche en grieksche talen toelegde. In het vaderland teruggekeerd, huwde hij, bekleedde er gewichtige ambten en knoopte briefwisseling aan met vele geleerden o.a. met Erasmus. Hij was waarschijnlijk een der edelen, die den 18den van Zomermaand 1569 met zijne twee zonen voor den bloedraad gedaagd werden, op straffe van een eeuwigen ban en verbeurte van alle hunne goederen. Zij zouden echter in 1576 naar Gent zijn weêrgekeerd, waar de beide zonen spoedig tot de regering werden geroepen, en de vader in den aanvang van 1579 aangesteld werd tot een van de vier vredemakers van de zijde der Hervormden, die met vier anderen van den Roomschen kant de verschillen en klachten, uit den Religions-vrede spruitende, zouden bevredigen. Hij werd nog in datzelfde jaar gekozen tot voorschepen van de keure of Burgemeester van Gent, in plaats van Jan van Hembyze, tegen wiens willekeurig en wrevelig gedrag hij zich met andere Gentsche edelen verbonden had, onder goedvinden van den Prins van Oranje, wien hij met andere gevolmagtigden te Antwerpen ging verzoeken om naar Gent te komen, en aan wiens belangen hij ongemeen gehecht was.

Zie M. Adami *Vitae Germ. Phil.*; Te Water, *Verb. d. Edel.*, D. I, bl. 277, 278; Te Water, *Hist. der Herv. Kerke te Gent*, bl. 9; *Gentsche Geschied.*, D. I, bl. 143, 144 en 317. D. II, bl 84; Kist au Moll, *Arch.* II, 419. III, 226.

[Carolus Utenhove]

UTENHOVE (CAROLUS), zoon van den vorige, te Gent geboren, leerde de grammatica onder Joannes Otto. Van hier naar Parijs getrokken, oefende hij zich daar in de latijnsche en grieksche talen en verkreeg daarin een buitengewone bekwaamheid. Ook verstond hij de fransche, engelsche en italiaansche talen. Hij was bevriend met Donn. Lambinus, Adr. Turnebus, Joannes Auratus en andere beroemde mannen, en maakte latijnsche en grieksche verzen.

Hij schreef:

Epigrammata, *Epitaphia*, *Epithalamia Graeca et Latina*.

Epitaphia in mortem Henrici II, *Galliarum regis*, *typis Rob. Stephani*. 1560.

Epistolarum Centuria. Coloniae. 1597. 8°.

Mythologica Aesopica, *metro Elegiaco. Steinfurti.* 1607. 8°.

Commentariolus, *sen libellus Adsertatorius*, *quo Principum duorum*, *Philippi II*, *Hispp. Regis et Mahometi III*, *Turearum Imp. vires*, *opes*, *provinciae etc. explicantur*, *ex Italico Joan. Boteri Latine redditus. Utenhovio interprete*.

Xenia seu ad illustrium aliquot Europae hominum nomina, *Allusionum* (*intertextis àltcubi Joach. Bellau eiusdem argumentis versibus*) *liber primus. Ad Elisabetham tenuissimam*, *Angl. Franc. Heb. etc. reginam*, z.j. of pl., 8°., pp. 143, denkelijk te Londen, doch onder de opdragt *Basiliae Rauracorum*, *Anno* 1561, *Cal. Iun.* Vooraf gedichten van G. Buchananus, Joachim Bellains, Lutetiae, 1559, en een brief van A. Turnebus aan Paulus Forius, waarin een zeer gunstig oordeel over Utenhove voorkomt. Men vindt ook gedichten van hem onder de *Deliciae Poët. Belg.* T. IV.

Hij bragt den laatsten tijd zijns levens te Keulen door, waar hij de dochter van den heer van Diemerbroeck trouwde, en den 1sten Augustus 1600 in den ouderdom van 64 jaren overleed.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 129, 130; Franc. Sweertii *Ath. Bat.*, p. 172; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 165; *Cat. Bibl. Bun.*, T. I, V. II, p. 1685; Saxe, *Onom.*, T. III, p. 396; Bonsardi, *Icones Vir. Ilt.*, T. III, N°. 10; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 56, 57; Gerdes, *Hist. Ref.*, T. III, p. 128; Kobus en de Revicourt; Verwoert; Blommaert, *Ned Schrijv. te Gend*.

[Jacob Maurits Carel Baron van Utenhove]

UTENHOVE (JACOB MAURITS CAREL Baron VAN) werd den 26sten Junij 1773 uit hetzelfde geslacht geboren en voltrok te Utrecht zijne studiën in de oude letteren, wis- en sterrekunde, onder den hoogl. Hennert, gelijk vroeger onder L. Prealder, onderwijzer te Renswoude, terwijl overeenstemming en studiën en smaak hem in vriendschapsbetrekking bragt met van Beeck Calkoen. Hennert vertrouwde hem de zorg voor de sterrewacht toe, en niet afgeschrikt door het

gebrekkig toestel van instrumenten, beproefde hij alles wat tot uitbreiding der wetenschap kon dienen. Met V r i e s p e c k e r bepaalde hij o.a. de geographische lengte van Utrecht, en met anderen eenige belangrijke waarnemingen van de eclipsen der Satellieten van Jupiter. Ook vervaardigde hij een meridiaan, die het verschil van den waren en middelbaren tijd aanwijst. Hij deelde aan het Kon. Ned. Instituut, waarvan hij 12 jaren lid was, en aan Arago te Parijs zijne naauwkeurige aanteekeningen mede over den gang der barometers en thermometers gedurende vele jaren gehouden. Hij was Ridder van den Ned. Leeuw, Lid der Tweede Kamer der Staten-Generaal, van de Prov. Staten van Utrecht Hoogheemraad van 't Collegie der Eems en overleed den 1sten Sept. 1837 op den huize Kermestein bij Lienden in Gelderland. Zijne kostbare bibliotheek werd door zijne weduwe aan de Akademie te Utrecht geschonken.

Zie R.v. Rees, *Notice sur J.M.C. van Utenh.*, in *Ann. Ac. R. Br.* 1838, 59.

[Nicolaas Utenhove]

UTENHOVE (NICOLAAS), President van den Hoogen Raad van Vlaanderen, te Gent geboren. Hij was een groot regtsgeleerde en beoefenaar der schoone letteren, en even als zijn zoon zeer bevriend met Erasmus.

Zie G e r d e s , *Hist. Ref.* T. III, p. 128; M. A d a m i , *Vitae Phil.* p. 443.

[Willem Utenhove]

UTENHOVE, (WILLEM), ‘een priester van goeden love, van Aerdenborch’, schreef, volgens[1] M a e r l a n t , *Naturen-Bloemen*, I vs. 101.

Zie *Bullet. de l'Acad. royale de sciences cet. de Belgique*. Brux. 1869, p. 490.

[Coppen Gielis van Utopia]

UTOPIA (COPPEN GIELIS VAN) gaf in 't licht:

Eenen poeetschen Dialogus, *genaempt Calvinus*, *seer genoechelyk ende profytelyck om lesen*, *ghemaeckt door* G.C.v.U., *gheprent in 't jaer ons Heeren*, 1582 in 8°. In 't Latijn vert.: *Dialogus poëticus Calvinus*, *inscriptus*, *ab Joanne Floragro e Belgico in Latinum conversus. Sylvaeducis*, *ap. Joan. Schoeffer*, anno 1582.

Zie *Cat. v. Serrure*, T. II, p. 35.

[Adriaan van Utrecht]

UTRECHT (ADRIAAN VAN). Zie ADRIAAN V.U.

[Adbriaen van Utrecht]

UTRECHT (ADBRIAEN VAN) was beeldhouwer te Utrecht in tweede helft der 15de eeuw. Hij vervaardigde o.a. een

1) L'on connaât encore pluseeurs *Bestiaires*. francais tant en prose qu'en vers. Parmí ees derniers je citerai celui de Philippe de Than ou de Thaun mort en 1125, qui a traduit lur-même, de la prose latine du livre de T h e o b a l d u s , *De Natura animalium*.

nieuw altaar op het choor bij de voltooijing der Nieuwe-Kerk te Delft in 1484, en een ander in de St. Maria-Kerk te Utrecht.

Zie R. Boitet, *Beschrijv. der Stad Delft*, bl. 234, 258; Kramm.

[Ab Utrecht Dresselhuis]

UTRECHT DRESSELHUIS (Ab). Zie DRESSELHUIS (UTRECHT AB).

[Gerhardus ab Utrecht]

UTRECHT (GERHARDUS ab) was in 1743 predikant te te Giethoorn bij Steenwijk, toen hij te Heereveen bij Eldert Wijngaarden in het licht gaf:

Samenspraak over de wonderdagen, *die wij beleven*. 3 stukjes. Amst. 1749. 8°.
Lijkrede op Prins Willem IV. Amst. 1753.
Onderscheid tusschen de Gereformeerden en Doopsgezinden. Amst. 8°.
Geithoorns Huysboek, *waarin de Tytel en de* 52 *Zondagen van den Heidelb. Catechismus verhandelt worden*. Amst. 8°. *Geithoorns Huysboek waarin de schrikkelijkheid der zonden*, *die door danserijen en sabbat-schenderijen tot stooringe der godsdienst geschieden* enz. 2e d. kl. 8°.
Lijkrede bij het bedienen van den doop aan Prins Willem V. 's Hage. 1765.
Kerkreden over kraamzaken op den dag des Heeren, *de cofij en thee bezoeken enz.*
Des christens daaglijksch noodig en nuttig onderzoek over den staat van zijn ziele, *waarachter een Rijm-predikatie en Christelijke Gezangen*.

Zie Koecher, *Gesch. v.d. Heidelb. Catech.* bl. 333; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 524, 525.

[Godefridus van of ab Utrecht]

UTRECHT (GODEFRIDUS VAN of AB), als proponent den 28sten Maart 1706 te Zeist, als predikant den 28sten Maart 1706 te Elburg, te Deventer in 1711, te 's Hage in 1726, waar hij in 1750 emeritus werd en in 1756 overleed.
Hij schreef twee leerredenen:
Over den doop van Willem, *Erfprins van Oranje en Nassau*, *Grave van Buren* enz., en
De goddelijke Voorzienigheid werkende, *ter gelegenheid van den betreurden dood van Z.D.H. den Heere K.H. Friso*. 4°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 143; De Jongh, *Naamr. der predd. v. Gelderl.*, bl. 446; Moonen, *Naaml.*, bl. 6; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Maurik, *Naaml.*

[Maria van Utrecht]

UTRECHT (MARIA VAN), dochter van Jan Jacobsz van Utrecht, Dijkgraaf van Delfland, en Maria Storm van

Wena, huwde Johan van Oldenbarneveld. Zij en hare kinderen smeekten Prins Mau-rits te vergeefsch om het leven van haar man.

Zie van haar de Aanteek. achter v.d. Pots *Endeldyk*,

[Br. Pieter van Utrecht]

UTRECHT (BR. PIETER VAN) vertaalde de *Devote ende seer gheestelycke Sermonen in de latyn eerstmael vercondicht aen de Universityt van Lion*, *door Br. Adam Sasobut*, *gheprent tot Leyden by my Jan Matthyszoon*. 1569. 8°.

Zie *Cat. Serrure*, T. II, p. 34.

[Hendrik Uurslotmaker]

UURSLOTMAKER (HENDRIK), een Utrechtsch burger, hield in de twisten over den Utrechtschen Bisschopsstoel tusschen Zweder van Culemborg en Rudolf van Diepholt, de zijde van eerstgenoemde en had, toen van Diepholt reeds op den Bisschopszetel gevestigd was, in 1427 deel aan eenen aanslag om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door des Vrijdags na kruisvinding, des morgens ten zeven ure, de Witte Vrouwenpoort in te nemen, en daardoor Culemborgs volk in de stad te brengen; deswege werd hij, toen de aanslag ontdekt was, ter dood verwezen en met den zwaarde gestraft.

Zie Burman, *Utrechtsch Jaarb.* D. I, bl. 343 en 344.

[Laurentius Uwens]

UWENS (LAURENTIUS), te Nijmegen geboren, was lid van de Orde der Jesuiten en muntte, even als zijn bloedverwant Canisius, in schoolsche geleerdheid uit. Hij was regent van 't Antwerpsch Collegie en bekleedde met deze ook andere gewigtige posten. Hij schreef eene *Oratio in funere viri ampl. Petri Pecquii*. Leov. 1625, en vertaalde in 't Vlaaamsch *Imago primi saeculi Societatis Jesu*. Antw. 1640.

[Uyl]

UYL. Zie UIL.

[Pieter Johannes Uylenbroek]

UYLENBROEK (PIETER JOHANNES), zoon van Barend Uylenbroek en Maria Somer, werd den 7den December 1748 te Amsterdam geboren. Na den vroegtijdigen dood zijns vaders werd hij op een koopmanskantoor geplaatst, leerde in zijn snipperuren de Hoogduitsche en Fransche talen aan en vervaardigde kleine dichtstukjes. Hij geraakte daardoor in kennis met den dichtkundigen boekhandelaar P. Meijer, die hem aanmoedigde eenige zijner dichtstukjes te plaatsen in de *Algemeene Oefenschool* en den *Rapsodist*. Ook bezocht hij den boekwinkel van D. Kleppink, die zich hoofdzakelijk toelegde op het uitgeven van dichtkundige werken. Door het verkeer in beide boekwinkels raakte hij in kennis met Pater, de Bosch, Steenwinkel, Nomsz en van Win-

ter en diens echtgenoote en andere dichters, die zijne kunstliefde aanmoedigden. Na het overlijden van den boekhandelaar Klippink huwde hij diens weduwe, Catharina Soorbeek, en zette den boekhandel voort. Zijn boekwinkel werd, inzonderheid na het overlijden van M e i j e r, even als voormaals het huis van dezen, de verzamelplaats der fraaije vernuften, die men elken voormiddag aldaar bijeen vond, elkander deelgenoot makende van hunne geestvoortbrengselen en ze met openhartigheid beoordeelende, terwijl de uitgave der meesten doorgaans aan zijne zorg werd toezertrouwd. Na den dood zijner echtgenoote hertrouwde hij met Cornelia Maria Janszen, die hij op den laatsten dag van 1801 ook door den dood verloor. Hij volgde haar den 16^{den} December 1808. Zijn lijk werd den 21sten door Bilderdijk, Helmers, Loots, Kinker en andere voorname dichters in de Luthersche Nieuwe-Kerk ter aarde besteld. De Maatschappij *Felix Meritis*, waarvan hij werkzaam lid en thesaurier was, bragt den 1sten Maart 1809, bij monde van H.H. K l i j n, plegtige hulde aan zijne verdiensten.

Hij liet drie kinderen na, één zoon (die volgt) en twee dochters, waarvan de eene voor haren vader stierf.

U y l e n b r o e k muntte als oorspronkelijk dichter en dichterlijke vertaler uit. Hij bragt een aantal der beste Fransche treur-, blij- en zangspelen voor het Amsterdamsch tooneel over. Groote dichtstukken gaf hij niet in het licht; maar hij liet zijne stukjes afzonderlijk drukken en aan zijne vrienden ronddeelen, of plaatste ze in andere dichtverzamelingen, gelijk de *Kleine dichterlijke Handschriften*, die hij in 1788 begon uit te geven en twintig jaren lang, tot het einde zijns levens, daarmede voortging en in de *Dichtvruchten* van den vriendenkring *Kunst door vriendschap volmaakter*. Hij gaf ook proeven van burgerlijke *Heroïdes*, die ongemeen treffend en leerzaam zijn, zoo als *Aarnaud aan Eduard*, in den *Rapsodist*, IV D., bl. 465; *Eelhart aan Julia*, in den *Kosmopoliet*, I D., bl. 541; *Ferdinand aan Leonard* in *Kleine dichterlijke Handschriften*.

V a n U y l e n b r o e k bezitten wij nog:

Het Feest van Apollo, *Zinnespel ter* 25ste *verjaring van den Amsterdamschen Schouwburg*, *den* 17^{den} *Septb.* 1799. Amst. kl. 8°.

Aan de Aanschouwers bij de heropening des Tooneels in den Amsterd. Schouwburg, *op den* 4^{den} 1804, *door den Akteur J.P. Kroese*. Amst. 8°.

Fedra, *trsp.* Amzt. 1770, 1780.

De Smirnasche Koopman, *trsp.* (n.h. Fr. v. D e C h a m p f o r t). Ald. (1775), m. pl.

Romeo en Julia, *trsp.* (n.h. Hgd. v. Weisse gev.), met de spr. *Omnia vincit Amor.* Ald. 1771, m. pl. 1786.

Wilhelmina van Blindheim, *trsp.* (n.h. Hgd.). Ald. 1777, m. pl.

Merope, *trsp.* (n.h. Fr. van Voltaire). Ald. 1779.

Presenteer 't geweer, *blsp.* (gev. n.h. Hgd. van J.H.F. Muller). Ald. 1779, m. pl.

Lucille, *trsp. met zang en dans* (gev. n.h. Fr.). Ald. 1780.

Teunes en Teuntje, *trsp. met zang* (n.h. Fr. *Toinon et Toinette*. Ald. 1783, m. pl.

Fanfan en Klaas, *of de twee Zoogbroeders*, *trsp.* (gev. n.h. Fr. v. Mevr. de Beaunoir). Ald. 1788.

De Echtgenooten hereenigd, *trsp.* (gev. n.h. Fr.). Ald. 1781.

De ware Heldenmoed, *trsp.* (gev. n.h. Fr. v. Duval en Picard). Ald. 1796.

Fenelon, *of de Kamerijksche Kloosterlingen*, *trsp.* (n h. Fr. v.J.M. Chénier vrij gev.). Ald. 1796.

Cajus Gracehus, *trsp.* (n.h. Fr. v.M.J. Chénier vrij gev.). Ald. 1797.

Cecilia, *of de Dankbaarheid*, *tnsp.* (n.h. Fr. v. Souriguere vrij gev.). Ald. 1797.

Epicharis en Nero, *trsp.* (n.h. Fr. v. Legouvé vrij gev.). Ald. 1798.

De Gevangene of de Gelijkenis, *blsp.* (n.h. Fr. van Duval. Ald. 1798.

Edepus te Kolone, *zangsp.* vrij n.h. Fr. van Guillart. Ald. 1799.

Marianne, *trsp.* m. zangstukjes. (n.h. Fr. van Marsolier en de Muzijk van Dalagrac. Ald. 1800.

Othello of de Moor van Venetiën, *trsp.* (n.h. Fr. van Ducis vrij gev.). Ald. 1802. 3de dr. 1813.

Poëzy, Amst., Erven van D. Klepping z.j. gr. 8°.

Afscheidsgroete aan den Heer O.C.F. Hoffham, *vertrekkende van Amsterdam naar Landsberg*, 1773.

Ter gedachtenisse van den Heer Lucas Pater. 2 St. 8°.

Zie H.H. Klijn, *Redev. over Uylenbroek*; *Koningl. Cour. v.* 24 *Dec.* 1808, N°. 311; *Alg. Kunst- en Letterb. voor* 1869, N°. 1; *Treurverzen ter gedagt. van P.J.U.*; *Jaarboek d. Wetenschappen en Kunsten in het Koningr*, *Holland* 1806-1807. D, II, bl. 203; Witzen Geijsbeek. *B.A.C. Wb.* D. V, bl. 414; Siegenbeek. *Gesch*, *d. Ned. Letterk.* bl. 276; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Wetens.* D. II, bl. 276; Hubrecht, *Chron. Lijst*, bl. 123; V. Doorninck, *Anon. en Pseud.* N°. 2, 599, 1758, 1908, 2421, 2550, 4072, 6066, 6283; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 13, 206, 217-11, bl. 540, 541, 111, bl. 94; Muller, *Cat. v. Potr.*; Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rive'court; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV (2) 725, 726; J.v.d. Hoeven, in *Letterb.* 1818. 1, 18, 34.

[Pieter Johannes Uylenbroek]

UYLENBROEK (PIETER JOHANNES), zoon van den vorige en C o r n e l i a M a r i a J a n s z e n , zag den 25sten November 1872 het levenslicht te Amsterdam, werd, na zijn moeder en vader verloren te hebben, door bezorging zijner voogden in het Instituut van v a n K i n s b e r g e n te Elburg opgenomen. In 1814 werd hij student aan de Doorluchtige school te Amsterdam om aldaar voor de studie der Godgeleerdheid opgeleid te worden, doch welhaast verkoos hij een andere loophaan. Zijne oorspronkelijke opleiding tot godgeleerde had hem intusschen zoowel de klassieke letterkunde als de Oostersche talen doen beoefenen en als leerling van den Hoogleeraar W i l l m e t , had hij in de laatste meer dan gewone vorderingen gemaakt. In de studië der wis- en natuurkundige wetenschappen vond hij een voortreffelijken leidsman in den beroemden V a n S w i n d e n , die eenen gewigtigen invloed op zijne ontwikkeling en leven uitoefende. Tot voortzetting zijner studiën begaf U. zich in 1818 naar Leiden en in 1820 werd een antwoord van hem bekroond, op eene door de wis- en natuurkundige faculteit te Leiden uitgeschrevene hydrostatische prijsvraag, waartoe een, in het begin dezer eeuw, in ons vaderland gevoerde twist tusschen H e s s e l i n k v a n M a r u m en A e n e a e aanleiding schijnen gegeven te hebben, welke hier met veel behoedzaamheid en naauwkeurigheid beoordeeld wordt. In het volgende jaar behaalde hij bij dezelfde faculteit twee gouden eerepenningen op de wiskundige en sterrekundige prijsvraag. Te midden dier wis- en natuurkundige onderzoekingen zette hij onafgebroken, onder H a m a k e r , de studie der Arabische taal voort en verdedigde den 14dnn Jnnij 1822 een *Specimen Geographico-Historicum exhebens Dissertationem de Ibn Haakalo Geographo*, *nec non Descriptionem Iraeae Persicae*, *cum ex eo Scriptore tum ex aliis Mss. Arabicis Blibl. L.B. petitam* L.B. 1822, 4o. Reeds voor het verdedigen van dat specimen werd U, door aanbeveling der bezorgers van de Leische hoogeschool, bij Koninklijk besluit benoemd tot Lector bij de faculteit der wis- en natuurkunde. Hierop volgde spoedig zijne bevordering tot Meester in de wis- en Doctor in de natuurlijke wijsbegeerte. Hij aanvaarde zijne nieuwe betrekking den 2den November van hetzelfde jaar met eene *Oratio de Astronomae conditione apud Arabes*, *aliasque medii aevi Gentes Orientales*.

In 1826 tot buitengewoon Hoogleeraar in de natuur- en sterrekunde benoemd, aanvaardde hij den 30sten September van dat jaar zijne betrekking met eene *Oratio de hodierni physices*, *astronomiaeque stadii praestantia* (Ann. Acad. L.B. 1826-1827. Onder zijne akademische werkzaamheden hield hem de uitgave der brieven van C. H u y g e n s jaren achtereen bezig. Eindelijk kwamen zij in den aanvang van

1833 in 2 dln. 4°. het licht (*Christiani Hugenii aliorumque feculi XVII. virorum celebrium Exercitationes mathemathicae et philosophicae ex Manuscriptis in Bibliotheca Academiae Lugduno-Batavae servatis edidit P.J.U. Hagae Comit. ex Typogr. regia*). In 1835 werd hij tot gewoon Hoogleeraar benoemd en bekleedde van 1837-1838 de waardigheid van rector magnificus. Bij het nederleggen dezer waardigheid hield hij eene *Oratio de Fratritus Christiano atque Constantino Hugenio*, *artis dioptricae cultoribus* (*Ann. Acad.* 1837-1838. *Hagae-comitis ex Typogr. Regia* 1840. In Augustus 1838 werd door den koning eene commissie benoemd in last hebbende, ‘om zich naar Parijs te begeven, ten einde aldaar over te gaan tot het doen vervaardigen en justeren, ten behoeve van het Nederlandsche gouvernement zoo mogelijk van drie standaards, zoo van het Nederlandsche pond als van de Nederlandsche elle, naar de oorspronkelijke standaards, berustende in de Staatsarchieven aldaar. Tot leden dezer commissie, werd, behalve de adviseurs A. Lipkens en R. Lobatto, ook U. benoemd. De eenige door U. na 1839 uitgegevene geschriften bestaan in drie mededeelingen aan de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, in het Tijdschrift van die geleerde vereeniging opgenomen:

Bedenkingen omtrent de gewone verklaringen der twee grondvergelijkingen D = M/V en S = R/T.

Verslag van waarnemingen over het aardmagnetismus te Leiden en eenige andere plaatsen in Nederland.

Verslag van eenige proeven, *genomen met eene batterij van verkwikt zinkijzer en verdund zwavelzuur*.

Hij overleed den 11den December 1844 en liet bij zijne vrouw, P.M. Sanderus, drie kinderen na. Hij was Ridder van den Ned. Leeuw, lid van den Eerste Klasse van het Koninklijk Instituut, van den Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen van het Prov. Utrecht Genootschap en de Maatschappij van Ned. letterk. te Leiden.

Zie M. Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges*. D. II, bl, 436, 457. D. II, bl. 278; *L. Stads-Alm.* 1846, bl. 114. *Dez. Hand. der Maats. v. Ned. Letterk*, 1844. D. II, bl. 417, 1845. D. 2, bl. 18, 34. Nieuwenhuis; Kolm en De Rivecourt.

[Gerard Uylenburg]

UYLENBURG (GERARD). Zie UILENBURG (GERARD).

[Uylenburgh]

UYLENBURGH. Zie UILENBURG. (ROMBERTUS.)

[Rombout Uylenburgh]

UYLENBURGH (ROMBOUT). Mogelijk dezelfde met Rombout van Ulenbrok door Brulliot vermeld.

In 1684 komen onder de schilderijen van den Graaf van

A r u d e l te Amsterdam verkocht, de *History of Attalia* en de *dood van Attalia*, door hem geschilderd voor.

Zie K r a m m .

[Uylenburgh]

UYLENBURGH ( ), kunstschilder, bloeide in do 17de eeuw. Hij is als portretschilder bekend o.a. door de afbeelding van de *Jan Gerritz van Embden*, door J. F o l k e n a gegraveerd en voorkomende in de *Geschiedenis der Mennonieten*, door H. S c h i j n en G. M a a t s c h o e n .

Zie K r a a m .

[Isaak Uytenbogaert]

UYTENBOGAERT (ISAAK), in 1767 te Amsterdam geboren, leerde de schilderkunst van J. A n d r i e s e n en schilderde landschappen met vee gestoffeerd, dood wild en vruchten. Ook teekende hij met zwart krijt en O.I. inkt. Hij woonde ruim 17 jaren te Hoorn en was door het stedelijk bestuur tot directeur eener behangselfabriek benoemd. Later rigtte hij zelf eene dergelijke fabriek op. In 1810 werd hij bij *Felix Meritis* en bij het geaootschap *Kunst zij ons doel* bekroond. Hij overleed te Amsterdam in 1831. Zijn zoon A b r a h a m U y t e n b o g a a r d , is sedert 1823 stads-architect te Weesp en geeft daar ook onderwijs in de teekenkunst.

Zie I m m e r z e e l .

[Joannes Uytenbogaert]

UYTENBOGAERT (JOANNES). Zie WTENBOGAERT (JOANNES).

[Joffrou Uytenbroek]

UYTENBROEK (Joffrou), eene jonkvrouw, die in 1587 zich niet schaamde van den Leidschen Magistraat het leven van D e M a ú l d e aftebidden, met aanbod om hare hand aan den veroordeelden te geven; doch zij werd afgewezen.

Zie C o l l o t d'E s c u r y . *Holl. roem*, D. II, bl. 179, 183.

[Mozes van Uytenbrouck]

UYTENBROUCK, U t e n b r o e c k , W t e n b r o u c k of U y t t e n b r o u c k (MOZES VAN), volgens I m m e r z e e l omstreeks 1600 geboren en volgens anderen in 1650 gestorven, doch waarschijnlijk moet men zijn geboortejaar vroeger stellen. K r a m m wil dat hij uit een aanzienlijk geslacht te Delft zal geboren zijn. Hij bloeide in de 17de eeuw en ontving aanzienlijke sommen voor zijne schilderijen. Volgens sommigen zou bij een leerling van C o r n e l i s P o e l e n b u r g zijn, in wiens trant hij schilderde.

B a r t s c h noemt 58 stuks prenten van dezen meester, doch hij etste er zeker meer. Zij verbeelden landschappen en

voorstellingen uit de gewijde geschiedenis. Hij zelf etste zijn portret.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[A. Uytenhoek]

UYTENHOEK (A.). Van hem bestaat een ijzeren plaat, waarop zeer fraai is uitgehouwen een *Romeinsch veldheer te paard*, door een triomfwagen en te paard zittende krijgslieden gevolgd.

Zie K r a m m .

[Uyterhagen de Mist]

UYTERHAGEN DE MIST. Zie MIST (UYTERHAGEN DE).

[Cornelis Uyterhage]

UYTERHAGE (CORNELIS). Theol. en phil. doctor, gaf in het licht: *Naerder bericht als oock een Korte verantwoordinge voor het boeck nu onlangs uytgekomen onder den naem van Antichristus Mahometes*, *d.i. Mahomet den Anti-Christ*, *alwaer benevens de onwaerheden van het consestorium van Leyden*, *oock deszelfs onwettelyck procederen wert aengewesen*, A^{o}. 1666. *Van de tweemaal gestorvene*, 12°.

Zie *Nav.* D. XII, bl. 17; R o g g e , *Bibl. d. Contra-Rem. Geschrift*, bl. 175, A b c o u d e , *Aanh.* bl. 217. M u l l e r , *Bibl. van Nederl. Pamfletten*, N°. 5494.

[O. Uythage]

UYTHAGE (O.), was Hij schreef: *Wonderen der Heylige Schriftuur*, 's Gravenh. 1667. 8°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.* bl. 217.

[Adriaan Uyttenhoven]

UYTTENHOVEN (ADRIAAN), zoon van D i r k U y t t e n h o v e n , huisschilder te Naarden, werd aldaar den 27sten October 1759 geboren. Hij bereidde zich te Wageningen, onder den rector H a c k e n b e r g voor de Akademische lessen der Utrechtsche Hoogleeraren. Te Utrecht sloot hij zich aan den letterkundigen vriendenkring, waartoe ook B e l l a m y , R a u en O c k e r s e behoorden en arbeidde mede aan de *Proeven voor het verstand*, *den smaak*, *en het hart*. In 1784 werd hij proponent en 't volgende jaar te Simonshaven, vervolgens in 1787 predikant der kruiskerk op den zoogenaamden Olijfberg te Antwerpen. Hier bewerkte hij zijne *Geschiedenis der Hervormde Kerk te Antwerpen*, waarvan slechts het eerste deel het licht ziet en liet hij een viertal leerreden drukken. In 1792 werd hij naar Aardenburg en in 1795 naar Brouwershaven verplaatst. In 1832 emeritus. Hij overleed den 9^{den} Mei 1839 ten huize van zijn zoon te Vlissingen.

Zie G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*: K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Zeeland*, 1855, 62.

[Adriaan Uytterschout]

UYTTERSCHOUT (ADRIAAN), in 't laatst der 17de eeuw onder Middelburgs Staatsambachten geboren, gaf in 1711 te

Vlissingen een rijmwerk uit, getiteld: *Ledige Uren*, bevattende *De Rijm-Kronijk van Zeeland*, *Bijbelstoff*, *Jok en Ernst* in 4°., een gebrekkige vertaling van de *Georgarikontamachia* of *Boeren-Overheidsstrijd* van B e r o n i c i u s . Hij liet in hands. na:

Nader verklaring over het onderzoek des Zatans.
De Tooveres te Ender.
Wederlegging tegen J.L. en J. Blonckebijle.

Zie L a R u e , *Gel. Zeel.* bl. 173, 569; A b c o u d e , *Aanh.* bl. 217.

[Claas Uyterswaan]

UYTERSWAAN (CLAAS), een voornaam kunstenaar te Delft, in den aanvang der 15de eeuw.

Zie over hem en zijne werken (B o i t e t), *Beschrijv. v. Delft*, bl. 166; K r a m m .

Aanwijzing der personen

	blz.
Ubbenus (Martinus)	1
Ubbo	-
-	-
-	-
Ubel of Ubelius (Petrus)	2
Ubeli (Stephanus) Schoning	-
Ubelman (Johannes)	-
Ubbema (Joachim)	-
Uberfeld of Ueberfeld (Johan Willem)	-
Ubluck. (Theodorus)	3
- (H.)	4
Uchtervelt (Jacoc)	-
Uchtmannus (Alardus)	-
Uchtmann (Th. Alm.)	5
Ude (Gerrit)	-
Udemans (Cornelis Heyndriksz.)	-
- de Jonge (Cornelis)	6
- (Godefridus Cornelis)	-
- (H.)	9
- (Willem)	-
Udents (C.A.)	-
Uffingus, Uffingius of Uffo	-
Ufkens (Poppo of Pompejus)	10
Uhl (L.)	11
Uil (Jan den)	-
- of Uyl	12
Uilenbroek (Hendrik)	-
- Zie Uylenbroek	-
Uilkens (J.)	-
- (H.)	-
- (Jacobus Albertus)	-
Uitenbeek (J.)	14
Uitenboogaard (C.)	-

Uitenbogaert. Zie Uytenbogaert	15
Uitening. Zie Wtening	-
Uitenlimmige (Winter)	-
Uitenhagen. Zie Uytenhagen	-
Uitenwaal Lucas. Zie Lucas	-
- Utennael (Paulus)	-
-, - (Joachim)	-
Uitgeest (Cornelis Cornelisl. van)	16
Uithoeck, Wthouck (Hendrick)	-
Uitkerke (Jan van)	-
- (Roeland van)	-
Uitterdijk (Jurjen)	17
Uken (Fokke)	19
Uktemburg. Zie Hugtenburg (Johan van)	90
Ulbes (Grietje)	-
Ulemarus, Ulmarus, Vulemarus, Willemarus	-
Ulenburgh (Rombertns)	-
Ulerick of Ulrick (Pieter). Zie Vlerick (Pieter)	21
Ulft (Jacob van der)	-
Ulfers (N.)	22
Ulger (Conradus)	-
- (Dietmar)	-
- (Everardus)	-
- (Herman)	-
- (Petrus)	-
- (Petrus)	-

	blz.
Ulger (Rudolphus)	22
Ulhoorn (Hendrik)	-
Ullens (F.G.)	23
Ulman (Hartog)	-
Ulsen (W.G. van)	-
Umbgroevis (Magnus)	-
Under Eyck (J.)	-
Unema (Janke van)	-
Unia (Aucke van)	-
- (Douwe Carel van)	-
- (Ritske van)	-
- of Unyngha (Kempo)	-
- (Keimpo van)	-
- (Willem Aemilius van)	- 28
Upwich (J.M. van der)	-
Urbanus (Johannes)	-
Ursela ( )	-
Urselinx (Willem)	29
Urselius (Johannes)	30
Utenbogaert. Zie Wtenbogaert	-
Utendaele of Wtendaele (Ch.)	-
Uten-Eng. Zie Wten-Eng	-
Utenhage. Zie Uytenhage	-
Utenham. Zie Ham	-
Utenhove (Anthonis)	-
- (Johannes)	31
- (-)	-
- (Jan Jakobsz.)	-
- (Carolus)	33
- (-)	34
- (Jacob Maurits Carel Baron van)	34
- (Nikolaas)	35
Utenhove (Willem)	35

Utopia (Coppen Gielis van)	-
Utrecht (Adriaan van)	-
- (Adriaen van)	-
- Dresselhuis (Ab) Zie Dresselhuis (Utrecht Ab.)	36
- (Gerhardus Ab.)	-
- (Godefridus van of Ab.)	-
- Maria van)	-
- (Br. Pieter van)	-
Uurslotmaker (Hendrik)	37
Uwens (Laurentius)	-
Uyl. Zie Uil	-
Uylenbroek (P.J.)	-
- (- -)	39
Uylenburg (Gerand). Zie Uilenburg (Gerard)	41
Uylenburgh (Bartholomeus)	-
- (Rombout)	42
- ( )	-
Uytenbogaert (Isaak)	-
- (Joannes). Zie Wtenbogaert Joannes)	-
Uytenbrock (Joffrou)	-
Uytenbrouck (Mozes van)	-
Uytenhoek (A.)	-
Uyterhagen de Mist. Zie Mist (Uyterhagen de)	43
Uiterhage (Cornelis)	-
Uythage (O.)	-
Uyttenhoven (Adriaan)	-
Uytterschout (Adriaan)	-
Uyterswaan (Claas)	44